

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM.

CXLII.

PATRES QUINTI ECCLESIAE SAECULI.

S. AUGUSTINUS.

XXXV.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI,

APUD **VIRENQUE,** BIBLIOPOLAM,

PARISIIS,

APUD **BIBLIOPOLAM,** CUI NOMEN GALLICE :

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES

Rue des Saints-Pères, 16.

PARISIIS. — E TYPOGRAPHIA BOURGOGNE ET MARTINET,
VIA VULGO DICTA JACOB, N° 30.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS.

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS CENTESIMUS QUADRAGESIMUS SECUNDUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

Pluribus extraneorum ordinum insignibus decoratum

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC, XL.

SANCTI AURELII

AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

OPERUM

PARS VI.

OPERA POLEMICA.

CONTRA DUAS EPISTOLAS PELAGIANORUM, LIBRI IV. (*Duo libri posteriores.*)

CONTRA JULIANUM PELAGIANUM, LIBRI VI.

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO, LIBER UNUS.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

CONTRA DUAS EPISTOLAS PELAGIANORUM AD BONIFACIUM ROMÆ ECCLESIÆ EPISCOPUM,

LIBRI IV.

LIBER III.

Pergit refutare cætera quæ calumniose a Pelagianis in eadem epistola Thessalonicam missa objectantur; exponitque contra eorum hæresim quid vere Catholici dicant de Legis utilitate, quid de baptismi effectu et virtute doceant, quid de utriusque Testamenti, veteris ac novi discrepantia, quid de Prophetarum et Apostolorum justitia et perfectione. quid de peccati in Christo appellatione, cum in similitudine carnis peccati de peccato damnasse peccatum dicitur, vel factus ipse peccatum; quid postremo de præceptorum in futura vita impletione profiteantur.

I. Adhuc ea sequuntur quæ calumniose nobis objiciunt : nondum ea quæ ipsi sentiunt pertexere incipiunt. Sed ne prolixitas voluminum offenderet, hæc ipsa quæ objiciunt in duos libros partiti sumus; quorum superiore finito, qui totius hujus operis liber secundus est, hinc ordimur alterum, et eum tertium primo secundoque conjungimus.

II. « Legem Testamenti nos aiunt dicere, non ob hoc datam fuisse, ut justificaret obedientes, sed ut gravioris fieret causa peccati. » Prorsus non intelligunt quid de lege dicamus, quia id quod dicit Apostolus, quem non intelligunt, dicimus. Quis enim dicat, non justificari eos qui sunt legi obedientes ; quando nisi justificarentur, non possent esse obedientes, Sed dicimus lege fieri, ut Deus quid fieri velit, audiatur : gratia vero fieri, ut legi obediatur. « Non enim auditores legis, ait Apostolus, justi » sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur [1]. » Lex ergo auditores justitiæ facit, gratia factores. « Quod » enim impossibile erat legis, ait idem Apostolus, in quo » infirmabatur per carnem, misit Deus Filium suum in si» militudine carnis peccati, et de peccato damnavit pec» catum in carne, ut justitia legis impleretur in nobis, » qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum » spiritum [2]. » Ecce quod dicimus : orent ut aliquando intelligant, non litigent ut nunquam intelligant. Impossibile est enim legem impleri per carnem, hoc est, per carnalem præsumptionem, qua superbi ignorantes Dei justitiam, id est, quæ ex Deo est homini ut sit justus, et suam volentes constituere [3], tanquam per eorum non adjutum divinitus arbitrium lex possit impleri, justitiæ Dei non sunt subjecti. Ideo justitia legis in eis impletur, qui non secundum carnem ambulant, id est, secundum hominem ignorantem Dei justitiam et suam volentem constituere, sed ambulant secundum spiritum. Quis autem ambulat secundum spiritum, nisi quisquis agitur Dei spiritu? « Quotquot enim Dei spiritu aguntur, hi filii sunt Dei [4]. » Ergo littera occidit, spiritus autem vivificat [5]. Nec littera malum est, quia occidit : sed malos prævaricatione convincit. « Lex enim sancta, et mandatum sanctum et jus-

[1] Rom. II, 13. — [2] Id. VIII, 3 et 4. — [3] Id. X, 3. — [4] Id. VIII, 14. — [5] 2 Cor. III, 6.

» tum et bonum. Quod ergo bonum est, inquit, mihi » factum est mors? Absit : sed peccatum, ut appareat » peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut » fiat supra modum peccator aut peccatum per manda- » tum [1]. » Ecce quid est, « Littera accidit. Aculeus enim » mortis est peccatum, virtus autem peccati lex [2]. » Auget quippe prohibendo peccati desideria, et inde occidit, nisi subveniendo vivificet gratia.

III. Ecce quod dicimus : ecce unde nobis objiciunt, « Quod sic legem dicamus, datam ut gravioris sit causa peccati : » non audientes Apostolum dicentem : « Lex enim » iram operatur; ubi enim non est lex, nec prævarica- » tio [3]. » Et, « Lex prævaricationis gratia posita est, donec » veniret semen cui promissum est [4], » et, « Si data » esset lex quæ posset vivificare, omnino ex lege esset jus- » titia : sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut » promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus [5]. » Hinc est quod Vetus Testamentum ex monte Sina ubi lex data est, in servitutem generat, quod est Agar [6]. « Nos » autem, inquit, non sumus ancillæ filii, sed liberæ. » Non sunt itaque liberæ filii, qui legem acceperunt litteræ, qua possent non solum peccatores, verumetiam prævaricatores insuper demonstrari; sed qui spiritum gratiæ, quo lex ipsa sancta et justa et bona possit impleri [7]. Ecce quod dicimus : intendant, et non contendant; illuminentur, et non calumnientur.

IV. « Baptisma quoque, inquiunt, non vere homines novos facere asserunt, id est, non plenam dare remissionem peccatorum, sed ex parte filios Dei fieri, ex parte autem filios sæculi, id est, diaboli, remanere contendunt. » Mentiuntur, insidiantur, tergiversantur : non hoc

[1] Rom. VII, 12 et 13. — [2] 1 Cor. XV, 56. — [3] Rom. IV, 15. — [4] Galat. VIII, 19. — [5] Ibid. 21 et 22. — [6] Id. IV, 24 et 31. — [7] Rom, VII, 12.

dicimus. Omnes enim homines qui sunt filii diaboli, etiam filios sæculi; non autem omnes filios sæculi etiam filios diaboli dicimus. Absit enim ut filios diaboli dicamus fuisse sanctos patres, Abraham, Isaac, et Jacob, et alios hujusmodi, quando per nuptias generabant, et eos fideles qui usque nunc et deinceps adhuc generant. Nec tamen possumus Domino contradicere dicenti : « Filii sæ» culi hujus nubunt, et tradunt ad nuptias [1]. » Quidam ergo filii sæculi hujus sunt, et tamen filii diaboli non sunt. Quamvis enim diabolus sit auctor et princeps omnium peccatorum; non tamen filios diaboli faciunt quæcumque peccata. Pecant enim et filii Dei, quoniam sic dixerint se non habere peccatum, se ipsos seducunt, et veritas in eis non est [2]. Sed eo conditione peccant, qua sunt filii adhuc hujus sæculi : qua vero gratia sunt filii Dei, non utique peccant; quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat. Filios autem diaboli infidelitas facit, quod peccatum proprie vocatur, quasi solum sit, si non exprimatur quale peccatum sit [3]. Sicut Apostolus cum dicitur si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur nisi Paulus : quia pluribus est Epistolis notior, et plus omnibus illis laboravit. Unde quod ait Dominus de Spiritu sancto : « Ipse » arguet mundum de peccato [4] : » infidelitatem intelligi voluit. Hoc enim cum exponeret ait : « De peccato qui» dem, quod non crediderunt in me [5]. » Et ubi ait : « Si » non venissem, et locutus eis fuissem, peccatum non » haberent [6]. » Non enim peccatum antea non habebant: sed ipsam voluit intelligi diffidentiam, qua nec præsenti et loquenti crediderunt, pertinentes ad eum de quo dicit Apostolus. « Secundum principem potestatis aëris, qui » nunc operatur in filiis diffidentiæ [7]. » Ergo in quibus non est fides, filii sunt diaboli; quia non habent in inte-

[1] Luc xx, 34. I — [2] Joan. I, 8 — [3] Id. III, 9. — [4] I Cor. xv, 10.
[5] Joan. xvi, 8. — [6] Id. xvii, 22. — [7] Ephes. II, 2.

riore homine, cur eis dimittatur quidquid hominis vel infirmitate, vel ignorantia, vel omnino aliqua mala voluntate committitur. Illi autem filii Dei, qui utique si dixerint se non habere peccatum, se ipsos decipiunt et veritas in eis non est, profecto, quod sequitur, cum confitentur peccata sua (quod filii diaboli non faciunt, vel non secundum fidem quæ filiorum Dei propria est faciunt [1],) fidelis est et justus qui dimittat eis peccata, et mundet eos ab omni iniquitate. Ut autem plenius intelligatur quod dicimus, audiatur ipse Jesus, qui filiis Dei utique loquebatur, dicens : « Si autem vos cum sitis mali, nostis bona » data dare filiis vestris, quanto magis Pater vester qui in » cœlis est, dabit bona petentibus se [2]? » Si enim filii Dei non essent, non eis diceret : « Pater vester qui in cœlis » est. » Et tamen eos malos esse dicit, et nosse bona dare filiis suis. Numquid inde mali, unde filii Dei? Absit : sed inde mali, unde adhuc filii sæculi, jam tamen filii Dei facti pignore Spiritus sancti.

V. Baptismus igitur abluit quidem peccata omnia, prorsus omnia, factorum, dictorum, cogitatorum, sive originalia, sive addita, sive quæ ignoranter, sive quæ scienter admissa sunt : sed non aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quando bonum agonem luctatur [3]; consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto præoccupatur; propter illud gaudens in actione gratiarum, propter hoc autem gemens in allegatione orationum. Ibi dicens : « Quid retribuam Domino pro omnibus » quæ retribuit mihi [4]? » hic dicens : « Dimitte nobis » debita nostra [5]. » Propter illud dicens : « Diligam te, » Domine, virtus mea [6] : » propter hoc dicens : « Mise» rere meî, Domine, quoniam infirmus sum. [7] » Propter illud dicens : « Oculi mei semper ad Dominum, quoniam

[1] I Joan. I, 8. — [2] Matth. VII, II. — [3] Galat. VI, I. — [4] Psal. CXV, 3.
[5] Matth. VI, 12. — [6] Psal. XVII, 2. — [7] Id VI, 3.

» ipse evellet de laqueo pedes meos[1] : » propter hoc dicens : « Turbatus est præ ira oculus meus[2]. » Et innumerabilia, quibus divinæ Litteræ plenæ sunt, quæ alternis vicibus, vel exultando de Dei bonis, vel merendo de nostris malis, a filiis Dei dicuntur ex fide, quandiu adhuc filii sunt etiam sæculi hujus pro vitæ hujus infirmitate : quos tamen Deus a filiis diaboli non solum lavacro regenerationis, sed ipsius etiam quæ per delectionem operatur[3], fidei probitate discernit; « Quia justus ex fide vi- » vit[4]. » Hæc autem infirmitas, cum qua usque ad corporis mortem defectu et profectu alternante contendimus, magnique interest quid vincat in nobis, regeneratione alia consumetur, de qua Dominus dicit : « In regeneratione » cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sede- » bitis et vos super sedes duodecim, etc.[1]. » Regenerationem quippe hoc loco, ambigente nullo, novissimam resurrectionem vocat : quam Paulus quoque apostolus et adoptionem et redemptionem nuncupat, dicens : « Sed » etiam nos ipsi primitias Spiritus habentes et ipsi in no- » bismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes, re- » demptionem corporis nostri[5]. » Numquid non per lavacrum sanctum regenerati, adoptati et redempti sumus? Et tamen restat regeneratio, adoptio, redemptio, quam in fine venturam nunc patienter expectare debemus, ut tunc filii hujus sæculi ex nulla parte jam simus. Quisquis igitur baptismati derogat, quod modo per illud percipimus, corrumpit fidem : quisquis autem jam nunc ei tribuit, quod quidem per ipsum, sed tamen postea percepturi sumus, amputat spem. Nam si a me quisquam quæsierit, utrum per baptismum salvi facti fuerimus; negare non potero, dicente Apostolo : « Salvos nos fecit » per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus

1 Psal xxiv, 15.— 2 Id. xxx, 10. — 3 Galat. v, 6. — 4 Rom. i, 17.— 5 Matth. xix, 28.

» sancti[1]. » Sed si quæsierit, utrum per idem lavacrum omni prorsus modo jam nos fecerit salvos ; respondebo, non ita est. Idem quippe item dicit Apostolus : « Spe enim » salvi facti sumus : spes autem quæ videtur non est spes : » quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non » videmus speramus, per patientiam expectamus[2]. » Salus ergo hominis in baptismate facta est, quia dimissum est quod peccati a parentibus traxit, vel quidquid etiam proprie ante baptismum ipse peccavit : salus vero ejus tanta post erit, ut peccare omnino non possit.

VI. Quibus ita se habentibus, ex his etiam illa quæ deinceps nobis objiciunt refelluntur. Quis enim Catholicus dicat, quod nos dicere jactitant, « Spiritum sanctum adjutorem virtutis in Veteri Testamento non fuisse : » nisi cum Vetus Testamentum sic intelligimus, quemadmodum Apostolus dixit, a monte Sina in servitutem generans[3]? Sed quia in eo præfigurabatur Novum, qui hoc intelligebant tunc homines Dei, secundum distributionem temporum, Veteris quidem Testamenti dispensatores et gestatores, sed Novi demonstrantur hæredes. An vero illum ad Testamentum Novum negabimus pertinere, qui dicit : « Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum » rectum innova in visceribus meis[4]? » Aut illum qui dicit : « Posuit super petram pedes meos, et direxit gres- » sus meos, et immisit in os meum canticum novum, » hymnum Deo nostro[5]? » Vel illum ante Testamentum Vetus, quod est a monte Sina, patrem fidelium, de quo dicit Apostolus : « Fratres, secundum hominem dico, » tamen hominis confirmatum testamentum nemo irri- » tum facit aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt pro- » missiones et semini ejus. Non dicit, et seminibus, tan- » quam in multis; sed tanquam in uno, et semini tuo,

1 Tit. III, 5. — 2 Rom, VIII, 24 et 25. — 3 Galat. IV, 24. — 4 Psal. L, 12, 5 Galat XXXIX, 3 et 4.

» quod est Christus. Hoc autem dico, inquit, Testamentum confirmatum a Deo quæ post quadringentos et triginta annos facta est lex non infirmat ad evacuandam promissionem. Si enim ex lege hæreditas, jam non ex promissione : Abrahæ autem per promissionem donavit Deus[1]. »

VII. Hic certe si quæramus, utrum hoc Testamentum, quod dicit confirmatum a Deo non infirmari a lege quæ post quadringentos et triginta annos facta est, utrum Novum, an Vetus intelligendum sit : quis respondere dubitet, Novum ; sed in propheticis latebris occultatum, donec veniret tempus quo revelaretur in Christo? Nam si dixerimus, Vetus ; quid erit illud a monte Sina in servitutem generans? Ibi enim facta est lex post quadringentos et triginta annos : qua lege hoc Testamentum promissionis Abrahæ infirmari non posse confirmat; et hoc quod factum est ab Abraham, vult potius ad nos pertinere, quos vult esse filios liberæ, non ancillæ ; hæredes ex promissione, non lege ; cum dicit : « Si enim ex lege hæreditas, jam non ex promissione : Abrahæ autem per promissionem donavit Deus[2]. » Ut quod facta lex est post quadringentos et triginta annos, ad hoc subintraverit, ut abundaret delictum[3]; cum per peccatum, prævaricationis convincitur hominis superbia de sua justitia præsumentis : « Et ubi abundavit delictum, superabundavit gratia ; » per fidem jam humilis hominis in lege deficientis et ad Dei misericordiam fugientis. Ideo cum dixisset : « Si enim ex lege hæreditas, jam non ex promissione, Abrahæ autem per promissionem donavit Deus[4] :» tanquam ei diceretur : Ut quid ergo lex postea facta est? subjunxit atque ait : « Quid ergo lex ? » Cui mox interrogationi reddidit : « Prævaricationis gratia proposita est,

[1] Galat. III, 15, et seqq. — [2] Galat. III, 18. — [3] Rom. V, 20. — [4] Galat. III, 18.

» donec veniret semen cui promissum est[1]. » Hoc identidem ita dicit : « Si enim qui ex lege hæredes sunt, exina-» nita est fides, et evacuata est promissio : lex enim iram » operatur : ubi enim non est lex, nec prævaricatio[2]. » Quod ait in illo testimonio : « Si enim ex lege hæreditas, » jam non ex promissione, Abrahæ autem per promissio-» nem donavit Deus : » hoc in isto ait : « Si enim qui per » legem hæredes sunt, exinanita est fides, et evacuata » promissio : » satis ostendens ad fidem nostram pertinere; (quæ Novi utique est Testamenti,) quod per promissionem donavit Deus Abrahæ. Et quod ait in illo testimonio : Quid ergo lex? atque respondit : « Prævaricationis » gratia proposita est : » hoc in isto subdidit similiter : Lex enim iram operatur : ubi enim non est lex, nec » prævaricatio. »

VIII. Sive igitur Abraham, sive ante illum justi, sive post eum usque ad ipsum Moysen, per quem datum est Testamentum a monte Sina in servitutem generans, sive cæteri Prophetæ post eum et sancti homines Dei usque ad Joannem Baptistam, filii sunt promissionis et gratiæ secundum Isaac filium liberæ, non ex lege, sed ex promissione hæredes Dei, cohæredes autem Christi. Absit enim, ut Noë justum, et prioris temporis justos, et quicumque ab illo usque ad Abraham justi esse potuerunt vel conspicui vel occulti, negemus ad supernam Jerusalem, quæ mater nostra est, pertinere; quamvis anteriores tempore inveniantur esse quam Sara, quæ ipsius liberæ matris prophetiam figuramque gestat[3]. Quanto evidentius ergo post Abraham, cui sic declarata est ipsa promissio, ut pater multarum gentium diceretur, quicumque Deo placuerunt, filii promissionis habendi sunt[2]? Non enim ex Abraham et deinceps justorum generatio verior, sed prophetia manifestior reperitur.

[1] Galat. 19. — [2] Rom. iv, 14. — [3] Gen. xvii, 3.

IX. Ad Testamentum autem Vetus, quod est a monte Sina in servitutem generans, quod est Agar, illi pertinent, qui cum acceperint legem sanctam et justam et bonam[1], putant sibi ad vitam, litteram posse sufficere : et ideo qua fiant factores legis, divinam misericordiam non requirunt; sed ignorantes Dei justitiam et suam justitiam volentes constituere[2], justitiæ Dei non sunt subjecti. Ex hoc genere fuit illa multitudo, quæ adversus Deum in eremo murmuravit, et idolum fecit, et illa quæ jam in ipsa terra promissionis fornicata est post deos alienos. Sed hæc in ipso quoque Vetere Testamento valde reprobata est multitudo. Illi etiam, quicumque ibi erant, sola quæ ibi Deus pollicetur terrena promissa sectantes, et quid pro Novo Testamento ea ipsa significent ignorantes, eorum adipiscendorum amore et amittendorum timore, Dei præcepta servabant; imo non servabant, sed sibi servare videbantur. Neque enim fides in eis per dilectionem operabatur, sed terrena cupiditas metusque carnalis. Sic autem præcepta qui facit, procul dubio invitus facit; ac per hoc in animo non facit : magis vult enim omnino non facere, si secundum ea quæ cupit et metuit, permittatur impune. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, ubi ipse qui præcipit inspicit Deus. Tales erant filii terrenæ Jerusalem, de qua dicit Apostolus : « Servit enim cum » filiis suis, pertinens ad Testamentum Vetus a monte » Sina in servitutem generans, quod est Agar[3], » Ex ipso genere fuerunt, qui Dominum crucifixerunt, et in eadem infidelitate manserunt. Inde sunt adhuc etiam filii eorum in ingenti multitudine Judæorum, quamvis jam Novo Testamento, sicut prophetatum est, per Christi sanguinem patefacto atque firmato, et a flumine ubi baptizatus magisteriumque professus est, usque ad terminos

[1] Galat. IV, 24. — [2] Rom. X, 3. — [3] Galat. V, 6. — [4] Id. IV, 25, et 24.

terræ Evangelio diffamato[1]. Qui Judæi secundum prophetias quas legunt per omnes sunt terras ubique dispersi, ut ex eorum quoque codicibus christianæ non desit testimonium veritati.

X. Et Vetus igitur Testamentum Deus condidit : quia Deo placuit, usque ad plenitudinem temporis promissis terrenis tanquam in præmio constitutis promissa velare cœlestia ; et populo terrenis bonis inhianti, et propterea durum cor habenti, quamvis spiritalem, tamen in tabulis lapideis legem dare. Exceptis quippe librorum veterum sacramentis, quæ sola significandi ratione præcepta sunt, (quanquam et in eis quoniam spiritaliter intelligenda sunt, recte lex dicitur spiritalis :) cætera certe quæ ad pietatem bonosque mores pertinentia, non ad aliquam significationem ulla interpretatione referenda, sed prorsus ut sunt dicta, facienda sunt : profecto illam Dei legem, non solum illi tunc populo, verumetiam nunc nobis ad instituendam recte vitam necessariam nemo dubitaverit. Si enim Christus nobis abstulit illud gravissimum multarum observationum jugum, ne carnaliter circumcidamur, ne pecorum victimas immolemus, ne sabbato septeno dierum volumine redeunte ab operibus etiam necessariis quiescamus, et cætera hujusmodi, sed ea spiritaliter intellecta teneamus, remotisque umbris significantibus in rerum ipsarum quæ significantur luce vigilemus : numquid propterea dicturi sumus, non ad nos pertinere quod scriptum est, ut alienum quodcumque perditum quisquis invenerit, reddat ei qui perdidit[1] : et alia multa similia, quibus pie recteque vivere discitur, maximeque ipsum Decalogum, qui duabus illis lapideis tabulis continetur, excepta sabbati observatione carnali, quæ spiritalem sanctificationem quietemque significat? Quis enim dicat non debere observare Christianos, ut

[1] Levit. vi, 3.

uni Deo religionis obsequio serviatur, ut idolum non colatur, ut nomen Domini non accipiatur in vanum [1], ut parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne uxor, ne omnino res ulla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat ideo se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?

XI. Verum hæc plane magna distantia est, quod faciunt ista sub lege positi, quos littera occidit, terrenam felicitatem vel cupiditate adipiscendi vel timore amittendi: et ideo non vere faciunt; quoniam carnalis cupiditas, qua peccatum commutatur potius vel augetur, cupiditate alia non sanatur. Hi ad Vetus pertinent Testamentum, quod in servitutem generat; quia facit eos carnalis timor et cupiditas servos, non evangelica fides et spes et charitas liberos. Sub gratia vero positi, quos vivificat Spiritus, ex fide ista faciunt, quæ per dilectionem operatur in spe bonorum, non carnalium, sed spiritualium; non terrenorum, sed cœlestium; non temporalium, sed æternorum; præcipue credentes in Mediatorem, per quem sibi non dubitant, et spiritum gratiæ subministrari, ut bene ista faciant et ignosci posse cum peccant. Hi pertinent ad Testamentum Novum, filii promissionis, regenerati Deo patre et libera matre. Hujus generis fuerunt antiqui omnes justi, et ipse Moyses Testamenti minister Veteris, hæres Novi: quia ex fide qua nos vivimus, una eademque vixerunt, incarnationem, passionem, resurrectionemque Christi credentes futuram, quam nos credimus factam: usque ad ipsum Joannem Baptistam quasi præteritæ dispensationis limitem quemdam, qui Mediatorem ipsum non aliqua umbra futuri, vel allegorica significatione, vel ulla prophetica prænuntiatione venturum esse significans; sed digito demonstrans ait:

[1] Exod. XX.

« Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi[1] : » tanquam dicens : Quem multi justi videre concupierunt, viderunt, de quo Abrahæ dictæ sunt promissiones, de quo scripsit Moyses[2], de quo lex et prophetæ sunt testes : « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. » Ab hoc Joanne et deinceps cœperunt de Christo fieri præterita vel præsentia, quæ ab illis omnibus anterioris temporis justis credebantur, sperabantur, desiderabantur futura. Eadem igitur fides est, et in illis qui nondum nomine, sed re ipsa fuerunt antea Christiani, et in istis qui non solum sunt, verumetiam vocantur, et in utrisque eadem gratia per Spiritum sanctum. Unde dicit Apostolus : « Habentes autem eumdem spiritum fidei, secun-» dum quod scriptum est : Credidi propter quod locutus » sum ; et nos credimus propter quod et loquimur[3]. »

XII. Aliter itaque dicitur jam obtinente loquendi consuetudine Vetus Testamentum, lex et prophetæ omnes, qui usque ad Joannem prophetaverunt[4] ; quod distinctius vetus instrumentum, quam Vetus Testamentum vocatur : aliter autem sicut Apostolica appellat auctoritas, sive hoc nomen exprimens, sive significans. Exprimit enim, ubi dicit : « Usque in hodiernum diem, » quandiu legitur Moyses, idipsum velamen in lectione Veteris Testamenti manet : quod non revelatur, quia in Christo evacuatur[5]. Sic enim utique Vetus Testamentum ad Moysi retulit ministerium. Item dicit : « Ut servia-» mus in novitate spiritus, et non in vetustate litteræ[6] : » idipsum significans Testamentum nomine litteræ. Item alio loco : « Qui et idoneos nos fecit ministros Novi Tes-» tamenti, non litteræ, sed spiritus ; littera enim occidit, » spiritus autem vivificat[7]. » Et hic per commemorationem Novi, illud utique Vetus intelligi voluit. Multo au-

[1] Joan. I, 29. — [2] Galat. III, 16. — [3] 2 Cor. IV, 13, et Psal. CXV, 1. — [4] Matth, XI, 13. [5] 2 Cor. III, 14. — [6] Rom. VII, 6. — [7] 2 Cor. III, 6.

in quem venturum ab ipsius humani generis initio cretem evidentius, quamvis non dixerit, aut vetus, aut novum, duo ipsa Testamenta distinxit, per duos filios Abrahæ, unum de ancilla, alium de libera : quod jam superius commemoravimus. Quid enim expressius, quam ut diceret : « Dicite mihi sub lege volentes esse, legem » non audistis? Scriptum est enim, quoniam Abraham » duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera : » sed ille quidem qui de ancilla, secundum carnem na» tus est; qui autem de libera, per repromissionem : » quæ sunt in allegoria. Hæc enim sunt duo Testamenta, » unum quidem in monte Sina in servitutem generans, » quod est Agar. Sina enim mons est in Arabia, quæ » conjuncta est huic quæ nunc est Jerusalem : servit » enim cum filiis suis. Quæ autem sursum est Jerusalem, » libera est, quæ est mater nostra[1]. » Quid clarius, quid certius, quid ab omni obscuritate atque ambiguitate remotius promissionis filiis? Et paulo post : « Nos autem » fratres, inquit, secundum Isaac promissionis filii su» mus[2]. » Item paulo post : « Nos autem fratres, non su» mus ancillæ filii, sed liberæ; qua libertate Christus » nos liberavit[3]. » Eligamus igitur utrum antiquos justos ancillæ filios dicamus, an liberæ. Absit autem ut ancillæ : ergo si liberæ, ad Novum pertinent Testamentum in Spiritu sancto, quem vivificantem litteræ occidenti opponit Apostolus. Nam quo pacto ad gratiam Novi Testamenti non pertinent hi, de quorum dictis et libris istos ejusdem gratiæ dementissimos et ingratissimos inimicos refellendo convincimus?

XIII. Sed dicet aliquis : Quomodo vetus appellatur, quod post quadringentos et triginta annos factum est per Moysen; et novum dicitur, quod ante tot annos factum est ad Abraham[4]? Qui ex hoc non litigiose, sed studiose

[1] Galat. IV, 21, et seqq. — [2] Ibid. 28. — [3] Ibid. 31. — [4] Id. III, 17.

movetur, intelligat primum, quia cum ex anteriore tempore dicitur vetus, ex posteriore autem novum; revelationes eorum considerantur in his nominibus, non institutiones. Per Moysen quippe revelatum est Testamentum Vetus, per quem data est lex sancta, et justa, et bona[1], per quam fieret non abolitio, sed cognitio peccati; qua convincerentur superbi suam justitiam volentes constituere[2], quasi divino adjutorio non egentes, et rei facti litteræ confugerent ad gratiæ spiritum, non sua justitia justificandi, sed Dei, hoc est quæ illis esset ex Deo. Nam sicut idem Apostolus loquitur : « Per legem cognitio pec» cati : nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est, » testificata per legem et prophetas[3]. » Lex quippe, eo ipso quo in ea nemo justificatur, testimonium perhibet justitiæ Dei. Quod enim in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia justus ex fide vivit. Sic ergo, cum lex non justificat impium de prævaricatione convictum[4], mittit ad justificantem Deum, atque ita justitiæ Dei perhibet testimonium. Prophetæ vero testimonium perhibent justitiæ Dei, prænuntiando Christum, qui factus est nobis sapientia a Deo et justitia et sanctificatio et redemptio : ut quemadmodum scriptum est : « Qui » gloriatur, in Domino glorietur[5]. » Erat autem occulta ista lex ab initio, cum homines iniquos natura ipsa convinceret, aliis facientes quod sibi fieri noluissent. Revelatio autem Novi Testamenti in Christo facta est, cum est manifestatus in carne; in quo apparuit justitia Dei, id est, quæ hominibus ex Deo est. Hinc enim ait : « Nunc » autem sine lege justitia Dei manifestata est[6]. » Ecce qua causa illud dicitur Vetus Testamentum, quia priore; hoc autem novum, quia posteriore tempore revelatum

[1] Rom. VII, 12. — [2] Id. X, 3. — [3] Id. III, 20, 21. — [4] Galat. III, 1. — [5] I Cor. I, 30 et 31, et Jerem. IX, 23. — [6] Rom. III, 21.

est. Deinde, quia Testamentum Vetus pertinet ad hominem veterem, a quo necesse est hominem incipere; novum autem ad hominem novum, quo debet homo ex vetustate transire. Ideo in illo sunt promissa terrena, in isto promissa cœlestia : quia et hoc ad Dei misericordiam pertinuit, ne quisquam vel ipsam terrenam qualemcumque felicitatem, nisi a Domino creatore universitatis putet cuiquam posse conferri. Sed si propter illam colatur Deus, servilis est cultus, pertinens ad filios ancillæ : si autem propter ipsum Deum, ut in æterna vita sit Deus omnia in omnibus, liberalis est servitus, pertinens ad filios liberæ, quæ est mater nostra æterna in cœlis; quæ prius tanquam sterilis apparebat, quando perspicuos filios non habebat; nunc autem videmus quod de illa prophetatum est : « Lætare sterilis quæ non paris, erumpe » et exclama quæ non parturis; quia multi filii desertæ » magis quam ejus quæ habet virum[1] : » id est, magis quam illius Jerusalem, quæ legis quodam modo vinculo maritata est, et servit cum filiis suis. Tempore igitur Veteris Testamenti Spiritum sanctum in eis, qui etiam tunc secundum Isaac promissionis filii erant, non solum adjutorem, quod isti suo dogmati sufficere existimant; verumetiam largitorem dicimus fuisse virtutis, quod isti negant, libero eam potius arbitrio tribuentes, contradicentibus illis patribus qui sciebant ad Deum veraci pietate clamare : « Diligam te, Domine, virtus mea[2]. »

XIV. Aiunt etiam, « quod omnes Apostoli vel Prophætæ non plene sancti definiantur a nobis, sed in comparatione pejorum minus malos eos fuisse dicamus; et hanc esse justitiam cui Deus testimonium perhibet, ut quomodo dicit Propheta, justificatam Sodomam comparatione Judæorum[3], sic etiam nos criminosorum com-

[1] Isaï. LIV, I. — [2] Psal. XVII, 2. — [3] Ezech. XVI, 46, et seqq.

paratione dicamus sanctos aliquam exercuisse virtutem. » Absit ut ista dicamus : sed aut non valent intelligere, aut nolunt advertere , aut calumniandi studio dissimulant se scire quod dicimus. Audiant ergo , vel ipsi, vel potius ii quos idiotas et ineruditos decipere moliuntur. Nostra fides, hoc est, catholica fides justos ab injustis, non operum, sed ipsa fidei lege discernit : quia justus ex » fide vivit[1]. » Per quam discretionem sit, ut homo ducens vitam sine homicidio, sine furto, sine falso testimonio, sine appetitu rei ullius alienæ, parentibus honorem debitum reddens, castus usque ad continentiam ab omni omnino concubitu , etiam conjugali, eleemosynarum largissimus, injuriarum patientissimus, qui non solum non auferat aliena, sed nec sua reposcat ablata, vel etiam venditis omnibus suis erogatisque in pauperes , nihil suum propriumque possideat ; cum suis tamen istis velut laudabilibus moribus, si non in Deum fidem rectam et catholicam teneat, de hac vita damnandus abscedat. Alius autem, habens quidem opera bona ex fide recta quæ per dilectionem operatur[2], non tamen ita ut ille bene moratus, incontinentiam suam sustentat honestate nuptiarum, conjugii carnalis debitum et reddit et repetit, nec sola propagationis causa, verum etiam voluptatis, quamvis cum sola uxore, concumbit, quod conjugatis secundum veniam concedit Apostolus[3] ; injurias non tam patienter accipit, sed ulciscendi cupiditate fertur iratus ; quamvis, ut possit sidere : « Sicut et nos dimittimus debitoribus » nostris[4], » rogatus ignoscat : possidet rem familiarem, faciens inde quidem eleemosynas, non tamen quam ille tam largas : non aufert aliena; sed quamvis ecclesiastico judicio, non forensi, tamen repetit sua : nempe iste qui moribus illo videtur inferior, propter rectam fidem quæ

[1] Galat. III, 11. — [2] Id. V, 6. — [3] I Cor. VII, 6. — [4] Matth. VI, 12.

illi est in Deum, ex qua vivit, et secundum quam in omnibus delictis suis se accusat, in omnibus bonis operibus Deum laudat, sibi tribuens ignominiam, illi gloriam, atque ab ipso sumens et indulgentiam peccatorum et dilectionem recte factorum, de hac vita liberandus et in consortium cum Christo regnaturorum recipiendus emigrat. Quare, nisi propter fidem? Quæ licet sine operibus neminem salvat, (ipsa enim est non reproba fides, quæ per dilectionem operatur[1]:) tamen per ipsam etiam peccata solvuntur; quia justus ex fide vivit: sine ipsa vero etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur; « Omne » enim quod non est ex fide, peccatum est[2]. » Et fiit propter hanc maximam differentiam, ut cum, dubitante nullo, perseverans virginalis integritas conjugali castitate sit potior; tamen mulier etiam bis nupta catholica professæ virgini hæreticæ præferatur: nec ita præferatur, ut ista melior sit in Dei regno, sed ut illa ibi non omnino. Nam et ille quem velut melioribus descripsimus moribus, si adsit ei fides recta, superat illum alterum, sed ambo illic erunt: si autem fides ei desit, sic ab illo superatur, ut ipse ibi non sit.

XV. Cum itaque justi omnes et antiquiores et Apostoli ex fide vixerint recta, quæ est in Christo Jesu Domino nostro, moresque tam sanctos cum fide habuerint, ut licet non tam perfectæ virtutis in hac vita esse potuerint, quam quæ post hanc vitam futura est, tamen quidquid peccati ex humana infirmitate subreperet, pietate ipsius fidei continuo deleretur: unde fieri potest, ut in comparatione iniquorum, quos damnaturus est Deus, justos eos fuisse dicendum sit; cum per piam fidem tam in contrarium ab illis impiis sint remoti, ut clamet Apostolus, « Quæ pars fideli cum infideli[3]? » Sed videlicet

[1] Galat. III, 11. — [2] Rom. IV, 23. — [3] 2 Cor. VI, 15.

Pelagiani novi hæretici, religiosi amatores et laudatores videntur sibi esse sanctorum, si non audeant dicere imperfectæ illos fuisse virtutis, cum hoc confiteatur Vas electionis[1], qui considerans ubi adhuc esset, et quia corpus quod corrumpitur, aggravat animam: « Non quia » jam acceperim, ait, aut jam perfectus sim[2], fratres, ego » me ipsum non arbitror apprehendisse. » Et paulo post tamen, qui se negaverat esse perfectum, « Quotquot ergo » perfecti, inquit, hoc sapiamus[3]: » ut ostenderet secundum istius vitæ modum esse quamdam perfectionem, eique perfectioni hoc quoque deputari, si se quisque noverit nondum esse perfectum. Quid enim perfectius, quidve excellentius in veteri populo sacerdotibus sanctis? Et tamen eis præcepit Deus sacrificium primitus pro suis offerre peccatis[4]. Et quid sanctius in novo populo Apostolis? Et tamen præcepit eis Dominus in oratione dicere, « Dimitte nobis debita nostra[5]. » Omnium igitur piorum sub hoc onere corruptibilis carnis et in istius vitæ infirmitate gementium spes una est, quod advocatum habemus ad Patrem Jesum Christum justum[6], et ipse est exoratio peccatorum nostrorum.

XVI. Justum advocatum non habent illi, qui sunt a justis (etiam si sola ista esset differentia,) in contrarium longeque discreti. Quem justum advocatum absit ut dicamus, sicut ipsi calumniantur, « Carnis necessitate mentitum[7] »: sed dicimus eum in similitudine carnis peccati de peccato damnasse peccatum. Quod fortasse isti non intelligentes et calumniandi cupiditate cæcati, quam diversis modis peccati nomen in Scripturis sanctis poni soleat ignorantes, peccatum Christi affirmare nos jactant. Dicimus itaque Christum, et nullum habuisse peccatum,

[1] Sap. IX, 15. — [2] Philip. III, 12, 13. — [3] Ibid. 15. — [4] Levit. IX, 7, et XVI, 6. — [5] Matth. VI, 12. — [6] I Joan. II, 1. — [7] Rom. VIII, 3.

nec in anima, nec in carne; et suscipiendo carnem in similitudine carnis peccati de peccato damnasse peccatum. Quod subobscure ab Apostolo dictum duobus modis solvitur: sive quia rerum similitudines solent earum rerum nominibus nuncupari, quarum similes sunt, ut ipsam similitudinem carnis peccati voluisse intelligatur Apostolus appellare peccatum: sive quia sacrificia pro peccatis peccata appellabantur in lege, quæ omnia figuræ fuerunt carnis Christi, quod est verum et unicum sacrificium pro peccatis, non solum his quæ universa in baptismate diluuntur, verum etiam his quæ post ex hujus vitæ infirmitate subrepunt; propter quæ quotidie universa in oratione ad Deum clamat Ecclesia: « Dimitte no» bis debita nostra: » et dimittuntur nobis per singulare sacrificium pro peccatis, quod Apostolus secundum legem loquens, non dubitavit appellare peccatum. Unde est etiam illud ejus multo evidentius, nec aliquo bivio cujusquam ambiguitatis incertum: « Obsecramus pro » Christo reconciliari Deo[1]; » eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos simus justitia Dei in ipso. Nam quod superius commemoravi, De peccato damnavit peccatum; quia non dictum est, de peccato suo, potest quispiam sic intelligere, ut dicat eum de peccato Judæorum damnasse peccatum; quia de peccato eorum, qui eum crucifixerunt, factum est ut sanguinem suum in remissionem funderet peccatorum: hoc vero, ubi dicitur Deus ipsum Christum, qui non noverat peccatum, fecisse peccatum, non mihi convenientius videtur intelligi, quam Christum factum sacrificium pro peccatis, et ob hoc appellatum esse peccatum.

XVII. Quis autem ferat eos objicere nobis, « Quod post resurrectionem tales processus futuros esse dicamus,

[1] 2 Cor. v, 20, 21.

ut ibi incipiant homines, quæ hic noluerint, Dei mandata complere : » quoniam dicimus, ibi omnino nullum futurum esse peccatum, nec cum aliqua peccati cupiditate conflictum; tanquam ipsi audeant hoc negare? Sapientiam quoque et cognitionem Dei tunc perfici in nobis, et in Domino tantam exultationem, ut ea sit plena et vera securitas, quis negabit, nisi tam aversus sit a vero, ut ob hoc ad eam pervenire non possit? Verum hæc non erunt in præceptis, sed in eorum quæ hic observanda sunt præmio præceptorum. Quorum quidem præceptorum contemptus illo non perducit ad præmium, sed hic studium præcepta servandi gratia Dei tribuit. Quæ si quid etiam in eis præceptis minus servatur, ignoscit, propter quod orando dicimus, et, « Fiat voluntas » tua, » et, « Dimitte nobis debita nostra[1]. » Hic ergo præceptum est, ut non peccemus : ibi præmium, non posse peccare. Hic præceptum est, ut desideriis peccati non obediamus : ibi præmium, ut desideria peccati non habeamus. Hic præceptum est, « Intelligite ergo qui insi» pientes estis in populo, et stulti aliquando sapite[2] : » ibi præmium est, plena sapientia et perfecta cognitio. « Vi» demus enim nunc per speculum in ænigmate, ait Apos» tolus, tunc autem facie ad faciem. Nunc scio ex parte, » tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum[3]. » Hic præceptum est, « Exultate Deo adjutori nostro[4], » et, « Exultate justi in Domino[5] : » ibi præmium est, exultate perfecto et ineffabili gaudio. Postremo in præcepto positum est, « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam : » In præmio autem, « Quoniam ipsi saturabuntur[6]. » Unde quæso saturabuntur, nisi quod esuriunt et sitiunt? Quis igitur ita, non solum a divino, sed a sensu quoque ab-

[1] Matth. vi, 10 et 12. — [2] Psal. xxxix, 8. — [3] I Cor. xiii, 12. — [4] Psal. lxxx, 2. — [5] Id. xxxii, 1. — [6] Matth. v, 6.

horret humano, qui dicat in homine tantam esse posse justitiam, cum ab illo esuritur et sititur, quanta erit, cum ex illa saturabitur? Quando autem esurimus sitimusque justitiam, si fides Christi vigilat in nobis, quid nos nisi Christum esurire ac sitire credendum est? « Qui » factus est nobis sapientia a Deo et justitia et sanctifica- » tio et redemptio, ut quemadmodum scriptum est, Qui » gloriatur, in Domino glorietur[1].» Et quia modo in eum non videntes credimus, ideo sitimus esurimusque justitiam. « Quandiu enim sumus in corpore, peregrina- » mur a Domino : per fidem enim ambulamus, non per » speciem[2]. » Quem cum viderimus, pervenientes utique ad speciem, exultabimus gaudio inenarrabili[3] : » et tunc justitia saturabimur; quia nunc ei pio desiderio dicimus, « Saturabor cum manifestabitur gloria tua. »

XVIII. Quam vero est, non dico impudens, sed insana superbia, nondum esse æquales Angelis Dei, et putare se jam posse habere justitiam æqualem Angelis Dei; nec intueri tam magnum et sanctum virum, qui utique ipsam justitiæ perfectionem esuriebat atque sitiebat, quando magnitudine revelationum nolebat extolli; nec tamen, ut non extolleretur, arbitrio suo voluntatique commissus est, sed accepit stimulum carnis angelum Satanæ, qui eum colaphizaret; propter quod Dominum ter rogavit, ut discederet ab eo; dixitque ei Dominus, « Suf- » ficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perfici- » tur[5]. » Quæ virtus, nisi ad quam pertinet non extolli? Et quis dubitat hoc ad justitiam pertinere? Hujus igitur justitiæ perfectione sunt præditi Angeli Dei, qui semper vident faciem Patris[6], ac per hoc totius Trinitatis, quia per Filium vident in Spiritu sancto. Nihil est autem ista

[1] 1 Cor. I, 30, 31. — [2] 2 Cor. V, 6. — [3] 1 Petr. I, 8.— [4] Psal. XVI, 15. — [5] 2 Cor. XII, 7. — [6] Matth. XVIII, 10.

revelatione sublimius : nec tamen Angelorum quisquam illa contemplatione lætantium necessarium habet angelum Satanæ, a quo colaphizetur, ne illum tanta magnitudo revelationis extollat. Hanc perfectionem virtutis utique nondum habebat apostolus Paulus, nondum æqualis Angelis Dei : sed inerat illi extollendi se infirmitas, quæ per angelum etiam Satanæ fuerat comprimenda, ne revelationum magnitudine extolleretur. Quanquam itaque ipsum Satanam elatio prima dejecerit : tamen summus ille medicus, qui bene uti novit etiam malis, de angelo Satanæ adhibuit contra elationis vitium, salubre, quamvis molestum medicamentum; sicut fieri consuevit antidotum, etiam de serpentibus contra venena serpentum. Quid est ergo, « Sufficit tibi gratia mea[1] ; » nisi ne deficiendo succumbas sub colapho angeli Satanæ? Et quid est, « Virtus in infirmitate perficitur ; » nisi quia in isto loco infirmitatis hactenus perfectio potest esse virtutis, ut ipsa infirmitate præsente elatio reprimatur? Quæ utique infirmitas, futura immortalitate sanabitur. Quomodo est enim dicenda sanitas plena, ubi etiam de angeli Satanæ colapho adhuc est necessaria medicina ?

XIX. Ex hoc factum est, virtutem, quæ nunc est in homine justo, perfectam hactenus nominari, ut ad ejus perfectionem pertineat etiam ipsius imperfectionis et in veritate cognitio, et in humilitate confessio. Tunc enim est secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parva justitia, quando etiam quid sibi desit intelligit. Ideoque Apostolus et imperfectum et perfectum se dicit ; imperfectum scilicet, cogitando quantum illi ad justitiam desit, cujus plenitudinem adhuc esurit ac sitit ; perfectum autem, quod et suam imperfectionem confiteri non erubescit, et ut perveniat bene

[1] 2 Cor. XII, 9. — [2] Philip. III, 12 et 15.

procedit. Sicut possumus dicere perfectum esse viatorem, cujus bene promovetur accessio, quamvis non perficiatur intentio, nisi fuerit facta perventio. Propterea cum dixisset, « Secundum justitiam, quæ in lege est, » qui fuerim sine querela : » mox addidit, « Quæ mihi » lucra fuerunt, hæc propter Christum damna esse duxi : » verumtamen arbitror omnia damnum esse propter eminentem scientiam Christi Jesu Domini nostri, propter » quem omnia non solum detrimenta credidi, verum etiam » stercora existimavi esse, ut Christum lucrifaciam, et » inveniar in illo non habens meam justitiam quæ ex lege » est, sed eam quæ est per fidem Christi, quæ est ex Deo » justitia in fide[1]. » Ecce Apostolus secundum justitiam quæ ex lege est, sine querela se fuisse, non utique mendaciter dicit; et tamen hæc quæ illi lucra fuerunt, abjicit propter Christum, et damna, detrimenta, stercora existimat, non solum hæc, sed et cætera omnia quæ supra commemoravit; propter non qualemlibet, sed eminentem, sicut ipse dicit, scientiam Christi Jesu Domini nostri, quam procul dubio adhuc in fide habebat, nondum in specie. Tunc enim erit eminens Christi scientia, quando fuerit ita revelatus, ut quod creditur videatur. Unde alio loco ita dicit, « Mortui enim estis, et vita vestra abscon» dita est cum Christo in Deo. Cum Christus apparuerit, » vita vestra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria[2]. » Hinc et ipse Dominus, « Qui diligit me, inquit, diligetur » a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo me » ipsum illi[3]. » Hinc Joannes Evangelista, « Dilectissimi, » inquit, filii Dei sumus, et nondum apparuit quod eri» mus. Scimus autem quia cum apparuerit, similes ei » erimus, quoniam videbimus eum sicuti est[5]. » Tunc

[1] Philip. III, 6. — [2] Coloss. III, 3. — [3] Joan. XIV, 21. — [4] I Joan. III, 2.

erit eminens Christi scientia. Nunc enim est quidem abscondita in fide, sed nondum eminens apparet in specie.

XX. Abjicit ergo illa beatus Paulus præterita justitiæ suæ tanquam detrimenta et stercora, ut Christum lucrifaciat, et inveniatur in illo non habens suam justitiam, quæ ex lege est. Quare suam, si ex lege est? Neque enim lex illa Dei non est: quis hoc nisi Marcion et Manichæus et aliæ similes pestes dixerunt? Cum ergo lex illa Dei sit, justitiam suam dicit esse quæ ex lege est: quam justitiam suam noluit habere, sed projecit ut stercora. Cur ita, nisi quia hoc est, quod etiam superius demonstravimus, eos esse sub lege, qui ignorantes Dei justitiam, et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti[1]? Putant enim se arbitrii sui viribus implere legem jubentem, et ista implicati superbia, ad gratiam non convertuntur juvantem. Sic eos littera occidit, aut aperte etiam sibi reos, non faciendo quod præcipit; aut putando se facere, quod spiritali, quæ ex Deo est, non faciunt charitate. Ita remanent aut aperte iniqui, aut fallaciter justi; in aperta iniquitate evidenter elisi, in fallaci justitia insipienter elati. Ac per hoc miro quidem modo, sed tamen vero, justitiam legis non implet justitia quæ in lege est, vel ex lege, sed quæ in spiritu gratiæ. Justitia quippe legis impletur in eis, sicut scriptum est, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum[3]. Secundum justitiam vero quæ in lege est[4], se fuisse sine querela in carne, non in spiritu, dicit Apostolus; et justitiam quæ ex lege est, suam dicit fuisse, non Dei. Intelligendum est igitur justitiam legis non impleri secundum justitiam, quæ in lege est, vel ex lege, id est, secundum justitiam hominis; sed secundum justitiam quæ est in spiritu gratiæ: ergo secundum justitiam Dei, hoc est,

[1] Rom. x, 3. — [2] Rom. viii, 4. — [3] Philip. iii, 6.

quæ homini ex Deo est. Quod planius et brevius ita dici potest: Justitiam legis non impleri cum lex jubet, et homo quasi suis viribus facit; sed cum spiritus adjuvat, et hominis libera, sed Dei gratia liberata voluntas facit. Legis itaque justitia est, jubere quod Deo placet, vetare quod displicet: in lege autem justitia est, servire litteræ, et extra eam nullum Dei adjutorium ad recte vivendum requirere. Cum enim dixisset, « Non habens meam jus- » titiam, quæ ex lege est, sed eam quæ est per fidem » Christi: addidit, quæ est ex Deo[1].» Ipsa est ergo justitia Dei, quam superbi ignorantes, suam volunt constituere. Non enim propterea justitia Dei dicitur, quoniam Deus ea justus est; sed quia homini ex Deo est.

XXI. Secundum hanc autem justitiam Dei, hoc est, quæ ex Deo nobis est[2]. nunc fides operatur per dilectionem. Id autem operatur, quomodo perveniat homo ad eum, in quem modo non videns credit; quem cum viderit, tunc quod erat in fide per speculum in ænigmate, jam erit in specie facie ad faciem[3]: tunc perficietur et ipsa dilectio. Nimis quippe insipienter dicitur, tantum amari Deum ante quam videatur, quantum amabitur cum videbitur. Porro si in hac vita, pio nemine dubitante, quanto amplius diligimus Deum, tanto sumus utique justiores; quis dubitet, piam veramque justitiam, cum fuerit dilectio Dei perfecta, tunc perfici? Tunc ergo lex, ita ut nihil omnino desit, implebitur; cujus legis, secundum Apostolum, plenitudo dilectio est[4]. Ac per hoc cum dixisset, « Non habens meam justitiam, quæ ex lege est, » sed eam quæ est per fidem Christi quæ est ex Deo jus- » titia in fide[5]: » deinde subjunxit, « Ad cognoscendum » eum, et virtutem resurrectionis ejus, et communicatio-

[1] Philip. III, 9. — [2] Galat. V, 6.— [3] I Cor. XIII, 12. — [4] Rom. XIII, 10. — [5] Philip. III, 9.

» nem passionum ejus[1]. » Hæc omnia nondum plena et perfecta in Apostolo erant, sed tanquam in via positus ad eorum plenitudinem perfectionemque currebat. Nam quomodo jam perfecte cognoverat Christum, qui dicit alio loco, « Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam » sicut et cognitus sum[2]? » Et quomodo jam perfecte cognoverat virtutem ejus resurrectionis, cui restabat eam plenius tempore resurrectionis carnis experiendo cognoscere? Et quomodo jam perfecte cognoverat communicationem passionum ejus, nondum pro illo passionem mortis expertus? Denique addit et dicit : « Si quo modo occur» ram in resurrectionem mortuorum[3]. » Ac deinde ait : « Non quia jam acceperim, aut jam perfectus sim. » Quid ergo se confitetur nondum accepisse, et in quo nondum esse perfectum, nisi in ea justitia, quæ ex Deo est, quam concupiscens noluit suam habere, quæ ex lege est? Hinc enim loquebatur, et ista fuit causa ut hæc diceret, resistens inimicis gratiæ Dei, pro qua largienda crucifixus est Christus : ex quorum genere etiam isti sunt.

XXII. Nam ex quo loco suscepit hæc dicere, sic exorsus est : « Videte canes, videte malos operarios, videte » concisionem. Nos enim sumus circumcisio qui spiritu » Deo servimus, vel sicut nonnulli codices habent, qui » spiritui Deo, vel spiritui Dei servimus; et gloriamur in » Christo Jesu, et non in carne fidentes[4]. » Hinc manifestum est adversus Judæos eum agere, qui carnaliter observantes legem, et suam justitiam volentes constituere, occidebantur littera, non vivificabantur spiritu : et in se gloriabantur, cum Apostoli et omnes promissionis filii gloriarentur in Christo. Deinde subjecit : « Quanquam » ergo habeam fiduciam in carne, si quis alius in carne

[1] Philip. III, 10. — [2] I Cor. XIII, 12.— [3] Philip. III, 11, 12. — [4] Ibid. 2 et 3.

» putat se fiduciam habere, magis ego [1]. » Et enumerans omnia quæ secundum carnem habent gloriam, ad illud terminavit, ubi ait : « Secundum justitiam quæ in » lege est, qui fuerim sine querela [2]. » Et cum hæc sibi omnino damna et detrimenta et stercora fuisse dixisset, ut Christum lucrifaceret, adjecit unde agitur : « Et inveniar in illo non habens justitiam meam, quæ ex lege » est, sed eam quæ est per fidem Christi, quæ est ex Deo[3]. » Hujus ergo justitiæ perfectionem, quæ non erit nisi in illa eminenti scientia Christi, propter quam sibi dixit omnia damnum esse, nondum se accepisse confessus est, et propterea nondum esse perfectum. « Sequor autem, » inquit, si apprehendam, in quo et apprehensus sum a » Christo Jesu [4]. » Tale est, apprehendam in quo et apprehensus sum : quale est, cognoscam sicut et cognitus sum [5]. « Fratres, inquit, ego me ipsum non arbitror ap» prehendisse : unum autem, quæ retro sunt oblitus, in » ea quæ ante sunt extentus, secundum intentionem se» quor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo » Jesu [6]. » Ordo verborum est, Unum autem sequor. De quo uno bene intelligitur et Dominus admonuisse Martham, ubi ait : « Martha, Martha, sollicita es, » et turbaris circa plurima; porro unum est necessa» rium [7]. » Hoc iste volens apprehendere, tanquam in via constitutus, sequi se dixit ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. Quis autem cunctetur, cum hoc quod sequi se asseverat apprehenderit, tunc habiturum eum justitiam æqualem justitiæ sanctorum Angelorum, quorum neminem utique ne magnitudine revelationum extollatur, Satanæ angelus colaphizat [8]? Deinde admonens eos qui possent illius justitiæ plenitudine jam se pu-

[1] Philip. III, 4. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid. 9. — [4] Ibid. 12. — [5] 1 Cor, XIII, 12. — [6] Philip. III, 13, 14. — [7] Luc. X, 41. — [8] 2 Cor. XII, 7.

tare perfectos. « Quotquot ergo, inquit, perfecti, hoc » sapiamus [1] : » tanquam diceret, Si secundum hominis mortalis capacitatem pro hujus vitæ modulo perfecti sumus, ad ipsam perfectionem hoc quoque pertinere intelligamus, ut angelica illa, quæ in Christi manifestatione nobis erit justitia, nondum nos perfectos esse sapiamus. Et si quid aliter sapitis, inquit, hoc quoque vobis Deus revelabit. Quomodo, nisi ambulantibus et proficientibus in via rectæ fidei, donec ista peregrinatio finiatur, et ad speciem veniatur? Unde consequenter adjunxit : « Verumtamen, in id quod pervenimus, in eo ambulemus [2]. » Deinde concludit, ut caveantur illi, de quibus hic locus sermonis ejus sumpsit exordium : « Imitatores » mei, inquit, estote, fratres, et intendite eos qui sic am» bulant, sicut habetis formam nostram. Multi enim am» bulant, de quibus sæpe dicebam vobis, nunc etiam flens » dico, inimicos crucis Christi, quorum finis est interi» tus : et cætera [3]. » Illi ipsi sunt, de quibus incipiens dixerat : « Videte canes, videte malos operarios [4], » et sequentia. Omnes itaque sunt inimici crucis Christi qui volentes constituere suam justitiam, quæ ex lege est, id est, littera tantum jubente, non spiritu implente, justitiæ Dei non sunt subjecti. « Si enim qui per legem hæredes » sunt, exinanita est fides [5]. Si per legem justitia, ergo » Christus gratis mortuus est, ergo evacuatum est scanda» lum crucis [6]. » Ac per hoc illi inimici sunt crucis ejus, qui per legem dicunt esse justitiam [7], ad quam jubere pertinet, non juvare. Gratia vero Dei per Jesum Christum Dominum in Spiritu sancto, adjuvat infirmitatem nostram.

XXIII. Quamobrem qui secundum justitiam quæ in lege est, sine fide gratiæ Christi vivit, sicut se Apostolus

[1] Philip. III, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Id. XVII, 19. — [4] Ibid. 2. — [5] Rom. IV, 14. — [6] Galat. II, 21. — [7] Id. v, 11.

sine querela vixisse commemorat, nullam veram putandus est habere justitiam: non quia lex vera et sancta non est; sed quia obedire velle litteræ jubenti, sine vivificante spiritu Dei, veluti ex viribus liberi arbitrii, justitia vera non est. Justitia vero, secundum quam justus ex fide vivit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera justitia est. Quæ licet non immerito in aliquibus justis pro hujus vitæ capacitate perfecta dicitur, parva tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam qui nondum habebat, et propter illam quæ jam inerat, perfectum; et propter istam quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed plane minor ista justitia facit meritum, major illa fit præmium. Unde qui istam non sequitur, illam non assequitur. Quocirca post resurrectionem hominis, futuram negare justitiæ plenitudinem, et putare tantam futuram esse justitiam in corpore vitæ illius, quanta esse potest in corpore mortis hujus, dementiæ singularis est. Non autem illic incipere homines, quæ hic noluerint Dei mandata complere, verissimum est. Erit enim perfectissimæ plenitudo justitiæ, non tamen hominum mandata sectantium, et ad eam plenitudinem proficiendo nitentium; sed in ictu oculi [1], sicut ipsa futura est resurrectio mortuorum: quoniam illa perfectæ magnitudo justitiæ, eis qui hic mandata fecerunt, præmium dabitur, non et ipsa facienda mandabitur. Sed ita dixerim, mandata fecerunt, ut ad ipsa mandata meminerimus pertinere orationem, in qua quotidie veraciter dicunt sancti filii promissionis, et, « Fiat voluntas tua : » et, « Dimitte nobis debita nostra [2]. »

XXIV. Cum igitur Pelagiani his atque hujusmodi veritatis testimoniis et vocibus urgentur, ne negent originale peccatum; ne gratiam Dei qua justificamur, non

[1] I Cor. xv, 52. — [2] Matth. vi, 10-12.

gratis, sed secundum merita nostra dari dicant; ne in homine mortali, quamlibet sancto et bene agente, tantam dicant esse justitiam, ut ei non sit necessaria etiam post regenerationis lavacrum, donec istam vitam finiat, remissio peccatorum : ergo cum urgentur, ne ista tria dicant, et per hæc homines qui eis credunt a gratia Salvatoris alienent, et elatos in superbiam in judicium diaboli præcipites ire persuadeant; immittunt aliarum nebulas quæstionum, in quibus eorum apud homines simpliciores, sive tardiores, sive sanctis Litteris minus eruditos, impietas delitescat. Hæ sunt nebulæ, de laude creaturæ, laude nuptiarum, laude legis, laude liberi arbitrii, laude sanctorum : quasi quisquam nostrum ista vituperet, ac non potius omnia in honorem Creatoris et salvatoris debitis laudibus prædicet. Sed neque creatura ita vult laudari, ut nolit sanari. Et nuptiæ quanto magis laudandæ sunt, tanto minus eis imputanda est pudenda carnis concupiscentia; quæ non est a Patre, sed ex mundo est[1] : quam profecto invenerunt in hominibus nuptiæ, non fecerunt; quia et illa in plurimis sine ipsis est, et ipsæ si nemo peccasset, sine illa esse potuerunt. Et lex sancta et justa et bona[2]; nec ipsa est gratia, et nihil ex ea recte fit sine gratia; quia non est data quæ posset vivificare, sed prævaricationis causa posita est, ut convictos concluderet sub peccato, et promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus[3]. Et liberum arbitrium captivatum nonnisi ad peccatum valet; ad justitiam vero, nisi divinitus liberatum adjutumque, non valet. Ac per hoc et sancti omnes, sive ab illo antiquo Abel usque ad Joannem Baptistam, sive ab ipsis Apostolis usque ad hoc tempus, et deinceps usque ad terminum sæculi, in Domino laudandi sunt, non in se ipsis. Quia et illorum anteriorum vox est, « In Do-

[1] I Joan. II, 16. — [2] Rom. VII, 12. — [3] Galat. III, 21, et XIX, 22.

» mino laudabitur anima mea [1]. » Et istorum posteriorum vox est, « Gratia Dei sum id quod sum [2]. » Et ad omnes pertinet, « Ut qui gloriatur, in Domino glorie» tur [3]. » Et confessio communis est omnium : « Si dixe» rimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, » et veritas in nobis non est [4]. »

XXV. Sed quoniam in his quinque rebus quas proposui, in quibus quærunt latebras, et de quibus connectunt calumnias, divinis documentis produntur atque convincuntur, excogitaverunt Manichæorum detestabili nomine imperitos quos potuerint deterrere, ne adversus eorum perversissima dogmata aures accommodent veritati : quia scilicet Manichæi quinque istorum tria priora blasphemando condemnant; dicentes neque humanam creaturam, neque nuptias, neque legem a summo et vero Deo esse institutam. Non autem accipiunt quod veritas dicit, a libero arbitrio exordium sumpsisse peccatum, et ex illo esse omne vel angeli vel hominis malum : quia mali naturam semper malam et Deo coæternam nimis a Deo exorbitantes credere maluerunt. Sanctos quoque Patriarchas et Prophetas, quantis possunt execrationibus insectantur. Ecce unde se putant hæretici novi, Manichæorum nomine objecto, vim subterfugere veritatis : sed non subterfugiunt. Insequitur quippe illa, et simul Manichæos Pelagianosque subvertit. Homo enim dum nascitur, quia bonum aliquid est, in quantum homo est, Manichæum redarguit, laudatque Creatorem : in quantum vero trahit originale peccatum. Pelagium redarguit, et habet necessarium Salvatorem. Nam et quod sananda dicitur ista natura, utrumque repercutit : quia nec medicina opus haberet, si sana esset, quod est contra Pelagium ; nec sanari posset omnino, si æternum atque immutabile malum esset, quod

[1] Psal. XXXIII, 3.— [2] I Cor. XV, 10.— [3] I Cor. I, 31.— [4] I Joan. I, 8.

est contra Manichæum. Item quod nuptiis, quas laudamus a Domino constitutas, concupiscentiam carnis imputandam esse non dicimus; et contra Pelagianos est, qui eam in laudibus ponunt; et contra Manichæos, qui eam malæ alienæ naturæ tribuunt; cum sit nostræ naturæ accidens malum, non Dei disjunctione separandum, sed Dei miseratione sanandum. Item quod dicimus legem sanctam, et justam, et bonam [1], non justificandis impiis, sed convincendis superbis, prævaricationis gratia positam; et contra Manichæos est, quia secundum Apostolum laudatur [2]; et contra Pelagianos, quia secundum Apostolum, nemo ex lege justificatur: et ideo vivificandis eis quos littera occidit [3], id est, quos lex bona præcipiens prævaricatione reos facit, spiritus gratiæ gratis opitulatur. Item quod arbitrium in malo liberum dicimus ad agendum bonum gratia Dei esse liberandum, contra Pelagianos est: quod autem dicimus ab illo exortum, quod antea non erat malum contra Manichæos est. Item quod sanctos Patriarchas et Prophetas debitis in Deo laudibus honoramus, adversum est Manichæis : quod vero et ipsis quamvis justis et Deo placentibus propitiationem Domini fuisse dicimus necessariam, adversum est Pelagianis. Utrosque igitur catholica fides, sicut et cæteros hæreticos, adversarios invenit, utrosque divinorum testimoniorum auctoritate et luce veritatis convincit.

XXVI. Addunt sane ad latebrarum suarum nebulas Pelagiani, de origine animæ non necessariam quæstionem; ad hoc ut res manifestas, aliarum rerum obscuritate turbando, moliantur latendi locum. Aiunt enim, « Nos animarum traducem cum peccati traduce contueri. » Quod ubi et quando in eorum, qui defendunt adversus istos catholicam fidem, vel sermonibus audierint, vel

[1] Rom. VII, 12. — [2] Galat. III, 19, et 11. — [3] 2 Cor. III, 6.

litteris legerint, nescio. Quia etsi invenio a catholicis de hac re aliquid scriptum; nondum contra istos fuerat veritatis suscepta defensio, neque id agebatur ut eis responderetur. Sed hoc dico, tam manifestum esse secundum Scripturas sanctas originale peccatum, atque hoc dimitti lavacro regenerationis in parvulis, tanta fidei catholicæ antiquitate atque auctoritate firmatum, tam clara Ecclesiæ celebritate notissimum, ut quidquid de animæ origine cujuslibet inquisitione vel affirmatione disseritur, si contra hoc sit, verum esse non possit. Quapropter quisquis vel de anima, vel de quacumque re obscura id adstruit, unde hoc quod verissimum, fundatissimum, notissimum est, destruat, sive sit ille filius, sive inimicus Ecclesiæ, aut corrigendus est, aut cavendus. Sed hic sit hujus voluminis finis, ut aliud habeant quæ sequuntur exordium.

LIBER IV.

Postquam conjectas in Catholicos criminationes diluit superioribus libris, hic jam Augustinus aperit insidias, quæ reliqua parte epistolæ secundæ Pelagianorum in quinque doctrinæ eorum capitibus latent, in laude scilicet creaturæ, laude nuptiarum, laude legis, laude liberi arbitrii, et laude sanctorum: penes quæ capita non magis Manichæis quam Catholicis repugnare se Pelagiani maligne jactant: cum illa quinque ad hoc referre noscantur, ut triplicem errorem suum obtrudant; nempe duo priora, ut negent originale peccatum; duo sequentia, ut gratiam statuant secundum merita dari; quintum, ut sanctos in hac vita peccatum non habuisse dicant. Ostendit Augustinus utrasque hæreses, Manichæorum et Pelagianorum, hinc inde oppositas et pariter exosas fidei catholicæ, qua profitemur primum, bonam esse naturam a Deo bono conditam; sed eam tamen salvatore indigere propter originale peccatum, quod ex primi hominis prævaricatione in omnes pertransiit: tum deinde bonas esse nuptias, vere a Deo institutas; sed malam ipsam concupiscentiam, quæ nuptiis accidit ex peccato: bonam quoque esse Dei legem, sed ita ut peccatum ostendat solummodo, non tollat: liberum certe arbitrium naturæ hominis insitum esse; nunc tamen ita captivatum, ut ad faciendam justitiam non valeat, nisi cum fuerit per gratiam liberatum: sanctos autem seu Novi seu Veteris Testamenti fuisse quidem vera justitia præditos, non perfecta tamen, nec tam plena,

ut caruerint omni peccato. In fine profert Cypriani et Ambrosii testimonia pro catholica fide, quædam de originali peccato, alia de gratiæ adjutorio, ultima de præsentis justitiæ imperfectione.

I. Post hæc quæ tractavimus, quibusque respondimus, eadem repetunt, quorum redarguimus epistolam; sed diverso modo. Nam prius ea proposuerunt nobis objicientes, quæ velut perperam sentiamus: postea vero quid ipsi sentiant exponentes, eadem a contrario reddiderunt; addentes duo quædam quæ non dixerant, id est: « Baptismum se dicere omnibus ætatibus necessarium; et: Per Adam mortem ad nos transisse, non crimina. » Quæ suo loco et ipsa tractanda sunt. Proinde quia superiore libro, quem modo explicavimus, quinque rerum eos obtendere obstacula diximus, in quibus eorum dogmata inimica gratiæ Dei et catholicæ fidei delitescant, laude scilicet creaturæ, laude nuptiarum, laude legis, laude liberi arbitrii, laude sanctorum: commodius esse arbitror, omnia quæ defendunt, quorum contraria nobis objiciunt, generatim distinguere, et quæ illorum ad quid istorum quinque pertineant demonstrare, ut dilucidior et brevior ipsa distinctione possit esse nostra responsio.

II. 1° Laudem creaturæ, quod ad genus humanum attinet, unde nunc quæstio est, his sententiis exequuntur: « Quod nascentium conditor Deus sit, filiique hominum opus sint Dei; et peccatum omne non de natura, sed de voluntate descendat. » Huic laudi creaturæ applicant: « Quod omnibus ætatibus dicunt esse baptismum necessarium, ut » scilicet « Illa creatura in Dei filios adoptetur, non quod aliquid ex parentibus trahat, quod sit lavacro regenerationis expiandum. » Huic laudi adjungunt,

et « Quod Christum Dominum nulla dicunt macula peccati fuisse respersum, quantum attinet ad ejus infantiam : » quia ejus carnem ab omni peccati contagione purissimam, non excellentia propria et gratia singulari, sed communione naturæ, quæ omnibus inest infantibus, asseverant. Eo pertinet etiam, quod « De animæ origine » inserunt quæstionem, sic animæ Christi coæquare molientes omnes animas parvulorum, quas volunt esse similiter nulla peccati macula aspersas. Propter hoc etiam dicunt : « Ex Adam nihil mali transisse per cæteros, nisi mortem : quæ non semper est malum, inquiunt, cum et martyribus sit causa præmiorum, et vel bonam vel malam dici faciat, non resolutio corporum, quæ excitabuntur in omni genere hominum, sed meritorum diversitas, quæ de humana libertate contingit. » Hæc scribunt in hac epistola de laude creaturæ.

2° Nuptias vero secundum Scripturas laudant : « Quia Dominus in Evangelio loquitur : « Qui fecit ab initio » masculum et fœminam fecit eos, et dixit : Crescite, et » multiplicamini, et replete terram[1]. » Quamvis hoc non in eo loco Evangelii, sed tamen in lege sit scriptum. Addunt etiam : « Quod ergo Deus conjunxit, homo non » separet[2]. » Quæ verba Evangelica agnoscimus.

3° In laude legis dicunt : « Veterem legem secundum Apostolum justam et sanctam et bonam[3], custodientibus mandata sua, ac per fidem juste viventibus, sicut Prophetis et Patriarchis omnibusque sanctis, vitam potuisse conferre perpetuam. »

4° In laude liberi arbitrii dicunt : « Liberum arbitrium non periisse, cum loquatur Dominus per Prophetam : « Si volueritis et audieritis me, quæ bona sunt terræ » edetis; si nolueritis et non audieritis, gladius vos come-

[1] Matth. XIX, 4, et Gen. I, 28. — [2] Id. XIX, 6. — [3] Rom. VII, 12.

» det [1]. » Ac per hoc et gratiam uniuscujusque bonum propositum adjuvare, non tamen reluctanti studium virtutis immittere, quia personarum acceptio non est apud Deum [2]. »

5° Laude sanctorum sese contegunt, dicentes : « Baptisma perfecte homines innovare. Si quidem Apostolus testis sit, qui per lavacrum aquæ Ecclesiam de gentibus sanctam fieri immaculatamque testatur [3]. Sanctum quoque Spiritum mentes bonas in antiquis adjuvisse temporibus, dicente Propheta ad Deum, Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Omnes quoque Prophetas et Apostolos vel sanctos, tam Novi quam Veteris Testamenti, quibus Deus testimonium perhibet [4], non in comparatione sceleratorum, sed regula virtutum justos fuisse; in futuro autem tempore mercedem esse tam bonorum operum, quam malorum. Cæterum neminem posse, quæ hic contempserit, illic mandata perficere; quia dixerit Apostolus : « Oportet nos manifestari ante tribunal » Christi, ut reportet unusquisque propria corporis, se» cundum quod gessit, sive bonum, sive malum [1]. »

In his omnibus quidquid dicunt de laude creaturæ atque nuptiarum, ad hoc referre conantur, ut non sit originale peccatum : quidquid de laude legis et liberi arbitrii, ad hoc, ut gratia non adjuvet nisi meritum, ac sic gratia jam non sit gratia : quidquid de laude sanctorum, ad hoc, ut vita mortalis in sanctis videatur non habere peccatum, nec sit eis necessarium pro dimittendis debitis suis precari Deum.

III. Ista nefaria dogmata et damnabilia in hac tripartita divisione quisque mente catholica exhorret, illius quinque partitæ latebras insidiasque devitet, atque ita

[1] Isaï. I, 19. — [2] Rom. II, 11. — [3] Ephes. V, 26. — [4] Psal. CXLII, 10. — [5] 2 Cor. V, 10.

inter utrumque sit cautus, ut sic declinet Manichæum, ne se inclinet in Pelagium; rursusque ita se sejungat a Pelagianis, ne conjungat Manichæis; aut si in alterutris jam tenetur, ne sic se a quibuslibet alteris eruat, ut in alteros irruat. Videntur quippe inter se esse contrarii; quoniam quinque illa Manichæi vituperando se manifestant, Pelagiani laudando se occultant. Quapropter utrosque damnat atque devitat, quisquis secundum regulam catholicæ fidei sic in hominibus nascentibus de bona creatura carnis et animæ glorificat Creatorem, quod non vult Manichæus; ut tamen propter vitium, quod in eos per peccatum primi hominis pertransiit, fateatur et parvulis necessarium Salvatorem, quod non vult Pelagius: sic discernit malum pudendæ concupiscentiæ a bonitate nuptiarum, ut neque Manichæis similis unde nascimur culpet, neque Pelagianis similis unde confundimur laudet: sic legem per Moysen sanctam et justam et bonam a Deo sancto et justo et bono datam esse defendit, quod contra Apostolum negat Manichæus; ut eam dicat et peccatum ostendere, non tamen tollere, et justitiam jubere, non tamen dare, quod rursus contra Apostolum negat Pelagius: sic asserit liberum arbitrium, ut non ex natura nescio qua semper mala, quæ nulla est, sed ex ipso arbitrio cœpisse dicat et angeli et hominis malum, quod evertit hæresim Manichæam; nec ideo tamen posse captivam voluntatem, nisi Dei gratia, respirare in salubrem libertatem, quod evertit hæresim Pelagianam: sic laudat in Deo sanctos homines Dei non solum ex manifestato in carne Christo et deinceps, verumetiam superiorum temporum, quos audent blasphemare Manichæi; ut tamen de ipsis plus credat ipsis confitentibus, quam Pelagianis mentientibus. Sanctorum enim vox » est: « Si dixerimus, quia peccatum non habemus,

» nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est [1]. »

IV. His ita se habentibus, quid prodest novellis hæreticis, inimicis crucis Christi et divinæ oppugnatoribus gratiæ, quod a Manichæorum errore sani videntur, et alia sua pestilentia moriuntur ? Quid eis prodest, quod in laude creaturæ dicunt, « Deum bonum nascentium conditorem, per quem facta sunt omnia, ejusque opus esse filios hominum, » quos Manichæi dicunt opus esse principis tenebrarum ; cum inter utrosque, vel apud utrosque Dei creatura, quæ est in infantibus pereat ? Utrique enim nolunt eam Christi carne et sanguine liberari : illi quia ipsam carnem et sanguinem Christi, tanquam hæc omnino in homine vel ex homine non susceperit, destruunt ; isti autem, quia nullum malum inesse infantibus asserunt, unde per sacramentum carnis hujus et sanguinis liberentur. Jacet inter illos in parvulis humana creatura institutione bona, propagatione vitiata ; bonis suis confitens optimum conditorem, malis suis quærens misericordissimum redemptorem ; Manichæos habens bonorum suorum vituperatores, Pelagianos habens malorum suorum negatores, utrosque persecutores. Et quamvis per infantiam loqui non valeat, specie tamen tacita et infirmitate abdita impiam vanitatem utrorumque compellat, et illis dicens, Ab eo qui bona creat, credite me creari, et istis dicens, Ab eo qui me creavit, sinite me sanari. Manichæus dicit : Nihil est hujus infantis, nisi anima bona liberanda ; cætera non ad Deum bonum, sed ad principem tenebrarum pertinentia respuenda. Pelagianus dicit, Imo hujus infantis nihil est liberandum, quia totum ostendimus salvum. Ambo mentiuntur : sed jam mitior est carnis solius accusator, quam qui in universum convincitur sævire laudator. Sed nec

[1] I Joan. I, 8.

Manichæus humanæ animæ subvenit, blasphemando anctorem totius hominis Deum; nec Pelagianus humanæ infantiæ divinam gratiam subvenire permittit, negando originale peccatum. Deus ergo miseretur per catholicam fidem, quæ utramque redarguendo perniciem, infanti subvenit ad salutem; Manichæis dicens, Audite Apostolum clamantem, « Nescitis quia corpus vestrum tem» plum est in vobis Spiritus sancti[1]? » et Deum bonum creatorem credite corporum, quia non potest esse templum Spiritus sancti opus principis tenebrarum: Pelagianis dicens: « In iniquitatibus conceptus est, et in pec» catis eum mater ejus in utero aluit[2], » quem conspicitis parvulum. Quid eum tanquam ab omni noxa liberum defendendo, non permittitis per indulgentiam liberari? « Nemo mundus a sorde, nec infans cujus est diei unius » vita super terram[3]. » Sinite miserum remissionem accipere peccatorum, per eum qui solus nec parvus nec magnus potuit habere peccatum.

V. Quid eis igitur prodest, quod dicunt, « Omne peccatum non de natura, sed de voluntate descendere; » et Manichæii malam naturam dicentibus causam esse peccati, hujus sententiæ veritate resistere: quando nolentes admittere originale peccatum, cum et ipsum sine dubio de primi hominis voluntate descendat, faciunt reos parvulos de corpore exire? Quid eis prodest, « Baptismum omnibus ætatibus necessarium confiteri: » quod Manichæi dicunt in omni ætate supefluum: cum isti dicant esse in parvulis falsum, quantum ad remissionem attinet peccatorum? Quis eis prodest, « Quod carnem Christi, » quam Manichæi nullam vel simulatam fuisse contendunt, adversus eos isti non solum veram, « Sed et ipsam animam nulla peccati macula repersam fuisse de-

[1] 2 Cor. vi, 19. — [2] Psal. L, 7. — [3] Job. xiv, juxta LXX.

fendunt : » cum sic ejus infantiæ cæteri ab eis coæquentur infantes, non impari puritate ; ut et illa non videatur servare istorum comparatione propriam sanctitatem , et isti ex illa nullam consequantur salutem ?

VI. In eo sane quod dicunt , « Per Adam mortem ad nos transisse , non crimina , » non habent adversarios Manicheos : quia nec ipsi astruunt originale peccatum ex homine primo prius puro et recto corpore ac spiritu, et postea per arbitrium liberum depravato , deinceps in omnes cum morte transisse et transire peccatum : sed carnem dicunt ab initio malam de malo corpore , et a malo spiritu et cum malo spiritu creatam ; animam vero bonam , partem scilicet Dei , pro meritis inquinationis suæ per cibos et potum , in quibus antea colligata est , venire in hominem , atque ita per concubitum carnis vinculo colligari. Ac per hoc Manichæi consentiunt Pelagianis, non crimen primi hominis transisse in genus humanum , neque per carnem , quam nunquam fuisse dicunt bonam, neque per animam, quam perhibent cum meritis inquinamentorum suorum, quibus polluta est ante carnem, venire in hominis carnem. Sed Pelagiani quomodo dicunt , « Solam mortem ad nos transisse per Adam ? » Si enim propterea morimur, quia ille mortuus est ; ille autem mortuus est , quia peccavit : pœnam dicunt transire sine culpa , et innocentes parvulos injusto supplicio puniri , trahendo mortem sine meritis mortis. Quod de uno solo mediatore Dei et hominum homine Christo Jesu catholica fides novit , qui pro nobis mortem, hoc est , peccati pœnam sine peccato subire dignatus est. Sicut enim solus ideo factus est hominis filius , ut nos per illum Dei filii fieremus : ita solus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam , ut nos per illum sine bonis meritis consequeremur gratiam. Quia sicut nobis

non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Commendans ergo dilectionem suam in eos, quibus erat daturus indebitam vitam, pati pro eis voluit indebitam mortem. Hanc singularem Mediatoris prærogativam Pelagiani evacuare conantur, ut hoc jam non sit in Domino singulare, si Adam ita propter culpam mortem passus est debitam, ut parvuli ex illo nullam trahentes culpam, mortem patiantur indebitam. Quamvis enim bonis conferatur per mortem plurimum boni; unde nonnulli congruenter etiam de bono mortis disputaverunt: tamen et hinc quæ prædicanda est nisi misericordia Dei, quod in bonos usus convertitur pœna peccati?

VII. Sed hoc ideo dicunt isti, dum volunt ex verbis Apostoli in suum sensum homines detorquere. Ubi enim ait Apostolus, « Per unum hominem peccatum intravit » in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes » homines pertransiit[1]: » ibi volunt intelligi non peccatum pertransisse, sed mortem. Quid est ergo quod sequitur, in quo omnes peccaverunt? Aut enim in illo uno homine peccasse dicit omnes Apostolus, de quo dixerat, Per unum hominem peccatum intravit in mundum: aut in illo peccato, aut certe in morte. Non enim movere debet, quia non dixit, in qua, sed in quo omnes peccaverunt: mors quippe in Græca lingua generis masculini est. Quodlibet ergo eligant: aut enim in illo homine peccaverunt omnes, et ideo dictum est, quoniam quando ille peccavit, in illo erant omnes: aut in illo peccato peccaverunt omnes, quia generaliter omnium factum est, quod nascentes tracturi erant omnes: aut restat ut dicant, quod in illa morte peccaverint omnes. Sed hoc quemadmodum possit intelligi, non plane video. In peccato enim moriuntur omnes, non in morte peccant: nam

[1] Rom. v, 2.

peccato præcedente, mors sequitur; non morte præcedente, peccatum. Aculeus quippe mortis est peccatum[1], aculeus cujus punctione fit mors, non aculeus quo pungit mors, Sicut venenum si bibitur, appellatur poculum mortis, quod eo poculo facta sit mors; non quod morte sit poculum factum, aut a morte sit datum. Quod si propterea non potest illis verbis Apostoli peccatum intelligi, in quo omnes peccaverunt, quia in Græco, unde translata est Epistola, peccatum fœminino genere positum est: restat ut in illo primo homine peccasse omnes intelligantur; quia in illo fuerunt omnes quando ille peccavit, unde peccatum nascendo trahitur, quod nisi renascendo non solvitur. Nam et sic sanctus Hilarius (1) intellexit quod scriptum est, in quo omnes peccaverunt: ait enim, « In quo. id est, in Adam omnes peccaverunt. » Deinde addidit: « Manifestum in Adam omnes peccasse quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, omnes quos genuit, nati sunt sub peccato. » Hæc scribens Hilarius sine ambiguitate commonuit, quomodo intelligendum esset, in quo omnes peccaverunt.

VIII. Propter quid autem idem Apostolus dicit, nos per Christum reconciliari Deo, nisi propter quod facti fuimus inimici[2]? Et hoc quid est, nisi peccatum? Unde et Propheta dicit, « Peccata vestra separant inter vos et » Deum[3]. » Propter hanc ergo separationem Mediator missus, ut tolleret peccatum mundi, per quod separabamur inimici, et reconciliati ex inimicis efficeremur filii. Hinc utique Apostolus loquebatur: hinc factum est ut interponeret quod ait, Per unum hominem intrasse peccatum. Hæc enim sunt superiora verba ejus. Commendat autem, inquit, suam charitatem Deus in nobis, « Quo» niam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro

[1] 1 Cor. xv, 56. — [2] Rom. v, 10. — [3] Isaï. lix, 2.

» nobis mortuus est; multo magis justificati nunc in san-
» guine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim
» cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mor-
» tem Filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus
» in vita ipsius. Non solum autem, sed et gloriantes in
» Deo per Jesum Christum Dominum nostrum, per quem
» et nunc reconciliationem accepimus. Deidde subjungit:
» Propter hoc sicut per unum hominem peccatum in
» hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita
» in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccave-
» runt[1]. » Quid tergiversantur Pelagiani? Si omnibus necessaria est reconciliatio per Christum, per omnes transiit peccatum, quo inimici fuimus, ut opus reconciliari haberemus. Hæc reconciliatio est in lavacro regenerationis et Christi carne et sanguine, sine quo nec parvuli possunt habere vitam in semetipsis. Sicut enim fuit unus ad mortem propter peccatum, sic est unus ad vitam propter justitiam. « Quia sicut in Adam omnes moriuntur[2],
» ita et in Christo omnes vivificabuntur : et sicut
» per unius delictum in omnes homines ad condemna-
» tionem, ita et per unius justificationem in omnes ho-
» mines ad justificationem vitæ[3]. » Quis adversus hæc apostolica verba tanta duritia nefandæ impietatis obsurduit, ut his auditis mortem sine peccato in nos per Adam transisse contendat, nisi oppugnatores gratiæ Dei, inimici crucis Christi? Quorum finis est interitus[4], si in hac obstinatione duraverint. Verum hæc dixisse sufficiat, propter eorum illam versutiam serpentinam, qua volunt mentes corrumpere simplices, et avertere a catholicæ fidei castitate, veluti laude creaturæ.

IX. Porro autem de laude nuptiarum quid eis pro-

[1] Rom. v, 8, et seqq. — [2] I Cor. xv, 22. — [3] Rom. v, 18. — [4] Philip. III, 18, 19.

dest, quod adversus Manichæos, qui nuptias non Deo vero et bono assignant, sed principi tenebrarum, isti verbis veræ pietatis obsistunt, dicentes : « Quia Dominus » in Evangelio loquitur, « Qui fecit ab initio masculum et » fœminam fecit eos, et dixit : Crescite, et multiplica- » mini, et replete terram. Quod ergo Deus conjunxit, » homo non separet[1]. » Quid eis hoc prodest, per verum seducere ad falsum? Hoc enim dicunt, ut ab omni noxa liberi nasci credantur infantes, ac sic non eis opus sit Deo reconciliari per Christum, non habentibus ullum originale peccatum, propter quod reconciliatio necessaria est omnibus per unum, qui sine peccato venit in mundum : sicut omnium factæ inimicitiæ sunt per unum, per quem peccatum intravit in mundum. Quod catholice creditur, pro salvanda natura hominum salva laude nuptiarum : quia nuptiarum laus est justa copulatio sexuum, non iniqua defensio vitiorum. At per hoc cum isti laudando nuptias, a Manichæis homines ad se ipsos volunt traducere ; mutare illis morbum cupiunt, non sanare.

X. Rursus in laude legis quid eis prodest, quod contra Manichæos verum dicunt, quando ex hoc ad illud volunt ducere, quod falsum contra Catholicos sentiunt? Dicunt enim : « Legem etiam veterem secundum Apostolum, justam et sanctam et bonam fatemur[2], quæ custodientibus mandata sua, ac per fidem juste viventibus, sicut Prophetis et Patriarchis, omnibusque Sanctis vitam potuit conferre perpetuam. » Quibus verbis callidissime positis legem contra gratiam laudant. Neque enim lex illa, quamvis justa et sancta et bona, omnibus illis hominibus Dei, sed fides quæ in Christo est, vitam potuit conferre perpetuam. Hæc enim fides per dilectionem operatur, non secundum litteram quæ occidit, sed secundum spi-

[1] Matth. XIX, 4. — [2] Rom. VII, 12.

ritum qui vivificat[1] : ad quam Dei gratiam lex de prævaricatione terrendo tanquam pædagogus perducit[2], ut sic conferatur homini, quod conferre ipsa non potuit. Istis namque verbis eorum, quibus dicunt : « Legem Prophetis et Patriarchis omnibusque sanctis mandata ejus servantibus vitam potuisse conferre perpetuam : » respondet Apostolus : « Si per legem justitia, ergo Christus gratis » mortuus est[3]. » Si ex lege hæreditas, jam non ex promissione. Si hi qui per legem hæredes sunt, exinanita est fides, et evacuata est promissio. « Quia autem in lege » nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia » justus ex fide vivit. Lex autem non est ex fide, sed qui » fecerit ea, vivet in illis[4]. » Quod ex lege testimonium commemoratum ab Apostolo propter vitam temporalem intelligitur, propter cujus amittendæ timorem faciebant homines legis opera, non ex fide; quia transgressores legis eadem lege a populo jubebantur occidi. Aut si altius intelligendum est, propter vitam æternam scriptum esse : « Qui fecerit ea, vivet in illis : » ideo sic expressum est legis imperium, ut infirmitas hominis in se ipsa deficiens ad facienda quæ lex imperat, de gratia Dei potius ex fide quæreret adjutorium, cujus misericordia etiam fides ipsa donatur. Ita quippe habetur fides, sicut unicuique Deus partitus est mensuram fidei. Si enim non a se ipsis habent, sed accipiunt homines spiritum virtutis et charitatis et continentiæ[5]; unde dicit idem ipse doctor gentium : « Non enim accepimus spiritum timoris, sed virtutis et » charitatis et continentiæ[6] : » profecto accipitur etiam spiritus fidei, de quo dicit : « Habentes autem eumdem » spiritum fidei[7]. » Verum ergo dicit lex : « Qui fecerit

[1] Galat. v, 6, et 2 Cor. III, 6. — [2] Galat. III, 24.— [3] Id. II, 21. — [4] Id. III, 18; Rom. IV, 14, et Galat. III, 11, 12. — [5] Rom. XII, 3. — [6] 2 Tim. I, 7. — [7] 2 Cor. IV, 13.

» ea, vivet in illis[1]. » Sed ut faciat ea et vivat in eis, non lex quæ hoc imperat, sed fides est necessaria, quæ hoc impetrat. Quæ tamen fides, ut hæc accipere mereatur, ipsa gratis datur.

XI. Nusquam autem isti inimici gratiæ ad eamdem gratiam vehementius oppugnandam occultiores moliuntur insidias, quam ubi legem laudant, quæ sine dubitatione laudanda est. Legem quippe diversis locutionum modis et varietate verborum in omnibus disputationibus suis volunt intelligi gratiam, ut scilicet a Domino Deo adjutorium cognitionis habeamus, quo ea quæ facienda sunt noverimus; non inspirationem dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus, quæ proprie gratia est. Nam scientia legis sine charitate inflat, non ædificat, secundum eumdem Apostolum apertissime dicentem : « Scien» tia inflat, charitas vero ædificat[2]. » Quæ sententia similis est ei, qua dictum est : « Littera occidit, Spiritus » vivificat[3]. » Quale est enim, « Scientia inflat; » tale est, « Littera occidit : » et quale est, « Charitas ædificat; » tale est, « Spiritus vivificat : quia charitas Dei diffusa est in » cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est » nobis[4]. » Cognitio itaque legis facit superbum prævaricatorem : per donum autem charitatis delectat legis esse factorem. Non ergo legem evacuamus per fidem, sed legem statuimus[5] : quæ terrendo ducit ad fidem. Ideo quippe lex iram operatur, ut territo atque converso ad justitiam legis implendam[6], Dei misericordia gratiam largiatur, per Jesum Christum Dominum nostrum[7] : qui est Dei sapientia, de qua scriptum est : « Legem et mise» ricordiam in lingua portat[8] : » legem, qua terreat; misericordiam, qua subveniat : legem per servum, mise-

1 Levit. XVIII, 5. — 2 I Cor. VIII, 1. — 3 Id. III, 6. — 4 Rom. V, 5. — 5 Id. III, 31. — Id. IV, 15. — 7 I Cor. I, 30. — 8 Prov. III, juxta LXX.

ricordiam per se ipsum : legem tanquam in baculo, quem misit Elisæus ad filium viduæ suscitandum[1], et non resurrexit ; « Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, » omnino ex lege esset justitia[2] ; » misericordiam vero tanquam in ipso Elisæo, qui figuram Christi gerens, mortuo vivificando magni sacramenti velut Novi Testamenti significatione conjunctus est.

XII. Item quod adversus Manichæos laudant liberum arbitrium, adhibentes propheticum testimonium : « Si » volueritis et audieritis me, quæ bona sunt terræ edetis ; » si autem nolueritis et non audieritis me, gladius vos » consumet[3] : » quid eis hoc prodest ? quandoquidem non tam contra Manichæos defendunt, quam contra Catholicos extollunt liberum arbitrium. Sic enim volunt intelligi quod dictum est : « Si volueritis et audieritis me ; » tanquam in ipsa præcedente voluntate sit consequentis meritum gratiæ ; ac sic gratia jam non sit gratia, quæ non est gratuita, cum redditur debita. Si autem sic intelligerent quod dictum est : « Si volueritis ; » ut etiam ipsam bonam voluntatem illum præparare confiterentur, de quo scriptum est : « Præparatur voluntas a Domino[4] : » tanquam Catholici uterentur hoc testimonio, et non solum hæresim veterem Manichæorum vincerent, sed novam Pelagianorum non conderent.

XIII. Quid eis prodest, quod in laude ipsius liberi arbitrii : « Gratiam dicunt adjuvare uniuscujusque bonum propositum ? » Hoc sine scrupulo acciperetur catholice dictum, si non in bono proposito meritum ponerent, cui merito jam merces secundum debitum, non secundum gratiam redderetur ; sed intelligerent et confiterentur etiam ipsum bonum propositum, quod conse-

[1] 4 Reg. IV, 31. — [2] Galat. III, 21. — [3] Isaï. I, 19, 20. — [4] Prov. VIII, juxta LXX.

quens adjuvat gratia, non esse potuisse in homine, si non præcederet gratia. Quomodo enim est hominis bonum propositum sine miserante prius Domino : cum ipsa sit bona voluntas, quæ præparatur a Domino? Quod autem cum dixissent : « Gratiam quoque adjuvare uniuscujusque propositum bonum, » mox addiderunt : « Non tamen reluctanti studium virtutis immittere : » posset bene intelligi, si non ab istis, quorum sensus notus est, diceretur. Reluctanti enim prius auditus divinæ vocationis ipsa Dei gratia procuratur, ac deinde in illo jam non reluctante studium virtutis accenditur. Verumtamen in omnibus quæ quisque agit secundum Deum, misericordia ejus prævenit eum[1]. Quod isti nolunt, quia non esse Catholici, sed Pelagiani volunt. Multum enim delectat impietatem superbam, ut etiam id quod cogitur confiteri a Domino datum, non sibi donatum videatur esse, sed redditum : ut scilicet filii perditionis, non promissionis, ipsi credantur se bonos fecisse, et Deus jam bonis a se ipsis effectis, pro isto eorum opere debitum præmium reddidisse.

XIV. Ita namque illis tumor ipse aures cordis obstruxit, ut non audiant, « Quid enim habes quod non » accepisti[2]? » non audiant, « Sine me nihil potestis fa» cere[3] : » non audiant, « Charitas ex Deo est[4] : » non audiant, « Deus partitus est mensuram fidei[5] : » non audiant, « Spiritus ubi vult spirat[6]; » et « Qui Spiritu » Dei aguntur, hi filii sunt Dei[7] : » non audiant, « Nemo » potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo[8] : » non audiant quod Esdras scribit, « Benedictus est Domi» nus patrum nostrorum, qui hoc dedit in cor regis,

[1] Psal. LVIII, 11. — [2] I Cor. IV, 7. — [3] Joan. XV, 5. — [4] I Joan. IV, 7. — [5] Rom. XII, 3. — [6] Joan. III, 8. — [7] Rom. VIII, 14. — [8] Joan. VI, 66.

» clarificare domum suam, quæ est in Jerusalem[1] : »
non audiant quod per Jeremiam dicit Dominus : « Et timorem meum dabo in cor eorum, ut a me non recedant, et visitabo eos[2], ut bonos eos faciam : » maximeque illud per Ezechielem prophetam, ubi prorsus Deus ostendit nullis se hominum bonis meritis provocari, ut eos bonos faciat, id est, obedientes mandatis suis; sed potius hæc ei se retribuere bona pro malis, propter se ipsum hoc faciendo, non propter illos. Ait enim : « Hæc dicit Dominus Deus : Ego facio, non propter vos, domus Israël, sed propter nomen meum sanctum, quod profanastis in gentibus, quo intrastis illuc, et sanctificabo nomen meum magnum, quod profanatum est in gentibus, et profanastis in medio eorum; et scient gentes, quia ego sum Dominus, dicit Adonaï Dominus, cum sanctificatus fuero in vobis ante oculos eorum, et accipiam vos de gentibus, et congregabo vos ex omnibus terris, et inducam vos in terram vestram, et aspergam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, et mundabo vos; et dabo vobis cor novum, et spiritum novum dabo in vobis; et auferetur cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum, et Spiritum meum dabo in vobis, et faciam ut in justificationibus meis ambuletis, et judicia mea observetis et faciatis[3]. » Et post aliquanta per eumdem ipsum Prophetam : « Non propter vos, inquit, ego facio, dicit Dominus Deus; notum erit vobis : confundimini, et erubescite de viis vestris, domus Israël. Hæc dicit Dominus Deus : In die quo mundabo vos ab omnibus iniquitatibus vestris, et constituam civitates, et ædificabuntur deserta, et terra exterminata opera-

[1] 3 Esdr. VIII, 28. — [2] Jerem. XXXII, 40, 41. — [3] Ezech. XXXVI, 22, et seqq.

» bitur, pro eo quod exterminata est ante oculos omnis » prætereuntis. Et dicent : Terra illa exterminata, facta » est sicut hortus voluptatis, et civitates desertæ et exter» minatæ et effossæ, munitæ sederunt. Et scient gentes » quæcumque relictæ fuerint in circuitu vestro; quia ego » Dominus ædificavi destructas, plantavi exterminatas. » Ego Dominus locutus sum, et feci. Hæc dicit Dominus : » Adhuc hoc inquiram domui Israël ut faciam eis : mul» tiplicabo eos sicut oves homines, sicut oves sanctas, » sicut oves Jerusalem in diebus festis ejus : sic erunt » civitates illæ desolatæ, plenæ ovium hominum, et » scient quia ego Dominus[1]. »

XV. Quid remansit pelli morticinæ, unde possit inflari, et dedignetur quando gloriatur, in Domino gloriari? Quid ei remansit; quando quidquid dixerit se fecisse, ut eo præcedente hominis merito ab homine exorto, Deus subsequenter faciat quo dignus est homo, respondebitur, reclamabitur, contradicetur, « Ego facio, sed » propter nomen meum sanctum, non propter vos ego » facio, dicit Dominus Deus? » Nihil sic evertit Pelagianos dicentes, gratiam Dei secundum merita nostra dari. Quod quidem ipse Pelagius[2], et si non corrigendo, tamen orientales judices timendo damnavit. Nihil sic evertit hominum præsumptionem dicentium, Nos facimus, ut mereamur cum quibus faciat Deus. Respondet vobis non Pelagius, sed ipse Dominus, « Ego facio, et non propter » vos, sed propter nomen meum sanctum. » Quid enim potestis facere boni de corde non bono? Ut autem habeatis cor bonum, Dabo, inquit, vobis cor novum, et spiritum novum dabo vobis. Numquid potestis dicere, Prius ambulavimus in justificationibus ejus, et judicium ejus observavimus, et fecimus ut digni essemus, ut qui-

[1] Ezech. XXXVI, 32, et seqq. — [2] Vide lib. de gestis Pelag. c. 14.

bus gratiam suam daret? Quid enim boni faceretis homines mali; et quomodo ista bona faceretis, nisi boni essetis? Ut autem homines sint boni, quis facit, nisi ille qui dixit: « Et visitabo eos, ut eos bonos faciam[1]? » Et qui dixit, « Spiritum meum dabo in vobis, et faciam ut » in justificationibus meis ambuletis, et judicia mea ob» servetis et faciatis[2]? » Ita-ne nondum evigilatis? Nondum auditis, Faciam ut ambuletis, faciam ut observetis, postremo, faciam ut faciatis? Quid adhuc vos inflatis? Nos quidem ambulamus, verum est; nos observamus, nos facimus: sed ille facit ut ambulemus, ut observemus, ut faciamus. Hæc est gratia Dei bonos faciens nos, hæc est misericordia ejus præveniens nos. Quid merentur deserta, et exterminata, et effossa; quæ tamen ædificabuntur, et operabuntur, et munientur? Numquid hæc pro meritis desertionis, exterminationis, effossionis suæ? Absit. Ista enim merita mala sunt, hæc munera bona. Redduntur itaque malis bona: gratuita ergo, non debita; et ideo gratia. « Ego, inquit Dominus, Ego Dominus: » Nonne te ista vox comprimit, o humana superbia, quæ dicis, « Ego facio, ut merear a Domino ædificari atque » plantari? » Nonne audis, « Non propter vos ego facio: » Ego Dominus ædificavi destructas, plantavi extermi» natas: Ego Dominus locutus sum, et feci: non tamen » propter vos, sed propter nomen meum sanctum? » Quis multiplicat sicut oves homines, sicut oves sanctas, sicut oves Jerusalem? Quis facit ut civitates illæ desolatæ plenæ sint ovium hominum, nisi ille qui sequitur et dicit, « Et scient quia ego Dominus? » Sed quibus ovibus hominibus implet, sicuti est pollicitus, civitates, utrum quas invenit, an quas facit? Psalmum interrogemus: ecce respondet, audiamus: « Venite adoremus et proci-

[1] Jerem. xxxii, 41. — [2] Ezech. xxxvi, 27.

» damus ei, et ploremus ante Dominum qui fecit nos, » quia ipse est Deus noster, et nos populus pascuæ ejus, » et oves manus ejus[1]. » Ipse igitur facit oves, quibus desolatas impleat civitates. Quid mirum? Quandoquidem illi unicæ ovi dicitur, hoc est, Ecclesiæ, cujus membra sunt omnes oves homines: Quoniam ego sum Dominus qui facio te. Quid mihi obtendis liberum arbitrium, quod ad faciendam justitiam liberum non erit, nisi ovis fueris? Qui facit igitur oves homines, ipse ad obedientiam pietatis humanas liberat voluntates.

XVI. Sed quare istos homines oves facit, et istos non facit, apud quem non est acceptio personarum[2]? Ipsa est quæstio, quam beatus Apostolus curiosius quam capacius proponentibus ait, « O homo tu quis es ut respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, » Quare sic me fecisti[3]? » Ipsa est quæstio, quæ ad illam pertinet altitudinem, quam perspicere volens idem Apostolus, quodam modo expavit, et exclamavit: « O altitudo » divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei: quam inscrutabi» lia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis » enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius » ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? » Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia, » ipsi gloria in sæcula sæculorum[4]. » Non itaque istam scrutari audeant inscrutabilem quæstionem, qui meritum ante gratiam, et ideo jam contra gratiam defendentes, priores volunt dare Deo, ut retribuatur eis; priores utique dare quodlibet ex libero arbitrio, ut sit gratia retribuenda pro præmio: et sapienter intelligant, vel fideliter credant, etiam quod se putant priores dedisse, ab illo ex quo sunt omnia, per quem sunt omnia, in quo sunt omnia, percepisse. Cur autem iste accipiat,

[1] Psal. XCIV, 6, 7. — [2] Rom. II, 11. — [3] Id. IX, 20. — [4] Id. XI, 33.

ille non accipiat, cum ambo non mereantur accipere, et quisquis eorum acceperit, indebite accipiat, vires suas metiantur, et fortiora se non scrutentur. Sufficiat eis scire, quod non sit iniquitas apud Deum[1]. Cum enim nulla merita invenisset Apostolus, quibus Jacob geminum apud Deum præcederet fratrem : « Quid ergo dicemus, inquit? Numquid est apud Deum iniquitas? Absit. Moysi enim dicit, Miserebor, cui misertus ero ; et misericordiam præstabo, cui misericors fuero. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei[2]. » Grata sit ergo nobis ejus gratuita miseratio, etiam si hæc profunda insoluta sit quæstio. Quæ tamen eatenus solvitur, quatenus eam solvit idem Apostolus, dicens : « Si autem Deus volens ostendere iram et demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, et ut notas faceret divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam[3]. » Ira quippe non redditur, nisi debita, ne sit iniquitas apud Deum : misericordia vero etiam cum præbetur indebita, non est iniquitas apud Deum. Et hinc intelligunt vasa misericordiæ, quam gratuita illis misericordia præbeatur, quod iræ vasis cum quibus est eis perditionis causa et massa communis, ira debita et justa rependitur. Hæc jam satis sint adversus eos, qui per arbitrii libertatem destruere volunt gratiæ largitatem.

XVII. Quod vero laude sanctorum, nolunt nos affectu illius Publicani esurire et sitire justitiam, sed vanitate illius Pharisæi tanquam saturatos plenosque ructare[4], quid eis prodest quod adversus Manichæos, qui baptisma destruunt, isti dicunt, « Baptismo perfecte homines in-

[1] Eccli. III, 22. — [2] Rom. IX, 14. — [3] Ibid. 22, 23. — [4] Luc. XVIII, 10.

novari, » atque ad hoc Apostoli adhibent testimonium, qui per lavacrum aquæ Ecclesiam de gentibus sanctam fieri immaculatamque testatur[1]; » cum superbo sensu atque perfecto contra orationes ipsius Ecclesiæ suas exerant disputationes? Hoc enim propterea dicunt, ut credatur Ecclesia post sanctum baptismum, in quo fit omnium remissio peccatorum, ulterius non habere peccatum: cum adversus eos illa a solis ortu usque ad occasum omnibus suis membris clamet ad Deum, « Dimitte nobis » debita nostra[2]. » Quid quod etiam de se ipsis in hac causa si interrogentur, quid respondeant non inveniunt? Si enim dixerint se non habere peccatum: respondet eis Joannes, quod se ipsos decipiant, et veritas in eis non sit[3]. Si autem confitentur peccata sua; cum se velint esse Christi corporis membra, quomodo erit illud corpus, id est, Ecclesia, in isto adhuc tempore perfecte, sicut isti sapiunt, sine macula et ruga, cujus membra non mendaciter confitentur se habere peccata? Quapropter et in baptismate dimittuntur cuncta peccata, et per ipsum lavacrum aquæ in verbo exhibetur Christo Ecclesia sine macula et ruga[4]. Quia nisi esset baptizata, infructuose diceret, « Dimitte nobis debita nostra: » donec perducatur ad gloriam, ubi ei perfectius nulla insit macula et ruga.

XVIII. « Et Spiritum sanctum fatendum est etiam antiquis temporibus non solum mentes bonas adjuvisse, » quod et isti volunt; verum etiam bonas eas fecisse, quod nolunt. « Omnes quoque Prophetas et Apostolos vel sanctos et Evangelicos et antiquos, quibus Deus testimonium perhibet, non in comparatione sceleratorum, sed regula virtutum justos fuisse, » non dubium est; quod adversum est Manichæis, qui Patriarchas Prophetasque blas-

[1] Ephes. v, 26. — [2] Matth. vi, 12. — [3] 1 Joan. 1, 8. — [4] Ephes. v, 27.

phemant : sed quod adversum est et Pelagianis, interrogati omnes de se ipsis cum in hoc corpore degerent, una voce concordissima responderent : « Si dixerimus quia » peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veri» tas in nobis non est[1]. » « In futuro autem tempore, negandum non est, mercedem esse tam bonorum operum quam malorum ; et nemini præcipi, quæ hic contempserit, illic mandata perficere : » sed plenæ justitiæ saturitatem, ubi peccatum esse non possit, quæ hic a sanctis esuritur et sititur, hic sperari in præcepto, ibi percipi in præmio, eleemosynis et orationibus impetrantibus, ut quod hic minus impletum fuerit mandatorum fiat impunitum per indulgentiam peccatorum.

XIX. Quæ cum ita sint, desinant Pelagiani quinque istarum rerum insidiosissimis laudibus, id est, laude creaturæ, laude nuptiarum, laude legis, laude liberi arbitrii, laude sanctorum, quasi a Manichæorum tendiculis fingere se homines velle eruere, ut possint eos suis retibus implicare : id est, ut negent originale peccatum, et parvulis invideant Christi medici auxilium ; et ut dicant, gratiam Dei secundum merita nostra dari, ac sic gratia jam non sit gratia[2]; et ut dicant sanctos in hac vita non habuisse peccatum, ac sic evacuetur oratio quam sanctis tradidit qui non habebat peccatum, et per quem sanctis orantibus dimittitur omne peccatum[3]. Ad hæc tria mala homines incautos et ineruditos quinque illorum bonorum fraudulenta laude seducunt. De quibus omnibus satis me existimo respondisse eorum crudelissimæ et impiissimæ et superbissimæ vanitati.

XX. Sed quoniam dicunt : « Inimicos suos dicta nostra in veritatis odium suscepisse, et toto penitus Occidente non minus stultum quam impium dogma esse sus-

[1] I Joan. I, 8. — [2] Rom. XI, 6. — [3] Matth. VI, 12.

ceptum, et simplicibus episcopis sine congregatione synodi in locis suis sedentibus ad hoc confirmandum subscriptionem queruntur extortam; » cum potius eorum profanas vocum novitates Ecclesia Christi et occidentalis et orientalis horruerit : ad curam nostram existimo pertinere, non solum Scripturas sanctas canonicas[1] adversus eos testes adhibere, quod jam satis fecimus ; verumetiam de sanctorum litteris, qui eas ante nos fama celeberrima et ingenti gloria tractaverunt, aliqua documenta proferre : non quo canonicis libris a nobis ullius disputatoris æquetur auctoritas, tanquam omnino non sit quod melius seu verius ab aliquo catholico, quam ab alio itidem catholico sentiatur; sed ut admoneantur, qui putant istos aliquid dicere, quemadmodum de his rebus ante nova istorum vaniloquia, catholici antistites eloquia divina secuti sint; et sciant a nobis rectam et antiquitus fundatam catholicam fidem adversus recedentem Pelagianorum hæreticorum præsumptionem perniciemque defendi.

XXI. Beatissimum, corona etiam martyrii gloriosissimum Cyprianum, nec Africanis atque occidentalibus tantum, verum et orientalibus Ecclesiis, fama prædicante et scripta ejus longe lateque diffundente notissimum, etiam ipse hæresiarches istorum Pelagius cum debito certe honore commemorat, ubi testimoniorum librum scribens, eum se asserit imitari : « Hoc se dicens facere ad Romanum, quod ille fecerat ad Quirinum. » Videamus ergo quid de originali peccato, quod per unum hominem intravit in mundum[2], senserit Cyprianus. In epistola de Opere et Eleemosynis ita loquitur : « Cum Dominus adveniens sanasset illa, quæ Adam portaverat vulnera, et venena serpentis antiqua curasset, legem

[1] 1 Tim. VI, 20. — [2] Rom. V, 12.

dedit sano, et præcepit ne ultra jam peccaret, ne quid peccanti gravius eveniret. Coarctati eramus, et in angustum innocentiæ præscriptione conclusi[1]: nec haberet, quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas divina subveniens, justitiæ et misericordiæ operibus ostensis, viam quamdam tuendæ salutis aperiret; ut sordes postmodum quascumque contrahimus, eleemosynis abluamus. » Hoc testimonio duas istorum falsitates testis iste redarguit[2]: unam, qua dicunt nihil vitiorum ex Adam trahere genus humanum, quod sit curandum sanandumque per Christum : alteram, qua dicunt nullum post baptismum sanctos habere peccatum. Rursum in eadem epistola : « Ponat, inquit, unusquisque ante oculos suos diabolum cum suis servis, id est, cum populo perditionis ac mortis in medium prosilire, plebem Christi præsente ac judicante ipso comparationis examine provocare dicentem : Ego pro istis quos mecum vides, nec alapas accepi, nec flagella sustinui, nec crucem pertuli, nec sanguinem fudi, nec familiam meam pretio passionis et cruoris redemi, sed nec regnum illis cœleste promitto, nec ad paradisum restituta immortalitate denuo revoco. » Respondeant Pelagiani, quando fuerimus in immortalitate paradisi, et quomodo inde fuerimus expulsi, ut eo Christi gratia revocemur. Et cum invenire nequiverint quid hic pro sua perversitate respondeant, attendant quemadmodum intellexerit Cyprianus quod ait Apostolus : « In quo omnes » peccaverunt[3] : » et Pelagiani hæretici novi de Manichæis veteribus hæreticis nulli catholico audeant irrogare calumniam, ne tam sceleratam etiam martyri antiquo Cypriano facere convincantur injuriam.

XXII. Hoc enim et in epistola, cujus de Mortalitate

[1] Joan. v, 14. — [2] Luc. xi, 41. — [3] Rom. v, 12.

titulus inscribitur, ita dicit : « Regnum Dei, fratres dilectissimi, esse cœpit in proximo, præmium vitæ, et gaudium salutis æternæ, et perpetua lætitia, et possessio paradisi nuper amissa, mundo transeunte jam veniunt. » Hoc rursus in eadem : « Amplectamur, inquit, diem qui assignat singulos domicilio suo, qui nos istinc ereptos et laqueis sæcularibus exsolutos paradiso restituat et regno. » Item in epistola de patientia : « Dei sententia cogitetur, inquit, quam in origine statim mundi et generis humani Adam præcepti immemor et datæ legis transgressor accepit : tunc sciemus quam patientes esse in isto sæculo debeamus, qui sic nascimur, ut pressuris isthic et conflictationibus laboremus. « Quia audisti, in- » quit, vocem mulieris tuæ, et manducasti ex illa arbore, » de qua sola præceperam tibi ne manducares, maledicta » terra erit in omnibus operibus tuis. In tristitia et ge- » mitu edes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ : spinas et » tribulos ejiciet tibi; et edes pabulum agri. In sudore » vultus tui edes panem tuum, donec revertaris in terram » de qua sumptus es : quoniam terra es, et in terram » ibis[1]. » Hujus sententiæ vinculo colligati omnes et constricti sumus, donec morte expuncta de isto sæculo recedamus. » Itemque in eadem : « Nam cum in illa, inquit, prima transgressione præcepti firmitas corporis cum immortalitate discesserit, et cum morte infirmitas venerit, nec possit firmitas recipi, nisi cum recepta et immortalitas fuerit; oportet in hac fragilitate atque infirmitate corporis luctari semper et congredi. Quæ luctatio et congressio non nisi patientiæ potest viribus sustineri. »

XXIII. In epistola autem quam scripsit ad episcopum Fidum, cum sexaginta sex coepiscopis suis, a quo fuerat consultus propter circumcisionis legem, utrum ante oc-

[1] Gen. III, 17.

tavum diem baptizari liceret infantem, hæc causa sic agitur, tanquam provisione divina tam longe futuros hæreticos Pelagianos jam catholica confutaret Ecclesia. Neque enim qui consuluerat inde dubitabat, utrum nascentes traherent originale peccatum, quod renascendo diluerent : absit enim ut hinc aliquando fides christiana dubitaverit : sed ille dubitabat, utrum regenerationis lavacrum, quo non dubitabat solvendum originale peccatum, ante diem tradi deberet octavum. Ad quam consultationem respondens beatissimus Cyprianus : « Quantum vero, inquit, ad causam infantum pertinet, quos dixisti, intra secundum vel tertium diem quo nati sunt constitutos baptizari non oportere, et considerandam esse legem circumcisionis antiquæ, ut intra octavum diem eum qui natus est baptizandum et sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro omnibus visum est[1]. In hoc enim quod putabas esse faciendum, nemo consensit : sed universi potius judicavimus nulli hominum nato misericordis Dei gratiam denegandam. Nam cum Dominus in Evangelio suo dicat; Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare[2] : quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. » Et paulo post : « Nec aliquis, inquit, nostrum id debet horrere, quod Dominus dignatus est facere. Nam etsi adhuc infans a partu novus est, non ita est tamen, ut quisquam illum in gratia danda atque in pace facienda horrere debeat osculari : quando in osculo infantis unusquisque nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato et recens nato quodam modo exosculamur, quando id quod Deus fecit amplectimur. » Item paulo post ; « Cæterum si homines, inquit, impedire aliquid ad con-

[1] Gen. XVII, 12. — [2] Luc. IX, 56.

secutionem gratiæ posset, magis adultos et provectos et majores natu possent impedire peccata graviora. Porro autem si etiam gravissimis delictoribus, et in Deum multo ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, et a baptismo atque gratia nemo prohibetur : quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit; qui ad remissam peccatorum accipiendam, hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata? »

XXIV. Quid ad ista dicturi sunt gratiæ Dei, non solum desertores, sed etiam persecutores? quid ad ista dicturi sunt? Quo pacto nobis paradisi possessio redditur? Quomodo paradiso restituimur, si nunquam ibi fuimus? Aut quomodo ibi fuimus, nisi quia in Adam fuimus? Et quomodo ad sententiam quæ in transgressorem dicta est pertinemus, si noxam de transgressore non trahimus? Postremo baptizandos etiam ante diem censet octavum, ne per contagium mortis antiquæ prima nativitate contractum pereant animæ parvulorum; quomodo pereunt, si ex hominibus etiam fidelibus qui nascuntur, non tenentur a diabolo, donec renascantur in Christo, et eruti de potestate tenebrarum in regnum illius transferantur[1]? Et quis dicit nascentium, nisi renascantur, animas perituras? Nempe ille qui sic laudat creatorem atque creaturam, opificem atque opus, ut humani sensus horrorem quo dedignantur homines recentes ab utero parvulos osculari, Creatoris ipsius interposita veneratione compescat et corrigat, dicens, in illius ætatis osculo recentes Dei manus esse cogitandas. Numquid ergo confitens originale peccatum, aut naturam damnavit, aut nuptias? Num-

[1] Coloss. I, 13.

quid quoniam nascenti ex Adam reo adhibuit regenerationis purgationem, ideo Deum negavit nascentium conditorem? Numquid quia metuens animas cujuslibet ætatis perire, etiam ante diem octavum liberandas esse sacramento baptismi cum collegarum concilio judicavit, ideo nuptias accusavit; quandoquidem in infante sive de conjugio, sive de adulterio, tamen quia homo natus est, recentes Dei manus dignas etiam osculo pacis ostendit? Si ergo potuit sanctus episcopus et martyr gloriosissimus Cyprianus peccatum originale in infantibus medicina Christi censere sanandum, salva laude creaturæ, salva laude nuptiarum; cur novitia pestilentia, cum istum non audeat dicere Manichæum, catholicis qui ista defendunt, ut obtegat proprium, putat objiciendum crimen alienum? Ecce prædicatissimus tractator divinorum eloquiorum, antequam terras nostras vel tenuissimus odor Manichææ pestilentiæ tetigisset sine ulla vituperatione divini operis atque nuptiarum, confitetur originale peccatum, non dicens Christum ulla peccati macula aspersum, nec tamen ei comparans carnem peccati in nascentibus cæteris, quibus per similitudinem carnis peccati mundationis præstet auxilium : nec originis animarum obscura quæstione terretur, quominus eos, qui Christi gratia liberantur, in paradisum remeare fateatur. Numquid ex Adam dicit in homines mortis conditionem sine peccati contagione transisse? Non enim propter corporis mortem vitandam, sed propter peccatum, quod per unum intravit in mundum, dicit per baptismum parvulis quamlibet ab utero recentissimis subveniri.

XXV. Jamvero gratiam Dei quemadmodum adversus istos prædicet Cyprianus, ubi de Oratione Dominica disputat evidenter apparet. Ait enim : « Dicimus, Sanctifi-

» cetur nomen tuum [1] : » non quod optemus Deo ut sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo ut nomen ejus sanctificetur in nobis. Cæterum a quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit : « Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum [2] : » id petimus et rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseveremus. Et alio loco in eadem Epistola : Addimus quoque, inquit, et dicimus, « Fiat voluntas tua in cœlo et in terra [3] : » non ut Deus faciat quod vult, sed ut nos facere possimus quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quominus quod velit faciat? Sed quia nobis a diabolo obsistitur, quominus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus et petimus ut fiat in nobis voluntas Dei. Quæ ut fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope ejus et protectione : quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia et misericordia tutus est. » Item alio : « Fieri autem petimus, inquit, voluntatem Dei in cœlo et in terra, quod utrumque ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet et salutis. Nam cum corpus e terra et spiritum possideamus e cœlo, ipsi terra et cœlum sumus, et in utroque, id est, in corpore et spiritu ut Dei voluntas fiat oramus. Est enim inter carnem et spiritum colluctatio, et discordantibus adversus se invicem quotidiana congressio, ut non quæ volumus, ipsa faciamus, dum spiritus cœlestia et divina quærit, caro terrena et sæcularia concupiscit. Et ideo petimus inter duo ista ope et auxilio Dei concordiam fieri; ut dum et in spiritu et in carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata est, anima servetur. Quod aperte atque manifeste apostolus Paulus sua voce declarat : « Caro, inquit, concupiscit adversus spi-
» ritum, et spiritus adversus carnem; hæc enim invicem

1 Matth. vi, 9. — 2 Levit. xix, 2. — 3 Matth. vi, 10.

» adversantur, ut non quæ vultis, ipsa faciatis [1]. » Et paulo post : « Potest et sic intelligi, inquit, fratres dilectissimi, ut quoniam mandat et docet Dominus etiam inimicos diligere [2], et pro his quoque qui nos persequuntur orare petamus, et pro illis qui adhuc terra sunt, et necdum cœlestes esse cœperunt, ut et circa illos voluntas Dei fiat, quam Christus hominem conservando et redintegrando perfecit. » Itemque alio : « Hunc autem panem, inquit, dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus [3], et Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto dum abstenti et non communicantes a cœlesti pane prohibemur, a Christi corpore separemur. » Et aliquanto post in eadem : « Quando autem rogamus, inquit, ne in tentationem veniamus [4], admonemur infirmitatis et imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbe atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis aut passionis gloriam suam ducat; cum Dominus ipse humilitatem docens dixerit : « Vigilate » et orate, ne veniatis in tentationem; spiritus quidem » promptus est, caro autem infirma [5] : » ut dum præcedit humilis et submissa confessio, et datur totum Deo, quidquid suppliciter cum timore et honore Dei petitur, ipsius pietate præstetur. » Item ad Quirinum, in quo opere se Pelagius vult ejus imitatorem videri, ait in libro tertio : « In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit. » Cui proposito testimonia divina subjungens, inter cætera posuit Apostolicum illud, quo istorum maxime ora claudenda sunt : « Quid enim habes, quod non ac» cepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non » acceperis [6]? » Item in epistola de Patientia : « Est enim

[1] Galat. v, 17. — [2] Matth. v, 44. — [3] Id. vi, 11. — [4] Ibid. 13. — [5] Id. xxvi, 41. — [6] 1 Cor. iv, 7.

nobis, inquit, cum Deo virtus ista communis ; inde patientia incipit, inde claritas ejus et dignitas caput sumit, origo et magnitudo patientiæ Deo auctore procedit. »

XXVI. Numquid iste sanctus tam memorabilis Ecclesiarum in verbo veritatis instructor, liberum arbitrium negat esse in hominibus, quia Deo totum tribuit quod recte vivimus? Numquid legem Dei culpat, quia non ex ipsa justificari hominem significat ; quandoquidem quod illa jubet, a Domino Deo precibus impetrandum esse declarat? Numquid, sub nomine gratiæ fatum asserit, quamvis dicat, in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit? Numquid, sicut isti, Spiritum sanctum adjutorem ita credit esse virtutis, tanquam ipsa virtus quæ ab hoc adjuvatur, oriatur ex nobis, quando nostrum nihil esse asserens, propter hoc Apostolum dixisse commemorat, Quid enim habes, quod non accepisti? virtutemque excellentissimam, hoc est, patientiam, non a nobis dicit incipere, ac deinde adjuvari Spiritu Dei; sed ab ipso caput, ab ipso originem sumere? Postremo nec propositum bonum, nec studium virtutis, nec mentes bonas sine gratia Dei incipere esse in hominibus confitetur, cum dicit, in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit. Quid tam in libero arbitrio constitutum, quam quod lex dicit, non adorandum idolum, non mœchandum, non homicidium perpetrandum? Ista autem sunt atque hujusmodi crimina, quæ si quisquam commiserit a corporis Christi communione removetur. Et tamen si beatissimus Cyprianus his non committendis existimaret nostram sufficere voluntatem, non sic intelligeret quod in Oratione Dominica dicimus : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie[1] ; » ut hoc nos petere asseveraret, ne intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti et non communicantes a cœ-

[1] Matth. vi, 11.

lesti pane prohibemur, a Christi corpore separemur. Respondeant certe hæretici novi, quid bonorum meritorum præcedat in hominibus inimicis nomini christiano. Non solum enim non habent bonum, sed habent etiam pessimum meritum. Et tamen etiam sic Cyprianus intelligit, quod in Oratione dicimus : « Fiat voluntas tua in » cœlo et in terra[1] : » ut et pro ipsis, qui propter hoc terra intelliguntur, oremus. Oramus ergo non solum pro nolentibus, verumetiam pro repugnantibus et oppugnantibus. Quid ergo petimus, nisi ut fiant ex nolentibus volentes, ex repugnantibus consentientes, ex oppugnantibus amantes ? A quo, nisi ab illo de quo scriptum est : « Præ» paratur voluntas a Domino[2] ? » Discant ergo esse Catholici, qui dedignantur, si quid mali non faciunt, et si quid boni faciunt, non in se ipsis, sed in Domino gloriari.

XXVII. Illud jam tertium videamus, quod non minus in istis omne Christi membrum et totum ejus corpus exhorret (2), quia contendunt esse in hac vita, vel fuisse justos, nullum habentes omnino peccatum. Qua præsumptione apertissime Orationi Dominicæ contradicunt, in qua omnia membra Christi : « Dimitte nobis debita » nostra[3], » veraci corde et quotidianis vocibus clamant. Videamus ergo quid etiam ex hoc Cyprianus in Domino gloriosissimus senserit; quid ad instruendas Ecclesias, non utique Manichæorum, sed Catholicorum, non solum dixerit verumetiam litteris, memoriæque mandaverit. In Epistola de Opere et Eleemosynis : « Agnoscamus itaque, fratres, inquit, dilectissimi, divinæ indulgentiæ salubre munus, et emundandis purgandisque peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ vulnere esse non possumus, medelis spiritalibus vulnera nostra

[1] Matth. vi, 10. — [2] Prov. viii, juxta LXX. — [3] Matth. vi, 21.

curemus. Nec quisquam sic sibi de puro atque de immaculato pectore blandiatur, ut innocentia sua fretus medicinam non putet adhibendam esse vulneribus : cum scriptum sit « Quis gloriabitur castum se habere cor, aut » quis gloriabitur mundum se esse a peccatis[1] ? » Et iterum in Epistola sua Joannes ponat et dicat : « Si dixerimus » quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et » veritas in nobis non est[2]. » Si autem nemo esse sine peccato potest, et quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus aut stultus est : quam necessaria, quam benigna est divina clementia ; quæ cum sciat non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis denuo sanandisque vulneribus remedia salutaria. » Rursus in eadem : « Et quoniam quotidie, inquit, deesse non potest quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergi. » Item in Epistola, de Mortalitate : « Cum avaritia, inquit, nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est; cum carnalibus vitiis, cum illecebris sæcularibus assidua et molesta luctatio est : obsessa mens hominis, et undique diaboli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si avaritia prostrata est, exurgit libido ; si libido compressa est, succedit ambitio ; si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, vinolentia invitat, invidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit : cogeris maledicere, quod divina lex prohibet ; compelleris jurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, et delectat hic inter diaboli gladios diu stare ; cum magis concupiscendum sit et optandum, ad Christum subveniente velocius morte properare. » Item in ipsa : « Beatus, inquit, apostolus Paulus in Epistola sua ponit et dicit :

[1] Prov. xx, 9. — [2] I Joan. I, 8.

« Mihi vivere Christus est, et mori lucrum[1] : » lucrum maximum computans jam sæcularibus laqueis non teneri, jam nullis peccatis et vitiis carnis obnoxium fieri. » Item de Oratione Dominica, exponens quod petimus dicentes : « Sanctificetur nomen tuum[2] : » ait inter cætera : « Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, ut qui quotidie delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. » Rursus in eadem, cum exponeret quod dicimus : « Dimitte nobis debita nostra[3] : » « Quam necessarie autem, inquit, quam providenter et salubriter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur; ut dum indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, et se extollendo plus pereat, instruitur et docetur peccare se quotidie, dum quotidie pro peccatis jubetur orare. Sic denique et Joannes in Epistola sua monet dicens : « Si dixerimus quia peccatum non habe-» mus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non » est[4]. » Si autem confessi fuerimus peccata nostra; fidelis et justus est qui nobis peccata dimittat. » Merito et ad Quirinum de hac re absolutissimam sententiam suam proposuit, cui testimonia divina subjungeret, « Neminem sine sorde et sine peccato esse : » ubi etiam illa testimonia posuit, quibus confirmatur originale peccatum, quæ conantur isti in nescio quos alios novos sensus pravosque convertere : sive quod ait sanctus Job : « Nemi-» nem esse sine sorde, nec cujus sit vita diei unius super » terram[5] : » sive quod in Psalmo legitur : « In facinore » conceptus sum, et in peccatis me mater mea in utero » aluit[6]. » Quibus testimoniis, propter eos etiam qui jam in ætate majori sunt sancti, quia nec ipsi sunt sine

[1] Philip. I, 21. — [2] Matth. VI, 9. — [3] Ibid. 12. — [4] I Joan. I, 8, 9. — [5] Job. XIV, juxta LXX. — [6] Psal. L, 7.

sorde atque peccato, adjunxit etiam illud beatissimi Joannis, quod multis et aliis locis sæpe commemorat : « Si dixerimus quia peccatum non habemus[1] : » et cætera ejusdem sententiæ, quæ ab omnibus Catholicis non tacentur adversus istos, qui se ipsos decipiunt, et in eis veritas non est.

XXVIII. Dicant, si audent Pelagiani, hunc hominem Dei Manichæorum errore perversum, quia ita laudat Sanctos, ut tamen fateatur nemine in hac vita ad tantam perfectionem pervenire justiti , ut nullum habeat omnino peccatum, sententiam suam testimoniorum canonicorum perspicua veritate et divina auctoritate confirmans. Numquid enim negat « In baptismo universa peccata dimitti, » quia fatetur manere fragilitatem atque infirmitatem, unde nos dicit peccare post baptismum, et usque in hujus vitæ finem cum carnalibus vitiis indesinentem habere conflictum? Aut ideo non meminerat, quid « De immaculata Ecclesia » dixisset Apostolus, quia præcepit neminem sic sibi de puro atque immaculato pectore debere blandiri[2], ut innocentia sua fretus, medicinam non putet adhibendam esse vulneribus? Puto quod concedant novi hæretici huic homini catholico scire, « Spiritum sanctum mentes bonas etiam antiquis temporibus adjuvisse : » imo etiam quod ipsi nolunt, nec mentes bonas eos nisi per Spiritum sanctum habere potuisse. « Puto quod omnes Prophetas et Apostolos vel quoslibet Sanctos, qui Domino quocumque tempore placuerunt, non in comparatione sceleratorum, sicut nos isti dicere calumniantur, sed regula virtutum, sicut se dicere gloriantur, justos fuisse noverat Cyprianus, » qui tamen dicit : Nemo esse sine peccato potest, et quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est.

[1] 1 Joan. 1, 8. — [2] Ephes. v, 27.

Nec propter aliud intelligit scriptum, « Quis gloriabitur » castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se » esse a peccatis[1]? » Puto quod non ab istis docendus fuerat Cyprianus, quod optime sciebat, « In futuro tempore mercedem esse bonorum operum, malorum autem supplicium, cæterum neminem posse, quæ hic contempserit, illic mandata perficere : » et tamen etiam ipsum apostolum Paulum, mandatorum divinorum non utique contemptorem, non ob aliud intelligit asseritque dixisse : « Mihi vivere Christus est, et mori lucrum[2]; » nisi quia lucrum maximum computabat, jam post hanc vitam sæcularibus laqueis non teneri, jam nullis peccatis et vitiis carnis obnoxium fieri. Sensit ergo beatissimus Cyprianus, atque in divinarum Scripturarum veritate perspexit, etiam ipsorum Apostolorum quamvis bonam, sanctam, justamque vitam, nonnullos nexus sæcularium laqueorum fuisse perpessam, nonnullis peccatis et vitiis carnis obnoxiam; et ideo eos mortem desiderasse, ut his malis carerent, et ut ad illam, quæ ista non pateretur, nec jam in mandato facienda, sed in præmio percipienda esset, perfectam justitiam pervenirent. Neque enim cum venerit quod oramus dicentes : « Veniat regnum tuum[3], » non erit in illo Dei regno ulla justitia : cum dicat Apostolus : « Non est enim regnum Dei esca et potus, sed justitia et pax et gaudium in Spiritu sancto[4]. » Nempe ista tria inter cætera præcepta divina præcipiuntur. Hic nobis præcipitur justitia cum dicitur : « Facite justitiam[5]. » Præcipitur pax cum dicitur : « Pacem habete inter vos[6]. » Præcipitur gaudium cum dicitur : « Gaudete in Domino » semper[7]. » Negent ergo Pelagiani hæc futura in regno Dei, ubi sine fine vivemus, aut usque adeo si videtur in-

[1] Prov. xx, 9. — [2] Philip. I, 21. — [3] Matth. VI, 10. — [4] Rom. XIV, 17. — [5] Isaï. LI, 1. — [6] Marc. IX, 49. — [7] Philip. IV, 4.

saniant ut justitiam, pacem, gaudium, qualia sunt hic justis, talia et illic futura esse contendant. Quod si et erunt, et non talia erunt; profecto eorum hic in præcepto curanda est actio, illic in præmio speranda perfectio: ubi sæcularibus ulnis laqueis non retenti, nullisque peccatis et vitiis carnis obnoxii, (propter quod Apostolus, sicut hoc testimonium accepit Cyprianus, mori lucrum sibi esse dicebat[1],) perfecte diligamus Deum, cujus erit facie ad faciem contemplatio[2]; perfecte diligamus et proximum, cum manifestatis cogitationibus cordis nulla ullum de ullo mali ullius possit sollicitare suspicio.

XXIX. Sed et jam gloriosissimo martyri Cypriano, ad istos cumulatius redarguendos beatissimum addamus Ambrosium: quoniam et ipsum Pelagius ita laudavit, ut ne ab inimicis quidem in ejus libris quod reprehenderetur, diceret inveniri. Quoniam ergo Pelagiani dicunt, non esse originale peccatum, cum quo nascantur infantes, et Catholicis qui eis pro antiquissima Ecclesiæ fide resistunt, hæresis Manichææ crimen objiciunt: respondeat eis de hac re homo Dei catholicus, et ab ipso Pelagio in veritate fidei laudatus Ambrosius; qui cum Isaïam prophetam exponeret, ait: « Idcirco Christus immaculatus, quia nec ipsa quidem nascendi solita conditione maculatus est. » Et alio loco in eodem opere, loquens de apostolo Petro: « Ipse se, inquit, obtulit, quod ante putabat esse peccatum, lavari sibi non solum pedes, sed et caput poscens: quod illico intellexisset, lavacro pedum, qui in primo lapsi sunt homine, sordem obnoxiæ successionis aboleri. » Item in eodem opere: « Servatum est igitur, inquit, ut ex viro et muliere, id est, per illam corporum commixtionem nemo videatur expers esse delicti; qui autem expers delicti est, expers est etiam hujusmodi con-

[1] Philip. I, 21. — [2] I Cor. XIII, 12.

ceptionis. « Item contra Novatianos scribens : « Omnes homines, inquit[1], sub peccato nascimur. Quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum, dicente David : « Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis » peperit me mater mea[2]. » Item in Apologia prophetæ David : « Antequam nascamur, inquit, maculamur contagio, et ante usuram lucis originis ipsius accipimus injuriam, in iniquitate concipimur : » Item de Domino loquens : « Dignum etenim fuit, inquit, ut qui non erat habiturus corporeæ peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturale contagium. Merito ergo David flebiliter in se deploravit ipsa inquinamenta naturæ, et quod prius inciperet in homine macula quam vita. » Item de Arca Noë : « Per unum igitur, inquit, Dominum Jesum salus ventura nationibus declaratur, qui solus potuit justus esse, cum generatio omnis erraret, non ob aliud, nisi quia natus ex virgine generationis obnoxiæ privilegio minime teneretur. « Ecce, inquit, in iniquitatibus con» ceptus sum, et in delictis peperit me mater mea : » dicit is qui justus præ cæteris putabatur. Quem igitur jam justum dixerim, nisi horum liberum vinculorum, quem naturæ communis vincula non teneant? » Ecce vir sanctus, Pelagii quoque testimonio in fide catholica probatissimus, Pelagianos negantes originale peccatum tanta manifestatione redarguit; nec tamen cum Manichæis vel Deum nascentium conditorem negat, vel nuptias quas Deus instituit et benedixit accusat.

XXX. Pelagiani dicunt ab homine incipere meritum per liberum arbitrium, cui Deus subsequens gratiæ retribuat adjumentum. Etiam hic eos refellat venerandus Ambrosius, dicens in expositione Isaïæ prophetæ : « Quia humana cura sine divina ope imbecilla est ad medendum,

[1] Lib. I de Pœnit. cap. 3. — [2] Psal. L, 7.

Deum auxiliatorem requirit. » Item in libro qui inscribitur, de Fuga sæculi. « Frequens nobis, inquit, de effugiendo sæculo isto est sermo : atque utinam quam facilis sermo, tam cautus et sollicitus affectus. Sed quod pejus est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum et vanitatum offusio mentem occupat, ut quod studeas vitare, hoc cogites animoque volvas. Quod cavere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti magis eam esse rem, quam effectus, testatur Propheta dicendo : « Declina cor meum in testimonia tua, et non » in avaritiam [1]. » Non enim in potestate nostra sunt cor nostrum et nostræ cogitationes, quæ improviso offusæ mentem animumque confundunt, atque alio trahunt quam tu proposueris : ad sæcularia revocant, mundana inserunt, voluptaria ingerunt, illecebrosa intexunt; ipsoque in tempore, quo elevare mentem paramus, insertis inanibus cogitationibus ad terrena plerumque dejicimur. Quis autem tam beatus, qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine auxilio divino qui fieri potest? Nullo profecto modo. Denique supra eadem Scriptura dicit : « Beatus vir cujus est auxilium ejus abs te, Domine, » ascensus in corde ejus [2]. » Quid apertius et sufficientius dici potest? Sed ne Pelagiani forte respondeant, eo ipso quo divinum auxilium poscitur præcedere hominis meritum; idipsum meritum esse dicentes, quia orando fit dignus cui gratia divina subveniat [3] : attendant quid idem vir sanctus dicat in expositione Isaïæ. « Et orare Deum, inquit, gratia spiritalis est. Nemo enim dicit Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto. » Unde et exponens Evangelium secundum Lucam : Vides utique, inquit, quia ubique Domini virtus studiis cooperatur humanis, ut nemo possit ædificare sine Domino, nemo custodire sine

[1] Psal. CXVIII, 36. — [2] Id. LXXXIII, 6. — [3] I Cor. XII, 3.

Domino, nemo quidquam incipere sine Domino[1]. Numquid quoniam hæc dicit vir tantus Ambrosius, et gratiam Dei, sicut filio promissionis congruit, grata pietate commendat, ideo destruit liberum arbitrium? aut eam vult intelligi gratiam, quam diversis locutionibus Pelagiani nolunt nisi legem videri, ut videlicet non ad faciendum quod cognoverimus, sed ad cognoscendum quid faciamus, nos Deus adjuvare credatur? Si hoc istum hominem Dei sapere existimant, quid de ipsa lege dixerit, audiant. In libro, de Fuga sæculi : « Lex, inquit, os omnium potuit obstruere, non potuit mentem convertere. » Item alio loco in eodem libro : « Lex, inquit, factum damnat; non aufert malitiam. » Videant fidelem et catholicum virum Apostolo consentire dicenti : « Scimus autem, quia » quæcumque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur, » ut omne os obstruatur, et reus fiat omnis mundus » Deo[2]; » quia non justificabitur ex lege omnis caro coram illo. Ex eo enim Apostolico sensu illa sumpsit et scripsit Ambrosius.

XXXI. Jam vero quoniam Pelagiani dicunt, justos in hac vita vel esse vel fuisse, qui sine ullo peccato vixerint, in tantum ut vita futura, quæ in præmio speranda est, provectior et perfectior esse non possit : etiam hic eis respondeat eosque refutet Ambrosius. Nam exponens Isaïam prophetam propter id quod Scriptum est, « Filios genui et exaltavi, ipsi autem mespreverunt, suscepit de generationibus quæ ex Deo sunt disputare[3]; » atque in ipsa disputatione commemoravit testimonium Joannis, ubi ait : « Qui natus est ex Deo non peccat[4]. » Et eamdem quæstionem difficillimam tractans : « Cum hoc in mundo, inquit, nullus sit qui immunis sit a pec-

[1] Lib. 2. in cap. 3. Lucæ n. 4. de Jesu baptizato.— [2] Rom. III, 19, 20.— [3] Isaï. I, 2. — [4] I Joan. III, 9.

cato, cum ipse Joannes dicat, « Si dicimus quia non peccavimus, mendacem facimus illum[1]. » Se autem ex Deo nati non peccant, et de his intelligimus qui in hoc mundo sunt innumeros, necesse est æstimemus, qui per lavacri regenerationem Dei gratiam consecuti sunt. Sed tamen cum dicat Propheta, « Omnia a te expectant, ut des illis » cibum in tempore : dante te iis colligent sibi; aperiente » te manum tuam, universa implebuntur bonitate; avertente autem te faciem tuam, turbabuntur : auferes spi» ritum eorum, et deficient, et in pulverem suum convertentur : emittes Spiritum tuum, et creabuntur, et, » innovabis faciem terræ[2] : » possunt non de quocumque tempore videri dicta, sed de futuro, quo erit nova terra et novum cœlum. Turbabuntur ergo, ut principium sumant, atque aperiente te manum tuam implebuntur universa bonitate, quæ non facile hujus sæculi est. Nam de hoc sæculo Scriptura quid dicit? « Non est qui faciat bo» nitatem, non est usque ad unum[3]. » Si igitur diversæ generationes sunt, et hic introitus in hanc vitam receptor est delictorum, in tantum ut spernatur etiam ipse qui genuit, alia autem generatio peccata non recipit; videamus ne qua sit post hujus vitæ curriculum nostra regeneratio, de qua dictum est, « In regeneratione cum sederit » Filius hominis in throno gloriæ suæ[4]. » Sicut enim regeneratio lavacri dicitur, per quam detersa peccatorum colluvione renovamur : ita regeneratio dici videtur, per quam ab omni corporeæ concretionis purificati labe, mundo animæ sensu in vitam regeneramur æternam; eo quod purior quædam qualitas sit regenerationis, quam lavacri istius, ut non solum in actus ejus, sed ne in ipsas quidem cogitationes nostras aliqua cadat suspicio peccatorum. » Item alio loco in eodem opere : « Videmus, in-

[1] I Joan. I, 10. — [2] Psal. CIII, 7. — Id. XIII, 1. — [4] Matth. XIX, 28.

quit, impossibile esse ut perfecte quis immaculatus esse possit in corpore constitutus; cum etiam Paulus imperfectum se dicat. Sic enim habet : « Non quod jam acce» perim, aut jam perfectus sim. » Et tamen post paululum ait: « Quicumque ergo perfecti sumus[1]. » Nisi forte quia est perfectio alia in hoc mundo, alia post illud perfectum de quo dicit ad Corinthios: « Cum venerit quod » perfectum est[2]. » Et alibi, « Donec occurramus omnes » in unitatem fidei, et agnitionem Filii Dei, in virum per» fectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi[3]. » Ut ergo perfectos secum multos ait Apostolus in hoc mundo sitos, qui si ad perfectionem veram respicias, perfecti esse non poterant, quia ipse dixit, « Videmus » nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad » faciem; nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam » sicut et cognitus sum[4] : » ita et immaculati sunt in hoc mundo, et immaculati erunt in regno Dei; cum utique si minutius discutias, immaculatus esse nemo possit, quia nemo sine peccato. » Item in ipso, « Videmus, inquit, quia dum in hac vivimus vita, nos mundare debemus, et quærere Deum, et incipere ab emundatione animæ nostræ, et quasi fundamenta constituere virtutis, ut perfectionem purgationis post hanc vitam mereamur adipisci. » Itemque in ipso : « Gravatus autem, inquit, et ingemiscens quis non loquatur : « Infelix ego homo, quis » me liberabit de corpore mortis hujus[5]. » Ita eodem magistro omnes varietates interpretationis absolvimus. Nam si omnis infelix qui se corporis implicatum molestiis recognoscit, utique omne corpus infelix : neque enim felicem illum dixerim, qui confusus quibusdam mentis suæ tenebris conditionem suam nescit. Illud quoque

[1] Philip. III, 1 et 15. — [2] I Cor. XIII, 10. — [3] Ephes. IV, 13. — [4] I Cor. XIII, 12. — [5] Rom. VII, 24.

non absurdum ad intellectum accessit. Si enim homo qui se cognoscit, infelix est, infelices profecto omnes; quia unusquisque suam infirmitatem aut per sapientiam recognoscit, aut per insipientiam nescit. » Item in libro qui inscribitur, de Bono mortis : « Operetur igitur, inquit, mors in nobis, ut operetur et vita, bona vita post mortem, hoc est, bona vita post victoriam, bona vita absoluto certamine[1] : ut jam lex carnis legi mentis repugnare non noverit, ut jam nobis nulla sit cum corpore mortis contentio. » Rursus in eodem : « Ergo, inquit, quia justi hanc remunerationem habent, ut videant faciem Dei, et lumen illud quod illuminat omnem hominem[2] : ab hinc induamus hujusmodi studium, ut appropinquet anima nostra Deo, appropinquet oratio, adhæreat illi nostrum desiderium, non separemur ab eo. Et hic quidem positi, meditando, legendo, quærendo copulemur Deo : cognoscamus eum, ut possumus. Ex parte enim hic cognoscimus : quia hic imperfecta, illic perfecta omnia; hic parvuli, illic robusti. Videmus, inquit, nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem[3]. Tunc revelata facie gloriam Domini speculari licebit, quam nunc animæ corporis hujus concretis visceribus involutæ, et quibusdam carnis hujus maculis et colluvionibus obumbratæ sincere videre non possunt. « Quis enim, inquit, videbit vultum meum, et vivet[4]? » Et recte : Nam si solis radios oculi nostri ferre non possunt, et si quis diutius e regione solis intenderit, cæcari solere perhibetur; si creatura creaturam sine fraude atque offensione sui non potest intueri, quomodo potest sine periculo sui vibrantem cernere vultum Creatoris æterni, corporis hujus opertus exuviis? Quis enim justificatur in conspectu

[1] Rom. VII, 23. — [2] Joan. I, 9. — [3] I Cor. XIII, 12. — [4] Exod. XXXIII, 20.

Dei[1]; cum unius quoque diei infans mundus a peccato esse non possit, et nemo possit de sui cordis integritate et castimonia gloriari[2]?

XXXII. Nimis longum erit, si omnia velim commemorare, quæ sanctus Ambrosius adversus hanc hæresim Pelagianorum tanto post exorturam, non eis quidem respondens, sed prædicans catholicam fidem, atque in ea homines ædificans dixit et scripsit. Sed nec illa omnia commemorare potui vel debui, quæ gloriosissimus in Domino Cyprianus posuit in Epistolis suis, quibus demonstretur, quam sit hæc, quam tenemus, fides vera vereque christiana atque catholica, sicut per Scripturas sanctas antiquitus tradita, sic a patribus nostris, et usque ad hoc tempus, quo isti eam convellere tentaverunt, retenta atque servata, et deinceps propitio Deo retinenda atque servanda. Nam sic Cypriano et a Cypriano tradita hæc atque hujusmodi ex ejus litteris testimonia prolata testantur : sic autem usque ad tempora nostra servata, ea quæ de his rebus antequam isti ebullire cœpissent, Ambrosius conscripsit, ostendunt, et quod eorum profanas novitates catholicæ aures quæ ubique sunt, horruerunt : sic porro deinceps esse servanda, satis salubriter istorum partim damnatio, partim correctio declaravit. Quodlibet enim mutire audeant adversus sanam fidem Cypriani et Ambrosii, non eos puto in tam magnum prorupturos furorem, ut memoratos et memorabiles homines Dei audeant dicere Manichæos.

XXXIII. Quid est ergo quod rabiosa mentis cæcitate nunc jactant, « toto penitus Occidente non minus stultum quam impium dogma susceptum? » Quandoquidem Domino miserante suamque Ecclesiam misericorditer gubernante, sic vigilavit catholica fides, ut non minus stul-

[1] Psal. CXLII, 2. — [2] Job. XIV, juxta LXX.

tum quam impium dogma, quemadmodum Manichæorum, ita etiam non susciperetur istorum. Ecce sancti et docti viri fama totius Ecclesiæ contestante catholici, et creaturam Dei, et nuptias ab illo institutas, et legem ab eo per sanctum Moysen datam, et liberum arbitrium naturæ hominis insitum, et sanctos Patriarchas et Prophetas debitis ac congruis prædicationibus laudant; quæ omnia quinque Manichæi, partim negando, partim etiam detestando condemnant; unde apparet istos doctores catholicos longe a Manichæorum sensibus alienos: et tamen asserunt originale peccatum, asserunt gratiam Dei super liberum arbitrium, omne antecedere meritum, ut vere gratuitum divinum præbeat adjutorium; asserunt sanctos ita juste in hac carne vixisse, ut eis esset necessarium, quo dimittantur quotidiana peccata, orationis auxilium; perfectamque justitiam, quæ non possit habere peccatum, in alia vita futuram eis, qui juste hic vixerint, præmium.

XXXIV. Quid est ergo quod dicunt, « Simplicibus episcopis, sine congregatione synodi in locis suis sedentibus, extorta subscriptio est? » Numquid beatissimis et in fide catholica excellentissimis viris Cypriano et Ambrosio ante istos, adversus istos extorta subscriptio est: qui eorum impia dogmata tanta manifestatione subvertunt, ut quæ contra eos manifestiora dicamus, vix nos invenire possimus? Aut vero congregatione synodi opus erat, ut aperta pernicies damnaretur: quasi nulla hæresis aliquando nisi synodi congregatione damnata sit: cum potius rarissimæ inveniantur, propter quas damnandas necessitas talis extiterit; multoque sint atque incomparabiliter plures, quæ ubi extiterunt, illic improbari damnarique meruerunt, atque inde per cæteras terras devitandæ innotescere potuerunt. Verum

istorum superbia, quæ tantum se extollit adversus Deum, ut non in illo velit[1], sed potius in libero arbitrio gloriari, hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut propter illos Orientis et Occidentis synodus congregetur. Orbem quippe catholicum, quoniam Domino eis resistente pervertere nequeunt, saltem commovere conantur: cum potius vigilantia et diligentia pastorali post factum de illis competens sufficiensque judicium, ubicumque isti lupi apparuerint, conterendi sint, sive ut sanentur atque mutentur, sive ut ab aliorum salute atque integritate vitentur; adjuvante pastore pastorum, qui ovem perditam et in parvulis quærit, qui oves sanctas et justas gratis facit, qui eas quamvis sanctificatas et justificatas, tamen in ista fragilitate atque infirmitate pro quotidianis peccatis, sine quibus hic non vivitur, etiam cum bene vivitur, quotidianam remissionem et ut petant providenter instruit, et petentes clementer exaudit.

[1] Vide lib. 3. contra Julianum, c. 1. n. 5.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

CONTRA JULIANUM

HÆRESIS PELAGIANÆ DEFENSOREM

LIBRI SEX [1].

LIBER I.

Catholicam sententiam de originali peccato a se in primo libro de nuptiis et concupiscentia explicatam suscipit defendendam contra Julianum, qui eam quatuor grandioribus libris insectari ausus, in ejus defensores Manichæorum nuncupationem conferre non vereatur. Hanc execrabilem criminationem in clarissimos quosque Patrum tam Græcorum quam Latinorum recidere ostendit Augustinus, allatis in eam rem ipsorum testimoniis, cum responsione ad illa nominatim Basilii et Joannis Chrysostomi loca, quæ suffragari sibi Julianus putat. Extrema parte libri monstrat, Manichæorum hæresim temerariis quibusdam Juliani ipsius sententiis plurimum adjuvari [2].

I. Contumelias tuas et verba maledica [3], Juliane, quæ ardens iracundia libris quatuor anhelasti, si me

[1] Scripti anno Christi 421. aut paulo post. — [2] Vide Retract. lib. 2, c. 62. — [3] Vide D. Guillon, tom. xxii, pag. 215-228.

contemnere dixero, mentiar. Quomodo enim possum ista contemnere, ubi testimonium conscientiæ meæ cogitans, vel gaudere me video debere pro me, vel dolere pro te, et pro eis qui decipiuntur abs te? Quis autem contemnat sive exultationis suæ materiam, sive mœroris? Nam unde partim lætamur, partim contristamur, nulla ratione contemnimus. Meorum quippe causa gaudiorum est promissio Domini dicentis: « Cum dicunt omne ma» lum adversum vos mentientes propter me, gaudete et » exultate, quoniam merces vestra multa est in cœlis[1]. » Et rursus mei causa mœroris est Apostoli affectus, ubi lego: « Quis infirmatur et ego non infirmor? quis scan» dalizatur, et ego non uror[2]? » Sed hæc pro tuo dogmate, quod veritatem putas, etiam tu potes dicere. Auferamus itaque de medio, si placet, ista communia, quæ dici ex utraque parte possunt: quamvis veraciter dici ex utraque parte non possunt.

II. Primum abs te quæro, cur libro meo saltem specie tenus te respondisse glorieris, cum tuis libris quatuor unius mei partem nec quartam reprehendendo tetigeris; eosque saltus in prætereundis meis disputationibus feceris, quasi omnino desperares utriusque operis, et mei scilicet et tui quemquam esse posse lectorem, qui ista deprehenderet. Denique etiam pauca ipsa, in quibus vix est, ut dixi, quarta pars voluminis mei, quæ velut infirmiora existimans, quatuor tuorum grandiorum voluminum strepitu, quasi quadrigarum impetu prosternere et conculcare molitus es, consideratione multo plurium cæterorum, quæ attingere timuisti, inconcussa manere monstrantur: quod ostendere pene superfluum est. Admonendi enim sunt potius, qui hoc nosse desiderant, ut non eos pigeat utrumque legere, et quod scripsi, et quod respon-

[1] Matth. v, 11. — [2] 2 Cor. xi, 29.

dere voluisti. Ita enim se res ipsa declarat atque indicat, ut nimium tardi sint, qui hoc a nobis postulent demonstrari.

III. Nunc ergo quia video te veritate desertum, ad maledicta esse conversum, ita distribuam disputationem meam, ut ostendam prius quantis et qualibus Ecclesiæ catholicæ doctoribus nomine Manichæorum intolerabilem facere non cuncteris injuriam, et cum me appetis, in quos tela sacrilega jaculeris. Deinde monstrabo, quod tu ipse sic adjuvas Manichæorum damnabilem et nefandæ impietatis errorem, ut nullum talem patronum nec in suis dilectoribus valeant invenire. Tertio loco, quantum breviter potuero, sententiis non meis, sed eorum qui fuerunt ante nos, et adversus impios fidem catholicam defenderunt, inanes argutias tuas et elaborata argumenta convincam. Postremo quoniam si te non correxeris, necesse tibi erit etiam illos Ecclesiæ catholicæ oppugnare doctores, atque contendere nec ipsos in hac quæstione catholicam tenuisse veritatem, defendam contra te, Deo adjuvante et ipsorum et nostram fidem : ubi etiam id poterit apparere, non solum tu verbis tuis, quod secundo loco me demonstraturum esse promisi, sed ipsum dogma Pelagianum, quod commune est omnibus vobis, quantum adjuvet Manichæos.

IV. Primam itaque partem distributionis meæ, quemadmodum exequar, parumper adverte. Nempe inter nos, quantum attinet ad intentionem libri mei, cui te respondisse quatuor tuis jactas, ista vertitur quæstio, quod ego dico sic nuptias esse laudandas, ut nullo modo ad earum culpam vituperationemque pertineat, quod omnes homines primorum illorum hominum peccato nascuntur obnoxii. Hoc enim qui negat, ipsa christianæ fidei subvertere firmamenta conatur. Hinc quippe factum est, ut

de nuptiis et concupiscentia librum scriberem : nuptiarum scilicet bonum discernens ab eo malo unde trahitur originale peccatum. Tu autem dicis nuptias sine dubitatione damnari, nisi quod ex eis nascitur, ab omni sit liberum obligatione peccati : propter quod libris quatuor te unum meum refutasse gloriaris. In quibus libris volens homines avertere a fide catholica fundatissima, et ad novitatem vestri erroris adducere, sæpe incutis legentium sensibus Manichææ pestis horrorem : quasi malum naturale cum Manichæis sapiat, qui dicit infantes secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquæ prima nativitate contrahere, et ob hoc secunda indigere, ut per lavacrum regenerationis prius peccati originalis remissione purgentur, et in Dei filios adoptati in regnum Unigeniti transferantur. Hoc de Manichæorum nomine et crimine faciebat etiam Jovinianus, negans Mariæ sanctæ virginitatem, quæ fuerat dum conciperet, permansisse dum pareret : tanquam Christum cum Manichæis phantasma crederemus, si matris incorrupta virginitate diceremus exortum. Sed in adjutorio ipsius Salvatoris, sicut spreverunt Catholici velut acutissimum quod Jovinianus exeruerat argumentum, et nec sanctam Mariam pariendo fuisse corruptam, nec Dominum phantasma fuisse crediderunt, sed et illam virginem mansisse post partum, et ex illa tamen verum Christi corpus exortum : sic spernent vestra calumniosa vaniloquia, ut neque cum Manichæis astruant mali naturale principium, et secundum antiquam et veram catholicam fidem nullo modo dubitent Christum in evacuando chirographo paterni debiti liberatorem credere parvulorum.

V. Sed tu qui tam crebro nobis Manichæorum nomen opponis, quos et quales viros et quantos fidei catholicæ defensores tam execrabili criminatione appetere audeas,

si evigilas intuere. Non quidem omnium de hac re sententias, nec omnes eorum, quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor; quia nimis longum est, et necesse esse non arbitror : sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere et cedere ; si ullus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum pervicaciæ superaverit. Irenæus Lugdunensis episcopus non longe a temporibus Apostolorum fuit : iste ait[1], « Non aliter salvari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credant in eum, qui secundum similitudinem carnis peccati in ligno martyrii exaltatus a terra, omnia traxit ad se, et vivificavit mortuos. » Item idem ipse[2] : « Quemadmodum astrictum est, inquit, morti genus humanum per virginem, solvatur per virginem, æqua lance disposita, virginalis inobedientia per virginalem obedientiam. Adhuc enim protoplasti peccato per correptionem primogeniti emendationem accipiente, serpentis prudentia devicta per simplicitatem columbæ, vinculis illis resoluti sumus, per quæ alligati eramus morti. » Vides-ne antiquum hominem Dei, quid de antiqua serpentis plaga sentiat? quid de similitudine carnis peccati, per quam sanatur plaga serpentis in carne peccati? quid de protoplasti peccato, per quod alligati fueramus?

VI. Multo autem apertius de eadem fide beatissimus martyr et episcopus Cyprianus[3] : « Si homines, inquit, impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset magis adultos et provectos et majores natu possent impedire peccata graviora. Porro autem si gravissimis delictoribus et in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, et a baptismo atque

[1] Irenæus lib. 4. cap. 5. — [2] Lib. 5. c. 19. — [3] Cyprianus, epist. 64. ad Fidum.

gratia nemo prohibetur; quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit. Qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur, non propria, sed aliena peccata. »

VII. Reticium ab Augustoduno episcopum magnæ fuisse auctoritatis in Ecclesia tempore episcopatus sui, gesta illa ecclesiastica nobis indicant, quando in urbe Roma Melchiade apostolicæ sedis episcopo præsidente, cum aliis judex interfuit, Donatumque damnavit, qui prior auctor Donatistarum schismatis fuit, et Cæcilianum episcopum Ecclesiæ Carthaginiensis absolvit. Is cum de baptismo ageret, ita locutus est: « Hanc igitur principalem esse in Ecclesia indulgentiam, neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, et ignorantiæ nostræ facinora prisca delemus, ubi et veterem hominem cum ingenitis sceleribus exuimus. » Audis antiqui criminis pondus, audis prisca facinora, audis cum sceleribus ingenitis hominem veterem: et audes adversus hæc ruinosam construere novitatem?

VIII. Olympius Hispanus episcopus, vir magnæ in Ecclesia et in Christo gloriæ, in quodam sermone ecclesiastico: « Si fides, inquit, unquam in terris incorrupta mansisset, ac vestigia defixa tenuisset, quæ signata deseruit, nunquam protoplasti mortifera transgressione vitium sparsisset in germine, ut peccatum cum homine nasceretur. » Habes-ne aliquid, quod adversus nos tibi dicere videaris, quod non etiam in istum dicere compellaris, vel potius in istos? Una est enim omnium catholica fides, qui per unum hominem peccatum intrasse in mundum[1], in quo omnes peccaverunt, uno corde credunt,

[1] Rom. v, 12.

ore uno fatentur, et vestras novitias præsumptiones catholica antiquitate subvertunt.

IX. Audi adhuc quod te possit amplius commovere, atque turbare, et utinam in melius commutare. Ecclesiæ catholicæ adversus hæreticos acerrimum defensorem venerandum quis ignoret Hilarium episcopum Gallum? Qui cum de Christi carne ageret, attende quid dixerit: « Ergo cum missus est, inquit, in similitudine carnis peccati, non sicut carnem habuit, ita habuit et peccatum[1]. Sed quia ex peccato omnis caro est, a peccato scilicet Adam parente deducta, in similitudine peccati carnis est missus, existente in eo non peccato, sed peccati carnis similitudine. » Rursus idem ipse in expositione centesimi duodevigesimi Psalmi, cum ad id venisset quod scriptum est: « Vivet anima mea, et laudabit te[2]: » « Vivere se, inquit, in hac vita non reputat; quippe qui dixerat: « Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in » delictis peperit me mater mea[3]. » Scit sub peccati origine et sub peccati lege esse se natum. « Sentis-ne quid audias? quæris-ne quid dicas? Hunc virum tanta in episcopis catholicis laude præclarum, tanta notitia famaque conspicuum, de peccato originali aude, si quid tibi frontis est, criminari.

X. Sed adhuc audi alium exellentem Dei dispensatorem, quem veneror ut patrem: in Christo enim Jesu per Evangelium ipse me genuit, et eo Christi ministro lavacrum regenerationis accepi[4]. Beatum loquor Ambrosium, cujus pro catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, sive operibus sive sermonibus, et ipse sum expertus, et mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Hic vir cum secundum Lucam exponeret Evangelium[4]:

[1] Rom. VIII, 3. — [2] In Psal. CXVIII, 175. — [3] Psal. L, 7. — [4] I Cor. IV, 15. — [5] Ambrosius lib. I. in Luc. n. 36.

« Jordanis, inquit, conversus est retrorsum[1] : significavit salutaris lavacri futura mysteria, per quæ in primordia naturæ suæ, qui baptizati fuerint parvuli, a malitia reformantur. » Rursus idem ipse in eodem opere[2] : « Non enim virilis coïtus, inquit, vulvæ virginalis secreta reseravit; sed immaculatum semen inviolabili utero Spiritus sanctus infudit. Solus est enim per omnia ex natis de fœmina sanctus Dominus Jesus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitate non senserit, et cœlesti majestate depulerit. » Itemque in eodem ipso[3] : « Omnes, inquit, in Adam morimur, quia per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Illius igitur culpa, mors omnium est. » Alio item loco in eodem Evangelio[4] : « Cave ergo, inquit, ne ante nuderis, sicut Adam nudatus est, mandati cœlestis custodia destitutus, et exutus fidei vestimento, et sic lethale vulnus accepit, in quo omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens vulnera ejus acerba curasset. » Rursus in opere ipso, alio loco[5] : « Fuit, inquit, Adam, et in illo fuimus omnes : periit Adam, et in illo omnes perierunt. » Rursus idem ipse in Apologia prophetæ David[6] : « Antequam nascimur, inquit, maculamur contagio, et ante usuram lucis, originis ipsius excipimus injuriam, in iniquitate concipimur. Non expressit, inquit, utrum parentum, an nostra. Et in delictis unumquemque generat mater sua[7]. Nec hic declaravit, utrum in delictis suis mater pariat, an jam sint aliqua delicta nascentis. Sed vide ne utrumque intelligendum sit. Nec conceptus exsors iniquitatis est, quo-

[1] Psal. CXIII, 3. — [2] Lib. 2. n. 56. — [3] Id. 4. n. 7. ad Luc. cap. 4. v. 38. — [4] Id. 7. n. 73. ad Luc. cap. 10. 30. — [5] Ibid. n 234. ad Luc. c. 15. 24. — [6] Lib. Apologiæ David. cap. 11. — [7] Psal. L, 7.

niam et parentes non carent lapsu : etsi nec unius diei infans sine peccato, multo magis nec illi materni conceptus dies sine peccato sunt. Concipimur ergo in peccato parentum, et in delictis eorum nascimur. Sed et ipse partus habet contagia sua, nec unum tantummodo habet ipsa natura contagium. » Idem ipse in expositione libri Tobiæ[1] : « Quis iste, inquit, peccati est fœnerator, nisi diabolus, a quo Eva mutuata peccatum, obnoxiæ successionis usuris omne genus defœneravit humanum ? » Rursus in eodem[2] : « Diabolus, inquit, Evam decepit, ut supplantaret virum, obligaret hæreditatem. » Idem ipse in expositione Psalmi quadragesimi-octavi[3] : « Alia est, inquit, iniquitas nostra, alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, et obnoxiam hæreditatem successionis humanæ suo vulnere dereliquit, ut omnes illo vulnere claudicemus. »

XI. I nunc, et mihi objice originale peccatum : dissimula ab istis, finge te nescire quid dicant; et sanctæ Ecclesiæ tot tantisque doctoribus, qui vita optime gesta debellatisque suorum temporum erroribus, gloriosissime de hoc sæculo antequam vos ebulliretis exierunt, velut eis non visis, in me impetum faciens, et velut nesciens quod illi sub meo nomine lacerentur, tanquam securus insulta. Crederent te, fateor, quid mali facias ignorare nec impudentiæ, sed imprudentiæ tuæ tribuerem, quod hæc lumina civitatis Dei audes hostiliter insectari, quæ sectari fideliter debuisti : crederem te, inquam, hoc tantum nefas committere nescientem, nisi in eo libro, cui te respondisse vel existimas, vel existimari cupis, apertissimum testimonium de sancti Ambrosii disputatione posuissem[4]. An ibi non legisti, quod cum Christi nativitatem de

[1] Lib. de Tobia, cap. 9. — [2] Ibid. cap. 23. — [3] In Psal. XLVIII, 6. — [4] Lib. I, de Nuptiis et Concupisc. cap. 35.

virginis partu supra dictus insinuaret episcopus : « Ideo, inquit [1], et quasi homo per universa tentatus est, et in similitudine hominum cuncta sustinuit, sed quasi de spiritu natus abstinuit a peccato. « Omnis enim homo mendax [2], » et nemo sine peccato nisi unus Deus. Servatum esse igitur ut ex viro et muliere, id est, per illam corporum commixtionem nemo videatur expers esse delicti. Qui autem expers delicti, expers est etiam hujusmodi conceptionis. » Si hæc ibi verba venerandi Ambrosii non legisti, quomodo redarguendum librum, in quo ea sunt posita, suscepisti? Si autem legisti, quid adversum me furis, et illum in me primitus carpis? Quid nomen dilaniare niteris meum, et Ambrosium facis tacito ejus nomine Manichæum?

XII. Cernis nempe cum quibus tua maledicta sustineam, cernis cum quibus mihi sit causa communis, quam nulla consideratione sobria pulsare calumniis et expugnare conaris? Cernis quam tibi perniciosum sit, tam horribile crimen objicere talibus; et quam mihi gloriosum, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernis, cerne, et tandem tace : Pelagianam linguam tot linguis catholicis deprime, tot venerandis oribus proterva ora submitte. Si scholam Xenocratis sicut Polemo ex antelucano convivio temulentus intrasses, non tanta quanta in isto cœtu tot sanctorum deberes verecundia coërceri [3]. Hic enim certe tanto major debet esse verecundia, quanto verior addiscitur sapientia. Tanto amplius reverendi sunt tot memorabilium episcoporum quam unius Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctor doctore istorum major est Christus. Ego certe beatæ memoriæ Memoris

[1] Ex commentar. in Isaïam. — [2] Psal. cxv, 20. — [3] Vide Valer. Max. l. 6. cap. 9. et Laert. lib. 4. de Vit. philosophor.

patris tui non immemor[1], qui mecum non parvam inierat amicitiam colloquio litterarum, teque ipsum mihi charissimum fecerat, cum te viderem in libris tuis non antelucano convivio temulentum, sed insano convicio turbulentum, introduxi te sedandum atque sanandum, non in alicujus philosophi auditorinm, sed in sanctorum patrum pacificnm honorandumque conventum. Sit operæ pretium, obsecro te, aspice illos quodam modo aspicientes te, et mansuete leniter ac dicentes tibi : Ita-ne nos, fili Juliane, Manichæi sumus? Rogo quid respondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta succurrent? quæ Aristotelis categoriæ, quibus, ut in nos velut artifex disputator insilias, videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conspectu exeri audebunt? Quæ abs te arma non fugient nudumque destituent? An forte dicturus es, neminem illorum te in isto crimine nominasse? Et quid facies, cum tibi dixerint. Tolerabilius dente maledico nomina concideres nostra, quam fidem nostram, cujus merito in cœlo nomina ipsa scripta sunt nostra? An forse dices eis : Nec fidem vestram ullo tali crimine violavi? Sed qua confidentia id dicere audebis, homo qui dicis Manichæum esse sensum, confiteri ex Adam trahere nascentes originale peccatum; quod isti confessi atque professi sunt quod in Christi Ecclesia suorum rudimentorum tempore didicerunt, quod Christi Ecclesiam suorum honorum tempore docuerunt, qui per Spiritum sanctum tam multa peccata omnibus quos baptizare potuerunt, tam multis parvulis sola originalia remiserunt? Iterum te admoneo, iterum rogo, aspice tot ac tales Ecclesiæ catholicæ defensiores atque doctores: vide quibus tam gravem tamque nefariam irrogaris injuriam.

[1] Vide Aug. epist. 101. et Mercatoris commonit. adversus Pelag. et Julian. hic in 2. part. Append. Benedictinorum.

XIII. An ideo contemnendos putas, quia occidentalis Ecclesiæ sunt omnes, nec ullus est in eis commemoratus a nobis Orientis episcopus? Quid ergo faciemus, cum illi Græci sint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare. Cui Ecclesiæ præsidentem beatum Innocentium si audire voluisses, jam tunc periculosam juventutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit ille vir sanctus Africanis respondere conciliis, nisi quod antiquitus Apostolica sedes et Romana cum cæteris tenet perseveranter Ecclesia? Et tamen ejus successorem [1] crimine prævaricationis accusas, quia doctrinæ Apostolicæ et sui decessoris sententiæ noluit refragari. Sed de hoc interim taceo, ne animum tuum, quem sanare potius cupio quam irritare, laudibus tui damnatoris exulcerem. Sancto Innocentio vide quid respondeas, qui nihil aliud de hac re sapit, quam quod isti in quorum te conventum, si tamen prodest aliquid, introduxi : cum his etiam ipse considet, etsi posterior tempore, prior loco. De miseris parvulis ab originali malo, quod trahitur ex Adam, per Christi gratiam liberandis, unam cum eis tenet christianam veramque sententiam [2] : qui omne præteritum vitium, primi scilicet hominis, qui libero arbitrio est in profunda demersus [3], Christum dixit sui lavacro purgasse baptismatis : qui denique parvulo definivit, nisi manducaverint carnem Filii hominis [4], vitam prorsus habere non posse. Huic responde, imo ipsi Domino, cujus ille antistes usus est testimonio, et dic unde imago Dei tam capitali supplicio puniatur, ut vita privetur, si peccatum a nascentibus originale non trahitur.

[1] Zozimum. — [2] Epist. 181. apud August. n. 7. — [3] Id. 182. n. 5. — [4] Joan. VI, 54.

Sed quid dicas, aut quid respondeas; qui etiam si beatum audeas Innocentium, non audebis tamen Christum dicere Manichæum?

XIV. Non est ergo cur provoces ad Orientis antistites; quia et ipsi utique christiani sunt, et utriusque partis terrarum fides ista una est; quia et fides ista christiana est: et te certe occidentalis terra generavit, occidentalis regeneravit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non invenisti, quando in ejus membra venisti? imo quid ei quæris auferre, quod in ea tu quoque accepisti? Nam peccatum originale, quod in aliorum perniciem parvulorum negas, quacumque ætate sis baptizatus, aut ipsum tibi remissum est, aut et ipsum. Sed si verum est, quod audivimus, te infantulum baptizatum, etiam tu quamvis a tuis propriis peccatis innocens, tamen quia ex Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate traxisti: et in iniquitate conceptus es, profecto exorcizatus et exsufflatus es, ut a potestate erutus tenebrarum transferreris in regnum Christi [1]. O fili male ex Adam nate, sed bene in Christo renate, sacramenta quibus te peperit, tuæ matri conaris auferre. Numquid Manichæa fuit, quando isto modo te peperit, quo modo jam non vis ut pariat, et ingeris ei nativitatis opprobria, ut in ea cæteris claudas, ex quibus ipse natus es, viscera pietatis? Dividis ei nomen viri sui, ut ad regenerandos parvulos tantummodo Christus sit, ad majores autem Christus Jesus; quia scilicet Jesus Salvator interpretatur: quod eum parvulis esse non vultis, qui nihil eos habere, unde illos salvos faciat, prædicatis.

XV. Sed non tibi deerit magni nominis et fama celeberrima illustris episcopus etiam de partibus Orientis, cujus eloquia ingentis merito gratiæ etiam in linguam

[1] Coloss. I, 13.

Latinam translata usquequaque claruerunt. Sedeat ergo cum istis patribus etiam sanctus Gregorius, et cum eis tuæ criminationis inanem patiatur invidiam; dum tamen cum eis contra novitiam pestem vestram medicinalem proferat et ipse sententiam. Audi ergo quid dicat: « Imago, inquit, Dei labem corporeæ inundationis expurget, et conjunctam sibi carnem verbi Dei sublevet pennis. Et quamvis melius fuisset, ne egere quidem hujuscemodi expurgatione, sed in illa prima dignitate permansisse, ad quam et refestinamus, post præsentem emendationem, et melius fuisset non excidere a ligno vitæ gustu amarissimo peccati : tamen in secundo loco expedit emendari et corrigi post lapsum, quam in nequitiis permanere. » Itemque idem ipse : « Sicut in Adam omnes, inquit, mortui sumus, ita et in Christo omnes vivificemur. Cum Christo ergo nascamur, et cum Christo crucifigamur, et consepeliamur ei in mortem, ut cum ipso etiam resurgamus ad vitam. Necesse est enim nos perpeti utilem hanc et necessariam vicissitudinem : ut sicut ex bonis ad tristia devoluti sumus, ita ex tristibus ad meliora reparemur. « Ubi » enim abundavit peccatum, superabundavit gratia[1]: » ut quos gustus ligni vetiti condemnavit, Christi crux gratia largiore justificet. » Idem rursus : « Venerare, inquit, nativitatem, per quam terrenæ nativitatis vinculis liberatus es. Honora Bethlehem pusillam et minimam, per quam tibi regressus ad paradisum patefactus est. » Itemque alibi de baptismo loquens : « Persuadeat, inquit, tibi de hoc quoque sermo Christi dicentis : Neminem posse introire in regnum cœlorum, nisi renatus fuerit ex aqua et spiritu[2]. Per hunc primæ nativitatis maculæ purgantur, per quas in iniquitatibus concipimur, et in delictis genuerunt nos matres nostræ. » Numquid et istum Manichæi

[1] I Cor. XV, 22. — [2] Joan. III, 5.

sapere vel jacere venena dicturus es? Audis omnes uno corde, unoore, una fide idipsum et dicere, hanc esse catholicam fidem non dissonante contestatione firmatam.

XVI. An tibi parva in uno Gregorio episcoporum orientalium videtur auctoritas? Est quidem tanta persona, ut neque ille hoc nisi ex fide christiana omnibus notissima diceret, nec illi eum tam clarum haberent atque venerandum, nisi hæc ab illo dicta ex regula notissimæ veritatis agnoscerent. Sed si vis addimus huic et sanctum Basilium, imo velis nolis addendus est, maxime quia et tu de libro ejus, quem scripsit adversus Manichæos, in quarto volumine hujus operis tui aliquid putasti esse ponendum, quod ad causam peccati originalis per unum intrantis in mundum, et per omnes homines transeuntis omnino non pertinet. Ibi quippe agit, ne malum substantiale credatur, habens suam quamdam materiam, sicut sapiunt Manichæi. « Dicit ergo, non esse substantiam, sed conversationem, quæ de sola voluntate contingat, » non his qui contagium mortis antiquæ prima nativitate traxerunt : « Sed iis qui ægritudinem conversationis de voluntate propria collegerunt, » id est, jam majoribus ratione utentibus et arbitrio voluntatis. « Hanc conversationem ex accidenti venientem facillime dicit posse ab ægrotantium voluntate separari. » Dicit etiam : « Si evenisset malum, ita ut non valeret ulterius a voluntate removeri, id est, quamvis accidisset, si ita accidisset ut separari ulterius a voluntate non valeret, merito dici posset, substantiale quidem malum non esse, sed ipsam substantiam sine malitia quæ accidit, jam esse non posse. Si autem accessit, inquit, et principium accessionis non substantiam habuit, sed voluntatem, facile potest malum a substantia separari, ut et subjecta voluntati substantia munda possit per omnia possideri, ita ut

nullius mali vel signa remaneant. » Ista ita recte dixit sanctus Basilius, ut etiam de ipso malo, quod per Adam intravit in mundum, et per omnes homines pertransiit, bene possit intelligi; quia et ipsum accessit naturæ humanæ. Non enim sic erat primitus condita; et principium accessionis non substantiam habuit, sed voluntatem, sive mulieris quæ a serpente seducta est, sive viri ejus qui seductæ ad peccandum consensit uxori. Sed quod ait : « Facile posse malum a voluntate vel a substantia separari, » non humanæ facile est voluntati, sed misericordiæ Dei. Quod adversus Manichæos utique sufficit, qui putant esse impossibile mutari in bonum naturam mali. Ideo non ait sanctus Basilius, ipsam voluntatem hominis, sive substantiam vel naturam, malum a se posse facile separare; sed « Ab ea posse facile separari : » sic verba sua librans, ut et Manichæos, contra quos agebat, refelleret, et contra divinam gratiam humanam superbiam non extolleret. Ille quippe omnipotens, cui secundum Evangelium facile est, quod hominibus impossibile est[1], malum quod nobis accidit, vel ex primi hominis, vel ex nostra insuper voluntate, ita suæ gratiæ largitate consumet, « Ut subjecta substantia voluntati, » quemadmodum commemorasti dixisse Basilium, « Munda possit per omnia possideri, sic omnino, ut nullius mali vel signa remaneant. » Fiet hoc, et ipsa spes est indubitata fidelium. Sed quando perficiatur, in promptu est catholicæ fidei. Tunc enim dicetur novissimæ inimicæ morti : « Ubi est contentio tua, ubi est aculeus tuus[2]? »

XVII. Item quod commemoras dixisse Basilium : « Si castitas virtus est, corpus vero substantialiter malum esset, impossibile erat castum corpus inveniri; quia corpus turpitudinis, virtutis non fieret corpus; cum autem

[1] Matth. XIX, 26. — [2] I Cor. XV, 55.

sanctificatur, virtutis efficitur, et ita communicat virtus corpori corpusque virtuti, per quam et templum efficitur Dei. Unde si omne corpus fornicationis esset, impossibile utique erat castitatem in corporibus inveniri : tumque demum naturæ corporum possemus malum substantiale deputare. Si vero usque eo corporis merita processerunt, tantoque honore decoratum est, ac tale indumentum pudicitiæ suscepit, ut domus sui factoris esse mereretur, ac fieret thalamus Filii Dei, ut venientes Pater et Filius habitationem corporum eligere dignarentur : quomodo non execrabilis et ridendus Manichæi sermo convincitur? » Quid potuit dici verius et catholicæ regulæ congruentius? Dictum est enim adversus Manichæos, putantes atque affirmantes, de gente tenebrarum, quam malam naturam dicunt Deo bono coæternam, habere originem corpora, et esse etiam ipsa immutabilia mala : non adversus eos, qui tenentes veram et vere christianam fidem, nunc quidem corruptibile esse corpus, et aggravare animam confitentur[1]; sed nec tale primitus conditum atque in paradiso constitutum, nec tale semper futurum, sed incorruptione atque immortalitate mutandum, et nunc jam esse incipere templum Dei, conjugali, vel viduali, vel etiam virginali pudicitia decoratum : quando etsi caro concupiscit adversus spiritum[2], sic tamen spiritus concupiscit adversus carnem, ut nec ipsius corporis membra exhibeat iniquitatis arma peccato[3].

XVIII. Sed audi quod ad rem præsentem spectat, quid de peccato primi hominis ad nos etiam pertinente dicat iste sanctus sine ulla ambiguitate Basilius. Quod etsi reperi interpretatum, tamen propter diligentiorem veri fidem, verbum e verbo malui transferre de Græco. In sermone de Jejunio, « Jejunium, inquit, in paradiso

[1] Sap. IX, 15. — [2] Galat. V, 17. — [3] Rom. VI, 13.

lege constitutum est. Primum enim mandatum accepit Adam : « A ligno sciendi bonum et malum non manducabitis[1]. » Non manducabitis autem, jejunium est, et legis constitutionis initium. Si jejunasset a ligno Eva, non isto indigeremus jejunio. « Non enim opus habent valentes medico, sed male habentes[2]. » Ægrotavimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Pœnitentia vero sine jejunio vacua est. « Maledicta terra spinas et tribulos pariet[3] : » Contristari ordinatus es, numquid deliciari? Et paulo post in eodem sermone, idem ipse : « Quia non jejunavimus, inquit, decidimus de paradiso. Jejunemus ergo, ut ad eum redeamus. » Hæc atque hujusmodi alia sancti Basilii si legisses, vel si lecta fideliter considerare voluisses, nunquam profecto de litteris ejus ad offundendas nebulas ignorantibus, ea quæ nihil ad quæstionem quæ inter nos vertitur pertinent, in his tuis libris nescio qua mente posuisses. Audis quod isto non indigeremus jejunio, si homo jejunii legem non fuisset in paradisi felicitate transgressus; et negas peccato illorum hominum obnoxios cæteros nasci? Audis adjunctum : « Non enim sani indigent medico : » et negas nos sanitatem, in qua creati sumus, peccato illorum hominum perdidisse? Audis sententiam, quæ prolata est in primum hominem peccatorem : « Spinas et tribulos terra pariet » tibi, » ad nos etiam pertinere; et negas obnoxios esse peccato, quos eidem cernis obnoxios esse sententiæ? Audis ad paradisum nos, unde decidimus, redire debere; et negas ad nos eorum peccatum, qui soli tunc homines in paradiso fuerant, in quibus et nos fuimus, pertinere?

XIX. Quid hinc plura? Vide jam utrum sufficiant tibi ex Orientis partibus duo isti tam insignes viri, et tam clara præditi sanctitate, et sicut fertur etiam carne ger-

[1] Gen. II, 17. — [2] Matth. IX, 12. — [3] Gen. III, 18.

mani. Sed dic non sufficere. Habemus alios orientales episcopos quatuordecim, Eulogium, Joannem, Ammonianum, Porphyrium, Eutonium, Porphyrium, Fidum, Zoninum, Zoboennum, Nymphidium, Chromatium, Jovinum, Eleutherium, Clematium, quos uno loco simul inventos in istum confessum introducere valeamus; illos ipsos qui Pelagio judices præsederunt, eumque ut homines, nullo ex altera parte urgente adversario putantes catholicum, tanquam catholicum pronuntiarunt. Nisi enim in eorum conspectu audituque damnasset eos qui dicunt : « Quod peccatum Adæ ipsum solum læserit, et non genus humanum; et quod infantes nuper nati in eo statu sint, in quo Adam fuit ante peccatum; et infantes etiamsi non baptizentur, habere vitam æternam[1]; » nullo modo inde nisi damnatus exisset. Quid enim vobis prodest, quod nescio quas ansas atque uncos, arte nescio cujus perplexitatis inseritis, ne simplicia pateant, et clara luceant? Quis enim non videat, quomodo ista illi judices accipere potuerunt, scilicet secundum catholicam fidem, quæ ubique parvulos exorcizando et exsufflando de potestate eruit tenebrarum; non sicut exponuntur, vel potius componuntur a vobis? Et tamen dicere potuistis : « Adæ peccatum non propagatione, sed imitatione læsisse genus humanum; et infantes nuper natos non in eo statu esse, in quo fuit Adam ante peccatum, quod ille præcepti capax fuerit, isti adhuc non sint. » His nebulis illud judicium se putat illusisse Pelagius, vosque ad hoc nefas toto capite annuitis, et tot ab illo episcopos irrisos esse ridetis. Sed numquid, « Infantes etiamsi non baptizentur, habere vitam æternam, » ulla calliditate in aliud detorquere, vel ullis foliis ficulneis operire potuistis? Eos enim qui hoc dicunt, non

[1] Vide lib. de gestis Pelag. c. 11. 33 et 35.

potuit apud catholicos judices nisi damnare Pelagius : et quod sentiebat, damnavit coram hominibus, damnari metuens ab hominibus. Nam si hoc non sentitis, nobis utique consentitis. Sed quia nobis non consentitis, illud sine dubitatione sentitis. Ac per hoc Orientales vos judices damnant, a quibus Pelagius damnari timens, eos qui sentiunt ista damnavit, cum eis quos damnavit profecto damnandus, quia id quod negavit ore, corde servavit. Nam quod verbis ejus anathematur, in litteris ejus invenitur. Sed nunc cum illo non ago : tu quid dicis, cum quo mihi nunc res est? Ecce adsunt tot judices Orientales : leguntur gesta ecclesiastica, quæ apud eos sunt habita. Legitur objectum esse Pelagio, « Quod dicat infantes etiam non baptizatos habere vitam æternam[1]. » Legitur Pelagius eos damnasse, qui hoc dicunt : neque enim illos judices aliter potuisset evadere. Nunc ipse quid dicis? Habebunt vitam æternam parvuli, etiamsi non baptizati ex hac vita emigraverint, an non habebunt? Si dixeris, habebunt : Pelagii tui te verba damnabunt, et illi omnes a quibus timuit ipse damnari. Si autem dixeris, non habebunt : quæro qua causa innocens imago Dei vitæ privatione punietur, si nullum peccatum ex humana propagatione contrahitur? Si vero contrahitur, cur Manichæi dicuntur, qui hoc sentiunt, a quibus Pelagius damnatus fuisset, nisi hoc se sentire finxisset?

XX. Tu interim habes in conspectu, non solum Occidentis, verumetiam Orientis episcopos. Nam qui nobis deesse videbantur, plures Orientis invenimus. Omnes uno eodemque modo credunt; per unum hominem peccatum intrasse in mundum, et per peccatum mortem, et ita in omnes homines pertransisse, in quo omnes pecca-

[1] Confer lib. de gestis Pelag. c. 11. 33 et 35.

verunt[1] : qui modus hic est, ut peccato illius unius hominis primi omnes nasci credantur obnoxii. Si hoc qui dicit, Manichæus abs te dicitur : istos aspice, istis erubesce, istis parce, vel tibi potius, ne rector et habitator illorum tibi forte non parcat. Si autem istos Manichæos esse non dicis, nec me poteris invenire cur dicas. Neque enim me ob aliud hoc esse dicis, nisi quia de peccato primi hominis, cui omnes carnalis nativitas obligavit, nec inde quemquam nisi spiritalis nativitas solvit, quod credunt credo, quod tenent teneo, quod docent doceo, quod prædicant prædico. Istis cede, et non me cædes : acquiesce istis, et quiesces a me. Postremo si mihi per eos fieri non vis amicus, saltem peto, ne per me illorum efficiaris inimicus. Sed quomodo non efficieris? si in isto errore permanseris? Quanto ergo melius, ut his accedas, ab illo recedes. Tantum-ne apud te possunt Pelagius et Cœlestius, ut a solis ortu usque ad occasum tot ac tantos catholicæ fidei doctores et defensores, antiquos et nostræ ætati contiguos, dormientes et manentes, non solum deserere, verumetiam Manichæos audeas appellare? Miror si hoc aliquando ex tuo poterit ore procedere, quod te tamen clamare pravitas tui compellit erroris. Sed mirum si in facie hominis tantum intervallum est inter frontem et linguam, ut in hac causa frons non comprimat linguam.

XXI. Sed quid mussites, novi. Dic jam, dic, audiamus. In extremo tui operis de quo nunc agimus, id est, in quarti libri parte novissima. « Sanctus Joannes, inquis, Constantinopolitanus negat esse in parvulis originale peccatum. In ea quippe homilia, quam de baptizatis habuit : Benedictus, inquit, Deus, qui fecit mirabilia solus, qui fecit universa, et convertit universa. Ecce libertatis serenitate perfruuntur qui tenebantur paulo

[1] Rom. v, 12.

ante captivi, et cives Ecclesiæ sunt qui fuerunt in peregrinationis errore, et justitiæ in sorte versantur qui fuerunt in confusione peccati. Non enim tantum sunt liberi, sed et sancti : non tantum sancti, sed et justi : non solum justi, sed et filii : non solum filii, sed et hæredes : non solum hæredes, sed et fratres Christi : nec tantum fratres Christi, sed et cohæredes : non solum cohæredes, sed et membra : non tantum membra, sed et templum : non tantum templum, sed et organa spiritus. Vides quot sunt baptismatis largitates : et nonnulli deputant cœlestem gratiam in peccatorum tantum remissione consistere : nos autem honores computavimus decem. Hac de causa etiam infantes baptizamus, cum non sint coinquinati peccato, ut eis addatur sanctitas, justitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, ut ejus membra sint. »

XXII. Ita-ne ista verba sancti Joannis episcopi audes tanquam e contrario tot taliumque sententiis collegarum ejus opponere, eumque ab illorum concordissima societate sejungere, et eis adversarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, ut Constantinopolitanus Joannes de baptismate parvulorum, eorumque a paterno chirographo liberatione per Christum, tot ac tantis coepiscopis suis, maximeque Romano Innocentio, Carthaginiensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Nazianzeno Gregorio, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt, in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ catholicæ defensores, salva fidei compage non consonant, et alius alio de una re melius aliquid dicit et verius. Hoc autem unde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Quisquis in christiana fide vult labefactare quod scriptum est : « Per hominem mors, et per hominem » resurrectio mortuorum ; sicut enim in Adam omnes

» moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur[1] : » totum quod in Christum credimus auferre molitur. Omnino et parvulorum salvator est Christus ; omnino, nisi ab illo redimantur, peribunt, quoniam sine carne ejus et sanguine vitam habere non possunt. Hoc sensit, hoc credidit, hoc didicit, hoc docuit et Joannes. Sed tu ejus verba in vestrum dogma convertis. Peccata dixit parvulos non habere, sed propria. Unde illos innocentes merito nuncupamus, secundum id quod ait Apostolus, nondum natos nihil egisse boni sive mali[2] : non secundum id quod ait : « Per unius inobedientiam peccatores » constituti sunt multi[3]. » Poterat etiam noster Cyprianus hoc dicere de parvulis quod Joannes : quando quidem ait[4] : « Quod infans natus nihil peccaverit, et quod ei remittantur non propria, sed aliena peccata. » Comparans ergo eos Joannes majoribus, quorum propria peccata dimittuntur in baptismo, dixit illos « Non habere peccata ; » non sicut verba ejus ipse posuisti, « Non coinquinatos esse peccato, » dum vis utique intelligi, non eos peccato primi hominis inquinatos. Verum hoc non tibi tribuerim, sed interpreti : quanquam in aliis codicibus eamdem interpretationem habentibus, non « Peccato, » sed « Peccatis » legatur. Unde miror si non aliquis ex numero vestro singularem maluit numerum scribere, ut illud acciperetur unum, unde dicit Apostolus : « Nam judicium quidem ex uno in condemnationem, » gratia autem ex multis delictis in justificationem[5]. » Ibi quippe unum, non nisi delictum vult intelligi ; quo nolentes credi parvulos inquinatos, non eos peccata non habere, quod ait Joannes, ne intelligerentur propria ; vel peccatis, sicut habet in aliis codicibus eadem inter-

[1] 1 Cor. xv, 21 et 22. — [2] Rom. ix, 11. — [3] Id. v, 19. — [4] Epist. 64. ad Fidum. — [5] Rom. v, 16.

pretatio, sed « Peccato non inquinatos » dicere maluistis, ut unum primi hominis peccatum veniret in mentem. Sed suspicionibus non agamus, et hic vel scriptoris error, vel varietas putetur interpretis. Ego ipsa verba Græca quæ a Joanne dicta sunt ponam : διὰ τοῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καίτοι ἁμαρτήματα οὐκ ἔχοντα : quod est latine, « Ideo et infantes baptizamus, quamvis peccata non habentes. » Vides certe non ab eo dictum esse « Parvulos non coinquinatos esse peccato, » sive « Peccatis; » sed « Non habere peccata : » intellige propria, et nulla contentio est. At inquies : Cur non ipse addidit propria? Cur putamus, nisi quia disputans in catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur, tali quæstione nullius pulsabatur, vobis nondum litigantibus securius loquebatur.

XXIII. Nam vis audire quid etiam ipse de hac re apertissime dixerit? Ecce etiam ipsum numero illi adjungo sanctorum. Ecce inter meos testes, vel inter nostros constituo judices, quem putasti patronum tuum. Ecce et ipsum dicturus es Manichæum. Ingredere sancte Joannes, ingredere, et conside cum fratribus tuis, a quibus te nulla ratio et nulla tentatio separavit. Opus est et tua, et maxime tua sententia : quoniam in tuis litteris iste juvenis invenisse se putat, unde tot tantorumque coepiscoporum tuorum se arbitratur percellere et evacuare sententias. Quod si vere tale aliquid invenisset, et quod ipse sentit, te sentire claruisset; nunquam te unum, pace tua dixerim, tot et talibus præferre in ea causa possemus, de qua nunquam fides christiana et Ecclesia catholica variavit. Sed absit, ut tu aliud saperes, et in ea tam præcipuus emineres. Dic ergo et tu aliquid, unde iste juvenis confundatur et revereatur, quia quærit maculam meam; et ignosce mihi, quia cum illi de hac re

quid sentias demonstravero, quæsiturus est et tuam. Dicit enim sensum esse Manichæum, credere parvulos indigentes esse Christi liberatoris auxilio, ut a damnatione liberentur, qua ex peccato primi hominis obligati sunt. Ac per hoc cum te hoc sentire cognoverit, aut ipse se corriget ab errore Pelagii, aut et tibi crimen objiciet Manichæi. Sed ut conferamus ei verum beneficium, falsum ejus non curemus opprobrium.

XXIV. Audi jam, Juliane, quid etiam Joannes cum cæteris catholicis doctoribus dicat. Ad Olympiam scribens : « Quando enim Adam peccavit, inquit, illud grande peccatum, et omne genus hominum in commune damnavit, de mœrore pœnas luebat. » Item de resuscitatione Lazari[1]. « Flebat Christus, inquit, cur usque ad hoc mortalitas deliquisset, ut excussa de perennitatibus inferos adamaret. Flebat Christus, quod eos qui immortales esse poterant, diabolus fecit esse mortales[1]. » Quid dici posset expressius? Quid ad ista respondes? Si Adam grandi peccato suo omne genus humanum in commune damnavit, numquid nisi damnatus parvulus nascitur? Et per quem, nisi per Christum, ab ista damnatione liberatur? Si et in Lazaro dicitur excussa de perennitatibus mortalitas inferos adamasse : quis mortalium non ad istam culpam casumque pertineat, quo cecidit primus homo de vitæ perennitate, quam si non peccaret acceperat? Si diabolus omnes qui immortales esse poterant, fecit esse mortales; unde etiam parvuli moriuntur, si obnoxii peccato primi illius hominis non sunt? Numquid ergo, nisi per eum in quo omnes vivificabuntur, etiam parvuli de regno mortis eruuntur?

XXV. Tractat idem Joannes in sermone quodam hujusmodi quæstionem, cur bestiæ vel lædant homines,

[1] Homil. de Lazaro resuscitato. — [2] Joan. xi, 35.

vel interimant, cum sententia Domini manifesta sit, qua eas homini subdidit, ut earum habeat potestatem[1]. Quam quæstionem sic solvit, ut dicat, ante peccatum omnes bestias homini fuisse subjectas; quod autem nunc hominibus nocent, pœnam primi esse peccati. Prolixa tractatio est, ideo huic operi non a me inseritur: sed aliquid tamen inde oportet ut ponam. « Timemus, inquit[2], bestias, et pavemus: non contradico. Et a principatu decidimus: et hoc dico ipse etiam. Sed non hoc ostendit legem Dei esse mendacem: ab initio enim non ita res erant dispositæ; sed timebant, et tremebant, et subjiciebantur domino. Et quoniam a fiducia decidimus, profecto et ab honore. Unde hoc manifestum est? Adduxit bestias ad Adam, videre quid eas vocaret, et non resiluit Adam tanquam timens. » Et paulo post: « Hoc unum, inquit, signum, quod non fuerint homini ab initio terribiles bestiæ; secundum aliud isto manifestius, quæ fuit ad mulierem per serpentem disputatio. Si enim essent terribiles hominibus bestiæ, non utique mulier viso serpente mansisset; non accepisset consilium, non ei cum tanta sermocinaretur fiducia, sed statim ad ipsum et expavisset et resiluisset aspectum: nunc autem et disputat, et non timet. Nondum enim erat timor iste: sed quia peccatum ingressum est, ablata sunt ea quæ honoris erant. » Itemque post paululum: « Quandiu quidem, inquit, habebat ad Deum fiduciam, terribilis bestiis erat; sed quia offendit, extremos etiam conservorum suorum jam pavet. Quod si hoc non est, inquit, tu mihi ostende, ante peccatum quod terribiles erant hominibus bestiæ: sed non habebis. Si autem post tanta ingressus est timor; et hoc tutelæ Domini est. Si enim mandato quod datum est, moto ab homine et soluto, honor qui

[1] Gen. 1, 28. — [2] Homilia 9. in Genesim.

ei datus erat a Deo, mansisset immobilis, non facile resurrexisset. » Nempe manifestum est, sanctum Joannem hac disputatione monstrasse, illud quod per unum hominem ingressum est, commune omnibus factum esse peccatum, quandoquidem omnibus terror communis est bestiarum : quæ utique nec infantibus parcunt; quos profecto, secundum istum tractatum Joannis, nullo modo læderent, sive terrerent, nisi essent veteris illius peccati obligatione constricti.

XXVI. Dic, Juliane, dic etiam istum, (quid enim jam dubitas dicere?) Manichæum, qui tantam naturæ, cujus innocentiam defenditis, fecit injuriam, et propagationem damnationis asseruit. Imo vero cohibe te ipsum, si quid tibi est sanabilis mentis, et corrige; et aliquando intellige, quomodo potuerit dicere Joannes, parvulos non habere peccata; non quod peccato primorum hominum non teneantur obstricti, sed quod sua nulla commiserint. Et hoc quidem in eadem ipsa homilia, si totam legisses, invenire potuisti : aut si legisti, nescio quemadmodum te potuit præterire; aut si præterire non potuit, miror cur te non correxerit; si tamen aliquid apud te valet Joannis auctoritas. Aut si illo sermone perlecto, eoque loco ejus quem commemoraturus sum, cognito atque perspecto, in opinione tua manendum putasti; ut quid inde verba quælibet inseruisti operi tuo? An forte ut nos totum legere commoneres, et invenire unde tuas deprehenderemus et convinceremus insidias? Quid enim apertius, quam id quod ibi dixit[3] : « Venit semel Christus, et paternis nos cautionibus invenit astrictos, quas conscripsit Adam. Ille initium obligationis ostendit, peccatis nostris fœnus accrevit. » Audis-ne hominem in fide catholica et eruditum et erudientem, distinguentem debi-

[1] Homilia ad Neoophytos.

tum paterni chirographi, quod hæreditarium nobis inhæsit, ab eis debitis, quorum per nostra peccata fœnus accrevit? Audis quid parvulis in baptismo relaxetur, qui nondum propria debita contraxerunt, nec tamen a paterno chirographo immunes esse potuerunt? Verba quippe ejus non interpretata sic leguntur in græco : Ἔρχεται ἅπαξ ὁ Χριστὸς, εὗρεν ἡμῶν χειρόγραφον πατρῷον, ὅ τι ἔγραφεν ὁ Ἀδάμ. Ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν εἰσήγαγεν τοῦ χρείους, ἡμεῖς τὸν δανεισμὸν ηὐξήσαμεν ταῖς μεταγενεστέραις ἁμαρτίαις. Quæ verbum e verbo interpretata sic se habent : « Venit semel Christus, invenit nostrum chirographum paternum, quod scripsit Adam. Ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus posterioribus peccatis. » Numquid contentus fuit dicere, « Paternum chirographum; » nisi adderet, « Nostrum? » Ut sciremus antequam fœnus peccatis nostris posterioribus augeremus, jam illius chirographi paterni ad nos debitum pertinere.

XXVII. Lege etiam quemadmodum exponat idem ipse vir sanctus eumdem ipsum Apostoli locum, ubi scriptum est : « Per unum hominem peccatum intravit » in mundum[1]. » Ibi enim luce clarius in hujus fidei catholicæ veritate versatur. Quod totum quia longum est huic operi intexere, pauca inde contingam. « Manifestum, inquit[2], quoniam non ipsum peccatum, quod ex legis transgressione, sed illud peccatum quod ex Adæ inobedientia, hoc erat quod omnia contaminavit. » Et paulo post : « Regnavit, inquit, mors ab Adam usque ad Moysen, et in eos qui non peccaverunt[3]. Quomodo regnavit? In similitudine transgressionis Adæ, qui est forma futuri. Propterea et forma est Christi Adam. Quomodo forma est, aiunt? Quoniam sicut ille ex semetipso nas-

[1] Rom. v, 12. — [2] Chrysost. homil. 10. in epist. ad Rom. — [3] Rom v, 14.

centibus, quamvis non manducaverint de ligno, factus est causa mortis, quæ per cibum inducta est : ita et Christus iis qui ex ipso sunt, tametsi nihil juste egerint, factus est provisor justitiæ, quam per crucem nobis omnibus condonavit. » Alio loco in eodem sermone : « Ut cum tibi dixerit Judæus, inquit, quomodo unius virtute Christi mundus salvatus est? possis ei dicere, quemadmodum uno inobediente Adam mundus damnatus est. Quanquam non sint æqualia gratia atque peccatum, neque paria sint mors atque vita, non æqualis Deus ac diabolus. » Item post paululum : « Sed non quemadmo-» dum delictum, inquit, ita et gratia. Si enim unius de-» licto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei et » donum in gratia unius hominis Jesu Christi in multos » abundavit[1]. » Quod enim dicit, inquit, hujusmodi est : Si peccatum valuit, et peccatum unius hominis; gratia, et Dei gratia, et non solum Patris, sed etiam Filii, quemadmodum non amplius prævalebit? Multo enim hoc rationabilius. Nam alium pro alio damnari, non valde videtur habere rationem : alium autem pro alio salvari, et decentius magis et rationabilius apparet. Si igitur illud factum est, multo magis hoc. » Itemque alibi in consequentibus : « Judicium, inquit, ex uno in con-» demnationem, gratia autem ex multis delictis in justifi-» cationem[2]. » Hoc idem est, inquit, quod dicitur, quoniam quidem mortem et damnationem potuit peccatum inducere, gratia autem non unum illud tantummodo interfecit peccatum, sed etiam post illud introeuntia peccata. » Et paulo post de hoc ipso : « Quoniam ergo, inquit, plura introducta sunt bona, et non solum illud interfectum est peccatum, sed etiam omnia reliqua, ostendit dicens : Gratia autem ex multis delictis in justifica-

[1] Rom. v, 15. — [2] Ibid. 16.

tionem. » Et post paululum ait : « Primo enim dixit, quoniam si unius peccatum interfecit omnes, multo magis et unius gratia poterit salvare. Post hæc autem ostendit, inquit, quoniam non illud solum interfectum est peccatum per gratiam, sed etiam omnia reliqua : et non solum peccata interfecta sunt, sed etiam et tributa justitia est. Et non tantum solum profuit Christus, quantum nocuit Adam, sed multo amplius atque magis. » Post hæc in eodem cum de baptismo ageret, interposuit verba Apostoli dicentis : « An ignoratis, inquit, fratres, quoniam quicumque in Christo baptizati sumus[1], in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti ergo sumus illi per baptismum in morte. Quid est, in morte illius baptizati sumus? Ut et ipsi moriamur sicut et ille. Crux enim est baptisma. Quod ergo crux Christo et sepulcrum, hoc nobis baptisma factum est; tametsi non in eisdem ipsis. Ipse namque carne et mortuus est et sepultus : nos autem peccato in utroque. Quapropter non dixit, complantati morti : sed, similitudini mortis. Mors namque et hoc et illud, sed non eidem ipsi subjacet : sed hæc quidem carnis Christi, nostra autem peccati. Quemadmodum ergo illa vera, et hæc. »

XXVIII. Numquid dubitare jam poteris, sanctum Joannem tam longe esse a sensu vestro, quam non recedit a sensu catholico? Numquid in ejus disputatione, qua exponit Apostoli locum huic quæstioni quæ inter nos vertitur pernecessarium, ubi scriptum est : « Per unum » hominem peccatum intravit in mundum[2], » et cætera quæ connexa sunt, alicubi redolet quod vos dicitis, propter imitationem hoc esse dictum, non propter carnalem nativitatem? Nonne illo uno peccato contaminata dicit esse omnia, et sic illud distinguit a cæteris postea

[1] Rom. VI, 3. — [2] Id. V, 12.

commissis introductisque peccatis, quæ vos dicitis ad imitationem, non ad propaginem pertinere, ut non illa tantum, sed et hoc et illa per gratiam Christi dicat interfici? Nonne de baptismate Apostoli verba, ubi ait : « Quicumque baptizati sumus in Christo, in morte illius » baptizati sumus[1], » sic exponit, ut dicat ita eum peccato mori, qui baptizatur in Christo, sicut carne est mortuus Christus; quia in morte Christi baptizari nihil est aliud quam peccato mori? Cui ergo peccato parvulus moritur, si originale non traxit? An forte non in morte Christi parvuli baptizantur? cum Apostolus non dixerit, Quidam, sed, « Quicumque baptizati sumus in Christo, » in morte ipsius baptizati sumus. » An quando baptizantur baptismate christiano, dicturi estis quod non baptizentur in Christo; ne vos episcopus Joannes sua definitione suffocet, qui dicit hoc esse baptismum eis qui baptizantur in Christo, quod crux et sepulcrum fuit Christo, ut quemadmodum ille mortuus est carne, sic et istos intelligamus mortuos esse peccato? Ecce cui viro, quam magno christianæ fidei atque hujus catholici dogmatis defensori, voluisti vestrum dogma supponere, quasi dixerit, « Parvulos primi hominis non inquinatos esse peccato; » cum dixerit, « Eos non habere peccata : » quæ non eum intelligi nisi propria voluisse, ejus tam multa testimonia tamque manifesta declarant.

XXIX. Quid te igitur adjuvit, quod Joannis Constantinopolitani, tanquam tibi suffragaretur, testimonium posuisti? An ut unum verbum quasi ab eo prætermissum, velut acuta calliditate captares, et tot verborum ejus quibus obruereris tam ingentem tibi aggerem commoveres? in tantum improvidus et incautus, ut nec in ipsa homilia, ubi vix unum de quo male intellecto decepti deciperetis,

[1] Rom. VI, 3.

testimonium reperire potuisti, adverteres sanctum Joannem Constantinopolitanum satis evidenter expressisse, omnes homines exceptis debitis propriis paterni esse chirographi debitores. Et tamen posteaquam verba ejus interposuisti, quibus intentionem tuam putasti aliquid adjuvari, sequeris et dicis : « Cum igitur liquido clareat hanc sanam et veram esse sententiam, quam primo loco ratio, deinde Scripturarum munivit auctoritas, et quam sanctorum virorum semper celebravit eruditio, qui tamen veritati auctoritatem non suo tribuere consensu, sed testimonium et gloriam de ejus suscepere consortio, nullum prudentum conturbet conspiratio perditorum. » Hæc verba tua quo proficiunt, nisi ut appareat, vel quomodo de hac causa scire neglexeris catholicorum sententias sermonesque doctorum; vel si eos nosse curasti, qua fraude coneris circumvenire nescientes? Nam de ratione et de sanctarum Scripturarum auctoritate ut nunc interim taceam : hanccine sententiam, qua negatis peccato primi hominis obnoxios parvulos nasci, sanctorum virorum semper celebravit eruditio; Non hoc istis tot tantorumque sanctorum et eruditorum, quæ commemoravi, testimoniis indicatur : imo e contrario puto, quod jam videas, quantum te opinio ista fefellerit; si tamen non dolo agis, atque id ante jam noveras. Sed ut melius de te credam; si nunc primum ista cognoscis, si de peccato primi hominis, quod eo sint obligati, qui carnaliter generantur infantes, nec eo nisi spiritali regeneratione solvuntur, nunc primum perspicis hoc didicisse et docuisse tot sanctos, quod et nos dedicimus et docemus : muta jam istam mentem, obliviscere hujus erroris, et propemodum furoris, quo in tot ac tales patres Manichæum jacularis opprobrium. Si nesciens hoc fecisti, cur non miseram

respuis imperitiam? Si sciens, cur non sacrilegam deponis audaciam?

XXX. Convinceris undique: luce clariora sunt testimonia tanta sanctorum. In quorum conventum te introduxerim conspice. Hic est Mediolanensis Ambrosius, quem magister tuus Pelagius tanta prædicatione laudavit, ut diceret [1], « In libris ejus præcipue fidem lucere Romanam, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituit, ita ut ejus fidem et purissimum in Scripturis sensum reprehendere nec inimicus auderet. » Hic est et Constantinopolitanus Joannes, quem tu in numero eruditorum ac sanctorum excellentissimum in hac ipsa tua, cui respondeo, disputatione posuisti. Hic est Basilius, cujus te verbis ad id quod nunc agitur non pertinentibus, putasti aliquid adjuvari. Hic sunt et cæteri, quorum te movere debeat tanta consensio. Non est ista, sicut stylo maledico scribis: « Conspiratio perditorum. » In Ecclesia catholica doctrinæ sanæ studiis claruerunt; spiritalibus armis muniti et accincti strenua contra hæreticos bella gesserunt: perfuncti fideliter suæ dispensationis laboribus in pacis gremio dormierunt. « Unum dicis egressum, » me ipsum significans: « Qui in se summam prælii sitam optat intelligi [2]. » Ecce non ego unus, sed tot ac tanti sancti eruditique doctores, tibi pro me vel mecum, proque omnium nostrum et tua ipsius, si sapis, salute respondent.

XXXI. Non tibi, sicut calumniaris: « Solum populi murmur opponimus: » quanquam et ipse populus adversus vos propterea murmuret, quia non est talis quæstio, quæ possit etiam cognitionem fugere popularem. Divites et pauperes, excelsi atque infimi, docti et indocti, mares et fœminæ noverunt, quid cuique ætati in baptismate remittatur. Unde etiam matres quotidie toto orbe terrarum non

[1] Vide lib. 1. de Nuptiis et concupiscentia, c. ult. — [2] Infra lib. 3.

ad Christum tantum, id est, ad unctum; sed ad Christum Jesum, id est, ad etiam Salvatorem cum parvulis currunt. Sed ecce, quo te introduxi, conventus sanctorum istorum non est multitudo popularis : non solum filii, sed et patres Ecclesiæ sunt. Ex illo numero sunt, de quibus prædictum est : « Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, consti-» tues eos principes super omnem terram[1]. » Ex qua filii generati sunt, ut hæc discerent; ejus patres facti sunt, ut docerent.

XXXII. Quid est quod vos gaudere jactas, quod ista veritas, quam tu errorem putas, vel putari cupis : « De tanta multitudine assertorem non potest invenire? » Quasi parva sit ejus assertio quod in hoc fidei firmissimo et antiquissimo fundamento ipsa toto orbe diffusa non a se discrepat multitudo. Si autem assertores eos flagitas, quorum aliquid etiam litterarum inveniri potest, illustrisque doctrina est : en adest assertorum ejus memorabilis et venerabilis consessus atque consensus. Sanctus Irenæus dicit, antiquam serpentis plagam fide Christi et cruce sanari, et quod protoplasti peccato fuimus tanquam vinculis alligati. Sanctus Cyprianus dicit, perire parvulum, nisi fuerit baptizatus, quamvis ei non propria dimittantur, sed aliena peccata. Sanctus Reticius dicit, veteris hominis, quo per lavacrum regenerationis exuimur, non tantum vetera, sed ingenita esse peccata, Sanctus Olympius dicit, vitium de protoplasto in germine sparsum, ut peccatum cum homine nasceretur. Sanctus Hilarius dicit, ex peccato esse omnem carnem, præter illius, qui venit in similitudine carnis peccati sine peccato. Dicit, sub peccati origine et sub peccati lege natum esse, cujus vox est : « Ego in iniquitatibus conceptus sum. » Sanctus Ambrosius dicit, eos qui baptizati fuerint parvulos in primordia na-

[1] Psal. XLIV, 17.

turæ suæ a malitia reformari. Dicit, solum ex natis de fœmina sanctum Dominum Jesum, nulla terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitate sensisse. Dicit, quod in Adam omnes morimur, quia per unum hominem peccatum intravit in mundum, et illius culpa mors omnium est. Dicit, quod in ejus vulnere omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens vulnera ejus acerba curasset. Dicit, fuisse Adam, et in illo fuisse omnes; perisse Adam, et in illo perisse omnes. Dicit, nos contagio maculari antequam nascimur, nec humanum conceptum esse iniquitatis exortem, quia concipimur, inquit, in peccato parentum, et in delictis eorum nascimur : sed et ipse partus habet contagia sua, nec unum tantummodo habet ipsa natura contagium. Dicit, diabolum fœneratorem, a quo Eva maculata obnoxiæ successionis usuris omne genus defœneravit humanum. Dicit, a diabolo Evam deceptam, ut supplantaret virum, obligaret hæreditatem. Dicit, Adam ita morsu vitiatum esse serpentis, ut omnes illo vulnere claudicemus. Dicit, per corporum viri et fœminæ commixtionem neminem expertem esse delicti ; qui autem expers delicti est, id est, Dominus Christus, etiam hujusmodi esse conceptionis expertem. Dicit tibi sanctus Innocentius, lavacro regenerationis præteritum vitium omne purgari ; quod per illum accidit, qui libero arbitrio cadens, in profunda demersus est. Dicit, nisi manducaverint carnem Domini, et sanguinem biberint, vitam parvulos habere non posse. Sanctus Gregorius dicit, melius fuisse non excidere a ligno vitæ gustu amarissimo peccati, sed emendari nos debere post lapsum. Dicit, nos ex bonis ad tristia devolutos, et vult a tristibus ad meliora reparari ; ut quos gustus ligni vetiti condemnavit, Christi crux gratia largiore justificet. Dicit, venerandam esse nativitatem, per quam terrenæ na-

tivitatis vinculis liberamur. Dicit, regeneratione ex aqua et spiritu purgari maculas primæ nativitatis, per quas in iniquitatibus concipimur, Dicit tibi sanctus Basilius, nos ægritudinem contraxisse peccati, quoniam Eva noluit a ligno prohibito jejunare. Dicit postremo, nos de paradiso decidisse, quia non jejunavimus, atque ut illo redeamus, præcipit jejunemus. Dicunt tibi ore uno tot sancti episcopi Eulogius, Joannes, Ammonianus, Porphyrius, Eutonius. Porphyrius alius, Fidus, Zoninus, Zoboennus, Nymphidius, Chromatius, Jovinus, Eleutherius, Clematius : Nos Pelagium non absolvimus, nisi quia damnavit eos, qui dicunt parvulos etiamsi non baptizentur habere vitam æternam. Jam tu responde, utrum Deus justus nulli obnoxiam peccato imaginem suam privare vita possit æterna?

XXXIII. Postremo sanctus episcopus Joannes dicit, quem tu honorabiliter commemorasti, quem tu sicut sanctum eruditumque laudasti, quem tu testimonium et gloriam de consortio veritatis suscepisse dixisti : etiam ipse dicit, Adam sic peccasse illud grande peccatum, ut omne genus humanum in commune damnaret. Dicit, in Lazari morte ideo flevisse Christum, quia de perennitatibus excussa mortalitas inferos adamavit ; et quia eos qui immortales esse poterant, diabolus fecit esse mortales. Dicit, ante peccatum hominis omni modo bestias homini fuisse subjectas, posteaquam vero peccatum illud intravit, cœpisse a nobis bestias formidari : usque adeo peccatum illud primi hominis intelligi voluit ad omnes homines pertinere ; ubi quis non videat esse consequens, ut nulla bestiarum parvulos læderet, nisi et ipsos illius peccati vinculo nativitas carnalis obstringeret. Dicit in eodem sermone, ex quo tu incautis obrepere voluisti, quod nos Christus invenerit et paterno chirographo nos-

tro quod scripsit Adam, et posterioribus propriis debitis obligatos. Exponit Apostoli locum in quo tota ista causa consistit, ubi scriptum est : « Per unum hominem pecca» tum intravit in mundum[1], » et cætera huic sententiæ cohærentia. Nec in tam prolixa sua disputatione quod dicitis dicit, non propagatione generis hoc peccatum in omnes homines, sed imitatione transisse : imo e contrario quam se res aliter habeat a coepiscoporum suorum sententiis non dissentiendo demonstrat. Dicit enim, omnia peccato primi hominis esse contaminata : et ne hoc non generatione carnali, sed imitatione morali factum putetur, dicit Adam propterea dictum formam futuri, quia sicut ille ex semetipso nascentibus, quamvis non manducaverint de ligno, factus est causa mortis, quæ per cibum inducta est ; ita et Christus iis qui ex ipso sunt, tametsi nihil juste egerint, factus est provisor justitiæ, quam per crucem omnibus condonavit. Dicit, Judæum negantem virtute unius Christi mundum posse salvari, de ipsius primi hominis peccato refutandum, quo uno inobediente damnatus est mundus. Dicit, non valde videri habere rationem, ut alius pro alio damnetur, et tamen factum esse per Adam : unde magis persuadet esse credendum, quod decentius et rationabilius apparet, salvari alium pro alio; quod impletur in Christo. Quis autem non videat, si peccatum primi hominis non propagatione, sed imitatione per omnes homines pertransiit, neminem pro alio, sed suo damnari unumquemque peccato, quod non alius in eum generando transmisit, sed ipse imitando sua voluntate commisit? Dicit, per gratiam non illud unum tantummodo primi hominis, sed etiam post illud introeuntia interfecta esse peccata. Ubi satis utique distinguit peccata posteriora, quæ dici possunt imitatione commissa, ab illo uno quod propagatione pertransiit : et os-

tendit utraque interfecta esse per gratiam, ut secundum Apostoli intentionem plus appareat profuisse regeneratio, quam nocuerat generatio. Sic enim exponit quod dictum est : « Et non sicut delictum, ita est et donum : nam ju- » dicium quidem ex uno in condemnationem ; gratia autem » ex multis delictis in justificationem[1]. » Qua sententia, imitatio illa vestra, quod est novitium Pelagiani erroris machinamentum, Paulo apostolo scribente, et Joanne episcopo exponente subvertitur. Dicit etiam de ipso baptismo, exponens quod ait Apostolus : « Quicumque bap- » tizati sumus in Christo, in morte ipsius baptizati su- » mus[2], » nihil esse aliud in morte Christi baptizari, quam peccato mori, sicut ille mortuus est carne. Unde necesse est, ut parvuli aut in Christo non baptizentur, aut si baptizantur, in morte ejus baptizentur; ac sic peccato ipsi quoque moriantur, et quia non habent proprium, ab alieni illius, id est, originalis, quod omnium commune factum est, contaminatione mundentur.

XXXIV. His tot ac tantis molibus virorum sanctorum doctorumque vallatus, « Adhuc causam nostram putabis nullum assertorem de tanta multitudine invenire potuisse? » An tantam consensionem sacerdotum catholicorum, « Conspirationem dicturus es perditorum? » Nec sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendum arbitreris, qui græco et latino, insuper et hebræo, eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis atque in Litteris sacris, usque ad decrepitam vixit ætatem : omnesque vel pene omnes qui ante illum aliquid ex utraque parte orbis de doctrina Ecclesiastica scripserant legit, nec aliam de hac re tenuit prompsitque sententiam. Qui cum exponeret Jonam

[1] Rom. v, 16. — [2] Id. vi, 3.

prophetam, apertissime dixit[1], quod « Etiam parvuli peccato offendentis Adam tenerentur obnoxii. » Ita-ne tuum sic amabis errorem, in quem juvenili confidentia et humano lapsu incautius decidisti, ut ab istis catholicæ unitatis et veritatis sacerdotibus, ex diversis orbis terrarum partibus tanta inter se fidei concordia congruentibus, in tam magna causa, ubi christianæ religionis summa consistit, non solum dissentire, sed eos audeas Manichæos insuper nuncupare? Quod si non facis, nec mihi hoc juste facis, quem cernis in eadem causa disputationibus meis, quibus adversus me ferociter irritaris, illorum secutum fuisse vestigia. Si autem me solum tali aspergis opprobrio, non ob aliud, nisi quia de peccato primi hominis quod sentiunt sentio, quod tenent teneo, quod prædicant prædico; quis te non videat in me apertum jactare convicium, de illis occultum quidem, sed tamen simile habere judicium? Et tamen consideratis, ut alia taceam, vel Joannis episcopi verbis de nostro paterno chirographo quod scripsit Adam, quæ verba in eo sermone, unde quod voluisti protulisti, invenisse te credo; vel episcopi Ambrosii, quod de commixtione maris et fœminæ nullus potest expers esse peccati, quæ in meo libro legisti, sed in tuis attingere timuisti; etsi coram hominibus sit dura frons tua, erubescit coram Deo mens tua.

XXXV. Ego quidem pro dilectione quæ mihi est erga te, quam Deo propitio quibuslibet conviciis absit ut de medullis mei cordis extirpes, mallem, fili Juliane, ut juventute meliore atque fortiore te vinceres, et animositatem, (quid aliud quam humanam?) qua cupis tuam, qualiscumque sit, quoniam tua jam facta est, prævalere sententiam, potentiore pietate superares : et sicut Polemo luxuriæ coronis sensim capite detractis eisque abjectis,

[1] In 3. c. Jonæ ad illud. *Vestiti sunt saccis.*

manum pallio subdidit, os et vultum formavit ad verecundiam, ad extremum totum se illi, ad quem deridendum venerat, discipulum tradidit; sic et tu loquentibus tibi tot venerabilibus viris, maximeque episcopo Ambrosio in integritate catholicæ fidei etiam tui mali doctoris et deceptoris ore laudato[1], et episcopis Basilio et Joanne, quos tu quoque in sanctis eruditis veridica attestatione posuisti, tanquam coronas ebriosorum abjiceres laudes Pelagianorum, quibus tanquam magnus eorum defensor extolleris; et stylum, ut mitius dixerim, contumeliosum, non tanquam pallio pudoris absconderes, sed tanquam manu emendatiore confringeres; tuumque pectus veritate complendum, non Platonico Xenocrati, sed istis sacerdotibus Christianis, vel potius in eis ipsi Domino Christo, non velut qui nunc primum veneris, traderes, sed velut qui recesseras, redderes. Quod si tibi consilium meum displicet, age ut placet. Ego enim et si correctus fueris, quæ majora vota mea sunt, abundantius cumulatiusque gaudebo: et si, quod abominor, in hac pravitate permanseris, ex opprobriis tuis fructuosum habebo, et pro me cœlestis mercedis augmentum, et de te misericordis doloris aculeum.

XXXVI. Sed quoniam jam ostendi, quot et quales et quantos viros fidei catholicæ defensores atque doctores falsos facias Manichæos: audi jam parumper, inerudita temeritate quantum veros adjuves Manichæos. Hoc enim me secundo loco disputationis meæ demonstraturum esse promisi. Manichæi, quod etiam te satis nosse indicasti, duas naturas, unam boni, alteram mali, ex diversis atque inter se adversis coæternisque principiis, vanitate sacrilega nefandi erroris inducunt. Contra quos catholica fides, Dei tantummodo sine initio naturam prædicat,

[1] Vide Valer. Max. lib. 6. c. 9.

summi scilicet atque incommutabilis boni, hoc est, illius ineffabilis Trinitatis : a quo summo, ut dictum est, atque incommutabili bono universam conditam dicit esse creaturam, naturasque omnes bonas, quamvis impares Creatori, quia ex nihilo creatas, ideoque mutabiles : ita ut omnino nulla natura sit, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso facta sit; ut quantacumque aut qualiscumque natura sit, in quantum natura est, bonum sit.

XXXVII. Quærunt itaque a nobis, unde sit malum. Respondemus, ex bono, sed non summo et incommutabili bono. Ex bonis igitur inferioribus atque mutabilibus orta sunt mala. Quæ mala licet intelligamus non esse naturas, sed vitia naturarum : tamen simul intelligimus ea, nisi ex aliquibus et in aliquibus naturis esse non posse; nec aliquid esse malum, nisi a bonitate defectum. Sed cujus defectum, nisi alicujus sine dubitatione naturæ? Quia et ipsa voluntas mala, nonnisi alicujus voluntas est profecto naturæ. Et Angelus quippe et homo naturæ sunt. Non enim potest esse nullius voluntas, quando est voluntas. Et tantum valent eædem voluntates, ut earum naturarum, quarum sunt, faciant qualitates. Nam si quæratur, qualis sit Angelus vel homo malæ voluntatis : rectissime respondetur, malus; magis accipiens qualitatis nomen ex voluntate mala, quam ex natura bona. Quoniam natura est ipsa substantia et bonitatis et malitiæ capax : bonitatis capax est, participatione boni a quo facta est : malitiam vero capit non participatione mali, sed privatione boni, id est, non cum miscetur naturæ quæ aliquod malum est, quia nulla natura in quantum natura est, malum est; sed cum deficit a natura quæ summum atque incommutabile est bonum; propterea quia non de illa, sed de nihilo facta est. Alioquin nec malam voluntatem habere posset, nisi mutabilis esset.

Mutabilis porro natura non esset, si de Deo esset, et non ab illo de nihilo facta esset. Quapropter bonorum auctor est Deus, dum auctor est naturarum : quarum spontaneus defectus a bono, non indicat a quo factæ sunt, sed unde factæ sunt. Et hoc non est aliquid, quoniam penitus nihil est; et ideo non potest auctorem habere quod nihil est.

XXXVIII. Quapropter sicut adversatur catholicæ fidei Manichæus, hoc est, fidei veritatis veræque pietatis, qui bonum et malum sic inter se dicit esse contraria, ut non naturam cum deficit a bono, dicat fieri malam, ipsumque defectum ejus esse malum ejus, sed potius ipsum malum dicat esse naturam, et quod est insanius, sine initio sempiternam ; eamque appellat corpus et spiritum ; corpus videlicet unde spiritus operetur, spiritum vero qui operetur ex corpore : ita hunc adversarium fidei dici non potest quantum adjuvet, qui mala ex bonis oriri negat, et in eumdem sensum accipit quod ait Dominus : « Arbor » bona fructus malos non facit : » cum ille magister Deus, non utique naturam constituat arborem, ex qua fructus de quo loquebatur, existat; sed voluntatem seu bonam seu malam, fructus autem opera, quæ nec bona voluntatis malæ, nec mala possunt esse voluntatis bonæ. Hoc est enim quod ait : « Arbor mala fructus bonos non facit, et » arbor bona fructus malos non facit[1] : » tanquam diceret : Nec opera bona voluntas mala, nec mala opera facit voluntas bona. Nam ipsarum arborum, id est, ipsarum voluntatum si quærantur origines ; quæ occurrunt, nisi naturæ, quas bonas Deus condidit ? Ac per hoc ex bonis orta sunt mala, non ex bonis voluntatibus opera mala, sed ex bonis naturis voluntates malæ. Quid ergo sic optat audire Manichæus, sicut ex bonis mala esse non posse, ut

[1] Matth. VII, 18.

quoniam negari non potest esse mala, nihil restet nisi ut ex malo sint, si ex bonis naturis esse non possunt; ac sic sine initio habeant originem suam mala naturam mali, quæ sine initio semper fuerit, et sint duæ naturæ, una boni, altera mali? Necesse est enim ut aut nulla sint mala, aut ex bonis naturis sint, aut ex malis. Si dixerimus nulla esse mala, frustra dicimus Deo: « Libera nos a malo[1]. » Si autem dixerimus non oriri mala nisi ex malis, Manichæa pestilentia triumphabit, totumque vastabit, et ipsius Dei tanquam mutabilem naturam malæ naturæ commixtione violabit. Relinquitur ergo, ut mala ex bonis esse fateamur: quia si hoc negaverimus, ex malis erunt, et Manichæis utique suffragabimur.

XXXIX. Tu itaque ubi dicis: « Cum secundum sententiam Evangelii, ex fructibus suis arbor debeat agnosci, hic audiendus putetur, qui dicit bonum esse conjugium, de quo nihil aliud quam malum prodire definit[2]: » vis utique arborem bonam conjugium deputari, de qua velut fructum malum nasci non vis hominem contagio peccati originalis obstrictum: nec vides necesse tibi esse adulterium constituere arborem malam; si conjugium est arbor bona. Ac per hoc si de conjugio qui nascitur; conjugii fructus est, et ideo debet esse sine vitio, ne fructus malus nascatur ex arbore bona: sequitur ut qui de adulterio nascitur, non debeat nasci sine vitio, ne fructus bonus nascatur ex arbore mala: quoniam Dominus nec a bona arbore fieri fructus malos, nec a mala bonos, divina auctoritate definit. Ut ergo hinc exeas, quia nec de adulterio dicis hominem nasci posse cum vitio, negabis adulterium esse arborem malam, ne ille qui secundum te sine vitio de adulterio nascitur, contra definitionem Domini bonus fructus nasci de mala arbore videatur.

[1] Matth. vi, 13. — [2] Vide lib. 2. de nupt. et concupisc. cap. 26.

Nega ergo etiam conjugium esse arborem bonam, et errasse te ut hoc diceres confitere. Sed dicturus es, non de adulterio nasci hominem, qui per adulterinum concubitum gignitur. Unde igitur? « De natura, inquis, humana, quæ in adulteris quoque Dei opus est, non ipsorum[1]. » Cur ergo eodem modo non intelligis, nec de conjugio nasci hominem, qui per concubitum gignitur conjugalem; sed de natura similiter humana, quæ in conjugibus quoque Dei opus est, non ipsorum : atque ita bonitati non tribui nuptiarum, quod malum nascentes trahunt de vitio naturæ; sicut non tribuitur iniquitati adulteriorum, quod bonum nascentes trahunt de institutione naturæ? Tu autem intelligis arborem bonam, non quam Christus intelligi voluit, id est, hominis voluntatem bonam, sed ipsum opus Dei, id est, hominum vel nuptias, vel naturam. Et quia bona sunt hæc opera Dei, malum inde non posse dicis existere, quia malum fructum bona arbor non potest facere. Ac sic adversus te ratiocinationem suam concludit pro suo dogmate Manichæus, quem verbis istis tuis sic adjuvas, ut nihil magis optet audire, quam mala ex bonis esse non posse. Hoc enim accepto, infert et dicit tibi : Si malum esse non potest ex bono, unde erit, nisi ex malo? Neque enim mala per se ipsa repente auctore nullo existere potuerunt. Tu autem dicis malum ex bono esse non posse, ne contra Evangelii sententiam arbor bona faciat fructus malos[2]. Remanet, inquit, ut mali natura fuerit sempiterna, quæ potuerit mala generare; quia ex bonis ea non posse fateris existere.

XL. Placet-ne tibi jam mutare sententiam, quam non Manichæis favendo, sed quid loquaris nesciendo, ad adjuvandam Manichæorum pestilentiam protulisti? Quo-

[1] Vide lib. 2. de nupt. et concupisc. cap. 25. — [2] Matth. VII, 18.

modo enim diceret Christus : « Aut facite arborem bo- » nam et fructum ejus bonum, aut facite arborem malam » et fructum ejus malum[1], » (quandoquidem hoc dicebat hominibus, quos ipse creaverat,) si ex ejus opere bono, quod est homo, malum non posset existere, sicut tu sapis, arborem bonam constituens bonum opus Dei, id est, nuptias hominum, vel naturam ; et ideo dicens, malum inde nasci non posse, quia si ex bono malum nasci dixerimus, resistemus, ut putas, ei qui dixit : « Arbor bona fructus malos non facit[2] : » cum scias ex angeli et hominis naturis bonis, quas nulli parentes mali genuerant, sed Deus summe bonus de nullis parentibus fecerat, non fructus malos, sed ipsas malas arbores extitisse, ex quibus fructus nascerentur mali? Dominus autem Jesus et Manichæos vincit, quia, unus homo, hoc est, una natura potest utramque arborem facere; et te vincit, quia ex natura bona potest mala arbor existere. Ex quo falsum esse monstratur, quod in Manichæorum suffragium dicis : « Mala ex bonis esse non posse ; » ut nisi ex natura mali, quam nefarius illorum error inducit, non putentur mala esse potuisse.

XLI. Neque enim uno tantum loco, ubi ex Evangelio arborem bonam commemorandam putasti, sed aliis etiam locis disputationis tuæ, ista perversitate suffragatus es Manichæis : sicuti est illud, ubi rursus dixisti : « Trahi peccatum per naturam non potest, quia per opus Dei opus diaboli transire non sinitur. » Ad quod tibi ego respondeo : Quomodo in opere Dei opus diaboli manere sinitur, si per opus Dei transire non sinitur? Quis enim dubitet pejus esse ut illic maneat, quam ut illinc transeat? Quæris fortasse, quomodo opus diaboli maneat in opere Dei. Noli alibi quærere, ipsum diabolum recole.

[1] Matth. XII, 33. — [2] Id. VII, 18.

Opus Dei est, natura utique angelica : invidia vero opus est ipsius diaboli, quod opus et processit ex illo, et manet in illo. Vanum est igitur quod dixisti : « Opus diaboli per opus Dei non transire, » ubi perspicis et manere. Manichæus autem quantas tibi gratias agat, ita-ne nondum respicis? nondum expergisceris? Laborat enim Manichæus, ut ostendat, ex bono Dei opere malum oriri non posse, ut, quod ipse vult, malum nisi ex malo esse non posse credatur. Hic tu mirabilis ejus adjutor : « Per opus, inquis, Dei malum transire non sinitur : » ut ille tota facilitate concludat, multo minus inde oriri posse, per quod nec transire permittitur.

XLII. Audi tale aliud, imo gravius, ubi Manichæis identidem suffragaris. « Evanuit, inquis, originale peccatum, quia non potest mali radix in eo quod donum Dei vocas locari. » Quod ego vide quam manifesta veritate convincam. Nonne sensus hominis donum Dei est? Et tamen ibi locavit inimicus ille seminator radicem mali, quando peccatum homini serpentina fraude persuasit. Nisi enim radicem mali humanus tunc reciperet sensus, nullo modo male suadenti accommodaretur assensus. Quid dicam de radice omnium malorum avaritia? Et ubi est hæc, nisi in hominis anima? Et quid est hominis anima, nisi donum Dei? Quomodo ergo tu dicis, nisi non considerando quid dicas : « Radicem mali locari non posse in dono Dei? » Sed Manichæus, cui per istas inconsideratas sententias tuas plurimum suffragaris, quid tibi dicat attende. Si esse rationalem creaturam, Dei donum est, et dicis locari non posse radicem mali in dono Dei; quanto probabilius dicitur, oriri non posse radicem mali ex dono Dei? Ac sic te suffragatore introducit Manichæus radicem mali ex illa quam non a Deo creatam,

[1] Gen. III, 6.

sed Deo coæternam fingit naturam mali. Quoniam si dixeris, ex libero arbitrio naturæ bonæ a Deo creatæ ortam mali radicem, (quod catholica veritas dicit:) illis verbis tuis te facillime superat, ubi ais, « Radicem mali locari non posse in dono Dei : » quia et liberum arbitrium procul dubio est donum Dei. Ac per hoc cum « Mali radicem in dono Dei locari non posse » dixisti, Manichæo quod contra te diceret, tu dedisti. Quia si non potest in bono locari malum, quod tu dicis mihi; multo minus potest oriri ex bono malum, quod ille dicit tibi. Ac sic concludet, non esse malum nisi ex malo : ubi victor videbitur sibi, et erit profecto, nisi et illi resistatur et tibi. Veritas ergo fidei catholicæ in his verbis vestris ideo vincit Manichæum, quia vincit et te ipsum. Nam si te non vinceret dicentem, « Non posse in dono Dei locari radicem mali, » multo minus Manichæum posset vincere dicentem, non posse ex dono Dei oriri radicem mali. Sed ut vincat ambos, nec aliunde oriri, nec alicubi esse posse dicit radicem mali, nisi ex natura et in natura rationali; cui esse naturam rationalem non est nisi donum Dei : sed quoniam a summo atque incommutabili bono de nihilo facta est, ut esset, quamvis mutabile, tamen bonum; deficere[1] a bono a quo facta est, hoc est ex illa, vel in illa radix mali : quia nihil est aliud malum, nisi privatio boni.

XLIII. Jam porro ubi dicis : « Rerum ratio non sinit, ut de bono malum et de justo iniquum aliquid proferatur; » prorsus Manichæorum verba dicis. Hoc enim asserunt, non posse malum proferri nisi de malo; et ibi tota eorum nefanda secta consistit, quia prius contendunt malum proferri non posse de bono. Quod si eis te auctore concesserimus, nihil nobis penitus remanebit,

[1] *Forte* deficere posse.

unde illorum nefaria dogmata redarguere valeamus. Hoc est autem, iniquum de justo; quod est, malum de bono. Catholica igitur fides, ut et tibi et illis resistat, hoc dicit, non prolatum esse malum nisi de bono, et iniquum nisi de justo. Quia prius Angelus et homo, de quibus ista prolata sunt, boni erant utique et justi. Non igitur resistimus Manichæis nisi et a te obtineamus, non esse mala orta nisi ex bonis : nec ea mala substantias esse, sed substantiarum vitia creatarum, quibus deficiunt a bono quoniam mutabiles sunt, eo quod ex nihilo factæ sunt. Hæc est doctrinæ catholicæ sanitas, qua Manichææ pestilentiæ virus expellitur.

XLIV. Unde ille doctor meus, tui etiam mali doctoris ore laudatus Ambrosius, in eo libro quem de Isaac et anima scripsit[1] : « Quid ergo est, inquit, malitia, nisi boni indigentia ? Et iterum ait, Ex bonis igitur mala orta sunt. Non enim sunt mala, nisi quæ privantur bonis : per mala tamen factum est, at bona eminerent. Ergo indigentia boni, radix malitiæ est. » Vides quam vera catholicæ fidei ratione redarguat beatus Ambrosius Manichæos? Vides quemadmodum eos, quamvis in eadem disputatione non nominaverit, tamen ista sententiarum veritate ac brevitate convicerit? Ecce cui homini Dei propter originale peccatum, quod catholicus catholice asseruit, objicis nomine Manichæorum instinctu maledici furoris opprobrium, qui contra suffragium, quod eis tu præstas, tam invictum ad eos debellandos catholicis disputatoribus præbet auxilium. Ille quippe adversus Manichæos clamat, « Ex bonis mala orta sunt : » et adversus eum pro Manichæis tu reclamas, « Necesse est malum esse, ex quo et per quod malus fructus apparuit : et, Per opus Dei opus diaboli transire non sinitur : et, in dono Dei ra-

[1] Ambrosius in libro de Isaac et anima, c. 7.

dix mali locari non potest : et, Rerum ratio non sinit, ut de bono malum, ac de justo iniquum aliquid proferatur. » Hæc clamas pro Manichæis contra vocem catholicæ veritatis per sacerdotem Dei prolatam; ut si tu audiaris, Manichæi vincant, dicentes, ut alia taceam : « Si rerum ratio non sinit, ut de bono malum aliquid proferatur ; » non ergo ex bonis, sicut dicit Ambrosius, sed, sicut nos dicimus, ex mali natura orta sunt mala. Ecce in quantam voraginem decidisti male intelligendo Dominum dicentem, « Arbor bona fructus malos non facit[1] : » cum hoc non sit dictum de natura, vel de nuptiis, quas instituit Deus, sed de voluntate hominis bona, a qua non fiunt opera mala.

XLV. Sed ne forte vel tu, vel quispiam dicat, Quomodo de arbore quam facit homo, id est, voluntate bona non fiunt fructus mali; et de natura quam facit Deus, ipsa quæ faciat fructus malos, nascitur arbor mala : quasi aliquid melius faciat homo, unde non possit malus fructus existere ; quam est illud quod facit Deus, unde possit mala arbor existere? Ne quis ergo sic erret, audiat diligenter Ambrosium dicentem, « Quid est malitia, nisi boni indigentia? Non enim sunt mala nisi quæ privantur bonis; quia indigentia boni, radix malitiæ est. » Et hinc intelligat ideo esse arborem malam, voluntatem malam; quia defectus est a summo bono, ubi bonum creatum bono creante privatur, ut sit in eo radix mali nihil aliud quam indigentia boni. Arbor autem bona ideo est voluntas bona, quia per ipsam convertitur homo ad summum atque incommutabile bonum, et impletur bono, ut faciat fructum bonum. Ac per hoc Deus auctor est omnium bonorum, hoc est et naturæ bonæ, et volun-

[1] Matth. VII, 18.

tatis bonæ, quam nisi Deus in illo operetur, non facit homo[1]: quia præparatur voluntas a Domino.

XLVI. Sed jam ordinem dispositionis meæ video postulare, ut faciam Deo donante, quod tertio loco me facturum esse promisi, hoc est, ut catholicorum, qui fuerunt ante nos, episcoporum sententiis, quascumque rebus de quibus agitur congruentes potuero reperire, vitreas argutias tuas, et fragilia, quibus tibi multum videris acutus et nitidus, argumenta confringam. Quod ab alio aggrediemur exordio, hic istius libri prolixitate conclusa.

[1] Prov. VIII, juxta LXX.

LIBER II.

Pelagianorum contra originale peccatum argumenta quinque convellit auctoritate ac sententiis catholicorum doctorum qui ante in Ecclesia claruerunt, episcoporum scilicet illustrium decem, Irenæi, Cypriani, Reticii, Olympii, Hilarii, Gregorii Nazianzeni, Ambrosii, Basilii, Joannis Constantinopolitani, et Innocentii, necnon presbyteri Hieronymi, viri sancti ac pereruditi.

I. Nunc jam mihi aggrediendum est, quod tertio loco posui dispositionis meæ, ut sententiis episcoporum, qui Scripturas sanctas ingenti gloria tractaverunt, tua Juliane, Domino adjuvante, machinamenta subvertam. Non ut eos ostendam secundum catholicam fidem de originali sensisse peccato; hoc enim jam in primis hujus operis partibus feci, ut inde monstrarem. quot et quantis viris, Ecclesiæ sanctis clarisque doctoribus, Manichæorum crimen impingas; et cum me cupis apud imperitorum decolorare judicia, eos qui catholicam fidem contra hæreticos defenderunt, hæresis nefariæ nomine accuses. Sed nunc argumenta ipsa vestra, quibus agitis ne hominum prima nativitas originali peccato credatur obstricta, eloquiis sunt redarguenda sanctorum. Quos oportet ut populi christiani vestris profanis novitatibus anteponant, eisque potius eligant adhærere quam vobis.

II. Hæc sunt certe velut capita argumentorum quasi formidanda vestrorum, quibus terretis infirmos, et minus quam contra vos expedit, sacris Litteris eruditos. Dici-

tis enim : « Nos asserendo originale peccatum, diabolum dicere hominum nascentium conditorem, damnare nuptius, negare in baptismo dimitti universa peccata, Deum crimine iniquitatis arguere, desperationem perfectionis ingerere. » Hæc quippe omnia consequentia esse contenditis, si credamus nasci parvulos peccato primi hominis obligatos, et ob hoc esse sub diabolo, nisi renascantur in Christo. « Diabolus enim creat, dicitis, si ex hoc vulnere creantur, quod diabolus naturæ, quæ primum condita est, inflixit humanæ : et damnantur nuptiæ, si aliquid unde damnabiles generantur, habere creduntur : nec omnia peccata dimittuntur in baptismo, si aliquod in baptizatis conjugibus remanet malum, ex quo generentur mali. Quemadmodum autem non est iniquus Deus, qui cum baptizatis remittat peccata propria, parvulum damnat, quia cum ab illo crearetur, nesciens nec volens etiam ex illis parentibus, quibus remissa fuerant, traxit aliena ? Nec virtus, cui vitiositas intelligitur esse contraria, posse creditur perfici ; quia ingenerata vitia incredibile est posse consumi : quæ jam nec vitia deputanda sunt. Non enim peccat, qui non potest aliud esse quam creatus est. »

III. Hæc si fideli diligentia quæreretis, nec ea quæ catholicæ fidei veritate atque antiquitate fundata sunt infideli oppugnaretis audacia ; in ea quæ abscondita sunt sapientibus et prudentibus, et revelata sunt parvulis [1], nutriti Christi gratia veniretis. Multa enim multitudo dulcedinis Domini, quam profecto non invidit, et tamen abscondit timentibus eum, perfecit autem sperantibus, non in se ipsis, sed in eo. Nos ergo dicimus quod ea fides habet, de qua Scriptum est, « Nisi credideritis, non » intelligetis [2] : » Nec diabolum, sed Deum verum et vere

[1] Matth. XI, 25, et Psal. XXX, 20. — [2] Isaï. VII, 9, juxta LXX.

bonum, esse hominum conditorem, munda etiam de immundis ineffabiliter operantem; quamvis hominum nemo mundus nascatur, et ideo donec mundetur Spiritu sancto, sub spiritu immundo esse cogatur. Nec quantamcumque immunditiam naturarum, ullum crimen esse nuptiarum: bonum quippe discernitur proprium nuptiarum a quolibet vitio naturarum. Nec ullius reatum remanere peccati, qui non ea quæ in Christo fit regeneratione solvatur; quamvis infirmitas restet, contra quam in se ipso constitutam regeneratus si proficit pugnet. Nec iniquus est Deus, cum peccatis sive originalibus sive propriis digna retribuit: magisque iniquus aut infirmus ostenditur, si jugum grave super filios Adam, a die sicut scriptum est [1], nativitatis eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium, sub quo jugo imago ejus atteritur, aut ipse nullo vel originali vel proprio præcedente peccato, aut quilibet alius ipso imponit invito. Nec perfectio est desperanda virtutis, per ejus gratiam, qui ex origine vitiatam mutare potest et sanare naturam.

IV. Aggrediar igitur implere pollicitationem meam. Nec ista quinque argumenta vestra, ex quibus cuncta connectitis, quæ in hac quæstione adversus catholicam fidem multipliciter disputatis, singillatim testimoniis sanctorum refutanda suscipiam: sed quantum potuerit eorum percuti et dejici, etiam cum a me de litteris catholicorum episcoporum singula proferentur, tantum percutietur atque dejicietur, sive unum eorum, sive duo, sive plura, sive omnia, sicut valuerit quod proferetur. Veluti est illud in libro quem de arca Noë conscripsit beatus Ambrosius [2], « Per unum, inquit, Dominum Jesum salus ventura nationibus declaratur, qui solus non potuit justus esse, cum generatio omnis erraret, nisi na-

[1] Eccli. XL, 1. — [2] Ambrosius lib. de arca Noë.

tus ex virgine generationis obnoxiæ privilegio minime teneretur. « Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, » et in delictis peperit me mater mea[1] : » dicit is qui justus præ cæteris putabatur. Quem igitur jam justum dixerim, nisi horum liberum vinculorum, quem naturæ communis vincula non teneant? Omnes sub peccato, ab Adam in omnes regnabat mors. Veniat solus justus in conspectu Dei, de quo jam non cum exceptione dicatur, « Non peccavit in labiis suis; » sed, « Peccatum non fecit[2]. » Huic dic si audes, quod diabolum fecerit hominum conditorem, qui utriusque sexus commixtione nascuntur; quandoquidem solum Christum, quia sit natus ex virgine, a vinculis obnoxiæ generationis excepit, omnibus cæteris ex Adam sub peccati obligatione nascentibus; quod utique peccatum diabolus seminavit. Hunc damnatorem redargue nuptiarum, qui sine peccato natum solum dicit virginis filium. Istum negatorem percipiendæ criminare virtutis, qui asserit ingenerari vitia generi humano in ipso conceptionis exordio. Et dic ei, quod adversus me in primo tuo volumine videris tibi satis apte acuteque dixisse, « Nec peccare eos omnino, qui peccare dicuntur : si quidem a quocumque creati sunt, secundum id quod creati sunt, necesse habent vivere, nec suæ repugnare naturæ. » Hæc omnia dic Ambrosio, sive de Ambrosio, quæ mihi tam superbe, tam contumeliose, tam procaciter et petulanter objectas. (Nam his verbis suis infamare etiam baptismatis sacramentum, quod in eo plena non fiat remissio peccatorum; et iniquum Deum facere, qui peccata in filiis damnat aliena, quæ in parentibus relaxavit; fortasse non potest dici : quoniam cum hæc loqueretur, non de baptizatorum propagine loquebatur.) Porro si sanctus Ambrosius non ex his erat,

[1] Psal. L, 7. — [2] Job. I, 22, et I Petr. II, 22.

qui diabolum faciunt hominum creatorem, vel nuptias damnant, vel incapacem virtutis naturam opinantur humanam; sed ex his potius, qui Deum summum ac summe bonum totius hominis, id est, totius animæ totiusque corporis agnoscunt et confitentur auctorem, et honorant in sui gradus bonitate conjugia, nec hominem perfecte justificari posse desperant: hæc interim tria vestra argumenta tanti illius viri auctoritate subversa sunt, nec ulterius objicienda sunt nobis, qui de originali peccato ea dicimus, quæ dixit ille, qui neque hominis creationem diabolo attribuit, neque nuptias condemnavit, neque justitiæ perfectionem in natura hominis desperavit.

V. De duobus vero residuis argumentis vestris, quæ ad baptismum pertinent, mox videbimus quid ille vir senserit, et quomodo vos ingenti mole auctoritatis obtriverit. Dicit enim in libro contra Novatianos[1]: « Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicente David, « Ecce enim in » iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me » mater mea[2]. » Ideo Pauli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait; « Quis me liberabit de corpore mortis hujus[3]? » Christi autem caro damnavit peccatum, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit, ut in carne nostra esset justificatio per gratiam, ubi erat ante colluvio per culpam. » Hic sane omnia simul vestra argumenta subversa sunt. Si enim omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est: cur mihi ex hoc objicis, quod dicam diabolum hominum creatorem; cum hoc dicere me videas, quod ille dixit, qui hominum creatorem diabolum esse non dixit? Si quoniam hominis ortus in vitio est, ideo dicit David; « Ecce enim in iniquitatibus

[1] Lib. I. de pœnit. cap. 3. — [2] Psal. L, 7. — [3] Rom. VII, 24.

» conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea[1]; » nec accusat vox ista nuptiale consortium, sed originale peccatum : cur me damnatorem dicis esse nuptiarum, quod dicere non audebis Ambrosium ? Si quoniam omnes homines sub peccato nascimur, et ipse ortus noster in vitio est, ideo Pauli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait, « Quis me liberabit de corpore mortis hujus ? » jam tandem perspicis etiam se ipsum in his suis verbis voluisse intelligi Apostolum ? Ipsius ergo interior homo cum condelectaretur legi Dei, videbat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ[2], et propterea carnem suam corpus mortis esse dicebat[3]. In ipsius ergo carne non habitabat bonum, propter quod non quod volebat, faciebat bonum, sed malum quod oderat, hoc agebat. En tota vestra causa impulsa, prostrata, contrita, et sicut pulvis quem projicit ventus a facie terræ[4], sic a cordibus eorum quos decipere cœperatis, si hæc voluerint deposito studio contentionis cogitare, projecta est. Numquid enim Paulus apostolus non erat baptizatus ? aut aliquid ei vel originalium, vel propriorum, vel ignorantiæ, vel scientiæ remissum non fuerat peccatorum ? Unde ergo talia loquebatur, nisi quia id quod dixi in libro meo, cui te respondisse gloriaris, omnino verum est ? Lex quippe ista peccati, quæ in membris est corporis mortis hujus, et remissa est regeneratione spiritali, et manet in carne mortali : remissa scilicet, quia reatus ejus solutus est sacramento, quo renascuntur fideles; manet autem, quia operatur desideria, contra quæ dimicant et fideles. Hoc est omnino quod funditus subruit hæresim vestram. Quod usque adeo videtis et timetis, ut non aliter ex his apostolicis vocibus exire cone-

[1] Psal. L, 7. — [2] Rom. v, 22. — [3] Ibid. 18. — [4] Psal. I, 4.

mini, nisi quanta potestis contentione asseveretis[1], non illic ipsius Apostoli accipiendam esse personam, sed adhuc sub lege, nondum sub gratia positi cujuspiam. Judæi, contra quem suæ malæ conversationis consuetudo pugnaret : quasi vis ipsa consuetudinis deponatur in baptismo, et non adversus eam confligant etiam baptizati, tanto fortius atque vehementius, quanto magis placere student oculis ejus, cujus gratia adjuvantur, ne in tali certamine superentur. Quod si attente sine pervicacia considerare voluisses, profecto in ipsa etiam vi consuetudinis invenires, quomodo concupiscentia remittatur in reatu, et maneat in actu. Neque enim nihil in homine agitur, quando concupiscentiarum suarum, etiam quibus non consentit, stimulis inquietatur. Sed tamen non propter vim consuetudinis appellabat carnem suam corpus mortis Apostolus ; sed propter quod rectissime intellexit Ambrosius, quia omnes sub peccato nascimur, et ipse ortus in vitio est. Hujus vitii reatum jam sibi in baptismate fuisse dimissum dubitare non poterat, sed contra ejus inquietudinem pugnans, primum ab eo vinci subjugarique metuebat; deinde licet invicte, non diu pugnare, sed hostem non habere malebat, quando dicebat, « Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum[2] : » sciens ejus gratia nos sanari ab isto concupiscentiali motu, qui nos ab ejus originali reatu spiritali regeneratione sanavit. Hoc bellum quod in nobis ipsis adversum nos ipsos gerendum suscepimus, experiuntur in se, neque negare possunt, libidinis acerrimi expugnatores, non impudentissimi laudatores.

VI. Denique dicit etiam victoriosissimus Cyprianus in

[1] Lib. de gratia Christi, cap. 39. et infra cap. 8. — [2] Rom. VII, 24 et 25.

epistola sua de Oratione Dominica : « Fieri autem petimus voluntatem Dei in cœlo et in terra : quod utrumque ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet et salutis. Nam cum corpus e terra, et spiritum possideamus e cœlo, ipsi terra et cœlum sumus, et in utroque, id est, in corpore et in spiritu, ut Dei voluntas fiat oramus. Est enim inter carnem et spiritum colluctatio, et discordantibus adversus se invicem quotidiana congressio, ut non quæ volumus ipsa faciamus; dum spiritus cœlestia et divina quærit, caro terrena et sæcularia concupiscit. Et ideo petimus inter duo ista ope et auxilio Dei concordiam fieri, ut dum et in spiritu et in carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata est anima servetur. Quod aperte atque manifeste apostolus Paulus sua voce declarat : « Caro, inquit, concupiscit adversus spiritum, et » spiritus adversus carnem; hæc enim invicem adversan» tur sibi, ut non quæ vultis illa faciatis[1]. » Vide quemadmodum instruat baptizatum populum doctor egregius : (quod ad baptizatum enim pertineat Oratio Dominica, quis Christianus ignoret?) ut humanam incolumitatem salutemque naturæ in hoc esse intelligant constitutam, non ut caro et spiritus, tanquam inter se naturaliter inimica, sicut Manichæus desipit, separentur; sed potius tanquam ex vitio discordiæ sanata concordent. Hoc est enim liberari a corpore mortis hujus, ut vitæ fiat, quod modo corpus est mortis, ipsa in eo morte moriente; fine discordiæ, non naturæ. Unde dicetur etiam illud : « Ubi » est, mors, contentio tua[2]? » Quod non in hac vita perfici, idem quoque testis est Martyr in epistola de Mortalitate[3], « Ubi apostolum Paulum propterea dicit concupiscere dissolvi, et esse cum Christo, ut nullis jam fieret peccatis et vitiis carnis obnoxius : » Quam vero vi-

1 Galat. v, 17. — 2 1 Cor. xv, 55. — 3 Lib. de Mortalitate.

gilanter adversus illud dogma vestrum, quo in vestra virtute confiditis, hoc in Oratione Dominica exponit[1]? Sic enim docet : « Petendum id potius a Domino, quam de propriis viribus præsumendum, ut inter carnem ac spiritum non humana virtus, sed gratia faciat divina concordiam : » consonans omnino Apostolo dicenti : « Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei » per Jesum Christum Dominum nostrum[2]. »

XVII. His et sanctus Gregorius attestatur dicens : « Anima namque cum in laboribus fuerit et in angustiis, cum hostiliter urgetur a carne, tunc ad Deum refugit, et cognoscit unde debeat auxilium poscere. » Ac ne quisquam in his verbis episcopi Gregorii hostiliter urgentem carnem, tanquam ex contraria natura mali, secundum Manichæorum insaniam suspicetur; etiam ipse vide quemadmodum suis fratribus et condoctoribus concinat, docens non ob aliud adversus carnem spiritum concupiscere, nisi ut suo utrumque revocetur auctori post gravissimum in hac vita rei utriusque conflictum, in quo laborat omnium vita sanctorum. In libro quippe apologetico : « Illorum vero, inquit, verborum nondum facio mentionem, quibus intra nosmetipsos propriis vitiis ac passionibus impugnamur, et die noctuque ignitis stimulis corporis humilitatis hujus et corporis mortis urgemur, nunc latenter, nunc etiam palam provocantibus ubique et irritantibus rerum visibilium illecebris, luto hoc fæcis cui inhæsimus, cœni sui fœtorem venis capacioribus exhalante; sed et lege peccati, quæ est in membris nostris, legi spiritus repugnante; dum imaginem regiam, quæ intra nos est, captivam ducere studet : ut spoliis ejus cedat, quidquid illud est quod in nos bene-

[1] Lib. de Orat. dominica. — [2] Rom. VII, 24 et 25.

ficio divinæ ac primæ illius conditionis influxit : unde vix aliquis fortasse longa se et districta regens philosophia, et paulatim nobilitatem animæ suæ recolens, naturam lucis quæ in se est humili huic et tenebroso luto conjuncta, revocet ac reflectat ad Deum : vel si certe propitio Deo agat, utrumque pariter revocabit; si tamen longa et assidua meditatione insuescat sursum semper aspicere, et deorsum male trahentem ac degravantem materiam sibimet astrictam frenis arctioribus sublevare. » Agnosce, fili Juliane, consonas catholicas voces, et ab eis desine dissonare. Cum dicit beatus Gregorius : « Intra nosmetipsos propriis vitiis ac passionibus impugnamur, et die noctuque ignitis stimulis corporis humilitatis hujus et corporis mortis urgemur : » baptizatus loquitur, de baptizatis loquitur. Cum dicit : « Lege peccati quæ est in membris nostris legi spiritus repugnante : » baptizatus loquitur, de baptizatis loquitur. Christianorum est ista pugna fidelium, non infidelium Judæorum. Crede, si non pugnas ; agnosce, si pugnas, et ista pugna rebellem quoque superbiam Pelagiani erroris expugna. Jam-ne discernis, jam-ne perspicis, jam-ne resipiscis, et in baptismate fieri omnium remissionem peccatorum, et cum baptizatis quasi civile bellum interiorum remanere vitiorum? Non enim talia sunt vitia, quæ jam peccata dicenda sint, si ad illicita opera spiritum concupiscentia non trahat et concipiat pariatque peccatum. Nec tamen extra nos sunt, quibus vincendis, cum in hoc certamine proficienter laboramus, instandum est : nostra sunt, passiones sunt, vitia sunt, frenanda, cohibenda, sananda sunt : sed dum curantur infesta sunt. Et si nobis ad meliora proficientibus, magis magisque minuuntur; tamen dum hic vivitur, esse non desinunt. Discedente hinc anima pia peribunt, in resurgente corpore non redibunt.

VIII. Ergo ad beatum redeamus Ambrosium[1]. « Etiam Pauli caro, inquit, corpus mortis erat, sicut ipse ait, « Quis » me liberabit de corpore mortis hujus [2]? » Ita intellixit Ambrosius, ita Cyprianus, ita Gregorius, ut de aliis interim taceam simili præditis auctoritate doctoribus. Huic morti dicetur in fine, « Ubi est, mors, contentio tua[3]? » Sed regeneratorum est hæc gratia, non generatorum. « Christi enim caro, quod adjungit Ambrosius, damnavit peccatum, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit : » nascendo non sensit, in se, moriendo crucifixit in nobis. Lex itaque peccati repugnans legi mentis, quæ in tanti quoque Apostoli membris erat, remittitur in baptismate, non finitur. Ex hac lege carnis repugnante legi mentis nihil Christi corpus attraxit; quia non ex illa virgo concepit. Ex hac lege carnis repugnante legi mentis eamdem legem prima nativitate nemo non traxit; quia nisi ex illa mulier nulla concepit. Et ideo venerandus Hilarius[4] : « Ex peccato esse omnem carnem » non cunctatus est dicere : sed numquid ideo negavit ex Deo ? Quomodo dicimus, et ex carne carnem, et ex homine carnem ; numquid etiam sic negamus ex Deo ? Ergo et ex Deo, quia creat : et ex homine, quia generat ; et ex peccato, quia vitiat. Sed Deus qui genuit Filium sibi coæternum, quod in principio Verbum erat, per quod creavit omne quod non erat, etiam ipsum creavit hominem sine vitio, non ex semine hominis per virginem natum, in quo regenerat hominem generatum, sanatque vitiatum, a reatu statim, ab infirmitate paulatim. Contra quam regeneratus, si jam ratione utitur, illo spectante atque adjuvante velut in agone confligit : quia virtus in infirmitate perficitur[5], dum contra hoc nostrum quod a justitia deficit, illo nostro quod ad

[1] Ambrosius lib. 1. de pœnit. c. 3.— [2] Rom. VII, 24 — [3] 1 Cor. XV, 55. — [4] Hilarius sup. lib. 1. c. 3. — [5] 1 Cor. XII, 9.

justitiam proficit dimicatur; ut vincente profectu totum surgat in melius, non vincente defectu totum vergat in pejus. Parvulus vero, in quo adhuc rationis nullus est usus, voluntate quidem propria nec in bono est, nec in malo; quia nullam in alterutrum cogitationem versat, sed utrumque in illo consopitum vacat, et bonum naturale rationis, et malum originale peccati: sed annis accedentibus, evigilante ratione, venit mandatum, et revivíscit peccatum: quod adversus crescentem cum pugnare cœperit, tunc apparebit quid in infante latuerit, et aut vincit, et damnabitur; aut vincitur, et sanabitur. Non tamen ideo malum hoc nihil nocuisset, etiam si prius quam in illo apparere cœpisset, parvulus hac exisset e vita: quia reatus ejusdem mali, non quo reum malum est, sed quo reum facit in quo est, sicut generatione contrahitur, ita nisi regeneratione non solvitur. Hoc est propter quod parvuli baptizantur, ut non solum regni Christi fruantur bono, verum et a malo regni mortis eruantur. Neque hoc fieri potest, nisi per eum[1]: « Qui peccatum sua carne damnavit, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit; ut in carne nostra esset justificatio per gratiam, ubi erat ante colluvio per culpam. »

IX. His itaque beati Ambrosii verbis, nec diabolus bonitate hominem creavit, sec hominem malignitate vitiavit: nec concupiscentiæ malum nuptiarum abstulit bonum: nec in baptismatis sacramento peccati alicujus reatus relinquitur insolutus: nec injustus est Deus, qui eum damnat lege jusitiæ, qui peccati lege fit reus etiamsi ex illa natus est, quæ parentem ejus propterea jam reum facere non potest, quia renatus est. Virtus porro, quæ in infirmitate perficitur, quare, si hæc vera sunt, desperanda est; cum per carnem Christi, quæ damnat peccatum quod

[1] Ambr. de pœnit. lib. 1, c. 3.

nascendo non sit, quod moriendo crucifixit, fiat etiam in carne nostra justificatio per gratiam, in qua erat ante colluvio per culpam? Ac per hoc quinque ista vestra, in quibus maxime terretis homines, argumenta, nec alios poterunt perturbare, nec vos, si credatis Ambrosio, Cypriano, Gregorio, aliisque catholicis sanctis clarisque doctoribus, imo vero etiam vobis ipsis, legem peccati, quæ inest hominis membris repugnans legi mentis, qua caro concupiscit adversum spiritum, etiam baptizatis sanctis ingerere pugnandi necessitatem, contra quid, nisi contra malum? non substantiam, sed substantiæ vitium, Dei gratia nos regenerante non imputandum, Dei gratia juvante frenandum, Dei gratia remunerante sanandum?

X. Sed ne forte dicas, contra hoc potius pugnare baptizatos, quod sibi ipsi prioris vitæ mala consuetudine fecerunt, non contra id cum quo nati sunt: quanquam si hoc dicis, jam procul dubio cernis atque concedis, esse in homine aliquid mali, quod non ipsum, sed reatus qui ex illo contractus fuerat, auferatur in baptismo: tamen quia parum est ad hujus quæstionis absolutionem, nisi nobis ex peccato primi hominis ingeneratum esse monstretur, audi quid inde in alio loco expressius dicat sanctus Ambrosius in expositione Evangelii secundum Lucam [1], cum diversis modis, ab una tamen regula fidei non abhorrentibus, tractaret illum locum, ubi Dominus ait, in una domo dividi tres adversus duos, et duos adversus tres [2]. « Possunt etiam videri, inquit, caro atque anima ab odore, tactu, gustuque luxuriæ separatæ in una domo se adversus incursantia vitia dividentes, subjicientes se legi Dei, removentes se a lege peccati: quorum licet dissensio per prævaricationem primi hominis in naturam verterit, ut nequaquam sibi paribus ad virtutem studiis convenirent;

[1] Ambrosius in Lucam, lib. 7. n. 141. — [2] Luc XII, 52.

tamen per crucem Domini Salvatoris, tam inimicitiis quam etiam mandatorum lege vacuatis, in societatis concordiam congruerunt, postea quam Christus e cœlo pax nostra descendens fecit utraque unum [1]. » Rursus in eodem opere, cum de spiritali atque incorruptibili loqueretur cibo. » Etenim ratio cibus mentis est, inquit [2], « Præclaraque alimonia suavitatis, quæ membra non oneret, neque in naturæ pudenda, sed ornamenta convertat, cum libidinum volutabrum commutatur in Dei templum, diversoriumque vitiorum sacrarium incipit esse virtutum. Quod utique tunc facit, cum caro in naturam regressa vigoris sui agnoscit altricem, atque ausu deposito contumaciæ, moderantis animæ conjugatur arbitrio: qualis fuit cum inhabitanda paradisi secreta suscepit, antequam veneno pestiferi serpentis infecta sacrilegam famem sciret, divinorumque memoriam præceptorum animæ sensibus inhærentem edacitatis studio præteriret. Hinc peccatum manasse proditur, tanquam corpore animaque genitoribus, dum corporis natura tentatur, anima male sanæ compatitur. Qua si appetentiam corporis refrenasset, in ipso ortu esset extincta origo peccati; quam velut virilis infusam corporis motu male fœta anima, etiam sui vigore corrupto, alienis gravis oneribus parturivit. »

XI. Hic certe apertissime atque satiatissime ille tam excellenter tui doctoris ore laudatus doctor Ambrosius declaravit, et quid esset, et unde esset originale peccatum, et unde contigerit illa prima confusio, quæ inobedientia carnis fuit dissentientis ab anima quam discordiam sanat Dei gratia per Jesum Christum Dominum nostrum. Vides unde caro concupiscat adversus spiritum, vides unde sit lex in membris repugnans legi mentis. Vides

[1] Ephes. II, 14. — [2] Ambrosius in Lucam, lib. VII, n. 142.

vertisse in naturam, animæ carnisque discordiam, et per has inimicitias nobis abundare miserias, nonnisi Dei misericordia finiendas. Noli jam mihi adversari : nam si adhuc facis, cui vel quibus simul adverseris, advertis. « Me nempe dixisti nihil magis laborare, quam ut non intelligar. Et in quibusdam locis sensus meos ad tuum potius interpretaris arbitrium, abutens tardiusculis cordibus hominum, qui te non intelligunt tacere potius noluisse, quam respondere potuisse uni meo, quatuor voluminibus tuis. Ecce fundit eloquentiæ lucidum ac perspicuum flumen Ambrosius : non est ubi hæreat lector, ubi caliget auditor. Manifestissime dicit Apostolum ideo dixisse, « Quis me liberabit de corpore mortis hujus, » quia omnes sub peccato nascimur, et ipse ortus in vitio est. Manifestissime dicit, Dominum Christum propterea fuisse sine peccato, quod natus ex virgine vinculis obnoxiæ generationis naturæque communis minime teneretur, et damnasse peccatum quod nascendo non sensit. Apertissime dicit, quod dissensio carnis et animæ per prævaricationem primi hominis in naturam verterit. Apertissime dicit, carnem libidinum volutabrum diversorumque vitiorum tunc mutari in Dei templum sacrariumque virtutum, cum in naturam regressa vigoris sui agnoscit altricem, atque ausu deposito contumaciæ, moderantis animæ conjugatur arbitrio : qualis fuit cum inhabitanda paradisi secreta suscepit, antequam esset veneno pestiferi serpentis infecta. Quid adhuc adversus me quos libros moliaris, inquiris? Illum aspice, adversus illum aliquid aude, qui hæresis vestræ venenis antequam nascerentur, occurrit, unde possent expelli, hæc antidota præparavit. Quæ si satis non sunt, adhuc audi.

XII. In libro de Isaac et anima idem dicit [1] : « Bonus

[1] Ambrosius in lib. de Isaac et anima, c. 8.

ergo rector malos equos restringit et revocat, bonos incitat. Boni equi sunt quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, justitia : mali equi, iracundia, concupiscentia, timor, iniquitas. » Numquid ait, Bonus rector bonos equos habet, malos non habet? Sed ait : Bonos incitat, malos restringit et revocat. Unde isti sunt equi ? Nempe si eos substantias dicimus vel putamus, Manichæorum favemus vel hæremus insaniæ : quod ut absit a nobis, catholice istos equos intelligimus vitia nostra, quæ legi mentis ex lege peccati resistunt. Non a nobis hæc vitia separata, alicubi alibi erunt, sed in nobis sanata nusquam erunt . Verumtamen quare non in baptismate perierunt? An nondum fateberis, quod reatus eorum perierit, infirmitas manserit : non reatus quo ipsa rea fuerant, sed quo nos reos fecerant in malis operibus, quo nos traxerant? Nec ita eorum mansit infirmitas, quasi aliqua sint animalia quæ infirmantur : sed nostra infirmitas ipsa sunt. Nec in his equis malis iniquitatem nominasse putandus est illam, quæ deletur in baptismo : illa namque peccatorum quæ fecimus, fuit, quæ cuncta remissa sunt, atque omnino jam non sunt, quorum reatus manebat quando ipsa fiebant atque transibant. Istam vero legem peccati, cujus manentis reatus in sacro fonte remissus est, propterea vocavit iniquitatem, quia iniquum est, ut caro concupiscat adversus spiritum : quamvis adsit in nostra renovatione justitia; quia justum est, ut adversus carnem spiritus concupiscat, ut spiritu ambulemus, et concupiscentias carnis non perficiamus. Hanc quippe justitiam nostram inter bonos equos invenimus nominatam.

XIII. Audi adhuc quid dicat in libro quem scripsit de paradiso[1]. « Fortasse, inquit, ideo dixit Paulus, « Quæ » non licet homini loqui[2], » quia erat adhuc in corpore

[1] Ambr. lib. de Parad. cap. 11. — [2] 2 Cor. XII, 4.

constitutus, hoc est, videbat istius corporis passiones, videbat legem carnis suæ repugnantem legi mentis suæ. » Itemque in eodem : « Cum dicit, inquit, sapientiorem serpentem, intelligis quem loquatur, id est, illum adversarium nostrum, qui tamen habet sapientiam hujus mundi. Sed et voluptas atque delectatio bene sapiens dicitur; quia et carnis appellatur sapientia: sicut habes, « Quia sapientia hujus carnis inimica est Deo [1]. Et ad exquirenda delectationum genera astuti sunt, qui appetentes sunt voluptatum. Sive ergo, inquit, delectationem intelligas, quædam est divino adversa mandato, et inimica sensibus nostris. Unde sanctus Paulus ait, « Video aliam » legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, » et captivantem me in lege peccati [2]. » Qualem voluptatem dicat hoc loco iste doctor, in promptu est, quia ut intelligeremus, adhibuit Apostoli testimonium dicentis, « Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi » mentis meæ, et captivantem me in lege peccati. » Hæc est voluptas illa suscepta tua, quamvis et tu reprehendas ejus excessum. Ubi qualis sit, plane fateris : sed tantis verborum ornamentis eam moderatam defendis et laudas, quasi istum modum sibi ipsa constituerit. et non spiritus qui adversus ejus impetum concupiscit. Adversus quem fortiter stabat ille, qui clamabat, « Video aliam legem in membris « meis repugnantem legi mentis meæ. » Iste repugnantis impetus si laxetur, in quæ declinabit immunda? in quæ non pertrahet et præcipitabit abrupta? Verum nunc, quod potius instat, ecce non secundum vos quicumque Judæus, sed secundum beatum Ambrosium de se ipso Paulus apostolus dicit, « Video aliam legem in membris meis repugnan- » tem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati. »

[1] 2 Cor. XII, 12. — [2] Rom. VIII, 7. — [2] Id. VII, 23.

Rursus in eodem opere alio loco idem doctor [1] : « Impugnatur, inquit Paulus, et videt legem carnis suæ repugnantem legi menti suæ, et captivantem se in lege peccati [2], nec de conscientia sua præsumit, sed per Christi gratiam confidit se a mortis corpore liberandum : et tu quemquam opinaris scientem non posse peccare? Paulus dicit, « Non enim quod volo facio bonum, sed quod nolo » malum hoc ago [3] : » et tu arbitraris homini prodesse scientiam, quæ delicti augeat invidiam? » Itemque in ipso opere idem ipse episcopus ad omnes nos referens eloquium, causamque communem sedulo agens [4] : « Repugnat enim lex carnis, inquit, legi mentis, et laborandum nobis est ac desudandum, ut castigemus corpus et servituti redigamus, et quæ sunt spiritalia seminemus. »

XIV. In alio quoque libro suo, de sacramento regenerationis, vel de philosophia quem scripsit, ita loquitur [5] : « Beata igitur mors quæ nos peccato eripit, ut reformet Deo. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. Numquid naturæ fine, inquit, justificatur a peccato aliquis? Non utique : quoniam qui peccator moritur, in peccato manet [6], ille autem justificatur a peccato, cui per baptismum peccata omnia remittuntur. » Habesne ad ista quod dicas? Vides-ne quemadmodum expresserit vir venerabilis, in baptismo fieri hominis mortem beatam, ubi remittuntur peccata omnia? Sed attende aliud, attende quod non vis [7]? « Advertimus, inquit, cujusmodi sit mors mystica : nunc consideremus cujusmodi sepultura esse debeat. Non enim satis est ut moriantur vitia, nisi marcescat corporis luxus, et omnium vinculorum

[1] Lib. de Paradiso, cap. 11. n. 60. — [2] Rom. VII, 23. — [3] Ibid. 19. — [4] Lib. de Paradiso, cap. 15. — [5] Ambrosii liber de Sacramento regenerationis seu de philosophia, qui non extat. — [6] Rom. VI, 7. — [7] Ambrosius lib. de Sacramento.

carnalium compago solvatur, omnis nodus corporei laxetur usus. Nemo sibi blandiatur, quod aliam figuram induerit, mystica præcepta acceperit, ad continentiæ disciciplinam applicuerit animum. Non quod volumus hoc agimus, sed quod odio habemus hoc facimus. Multa operatur in nobis peccatum. Nobis reluctantibus redivivæ plerumque voluptates resurgunt. Luctandum nobis est adversus carnem. Luctatus est adversus eam Paulus: denique ait, « Video autem aliam legem in membris meis » repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in » lege peccati[1]. » Numquid tu, inquit, fortior Paulo? Nec tanquam sedulæ carni tuæ confidas, et te ei credas, cum Apostolus clamitet: « Scio enim quia non habitat » in me, id est, in carne mea bonum: nam velle adjacet » mihi, perficere autem bonum non invenio. Non enim » quod volo facio bonum: sed quod nolo malum hoc » ago[2]. » Si autem quod nolo hoc ago, jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum » Quantalibet feraris animi obstinatione, Juliane, quantalibet adversus nos pervicacia pro Pelagiano errore consistas; tanta per beatum Ambrosium circumvallaris rerum evidentia, tanta verborum ejus manifestatione contunderis, ut profecto, si nulla te ratio, cogitatio, consideratio religionis, pietatis, humanitatis, atque in te ipso advertendæ veritatis a pertinaci intentione revocaverit, ostendas quantum in malis humanis valeat, eo quemquam fuisse progressum, ubi manere non libeat, unde redire jam pudeat. Sic enim credo te affici, cum ista legeris. Sed o si pax Christi in tuo corde vincat, et bona pœnitentia de mala verecundia palmam ferat.

XV. Sed jam nunc parumper attende quomodo ex ista lege peccati, cujus motum mortalitas etiam continentium

[1] Rom. VII, 23. — [2] Ibid. 18.

cogitur ferre, cui modum castitas nuptiarum laborat imponere, ubi concupiscentia carnis, voluptasque, quam laudas, contra propositum voluntatis agit suos impetus, cum excitatur, etiamsi actus non peragit, cum frenatur : attende ergo paulisper, quomodo ex hac lege peccati omnem generari hominem, et ideo trahere originale peccatum, sanctus eloquatur Ambrosius in eo ipso de sacramento regenerationis sive de philosophia libro suo [1]. « Est, inquit, domus quam sapientia ædificat, et mensa cœlestibus referta sacramentis, in qua justus cibum divinæ voluptati epulatur, suavem gratiæ potum bibens, si perpetuorum meritorum uberi posteritate lætetur. Hos filios generans David partus illos corporeæ commixtionis horrebat, et ideo mundari sacri fontis irriguo desiderabat, ut carnalem ac terrenam labem gratia spiritalis ablueret. « Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, et in de-» lictis peperit me mater mea [2]. » Male Eva parturivit, ut partus relinqueret mulieribus hæreditatem, atque unusquisque concupiscentiæ voluptate concretus, et genitalibus visceribus infusus, et coagulatus in sanguine, in pannis involutus, prius subiret delictorum contagium, quam vitalis spiritus munus hauriret. » Si te non deseruit qualiscumque saltem sensus humanus, vides quid de concupiscentiæ voluptate, hac ipsa cui præbes impudentissimum patrocinium, pronuntiaverit, tui, quod sæpe dicendum est, doctoris testimonio prædicatus, tam memorabilis doctor Ambrosius : quod ea quisque concretus, ea genitalibus visceribus infusus, ea coagulatus in sanguine; et in pannis, non utique laneis aut lineis, aut hujuscemodi talibus, qualibus jam nati obvolvuntur infantes, sed pannis vitiatæ originis tanquam hæreditariis involutus, prius subeat contagium delictorum, quam

[1] Ambrosius lib. de Sacramento. — [2] Psal. L, 7.

vitalis hujus aëris auram spirando percipiat: in quem velut immensum fontem communis et non desistentis alimenti, post occulta spiramenta viscerum maternorum, qui nascitur, funditur; in ortu ploraturus reatum, quem contraxit ante ortum. Ergo-ne ex hujus concupiscentiæ motu illi non erubescerent homines primi, quo et ipsi apparebant noxii, et eorum filii peccato parentum prænuntiabantur obnoxii? Utinam sicut illi erubuerunt eas partes corporis, in quibus libidinis inobedientiam sentiebant, nudas relinquere; ita tu fidei catholicæ obediens erubesceres erubescenda laudare.

XVI. Quid autem etiam de ipso ficulneorum tegmine foliorum in libro de paradiso idem ipse scripserit doctor adverte[1]. « Quod igitur gravius est, inquit, hac se Adam interpretatione succinxit eo loci, ubi fructu magis castitatis se succingere debuisset. In lumbis enim quibus præcingimur, quædam semina generationis esse dicuntur: et ideo male ibi succinctus est Adam foliis inutilibus, ubi futuræ generationis non fructum futurum, sed quædam peccata signaret. » Hic certe frustravit iste vir sanctus tam elaboratam disputationem tuam nimisque sollicitam, ne post peccatum Adam et Eva oculis apertis lumbos præcinxisse credantur. Ut enim tanta ibi loquacitate laborares, contra sensus veniebas omnium, et eos multi loquii strepitu perstringere cupiebas. Quid enim tam in promptu est, quam succinctoriis, vel præcinctoriis, quæ græce περιζώματα nuncupantur, lumbos hominum contegi vel præcingi, quas vulgus etiam munituras vocat? Neque hoc ille homo Dei, cujus te urgemus eloquio, tanquam obscurum esset exposuit: sed quod omnes intelligebant, quid significaret ostendit. « In lumbis enim quibus præcingimur, ait, quædam semina generationis esse di-

[1] Lib. de paradiso, cap. 13.

cuntur, et ideo male ibi succinctus est Adam foliis inutilibus. Quare male? Sequitur et dicit : « Ubi futuræ generationis, non fructum futurum, sed quædam peccata signaret. » Habes-ne ad ista quod dicas? Ecce unde illa confusio, ecce unde contextio et succinctio foliorum, ecce unde in posteris originale peccatum.

XVII. Sanctus vero Joannes Constantinopolitanus episcopus, quantum verecundia permittere potuit, totum illud primorum hominum erubescentium factum duobus verbis evidenter expressit dicens : « Foliis autem ficus erant cooperti, tegentes speciem peccati. » Cui non appareat, quæ vel qualis peccati species a confusis tegenda fuerat in regione lumborum, qui de sui corporis nuditate non confundebantur ante peccatum? Obsecro, intelligite; imo vero permittite homines, quod vobiscum intelligunt intelligere, et nolite nos cogere de pudendis pene impudenter diutius disputare.

XVIII. Merito idem beatus Joannes, etiam ipse, sicut et martyr Cyprianus[1], circumcisionem carnis in signo præceptam commendat esse baptismatis. « Et[2] vide quomodo Judæus, inquit, circumcisionem non differt propter comminationem, quia omnis anima quæcumque non fuerit circumcisa die octavo exterminabitur de populo suo[3]. Tu autem, inquit, non manufactam circumcisionem differs, quæ in expoliatione carnis in corpore perficitur, ipsum Dominum audiens dicentem : « Amen, amen dico vobis, nisi quis renatus fuerit ex » aqua et spiritu, non introibit in regnum cœlorum[4]? » Cernis quemadmodum circumcisionem circumcisioni, comminationem comminationi vir ecclesiastica doctrina

[1] Cyprianus epist. 64. ad Fidum. — [2] Verba hæc apud Basilium leguntur homilia 13. quæ exhortatio est ad baptismum. — [3] Gen. XVII, 14. — [4] Joan. III, 5.

præditus comparavit? Quod ergo est octavo die non circumcidi, hoc est in Christo non baptizari : et quod est perire de populo suo, hoc est non intrare in regnum cœlorum. Et tamen vos in baptismate parvulorum expoliationem carnis, hoc est, circumcisionem non manufactam, celebrari negatis; quia nihil eos, quo expoliari debeant, habere contenditis. Non enim eos fatemini mortuos in præputio carnis suæ, quo peccatum significatur, maxime quod originaliter trahitur : per hoc enim est corpus nostrum corpus peccati, quod evacuari dicit Apostolus per crucem Christi[1].

XIX. Sed nunc sententiis episcoporum qui fuerunt ante nos, et hæc divina eloquia fideliter et memorabiliter tractaverunt, urgere te institui. Proinde ad episcopum Ambrosium revertamur : qui cum et homines, id est, et animas et corpora hominum, opus Dei esse non dubitet, et nuptias honoret, et in baptismo Christi prædicet omnia peccata dimitti, et Deum esse noverit justum, et capacem virtutis atque perfectionis per Dei gratiam humanam non neget esse naturam; quæ vestra quinque facitis argumenta, contendentes nullum istorum quinque verum esse posse, nisi falsum sit trahere nascentes originale peccatum : tamen hoc ipsum, quod his quinque argumentis auferre conamini, sic ille ubi opus est, in suis sermonibus ponit, ut cuivis satis eluceat, quid catholica veritas soleat prædicare, quid profana novitas conetur evertere. An forte ipsum quoque Ambrosium scisse ac docuisse dubitabis, Deum esse hominum conditorem, et animæ et corporis? Audi ergo quid dicat in libro de philosophia contra Platonem philosophum, qui hominum animas revolvi in bestias asseverat, et animarum tantummodo Deum opinatur auctorem, corpora autem

[1] Rom. VI, 6.

diis minoribus facienda decernit. Ergo sanctus Ambrosius, « Miror, inquit, tantum philosophum, quomodo animam, cui potestatem conferendæ immortalitatis attribuit, in noctuis includat, aut ranulis, feritate quoque induat bestiarum : cum in Timæo eam Dei opus esse memoraverit, inter immortalia a Deo factam; corpus autem non videri opus summi Dei asserit, quia natura carnis humanæ nihil a natura corporis bestialis differt. Si ergo digna est quæ Dei opus esse credatur, quomodo indigna est quæ Dei opere vestiatur? » Ecce non solum animam, quod et illi dicunt, verumetiam corpus, quod illi negant, contra Platonicos Dei opus esse defendit Ambrosius.

XX. An tu dicturus es, quod nuptiis ingerat crimen, quia et inde quod nascitur concupiscentiæ voluptate concretum, dicit subire contagium delictorum? Audi ergo de nuptiis Ambrosii sententiam in Apologia sancti David[1]. « Bonum, inquit, conjugium, sancta copula. Sed tamen qui habent uxores, ita sint ac si non habentes; ipse est thorus incoinquinatus; et nemo alterum fraudare debet eo, nisi forte ad tempus, ut vacent orationi[2]. Tamen secundum Apostolum, non vacat orationi quis eo tempore[3], quo usum corporeæ illius conventionis exercet. » Audi et alteram in libro de Philosophia : « Bona, inquit, continentia, quædam velut crepido pietatis. Namque in præcipitiis vitæ hujus labentium statuit vestigia; speculatrix sedula, ne quid obrepat illicitum. Mater autem vitiorum omnium incontinentia, quæ etiam licita vertit in vitium. Ideoque Apostolus non solum a fornicatione nos retrahit, verumetiam in ipsis conjugiis modum quemdam docet, et tempora præscribit orandi.

[1] Ambrosii lib. de Paradiso, cap. 12. — [2] 1 Cor. VII, 29. — [3] Ibid. 3. —

Intemperans enim in conjugio, quid aliud nisi quidam adulter uxoris est? » Cernis quemadmodum velit etiam inter se ipsa vere honesta esse conjugia? Vides quemadmodum dicat, incontinentiam etiam licita vertere in vitium, ubi et licitum demonstrat esse connubium, et in ipso non vult incontinentiam fœdare quod licitum est? Advertis quomodo intelligere nobiscum debeas, in quo morbo desiderii noluerit Apostolus unumquemque vas suum possidere[1], sicut gentes quæ ignorant Deum? Tibi autem libido non nisi præter uxorem videtur esse culpabilis. Quid ergo de Ambrosio judicabis, qui intemperantem in conjugio adulterum quemdam appellat uxoris? Tu-ne melius nuptias honoras, in quibus libidini licentiosissimum spatium præbuisti; ne fortassis offensa defensorem sibi alium provideret? Neque enim, quod ego commemoravi secundum veniam conjugibus concedere Apostolum[2], (ubi procul dubio notatur, etsi ignoscitur, culpa,) saltem verbo tenus attingere voluisti; aut quod ab illo opere, ut orationi vacent, cessare conjuges admonentur, quod ego totum commemoravi, ausus es in tua responsione refricare : credo, formidans, ne tua videretur prævaricata defensio, si et te confitente appareret, quod per libidinem, cui te patrocinari non pudet, etiam conjugum impediretur oratio. Ita cum mihi pro illa respondere cuperes, sed Apostolo resistere non auderes, nec in aliam sententiam, sicut soletis, ipsum apostolicum testimonium detorquere potuisses, omnino inde tacere maluisti. Tu ergo melius honoras nuptias, quarum dignitatem tanquam omnino irreprehensibili volutabro carnalis concupiscentiæ decoloras; an ille, qui cum dicat, non solum licitum, sed etiam bonum conjugium sanctamque copulam, tamen cessante libidinis voluptate,

[1] I Thess. IV, 4. — [2] I Cor. VII, 6.

tempora orandi ab Apostolo præscripta commemorat; atque ita non vult illi morbo deditos esse conjuges, unde trahitur originale peccatum, ut eos qui habent uxores, secundum eumdem Apostolum, ita esse velit, ac si non habentes; nec vocare dubitat etiam uxoris adulterum intemperantem maritum, omne connubii bonum pensans non cupiditate carnis, sed fide potius castitatis; non morbo passionis, sed fœdere conjunctionis; non voluptate libidinis, sed voluntate propaginis? Nam mulierem viro non nisi generandi causa perhibet institutam, unde tam diu frustra, quasi quisquam hoc nostrum negaret, disputandum putasti. Hæc enim sunt de hac re verba ejus in libro de Paradiso[1]: « Si igitur viro, inquit, culpæ auctor est mulier, quemadmodum pro bono videtur adjecta? Verum si consideres, quia Deo universitatis est cura, invenies plus placere Domino debuisse id in quo esset causa universitatis, quam condemnandum fuisse illud in quo esset causa peccati. Ideo quia ex viro solo non poterat humani esse generis propagatio, pronuntiavit Dominus, non esse bonum solum hominem esse[2]. Maluit enim Deus plures esse, quos salvos facere posset, quibus donaret peccatum, quam unum solum Adam, qui liber esset a culpa. Denique quia idem, inquit, utriusque auctor est operis, venit in hunc mundum, ut salvos faceret peccatores. Postremo nec Caïn parricidii reum prius quam generaret filios, passus est interire. Ergo, inquit, propter generationem successionis humanæ debuit mulier adjici viro. »

XXI. Habes ecce Ambrosium doctorem meum, et a tuo memorabiliter prædicatum, et opus Dei esse omnem hominem atque hominis carnem, et bonas esse nuptias in quantum sunt nuptiæ, non modo fatentem, verum-

[1] Ambrosii de Paradiso, cap. 10. — [2] Gen. II, 18.

etiam defendentem. Jam vero quod per originale peccatum sacro baptismati nihil deroget, superius demonstravi, quando ejus posui verba, ubi dicit : « Illum justificari a peccato, cui per baptismum peccata remittuntur omnia. » Justum porro ille Deum ubi non prædicat, aut quis de hoc potest catholicus dubitare Christianus, quod pene et omnes impii confitentur?

XXII. Quintum illud restat, utrum videatur Ambrosio humanam capacem justificationis et perfectionis esse naturam ; nec ab hac sententia propterea revocetur, quia sæpe ac multis modis dicit omnem hominem sub peccato nasci, et esse ipsum ortum ejus in vitio. Verum et hoc jam supra docui, ubi eum loco ipso paulo post dixisse memoravi : « A Christi carne damnatum esse peccatum, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit, ut in carne nostra esset justificatio per gratiam, ubi erat ante colluvio per culpam. » Ibi enim naturam demonstravit humanam, etiam istam, quæ sub peccato nascitur, et cujus ortus in vitio est, esse justificationis capacem : sed sane per gratiam, quod inimicum est vobis, eidem gratiæ crudelibus inimicis. Verum si hoc parum est, rursus quid dicat, attende in expositione Isaïæ prophetæ[1] : « Videamus, inquit, ne qua sit post hujus vitæ curriculum nostra regeneratio, de qua dictum est : « In » regeneratione cum sederit Filius hominis in throno glo» riæ suæ[2]. » Sicut enim regeneratio lavacri dicitur, per quam detersa peccatorum colluvione renovamur : ita regeneratio dici videtur, per quam ab omni corporeæ concretionis purificati labe, mundo animæ sensu in vitam regeneramur æternam. » Nempe distinxit vir sanctus et verax, justificationem vitæ hujus, quæ fit per lavacrum regenerationis, et illius perfectionem, cum et nostra cor-

[1] In Isaïæ, cap. I. — [2] Matth. XIX, 28.

pora fuerint immortalitate renovata. Non itaque fuit Ambrosio, quamvis fateretur nascentis originis vitium, justificationis desperata perfectio. Quia sicut est humana natura creatori Deo formabilis, ita sanabilis redemptori.

XXIII. Sed vos festinatis, et præsumptionem vestram festinando præcipitatis. Hic enim vultis hominem perfici, atque utinam Dei dono, et non libero, vel potius servo propriæ voluntatis arbitrio. A qua perfectione quidem longe vos esse sentitis: sed dolus est in ore vestro, sive peccatores vos esse dicatis, et justos credi velitis; sive profiteamini perfectionem justitiæ, quam profecto in vobis non esse sententitis. Justificatio porro in hac vita nobis secundum tria ista confertur: prius lavacro regenerationis, quo remittuntur cuncta peccata: deinde congressione cum vitiis, a quorum reatu absoluti sumus: tertio dum nostra exauditur oratio, qua dicimus, « Di» mitte nobis debita nostra [1]; quoniam quamlibet fortiter contra vitia dimicemus, homines sumus; Dei autem gratia sic nos in hoc corruptibili corpore adjuvat dimicantes, ut non desit propter quod exaudiat veniam postulantes. Istam super nos Dei misericordiam, vobis necessariam non putatis; quoniam ex eo numero estis, de quibus in Psalmo dictum est, « Qui confidunt in virtute sua [2]. » Sed quanto melius audimus Ambrosium in libro de Fuga sæculi dicentem [3]: « Frequens nobis de effugiendo isto sæculo est sermo: atque utinam quam facilis sermo, tam cautus et sollicitus affectus. Sed quod pejus est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, et vanitatum offusio mentem occupat, ut quod studeas vitare, hoc cogites, animoque volvas. Quod cavere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti magis eam esse rem quam effectus, testatur Propheta dicendo:

[1] Matth. vi, 12. — [2] Psal. xlviii, 7. — [3] De Fuga sæculi, cap. i.

« Declina cor meum in testimonia tua, et non in avari- » tiam[1]. » Non enim in potestate nostra est cor nostrum, et nostræ cogitationes, quæ improviso offusæ, mentem animumque confundunt, atque alio trahunt quam tu proposueris; ad sæcularia revocant, mundana inserunt, voluptaria ingerunt, illecebrosa intexunt, ipsoque in tempore quo elevare mentem paramus, insertis inanibus cogitationibus, ad terrena plerumque dejicimur. » Hæc si vos non patimini : ignoscite, non vobis credimus, sed in his potius sancti Ambrosii verbis quoddam speculum, et hoc si proficimus, communis humanæ infirmitatis agnoscimus. Vobis autem etiam si credamus, et dicamus, Orate pro nobis, ut nec nos ista patiamur; ita vos invenimus elatos et alta sapientes, ut respondeatis nobis, non solum ista vos non pati, verum etiam in hominis esse potestate, ne ista patiatur, nec esse causam cur ad hoc Dei poscatur auxilium.

XXIV. Quanto ergo melius identidem audimus Ambrosium Dei gratiam confitentem, nec de sua virtute confidentem, qui cum hæc dixisset adjecit, « Quis autem tam beatus, qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine auxilio divino quî fieri potest? Nullo profecto modo. Denique, inquit, supra eadem Scriptura dicit: « Beatus » vir cujus est auxilium ejus abs te, Domine, ascensus » in corde ejus[2]. » Itemque idem ipse in libro de Sacramento regenerationis[3]: « Quis igitur est, inquit, qui carne utitur ad operandum, nisi anima? Ergo princeps et domina carnis naturaliter anima est, quæ domare carnem debet et regere. Ideoque Spiritus sancti fulta præsidio, dicit in Psalmo, « Non timebo quid faciat mihi » caro[4]. » Ipsa eadem dicit in Paulo, « Sed castigo cor-

[1] Psal. CXVIII, 36. — [2] Id. LXXXIII, 6. — [3] Lib. de Sacramento regenerationis. — [4] Psal. LV, 5.

» pus meum, et servituti redigo[1]. » Castigat ergo Paulus quod ipsius est, non quod ipse est. Aliud enim quod ipsius, aliud quod ipse est. Castigat quod ipsius est, ut mortem in se lasciviæ corporalis justus operetur. » Numquid sanctus Ambrosius quando ista dicebat, non cum vitiis confligebat? non vitia vincebat? non exercitum quemdam variarum cupiditatum intra semetipsum, tanquam Christi miles egregius debellabat? non corpus proprium castigabat? Numquid non superatis et oppugnatis diaboli operibus, opus Dei cum opere Dei, hoc est, anima cum carne pacem justitiæ requirebat, ut non in sua virtute confidens, sed sicut ait, « Spiritus sancti fulta » præsidio diceret, Non timebo quid faciat mihi caro[2]?» Ecce quomodo natura humana capax justificationis ostenditur: ecce quomodo virtus in infirmitate perficitur[3].

XXV. Sed audiamus de hac re etiam victoriosissimum martyrem Cyprianum in Epistola de Mortalitate[4], « Cum avaritia nobis, inquit, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est, cum carnalibus vitiis, cum illecebris sæcularibus assidua et molesta luctatio est. Obsessa mens hominis, et undique diaboli infestatione vallata, vix resistit. Si avaritia prostrata est, exurgit libido: si libido compressa est, succedit ambitio: si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, vinolentia invitat, invidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abcindit. Cogeris maledicere, quod divina lex prohibet, compelleris jurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, et delectat hic inter diaboli gladios diu stare, cum magis concupiscendum sit et optandum, ad Christum subveniente velocius morte properare. » Absit autem, ut sanc-

[1] 1 Cor. IX, 27. — [2] Psal. LV, 5. — [3] 2 Cor. XII, 9. — [4] Cyprian. lib. de Mortalitate.

tum Cyprianum aut avarum existimemus fuisse, quia cum avaritia; aut impudicum, quia cum impudicitia; aut iræ subditum, quia cum ira; aut ambitiosum, quia cum ambitione; aut carnalem, quia cum carnalibus vitiis; aut sæculi hujus amatorem, quia cum illecebris sæcularibus; aut libidinosum, quia cum libidine; aut superbum, quia cum superbia; aut vinolentum, quia cum vinolentia; aut invidum, quia cum invidia confligebat. Imo vero ideo nihil eorum erat, quia his malis motibus partim de origine, partim de consuetudine venientibus, fortiter resistebat, non acquiescens esse, quod eum esse cogebant. Nec ideo tamen in tam periculoso laboriosoque certamine nullo telo feriebatur hostili; cum dicat in Epistola de Eleemosynis[1]: « Ne quisquam sic sibi de puro atque immaculato pectore blandiatur, ut innocentia sua fretus, medicinam non putet adhibendam esse vulneribus, cum Scriptum sit, « Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloria- » bitur mundum se esse a peccatis[2]. » Et iterum, in Epistola sua, inquit, Joannes ponat et dicat, « Si dixerimus » quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et » veritas in nobis non est[3]. » Si autem nemo esse sine peccato potest, et quisquis se inculpatum esse dixerit, aut superbus, aut stultus est; quam necessaria, quam benigna est divina clementia, quæ cum sciat non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis denuo sanandisque vulneribus remedia salutaria. » O doctor præclarissime et testis gloriosissime, sic docuisti, sic monuisti, sic te audiendum imitandumque præbuisti. Merito finitis aliis omnium cupiditatum certaminibus sanatisque vulneribus, cum extrema et omnium maxima vitæ hujus cupiditate, pro Christi veritate pugnasti, et ejus

[1] Lib. de Opere et Eleemos. — [2] Prov. xx, 9. — [3] I Joan. I, 8.

in te gratiæ largitate vicisti. Secura est corona tua, victoriosa est doctrina tua, in qua et istos vincis qui confidunt in virtute sua. Ipsi enim clamant, Perfectio nobis virtutis a nobis est : tu autem reclamas, « Nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia et misericordia tutus est. »

XXVI. Audi et beatissimum Hilarium, ubi speret hominis perfectionem. Cum enim loqueretur de pace evangelica, ubi Dominus ait, « Pacem meam do vobis[1]: Quia lex, inquit, umbra erat futurorum bonorum, idcirco per hanc præfiguratam significantiam docuit nos in hoc terreni et morticini corporis habitaculo mundos esse non posse, nisi per ablutionem cœlestis misericordiæ emundationem consequamur, post demutationem resurrectionis terreni corporis nostri effecta gloriosiore natura[2]. » Rursus in eodem sermone[3] : « Ipsis, inquit, Apostolis verbo licet jam fidei emundatis atque sanctificatis non deesse tamen malitiam, per conditionem communis nobis originis, docuit dicens ; « Si vos cum sitis » mali, nostis bona data dare filiis vestris[4]. » Vides quemadmodum venerabilis catholicus disputator, nec in hac vita mundationem nostram neget ; et tamen humanam perfectiorem speret, (id est, perfectioris mundationis) in ultima resurrectione naturam.

XXVII. In quadam vero homilia de libro sancti Job attende quid dicat[5], quemadmodum ipsius diaboli adversus nos indesinens bellum ex hoc fieri asserat, cum ea mala quæ in nobis sunt, excitat contra nos ; quod in nostram fieri utilitatem vult docere, convertente scilicet divina misericordia malitiam diaboli ad purgationem nostram. « Tanta enim et tam admirabilis, inquit, in nos misericordiæ Dei bonitas est, ut per quem in Adæ

[1] Joan. XIV, 27. — [2] Hilarius in Psal. CXVIII, 18. — [3] Ibid. ad v. 115. — [4] Matth. VII, 11. — [5] Homilia de S. Job : sed non extat.

offensa generositatem primæ et beatæ illius creationis amisimus, per eum rursum id quod amissimus, obtinere mereamur. Tunc enim diabolus invidens nocuit nunc autem cum nocere nititur, vincitur. Movet enim per infirmitatem carnis nostræ omnia potestatis suæ tela, cum ad lasciviam accendit, cum ad ebrietatem illicit, cum ad odia stimulat, cum ad avaritiam provocat, cum ad cædes instruit, cum ad maledicta exacerbat. Sed cum per firmitatem animi horum omnium subrepentia incentiva reprimuntur, emundamur a peccato per hujus victoriæ gloriam. Dictum enim ita est : « Aut quomodo se » emundabit natus ex muliere ? Quia non extante hoste, » non erit bellum ; cessante deinde bello, victoria de- » erit[1]. » Collidentium autem adversus nos vitiorum victoria non adepta, non erit emundatio ulla vitiorum : quia his insidiis corporis nostri pirata victo, colluctantium adversus nos passionum concertatione purgamur. Memores igitur, inquit, et conscii, illa ipsa corpora nostra omnium vitiorum esse materiem, per quam polluti et sordidi nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus, gaudeamus nobis esse hostem, in cujus concertatione quodam concertationis nostræ bello dimicemus. »

XXVIII. In expositione autem primi Psalmi[2] idem doctor non dubitat dicere, naturam nostram, utique istam quæ de morbo morbum trahit, ad peccandum ferri, ac sic ne peccemus, adversus eam nos quodam modo fidei religione pugnare. « Plures enim sunt, inquit, qui cum per confessionem Dei ab impietate discreti sint, non tamen a peccato per id liberi sunt, Ecclesiæ disciplinam non tenentes, ut avari, ebriosi, tumultuosi, procaces, superbi, simulatores, mendaces, rapaces. Et ad hæc quidem nos vitia naturæ, inquit, nostræ propellit instinc-

[1] Job. xxv, 4. — [2] In Psal. i, 1.

tus : sed utile est nos a via ad quam ferimur abscedere, neque consistere illic adhibito decedendi ex ea non moroso recursu. Et idcirco, « Beatus est vir qui in via pec» catorum non stetit[1] : » natura quidem in viam hanc ferente, sed ex via hac fidei religione referente. » Numquidnam istum putabimus accusatorem fuisse naturæ, quam condidit Deus? Non utique : non enim dubitabat homo catholicus, humanam Dei opus esse naturam; sed profecto vitia, cum quibus nascimur accusavit, Apostolicum illud tenens, « Fuimus enim et nos natura filii iræ, » sicut et cæteri[2]. » Verumtamen hæc verba, quæ de sermone sancti Hilarii posui, si mea essent, quanta in me diceres, Manichæorumque nomen et crimen quanto buccarum strepitu ventilares? Nunc ergo ne tui stomachi follis indigesta maledictorum cruditate rumpatur, in hunc evome, si audes, calumniosas tuas vanitates, et insanias mendaces. « Ad hæc, inquit, nos vitia naturæ nostræ propellit instinctus. » Quæ ista natura est? Numquid gens tenebrarum, quam Manichæorum fabula inducit? Absit. Catholicus loquitur, insignis Ecclesiarum doctor loquitur, Hilarius loquitur. Nostra ergo natura est primi hominis prævaricatione vitiata, non ab alia natura ulla divisione separanda, sed ipsa sananda : cui diabolum a nobis constitui calumniaris auctorem, dum tu ei Christum invides salvatorem, et ejus hic vitam, ita ut sine ullo sit omnino peccato, perfectam duci posse contendis.

XXIX. Sed audi quid etiam hinc te admoneat beatus Hilarius[3]. Cum enim exponeret Psalmum quinquagesimum primum : « Spes, inquit, in misericordia Dei in sæculum et in sæculum sæculi est. Non enim ipsa illa justitiæ opera sufficient ad perfectæ beatitudinis meritum, nisi misericordia Dei etiam in hac justitiæ volun-

[1] Psal. I, I. — [2] Ephes. II, 3. — [3] Hilarius in Psal. 51. versus finem.

tate humanarum demutationum et motuum non reputet vitia. Hinc illud Prophetæ dictum est : « Melior miseri» cordia tua super vitas[1]. » Vides-ne hominem Dei ex illo numero esse beatorum, de quibus prædictum est : « Bea» tus vir cui non imputavit Dominus peccatum, neque » est in ore ejus dolus[2]? » Confitetur enim etiam peccata justorum, magis eos asserens in Dei misericordia spem ponere, quam de justitia sua fidere : et ideo non est in ore ejus dolus, imo in ore illorum omnium, quibus hujus veracis humilitatis vel humilis veritatis perhibet testimonium. Qui dolus abundat in ore vestro. Ubi enim virtus non est, et tanta jactantia est, hypocrisis est : et ubi hypocrisis, utique dolus. Prorsus quantum sancti de misericordia Dei quæ magna est, tantum vos de vestra quæ nulla est virtute præsumitis : et quantum ipsi adversus ingenerata vitia bellum gerunt adjuti per Dei gratiam, tantum vos bellum geritis adversus ipsam Dei gratiam. Sed utinam sicut vos vincit in suis ; ita suos faciens, vos quoque ipsos vincat in vobis.

XXX. Ita-ne in corde vestro dicere audetis, quod cum vos audiunt, accenduntur homines ad virtutem, cum autem istos audiunt tantos ac tales viros, Cyprianum, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, cæterosque sacerdotes Domini, desperatione franguntur, ac renuntiant studiis perfectionis ? Hæccine monstra cogitationum ascendunt in cor vestrum, et non elidunt frontem vestram? Ergo-ne vos honoratis sanctos Dei, Patriarchas, Prophetas, Apostolos laude naturæ, et decolorant eos ista lumina Ecclesiæ vituperatione naturæ ; quia eos dicunt in corpore mortis hujus, ut tenerent castitatis bonum, dimicasse contra ingenitum concupiscentiæ malum, per Dei gratiam prius conflictatione vincendum, postea

[1] Psal. LXII, 4. — [2] Id. XXXI, 2.

novissima regeneratione sanandum? Tu intelligis « Judæum esse qui dicit : « Non enim quod volo bonum hoc » ago[1] : » et hoc præclaro intellectu, « Nec conversationis sordes in naturæ refundis invidiam; nec earum obscœnitates Apostolorum et sanctorum omnium consolaris injuriis : » et hæc mala quæ tu non facis, faciebat Ambrosius cum collegis suis eadem sentientibus, qui beatum Apostolum de se ipso dixisse intelligit : « Non quod volo » facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago : » et, « Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi » mentis meæ[2] : » et cætera hujusmodi? Isti ergo sancti talia docendo, « Suffodiunt, sicut mihi objicis, murum pudoris, et vos ob perfectionis prædicationem patimini invidiam? Sed te, ut scribis, plurimum consolaris, quoniam laudis genus est, ei displicuisse qui Apostolis non pepercit. » Si ego Apostolis dicendo talia non peperci; ergo nec Ambrosius pepercit Apostolis, nec coepiscopi ejus eadem sentientes. Si autem illi et ex Apostolis ista didicerunt, et secundum Apostolos ista docuerunt; quid me unum appetis? Ipsos aspice, ipsos etiam atque etiam deposito paulisper tumore cervicis intuere. Ita-ne tandem, juvenis confidentissime, consolari te debes, quia talibus displices, an lugere?

XXXI. Sed jam quid egerimus per totum istum librum, in summam sicut possumus breviter colligamus. Proposuimus hic auctoritatis mole sanctorum, qui episcopi ante nos, non solum sermone, cum hic viverent, verumetiam scriptis, quæ posteritati relinquerent, fidem catholicam strenue defenderunt; vestra argumenta confringere, quibus dicitis : « Si Deus homines creat, non possunt cum aliquo malo nasci : Si nuptiæ bonum sunt, nihil ex eis oritur mali : Si in baptismate peccata omnia

[1] Rom. VII, 19. — [2] Ibid. 23.

remittuntur, non possunt nati de renatis trahere originale peccatum : Si justus est Deus, non potest in filiis parentum damnare peccata, cum ipsis parentibus dimittat et propria : Si perfectæ justitiæ capax est humana natura, habere non potest vitia naturalia. » Ad hæc nos dicimus, et Deum esse hominum creatorem, hoc est, et animæ et corporis ; et bonum esse nuptias ; et per baptisma Christi omnia peccata dimitti ; et justum esse Deum ; et perfectæ justitiæ capacem humanam esse naturam : et tamen cum hæc omnia vera sint, obnoxios nasci homines origini vitiatæ, quæ trahitur ex homine primo ; et ideo ire in damnationem, nisi renascantur in Christo. Hoc autem probavimus catholicorum auctoritate sanctorum, qui et hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, et illa quinque esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non est consequens, ut hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundum catholicam fidem, quæ antiquitus toto orbe diffunditur, et hoc, et illa vera esse confirmant ; ut vestra fragilis, et quasi argutula novitas sola auctoritate conteratur illorum : præter quam quod ea dicunt, ut se per eos loqui veritas ipsa testetur. Sed nunc auctoritate primitus eorum vestra est contumacia comprimenda, ut a præsumptionis impetu repercussi, et quodam modo sauciati, dum tales homines Dei sic in fide catholica errare potuisse non creditis, ut aliquid dicerent, unde esset consequens, Deum non esse hominum creatorem, nuptias esse damnandas, in baptismo non omnium remissionem fieri peccatorum, Deum esse injustum, nullam spem nobis remansisse virtutis perficiendæ, quæ omnia vel aliquid eorum nefas est opinari : ausus præcipites refrenetis, et tanquam ex furore resipiscentes, incipiatis in qua nutriti estis, recolere et advertere et resumere veritatem.

XXXII. Dicit beatus Ambrosius : Unum solum hominem mediatorem Dei et hominum, eo quod sit natus ex virgine, nec senserit nascendo peccatum, generationis obnoxiæ vinculis non teneri. Omnes autem homines sub peccato nasci, quorum ipse ortus in vitio est : quia concupiscentiæ voluptate concreti, prius subirent contagia delictorum, quam vitalem de hoc aëre spiritum ducerent. Ipsamque concupiscentiam tanquam legem peccati in corpore mortis hujus, legi mentis usque adeo repugnare, ut adversus eam, non solum quicumque boni fideles, sed apostolicæ etiam virtutis magnitudo pugnaverit, ad hoc ut per Christi gratiam caro animæ subjugata, in concordiam revocetur : quorum duorum, quæ primitus sine peccato creata sunt, ex primi hominis transgressione facta discordia est. Et quis hæc dicit? Homo Dei, catholicus, et catholicæ veritatis adversus hæreticos usque ad periculum sanguinis defensor acerrimus, sic tui doctoris testimonio prædicatus, ut diceretur : « Quod ejus fidem et in Scripturis purissimum sensum ne inimicus quidem ausus est reprehendere. » Qui creatorem Deum non solum animarum, verumetiam corporum, adversus Platonicorum philosophorum asseveravit errorem. Qui nuptiarum bonum et causa propagandi generis humani divinitus institutum, et pudicitia conjugali sanctam ejus copulam prædicavit. Qui neminem dixit justificari a peccato, nisi cui fuerint per baptismum dimissa omnia peccata. Qui coluit juste justum Deum. Qui perfectionem hominis in virtute atque justitia absit ut impediat desperando : sed eam tamen perfectionem cui nihil adjiciendum sit, in alia vita sperat, quæ implebitur resurrectione mortuorum ; in hac autem vita humanam justitiam in quadam militia belloque constituit, non solum adversus æmulas aërias potestates;

sed adversus ipsas nostras cupiditates, per quas et illi exteriores inimici nos dejicere, vel penetrare moliuntur. In hoc bello et ipsam carnem adversariam gravem dicit, cujus utique natura sicut primitus condita est, nobiscum concordissima permaneret, nisi primi hominis prævaricatione vitiata, suo nobiscum languore confligeret. In hoc bello ille vir sanctus monet nos sæculum effugere, et in ea fuga quanta sit difficultas, imo impossibilitas, nisi Dei gratia opituletur, ostendit. Dicit mortua quidem vitia per remissionem in baptismate omnium peccatorum, sed eorum nos curare debere quodam modo sepulturam. Et in hoc ipso opere talem describit cum vitiis mortuis nos habere conflictum, ut non quod volumus agamus, sed quod odio habemus, hoc faciamus : multa in nobis peccatum nobis reluctantibus operari, redivivas plerumque resurgere voluptates : luctandum nobis esse adversus carnem, adversus quam luctatus est Paulus quando dicebat : « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi » mentis meæ[1]. » Præcipit ne carni nostræ confidamus, ne nos ei credamus, cum Apostolus clamet, « Scio quia » non habitat in me, id est, in carne mea bonum : velle » enim adjacet mihi, perficere autem bonum non inve- » nio[2]. » Ecce quantam nos pugnam cum mortuis habere peccatis, ille strenuus Christi miles, et Ecclesiæ fidelis doctor ostendit. Quomodo enim peccatum mortuum est, cum multa operetur in nobis reluctantibus nobis? Quæ multa? nisi desideria stulta et noxia, quæ consentientes mergunt in interitum et perditionem; quæ utique perpeti, eisque non consentire, certamen est, conflictus est, pugna est[3]. Quorum pugna, nisi boni et mali, non naturæ adversus naturam, sed naturæ adversus vitium, jam mortuum, sed adhuc sepeliendum, id est, omnino

[1] Rom. VII, 23. — [2] Ibid. 18. — [3] 1 Tim. VI, 9.

sanandum? Quomodo ergo mortuum dicimus hoc peccatum in baptismate, sicut etiam iste vir dicit, et quomodo habitare in membris fatemur, et multa operari desideria reluctantibus nobis, quibus non consentiendo resistimus, sicut etiam hic vir fatetur; nisi quia mortuum est in eo reatu quo nos tenebat, et donec sepulturæ perfectione sanetur, rebellat et mortuum? Quamvis jam non eo modo appelletur peccatum, quo facit reum; sed quod sit reatu primi hominis factum, et quod rebellando nos trahere nititur ad reatum, nisi adjuvet nos gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, ne sic etiam mortuum peccatum rebellet, ut vincendo reviviscat et regnet.

XXXIII. In hoc bello laborantes, quandiu tentatio est vita humana super terram[1], non ideo sine peccato non sumus, quia hoc quod eo modo peccatum dicitur, operatur in membris repugnans legi mentis, etiam non sibi ad illicita consentientibus nobis: (quantum enim ad nos attinet, sine peccato semper essemus, donec sanaretur hoc malum, si ei nunquam consentiremus ad malum:) sed in quibus ab illo rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter, tamen vincimur, in his contrahimus unde quotidie dicamus: « Dimitte nobis debita nostra[2]. » Sicut conjuges quando modum generationi necessarium causa solius voluptatis excedunt[3]: sicut continentes, quando in talibus cogitationibus cum aliqua delectatione remorantur, non quidem decernentes flagitium, sed intentionem mentis, non sicut oportet, ne illo incidat, inde avertentes, aut si inciderit inde rapientes. De hac lege peccati, quæ alio modo etiam peccatum vocatur, quæ repugnat legi mentis, de qua multa beatus dixit Ambro-

1 Job. VII, 1. — 2 Matth. VI, 12. — 3 Confer de Trinit. lib. 12. c. 22 n. 18. et serm. 98. c. 6.

sius, attestantur etiam Sancti, Cyprianus, Hilarius, Gregorius, aliique quam plurimi. Qui ergo generatur in Adam, regenerandus in Christo, mortuus in Adam, vivificandus in Christo, ideo peccato est obstrictus originis, quia de malo nascitur, quo caro concupiscit adversus spiritum[1]; non de bono, quo spiritus concupiscit adversus carnem. Quid ergo mirum est, si renasci debet homo ex illo malo natus, contra quod pugnat homo renatus, quo reus et ipse teneretur, nisi renascendo liberaretur? Non est hoc malum materies Dei creantis, sed vulnus diaboli eamdem materiem vitiantis. Non est hoc malum nuptiarum, sed primorum hominum peccatum, in posteros propagatione trajectum. Etiam hujus mali reatus, baptismatis sanctificatione remittitur. Deus autem justus, si tanta parvulis mala, quanta nunc dicere non sufficio, nihil peccati trahentibus irrogaret, magis appareret injustus. Justitiæ vero perfecta capacitas hominis non negatur, quia nec vitiorum omnium plenissima sanitas sub omnipotenti medico desperatur. Propter quam catholicam veritatem sancti ac beati et in divinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes, Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius, Joannes, Basilius, quibus addo presbyterum velis nolis Hieronymum, ut omittam eos qui nondum dormierunt, adversus vos proferunt de omnium hominum peccato originali obnoxia successione sententiam : unde nemo eruit, nisi quem sine lege peccati repugnante legi mentis virgo concepit.

XXXIV. Quid est quod exultas, et mihi quasi victor insultas, « Tanquam non invenirem quid facerem, quo confugerem, si judicum premerer potestestate, si in medio eruditorum consisterem tecum, si veræ, quam dicis,

[1] Galat. v, 17.

rationis tuba, » a te scilicet magno tubicine inflata, « Si auditorum arma circumstantium et tibi faventium concreparent? » Ita enim tibi ponis ante oculos nostrum in disputatione certamen, et te argumentante, me quid respondeam non habentem, fingis ut placet. Sic tecum vana et insana tui cordis imaginatio fabulatur, quasi me ante Pelagianos judices tecum constituas, quibus plaudentibus tibi liceat exaltare tanquam tubam vocem tuam, et prædicare contra catholicam fidem et contra gratiam Christi, qua pusilli cum magnis liberantur a malo, communem tibi et illis novitiæ hujus impietatis errorem. Tales judices in Ecclesia Dei, nec sine adversario ex parte altera stante potuit eruditor vester Pelagius invenire. De quo judicio, ipse quidem quantum ad hominum conspectum attinet, velut absolutus, vestro tamen palam damnato dogmate, egressus est. At ego, ubicumque sis, ubicumque legere ista potueris, te ante istos judices intus in tuo corde constituo; quos non amicos meos et inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendentes, aliquo abs te merito tuæ offensionis aversos, et ob hoc tibi adversos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores. Nec eos qui nunquam fuerunt aut non sunt, aut quorum sententiæ de hoc quod inter nos disputatur incertæ sunt, inani cogitatione confinxi : sed sanctos et in sancta Ecclesia illustres antistites Dei, non Platonicis et Aristotelicis et Zenonicis aliisque hujusce modi, vel Græcis vel Latinis, quanquam et istis aliquos eorum, verum omnes sacris Litteris eruditos, nominatim sicut oportebat expressi; eorumque sententias, quantum sufficere videbatur, sine ulla editas ambiguitate digessi, ut in eis timeas, non ipsos, sed illum qui sibi eos utilia vasa formavit, et sancta templa construxit; qui tunc de ista causa judicaverunt, quando eos nemo potest dicere

perperam cuiquam vel adversari vel favere potuisse. Nondum enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictum : nondum eratis, qui diceretis quod in libris tuis ponis : « Quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, et quod Cœlestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, et quod terrore ab hominibus extorqueamus assensum. » Certe ipse dixisti, « Quod omnes judices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat. » Pauci tales potuerunt inveniri : sed Ambrosium aliosque collegas ejus, quos cum illo commemoravi, tales fuisse credendum est. Verum et si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas et inter partes cognitas, cum hîc viverent, suo judicio finierunt : ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt : nullas nobiscum vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt; neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos neque vos miserati sunt. Quod invenerunt in Ecclesia, tenuerunt : quod didicerunt, docuerunt; quod a patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos judices aliquid agebamus, et apud eos acta est causa nostra. Nec nos nec vos eis noti fueramus, et eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus. Nondum vobiscum certabamus, et eis pronuntiantibus vicimus.

XXXV. « Dicis, me, si sub potestate judicum premerer, quales tibi ipse componis, non habiturum fuisse quid facerem, quo confugerem; cum tuis argumentationibus unde occurrerem reperire non possem. » Ego plane haberem quid facerem, haberem quo confugerem : a Pelagianis enim tenebris ad hæc tam præclara catholica lumina provocarem; quod et nunc jam facio. Tu ergo responde quid facias, dic quo confugias. Ego a Pelagianis ad istos : tu ab istis ad quos? « An quia non nume-

randas, sed ponderandas censes esse sententias, » et addis, (quod quidem et ego verum esse consentio,) « Ad aliquid inveniendum multitudinem nihil prodesse cæcorum, » etiam istos cæcos dicere audebis? Et usque adeo permiscuit imis longus summa dies[1], usque adeo tenebræ lux, et lux tenebræ esse dicuntur, ut videant Pelagius, Cœlestius, Julianus, et cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscumque homo sis; tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, (si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis;) et quodam modo audio vocem tuam. Respondes: Absit ut audeam cæcos istos viros vel cogitare, vel dicere. Eorum ergo appende sententias. Nolo esse plures, ut eas te pigeat numerare: sed non sunt leves, ut eas dedigneris appendere; imo tam sunt graves, ut te videam sub earum onere laborare. Numquid et de istis dicturus es, « Me imbellem tibi opinionem consortis opponere, et velut consternatum metu, conscios nominare? »

XXXVI. « Dicis, in causa judicandi, amoto strepitu turbarum, de omni ordine conversationis hominum, sive sacerdotum, sive administrantium, sive præfectorum, ad discussionem talium rerum non sola nomina, sed eligendam esse prudentiam, et honorandam esse paucitatem, quam ratio, eruditio, libertasque sublimat. » Ita vero est, ut dicis: sed nec ego te ullius multitudinis numerositate perturbo; quamvis propitio Deo, de hac fide, cui contradicitis, catholica sanum sapiat etiam multitudo; in qua usquequaque plurimi, ubi possunt, quomodo possunt, sicut divinitus adjuvantur, vana vestra argumenta confutant. Unde absit a me ista, quam mihi objicis, arrogantia, « Ut me istam causam contra vos, unum pro omnibus agere pollicerer. » Quod cum tu inter

[1] Lucan. lib. 3. v. 138.

Pelagianos facis, non erubescens dicere et scribere, « Majoris tibi esse apud Deum gloriæ, destitutam veritatem tueri : » multum abjecti et vere destituti sunt, multumque abs te pendent, si hanc intolerabilem arrogantiam esse non judicant, qua te etiam ipsis Pelagio scilicet et Cœlestio, vestrum omnium doctoribus anteponis; quasi et illi jam cesserint, et tu remanseris, qui destitutam tuearis, quam veritatem putatis. Verum quia te delectat, non numerare multitudinem, sed appendere paucitatem; exceptis judicibus Palæstinis, qui hæresim vestram in absoluto Pelagio damnaverunt, quem timore compressum Pelagiana ipsa dogmata damnare coëgerunt, decem episcopos jam defunctos et unum presbyterum tibi hujus causæ opposui judices, qui de illa cum hic viverent judicaverunt. Si vestra consideretur paucitas, multi sunt: si multitudo catholicorum episcoporum, perpauci sunt. Ex quibus papam Innocentium et presbyterum Hieronymum retrahere fortasse tentabis : istum, quia Pelagium Cœlestiumque damnavit; illum, quia in Oriente contra Pelagium catholicam fidem pia intentione defendit. Sed lege quæ dicat in laudem beatissimi papæ Innocentii Pelagius, et vide utrum tales facile possis judices invenire. De illo autem sancto presbytero, qui secundum gratiam quæ data est ei, sic in Ecclesia laboravit, ut eruditionem catholicam multum in Latina lingua multis et necessariis litteris adjuvaret, non solet Pelagius jactitare, nisi « quod ei tanquam æmulo inviderit. » Sed nolo ex hoc tibi videatur de istorum numero judicum retrahendus. Non enim ejus sententiam posui, quam tempore inimicitiarum contra vestrum tenuit et defendit errorem; sed quam posuit in scriptis suis, liber ab omni studio partium, antequam damnabilia vestra dogmata pullularent.

XXXVII. De reliquis sane non habes omnino quod

dicas. Numquid Irenæus, et Cyprianus, et Reticius, et Olympius, et Hilarius, et Gregorius, et Basilius, et Ambrosius, et Joannes : « De plebeia fæce sellulariorum » sicut Tulliane jocaris : « In vestram invidiam concitati sunt ? » Numquid « Milites ? » numquid « Scholastici auditoriales [1] ? » numquid nautæ, « Tabernarii, cætarii, coqui, lanii ? » numquid « Adolescentes ex monachis dissoluti ? » Numquid postremo « De qualiumcumque clericorum turba » isti sunt, quos urbana exagitatos dicacitate, vel potius vanitate contemnis, « Quia non possunt secundum categorias Aristotelis de dogmatibus judicare ? Quasi tu, qui maxime quereris « Examen vobis et episcopale judicium denegari, » Peripateticorum possis invenire concilium, ubi de subjecto et his quæ sunt in subjecto contra originale peccatum dialectica sententia proferatur. Isti episcopi sunt docti, graves, sancti, veritatis acerrimi defensores adversus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona judici tribuisti non potes invenire quod spernas. Si episcopalis synodus ex toto orbe congregaretur, mirum si tales possent illic facile tot sedere. Quia nec isti uno tempore fuerunt : sed fideles et multis excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diversas ætates temporum, locorumque distantias, sicut ei placet atque expedire judicat, ipse dispensat. Hos itaque de aliis atque aliis temporibus atque regionibus ab Oriente et Occidente congregatos vides, non in locum quo navigare cogantur homines, sed in librum qui navigare possit ad homines. Quanto tibi essent isti judices optabiliores, si teneres catholicam fidem ; tanto tibi sunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem : quam in lacte suxerunt, quam in cibo sumpserunt, cujus lac et cibum parvis magnisque ministraverunt quam contra ini-

[1] Vide infra lib. 6. c. 11.

micos etiam vos tunc nondum natos, unde nunc revelamini, apertissime ac fortissime defenderunt. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit. Ideo profanas voces vestræ novitatis expavit; et cauta ac sobria ex admonitione apostolica, ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua[1], sic et mens ejus corrumperetur a castitate, quæ est in Christo, catholicæ fidei virginitate insidias vestri dogmatis subrepentis exhorruit; et tanquam caput colubri calcavit, obtrivit, abjecit. His igitur eloquiis et tanta auctoritate sanctorum, profecto aut sanaberis Dei misericordia donante, quod quantum tibi optem, videt qui faciat : aut si, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, et est magna stultitia, perduraveris, non tu judices quæsiturus es, ubi causam tuam purges; sed ubi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles catholicæ veritatis accuses, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Basilium, Ambrosium, Joannem, Innocentium, Hieronymum, cæterosque socios ac participes eorum, insuper et universam Christi Ecclesiam, cui divinæ familiæ Dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt. Adversus hanc autem miserabilem, quam Deus a te avertat insaniam, sc respondendum esse video libris tuis, ut fides quoque adversus te defendatur istorum; sicut contra impios et Christi professos inimicos etiam ipsum defenditur Evangelium.

[1] 2 Cor. xi, 3.

LIBER III.

Julianus deinceps ea ratione ac diligentia confutandus, ut ad singulos quatuor ipsius libros seorsim respondeatur singulis totidem libris, Hoc itaque tertio suo Augustinus primum Juliani librum refellit, id agens ut liquido appareat, cum Deus verus et bonus sit hominum conditor, bonæque sint nuptiæ et ab ipso institutæ, malam tamen esse concupiscentiam, qua caro contra spiritum concupiscit. Hoc malo bene uti pudicitiam conjugalem, meliusque non uti eo continentiam sanctiorem. Malum autem istud non ex alia substantia quam non Deus condiderit, ut Manichæus insanit, nobis esse permixtum; sed per Adæ inobedientiam exortum atque traductum, et per Christi obedientiam expiandum atque sanandum: cujus mali obligatione implicat debita pœna nascentem, solvit indebita gratia renascentem. Ex ipsis quoque Juliani dictis malam ostendi libidinem: quippe qui et remedia contra eam agnoscat, et ratione frenari eam velit, ac denique dicat gloriosa in ipsam a continentibus exerceri certamina.

1. Jam nunc, quia sine dubio tot tantorumque sanctorum, et in sacris Litteris eruditorum, et in Ecclesiæ regimine tam clara memoria et laude pollentium auctoritati si non cesseris, nec acquieveris, sive contumeliosissime sicut me, sive illos verecundius et mitius cum aliqua personarum acceptione tractaveris; tamen etiam ipsos errasse dicturus es; ita tibi, dilecte fili Juliane, Domino

donante respondere debeo, et sic tuos libros atque argumenta refellere, utsi possis, intelligas, male tibi fuisse persuasum, quod aliis persuadere moliris; teque salubriter pœniteat incautæ ac temerariæ juvenilis progressionis et prolapsionis tuæ, non tantum tibi tua correctione, verumetiam pluribus profutura, cognoscentibus vobis atque fatentibus quam non inaniter quamque veraciter tot et tanti Christianorum rectores doctoresque populorum hoc in Ecclesia Dei didicerint et docuerint, quod verisimili novitate decepti cupiebatis evertere. Si autem, quod abs te Dominus avertat, vel sic tenebratum cor habueris, ut intelligere ista non possis; vel ex eo numero fueris, quos in sanctis Psalmis veritas notat dicens : » Noluit intelli» gere, ut bene ageret [1]; » vel ex eo, de qualibus item scriptum est. « Verbis non emendabitur servus durus, » si enim et intellexerit, non obaudiet [2]: » nec sic erit iste infructuosus labor vel meus, vel aliorum fratrum, qui per Christi gratiam contra hunc errorem catholicam defendunt fidem. Multo amplius enim erunt quos antiqua veritas vel instruat defensa, vel corrigat, si non defuerunt quos irrepens error insolitus aut subverteret aut moveret. Ac ne longum faciam, non omnia verba tua ponam, sed si Dominus adjuverit, tuarum velut acutarum argumentationum nihil non solutum destructumque dimittam.

II. De judicibus : « Apud quos propterea dicis non potuisse vos agere causam vestram, quia nemo de rebus dubiis bene consultat, nisi qui ab odio, ira et amicitia vacuum pectus attulerit; quales non fuisse dicis, qui de causa vestra judicaverunt, quia prius eam cœperunt odisse quam nosse; » jam quidem superiore libro respondi : Quia si ta-

[1] Psal. xxxv, 4. — [2] Prov. xxix, 19.

les judices, quales definivit, unde hoc dixisti, Sallustius quæreretis[1] : sancto Ambrosio et coepiscopis ejus, qui de hac re abodio vestri vel amicitia, vel ira, vel quod tu non posuisti, sed Sallustius posuit, misericordia pro vobis, vel contra vos, vacuum pectus habuerunt, quando de hac re veras tranquillasque sententias protulerunt, utique cederetis. Quos nunc vobis parum est judices nolle, nisi etiam reos facere insuper audeatis. Sed obsecro te, quomodo causam vestram qui damnaverunt ante cœperunt odisse quam nosse? Qui eam procul dubio quia noverant, oderant. Noverant enim vos dicere, nihil mali parvulos habere, nascendo, quod purgari debeat renascendo. Noverant vos dicere gratiam Dei secundum merita nostra dari : ut jam gratia non esset gratia, quia non gratis daretur[1], sed secundum debitum redderetur. Noverant vos dicere, hominem in hac vita posse nullum habere peccatum ; ut non ei sit necessarium, quod in Oratione Dominica tota dicit Ecclesia : « Dimitte nobis debita nostra[1]. » Hæc in vobis noverant, et rectissime oderant. Denique ab eis vos correctos noverint, et amabunt. Quoniam non sicut dicis : Si quis aut liberum in hominibus arbitrium, aut Deum esse nascentium conditorem dixerit, Pelagianus et Cœlestianus vocatur : » sed qui libertatem in quam vocati sumus, non gratiæ Dei tribuerit ; et qui parvulorum liberatorem Christum negaverit ; et qui cuiquam in hac vita justo aliquam in Dominica Oratione petitionem, non propter ipsum dixerit necessariam ; ipse hujus erroris accipit nomen quia errore communicat crimen.

III. Jam vero Manichæorum crimine, quæ catholica lumina audeas, vel te nescias, vel nescire te fingas, infamare, non opus est hic dicere. « Sane, ut dicis, si pro

[1] Lib. 2. cap. ult. Sallust. de conjurat. Catilinæ, in oratione Cæsaris. — [2] Rom. xi, 6. — [3] Matth. vi, 12.

vobis potius ab Imperatore responsum est, » cur non in medium prosilitis, et hoc ultro publicis potestatibus allegatis, vos esse monstrantes, quorum Christianus princeps approbavit fidem? Verum si Dei legem non sicut sese habet, sed sicut vobis placet, intelligitis: quid mirum si et de lege Imperatoris hoc facitis? Sed hæc te alias executurum plenius polliceris. Quod si feceris, aut redarguetur sicut insidiosum; aut contemnetur sicut inane, quod feceris.

IV. Quam vero lauta et lepida est gratulatio tua, quod unum dicis egressum, qui in se summam prælii sitam optat intelligi; videlicet ut Pelagianis tu videaris David, ego autem Golias. Videris, si tu hoc induxisti pactum et placitum cum Pelagianis, ut si victus fueris, nihil ulterius illi audeant. Ego autem absit ut ad monomachiam vos provocem, quos ubicumque apparueritis, ubique diffusus Christi debellat exercitus; qui debellavit apud Carthaginem Cœlestium, quando illic ipse non eram; et rursus Constantinopoli tam longe a regionibus Africanis[1]: qui debellavit in Palæstina Pelagium, ubi causam vestram suæ damnationis timore damnavit: ibi enim omnino cecidit hæresis vestra. Et quia ille, cujus figura erat David, contra suos adversarios in suis omnibus militibus pugnat, errorem vestrum etiam Pelagii lingua tanquam prostrati et jacentis gladio detruncavit. Nam quod tu dedignaris, « Propterea vos novos hæreticos dici, quia omne malum quod peccatum definitur, asseritis non in natura, sed in sola voluntate consistere, » jam vobis Pelagius, imo per linguam Pelagii Dominus amputavit. Timens quippe ille damnari, damnavit eos qui dicunt[2], infantes etiam si non baptizentur, habere vitam æter-

[1] Vide in 2. parte Appendicis de synodo Constantinopolitana sub Attico habent an. 417. — [2] Lib. de gestis Pelagii. c. 11, 33 et 35.

nam. Qui ergo negatis esse in parvulo malum, quod baptismate diluatur; dicite quo merito parvulus non baptizatus æterna morte plectatur? Sed quid estis dicturi, nisi forte Pelagio maledicturi? Qui tamen si vobis maledicentibus dicat, Et quid velletis ut facerem? An dicente Christo, « Si non manducaveritis meam carnem, et biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis[1] : » dicturus fueram parvulum habiturum vitam, qui sine isto sacramento finisset hanc vitam? Puto quod vos maledixisse homini pœnitebit. Jam vos ergo totius pœniteat hujus erroris.

V. Ne argumento miserrimo utamini, quo universi utuntur hæretici, quos a perniciosa licentia leges Imperatorum catholicorum premunt. Omnes quippe hujusmodi dicunt, quod ipse dixisti : « Laborare illam partem rationis inopia, quæ in disserendo cum terrorem subrogat, nullum a prudentibus impetrat, sed cæcum a meticulosis extorquet assensum. » Novi quidem hæretici vos estis, sed istam pene omnium hæreticorum veterem vocem cum cæteris agnovistis atque tenuistis. Nec vos nec alios decipiatis, velut talem vocem habentes adversum nos, qualem nos adversum Donatistas, quos ad Collationem nobiscum venire per imperialia jussa compulimus : (illorum enim furor occupaverat Africam totam, nec prædicari a catholicis veritatem contra suum patiebantur errorem, violentis aggressionibus, latrocinationibus, itinerum obsidionibus, rapinis, ignibus, cædibus multa vastantes, cuncta terrentes :) cum quibus apud episcopos, quos communes non habebamus, nihil agere poteramus : quod vero ante ferme centum annos majores nostri eum eis egerant, jam populorum memoria non tenebat. Hæc igitur necessitas compulit, ut saltem gestis

[1] Joan. VI, 54.

nostra Collatione confectis, eorum contunderemus inverecundiam, et reprimeremus audaciam. Vestra vero apud competens judicium communium episcoporum modo causa finita est : nec amplius vobiscum agendum est, quantum ad jus examinis pertinet, nisi ut prolatam de hac re sententiam cum pace sequamini : quod si nolueritis, a turbulenta vel insidiosa inquietudine cohibeamini. Similes autem potius estis Maximianistis, qui cupientes exiguitatem suam nomine saltem certaminis consolari, et ideo videri aliquid apud eos, quibus contemptibiles erant, quia inire nobiscum sinerentur examen; interpellantes eos et libellum dantes provocantesque contempsimus. Magis enim de certamine nominari desiderabant, quam formidabant in certamine superari : nec sperabant victoriæ gloriam, sed famam requirebant Collationis, quia multitudinis non habebant. Si ergo putatis, ideo vos esse victores, quia non vobis datum est quale desideratis examen ; Maximianistæ vos ad ista vaniloquia præcesserunt : quamvis dederit vobis Ecclesia catholica judicium, quale debuit, ubi causa vestra finita est : illis autem nullum dare dignata est ; quia non a nobis sicut vos, sed a Donatistis fuerant segregati. Si autem in Maximianistis videtis non esse consequens, ut qui conferre in aliquo judicio non sinuntur, putari debeant de veritate confidere : nolite ulterius hæc vana jactare ; vobisque sufficiat, quod vos Ecclesia catholica et materna lenitate sustinuit, et judiciaria severitate, vel potius medicinali necessitate damnavit.

VI. Sed ne superfluis immoremur, omitto tumultus maledictorum et conviciorum tuorum, sive quæ in principio congessisti operis tui, sive quæ per omnes eosdem quatuor libros pene nusquam spargere destitisti ; ne gravibus hominibus neuter nostrum disputator gravis, sed

levis uterque litigator appareat. Videamus jam potius quid afferas, unde me, sicut promittis, ostendas homines et nuptias diabolo auctori tribuere.

VII. Certe redarguenda tibi mea verba proponis; quibus propositis velut respondens, persuadere conaris, » Contra me ipsum locutum me fuisse : qui cum propter meam defensionem dixerim, ab hæreticis novis dici nos damnatores esse nuptiarum, operisque divini, postea id abstulerim, dicendo in semis unciis possideri hominem nascentem a Deo et a diabolo, vel potius totum a diabolo possideri, prorsus excluso Deo velut ab universa sua possessione, quod est homo. » Ubi est acumen tuum, quo tibi videris et categorias Aristotelicas assecutus, et aliam dialecticæ artis astutiam? Ita-ne non attendis hoc, quod mihi de parvulis objecisti, de quibuslibet majoribus malis hominibus utrique nostrum objici posse ab aliquo adversario veritatis? Interrogo enim te, quid de nondum regenerato homine pessimo quocumque respondeas. Saltem istum confiteris esse sub diabolo, nisi renascatur in Christo : an et hoc negas? Si negas, qui sunt ergo quos Deus eruit de potestate tenebrarum, et transfert ad regnum Filii charitatis suæ[1]? Si autem confiteris, quæro utrum in tali homine in potestate adhuc posito tenebrarum habeat Deus aliquam potestatem. Si dixeris, non habet : respondebitur tibi, Ergo Deus de sua possessione a diabolo exclusus est. Si dixeris, habet : respondebitur tibi, Ergo Deus et diabolus in semis unciis hominem possident : et tibi ab imperitis talis invidia concitabitur, qualem tu mihi, qui vis peritus putari, de parvulis ab ortu recentibus concitare voluisti. Ecce primum argumentum tuum quantum quanta facilitate destructum est, dum attendere negligis, sic esse homines

[1] Coloss. I, 13.

sub diaboli potestate, antequam redimantur a Christo, ut tamen Dei potestati, non solum hi, sed ne ipse quidem diabolus subtrahatur.

VIII. De baptismi sane quæstione, quam vobis apud ignaros invidiosam mendaciis nostris factam fuisse conquestus es, vix dici potest, quam eleganter existi, hanc a vobis amolitus invidiam, eo quod parvulos baptizandos esse fateamini, « Quia gratiam baptismatis dicitis, non pro causis esse mutandam, quod ipsa dona sua pro accidentium capacitate dispensat. Ideoque Christus qui est sui operis redemptor, auget, inquis, circa imaginem suam continua largitate beneficia, et quos fecerat condendo bonos, facit innovando adoptandoque meliores. » Hoccine est totum, cur vobis de baptismate parvulorum faciendam non existimatis invidiam; quasi quisquam nostrum vos dixerit negare, baptizari parvulos oportere. Non eos dicitis non debere baptizari; sed pro magnitudine sapientiæ vestræ, res mirabiles dicitis : In sacramento Salvatoris baptizantur, sed non salvantur; redimuntur, sed non liberantur; lavantur, sed non abluuntur; exorcizantur et exsufflantur, sed a potestate diaboli non eruuntur. Hæc sunt sententiarum portenta vestrarum, hæc inopinata mysteria dogmatum novorum, hæc paradoxa Pelagianorum hæreticorum, mirabiliora quam Stoïcorum philosophorum. Ut enim hæc dicatis, timetis audire, Si salvantur, quid in eis ægrotabat? Si liberantur, quid in eis servitutis vinculo tenebatur? Si abluuntur, quid in eis latebat immundum? Si eruuntur, quo merito erant sub diaboli potestate, qui propria iniquitate non erant rei, nisi quia trahunt, quod negatis, originale peccatum? Et ad hoc negatis, non ut eos salvos, liberos, mundos, nulli hosti subditos asseratis; non enim aliquid eis opitulatur vestrum testimonium falsum,

ante judicem verum : sed ut illis in mala vetustate remanentibus, vos novam sectemini vanitatem. Non enim vestra, sed illius est vera sententia, qui dixit, « Nisi quis » renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest intrare in » regnum Dei [1]. »

IX. Verum vos excellentissimi amatores illius vitæ, quæ futura est æterna cum Christo, nullam pœnam putatis esse imaginis Dei, in æternum exulare a regno Dei: cum si parvam pœnam esse diceretis, non esset hæc vox beati amatoris illius regni, sed miseri contemptoris. Porro autem, si quod huic sufficit causæ, parvam saltem pœnam fatemini esse, quæ magna est, ut imago Dei non sinatur intrare in regnum Dei : obsecro, aperite qualescumque oculos, et videte qua justitia pœna ista infligenda sit parvulo, quem clausis oculis originali obnoxium negatis esse peccato. Omitto commemorare quæ mala in hac ipsa transitoria vita pene omnes patiantur infantes, et quomodo explicetur quod dictum est, « Grave jugum » super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, » usque in diem sepulturæ in matrem omnium [2]. » Quæ utique mala sub justo et omnipotente Dea non irrogarentur ejus imagini, quibus malis in virtute exerceri infantilis ætas non potest dici, si nulla ex parentibus mala merita traherentur. Hæc autem mala parvulorum, non ea quæ habere negantur a vobis, sed quæ perpeti cernuntur ab omnibus nobis, tu prætermittis omnino, nec respicis : sed spatiaris tibi vir disertissimus, et exerces ingenium ac linguam tuam in laude naturæ. Natura ista in tantas et tam manifestas collapsa miserias, salvatorem, liberatorem, mundatorem, redemptorem Christum habet necessarium; non Julianum, non Cœlestium, non Pelagium laudatorem. Quam quidem redimi non fatereris in par-

[1] Joan III, 5. — [2] Eccli. XL, I.

vulis, nisi quia hoc Cœlestius apud Carthaginem gestis ecclesiasticis, ora christiana non sustinens, fassus est. Cæterum rogo te, quomodo potest intelligi ista redemptio, nisi a malo, redimente illo qui redimit Israël ab omnibus iniquitatibus ejus[1] ? Ubi enim redemptio sonat, intelligitur et pretium[2] : et quod est hoc, nisi pretiosus sanguis agni immaculati Jesu Christi? De hoc autem pretio quare sit fusum, quid interrogamus alium? Redemptor ipse respondeat, dicat ipse mercator: « Hic est, » inquit, sanguis meus qui pro multis effundetur in re» missionem peccatorum[3]. » Pergite adhuc, pergite, et sicut dicitis, in sacramento Salvatoris baptizantur, sed non salvantur; redimuntur, sed non liberantur; lavantur, sed non abluuntur; exorcizantur et exsufflantur, sed a potestate diaboli non eruuntur : sic etiam dicite, Funditur pro eis sanguis in remissionem peccatorum, sed nullius peccati remissione mundantur. Mira sunt quæ dicitis, nova sunt quæ dicitis, falsa sunt quæ dicitis ; mira stupemus, nova cavemus, falsa convincimus.

X. Nonne ipse dixisti, « Administrationem corporis sic animo esse commissam, ut fructus operis fieret utrique communis, et vel virtutis exercitæ gaudia, vel insolentiæ pœnas cum ejus quam hic non bene rexerat, carnis afflictione sentiret? » Responde igitur, quare in hac ipsa vita afflictione carnis anima crucietur infantis, cujus ei meritum, quia non bene rexerit carnem, adhuc non potest imputari? « Naturam dicis humanam in exordiis nascentium innocentiæ dote locupletem. » Fatemur sane, quantum ad peccata pertinet propria : cum autem etiam originali negatis obnoxios, respondete, quo merito tanta innocentia nonnunquam cæca, nonnunquam surda nascatur? Quod vitium etiam ipsam impedit fidem, Apostolo

[1] Psal. CXXIX, 8. — [2] I Petr. I, 19. — [3] Matth. XXVI, 28.

testante qui dicit : « Igitur fides ex auditu[1]. » Jam vero quis ferat, quod ad ipsum spectat animum, imaginem Dei « Innocentiæ, sicut asseris, dote locupletem, » fatuam nasci, si nulla ex parentibus mala merita in parvulos transeunt? An ita est quisquam vestrum fatuus, ut fatuitatem nullum malum putet; cum Scriptura dicat : « Mortuum septem diebus[2], fatuum vero omnibus diebus » esse lugendum? » Quis autem nesciat, quos vulgo moriones vocant, natura ita fatuos, ut quibusdam eorum pene sensus pecorum conferatur? Et non vultis fateri genus humanum ex initio quo deseruit Deum, trahere damnatæ originis noxam his omnibus dignissimam pœnis, nisi ubi parcit ratione dispositionis occultæ inscrutabilis sapientia Conditoris. Qui nec ab ipsa universa massa perditionis abstinet sui operis bonum : ut ex malis vitiorum condat, licet cum malis, in quantum bona est, rationalem mortalemque naturam, cujus nemo esse potest conditor, præter ipsum; et in generatione damnata; præbeat vasis misericordiæ regenerationis auxilium.

XI. Frustra itaque putas, « Ideo in parvulis non esse delictum, quia sine voluntate, quæ in eis nulla est, esse non potest. » Hoc enim recte dicitur propter proprium cujusque peccatum, non propter primi peccati originale contagium : quod si nullum esset, profecto nulli malo parvuli obstricti, nihil mali vel in corpore, vel in anima, sub tanta justi Dei potestate paterentur. Quod tamen et ipsum a mala voluntate priorum hominum sumpsit exordium. Ita nisi voluntas mala, non est cujusquam ulla origo peccati. Hæc si sapias, simpliciter et veraciter gratiam Christi erga parvulos confiteberis, nec cogeris res impiissimas atque absurdissimas dicere, aut baptizandos non esse parvulos, quod quidem postea estis for-

[1] Rom. x, 17. — [2] Eccli. xxii, 13.

tasse dicturi, aut tam magnum sacramentum sic in eis esse ludibrium, ut in Salvatore baptizentur, sed non salventur; a Liberatore redimantur, sed non liberentur; lavacro regenerationis laventur, sed non abluantur; exorcizentur et exsufflentur, sed a potestate tenebrarum non eruantur; sit eorum pretium sanguis, qui in remissionem fusus est peccatorum, sed nullius peccati remissione purgentur. Hoc totum propterea, quia timetis dicere : Non baptizentur; ne non solum facies vestræ sputis oblinantur virorum, verum etiam capita sandaliis muliercularum commitigentur.

XII. Nos certe causam cur sub diabolo sit qui nascitur, donec renascatur in Christo, peccati ex origine dicimus esse contagium. Vos autem qui hoc negatis, ea saltem quæ aperta sunt intuemini; cur nonnulli etiam dæmonem patiantur infantes : nisi forte et ipsos, aut esse, aut sub diabolo esse, negabitis; nec vos Evangelium commonebit[3], ubi forsitan propter vos interrogavit Dominus quod sciebat, ut pater pueri responderet, filium suum ab infantia sua a dæmonio tam gravi graviterque vexari, ut a Christi Discipulis non posset expelli. Ecce ego, ut sint parvuli in diaboli potestate, causam nuptias esse non dico, quod me dicere calumniaris. Nuptiæ quippe habent ordinem suum et benedictionem suam, bonumque suum nec subintrante peccato amittere potuerunt. Tu autem quare sit sub diabolo ille saltem infans, qui manifestissime vexatur a diabolo, ita ut aliquando ipsa vexatione moriatur, responde si potes. Non vis enim, quemquam ullam pœnam pro alienis subire peccatis, ne hinc fiat credibile, etiam contagia peccatorum in nascentes ex gignentibus posse transire.

XIII. Sed videlicet ut egregius dialecticus : « Non

[1] Luc IX. 39.

me patieris elabi, sed presse interrogabis et breviter : In parvulis actionem ream, an naturam putem. » Et ad utrumque respondens : « Si actionem, inquis, ostende quid fecerint : si naturam, ostende quis eam fecerit. » Quasi et actio mala faciat nisi naturam ream. Actione quippe qui reus est hominis, homo est; homo autem natura est. Homines igitur, sicut peccati actione majores, ita minores majorum contagione sunt rei : isti ex eo quod faciunt, illi ex quibus originem ducunt. Quocirca in parvulis bonum est, quod homines sunt; quod omnino non essent, nisi eos ille qui summe bonus est creavisset. Malum vero si nullum ex origine traherent, nunquam cum vitiis vel corporalibus nascerentur. Deus enim qui est animarum, ipse est etiam corporum conditor, qui utique humanæ in ipsa conditione naturæ vitia non infligit immeritæ. Neque enim de innumerabilibus parvulis, qui et in animo et in corpore cum tanta vitiorum varietate nascuntur, hoc dici potest, quod Dominus ait de illo qui cæcus natus est; non propter peccatum ipsius, vel parentum, id esse factum[1], sed ut manifestarentur opera Dei in illo. Multi quippe nec sanantur omnino, sed cum eisdem vitiis, sive qualibet ætate, sive in ipsa moriuntur infantia. Nonnullis etiam parvulis jam renatis, vel permanent cum quibus sunt nati, vel accidunt hujusmodi mala, absit ut dicamus indigne : sed hinc potius intelligamus eis ad alterum sæculum prodesse, quod renascuntur[2] : hujus autem sæculi dispositionem propter vitium superbiæ hominis, per quod apostatavit a Deo, diversis malis hominum peragi in jugo gravi super filios Adam[3], a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium[4].

[1] Joan. IX, 3. — [2] Vide Enchirid. cap. 66. — [3] Eccli. X, 15. — [4] Id. XL, 1.

XIV. Quod autem in hoc opere tuo, quomodo fiant a dialecticis syllogismi, unde quæstionem tibi nullus objecit, docere conaris; quantum tibi places, tantum gravibus lectoribus displices. Et quod est pejus, fingis me dicere quod non dico, concludere sicut non concludo, concedere quod non concedo, et concludis tibi ipse quod renuo. Quando enim ego negavi, « Naturam hominum esse laudabilem, » in quantum homines sunt? Quando dixi, « Ob hoc ipsum reos esse, quia sunt, » cum profecto essent, nec rei essent, si nemo peccasset? Quando dixi, « Fœcunditatem esse reprobandam; » cum ad benedictionem pertineat nuptiarum? Quomodo a te peterem ut hoc ipsum concederes, quod ipse non dixi?

XV. Jam vero quod me dicis assumere, « Omnis commixtio corporum mala; » nihil minus est, quam ut dicas, me etiam vini et aquæ accusasse commixtionem, quando nobis potio temperatur : quia et ibi corporum est sine dubitatione commixtio; et si omnem commixtionem corporum malam dixi, neque hanc utique prætermisi. Sed nec ipsam commixtionem sexus utriusque reprehendi, si legitima atque nuptialis est. Sine hac enim non fieret hominum generatio, etiam nullo cujusquam præcedente peccato. Proinde illud aliud quod me dicere adjungis : « Filii autem de corporum commixtione nascuntur, » dico sane : sed conclusio, quam velut meam inferre voluisti, non est mea. Non enim ego dico : « Nequam igitur filii, qui de mala operatione procedunt : » quandoquidem ipsam conjugum operationem, quæ fit gignendorum gratia filiorum, non dico malam, sed potius bonam : quia bene utitur libidinis malo, per quod generantur homines bonum opus Dei; non sine malo, propter quod regenerandi sunt, ut liberentur a malo.

XVI. Deinde contexis alterum syllogismum tuum;

quoniam tuus est et prior iste, non meus. Dicis ergo : « Causa sexuum commixtio corporum : » et vis ut hoc concedam tibi. Ecce concedo. Pergis inde, et adjungis : « Si mala semper commixtio, deformis etiam conditio corporum in sexuum diversitate positorum. » Hoc si esset consequens, me non premeret, qui commixtionem nuptialem, id est, liberorum procreandorum causa, non solum malam non dico, verumetiam bonam dico. Huc accedit, quia et consequens non est, ut si semper est mala sexus utriusque commixtio, propterea sit deformis etiam conditio corporum in sexuum diversitate positorum. Profecto enim si in tantum homines essent malo libidinis subjugati, ut remota honestate nuptiarum, omnes indifferenter ac passim canino more concumberent, non ideo deformis esset conditio corporum, cujus Deus auctor est, quoniam mala esset omnium hominum maris fœminæque commixtio : sicut etiam nunc de adulterina commixtione utique mala, bonum est in corporum conditione opus Dei. Vides nempe, quam dialectice nihil dixeris, et nulla quidem culpa dialecticæ disciplinæ, tu quantum a tramite ejus exorbitaveris? Vides illius artis verbis ad hoc te uti, ut eis inflatus attonitos facias imperitos, volendo videri esse quod non es. Quod etsi esses, ad eum modum quo ista disputanda sunt, nihil esses. Sed plane nunc et ineptus et imperitus, tunc autem ineptus artifex esses. Et tamen dialecticorum quasi jaculis oneratus acutis, in certamen procedis, et jactas plumbeos pugiones dicens : « Si mala semper commixtio, deformis etiam conditio corporum in sexuum diversitate positorum. » Nec videns quam non sit consequens, quod pro argumento necessario posuisti, dajungis et dicis, « Quod cum negare nequiversi. » Quid est quod nequeo negare, homo inconsiderate? quid est quod nequeo negare? Hoc nempe, quod

tu jam, si vel sero sapis, non potes nisi negare : quia non utique si mala est commixtio adulterorum, propterea ex illis nascentium conditio deformis est hominum. Illa quippe est hominum male operantium de membris bonis : ista vero Dei est bene operantis de hominibus malis. Quod si dixeris : Etiam cum fit adulterium, bona est per se ipsa commixtio, quia naturalis est, sed ea male utuntur adulteri : cur non vis acquiescere, ita posse esse libidinem malam, qua tamen bene utantur gignendi gratia conjugati? An potest bonorum esse usus malus, et non potest malorum bonus? cum inveniamus ipso Satana quam bene usus fuerit Apostolus[1], tradens ei hominem in interitum carnis ut spiritus salvus esset in die Domini, et alios ut discerent non blasphemare[2].

XVII. Quod vero superaddis, et dicis : « Rei autem malæ Deus auctor esse non potest, » quomodo id dicis? Melius enim loqui novit ipse quam tu, qui per Prophetam dicit, creare se mala[3]. Deinde quomodolibet sese habeat hæc superadditio tua, quid ad me pertinet, cum illud cui connectitur non concesserim, eo quod inconsequens esse monstraverim, ut deformis sit conditio corporum, etiamsi omnem commixtionem corporum vel utriusque sexus malam esse concederem? Ut enim concedamus Deum nullius esse auctorem mali : numquid ideo non est auctor conditionis corporum, quam nullo modo malam esse concessi : quia nulla me ad hoc superius concessa cogebant? Inanis ergo et ridenda tua remansit illatio, qua concludis et dicis : « Omnia igitur corpora malo reputantur auctori. » Multo enim verius ita concluditur, ut dicamur : Si nec mala commixtio adulterorum facit esse malam conditionem corporum ; aut si bona est et in adulteris sexus utriusque commixtio, sed ea mali

[1] I Cor. v, 5. — [2] I Tim. I, 20. — [3] Isaï. XLV, 7.

utuntur male, quoniam multo magis ex hoc non potest corporum mala esse conditio; recte igitur corpora Deo reputantur auctori. Nulla est itaque fovea, quam metuens quasi revertar in viam, quo videris me velle revocare. Dic tamen quænam illa via sit, et explica ratiocinationem tuam.

XVIII. « Deus, inquis, bonus, per quem facta sunt omnia, ipse corporis nostri membra formavit. » Hoc verissimum esse concedo. Sequeris et adjungis : « Qui autem corpora fecerat, divisit et sexum : divisit in specie, quod in operatione conjungeret; fecitque causam conjunctionum dissimilitudo membrorum. » Et hoc assentior. Deinde infers : « Ab ipso igitur commixtio corporum, a quo est origo corporum. » Quis hoc negaverit? « Quod cum ingratis, inquis, concesseris, sequitur tot rerum bonarum, corporum, sexuum, conjunctionum, malos fructus esse non posse. » Et hoc verum dicis, horum enim bonorum fructus homo est, quod in quantum homo est, bonum est : quod autem in illo malum est, a quo sanandus est per Salvatorem, et liberandus per Redemptorem, et abluendus per lavacrum, et eruendus per exorcismum, et absolvendus per sanguinem qui in remissionem fusus est peccatorum; non est fructus corporum, sexuum, conjunctionum, sed originalis veterisque peccati. Sicut enim de prole adulterorum, si ego dicerem, tot malorum, id est lasciviæ, turpitudinis, criminis bonus fructus esse non potuit; recte mihi responderes, hominem qui de adulteris natus est, non esse fructum lasciviæ, turpitudinis, criminis, quorum malorum auctor est diabolus; sed corporum, sexuum, conjunctionum, quorum bonorum auctor est Deus : sic ego tibi rectissime dico, malum cum quo nascitur homo, non esse fructum corporum, sexuum, conjunctionum, quorum bonorum auctor

est Deus; sed primæ prævaricationis, cujus auctor est diabolus.

XIX. Absit autem, ut quemadmodum calumniaris, « Dicamus homines ad hoc a Deo fieri, ut a diabolo legitimo jure teneantur. » Quamvis enim et hoc divinæ sit magis, quam diabolicæ potestatis, ut immundo principi generatio immunda subdatur, nisi regeneratione mundetur : tamen non ad hoc Deus facit homines, ut familiam quodam modo diabolus habeat; sed ea bonitate, qua naturis omnibus præstat ut sint, qua etiam ipsum facit subsistere diabolum. Quam bonitatem si rebus subtraheret, continuo nihil essent. Sicut non ideo creat pecora in armentis et gregibus impiorum, ut dæmonibus immolentur, quamvis hoc eos noverit esse facturos : sic etiam ibi generationem peccato cernit obnoxiam ; secundum pulcherrimum quem disposuit ordinem sæculorum, suam non abstinet ab ejus conditione bonitatem.

XX. Sed post hanc argumentationem, qua te fallis, et confecisse te aliquid arbitraris, ingeris solitum maledictum, ac deinde subnectis : « Quod forsitan dicam, Scripturarum, non syllogismorum debere testimonio comprobari, filios de corporum commixtione nascentes, reputari divino operi : » quasi qui hoc negaverit, possit esse Christianus. Proinde rem, quam promptissime confitemur et libentissime prædicamus, velut habeat inter nos controversiam, ita per Scripturarum testimonia conaris ostendere; et laboras inaniter, non ut respondere nobis, sed ut libros possis implere. Verumtamen quod dixisti : « Ut exprimeret fidem operum Propheta, prope periculum pudoris accessit, quia dixit : « Erunt duo in » carne una[1] : » satis te debuit admonere, nihil pudendum futurum fuisse in operibus Dei, nisi præcessisset

[1] Gen. II, 24.

cur natura humana deberet de sui meriti deformitate confundi.

XXI. Dicis etiam in laude libidinis, « Hanc fuisse redditam Dei munere Abrahæ et Saræ senio confectis emortuisque corporibus[1] : et invidiosa voce proclamas, ut asseram si possum, ad opus diaboli pertinere, quod Deum videam interdum conferre pro munere. » Quasi vero si claudum hominem resuscitet Deus, viventibusque restituat, qui utique mortuus jam claudicare non poterat, etiam claudicationem debet videri pro munere contulisse. Ita ergo si restitutus est, qui fuerat in viridioribus, corporum vigor, sic utique restitutus est, ut se habet conditio corporis mortis hujus. Non enim eos ad illum statum revocari oportebat, in quo Adam fuit ante peccatum, ut possent sine lege in membris quæ repugnat legi mentis, filios procreare.

XXII. Quamvis et ad hoc intelligendum sit emortuum fuisse corpus Abrahæ, ut non valeret de omni fœmina filios gignere, quæ parere posset[2]. Dicitur enim facere hoc ætatis accessus, ut ex fœmina generare senex possit adolescentula, cum jam de grandiore non possit, quamvis illa de juvene possit. Qui enim tam prolixo tempore tunc vivebant, procul dubio serius fiebant ita decrepiti, ut ad concubitum moveri omnino non possent : si tamen cuiquam viro sano potest id accidere per ætatem. Nam cum hoc opus in manibus haberem, nuntiatus est nobis senex octoginta et quatuor agens annos, qui religiose cum conjuge religiosa jam viginti quinque annos vixerat continenter, ad libidinem sibi emisse Lyristriam, qui utique pro modulo, quo isto tempore vivunt homines, gravioris senectutis est quam fuerat Abraham in annis centum, adhuc victurus alios septuaginta. Unde prudentius credi-

1 Rom. IV, 19. — 2 Ibid.

tur, fœcunditatem quæ defuit, suis Deum famulis præstitisse. Duæ quippe causæ dicuntur, propter quas parere Sara non poterat, et erat vulva ejus emortua : una sterilitatis, quæ ab ipsa inerat juventute; altera ætatis, non quia nonaginta annos agebat, sed quia jam destiterant ei fieri muliebria[1]. Constat enim si mulierum menstrua secreta cessaverint per ætatem, non eas jam posse concipere, etsi fœcundæ fuerunt, antequam illa cessassent. Et ideo Scriptura noluit hoc tacere, ut augeretur miraculi gloria, quod erat Deus in eorum prole facturus. Quando autem suo viro ancillam dedit, de qua voluit, quia de se non poterat, suscipere filios; non ætate fuerat, sed sua sterilitate permota. Sic enim Scriptura loquitur : « Sara autem uxor Abraham non pariebat illi[2]. » Et verba ejus ad virum ista sunt : « Ecce conclusit me Deus, » ut non pariam[3]. » Tunc autem si ætatem consideremus amborum, decrepiti essent, si nostri temporis homines essent. Erat enim Abraham annorum circiter octoginta quinque, Sara autem annorum septuaginta quinque. Scriptum est enim : « Abraham autem erat annorum oc» toginta sex, cum peperit Agar Ismaël Abrahæ[4]. » Proinde ante annum ferme mixtus invenitur ancillæ, quando conceptus est Ismaël. Qui tandem conjuges in hac ætate generant temporibus nostris, nisi divinitus fiat tale miraculum? Et tamen illi poterant, si Sara sterilis non fuisset; quia et ille potuit de Agar, et illa nondum erat sic ætate progressa, ut ei cessarent fieri muliebria. Ad hoc ergo erat Abrahæ corpus emortuum, ut de Sara jam generare non posset, etiamsi esset illa ita fœcunda, ut tamen jam propinquaret ætati, qua cruor ille menstruis intervallis venire desisteret. Quibus enim jam omnino non fluit, eas ab auctoribus medicinæ definitum est non posse

[1] Gen. XVIII, 11. — [2] Id. XVI, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Ibid. 16.

concipere. Quod si falsum esset, nullo modo dicere Scriptura curaret : « Defecerunt autem Saræ fieri muliebria[1] : » cum superius jam dixisset : « Abraham autem et Sara se» niores progressi in diebus suis. » Pro modo ergo temporis, cujus longe prolixiore spatio tunc vivebant, generare jam illa ætate non poterant, cum esset Abraham centenarius, Sara nonagenaria ; etiamsi sterilis non fuisset, et ante annum concumberent, quando adhuc ei fluebant fortasse muliebria ; et ideo adhuc concipere posset, si juvenis esset maritus ; tunc autem non posset, propter corpus Abrahæ sic emortuum senectute, ut ex illius ætatis fœmina gignere non valeret ; qui tamen et ipse de adolescentula valeret, sicut postea de Cethura valuit[2] : quamvis et illic dici possit, fœcunditatis munus in eodem perseverasse, quod acceperat ut nasceretur Isaac. Pro modo autem nunc temporis, quo longe breviore spatio vivunt homines, intra centum annos amborum conjugum generare posse dicuntur. Si vero in summam ducti amborum anni centenarium numerum excesserint, sic asseverantur non posse filios procreare, etiamsi fœcunda sit mulier, et fluentibus adhuc muliebribus possit ex juvene ; ut jure fuerit etiam constitutum, ne quisquam jus liberorum haberet, nisi cum amborum anni computati et simul ducti centum transisse docerentur.

XXIII. Miraculum ergo Dei factum est, ut conciperetur Isaac, non parentibus ejus libidine reddita, sed fœcunditate donata : nam illa esse poterat etiam in illis annis ; hæc vero esse non poterat, tot impedientibus causis. Quanquam et libido, sicut superius disseruimus, si emortuis membris senilibus munere Dei quodam modo reviviscentibus etiam ipsa revivisceret ; conditionem profecto carnis corruptibilis sequeretur, ut esset in corpore

[1] Gen. XVIII, 11. — [2] Id. XXV, 2.

mortis hujus, quæ in paradiso esse non posset ante peccatum in corpore vitæ illius. Secundum conditionem autem pœnalis hujus corporis, munus fœcunditatis nunc Deus unicuique largitur, non secundum illam felicitatem, ubi nihil erat in carne, quod adversus spiritum concupisceret, et concupiscente adversus se spiritu frenaretur: quia in natura hominis ante peccatum pacem decebat esse, non bellum. In ea vero parte ratiocinationis tuæ frustra laborasti, tanquam dicere possemus: « Isaac sine concupiscentia carnis vel semini viri fuisse procreatum. » Hoc enim non dicimus: et ideo quidquid inde disputasti, prætereundo contemnimus.

XXIV. Quod autem tibi præclaro acumine visus es invenisse, ut diceres: « Etiamsi diabolus crearet homines, nulla culpa sua mali essent; et ideo jam nec mali essent, quia esse quisquam nisi quod natus est, non potest, nec ab eo justum est aliquid amplius flagitare quam potest. » Solemus et nos adversus Manichæos ista dicere, qui non vitiatam bonam dicunt esse naturam, sed sine initio et immutabiliter malam, quam secundum suas fabulas opinantur malam. Natura vero humana secundum catholicam fidem bona instituta, sed vitiata peccato meritoque damnata est. Nec mirum autem nec injustum est, quod radix profert damnata damnatos, nisi cujus manus non defuit creantis, non desit et misericordia liberantis: quam vos miseris invidetis, cum malum parvulos, a quo liberentur, non habere dicitis.

XXV. Sed certe vos qui miseram falsa defensione premitis, et perniciosa laude oppugnatis infantiam, quare nihil mali merentes tot in parvulis imagines Dei, si non baptizentur, non admittitis ad regnum Dei? Numquid ipsi sibi defuerunt, ut priventur regno, ut tam luctuoso puniantur exilio; cum id non fecerint, quod facere om-

nino non poterant? Ubi etiam ponis, quia et vita carebunt, quoniam non manducaverunt carnem, nec bibe-runt sanguinem filii hominis[1]? Unde Pelagius, quod supra commemoravi, eos qui dicunt : « Infantes, etiamsi non baptizentur, habere vitam æternam, » in ecclesiastico[2] judicio nisi damnasset, damnatus exisset. Qua justitia, quæso, a regno Dei, a vita Dei alienatur imago Dei, in nullo transgressa legem Dei? Nonne audis quemadmodum detestatur Apostolus quosdam, quos dicit alienatos a vita Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis eorum[3]? Tenebitur hac sententia non baptizatus parvulus, an non tenebitur? Si dixeritis, non tenebitur : Evangelica veritate, lingua etiam Pelagii teste, vincemini atque puniemini. Ubi est enim vita Dei, nisi in regno Dei, quo nisi renati ex aqua et spiritu, intrare non possunt[4]? Si autem dixeritis, tenebitur : fatemini pœnam, culpam dicite; fatemini supplicium, meritum dicite. Nihil in vestro dogmate reperitis, quod proferre possitis. Jam igitur aliquando, si ullus est Christianus sensus in vobis, etiam in parvulis propaginem mortis et damnationis agnoscite, debita justitia puniendam, gratis gratia Dei liberandam. In quorum redemptione laudari Dei misericordia potest, in quorum perditione accusari Dei veritas non potest : « Quia universæ » viæ Domini misericordia et veritas[5]. »

XXVI. Dividis, definis, disseris quasi medicinaliter de genere, et specie, et modo, et excessu concupiscentiæ; « Hujus genus esse asserens in igne vitali, speciem in motu genitali, modum in opere conjugali, excessum in intemperantia fornicandi : » et tamen post istam totam quasi subtilem atque prolixam disputationem tuam,

[1] Joan. VI, 54. — [2] Diospolitano. — [3] Ephes. IV, 18.— [4] Joan. III, 5.— [5] Psal. XXIV, 10.

cum te breviter et aperte interrogavero, cur ignis iste vitalis bellum in homine radicaverit, ut eo caro concupiscat adversus spiritum, et spiritui necesse sit concupiscere adversus carnem [1]; cur vulnere feriatur mortali, qui voluerit igni consentire vitali; puto quod ipsum libri tui atramentum erubescendo convertetur in minium. En ignis vitalis, qui nostræ animæ, quæ vita est vera carnis, non solum ad arbitrium non obsequitur, sed plerumque contra ejus arbitrium inordinatis et turpibus motibus excitatur, et nisi adversus eum spiritus concupiscat, bonam vitam nostram ignis iste vitalis occidit.

XXVII. Post longam disputationem velut concludens: « Merito igitur, inquis, concupiscentiæ origo definitur in igne vitali, quo collecto necesse est ut ei reputetur concupiscentia carnalis, per quem constitit vita carnalis. » Ita hoc dicis, quasi probare possis, aut vero cujuscumque frontis sis, audeas suspicari, in prima hominum constitutione, prius quam culpam debita damnatio sequeretur, istam carnalem concupiscentiam aut extitisse in paradiso, aut inordinatis, sicut eam nunc videmus, motibus pugnas adversus spiritum fœdissimas edidisse. Deinde subnectis, et dicis: « Hujus itaque appetitus non in genere suo, non in specie, non in modo culpa est, sed in excessu: quia genus ejus et species ad conditoris operam pertinent, modus ejus ad arbitrium honestatis, excessus ad vitium voluntatis [2]. » Quam concinne tibi verba inania sonuerunt; utique homini qui non cogitas quid dicas. Si modus appetitus hujus ad arbitrium pertinet honestatis; cujus tandem honesti arbitrium conjugati velit hunc appetitum, nisi quando opus est, commoveri? et tamen quod vult non potest. Cujus honesti continentis arbitrium velit aliquando hunc appetitum

[1] Galat. v, 17. — [2] Vide lib. 2. de Nupt. cap. 19.

moveri? et tamen quod vult non potest. Unde clamat homo, « Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non » invenio[1]. » Cum ergo in ipso motu pro nostræ voluntatis arbitrio non habeat ullum modum, in effectu autem non sit ipse moderatus, sed ei modum vigili certamine spiritus honestus imponat; quid est quod laudatis homines mali, et ad Deum non clamatis, « Libera nos a » malo[2]? »

XXVIII. Quid te autem juvat quod dicis : « Intercipi debilitate libidinem : » quasi non morte prorsus extinguatur, quando jam homini, qui ab illa fuerit superatus et subjugatus, non certamen indicitur, sed victo redditur, quod debetur? Hoc est amarius, hoc est ubi non intelligis contendentis propaginem mortis, quod quando sani sumus, tunc est iste motus insanus. « Aut in conjugibus, inquis, cum honestate exercetur, aut in castis virtute frenatur. » Ita-ne vero, ita tu expertus es? Ergo-ne a conjugibus non frenatur hoc malum, vel hoc tuum bonum? Prorsus cum libitum fuerit, sternunt se conjuges, et invadunt, quandocumque titillaverit; nec ad horam cubandi appetitus iste differtur, sed tunc videtur legitima corporum esse commixtio, quando istud naturale tuum bonum fuerit sponte commotum. Si talem duxisti vitam conjugalem, desine te tuis experimentis in disputatione committere, et de aliis potius quemadmodum sit ducenda, vel docenda, perquire. Miror tamen si adulterina saltem desideria non frenasti, nec frenanda sensisti. Si vero etiam pudicitia conjugalis, et propter immoderata in ipso quoque connubio volutabra libidinis, et propter damnabiles concupiscentias, ne præter conjugis naturalem usum aliquid perpetretur, frenat hanc pestem : quid est quod dicis : « In conjugibus cum ho-

[1] Rom. VII, 18. — [2] Matth. VI, 13.

nestate exercetur ; » quasi honestus sit appetitus iste semper in conjuge, et nihil ei saltem secundum veniam, sicut dicit Apostolus, concedatur[1]? Quanto melius diceres : In conjugum moderatione cum honestate exercetur? An timuisti ne illic quoque intelligatur malum, cui etiam conjuges frenum cura moderationis imponunt? Postremo nunc saltem jam continenter vivens agnosce in quadrigis illis Ambrosianis equum malum[2]; et noli corde vel ore laudare, quem cogeris virtute frenare. « Quartum, inquis, a lascivientibus perpetratur, id est, illius voluptatis excessus, et quia de insolentia, non de natura contingit, inquis, jure damnatur. » De cujus quæso insolentia contingit? lasciviæ, an concupiscentiæ? Ne offendas susceptam, respondebis, lasciviæ. Sed omnes homines judicant lasciviæ non esse peccatum, nisi quia concupiscentiæ consentitur. Nullum-ne ergo malum est, cui consentiendo peccatur? At hoc malum inest in carne contra spiritum concupiscente, etiamsi non sit in spiritu non consentiente, et contra etiam concupiscente. Exclama ergo, « Libera nos a malo[3]: » et noli molum falsæ laudis huic addere malo.

XXIX. Diserte sane inter lascivientes et continuentes tanquam in medio pudicitiam constituis conjugalem, « Quæ illos illicita commisisse indignatur, hos etiam licita contempsisse miratur ; ultimi limitis sortita regionem, ultra se proruentium execrata barbariem, supra se micantium venerata fulgorem, quæ verecundis manibus et confovet æstuantes, et laudat tali remedio non egentes. » Multum delector eloquentissima veritate : sed obsecro te, nempe sicut dicis, et disertissime ac verissime dicis, propterea continentes laudat pudicitia conjugalis,

[1] 1 Cor. VII, 6. — [2] Lib. de Isaac et Anima, cap. 1. citatur supra lib. 2. cap. 5. — [3] Matth. VI, 13.

quod tali remedio non egeant, quo se ipsam perspicit eguisse, id est, ut secundum Apostolum, qui se non continet, nubat[1] : cur ergo quando ego istam concupiscentiam morbum esse dico, tu negas, qui tamen ei necessarium remedium confiteris? Si agnoscis remedium, agnosce morbum : si negas morbum, nega remedium. Rogo cede aliquando etiam per os tuum tibi loquenti veritati : nemo providet remedium sanitati.

XXX. Illud etiam recte dicis, « Examinate non posse placere connubium, si mali comparatione laudatur. » Hoc verum est. Omnino enim in genere suo nuptiæ bonum sunt, sed ideo bonum quia fidem thori servant quia prolis suscipiendæ causa sexum utrumque commiscent, quia impietatem separationis exhorrent. Hæc sunt bona nuptialia, quibus nuptiæ bonum sunt : quæ sæpissime diximus esse potuisse, etiam si nemo peccasset. Post peccatum autem accessit eis, non de felicitate, sed de necessitate certamen, ut suo bono pugnent etiam ipsæ contra concupiscentiæ malum, ad nihil eam sinentes illicitum pervenire ; quamvis ipsa in hæc, nunc remissioribus, nunc concitatioribus motibus, instigare non cesset, et ejus malo bene utentes in propagatione filiorum. Illud vero quis neget malum, nisi qui non audit Apostolum monentem[2] ? Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium : quando conjuges non prolis suscipiendæ, sed carnalis voluptatis explendæ victi cupiditate concumbant : hoc non laudatur, sed ignoscitur in comparatione pejoris, intervenientibus et deprecantibus nuptiis.

XXXI. Post hæc autem ad exemplum Abrahæ et Saræ, nescio qua ratione reverteris, de quo jam satis respondisse me existimo. Sed nescio quid te fugerat, quod

[1] I Cor. VII, 9. — [2] Ibid. 6.

addere voluisti, cum postea venisset in mentem. Humanum est, solet evenire : quid ergo illud est audiamus. Dicis, « Factum fuisse propheticum, quod nunc ostensum est in regione Africæ; pulchræ et sanctæ mulieris, quæ Ecclesiæ formam tenebat, tutum non esse vel conjugem, vel pudorem, et quia ibi divinitus intacta servata est. » Ne in omnibus tuis verbis frustra immorer, ad eum cui scribis, te convertis et dicis : « Orandus est hic Deus, frater beatissime Turbanti, consacerdos dilectissime, ut paribus etiam hac tempestate virtutibus Ecclesiam catholicam, Filii sui sponsam, maturam, fœcundam, castam, decoram, a Manichæorum constupratione, in Africa vel ex Africa latrocinantium, eruere non moretur. » Hæc nostra potius oratio est adversus Manichæos, et Donatistas, et alios hæreticos, vel quoslibet Christiani et catholici nominis inimicos in Africa constitutos. Contra vos autem, quia nobis estis Pestilentia transmarina, Christo salvatore vincenda, ideo-ne latrocinamur ex Africa, quia unum martyrem hinc opponimus Cyprianum, per quem probemus antiquam nos defendere fidem catholicam, contra vestri erroris vanam profanamque novitatem? O nefas! Defuerunt Ecclesiæ Dei quæ in Africa constituta est, defuerunt orationes tuæ, quando ista quæ oppugnas, Cyprianus beatissimus prædicabat[2]? Quando ille dicebat, « Multo magis a baptismate prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit, ut ei remittantur non propria, sed aliena peccata : quando hæc Cyprianus didicerat et docebat, defuit auxilium precum tuarum, quo Sara in regione Africæ servaretur intacta, et a Manichæorum constupratione, qui secundum intel-

[1] Epist. 64. ad Fidum.

lectum tuum, ante quam Manichæi nomen Romanis sonuisset in terris, etiam ipsum deceperant Cyprianum, liberaretur Ecclesiæ pulchritudo[1]? Vide quæ monstruosa et furiosa dicas contra antiquissimam catholicam fidem, non habendo quid dicas.

XXXII. Sed quantumlibet tergiverseris, o hæresis Pelagiana, quæ contra muros antiquissimæ veritatis novas construis machinas, novas moliris insidias: «Pœnus disputator,» quod me contumeliose tuus defensor appellat; Pœnus, inquam, disputator, non ego, sed Cyprianus Pœnus. te hoc vulnere Pœnus immolat, et pœnam scelerato ex dogmate sumit[2]. Quid si tot episcopos ex Africa nominassem, quot ex aliis orbis partibus nominavi? aut quid si in eis ipsis plures Afri essent? Unus hinc est, cæteri aliunde, quorum ab Oriente et Occidente consensione confoderis: et tamen tanta obstinatione cæcaris, ut non videas, te potius velle corrumpere antiquum Ecclesiæ decorem, id est, antiquam fidem; tanquam Saræ aniculæ pulcherrimæ castitatem. Si enim per sanctos antistites Dei, memorabilesque doctores, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, Gregorium, Basilium, Joannem, Innocentium, et Hieronymum, constupraverunt Ecclesiam Manichæi; dic mihi, Juliane, quæ te peperit? Utrum te casta, an vero meretrix, in lucem quam deseruisti, per uterum gratiæ spiritalis enixa est, an ut dogmata Pelagiana defendas, conjugis Christi et matris tuæ viscera, instinctu nefarii, non erroris, sed furoris infamas? Usque adeo enim contra vetustam pulchritudinem Saræ non invenit quid novitia deformitas mentiatur, ut tot episcoporum gloriosorum catholicorum in tanta suarum sententiarum

[1] Vide lib. 2. de Nupt. et Conc. cap. 29. — [2] Imitatur Virgil. lib. 12. Æneid. vers. 949.

manifestatione consensum, in quibus sunt qui Manichæi nec nomen audierunt, Manichæorum blasphemia criminetur.

XXXIII. « Sed ab hoc digressu, quo te impetus, non ut dicis, doloris, sed, perditi pudoris abstulerat, ad ea quæ institueras : » delira reverteris : et adhibito ex Apostolo testimonio, illud quod de Abrahæ et Saræ emortuis membris dixeras[1], confirmare conaris. Unde jam superius, quantum satis visum est, me disseruisse suffecerit. Quis autem Christianus ignoret, quod « Ille, qui primum hominem fecit ex pulvere, omnes fabricetur ex semine? » Sed ex semine jam vitiato atque damnato, quod partim per veritatem remaneat in supplicio, partim per misericordiam liberetur a malo. Non igitur, ut putas atque concludis, « Ullis laqueis tuis peccati naturalis suffocatur assertio. » Depravatam quippe primi transgressoris voluntate naturam, non tua defensio verbis inanibus purgat per novitium dogma vestrum, sed gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.

XXXIV. Quamobrem nec puto, sicut calumniaris, quod « Conjuges sine corporum calore generaverint : » nec puto quod « Hominem Deus non fecerit, aut diabolo fecerit, aut diabolus fecerit; » quia nec ipsi parentes possunt hominem facere, sed ex parentibus Deus : cujus potestati nec se ipsum diabolus subtrahit; quanto minus naturam humanam, quam sibi per peccati meritum illo damnante subjecit? Quæ cum ita sint, tu potius, etsi non cultor, quod esse me dicis, tamen quantumlibet eum accusare videaris, diaboli adjutor esse convinceris : qui omnes parvulos ab eo malo, per quod tenentur a diabolo, sanari per Christum non debere contendis, cum doctrina non sana sanos esse defendis. Ego autem

[1] Rom. IV, 19.

secundum sanam fidem, « Ex eadem concupiscentiæ voluptate concretum etiam Isaac dico,» ex qua et homines cæteri, uno solo excepto ab hoc malo, per quem liberamur a malo. « Peccatorum quoque genitalibus manum divinæ providentiæ interesse » non nego. « Attingit » enim a fine usque in finem fortiter, et disponit omnia » suaviter[1] : » et nihil inquinatum in eam incurrit[2] : et ideo etiam de immundis et contaminatis, quæ voluerit operatur, munda tamen ipsa et incontaminata persistens. Nec opus est, ut anfractibus longis, ea quæ concedo, mihi probare coneris : sed ad hoc responde si potes, cur ipse Isaac nisi baptismatis Christi signo circumcisus die octavo fuisset, perisset anima ejus de populo suo[3]. Explica, si potes, tanta pœna quo merito plecteretur, nisi ab hac illo sacramento liberaretur. Emortuam vulvam Saræ ad emissionem seminis[4], et emortuum corpus Abrahæ ad generandum sicut juvenes generant, Deum vivificasse, negari non potest, ut proles de illa parentum nasceretur ætate : sed Isaac quantum ad propria peccata, etiam si ex adulteris nasceretur, innocens natus, quid meruerat, ut anima ejus de populo suo periret, nisi circumcisio subveniret? Noli evagari per multa obscura, perplexa, superflua : ad hoc unum apertum, simplex, necersariumque responde.

XXXV. Interponis Apostoli testimonium, non ad quod ab illo positum est, sed ad quod ipse arbitraris. Unde nunc, quoniam non inde agimus, et longum et supervacaneum est disputare : tamen interponis ubi ait : « Et » quomodo judicabit Deus mundum? Si enim veritas Dei » in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid ad- » huc et ego tanquam peccator judicor[5]? » Ac deinde

[1] Sap. VIII, 1. — [2] Id. VII, 25. — [3] Gen. XVII, 14. — [4] Rom. IV, 19. — [5] Id. III, 6.

subjungis « Per hæc sua verba Apostolum ostendere, amisisse Deum auctoritatem judicandi, si modum non tenuit imperandi. « Si ergo, sicut putas, ad hoc ista dixit Apostolus, ut sese cohiberent, qui asserebant laudi Dei proficere peccata mortalium, eumque ideo impossibilia præcepisse, ut miserendi sibi materiam præpararet : et per hanc Apostolicam sententiam sicut existimas, demonstratur, propterea recte judicari homines, quia præcepta possibilia non fecerunt ; injuste autem judicarentur, si ea non fecissent, quæ impossibilia juberentur : » quid de Isaac dicturus es, cui quidquam nec possibile, nec impossibile est imperatum ; et tamen perditionis animæ suæ pœna feriretur, si octavo die non circumcideretur ? An vero nec sic tandem respicis, illud primitus in paradiso datum possibile ac facile fuisse præceptum, quo contempto atque violato, omnes ex uno homine, tanquam in massa originis commune illud habere peccatum ; et hinc esse jugum grave super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium [1] ? Et quoniam ex ista in Adam generatione damnata nemo liberatur, nisi regeneretur in Christo ; propterea signum ejusdem regenerationis Isaac nisi accepisset, perisset : nec immerito perisset, quia ex hac vita, quo per generationem damnatam damnatus intraverat, sine signo regenerationis exisset. Aut si non est ista causa, dic alteram. Bonus est Deus, justus est Deus : potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est : non potest quemquam sine malis meritis damnare, quia justus est. Nullum meritum malum octo dierum infans de propriis peccatis habebat ; quare damnaretur, nisi circumcideretur, si ex origine non trahebat?

XXXVI. Perge ad cætera, et vanis vaniora contexe :

[1] Eccli. xl, 1.

non Scripturaum sanctarum eloquia, quæ commemoras, dico, sed ex his quæ conficere niteris. Quandoquidem dicis : Ex hoc intelligi debere perfectam ignorantiam justitiam nominari; quia dixit Deus ad Abimelech, qui cum Sara fuerat concubiturus, ignorans quod uxor esset aliena, « Et ego sciebam, quia in corde mundo fecisti » hoc[1]. » Et ideo nascentium statum, generantium voluntate non lædi : quia etsi mala esset, inquis, tamen ad illorum nullo genere scientiam perveniret. » Cur ergo eos non nominas justos, si perfecta ignorantia justitiæ nomine nuncupanda est? Nihil est namque perfectius ignorantia parvulorum : nihil ergo vocetur et justius. Ubi est quod superius asserendum putasti : « Nec justos nasci parvulos, nec injustos, quod futuri sunt actibus suis; sed tantummodo infantiam innocentiæ dote locupletem. » Annon verba tua sunt, ubi dicis : « Homo igitur innocentia quidem plenus, sed virtutis capax nascitur, aut laudem, aut reprehensionem ex proposito accedente, meriturus? » Numquid virtutem dicturus esse non justitiam? Quomodo igitur infans nondum plenus est virtute, sed capax, cum plenus sit ignorantia, quam dicis esse justitiam; nisi virtutem neges esse justitiam? Ita-ne nondum evigilabis hac absurditate percussus, et te hoc dixisse pœnitebit? Nam Domini verba vigilant, sed tu dormis. Neque enim ait regi, Sciebam quia cor habes justum; aut quia cor habes mundum : cum scriptumsit, « Beati qui mundo sunt » corde, quoniam ipsi Deum videbunt[2]. » Tu autem istum Abimelech ad peccatoris proponis exemplum. Sed sciebam, inquit Deus, quia incorde mundo fecisti hoc. Non omnia, vel quæcumque alia; sed hoc, in quo adulterii conscientiam non habebat.

XXXVII. Miror tamen quod isto exemplo a te comme-

[1] Gen. xx, 6. — [2] Matth. v, 8.

morato, quod non potes, conaris efficere : et non ibi vides quod non vis audire. Conaris enim ut credatur, orante Abraham, libido reddita esse mulieribus, quia scriptum est, « Concluserat Deus a foris omnem vulvam in domo » Abimelech, propter Saram uxorem Abrahæ[1]. » Hanc enim conclusionem sic vis intelligi, tanquam libido fuerit illis fœminis Deo indignante detracta : cum magis indicetur his verbis, aliqua valetudine vulva conclusa, ut aut imprægnanda concumbere fœmina, aut parere imprægnata non posset : et non attendisti, homo qui non vis judicio divino quemquam, non suis, sed alienis plecti posse peccatis, quomodo fieri potuerit ut Abimelech peccaret, quamvis nec ipse adulterino corde peccaverit ; et Deus quantulumcumque peccatum ejus in mulieribus ad eum pertinentibus vindicaret. Vides contagionem transire peccati de viro in fœminas, quibus miscebatur, vel quibus dominabatur : et in prolem de parentibus non vis, ex quorum seminibus propagatur. Considera igitur, quam sit inscrutabilis altitudo judiciorum sapientiæ et scientiæ Dei[2]; et garrire desine contra originalis secreta peccati.

XXXVIII. Deinde incipis disputare de excessu concupiscentiæ, quem reprehensibilem dicis : quasi in ejus moderatione, cum ea bene utitur conjugatus, equus ipse qui malus est, et non potius sit ejus auriga laudandus[3]. Quid ergo te adjuvant testimonia de Scripturis, quibus ostenditur, quemadmodum Deus vel prohibeat libidinis vel damnet excessum? Illud potius intuere, quidquid in quorumlibet flagitiorum turpitudine, quæ genitalibus membris perpetratur, horremus, concupiscentiam carnis nisi teneatur, efficere ipsis motibus suis quos in corpori-

[1] Gen. xx, 18. — [2] Rom. xi, 33. — [3] Alludit ad verba Ambros. cap. 8. lib. de Isaac et Anima.

bus etiam castorum usque ad ingemiscendum effectum perducit in somnis.

XXXIX. Sic autem dicis : « Qua ratione quæreret justos in Sodomis Deus, si illos tales natura faciebat[1]? tanquam nos dicamus, mentis excellentiore natura concupiscentiam carnis non posse frenari. Sed dicimus, usque adeo malum esse, ut repugnans expugnando vincatur, donec sicut vulnus in corpore, ita perfecta curatione sanetur.

XL. Si autem putas : « Apostolum ex hoc laudasse libidinem, quia usum fœminæ dixit esse naturalem, ubi ait, » Quosdam relicto naturali usu fœminæ exarsisse in appe» titum suum in invicem[2] : » omnem profecto usum fœminæ laudare compelleris ; ac per hoc et ea quæ cum fœminis commituntur stupra laudabis, quia et illic usus utique naturalis est : quamvis damnandus, quia legitimus non est ; unde et filii non legitimi, sed naturales vocantur, qui inde nascuntur. Non itaque concupiscentiam carnis illo verbo laudavit Apostolus : sed naturalem appellavit usum, unde natura humana potest nascendo subsistere.

XLI. Dicis etiam Sodomitas et in panis ac vini peccasse creatura : atque ita vis intelligamus libidinem bonam, sed homines qui ea male utuntur, esse culpabiles ; sicut bona est creatura panis et vini, quamvis ea male utendo peccetur. Ita enim non intelligis quid loquaris, ut non videas, creaturam panis et vini non concupiscere adversus spiritum, sed ipsam potius inhoneste a male utentibus concupisci, et eam forinsecus in nostrum corpus intrare. Qua ideo parcius et restrictius est utendum, ne ipsa quoque concupiscentia, quod malum intus ac nostrum est, mentem corruptibili corpore ex abundantiore materia multo amplius aggravante adversus nos ve-

1 Gen. XVIII, 26. — 2 Rom. I, 27.

hementius et invictius concitetur. Hoc igitur malo, quod indicat malum esse, sive qui adversus illud dimicat, sive quem subjugat; et parens bene utitur, cum pudice filium gignit; et Deus, cum provide hominem condit.

XLII. Nunc ergo considera, rogo te; nunc, inquam, ut te salubriter veritas vincat, deposita vincendi cupiditate considera, utrum nostræ, an tuæ sententiæ debeas acquiescere. Bene, quod « Breviter admonere te dicis, ut lectoris pectori hæreat, quod toto libro abs te gestum est. Et quæ sit ipsa brevis admonitio, subinferens. « Concupiscentiæ naturalis qui modum tenet, inquis, bono bene utitur; qui modum non tenet, bono male utitur : qui autem etiam ipsum modum sanctæ virginitatis amore contempserit, bono melius non utitur : confidentia quippe suæ salutis, inquis, et roboris, contempsit remedia ut gloriosa posset exercere certamina. » Ego vero sic ad tua ista respondeo : Concupiscentiæ carnalis qui modum tenet, malo bene utitur; qui modum non tenet, malo male utitur; qui autem etiam ipsum modum sanctæ virginitatis amore contempserit, malo melius non utitur: confidentia quippe divinæ opitulationis et muneris contempsit infirma remedia, ut gloriosiora posset exercere certamina. In hac controversia de bene utendo isto, utrum bono an malo, tota inter nos causa versatur. In qua vellem quidem egregios judices non repudiares, quos tibi meis superioribus libris sana doctrina eruditos, sine ullo studio partium de hac causa sententias protulisse monstravi. Sed quoniam, si te non correxeris, ipsorum quoque accusationem, vel, ut mitius dixerim, reprehensionem sine dubio præparabis; te potius utar judice, pro mea sententia contra tuam : non alicubi alibi, sed in eodem libro tuo, nec ejus alio, sed ipso loco. Dixisti enim : « Sanctam virginitatem confidentia suæ salutis et roboris

contempsisse remedia, ut gloriosa posset exercere certamina. » Quæro quæ remedia contempserit? Respondebis, nuptias. Quæro, Ista remedia contra quem morbum sunt necessaria? Remedium quippe a medendo, id est, a medicando nomen accepit. Simul itaque videmus ambo remedium nuptiarum : cur tu laudas libidinis morbum, quo perveniri cernis ad mortem, si non ei resistat aut continentiæ retinaculum, aut conjugale remedium? Jam hoc et superius egi tecum, ubi disertissime pudicitiam conjugalem inter lascivientes et continentes ita posuisti : « Quæ verecundis manibus et confovet æstuantes, et laudat tali remedio non egentes. » Eadem itaque repeto. Iterum audi quod illic tibi breviter dilucideque respondi. « Quando ego istam concupiscentiam morbum esse dico, quare tu negas, qui tamen ei necessarium remedium confiteris? Si agnoscis remedium, agnosce morbum. Si negas morbum, nega remedium. Rogo cede aliquando etiam per os tuum tibi loquenti veritati : nemo providet remedium sanitati.

XLIII. Quæ sunt autem « Sanctorum virginum, sicut appellas, gloriosa certamina, » nisi quia non vincuntur a malo, sed vincunt in bono malum? Quæ non gloriosa ego, sed gloriosiora dicere malui. Habet enim palmam de hujus mali subjectione, quamvis minorem, pudicitia etiam conjugalis. Belligerat enim etiam ipsa contra carnalem concupiscentiam, ne limites thori nuptialis excedat : belligerat, ne definitum ex consensu conjugum orandi tempus irrumpat. Etsi tantas vires habet ista pudicitia conjugalis, tantumque Dei donum est, ut faciat quod præscribunt tabulæ matrimoniales, in ipso quoque thoro conjugali conflictu fortiore belligerat, ne ultra quam generandis filiis sat est, etiam ipsum conjugis corpus attrectet. Talis pudicitia nec menstruatis, nec

gravidis utitur fœminis, nec ejus ætatis qua certum est eas jam concipere non valere : nec eam prorsus concumbendi vincit affectus, sed tunc relaxatur, cum speratur generationis effectus. Si quid vero fit in conjuge, non quidem contra naturam, sed tamen quod tabularum matrimonialium limitem transeat, veniale apud Apostolum reperitur[1]; quia nequaquam limes conjugalis carnis exceditur : sed tamen ut etiam ipse non excedatur, contra malum concupiscentiæ dimicatur. Quod usque adeo malum est, ut ei, ne noceat, pudicitiæ certamine resistatur.

XLIV. Et tu, nisi fallor, in isto es certamine constitutus : et quia te fideliter pugnare existimas, vinci times. A quo, quæso te, vinci times? a bono, an malo? An forte sic a me vinci times, ut adhuc malum neges, et tanquam bonum laudes a quo vinci times? Inter duos adversarios constitutus in magnas coarctaris angustias, et me vis vincere per eloquentiam, et libidinem per continentiam : sed pugnando adversus eam confiteris malum, laudando eam deseris veritatis bonum. Sed ego te vinco, et expugnatorem et laudatorem mali, constituens te ante judicem, non alium, sed te ipsum. Vis enim vincere concupiscentiam expugnatione ejus, me vero laude ejus : sed ego respondeo : Ut vincatur qui laudat, judicet qui pugnat. Si enim malum est, cur laudat? Si bonum est, cur expugnat? Si autem nec bonum nec malum est, ut quid laudat? ut quid expugnat? Quandiu igitur expugnator libidinis eris, tandiu pro me contra te ipsum judex eris. An forte adversus libidinem non certabis, ne in isto quod mecum habes certamine supereris, dicens tibi ipsi : Melius non pugno, quam ostendo pugnando malum esse quod laudo? Noli obsecro te. Quid enim sum ego, quem

[1] 1 Cor. VII, 6.

pro magno desideras vincere? Vincat te potius veritas, ut tu libidinem vincas. Nam si adversus eam pugnare destiteris, vinceris, vincieris, et ad immunda omnia pertraheris. Quod cum sit horrendum malum, nec ad hoc quod desideras tibi proderit; etiam sic enim vinceris a me, imo ab ipsa quam prædico veritate. Sed concupiscentiæ laudator et concupiscentiæ debellator etiam tuo judicio vinceris, cum id malum laudas, de cujus debellatione gloriaris. Si autem ne certamine dimicantis vincatur lingua laudantis, pugnare jam desinis; captivum concupiscentiæ, desertorem continentiæ vincam, non jam suo, sed judicio sapientiæ.

XLV. Causa itaque nostra finita est. Quantumlibet enim laudes concupiscentiam carnis, quandiu pugnas adversus eam; cernis quam verum de illa, nec nisi de illa dixerit apostolus Joannes, quod non est a Patre[1]. Nam si, ut dicis, « Qui modum ejus non tenet, bono male utitur : » etiam in male utentibus bonum est ipsa. Quæ igitur est illa, quæ non est a Patre? An etiam ipsam, quomodolibet intelligas, laudare disponis? Porro si malum est ipsa, ubi erit? quando erit? Quandoquidem ista, etiamsi male quisque utatur, bonum erit : nec ipsa, ut dicis, sed ille erit malus, qui bono utitur male. Ac per hoc frustra dixit Joannes, concupiscentiam carnis non esse a Patre : hanc enim tu bonam, et ob hoc a Patre esse contendis, etiam cum ea quisque male utitur; quia bono male utitur. Nec dicere poteris : Quando moderata est, a Patre est; quando immoderata est, non est a Patre : quia et tunc, ut dicis, bonum est, quo bono male utitur malus. Sed ab his angustiis liberaberis, si credideris, non linguæ tuæ, sed pugnæ tuæ. Continentia est enim a Patre, qua non expugnaretur concupiscentia, nisi non es-

[1] Joan II, 16.

set a Patre. Hæc ipsa ergo, contra quam, si continenter vivis, acriter pugnas, non est a Patre. Non enim contra eam pugnares, nisi repugnaret : nec vero repugnaret tibi agenti quod donatur et amatur a Patre, si esset a Patre.

XLVI. Ex ista et cum ista nascitur homo, bonum Dei opus, non sine malo, quod trahit origo generationis, et sanat gratia regenerationis. Ac per hoc recte a me dictum est[1], « Ita nuptiarum bonum malo originali quod inde trahitur non potest accusari, sicut adulteriorum et fornicationum malum bono naturali quod inde nascitur non potest excusari. Bonum enim naturale dixi, quod mecum ipse collaudas; malum autem originale dixi, cujus motibus mecum repugnas, et cujus contra me laudibus pugnas. Non est malum quod natus es, sed cum quo natus es, et contra quod spiritaliter dimicas quia renatus es. Quod natus es, pertinet ad Dei conditionem, et parentum fœcunditatem : contra quod autem dimicas quia renatus es, pertinet ad prævaricationem, quam diaboli astutia seminavit, unde te gratia Christi liberavit; ut prius hoc malo bene utereris in conjuge, nunc illi adverseris in te; non jam reus ex illo, sicut eras natus, sed ab eodem reatu non erutus, nisi quia renatus, ut possis redemptus regnare cum Christo : si tamen ista hæresis non te faciat perire cum diabolo, sed, quod potius cupimus, confitearis malum, contra quod bellum geris, ut eo non ita separato[2], quasi alia natura sit, sed in te omni ex parte sanato, in perpetua pace læteris.

XLVII. Non igitur « Sum pharmacopolæ similis, ut dicis, qui promittebat bestiam, quæ se ipsam comesset. » Sed observa, ne bestialis iste motus, contra quem videris in tua carne confligere, sicut te pervertit laudatus, sic te consumat postea relaxatus. Non enim, ut calumniaris,

[1] Lib. I. de Nupt. et Concupisc. cap. I. — [2] *Forte* non a te separato.

ego dixi « Nuptias et magnum bonum et magnum malum, » tanquam eo modo ipsa se comedat ista sententia : sed dixi in uno homine naturam bonam, vitium malum : quod esse tu ipse certe in adulteris confiteris, nec propter eorum vitium improbans naturam, nec propter eorum naturam approbans vitium. Bonum dixi nuptias, ex quibus es natus; malum autem non de nuptiis, sed de vitiata origine attractum, contra quod geris bellum renatus.

XLVIII. Ridiculum est autem, quod me dicis, « Epicuri vias gradientem habenas omnes, quibus cupiditates frenantur, incidere. » Quid si ego laudarem corporis voluptatem? Hoc enim tu satis eloquenter facis, quod inerudite atque impolite faciebat Epicurus : quasi propterea sis ejus adversarius, quia diserte dicere non noverat ille, quæ dicis. Rursus, ut sentio, laboraturus es, quomodo te ostendas et laudatorem voluptatis esse, et Epicureum non esse. Sed noli laborare, ego te ista cura liberabo. Non es Epicureus, quia ille totum hominis bonum in corporis posuit voluptate, tu autem magnam partem humani boni ponere in virtute conaris, quam veram, id est, veræ pietatis ignoras. Dixit enim homini Deus : « Ecce » pietas est sapientia[1]. » Et hæc unde homini, nisi ille det de quo scriptum est : « Dominus sapientes facit cæ» cos[2] : » et de quo item legitur : « Si quis indiget sapien» tia, postulet a Deo[3]. » Verum si tu non es Epicureus; qui ex illo aliquam partem in voluptatis laude sumpsisti : quanto minus ego, qui de voluptate carnis hoc sentio, quod sentit Ambrosius[4]; inimicam scilicet esse justitiæ, et quod homo concupiscentiæ voluptate concretus, priusquam nascitur subeat contagia delictorum. Quod autem

[1] Job. XXVIII, 28. — [2] Psal. CXLV, 8. — [3] Jacob. I, 5. — [4] Ambros. lib. de Parad. cap. 12, et lib. de Philosoph. supra citatus lib. 2. cap. 5, 6.

ad mores pertinet nostros, quemadmodum vivamus, in promptu est eis, cum quibus vivimus. Nunc de catholico agitur dogmate ac fide : perfidia non sit desertoris in te. Nam tua me non terret, velut lingua censoris. Fateor me docere homines, quod in apostolicis Litteris didici, « Quia » si dixerimus quod peccatum non habemus, nos ipsos » decipimus, et veritas in nobis non est[1]. » Fateor me in populo et cum populo Dei pectus tundere, et veraciter dicere : « Dimitte nobis debita nostra[2]. » Nec insultetis hinc nobis : inde quippe estis hæretici ; quia hæc displicent vobis. Nos in Dei vera misericordia, vos in vestra falsa virtute confiditis. Vos gratiam Dei secundum merita nostra dari dicitis; quod tamen nisi damnasset Pelagius, a catholicis episcopis damnaretur[3] : nos vero eam gratis dari, et propterea gratiam nuncupari, et ex illa esse omnia Sanctorum merita confitemur, dicente Apostolo : « Gratia Dei sum, quod sum[4]. » Ideo non irridetis, et præ vobis alta cervice contemnitis. « Facti enim sumus » opprobrium iis qui abundant, et despectio superbis[5]. » Consilium quippe inopis confudistis, « Quoniam Domi» nus spes ejus est[6]. »

XLIX. In hac tamen re, unde nunc agimus, non video, cur dicas, « Me habenas omnes, quibus cupiditates frenantur, incidere ; » qui omni virtute secundum gratiam Dei, quæ datur hominibus, omnes cupiditates frenandas esse decerno. Sed abs te quæro, utrum bonæ an malæ sint istæ cupiditates, quas prædicas esse frenandas, et velut a me relaxentur, accusas? Puto enim non eas equorum vel quorumque animalium præter nos esse, sed nostras. In nobis sunt ergo malæ cupiditates, quas bene vivendo frenamus. Habenas igitur, quibus non bonæ,

[1] I Joan. I, 8. — [2] Matth. VI, 12. — [3] Vide lib. de gestis Pelagii, cap. 14 et 5. — [4] I Cor. XV, 10. — [5] Psal. CXXII, 4. — [6] Psal. XIII, 6.

sed malæ frenantur cupiditates, me præcidere criminaris. Harum est una concupiscentia carnis, ex qua et cum qua nascuntur, et propter quam renascuntur infantes. Eo malo conjuges castos dico uti bene, adulteros male : tu contra eo bono adulteros dicis uti male, castos conjuges bene : continentiam melius eo non uti, ambo dicimus; sed ego eo malo, tu eo bono. Ac per hoc; quamvis Deo nostra conscientia, conversatio vero etiam hominibus, inter quos vivimus, nota sit : tamen ambo continentiam profitemur : et si quod profitemur agimus, istam concupiscentiam profecto ambo frenamus, adversus ejus repugnantes motus ambo bellamus; ambo eam, si proficimus, debellamus. Verum hoc interest, quod ego dico me malum frenare, tu autem te bonum : ego dico mihi malum repugnare, tu tibi bonum : ego bello adversus malum, tu adversus bonum : ego cupio malum debellare, tu bonum. Unde putari potest, quod istam concupiscentiam magis incitare laudando, quam refrenare studeas continendo.

L. Gloriosa te per continentiam profiteris exercere certamina : contra quid rogo? Quid dicturus es, nisi contra carnis concupiscentiam? Sed utrum amicam, an adversariam? Numquid nisi adversariam respondebis? « Caro enim concupiscit adversus spiritum, et spiritus » adversus carnem [1]. » Hæc enim invicem adversantur, sicut Apostolus testis est. Fortassis ergo eam laudare te fingis, si pugnare non fingis. Nam quomodo fideliter simul agas duo ista, non video, ut et laudes velut amicam, et expugnes velut inimicam. Unum eorum credimus : sed elige quid credamus. Si ex animo pugnas, non ex animo laudas. Si autem simpliciter agis in præconio, colludis in prælio. Ego sane quia inimicus tibi non sum, sicut

[1] Galat. v, 17.

inimicum tibi est illud quod habitat in carne tua malum, quamvis potissimum cupiam, ut hoc malum et doctrinæ sanitate vituperes, et vitæ sanctitate debelles: tamen ex his duobus, quorum putari potes unum ex animo facere, alterum fingere; malim te fallaciter laudare concupiscentiam, quam fallaciter expugnare. Tolerabilius enim lingua tua, quam vita mentitur: tolerabilius sententia, quam continentia simulatur. Fingis quippe laudem, qua sis adversarius sententiæ meæ; si non fingis castitatem, qua est adversarius concupiscentiæ tuæ. Ita fiet, ut nec contra me diutius proferas fallaciter verbum, si veraciter geris contra libidinem bellum. Sed sive unum horum fingas, sive utrumque; (quod nescio quemadmodum ex animo facias, id est, sine ulla simulatione, et pugnes contra quod laudas, et laudes contra quod pugnas:) ego tamen id quod est mitius de te credens, velut cum debellatore libidinis ago; et nuptias non dico malas, sed bene uti malo, quas tu dicis bene uti bono; bonum esse dicens concupiscentiam carnis, quam tamen in te debellando malum esse convincis. Quomodo autem cum illa, etiam qui ea bene utuntur, belligerent conjugati, jam superius disputavi.

LI. Quæ cum ita sint, et conjugium bonum est in quantum conjugium est, et homo sive de conjugio, sive de adulterio nascatur, in quantum homo est, bonum est; quia in quantum homo est, opus Dei est: et tamen quia cum illo et ex illo malo generatur, quo bene pudicitia conjugalis utitur, necessarium illi est, ut ab ejus mali nexu regeneratione solvatur. Quid ergo a me quæris, « Ubi sit originale malum; » cum in te ipso verius tibi loquatur libido, contra quam pugnas, quam tu ipse, quando eum laudas? Quid quæris, « Unde sit homo sub diabolo, quem Deus fecit ?» Unde enim est in morte, quam Deus

non fecit? «Quid ibi cognoscit, inquis, diabolus suum si nec quod factum, nec unde factum est, ipse condidit?» Plane quod factum est, homo est; unde factum est, semen est hominis; utrumque bonum est: nihil horum diabolus condidit, sed vitium seminis ipse seminavit. Non ibi cognoscit suum bonum, quia non est ejus, quod ambo laudamus; sed cognoscit suum malum, contra quod ambo pugnamus: nec recte laudatur ad altero nostrum, contra quod ab utroque pugnatur. Vide sane, quemadmodum quæras a me, « Inter tot bona, unde sit in parvulis malum; » et taceas quod ego posui in eodem libro cui respondes, et inter ipsa verba quibus nunc respondes, quod ait Apostolus, « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt[1]. » Hoc enim non vis ut audiant vel legant homines isto loco, ubi maxime opus erat, ne agnoscant fidem suam, et contemnant argumentationem tuam.

LII. Definisse me dicis, « Hominem, si de fornicatione nascatur, reum non esse; si de conjugio, innocentem non esse. » Hæc vero nimia est, et aperta calumnia. Imo definivi hominem, undecumque nascatur, secundum catholicam fidem quam patres contra vos antequam nasceremini evidentissime defenderunt, et innocentem esse per nullum proprium, et reum per originale peccatum: naturæ autem substantiam, cujus auctor est Deus, etiam in grandibus esse peccatoribus bonam; qui utique propter peccata etiam sua propria mali sunt, quæ illi malo cum quo nati sunt addiderunt. Cur autem timerem, ne mihi objiceretur[2], ut dicis, « quia peccata omnium parentum omnibus filiis imputarem: cum etiam si hoc verum sit, (non quantum attinet ad utentes jam

[1] Rom. v, 12. — [2] Vide infra lib. 6. c. 7.

suæ voluntatis arbitrio, sed quantum attinet ad nascentes), nullo modo naturæ substantia malum esset, cujus auctor est Deus, sed ea quæ insunt ei vitia, contra quæ tu quoque, ut verbis tuis utar : Exerces gloriosa certamina ?

LIII. Sicut autem, quemadmodum dicis, « quando adulteri gignunt, nascitur homo de virtute seminum, non de turpitudine flagitiorum : » ita quando conjuges gignunt, nascitur homo de virtute seminum, non de honestate nuptiarum. Aut si hic de utroque, et ibi de utroque : fructus autem nuptiarum est, quantum ad ipsas prorsus attinet nuptias, non hominum generatio, qui possunt etiam de adulteris nasci; sed ordinata susceptio filiorum. Cur ergo « Sententiæ meæ pars falsissima est, qua dixi, Nuptiarum bonum malo originali, quod inde trahitur, non potest accusari : » cum eo malo, contra quod pugnas, et bene usi fuerint conjugati ut nascereris, et hoc inde abs te tractum reum te teneret nisi renascereris ? Itaque nec accusandi sunt conjuges qui bene utuntur malo, et regenerandi sunt filii ut liberentur a malo. Si enim nuptiarum bonum non esset nisi bonus usus boni, tunc mirandum esset, quomodo inde traheretur malum : cum vero sit bonum nuptiarum bonus usus mali, quid mirum si de ipso malo quo bene utitur bonitas nuptiarum, trahitur malum quod est originale peccatum ? Illud mirabile est, quod cum essent Apostoli bonus odor Christi [1], trahebatur inde bonum, trahebatur et malum. Aliis enim erant odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem; cum odor ille non esset usus mali, sed boni. Ideo quippe bonus odor erant Christi, quia bene utebantur gratia Christi. Falsum est igitur quod dixisti : « Si malum inde trahitur, accusari potest, excusari non potest : » quia trahitur inde originale malum cum trahatur inde etiam bonum, ordi-

[1] I Cor. II, 15, 16.

nata scilicet propagatio filiorum. Nec malum illud inde ideo trahitur, quia bonæ sunt nuptiæ; sed quia in bonis eorum est etiam usus mali. Non enim copula nuptialis, sicut putas, propter carnis concupiscentiam, sed propter bonum quod de isto malo fit, instituta est. Quod quidem bonum sine isto malo fieret, si nemo peccasset. Nunc ergo sine isto malo esse non potest, sed non ideo malum est. Sicut e contrario, nullum malum sine aliquo bono esse potest, nec ideo bonum est. Opus enim Dei bonum est in natura, sine quo tamen esse non potest voluntas mala. Ac per hoc, sicut adulterium non potest esse sine bono naturæ, nec ideo bonum est : ita connubium non potest esse sine malo concupiscentiæ, nec ideo malum est. Quapropter etiamsi tibi concedatur : « Omnem causam mali esse expertem boni : » nihil hinc refertur ad nuptias, quæ non sunt causa mali. Neque enim concupiscentiæ malum nuptiæ fecerunt; sed quo bene uterentur, paratum invenerunt.

LIV. « Non evadit, inquis, res illa supplicium, cujus participatione etiam alia trahunt reatum. » Hoc si de concupiscentia carnis sentis, non absurde sentis. Hoc enim malo bene utuntur fideles conjugati, et ex hoc qui generantur reatum trahunt, ideoque et ipsi regni regenerandi sunt. Id autem malum non evadit supplicium : hoc est enim ejus supplicium, ut cum generatis, si regenerati non fuerint, puniatur; in regeneratis autem, cum ex omni parte sanati fuerint, consumatur. « Si trahitur, inquis : « Et de nuptiis originale malum, causa mali est conventio nuptiarum » Quid si alius dicat, Si trahitur de natura voluntas mala, causa mali est constitutio naturarum; nonne falsissimum est? Sic ergo et quod ipse dixisti; quamvis originale malum de nuptiis trahatur, sed de carnali concupiscentia; contra quod malum et ipse confligis :

quo malo conjugati bene utuntur, si sola conjuges propagationis gratia misceantur; et si peccatum non præcessisset quod in omnes homines pertransiit, nec fuisset profecto malum quo bene uterentur, et tamen ut procrearent filios miscerentur.

LV. « De arboribus autem bona et mala, » quantum erraveris, puto me satis demonstrasse in primo hujus operis libro : et cum eosdem nodos repetas, qui jam soluti sunt, non est superfluis immorandum. « Quæris per quid peccatum inveniatur in parvulis ; » et enumeras multa bona tacens de malo, contra quod pugnas : sed cum taces, clamas. « Parentes, inquis, qui conventu suo causam fecere peccato, jure damnabiles ; quorum labore actum est, ut ad dominatum exercendum in homines diabolus perveniret. » Potes hoc et ipsi Deo dicere, non dico quia creat homines trahentes originale peccatum, quia id tu negas ; sed quia nutrit et vestit innumerabiles impios, etiam quos novit in ipsa impietate mansuros : quod profecto si non fecisset, servos homines diabolus non haberet. Sed forsitan dicas, Deus in eis pascendis non attendit nisi bonum, cujus ipse auctor est, quod homines sunt. Sic ergo et parentes in filiis gignendis non attendunt nisi bonum, quod homines sunt, maxime nescientes quales futuri sunt. Nempe, quod etiam tu confiteris, peccatum nullum esset, si nulla præcessisset voluntas mala : quia et originale peccatum, (quod nos dicimus, vos negatis,) nullum esset utique, nisi natura ex primi hominis mala voluntate vitiata. Sed nulla esset etiam voluntas mala, si nulla præcessisset natura vel angelica, vel humana. Numquid propter hoc Deum causam dicturus es peccatorum, quia voluntas ejus causa est mutabilium naturarum ? Sicut ergo creanti Deo non imputatur, quod rationales naturæ a bono deficiunt, sed quod bonum

sunt : sic parentibus gignentibus et malo concupiscentiæ bene utentibus non imputandum est, quod cum eo malo filii nascuntur, sed quod bonum sunt. Non autem ideo, sicut putas : A diabolo ducitur origo nascentium, » in quantum homines sunt : « Quia dicitur a diabolo esse origo peccati, sine quo nullus nascitur hominum. Neque enim quia origo mortis a diabolo est, ideo ab illo est origo mortalium.

LVI. « Rimam quæris inter tot innocentiæ præsidia qua potuerit intrare peccatum : » cum tibi ostendat apostolus Paulus, non rimam, sed apertissimam januam, dicens : « Per unum hominem peccatum intravit in mun» dum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines » pertransiit[1]. » Sed hæc tacens verba, dicis tua, « Quia per opus Dei opus diaboli transire non sinitur : » cum homines sint opus Dei, peccatum autem opus diaboli, quod dicit Apostolus in omnes pertransisse. Clamas : « Si natura per Deum est, non potest in ea esse originale malum : quasi non alius religiosius sibi clamare videatur : Si natura per Deum est, non potest ex ea nasci ullum malum, aut non potest in ea esse ullum malum. Et tamen falsum est : quia nec oriri malum potest, nisi ex natura ; nec ubi sit habet, si non fuerit in natura. Confiteor igitur opus Dei esse qui nascitur, etiam trahens originale malum ; quoniam quod in illo Dei opus est, bonum est : quia bonum est opus Dei etiam cum malo, non solum in parvulis, verumetiam in quibuslibet ætatibus, hoc est, substantia, forma, vita, sensus, ratio, cæteraque omnia bona, etiam in quocumque homine malo. Quis autem operatur ut vivat homo, nisi in quo vivimus, movemur, et sumus[2] ? Id autem operatur occulto quodam opere beneficentiæ suæ, exceptis alimentis per-

[1] Rom. v, 12. — [2] Act. xvii, 28.

spicuis quibus extrinsecus sustinemur. Qui ergo operatur ut vivat homo, quamvis conversatione vitiosa; ipse operatur ut nascatur homo, quamvis origine vitiata.

LVII. Quid est autem, quod propositis aliis ex libro meo verbis meis fingis quod dixerim, « Aliam fuisse nuptiarum institutionem ante peccatum Adæ, quæ sine concupiscentia, sine motu corporum, sine necessitate sexuum esse potuissent? » Detrahe nuptiis concupiscentiam qua caro concupiscit adversus spiritum; detrahe malum contra quod pugnas gloriosa exercens continentiæ virtute certamina; et non opus est ut cætera detrahas, si nuptias quæris quales ante peccatum primorum hominum esse potuerunt. Sine motu enim corporum et sine necessitate sexuum quis unquam ullas nuptias cogitavit? Sed bellum quod in se casti sentiunt, sive continentes, sive etiam conjugati, hoc dicimus in paradiso ante peccatum nullo modo esse potuisse. Ipsæ ergo etiam nunc sunt nuptiæ, sed in generandis filiis tunc nullo malo uterentur, nunc concupiscentiæ malo bene utuntur. Quo malo sua bona non perdiderunt, in castitatis fide, in conjunctionis fœdere, in propaginis germine. Adhæreret ergo tunc etiam vir uxori ut gignerent filios; non tamen haberent in carne motum libidinis turbidæ, sed tranquillæ tantummodo voluntatis, qua imperamus cæteris membris.

LVIII. Arguis me, « Quod eos parvulos qui mundum impleverunt, pro quibus Christus mortuus est, diaboli opus, et de morbo natos, et ab exordio reos definiam. » Parvuli opus diaboli substantialiter non sunt: sed opere diaboli originaliter rei sunt. Et ideo Christus, quod et ipse confiteris, etiam pro parvulis mortuus est; quia et ad ipsos pertinet sanguis, qui in remissionem fusus est peccatorum[1]: a quo illos sanguine facitis alienos, cum eos

[1] Matth. xxvi, 28.

negatis trahere originale peccatum. Nec succenseas, quod concupiscentiam dixi morbum, cui et tu confessus es provisum fuisse remedium. Exordium vero parvulorum, ex quo nascerentur, in Adam fuit, quo per peccatum vitiato atque damnato, alterum eis Christus, ex quo renascerentur, instituit.

LIX. « Si ante peccatum, inquis, per Deum creatum est unde homines nascerentur, per diabolum autem unde parentes commoverentur; ascribitur sine dubio sanctitas nascentibus, et culpa generantibus. » Quid dicis, « Parentes commoverentur? » Si pietate voluntatis, qua optat filios quisque suscipere; et hoc per Deum institutum : si autem perturbatione libidinis, cui nec excitandæ nec auferendæ sufficit voluntatis arbitrium; naturæ vulnus est de prævaricatione, quam diabolus persuasit, inflictum. Recte itaque a me dictum est[1], « Fieret sine isto morbo seminatio filiorum in corpore vitæ illius, sine quo nunc fieri non potest in corpore mortis hujus. »

LX. Quod autem argumentaris, « Ad bonum fœcunditatis parvulos pertinere, quæ Dei benedictione ante morbum libidinis instituta est; non ad ipsum libidinis morbum, si postea peccantibus accidit; atque ideo sanctitatem ascribendam esse nascentibus, et generantibus culpam : » non attendis peccato illo magno universam in deterius mutatam fuisse naturam, unde fuerat propago ducenda. Sic enim posses dicere, Evam solam, non cæteras fœminas dolores parturitionis sentire debuisse : quoniam benedictio qua dictum est : « Crescite et multi- » plicamini[2]; » ex qua filii procreantur, ante facta est quam fuisset muliebris sexus illa maledictione punitus. Sed si hoc dixerimus, utique respondebitur, sicut ex peccato illo, ita ex maledicto in pejus totam mutatam fuisse

[1] Lib. I. de Nuptiis, c. I. — [2] Gen. I, 28.

naturam, unde trahitur originale peccatum et jugum grave super filios Adam.

LXI. Non enim, sicut tu argumentaris[1] : « Judæum sub lege positum describebat Apostolus dicentem : « Scio » quia non habitat in me, » hoc est, in carne mea bonum : et, « Non ego operor illud, sed quod habitat in » me peccatum : » et, « Mihi malum adjacet : » et, « Vi- » deo aliam legem in membris meis repugnantem legi » mentis meæ[2] : » sed describebat humanam in hac corruptibili carne naturam, non opere Dei cum vitio primitus institutam, sed ex voluntatis arbitrio veniente primorum hominum vitio sauciatam. Cujus enim vox est : « Infelix ego homo, qui me liberabit de corpore mortis » hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nos- » trum[3]. » Numquid Judæi? Absit : sed sine dubitatione Christiani. Ejus ergo voces sunt etiam illæ superiores, ex quibus hæc consequenter expressa est. Ipse enim dixit : « Gratia Dei me liberabit de corpore mortis hujus per » Jesum Christum Dominum nostrum; » qui dicebat : « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi » mentis meæ. »

LXII. Sed ne forte istam catechumeni existimes vocem lavacrum regenerationis adhuc sperantis, post quod lavacrum nullam legem peccati resistentem legi mentis, habiturus esset in membris, (quanquam tu ipse, sicut de te vis credamus, adversus hujus concupiscentiæ malum, per continentiæ bonum, gloriosa certamina post lavacrum regenerationis exerceas,) recole tamen quid scribat ad Galatas, certe homines baptizatos. « Dico au- » tem, inquit, spiritu ambulate, et concupiscentias car- » nis ne perfeceritis[4]. » Non ait, ne feceritis; quia eas

[1] Confer lib. de gratia Christianum, c. 39. et lib. I. cont. duas epist. Pelag. cap. 8-10. — [2] Rom. VII, 18-23. — [3] Ibid. 24. — [4] Galat. V, 16.

non habere non poterant : sed, « Ne perfeceritis; » id est, ne opera earum, consensu voluntatis impleatis : « Caro enim, inquit, concupiscit adversus spiritum, et » spiritus adversus carnem. Hæc enim invicem adversan- » tur, ut non ea quæ vultis faciatis[1]. » Vide si non hoc est ad Romanos : « Non enim quod volo facio bonum, » sed quod nolo malum hoc ago[2]. » Deinde od Galatas addit et dicit : « Quod si Spiritu ducimini, non adhuc » estis sub lege[3]. » Vide si non hoc est ad Romanos : « Jam non ego operor illud : » et, « Condelector legi » Dei secundum interiorem hominem : » et, « Non reg- » net peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum » desideriis ejus[4]. » Si enim non obediatur concupiscentiis, quas necesse est esse in carne peccati atque in corpore mortis hujus non perficietur quod perfici vetat Apostolus dicens : « Concupiscentias carnis ne perfece- » ritis. » Ipsa quippe sunt opera, de quibus totum mire sequitur, et dicit : « Manifesta autem sunt opera carnis, » quæ sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolo- » rum servitus, et cætera[5]. » Si ergo non consentiatur concupiscentiis carnis, quamvis agantur motibus, non tamen perficientur operibus. Proinde cum caro concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem, ut non ea quæ volumus faciamus; nec carnis perficiuntur concupiscentiæ, quamvis fiant; nec nostra perficiuntur bona opera, quamvis fiant. Sicut enim tunc perficitur carnis concupiscentia, cum consentit ei spiritus ad opera mala, ut non concupiscat adversus illam, sed cum illa : sic et bona opera nostra tunc perficientur, quando ita spiritui caro consenserit, ut adversus eum etiam ipsa non concupiscat. Hoc enim volumus, cum perfectionem jus-

[1] Galat. v, 17. — [2] Rom. vii, 20 22. — [3] Galat. v, 18. — [4] Rom. vi, 12. — [5] Galat. v, 16.

titiæ concupiscimus; hoc intentione non intermissa velle debemus: sed quia id perficere in ista corruptibili carne non possumus, ideo dixit ad Romanos: « Velle adjacet » mihi, perficere autem bonum non invenio[1]. » Vel sicut habent codices græci: « Velle adjacet mihi, perficere » autem bonum non: » id est, non mihi adjacet perficere bonum. Non ait, facere; sed, perficere bonum. Quia facere bonum, est post concupiscentias non ire[2]: perficere autem bonum, est non concupiscere. Quod ergo est ad Galatas: « Concupiscentias carnis ne perfeceritis[3]: » hoc e contrario est ad Romanos: « Perficere autem bo- » num non invenio. » Quia nec illæ perficiuntur in malo, quando eis non accedit nostræ voluntatis assensus: nec nostra voluntas perficitur in bono, quandiu illarum cui non consentimus permanet motus. Ipse autem conflictus, in quo etiam baptizati velut in agone decertant, cum caro concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem; ubi et spiritus facit bonum opus, non consentiendo concupiscentiæ malæ, sed non perficit, quia ipsa mala desideria non absumit; et caro facit malum desiderium, sed nec ipsa perficit, quia non sibi consentiente spiritu, et ipsa ad opera damnanda non pervenit: iste ergo conflictus non Judæorum, nec quorumlibet aliorum, sed plane Christianorum fidelium et bene vivendo in hoc certamine laborantium, breviter ostenditur ad Romanos, ubi ait: « Igitur ipse ego mente servio legi Dei, carne autem legi peccati[4]. »

LXIII. Si ergo hæc est conditio in corpore mortis hujus, (quæ utique non fuit in paradiso, in corpore vitæ illius;) procul dubio satis evidenter apparet, unde trahant parvuli obligationem peccati cum carnaliter nascuntur, quæ non solvitur nisi cum spiritaliter renascun-

[1] Rom, VII, 18. — [2] Eccli. XVIII, 30. — [3] Galat. V, 16. — [4] Rom. VII, 25.

tur. Non enim hanc trahunt ex opere, quo humanam Deus naturam fecit; sed ex vulnere, quod naturæ humanæ hostis inflixit. Non hostis secundum Manichæos prosiliens ex natura mali, quam non condidit Deus; sed hostis angelus quondam ex opere Dei bonus, ex opere suo factus malus. Qui se primum vulnerando prostravit, ut elisus eliderct, et per malam suasionem prævaricationis vulnus infligeret; unde genus humanum, etiam in his qui viam Dei ambulant, claudicaret.

LXIV. Et tamen succenses mihi quia dixi[1] : « Hæc enim quæ ob impudentibus impudenter laudatur, pudenda concupiscentia : » et iratus impudentius multa dicis, vos extollens : « Tanquam Scripturis sanctis et rationi certissimæ congruentes, eo proposito non esse in natura malum defendatis, ut ad virtutum studia homines incitetis; inculcantes nullum culmen ita arduum esse virtutis, ut non ad illud adjuvante Deo mens queat fidelis evadere; atque ob hoc dicatis, non esse in carne mali necessitatem, ut erubescat unusquisque laudabiliter conditus, deformiter vivere, ac sic pudor turpi occurrat ignaviæ de commendatione nobilitatis ingenitæ : » et cætera hujusmodi, quæ satis eloquenter in vestra prædicatione jactasti, nos contra deprimens, et dicens : « Quod dubium non sit eversionem sanctitatis, contaminationem pudicitiæ, morum labem nostris convenire, imo inesse dogmatibus : neque id esse me negaturum, qui ideo, sicut dicis, in naturæ invidiam malæ conversationis sordes refundo, ut peccantibus metum demam; quorum obscœnitates, Apostolorum et Sanctorum omnium consolor injuriis, eo quod vas aureum apostolum Paulum sæpe dixisse commemorem : « Non enim quod volo bo-

[1] Lib. I. de Nuptiis et Concup. cap. I.

» num hoc ago, sed quod odi malum illud facio[1] : » et cætera hujusmodi.

LXV. Verumtamen vos laudans, nos arguens, adversus concupiscentiæ malum pugnas, et pugnando confiteris, quod loquendo negas. Atque ita vis videri te culmen ascendisse virtutis, ut in ipso culmine, quo te existimas evasisse, cum persequente concupiscentia, tanquam in arce confligas, et quantumlibet ex loco superiore, tamen cum hoste interno dimicare non desinas. Nec erubescis concupiscentiam, quæ te amplius perdet sine dubitatione si vicerit, laudare adversus eum, qui te perditum etiam cum vincit inquirit : maxime quia in fine ejusdem libri tui dicis : « Quod non sit alia mei sensus intentio, quam ad inferendum virtutibus bellum in vitiorum sacramenta jurare, et ad excidium civitatis Dei, omni astu, omni furore conniti, adipiscendæ castitatis desperatione repugnantes turpitudini territare, mentiri me tantas obscœnæ libidinis vires, ut eam ratio regere ac frenare non possit, cui nec Apostolorum legio repugnaverit. » Hæc de me prorsus ipse mentiris. Ego enim non infero virtutibus bellum ; sed vitiis, quantum adjuvor, infero, et inferendum esse proclamo. Quod si et tu facis, quid est quod laudas, cum quibus pugnas? Quomodo virtute hostes debellare te credam, quos verbo lacerare non audes? Si ambo concupiscentiam debellamus, quare non ambo vituperamus? Quam te jactas expugnare continentia, quare non vis damnare sententia? Mentiri me dicis tantas libidinis vires, ut eam ratio regere ac frenare non possit. Ecce ego non dico tantas libidinis vires, ut humana ratio divinitus accensa et adjuta eam regere ac frenare non possit : sed tu quare negas malum esse, quod si non

[1] Rom. VII, 15.

frenetur occidit? Ecce ego voce qua possum, quod me negare asseris clamo; Apostolorum legionem repugnasse libidini, utique repugnanti: tu qui nos fecisse Apostolis calumniaris et velut indignaris injuriam, cur et illorum et tuam exornas laudibus inimicam? Quis eam defendat, cui legio repugnavit Apostolorum, nisi hostis Apostolorum?

LXVI. Ita-ne habere tecum libido et amicitiam meretur et bellum, ut abs te et expugnetur in te, et defendatur adversus me? Bellum vestrum latet, amicitia patet: ex hoc quod patet, suspectum facis esse quod latet. Quid enim vis credamus de bello quod geritis in operto, quorum amicitiam cernimus in aperto? Quomodo vis ut arbitremur adversus aculeum te dimicare libidinis, cum libros impleas laude libidinis? Verum ecce vinco suspicionem meam: expugnare te credo quod laudas; sed laudare te doleo quod expugnas. Ex isto igitur et cum isto malo, quod a te quoque credimus expugnari, homo generatur, quem negas regeneratione salvari. Isto enim conjugati bene utuntur, quo continentes melius non utuntur. Porro si malum est, quo caro concupiscit adversus spiritum, cui malo, sicut fateris, Apostolorum legio repugnavit; hoc utentes conjugati, procul dubio non bono bene utuntur, sed malo. Ex hoc igitur et cum hoc filii generati regenerandi sunt, ut liberentur a malo. Hoc enim originali malo etiam parentes illorum rei nati sunt, etsi ab hoc reatu renascendo sunt liberati. Quid autem vellemus ut gignerent, non unde renati, sed unde nati sunt, nisi quod et ipsi nati sunt? Reos ergo: quia et ipsi rei nati, et generantes inde unde nati sunt, non aliud potuerunt generare quam nati sunt. Unde autem renati, inde a reatu cum quo nati sunt liberati. Ac per hoc et illi quos reos liberati generaverunt, eadem sunt regenera-

tione liberandi. Ex hoc enim malo rei nati sunt, quo bene utuntur renati, ut nascantur regenerandi. Contra quod malum si non pugnas, pugnantibus crede : si pugnas, adversarium confitere ; et noli laudando morbum, habere amicum, quem pugnando experiris inimicum.

LIBER IV.

Libro Juliani secundo respondet Augustinus, dicta ipsius, ut in primi libri confutatione fecit, singula excutiens, iis tantum silentio prætermissis, quæ aliquem nodum quæstionis ad rem pertinentis non habent. Atque hic duo præsertim probat, unum quidem, virtutes infidelium veras non esse: alterum vero, malum esse concupiscentiam, quod ipsis etiam gentilium sententiis, præbente occasionem adversario, commonstrat. Circa medium libri paucis obiter docet quomodo gratia non secundum merita detur, nec tamen in fatum sit referenda; utque intelligendum quod Apostolus dicit, Deum velle omnes homines salvos fieri.

I. Jam nunc ab alterius voluminis exordio cætera videamus, quibus librum meum refellere niteris, omittentes sicut instituimus ea quæ nodos non faciunt quæstionum, quibus solvendis curam nos oportet impendere, nec immorando superfluis ipsa prolixitate operis a laborioso negotio deterrere lectorem. Superiore igitur libro satis egimus, quo recte judicantibus appareret, cum Deus verus et bonus sit hominum conditor, bonæque sint nuptiæ, quas et conditione atque copulatione utriusque sexus instituit, et fœcunditatis munere benedixit: malum tamen esse concupiscentiam carnis qua concupiscit adversus spiritum, eoque malo bene uti pudicitiam conjugalem, meliusque non uti continentiam sanctiorem: quod malum non ex alia substantia quam Deus non condidit, sicut Manichæus insanit, nobis esse permixtum; sed per

inobedientiam unius hominis exortum atque traductum, et per obedientiam unius hominis expiandum atque sanandum; cujus obligatione implicat debita pœna nascentem, solvit indebita gratia renascentem. Hoc malum contra me laudando, adversarius meus videris : sed in te debellando, meus testis es : si autem non debellas, tuus hostis es. Proinde quia primo tuo libro sufficienter me respondisse existimo, quamvis ibi tota causa finita sit : tamen ne cæteris tribus respondere non potuisse videamur, in eis etiam quam vana dixeris intuere.

II. Propositis ex meo[1] libro verbis meis exultas, quod, « Teste Apostolo, dixerim, donum Dei esse pudicitiam conjugalem : » quasi propterea laudaverit Apostolus malum quod tu laudas, quo caro concupiscit adversus Spiritum[2], quo malo utitur bene pudicitia conjugalis, sicut jam in libro superiore monstravi. Non itaque parvum donum Dei est, ita frenari hoc malum, ut ad nihil relaxetur illicitum, sed generationi tantum regenerandorum serviat filiorum. Ejus quippe impetus non sua sponte moderatus est : a nullo namque illicito sese abstinet, si membra desiderio ejus inserviant. Ac per hoc ejus modus, non in ipso, cujus inquietus est motus, sed in refrenante ac bene utente laudatur.

III. Itaque isto malo cum bene utuntur conjugati fideles, a cujus reatu soluti sunt munere Salvatoris; profecto quicumque inde nascuntur ejusdem munere Creatoris, non sicut nobis objicis, « In regnum diaboli præparantur; » sed ab illo potius eruendi et in regnum Unigeniti transferendi. Hæc enim est, et esse debet piorum conjugum intentio, ut regenerationi generatio præparetur. Si autem hoc malum quod in se ipsis parentes sentiunt, cui

[1] Lib. I. de Nuptiis et Concup. cap. 3. — [2] I Cor. VII, 7, et Galat. V, 17.

malo, ut tuis verbis utar[1], « Apostolorum legio repugnavit, » non pertineret ad filios, sine illo utique nascerentur : nunc vero quandoquidem cum hoc nascuntur, quid miraris, quia propter hoc renascuntur, ut ab ejus obligatione solvantur, et aut ex ista vita ab illo liberati rapiantur, aut in ista vita adversus illud liberi prælientur, victoresque in fine remunerentur.

IV. Quis autem nostrum suspicatus est, « Usum conjugum a diabolo fuisse repertum ? » « Quis commixtionem corporum per malum prævaricationis credidit accedisse ; » cum sine his nuptiæ prorsus esse non possent ? Sed malum quo bene utuntur, nullum esset, si nemo peccasset. Quod dixi, mihi objice, ut purgem. Nam si et quod non dixi, mihi objicis, quando finimus ?

V. « Consequens putas esse, ut munus Dei noceat, si homo cum malo nascitur : nemo enim nisi Dei munere nascitur. » Audi ergo et intellige : Munus Dei nulli nocet, quo quisque est et vivit : sed concupiscentiæ malum non potest esse, nisi in eo quod est et vivit. Quapropter potest esse malum in munere Dei, sanandum alio munere Dei. Potest igitur in homine qui munere Dei est et vivit, malum esse generatione contractum, regeneratione sanandum. Nam utique nullus infans cum dæmone nasceretur, si non nasceretur; nec ideo mali hujus ipsa est causa, quia nascitur. Nascitur ergo munere Dei, cum dæmone autem, judicio Dei sane occulto, sed numquid injusto !

VI. In eo vero quod dixi[2], « Etiam bonum conjugale, si non habetur, a Domino esse poscendum : » (quibus utique, nisi quibus est necessarium ?) visus sum tibi dicere : « Pro concumbendi viribus supplicandum. » Sed ego pro ipsa pudicitia conjugali dixi rogandum Deum, in qua est concumbendi non liber usus, sed licitus mo-

[1] Supra lib. 3. n. 65. — [2] Lib. I. de Nupt. cap. 3.

dus. Nam homo si concumbere non potest, potius non quærat uxorem : quandoquidem apostolica sententia ubi ait : « Si se non continet, nubat[1]; » remedium voluit esse nuptias, quod et ipse confessus es[2], contra morbum concupiscentiæ, quod confiteri non vis? qui remedium confiteris. Hoc autem remedium est, non ut sit concupiscentia, si non est; sed ut non rapiat ad illicita, cujus motus infrenis est. Pertinet enim ad hoc quoque petitionis genus, quod in Oratione Dominica dicimus : « Ne nos » inferas in tentationem[3] : » quoniam unusquisque tentatur a concupiscentia sua, sicut ait apostolus Jacobus[4]. Convenit huic et quod dicimus : « Libera nos a malo. » Dicunt enim hoc de hac re conjuges, ut interim mente liberi a malo, bene utantur malo quod habent in carne : (sciunt enim quia in carne eorum non habitat bonum[5] :) ut omni postea corruptibilitate sanata, nullum in eis quo utantur, remaneat malum. Quid est quod triumphas tanquam de hoste victo? Internum potius vince quem laudas. Nam victoria de te mea, illo malo tecum pugnante, secura est. Neque enim dicere audebis, eum vinci qui verum dicit, ab eo qui falsum dicit. Ego autem concupiscentiam contra quam pugnas, malum dico, tu bonum : sed pugna tua malum fatetur, quod bonum lingua mentitur; augens mendacium alio mendacio, quo affirmas et a me illam dictam bonam. Neque enim concupiscentiam carnis, quam Joannes apostolus dixit a Patre non esse, ego dicerem bonum[6] : sed bonum dixi pudicitiam esse conjugalem, quæ resistit malo concupiscentiæ, ne ad illicita rapiat cum movetur.

VII. Verum sciens quam inaniter argumentatus fueris, «Pulsas, ut dicis, alterum definitionis meæ latus, et

[1] I Cor. VII, 8. — [2] Supra lib 3. cap. 15 et 11. — [3] Matth. VI, 13. — [4] Jacob. I, 14. — [5] Rom. VII, 18. — [6] I Joan. II, 16.

inquis : Si calor genitalis conjugalis honestatis minister ab immoderatis procursibus tam studio fidelium, quam doni virtute retinetur, nec extinguitur per gratiam, sed frenatur ; probabilis est in genere suo et in modo suo, et solis accusatur excessibus. » Hæc dicens, non attendis conjugum conventionem causa generandi, ideo bonum esse laudabile, quia eo limes præfigitur licitus malo concupiscendi. Cur enim non potius malum vocetur, quod fateris esse frenandum? Cur quæso frenandum, nisi ne noceat? nisi ne ad illicita quæ desiderat relaxetur? Et utique desiderium mali malum est, etiam si ei non consentiatur, donec eo veniamus ubi nec habeatur. Non igitur quid boni de concupiscentia carnis fiat, sed ipsa quid mali faciat, cogitandum est. Nam pudicitia conjugalis inhiantem concupiscentiam sive de illicito sive de licito percipere voluptatem, frenat ab illicito, permittit ad licitum : hoc est, bonum, non tamen ejus, sed bene utentis bonum est. Quod autem ipsa concupiscentia facit, sive ad licitum sive ad illicitum indifferenter ardescere, utique malum est. Hoc itaque malo bene utitur pudicitia conjugalis, melius non utitur continentia virginalis.

VIII. « Si posset, inquis, calor genitalis malum esse naturaliter, extirpandus erat, non componendus. » Vide quemadmodum noluisti dicere, quod supra dixeras, « Frenandus ; » sed maluisti, « Componendus. » Sensisti enim quod eum nemo frenaret, nisi qui repugnaret : et ob hoc mutato verbo, timore ipso fassus es malum, quod repugnat bono. Appellas etiam « Calorem genitalem, » quia pudet appellare libidinem, sive, sicut eam divinus sermo appellare consuevit, carnis concupiscentiam. Sic ergo loquere et dic ; Si posset carnis concupiscentia mala esse naturaliter, extirpanda erat, non componenda. Sic

enim possunt, qui Latine sciunt, tardiores intelligere quid loquaris. Sed ita hoc dicis, quasi non eam mallent extirpare, si possent, omnes qui propterea conjugantur, quia continentiæ laborem quo huic malo resistitur, non ferunt; et ideo malunt eo bene uti, quam melius omnino non uti. Sed si in corpore mortis hujus hoc malum necessarium est conjugatis, quia sine illo fieri non potest bonum generationis; continentes extirpent concupiscentiam carnis. Tu ipse, tu qui loqueris, nec quid loquaris attendis, extirpa libidinem de membris tuis. Non enim et tibi necessaria est; aut bona sunt ejus desideria, quibus si consenseris vel cesseris, interibis.

IX. Porro si malum est in te cui repugnas, quod oppugnas, quod cum vincis expugnas; hoc malo melius non uteris, quo malo bene utuntur, in quibus hoc bonum esse contendis; ubi profecto mentiris, aut falleris. Neque enim dicturus es, in conjugibus bonum esse libidinem, in sanctis autem vel virginibus vel continentibus malum. Jam sententiam tenemus tuam, ubi aisti[1] : « Concupiscentiæ naturalis qui modum tenet, bono bene utitur; qui modum non tenet, bono male utitur; qui autem etiam ipsum modum sanctæ virginitatis amore contempserit, bono melius non utitur. Confidentia quippe suæ salutis, inquis, et roboris contempsit remedia, ut gloriosa posset exercere certamina. » His verbis tuis sine ambiguitate declaras, concupiscentiam carnis hoc esse in utrisque, id est, et conjugatis et continentibus. Quo enim conjugati bene utuntur, et continentes melius non utuntur, bonum tu dicis, ego malum : sed in sanctis virginibus et continentibus carnis concupiscentia malum se esse manifestat, contra quam fateris eos « Gloriosa exercere certamina; » procul dubio ergo non bono, sed malo melius

[1] Supra lib. 3. cap. 21.

non utuntur. Hoc igitur utentes conjuges, nec ipsi utique bono, sed malo bene utuntur. Proinde tota controversia non remansit, (si tamen remansit aliqua,) nisi utrum in eis qui continentiam Deo voverunt, bonum sit ista de qua disputamus concupiscentia carnis, an malum. Quod enim horum duorum repertum in his fuerit, hoc et in conjugibus apparebit: quoniam hoc illi bene utuntur, quo isti melius non utuntur. Collige itaque totas vires acuti tui cordis, ac liberæ frontis, et aude respondere si potes, hoc bonum esse, cui, sicut libro superiore confessus es, « Apostolorum legio repugnavit: » mihi scilicet exprobrans[1], quod « Tantas esse dixerim libidinis vires, ut ei nec Apostolorum legio repugnaverit: » cum potius pro causa mea faciat, quia ei malo quod tu bonum dicis, « Legio » non qualiumcumque sanctorum, sed ipsorum quoque « Repugnavit Apostolorum. » Cui malo tantum licere posse, quis crederet, ut sibi laudatorem etiam de suis expugnatoribus provideret? Absit quidem, ut antiquorum aliquem vel Apostolorum, vel quorumque sanctorum: mirabiliter tamen, quia vel quemquam hæreticorum novorum, qui simul utrumque se esse profiteatur inexplicabilibus modis, expugnatorem scilicet defensoremque libidinis; et conetur ostendere manens in hæresi Pelagiana, et ex animo se laudare quod ipsum ejus animum nisi expugnetur occidit, et ex animo expugnare quod ejus dogma nisi laudetur absumit.

X. Rogo, si est in vobis ullus sensus humanus, num potest et malum esse peccatum, et bonum esse desiderare peccatum? Quid enim agit in carne sanctorum continentium ista concupiscentia, nisi peccandi desideria; quibus non consentientes « Exercent, ut confiteris, gloriosa certamina? » Neque enim saltem connubii deside-

[1] Lib. 3. cap. ult. n. 65.

rium in illa continentiæ professione potest esse non malum. Quid ergo illic agit, ubi malum est quidquid agit; ac si ei consentiatur, et peragit? Quid ibi agit hæc concupiscentia, ubi nihil boni concupiscitur ex illa? Quid ibi agit libido, ubi nihil boni libebit ex illa? Non importune in conjugatis esse dicatur : si enim summum culmen obtinent pudicitiæ conjugalis, faciunt boni aliquid per illam, quamvis nihil faciant propter illam. In sanctis autem virginibus et continentibus quid agit obsecro te; quid agit tua ista suscepta, cum desipis; adversaria, si sapis; quid agit, ubi nihil boni agit ipsa, nihil boni agitur de ipsa? Quid agit in eis, in quibus quidquid secundum ipsam concupiscitur, malum est? Quid agit in eis, quos contra se compellit vigilare atque pugnare; et si quando ab eis ullum vel in somnis furatur assensum, cum evigilaverint, gemere et inter gemitus dicere, « Quomodo impleta est anima mea illusionibus [1]? » Quia cum sopitos deludunt somnia sensus [2], nescio quomodo etiam castæ animæ in turpes labuntur assensus; quæ si imputaret Altissimus, quis viveret castus?

II. Hoc ergo malum, quod non dicturus es bonum, nisi adversus omnem veritatis tubam sic obsurdueris, ut clames bonum esse concupiscere malum, quod nec inter surdos dicere audebis : hoc, inquam, malum cur non extirpatur de continentium carne sanctorum? Cur non totum opere mentis aufertur? Hoc enim dicis fieri debuisse, si malum esset. Et quia non fit in conjugatis, ubi ejus modus est necessarius, ideo putas bonum : cum videas, nec ibi fieri ubi modus ejus nullus est necessarius, et in quantum inest nocet, etsi non ad perdendum de sorte sanctorum, si non ei consentiatur, tamen ad minuendam spiritalem delectationem sanctarum mentium; illam sci-

[1] Psal. XXXVII, 8. — [2] Virgilium Æneid. 10, vers 642.

licet de qua dicit Apostolus ; « Condelector enim legi Dei » secundum interiorem hominem [1]. » Hæc delectatio profecto minuitur, quando etsi non ad explendam, certe ad oppugnandam carnalis concupiscentiam voluptatis, bellantis animus occupatur, et ita exercet gloriosa certamina, ut a delectatione intelligibilis pulchritudinis ipsis certaminibus avocetur. Sed quia in ista humana miseria pejor hostis est cavenda superbia, ideo nimirum non penitus extinguitur in carne continentium sanctorum ista concupiscentia, ut dum pugnantur adversus eam, periculorum suorum animus admoneatur, ne securus infletur ; donec humana fragilitas ad tantam perfectionem perveniat sanitatis, ubi nulla putredo lasciviæ, nullus tumor superbiæ formidetur. « Sic virtus in infirmitate perficitur [2] : » quia et pugnare infirmitatis est. Quanto enim quisque vincit facilius, tanto pugnat minus. In semetipso autem quis pugnaret, si nihil ex semetipso eidem repugnaret ? Et quid nobis repugnat ex nobis nisi quod adhuc curatur ut sanetur in nobis ? Ergo in nobismetipsis sola est infirmitas causa pugnandi ; et rursus infirmitas admonitio est non superbiendi. Proinde virtus qua hic, ubi superbiri potest non superbiatur, in infirmitate perficitur.

XII. Quamobrem hoc conjuges bene utuntur, quo continentes melius non utuntur. Malum igitur quo conjuges bene utuntur, et inest conjugibus quo bene utantur, inest et continentibus quo melius non utantur : ideo quippe inest, ut non extollantur. « Solis ergo libidinis excessibus accusatur, » sed ille a quo non refrenatur : nam ipsa per se ipsam rectissime omnino suis ipsis motibus accusatur, quibus ne excedat obsistitur. Non itaque ut dicis : « nihil ad innocentiam promovet modestia rei per ipsum genus nocentis. » Promovet quippe ad innocentiam non

[1] Rom. VII, 22. — [2] 2 Cor. XII, 9.

consentire malo: nec ideo illud cui non consentitur, non est malum; imo propterea sine dubitatione malum est, quia non ei consentire bonum est. Quid enim mali faceret, qui bonæ concupiscentiæ consentiret; cum mali nihil faciat, etiam qui opere conjugali non sine ipsius malo seminat hominem, qui est Dei opus bonum? « Nec confectricem seminum libidinem » dixeris ille quippe creat hominis semen, qui hominem ex semine: sed unde, interest. Quia mali hujus occulta sunt et dira contagia: nec ex his hominibus qui malo carent, Deus vel semen vel homines creat; etiamsi quidam ab ejusdem mali noxa regeneratione soluti sunt, sicut solvendi sunt qui inde nascuntur.

XIII. Dixi sane, nec pœnitet, de pudicitia conjugali[1], quæ mea verba posuisti: « Quia cum dona Dei esse ista monstrantur, a quo petenda sunt discitur, si non habentur; et cui agendæ gratiæ, si habentur. « Aguntur enim gratiæ, non de origine, ut dicis, concupiscentiæ, » cujus origo est primum malum hominis; « sed de regimine, » quod verum dicis. Utrumque enim dicis « vel regimine vel origine. » Ideo autem aguntur gratiæ de regimine concupiscentiæ, quia repugnans vincitur. Quod autem repugnat voluntati bonæ, non est bonum, imo malum esse quis neget; nisi qui non habet voluntatis bonum, cui quod repugnat, fateatur malum?

XIV. Interponis alia de libro meo, ubi cum dixissem donum Dei pudicitiam esse conjugalem, et hoc Apostolo teste docuissem; occurrentem deinde quæstionem tacitus nolui præterire, quid dicendum sit, cum videntur etiam nonnulli impii pudice cum conjugibus vivere. « Soletis enim, negantes Dei dona esse virtutes quibus recte vivitur, et eas naturæ voluntatique humanæ, non gratiæ Dei

[1] Lib. I. de Nuptiis et Concupisc. cap. 3.

tribuentes, hoc uti argumento, quod eas nonnumquam habeant infideles : » ita conantes evacuare quod dicimus, neminem recte vivere, nisi ex fide per Jesum Christum Dominum nostrum, unum Dei et hominum mediatorem; ubi vos ejus adversarios apertissime profitemini. Denique longe non eamus : si forte fallor, ad ista responde. Ego dixi : pudicum non veraciter dici, qui non propter Deum verum fidem connubii servat uxori. Unde autem id ostenderem ; paulo post adhibui, quod mihi visum est grande documentum. « Cum enim virtus sit, inquam, pudicitia, cui vitium contrarium est impudicitia, omnesque virtutes etiam quæ per corpus operantur, in animo habitent; quomodo vera ratione pudicum corpus asseritur, quando a vero Deo ipse animus fornicatur ? Deinde ne quisquam vestrum negaret animum infidelium fornicari, adhibui testimonium de Scriptura sancta, ubi legitur : « Ecce » enim qui longe se faciunt a te, peribunt ; perdidisti om» nem qui fornicatur abs te[1]. » Sed tu qui « Mea, sicut dicis, quæ mihi videntur acuta persequeris, » hoc totum tanquam mihi obtusum visum fuerit præteristi, Vide ergo quid horum negandum arbitreris. Virtutem esse pudicitiam conjugalem, promptissime confiteris : omnes virtutes etiam quæ per corpus operantur, in animo habitare non negas. Porro infidelis animum fornicari a Deo ille potest negare, qui se palam sanctarum Scripturarum adversarium profitetur. Ex quibus omnibus hæc summa conficitur, ut aut in animo fornicante pudicitia vera esse possit ; quod cernis quam sit absurdum : aut in animo infidelis pudicitia vera esse non possit ; quamvis hoc cum assererem, te finxeris surdum. « Non igitur, ut calumniaris, studio vituperandi substantiam, dona collando ». Non enim divinorum donorum capax esset, nisi bona esset hu-

[1] Psal. LXXII, 27.

mana substantia, cui vitia quoque ipsa bonitatis perhibent testimonium naturalis. Quid enim aliud in vitio recte displicet, nisi quia detrahit vel minuit quod in natura placet?

XV. Cum ergo divinitus adjuvatur homo, non tantum « Ad capessendam perfectionem adjuvatur, » quod ipse posuisti, utique volens intellegi eum per se incipere sine gratia, quod perficit gratia : sed potius quod Apostolus loquitur, ut qui in vobis opus bonum cœpit, perficiat usque in finem [1]. In quo enim vis « Hominem, sicut loqueris, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis incitari, » in hoc eum non vis in Domino, sed in libero arbitrio gloriari : ac si priorem dare, ut retribuatur illi; eoque modo gratia jam non sit gratia, quia non est gratuita [2]. « Bonam dici hominum naturam, quæ talis gratiæ opitulationem meretur. Quod gratanter audirem, si hoc propterea quia rationalis natura est diceres : neque enim gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum lapidibus aut lignis pecoribusve præstatur : sed quia imago Dei est, meretur hanc gratiam; non tamen ut ejus bona voluntas possit præcedere præter gratiam, ne vel ipsam prior det, ut retribuatur illi, ac sic gratia jam non sit gratia, dum non datur gratuita, sed redditur debita. Quid est ergo, quod secundum modum vestrum, « Effectum voluntatis humanæ cœlestia me credideras nuncupasse; » tanquam voluntas hominis sine Dei gratia moveretur ad bonum ut ei debitus a Deo retribueretur effectus? Ita-ne oblitus fueras, nos cum Scriptura dicere contra vos : « Præparatur voluntas a Domino [3]; » vel quod in nobis Deus operetur et velle [4]? O ingrati gratiæ Dei, o inimici gratiæ Christi, et solo vocabulo Christiani? Nonne pro

[1] Philip. II, 6. — [2] Rom. XI, 35 et 6. — [3] Prov. VIII, juxta LXX. — [4] Philip. II, 13.

inimicis suis orat Ecclesia? Quid orat obsecro? si ut eis suæ voluntatis retribuatur pretium, quid eis orat, nisi grande supplicium? Quod jam contra eos est, non pro eis: orat autem pro eis: non ergo quia est illis voluntas bona, sed ut convertatur in bonam voluntas mala: quoniam præparatur voluntas a Domino; et, Deus est enim, ut ait Apostolus, qui operatur in vobis et velle.

XVI. Sed acerbissimi gratiæ hujus inimici « Exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos a fide abundare virtutibus, in quibus sine adjutorio gratiæ, solum est naturæ bonum, licet superstitionibus mancipatum, qui solis libertatis ingenitæ viribus, et misericordes crebro, et modesti, et casti inveniuntur, et sobrii. Hæc dicens ecce jam et illud quod gratiæ Dei tribueras, abstulisti, ipsum scilicet voluntatis effectum. Non enim aisti, velle eos esse misericordes, modestos, et castos, et sobrios, et ideo non esse, quod nondum per gratiam fuerint consecuti bonæ hujus voluntatis effectum: sed si et esse voluerunt et sunt, jam in eis voluntatem et effectum voluntatis invenimus; quid remansit quod gratiæ reservemus in tam evidentibus, quibus dixisti eos abundare virtutibus? Quanto satius, si te impios ita laudare delectat, ut non audiens dicentem Scripturam: « Qui dicit impium justum esse, » maledictus erit in populo, et odibilis in gentibus [1]. » etiam virtutibus veris eos prædices abundare: quanto, inquam, satius hæc ipsa in eis dona Dei esse fatereris, sub cujus occulto judicio, nec injusto. alii fatui, alii tardissimi ingenii et ad intelligendum quodam modo plumbei, alii obliviosi, alii acuti memoresve nascuntur, utroque munere præditi, et acute intelligentes et tenacissimæ memoriæ thesauro cognita recondentes; alii natura lenes, alii levissimis causis ira facillima ardentes, alii ad vin-

[1] Prov. XXIV, 24.

dictæ cupiditatem inter utrosque mediocres; alii spadones, alii in concubitu ita frigidi ut vix omnino moveantur, alii libidinosissimi ut vix omnino teneantur, alii inter utrosque et moveri faciles et teneri: alii timidissimi, alii audacissimi, alii neutrum; alii hilares, alii tristes, alii ad nihil horum proclives: nec eorum quæ commemoravi aliquid instituto ac proposito, sed natura; unde medici audent ista tribuere temperationibus corporum. Quod etsi probari, vel nulla existente, vel omni finita quæstione potuisset: numquid sibi quisque corpus condidit, et hoc ejus tribuendum est voluntati, quod mala ista naturalia magis minusve perpetitur? Nam prorsus ea non perpeti cum hic vivitur, nullo modo, nulla ratione quisquam potest. Nec tamen sive maximis, sive minimis urgeatur, fas est ut dicat ei qui se finxit, quamvis omnipotenti, justo, et bono. « Quare sic me fecisti[1]? » Et de jugo gravi quod est supra filios primi Adam, nemo liberat nisi secundus Adam[2]. Quanto ergo tolerabilius illas, quas dicis in impiis esse virtutes, divino muneri potius, quam eorum tribueres tantummodo voluntati: licet ipsi hoc nesciant, donec si ex illo sunt prædestinatorum numero accipiant spiritum qui ex Deo est, ut sciant quæ a Deo donata sunt eis[3].

XVII. Sed absit ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit justus. Absit autem ut sit justus vere, nisi vivat ex fide. « Justus enim ex fide vivit[4]. » Quis porro eorum qui se Christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam forte tu solus, justum dixerit infidelem, justum dixerit impium, justum dixerit diabolo mancipatum? sit licet ille Fabricius[5], sit licet Fabius, sit licet Scipio, sit licet Regulus, quorum me nominibus, tanquam in anti-

[1] Isaï. XLV, 9. — [2] Eccli. XL, 1. — [3] 1 Joan. IV, 1. — [4] Rom. 1, 17. — [5] Confer lib. 5. de Civitate Dei, cap. 19. et 20. et lib. 19. cap. 25.

qua Romana curia loqueremur, putasti esse terrendum. Verum tu in hac causa etsi ad scholam Pythagoræ provoces vel Platonis, ubi eruditissimi atque doctissimi viri multo excellentiore cæteris philosophia nobilitati veras virtutes non esse dicebant, nisi quæ menti quodam modo imprimuntur a forma illius æternæ immutabilisque substantiæ, quod est Deus; etiam illic adversus te, quantum donat qui nos vocavit, pietatis libertate clamabo : Nec in istis est vera justitia. « Justus ex fide vivit. Fides ex » auditu, auditus autem per verbum Christi : finis legis » Christus ad justitiam omni credenti[1]. » Quomodo sunt vere justi, quibus vilis est humilitas veri justi? Quo enim propinquaverunt intelligentia, inde superbia recesserunt : « Quia cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificave» runt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitatio» nibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum[2]. » » Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. » Quomodo est in eis vera justitia, in quibus non est vera sapientia? Quam si eis tribuerimus, nihil erit causæ cur non eos ad illud regnum pervenire dicamus, de quo scriptum est : « Concupiscentia sapientiæ deducit ad reg» num[3]. » Ac per hoc Christus gratis mortuus est, si homines sine fide Christi ad fidem veram, ad virtutem veram, ad justitiam veram, ad sapientiam veram, quacumque re alia, quacumque ratione perveniunt. Prorsus sicut de lege verissime ait Apostolus : « Si per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est[4] : » ita verissime dicitur : Si per naturam voluntatemque justitia, ergo Christus gratis mortuus est. Si per doctrinas hominum qualiscumque justitia, ergo Christus gratis mortuus est. Per quod enim est vera justitia, per hoc etiam regnum

[1] Rom. I, 17 et 4. — [2] Ibid. 21, 22. — [3] Sap. VI, 21. — [4] Galat. II, 21.

Dei. Deus namque ipse, quod absit, erit injustus, si ad ejus regnum verus non admittitur justus : cum et ipsum ejus regnum justitia sit, quemadmodum scriptum est : « Non est regnum Dei esca et potus, sed justitia, et pax, » et gaudium[1]. » Porro si veram justitiam non habent impii; profecto nec alias virtutes comites ejus et socias, si quas habent, veras habent : (quia cum non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso mali his utentes efficiuntur injusti :) ac per hoc nec continentia sive pudicitia vera virtus est impiorum.

XVIII. Tu vero tam male accipis quod ait Apostolus : « Nam qui in agone contendit, ab omnibus continens » est[2] : » ut continentiam, tam magnam virtutem, de qua scriptum est, quod nemo esse potest continens nisi Deus det[3] ; etiam choraulas et hujuscemodi turpes infamesque personas habere contendas. Hi enim quando in agone decertant, ab omnibus continent, ut corruptibilem coronam accipiant : a cujus tamen vana cupiditate non continent. Hæc enim cupiditas vana ac per hoc prava, vincit in eis et frenat alias pravas cupiditates : propter quod dicti sunt continentes. Sed ut gravissimam faceres injuriam Scipionibus, contiuentiam quam in eis tanto eloquio prædicasti, dedisti et histrionibus : ignorans Apostolum, cum exhortaretur homines ad virtutem, sic exemplum de vitiosa hominum affectione sumpsisse, quemadmodum alio loco Scriptura, cum ad amorem sapientiæ homines hortaretur, quærendam dixit esse sicut pecuniam. Numquid propterea sancta Scriptura dicenda est laudasse avaritiam[4] ? Sed quia notum est, amatores pecuniæ quantis patienter laboribus doloribusque subdantur, a quantis se continneant voluptatibus, sive cupiditate augendi pecuniam, sive timore minuendi, quanta

[1] Rom. xiv, 17. — [2] I Cor. ix, 25. — [3] Sap. viii, 21. — [4] Prov. ii, 4.

lucrum sagacitate sectentur, et prudenter damna devitent, quam timeant plerumque aliena diripere, et aliquando sua sibi ablata contemnant, ne repetendo et litigando plus perdant : recte admoniti sumus sic amare sapientiam, ut eam nobis thezaurizare avidissime cupiamus, atque ut nobis magis magisque acquiratur, nec aliqua ex parte minuatur, et perferamus molestias, et libidines refrenemus, et prospiciamus in posterum, et innocentiam beneficentiamque servemus. Quod cum facimus, ideo veras virtutes habemus, quia verum est propter quod facimus, id est, hoc naturæ nostræ consentaneum est ad salutem et veram felicitatem.

XIX. Non enim absurde virtus definita est, ab eis qui dixerunt : Virtus est animi habitus, naturæ modo atque rationi consentaneus. Verum dixerunt, sed quid sit consentaneum liberandæ ac beatificandæ naturæ mortalium nescierunt. Neque enim omnes homines naturali instinctu immortales et beati esse vellemus, nisi esse possemus. Sed hoc summum bonum præstari hominibus non potest, nisi per Christum et hunc crucifixum, cujus morte mors vincitur, cujus vulneribus natura nostra sanatur. « Ideo justus ex fide Christi vivit[1]. » Ex hac enim fide prudenter, fortiter, temperanter, et juste, ac per hoc his omnibus veris virtutibus recte sapienterque vivit, quia fideliter vivit. Si ergo ad consequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fides quæ in Christo est vera promittit, nihil prosunt homini virtutes; nullo modo veræ possunt esse virtutes. An placet tibi ut veras virtutes avarorum esse dicamus, cum lucrorum vias prudenter excogitant, cum pro acquirenda pecunia sæva atque aspera multa fortiter tolerant, cum varias cupiditates quibus sumptuose vivitur, temperanter sobrieque

[1] Rom. I, 17.

castigant, cum abstinent ab alieno, et de suo sæpe amissa contemnunt, quod videtur ad justitiam pertinere, ne jurgiis et judiciis plura consumant? Cum enim agitur aliquid prudenter, fortiter, temperanter, et juste, omnibus quatuor virtutibus agitur, quæ secundum tuam disputationem veræ virtutes sunt, si ad cognoscendum utrum veræ sint, hoc tantummodo intuendum quod agitur, nec causa quærenda est cur agatur: unde ne tibi videar calumniari, ipsa tua verba jam ponam: « Cunctarum, inquis, origo virtutum in rationabili animo sita est, et affectus omnes per quos aut fructuose aut steriliter boni sumus, in subjecto sunt mentis nostræ, prudentia, justitia, temperantia, fortitudo. Horum igitur affectuum vis cum sit in omnibus naturaliter, inquis, non tamen ad unum finem in omnibus properat: sed pro judicio voluntatis, cujus nutui serviunt, aut ad æterna, aut ad temporalia diriguntur. Quod cum fit, non in eo quod sunt, non in eo quod agunt, sed in eo solo variant quod merentur. Nec nominis sui igitur, inquis, possunt, nec generis sustinere dispendium, sed solius quod appetiverunt præmii aut amplitudine ditantur, aut exilitate frustrantur. » Hæc ubi didiceris, nescio: jam tamen cernis, ut arbitror, cousequens esse, ut vera sit virtus, avarorum prudentia, qua excogitant genera lucellorum; et avarorum justitia, qua gravium damnorum metu facilius sua nonnunquam contemnunt, quam usurpant aliquid alienum; et avarorum temperantia, qua luxuriæ, quoniam sumptuosa est, cohibent appetitum, soloque necessario victu tegumentoque contenti sunt; et avarorum fortitudo, qua, ut ait Horatius:

Per mare pauperiem fugiunt, per saxa, per ignes [1],

qua denique cognovimus quosdam irruptione barbarica,

[1] Horat. lib. I. epist. I. vers. 46.

ad ea prodenda quæ habebant, nullis hostium tormentis potuisse compelli. Ergo virtutes istæ tali fine turpes atque deformes, et ideo nullo modo germanæ veræque virtutes, tibi tamen ita veræ videntur et pulchræ, « ut nec nominis sui possint, nec generis sustinere dispendium, sed solius quod appetiverunt præmii exilitate frustrentur, » id est, terrenorum commodorum fructu, non cœlestium præmiorum. Nec aliud erit quam vera justitia Catilinæ, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus communicare quod habebat[1] : et fortitudo vera erit ejus, quod frigus, famem, sitim ferre poterat : et vera patientia, quod patiens erat inediæ, algoris, vigiliæ, supra quam cuiquam credibile est. Quis hæc sapiat, nisi desipiat?

XX. Sed videlicet homo eruditus eorum vitiorum veri similitudine falleris, quæ finitima videntur et propinqua virtutibus, cum absint ab eis quam longe absunt a virtutibus vitia. Nam sicut constantia est virtus, cui contraria est inconstantia : vitium est tamen ei quasi finitimum pertinacia, quæ constantiam videtur imitari. Quo utinam vitio careas, cum hæc quæ dico, vera esse cognoveris; ne tibi in errore velut amando constantiam, manendum pertinaciter arbitreris. Ita omnibus virtutibus non solum sunt vitia manifesta discretione contraria, sicut prudentiæ temeritas : verumetiam vicina quodam modo, nec veritate, sed quadam specie fallente, similia; sicut ipsi prudentiæ non temeritas vel imprudentia, sed astutia : quod tamen vitium est, quamvis in Scripturis sanctis et in bono accipiatur quod dictum est : « Astuti ut serpentes[2]; » et in malo, quod in paradiso erat serpens prudentissimus omnium bestiarum[3]. Nec istorum vitiorum, quæ finitima virtutibus diximus, possunt omnium facile no-

[1] Sallust. in Catil. — [2] Matth. x, 16. — [3] Gen. III, 1.

mina reperiri : verum etsi non invenitur quemadmodum nuncupentur, cavenda sunt.

XXI. Noveris itaque, non officiis, sed finibus a vitiis discernendas esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est : finis vero propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur. Quæ tu non attendens, fines ab officiis separasti, et virtutes veras officia sine finibus appellandas esse dixisti. Ex quo te tanta absurditas sequitur, ut veram cogaris appellare justitiam, etiam cujus dominam reperis avaritiam. Si quidem manus abstinere ab alieno, si officium cogites, potest videri esse justitiæ : sed cum quæritur, quare fiat, et respondetur, ne plus pecuniæ litibus pereat; quomodo jam hoc factum veræ poterit esse justitiæ, cum serviat avaritiæ? Quales virtutes Epicurus induxit voluptatis ancillas[1], quæ omnino quidquid facerent, propter illam vel adipiscendam facerent vel tenendam. Absit autem ut virtutes veræ cuiquam serviant, nisi illi vel propter illum cui dicimus : « Deus » virtutum, converte nos[2]. » Proinde virtutes quæ carnalibus delectationibus, vel quibusque commodis et emolumentis temporalibus serviunt, veræ prorsus esse non possunt. Quæ autem nulli rei servire volunt, nec ipsæ veræ sunt. Veræ quippe virtutes Deo serviunt in hominibus, a quo donantur hominibus : Deo serviunt in Angelis, a quo donantur et Angelis. Quidquid autem boni fit ab homine, et non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.

XXII. Possunt ergo aliqua bona fieri, non bene facientibus a quibus fiunt. Bonum est enim ut subveniatur

[1] Vide lib. 5. de Civitate Dei, cap. 20. — [2] Psal. LXXIX, 8.

homini periclitanti, præsertim innocenti : sed ille qui hoc facit, si amando gloriam hominum magis quam Dei facit, non bene bonum facit : quia non bonus facit, quod non bona voluntate facit. Absit enim ut sit vel dicatur voluntas bona, quæ in aliis, vel in se ipsa, non in Domino gloriatur. Ac per hoc nec ejus fructus iste dicendus est : « Arbor enim mala bonos fructus non facit[1] : » sed potius bonum opus est illius, qui etiam per malos bene facit. Quapropter dici non potest quantum te ista fallat opinio, qua dixisti : « Omnes virtutes affectus esse, per quos aut fructuose aut steriliter boni sumus. » Fieri enim non potest ut steriliter boni simus : sed boni non sumus quidquid steriliter sumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Absit autem ut Deus bonus, a quo securis paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat, et in ignem mittat arbores bonas[2]. Nullo modo igitur homines sunt steriliter boni : sed qui boni non sunt, sunt alii minus, alii magis mali.

XXIII. Unde et illi quos commemorare voluisti, « De quibus ait Apostolus : Gentes legem non habentes ipsi » sibi sunt lex, qui habent opus legis scriptum in cordi- » bus suis[3]; » quid te adjuvent omnino non video. Per hos enim probare conatus es, etiam alienos a fide Christi, veram posse habere justitiam, eo quod isti, teste Apostolo, naturaliter quæ legis sunt faciunt. Ubi quidem dogma vestrum, quo estis inimici gratiæ Dei, quæ datur per Jesum Christum Dominum nostrum, qui tollit peccatum mundi[4], evidentius expressisti[5] : introducens hominum genus, quod Deo placere possit sine Christi fide, lege naturæ. Hoc est unde vos maxime Christiana detestatur Ecclesia. Sed quid vis esse istos? Utrum veras vir-

[1] Matth. VII, 18. — [2] Id. III, 10. — [3] Rom. II, 14. — [4] Vide lib. de Spirit. et Lit. c. 26. — [5] Joan. I, 17 et 29.

tutes habent, et steriliter boni sunt, quia non propter Deum; an etiam Deo ex his placent, atque ab illo vita remunerantur æterna? Si steriles dixeris; quid ergo eis prodest, quod secundum Apostolum defendent eos cogitationes suæ, in die qua judicabit Deus occulta hominum[1]? Si autem qui defendentur cogitationibus suis, eo quod naturaliter opera fecerint legis, non sunt steriliter boni, et ob hoc inveniunt æternam mercedem apud Deum; procul dubio propterea justi sunt, quia ex fide vivunt.

XXIV. Nam testimonium illud quod ex Apostolo posui, « Omne quod non est ex fide, peccatum est[2] : » sicut tibi visum est accepisti, et exposuisti, non ut sapit, sed ut sapis. De cibis enim Apostolus loquebatur. Verum cum dixisset : « Qui autem discernit, si manducaverit, » damnatus est, quia non ex fide[3] : hanc peccati speciem de qua agebat, generali voluit probare sententia, mox inferens : « Omne enim quod non est ex fide, pecca» tum est. » Sed ut hoc tibi de cibis tantum intelligendum esse concedam : quid de alio dicturus es testimonio, quod identidem posui; nec inde aliquid disputasti, quia non invenisti quomodo in tuam posses detorquere sententiam, quod ad Hebræos scriptum est : « Sine fide enim im» possibile est placere Deo[4]? » Nempe ut hoc diceretur, de tota vita hominis agebatur, in qua justus ex fide vivit : et tamen cum sine fide impossibile sit placere Deo, tibi virtutes sine fide sic placent, ut eas veras prædices, eisque bonos esse homines; et rursus, quasi te pœnituerit laudis illarum, steriles pronuntiare non dubites.

XXV. Isti ergo qui naturali lege sunt justi, aut placent Deo, et ex fide placent; quia sine fide impossibile est placere : et ex qua fide placent, nisi ex fide Christi?

[1] Rom. II, 15. — [2] Id. XIV, 23. — [3] Ibid. — [4] Hebr. XI, 6.

quoniam sicut legitur in Actibus Apostolorum : « In illo » Deus definivit fidem omnibus, suscitans eum a mor» tuis[1]. » Ideoque dicuntur sine lege naturaliter quæ legis sunt facere, quia ex gentibus venerunt ad Evangelium, non ex circumcisione, cui lex data est; et propterea naturaliter, quia ut crederent, ipsa in eis est per Dei gratiam correcta natura. Nec per eos potes probare quod vis, etiam infideles veras posse habere virtutes : sunt quippe isti fideles. Aut si fidem non habent Christi, profecto nec justi sunt, nec Deo placent, cui sine fide placere impossibile est. Sed ad hoc eos in die judicii cogitationes suæ defendent, ut tolerabilius puniantur, quia naturaliter quæ legis sunt utcumque fecerunt, scriptum habentes in cordibus opus legis hactenus, ut aliis non facerent quod perpeti nollent : hoc tamen peccantes, quod homines sine fide, non ad eum finem ista opera retulerunt, ad quem referre debuerunt. Minus enim Fabricius quam Catilina punietur, non quia iste bonus, sed quia ille magis malus : et minus impius, quam Catilina, Fabricius, non veras virtutes habendo, sed a veris virtutibus non plurimum deviando.

XXVI. An forte et istis qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, et virtute civili, non vera, sed veri simili dæmonibus vel humanæ gloriæ servierunt, Fabriciis videlicet, et Regulis, et Fabiis, et Scipionibus, et Camillis, cæterisque talibus, sicut infantibus qui sine baptismate moriuntur, provisuri estis aliquem locum inter damnationem regnumque cœlorum; ubi non sint in miseria, sed in beatitudine sempiterna, qui Deo non placuerunt, cui sine fide placere impossibile est, quam nec in operibus, nec in cordibus habuerunt? Non opinor perditionem vestram usque ad istam posse

[1] Act. XVII, 31.

impudentiam prosilire. « Erunt ergo, inquis, in damnatione sempiterna, in quibus erat vera justitia? » O vocem impudentia majore præcipitem! Non erat, inquam, in eis vera justitia: quia non actibus, sed finibus pensantur officia.

XXVII. Sed facete ac lepide homo elegantissimus et urbanissimus, « Si dicatur, inquis, quia castitas infidelium castitas non est; eadem fronte dicetur, quia corpus paganorum corpus non sit, et oculi paganorum sensum non habeant intuendi, et frumenta quæ in paganorum nascuntur agris, frumenta non sint: et multa, inquis, alia quæ tantæ absurditatis sunt, ut risum possint intelligentibus commovere. » Non plane risum, sed fletum potius intelligentibus vester commovet risus, sicut mentibus amicorum sanorum fletum commovet risus phreneticorum. Ita-ne aut contra Scripturas sanctas infidelis animum fornicari negas, aut esse in animo fornicante veram castitatem dicis; et rides, et sanus es? Unde, quomodo, qua ratione istud fieri potest? Prorsus nec illa est castitas vera, nec sanitas vestra. Prorsus, inquam, nec vera est castitas animi fornicantis, et vera insania est hominis dicentis hoc dedecus et ridentis. Nos autem absit ut dicamus, quod corpus paganorum corpus non sit, et cætera hujusmodi. Neque enim est consequens, ut si non est vera virtus qua gloriatur impius, non sit verum corpus quod operatur Deus. Sed plane possumus dicere, hæreticorum frontem non esse frontem, si non membrum quod fecit Deus, significare intelligamur frontis nomine, sed pudorem. Quid si non in eo ipso libro meo, cui respondisse te jactas, ante præstruerem, ne in hac sententia, qua dicimus: « Omne » quod non est ex fide, peccatum est; etiam illa intelli- » gantur infidelium, quæ dona sunt Dei, sive in animi,

» sive in corporis bonis[1]. » Ibi enim sunt et ista quæ inaniter garris, corpus, et oculi, et membra cætera. In eo genere sunt etiam quæ in agris paganorum frumenta nascuntur, quorum Deus creator est, non pagani. An non tu ipse inter cætera etiam ista verba mea posuisti, ubi dixi[2] : « Anima enim et corpus et quæcumque bona animæ et corporis naturaliter insita, etiam in peccatoribus dona Dei sunt; quoniam Deus, non ipsi ista fecerunt : de his autem quæ faciunt dictum est : « Omne quod » non est ex fide, peccatum est? » Hanc brevem, sed utique apertam sententiam meam si mente tenuisses, puto quod tam improbus non fuisses, ut nos posse dicere assereres, quia « Corpus paganorum corpus non sit, et oculi paganorum sensum non habeant intuendi, et frumenta quæ in paganorum nascuntur agris, frumenta non sint. » Ut enim tibi tanquam de somno excitato eadem verba mea repetam, quæ tuæ memoriæ fortassis ut hæc diceres exciderunt : « Hæc etiam in peccatoribus dona Dei sunt; quoniam Deus, non ipsi ista fecerunt : de his autem quæ faciunt dictum est : « Omne quod non est ex » fide, peccatum est. » Sed cum insana dicis et rides, phrenetico es similis : cum autem vera quæ dico abs te paulo ante commemorata, et huic ipsi operi tuo quo mihi respondere videris inserta, sic non attendis, sic oblivisceris; non jam phreneticis, sed lethargicis compararis.

XXVIII. « Mirari te dicis, quod tam excellens, » meum videlicet, sicut irridenter loqueris, non vidit ingenium, quantum vos in hoc quoque juverim, quia dixi, Aliis peccatis alia peccata vincuntur. » Continuo quippe subditis atque concluditis dicentes : « Perfacile igitur studio sanctitatis, quod Deus adjuvat, potest homo carere pec-

[1] Rom. XIV, 23. — [2] Lib. I. de Nupt. et Concup. cap. 3.

catis. Si enim vincuntur, inquis, peccata peccatis, quanto magis possunt virtutibus peccata superari? » Quasi nos negemus, adjutorium Dei tantum valere, si velit ut hodie nullas concupiscentias malas habere possimus, contra quas vel invictissime dimicemus : et tamen non fieri, nec tu negas. Cur autem non fiat, quis cognovit sensum Domini[1]? Non tamen parum scio, cum scio; quæcumque illa causa sit, quod nec justi Dei sit iniquitas, nec omnipotentis infirmitas. Est igitur aliquid in ejus abdito altoque consilio, cur quandiu vivimus in hac carne mortali, est in nobis contra quod mens dimicet nostra : est etiam propter quod dicamus : « Dimitte nobis » debita nostra[2]. » Sed ut tibi sic loquar tanquam homini homo, et talis homo cujus terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem[3], nihil est in creaturis, quod attinet ad institutarum divinitus merita naturarum, rationali mente præstantius. Unde fit consequens, ut mens bona magis sibi placeat, magisque se ipsa delectet, quam quælibet alia creatura. Quam vero periculose, imo perniciose sibi placeat, cum per hoc tumescit typho et morbo inflationis extollitur, quandiu non videt sicut videbit in fine summum illud et immutabile bonum, in cujus comparatione se spernat, sibique illius charitate vilescat, tantoque spiritu ejus impleatur, ut id sibi non ratione sola, sed æterno quoque amore præponat, multum est disputando velle monstrare. Sapit hæc qui fatigatus fame revertitur ad semetipsum, et dicit : « Surgam, » et ibo ad patrem meum[4]. » Unde itaque scimus, ne forte quia hoc superbiæ malum tunc animum tentare non poterit; et contra quod decertemus omnino nullum erit, quando tanta satiabitur visione, et tanta inflammabitur charitate superioris boni, ut ad se ipsum sibi placendo,

[1] Rom. XI, 34. — [2] Matth. VI, 12. — [3] Sap. IX, 15. — [4] Luc. XV. 18.

deficere ab illius dilectione non possit; ideo factum est in loco infirmitatis hujus, ne superbe viveremus, ut sub quotidiana peccatorum remissione vivamus? Propter quod superbiæ malum nec apostolus Paulus est arbitrio suo creditus: sed quia nondum venerat ad tantam participationem superioris illius boni, ut illic jam non posset extolli, hic illi est angelus Satanæ colaphizator, ne hic ubi poterat extolleretur, appositus[1].

XXIX. Sed sive ista causa sit, sive alia quæ multo amplius me latet: tamen quod dubitare non possum, quantumlibet proficiamus sub hoc onere corruptibilis corporis, « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos » ipsos decipimus, et veritas in nobis non est[2]. » Propter quod et sancta Ecclesia etiam in talibus suis membris, ubi maculam criminis et rugam non habet falsitatis[3], licet contradicente superbia vestra non desinit Deo dicere: « Dimitte nobis debita nostra[4]. » Tu autem quanta arrogantia et de vestræ præsumptione virtutis dixeris: « Perfacile igitur studio sanctitatis, quod Deus adjuvat, potest homo carere peccatis: » ille non agnoscit, qui dogmata vestra non novit. Nam et studium sanctitatis sine adjutorio Dei vultis in hominis voluntate præcedere, quod merito Deus debeat adjuvare, non gratis: et sic creditis hominem in hac ærumnosa vita posse carere peccatis, ut non in se habeat quare dicat: « Dimitte nobis debita » nostra. » Quamvis aliquanto timidius id posuisse videaris; quia non dixisti, potest omnibus carere peccatis. Verum nec quibusdam dicere voluisti; sed tanquam tibi ipse de nimia vestra præsumptione erubueris, ita sententiam temperasti, ut et vestra et nostra posset voce defendi. Nam si apud Pelagianos discutiatur, respondebitur ideo non dictum quibusdam, quia omnibus peccati carere ho-

[1] 2 Cor. XII, 7. — [2] 1 Joan. I, 8. — [3] Ephes. V, 27. — [4] Matth. VI, 12.

minem posse dixisti : si autem apud nos, et hic respondebitur ideo non dictum omnibus, quoniam quemlibet hominem volueris intelligi, pro quibusdam peccatis necesse habere veniam postulare. Sed qui scimus quid sentiatis, nescire non possumus quomodo ista dicatis.

XXX. Si gentilis, inquis, nudum operuerit, numquid quia non est ex fide, peccatum est? » Prorsus in quantum non est ex fide, peccatum est; non quia per se ipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est : sed de tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum. Quod ut intelligas, quamvis jam satis inde fuerit disputatum; tamen quia magna res est, adhuc paulisper ausculta. Ecce eadem commemoro quæ ipse posuisti. « Si gentilis qui non vivit ex fide, nudum operuerit, periclitantem liberaverit, ægri vulnera foverit, divitias honestæ amicitiæ impenderit, ad testimonium falsum nec tormentis potuerit impelli, » quæro abs te, utrum hæc opera bona bene faciat, an male? Si enim quamvis bona, male tamen facit; negare non potes eum peccare, qui male quodlibet facit. Sed quia eum non vis, cum facit ista peccare; profecto dicturus es, Et bona facit, et bene. Fructus ergo bonos facit arbor mala : quod fieri non posse Veritas dicit[1]. Noli præcipitare sententiam, diligenter considera quid te respondere conveniat. An dicis hominem infidelem arborem bonam? Placet ergo Deo : neque enim bono potest non placere quod bonum est. Et ubi erit scriptum est : « Sine fide impossibile est Deo placere[2] ? » An respondebis : Non in quantum infidelis est, sed in quantum homo est, arbor bona est? De quo ergo Dominus ait, non potest arbor mala bonos fructus facere? quandoquidem quicumque erit, aut homo, aut angelus erit. Sed si homo in quantum homo est, arbor bona est; profecto et angelus in quantum angelus arbor

[1] Matth. VII, 18. — [2] Hebr. XI, 6.

bona est. Hæc enim Dei sunt opera, qui naturarum conditor est bonarum. Ac per hoc nulla erit arbor mala, de qua dictum est, quod non possit facere fructus bonos. Quis infidelis ita infideliter sapiat? Non itaque in quantum homo est, quod est opus Dei; sed in quantum malæ voluntatis est, quisque arbor mala est, et bonos fructus facere non potest. Vide itaque utrum infidelem voluntatem audeas bonam dicere voluntatem.

XXXI. Sed forte dicturus es : Misericors voluntas bona est. Recte istud diceretur, si quemadmodum fides Christi, id est, fides quæ per dilectionem operatur[1], semper est bona, ita misericordia semper esset bona. Si autem reperitur et misericordia mala, qua persona pauperis accipitur in judicio[2], propter quam postremo rex Saül meruit a Domino, et utique misericorde, damnari, quia contra ejus præceptum captivo regi per[3] humanum pepercit affectum : attentius cogita, ne forte misericordia bona non sit, nisi quæ hujus bonæ fidei fuerit. Imo responde, ut hoc sine dubitatione perspicias, utrum bonam misericordiam existimes infidelem. Porro si vitium est male misereri, procul dubio vitium est infideliter misereri. Quod si et ipsa per se ipsam naturali compassione opus est bonum; etiam isto bono male utitur qui infideliter utitur, et hoc bonum male facit, qui infideliter facit; qui autem male facit aliquid, profecto peccat.

XXXII. Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius qui bene utitur malis. Ipsorum autem esse peccata, quibus et bona male faciunt; quia ea non fideli, sed infideli, hoc est, stulta et noxia faciunt voluntate : qualis voluntas, nullo Christiano dubitante, arbor est mala, quæ facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non est ex fide, peccatum est[4].

[1] Galat. v, 6.— [2] Exod. xxiii, 3.— [3] I Reg. xv, 23 et 9. — [4] Rom. xiv, 23.

Et ideo Deus istas arbores non potest diligere, et si tales permanserint, disponit excidere : quia sine fide impossibile est placere. Sed ita hic immoror, quasi istas arbores non jam tu ipse steriles pronuntiaveris. Quomodo igitur obsecro non aut jocaris in his disputationibus, aut deliras, qui sterilium fructus arborum laudas? Qui utique aut nulli sunt, aut si mali sunt, laudandi non sunt : aut si fructus boni sunt, profecto steriles arbores non sunt, imo et bonæ sunt, quarum fructus boni sunt, et debent Deo placere, cui bonæ arbores non possunt nisi placere, falsumque erit quod scriptum est, « Sine fide impossibile » est placere [1]. »

XXXIII. Sed responsurus es, quid, nisi vana? « Ego, inquis, steriliter bonos dixi homines, qui non propter Deum faciendo bona quæ faciunt, non ab eo vitam consequuntur æternam. » Justus ergo Deus et bonus bonos est in mortem missurus æternam? Piget jam dicere, quam multa te sequantur insana, talia sentientem, talia dicentem, talia scribentem, in talibus me quod similiter non desipiam velut censorie reprehendentem. Sed breviter accipe, ne forte cum in rebus ipsis tantum erres quantum errari plurimum potes, videar tecum certare de verbis. Aut ergo intellige quod ait Dominus : « Si oculus tuus « nequam est, totum corpus tuum tenebrosum erit; si » autem oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lu» cidum erit [2] : » et hunc oculum agnosce intentionem, qua facit quisque quod facit; et per hoc disce eum, qui non facit opera bona intentione fidei bonæ, hoc est, ejus quæ per dilectionem operatur, totum quasi corpus, quod illis, velut membris, operibus constat, tenebrosum esse, hoc est, plenum nigredine peccatorum. Aut certe quoniam saltem concedis opera infidelium, quæ tibi eorum

[1] Hebr. XI, 6. — [2] Matth. VI, 23 et 22.

videntur bona, non tamen eos ad salutem sempiternam regnumque perducet? scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, sine Dei gratia quæ datur per unum Mediatorem Dei et hominum nemini posse conferri; per quod solum homo potest ad æternum Dei donum regnumque perduci. Omnia proinde cætera quæ videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, et sine ullo facta peccato. Quod ad me pertinet, hoc scio, quia non ea facit voluntas bona : voluntas quippe infidelis atque impia non est bona. Dicantur secundum te hujusmodi voluntates arbores bonæ, sufficit quod apud Deum steriles sunt, ac per hoc non bonæ; sint inter homines fructuosæ, inter quos sunt et bonæ, te auctore, te laudatore, si vis etiam plantatore : dum tamen illud velis nolis obtineam, quod amor mundi, quo quisque amicus est hujus mundi, non est a Deo : amorque fruendi quibuscumque creaturis sine amore Creatoris, non est a Deo: amor autem Dei quo pervenitur ad Deum, non est nisi a Deo Patre per Jesum Christum cum Spiritu sancto. Per hunc amorem Creatoris, bene quisque utitur etiam creaturis. Sine hoc amore Creatoris, nullis quisquam bene utitur creaturis. Hoc ergo amore opus est, ut bonum beatificum sit et pudicitia conjugalis, ut sit ejus intentio quando utitur conjugis carne, non in voluptate libidinis, sed in voluntate propaginis; si autem vicerit, et propter se ipsam non propter filios propagandos fieri aliquid extorserit et voluptas, veniale peccatum sit propter nuptias Christianas.

XXXIV. Non autem dixi, quod interpositis aliis ex libro meo verbis me dixisse dixisti, « Ideo filios esse sub diaboli potestate, quia de corporum commixtione nascuntur. » Aliud est enim dicere, « Qui de corporum com-

mixtione nascuntur : » aliud, « Quia de corporum commixtione nascuntur. » Non autem ibi causa mali est, quia de corporum commixtione nascuntur : neque enim etiam si natura humana primorum hominum peccato vitiata non esset, possent filii nisi de corporum commixtione generari. Sed ideo sub diabolo sunt, qui de corporum commixtione nascuntur, antequam per spiritum renascantur; quia per illam nascuntur concupiscentiam, qua caro concupiscit adversus spiritum, et adversum se cogit concupiscere spiritum[1]. Quæ pugna boni et mali nulla esset, si nemo peccasset. Sicut autem ante hominis iniquitatem nulla erat, ita post infirmitatem nulla erit.

XXXV. Sed alia rursus mea verba proponis, et copiosissime disputas : « Quoniam ex imparibus bonis compositi sumus, animum corpori debere dominari : quorum alterum nobis cum diis, alterum cum belluis commemoras esse commune[2]. Et ideo id quod est melius, id est, animum virtute præditum dicis et membris corporis bene et cupiditatibus imperare. » Nec consideras, quod cupiditatibus non sic imperatur ut membris. Cupiditates enim malæ sunt, quas ratione frenamus, contra quas mente pugnamus : membra vero bona sunt, quæ voluntatis movemus arbitrio, exceptis genitalibus, quamvis et ipsa ex Dei opere bona sint. Quæ ideo pudenda dicuntur, quia plus in eis movendis potestatis habet libido, quam ratio : quæ tamen non sinimus perpetrare quo provocat ipsa commotio, cum membra cætera facili teneamus imperio. Quando autem male utitur homo membris bonis, nisi quando consentit eis quæ in nobis habitant cupiditatibus malis? In quibus libido præ cæteris turpis est, cui nisi resistatur, horrenda immunda committit. Quo malo bene non utitur, nisi sola pudicitia conjugalis. Hæc au-

[1] Galat. v, 17. — [2] Sallustius in Prolog. Catil.

tem libido ideo malum non est in belluis, quoniam non repugnat rationi, qua carent. Cur autem non creditis, hominibus in paradiso constitutis ante peccatum divinitus potuisse concedi, ut tranquilla motione et conjunctione vel commixtione membrorum sine ulla libidine filios procrearent; aut in eis saltem libido talis esset, cujus motus nec præcederet, nec excederet voluntatem? An vobis libido parum est quia placet, nisi et talis placeat, quæ nolentes etiam repugnantesque sollicitet? De qua Pelagiani quidem etiam litibus gloriantur, tanquam de aliquo bono: Sed etiam Sancti gemitibus confitentur, ut liberentur a malo.

XXXVI. « Ridenda contrarietate me dixisse calumniaris, alios reos ex bono, alios sanctos ex malo opere : » quoniam dixi[1] : « Nuptiarum bonum homines infideles infideliter utendo, in malum peccatumque convertere; eoque modo concupiscentiæ malum convertere fidelium nuptias in usum justitiæ. » Ac per hoc non dixi, alios reos ex opere bono, sed ex opere malo, quo male utuntur bonis; nec alios sanctos ex opere malo, sed ex opere bono, quo bene utuntur malis. Si non vis intelligere, aut si te fingis non intelligere; noli obstrepere volentibus et valentibus intelligere.

XXXVII. « Si aliquis malus condi posset, inquis, nunquam in bonum ablutione transiret. » Eo modo diceres, corpus quod mortale conditum est, fieri immortale non posse : et tamen ut illud, ita et hoc falsum diceres. Non enim Deus malum condidit, cum hominem condidit : sed bonum quod ipse condidit, malum trahit ex peccato, quod ipse non condidit; et sanat hoc malum quod ipse non condidit in bono quod condidit.

XXXVIII. Cum autem nos non dicamus, « Dæmones instituisse connubium, nec seminalem sexus utriusque

[1] Lib. I. de Nupt. et Concup. cap. 4.

mixtionem, nec diabolicum opus esse causa generandi concubitum conjugum; » quoniam hæc omnia Deus instituit, et possent esse omnia sine concupiscentiæ malo, si vulnus prævaricationis, unde sequeretur discordia carnis et spiritus, inflictum non fuisset a diabolo: nonne te respicis, et de tua garrula loquacitate, qua inania fabulatus es, erubescis; « Quod scilicet deprehendant dæmones in concubitu conjugatos, et tanquam in sua operatione deprehensos, non sinant generare filios regeneratione liberandos? » Quasi diabolus, si quod vellet faceret, non ipsos majores impios adhuc in ejusdem diaboli positos potestate, quando cognosceret disponere fieri Christianos, continuo suffocaret. Non est ergo consequens, ut parentibus regenerandos generantibus, et propter hoc concumbentibus, dæmones minaciter et terribiliter contradicant, sicut tibi ipse confingis: quia per vulnus a diabolo inflictum, in quo claudicat genus humanum, aliquid creante Deo gignitur, quod ex Adam transferatur ad Christum: cum legio dæmonum nec porcos in potestate habere potuerit, nisi petentibus permitteret Christus[1]; et noverit etiam de ipsis, quas eum facere permittit, diaboli persecutionibus coronas suscitare Martyribus, utens bene omni genere malorum ad utilitatem bonorum. Sed in illis quoque conjugibus, qui filiorum regenerationem vel non cogitant, vel etiam detestantur, bonum opus est nuptiarum, generandi causa commixtio legitima sexuum, cujus operis fructus est ordinata susceptio filiorum: quamvis eo bono male utantur, et in eo peccent, quod de impia vel propaganda vel propagata prole glorientur. Homines enim qualibet peccati contagione vel perpetratione polluti, in quantum homines sunt, bonum sunt: et ideo bonum est ut nascantur, quia bonum sunt.

[1] Matth. VIII, 31.

XXXIX. Nec tamen « Ut gignantur, ideo adulteria vel quæque stupra facienda sunt : » ad quam nos absurditatem putas posse compelli, quia nuptias de malo libidinis bonum prolis dicimus operari. Sed nullo modo ex hac nostra vera rectaque sententia illud perversum falsumque conficitur. Neque enim quia Dominus ait : « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis[1]; » ideo adhuc addere iniquitatem debemus, et furta rapinasque committere, ut plures pauperes sanctos misericordia largiore pascamus. Sicut ergo de mammona iniquitatis faciendi sunt amici, qui recipiant in tabernacula æterna : ita conjugibus de plaga peccati originalis gignendi sunt filii, qui in vitam regenerentur æternam. Et quemadmodum furta, fraudes, deprædationes adjiciendæ non sunt, ut per iniquitates aucta pecunia plures amici justi inopes comparentur : sic adulteria, stupra, fornicationes, malo cum quo nati sumus, addenda non sunt, unde filii numerosiore stirpe nascantur. Aliud quippe est malo bene uti, quod jam inerat; et aliud est malum perpetrare, quod non erat : illud enim est de malo tracto ex parentibus voluntarium bonum facere; hoc vero malum a parentibus tractum aliis malis jam propriis et voluntariis aggerare. Sane interest, quod mammona iniquitatis cum laude indigentibus erogatur : carnalis autem concupiscentia laudabilius continentiæ virtute frenatur, quam fructibus impenditur nuptiarum. Tam magnum est enim malum ejus, ut eo non uti, quam bene uti sit melius.

XL. Alia deinde mea verba proponis, et multum adversus ea nihil dicis, replicans quædam quæ superiore disputatione consumpta sunt : quæ si et ego repetere velim, quis erit finis? Inter quæ dicis etiam illud vestrum contra Christi gratiam, sæpe a vobis inaniter dictum;

[1] Luc. XVI, 9.

« Quod scilicet appellatione gratiæ, bonos fieri homines fatali necessitate dicamus : » cum vobis ora obstruant, et linguas premant, qui loqui nondum valent. Cum enim loquacissime laboretis astruere ac persuadere, quod Pelagius in Palæstinorum episcoporum cognitione damnavit, « Gratiam Dei secundum merita nostra dari : » nulla tamen merita potestis asserere parvulorum, per quæ discernantur qui eorum in Dei filios adoptantur, ab eis qui sine hujus gratiæ consecutione moriuntur.

XLI. Calumniaris me dicere, « Nihil studii expectari ab humana voluntate debere, contra illud evangelicum quo ait Dominus : « Petite, et accipietis; quærite et in- » venietis; pulsate, et aperietur vobis[1]; » omnis enim qui petit accipit; et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur. » Ibi enim vos, ut video, ponere jam cœpistis merita gratiam præcedentia, quod est petere, quærere, pulsare; ut his meritis debita illa reddatur, ac sic gratia inaniter nuncupetur : tanquam gratia nulla præcesserit, et cor tetigerit, ut beatificum bonum peteretur a Deo, ut quæreretur Deus, ut pulsaretur ad Deum : frustraque sit scriptum : « Misericordia ejus præveniet me[2] : » frustra etiam nos pro inimicis nostris jubeat orare, si non est ejus aversa et adversa corda convertere[3].

XLII. Sed ponis apostolicum testimonium, « Et ab eo dicis pulsantibus aperiri, qui omnes homines vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire[4] : » ut videlicet intelligamus, docentibus vobis, ideo non omnes salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire, quia ipsi nolunt petere, cum Deus velit dare; nolunt quærere, cum Deus velit ostendere; nolunt pulsare, cum Deus velit aperire. Sed hunc sensum vestrum infantes illi ipsa sua taciturnitate convincunt, qui nec petunt, nec quærunt, nec pul-

[1] Matth. vii, 7. — [2] Psal. lviii, 11. — [3] Matth. 44. — [4] 1 Tim. ii, 4.

sant, imo etiam cum baptizantur, reclamant, respuunt, reluctantur; et accipiunt tamen, et inveniunt, et aperitur eis, et intrant in regnum Dei, ubi sit eis æternitatis salus et agnitio veritatis; longe pluribus infantibus in istam gratiam non adoptatis ab eo, qui vult omnes homines salvos fieri et in agnitionem veritatis venire. Quibus dicere non potest: « Volui, et noluistis[1]: » quia si voluisset, quis eorum qui nondum habent voluntatis suæ arbitrium, voluntati ejus omnipotentissimæ restitisset? Cur ergo non sic accipimus quod dictum est: « Qui omnes vult homi- » nes salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire; » quomodo et illud accipimus, quod idem dixit Apostolus: « Per unius justificationem in omnes homines ad justifi- » cationem vitæ[2]? » (hos enim omnes Deus vult salvos fieri[3], et in agnitionem veritatis venire, in quos omnes per unius justificationem gratia pervenit ad justificationem vitæ:) ne dicatur nobis: « Si Deus vult omnes homines salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire, sed ideo non veniunt, quia ipsi nolunt; cur tot millia parvulorum, qui non percepto baptismate moriuntur, non veniunt in regnum Dei, ubi certa est agnitio veritatis? Numquid aut homines non sunt, ut non pertineant ad id quod dictum est, omnes homines? Aut aliquis poterit dicere: Deus quidem vult, sed ipsi nolunt; qui nondum velle seu nolle ista noverunt, quando nec ii, qui parvuli baptizantur atque moriuntur, et per illam gratiam ad agnitionem veritatis quæ in regno Dei est certissima veniunt, ideo veniunt, quia ipsi renovari Christi baptismate voluerunt? Cum ergo nec illi propterea non baptizentur quia nolunt, nec isti propterea baptizentur quia volunt; cur Deus qui vult omnes homines salvos fieri, et in agni-

[1] Matth. XXIII, 37. — [2] Rom. V, 15. — [3] Vide lib. I. de Peccatorum meritis, cap. 28.

tionem veritatis venire, tam multos in regnum suum, ubi est certa veritatis agnitio, qui nullo ei resistunt voluntatis arbitrio, patitur non venire?

XLIII. Nisi forte dicturus es, ideo parvulos non in eorum numero deputandos, quos Deus omnes vult salvos fieri, quia ea salute, quæ hic intelligenda est, salvi sunt ipsi, nihil trahentes omnino peccati. Atque ita te intolerabilior sequetur absurditas. Isto enim modo benevolentiorem facis Deum omnibus impiissimis et sceleratissimis hominibus, quam innocentissimis et purissimis ab omni labe peccati: quandoquidem illos, quia vult eos omnes salvos fieri, vult etiam intrare in regnum suum: hoc est enim illis consequens, si salvi fuerint: sed qui nolunt, ipsi sibi obsunt. Immensum vero numerum parvulorum, qui sine baptismate moriuntur, suo regno adjici non vult, quos neque ulla peccata, sicut putatis, impediunt; et, quod nullus ambigit, ejus resistere voluntati contraria voluntate non possunt. Sic fit, ut esse Christianos omnes velit, quorum multi nolunt; non omnes velit, quorum est nemo qui nolit: quod abhorret a vero. Novit Dominus qui sunt ejus[1]: et in eorum salute atque in suum regnum introductione certa est voluntas ejus. Sic ergo debet intelligi quod dictum est: « Omnes homines vult salvos fieri, » et in agnitionem veritatis venire[2]: » quemadmodum intelligitur quod dictum est: « Per unius justificationem in » omnes homines ad justificationem vitæ[3]. »

XLIV. Quod apostolicum testimonium si eo modo intelligendum putas, ut dicas omnes positos esse pro multis, qui justificantur in Christo: (multi quippe alii non vivificantur in Christo:) respondebitur tibi, sic etiam illic ubi dictum: « Omnes homines vult salvos fieri, et in » agnitionem veritatis venire; » omnes positos esse pro

[1] 2 Tim. II, 19. — [2] 1 Tim. II, 4. — [3] Rom. V, 18.

multis, quos ad istam gratiam vult venire. Quod multo convenientius propter hoc intelligitur dictum, quia nemo venit, nisi quem venire ipse voluerit. « Nemo potest ve-» nire ad me, inquit Filius, nisi Pater qui misit me, » traxerit eum. » Et, « Nemo potest venire ad me, nisi » fuerit ei datum a Patre meo[1]. » Omnes ergo qui salvi fiunt, et in agnitionem veniunt veritatis, eo volente salvi fiunt, eo volente veniunt. Quia et qui nondum sicut parvuli utuntur voluntatis arbitrio, eo volente regenerantur. quo creante generantur : et qui jam utuntur voluntatis arbitrio, nisi eo volente ac subveniente a quo præparatur voluntas, velle non possunt[2].

XLV. Ubi si dixeris mihi : Cur ergo non convertit omnium nolentium voluntates? Respondebo : Cur non omnes morituros adoptat lavacro regenerationis infantes, quorum adhuc nullas, et ideo nec contrarias invenit voluntates? Si hoc profundius esse perspicis, quam ut abs te valeat inveniri : utrumque utrique nostrum profundum sit, cur et in majoribus et in minoribus Deus velit alteri et nolit alteri subvenire : dum tamen certum et immobile teneamus, non esse iniquitatem apud Deum, qua quemquam sine malis meritis damnet[3]; et esse bonitatem apud Deum, qua multos sine bonis meritis liberet : demonstrans in eis quos damnat quid omnibus debeatur; ut hinc discant quos liberat, quæ sibi pœna debita relaxetur, et quæ indebita gratia condonetur.

XLVI. Hæc ut Christianis cordibus convenit cogitare nescitis, et vos potius secundum vestram sententiam « Fato ista dicitis fieri. » Vestra quippe, non nostra sententia est, « Fato fieri quod merito non fit[4]. » Et ne secundum istam definitionem fato fiant hominibus, si me-

[1] Joan. VI, 44 et 66. — [2] Prov. VIII, juxta LXX. — [3] Rom. IX, 14. — [4] Vide lib. 2. contra duas epist. Pelag. cap. 5 et 6.

ritis non fiant, quæcumque fiunt; ideo merita vel bona vel mala, quantum potestis, asseritis, ne fatum sit consequens, si merita negaveritis. Ac per hoc dicitur vobis : Si ea quæ nullis meritis præstantur hominibus, fato fieri jam necesse est, et ideo merita astruenda sunt, ne fatum sit consequens, si merita non sunt : fato baptizantur, fato intrant in regnum Dei parvuli, quorum bona merita nulla sunt; et rursus, fato non baptizantur, fato non intrant in regnum Dei parvuli, quorum mala merita nulla sunt. Ecce pusilli qui fari nequeunt, vos potius assertores fati esse convincunt. Nos autem cum vitiatæ originis mala merita esse dicamus, gratia dicimus intrare parvulum in regnum Dei, quoniam bonus est Deus; et alium merito non intrare, quoniam justus est Deus; et in neutro esse fatum, quoniam quod vult facit Deus[1]. Sed cum sciamus ab eo, cui misericordiam et judicium fideli voce cantamus, istum secundum judicium damnari, illum secundum misericordiam liberari; cur istum potius quam illum damnet aut liberet, nos qui sumus qui respondeamus Deo? « Numquid dicit figmentum ei qui se finxit : Quare » sic me fecisti[2]? » Annon habet potestatem figulus luti ex eadem massa originis vitiatæ atque damnatæ facere aliud vas in honorem secundum misericordiam, et aliud in contumeliam secundum judicium? Ideo non utrumque in honorem, ne hoc meruisse se existimet tanquam inculpata natura : ideo non utrumque in contumeliam, ut judicio superexultet misericordia. Ac per hoc nec damnatus ex debito de supplicio juste queritur[3], nec liberatus gratis de merito superbe gloriatur; sed potius humiliter gratias agit, quando in illo a quo debitum exigitur, quid in eadem causa sibi donetur agnoscit.

XLVII. Asseris me in alio libro meo dixisse, « Negari

[1] Psal. c, 1. — [2] Rom. ix, 20. — [3] Jacob. ii, 13.

liberum arbitrium, si gratia commendetur; et iterum negari gratiam, si liberum commendetur arbitrium. » Calumniaris : non hoc a me dictum est, sed propter ipsius quæstionis difficultatem videri hoc posse dictum est et putari. Non est multum ut ipsa verba mea ponam, unde videant qui hæc legunt, quemadmodum scriptis meis insidieris, et qua conscientia vel tardis, vel ignaris cordibus abutaris, ut ideo te existiment respondere, quia non vis tacere. In novissimis enim partibus primi libri mei ad sanctum Pinianum, cujus est titulus : de Gratia contra Pelagium : « Ista, inquam, quæstio ubi de arbitrio voluntatis et Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur; quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri, et cætera[1]. » Tu autem vir honestus et verax, abstulisti verba quæ dixi, et dixisti quod ipse finxisti. Ego enim dixi, « Istam quæstionem ad discernendum esse difficilem : » non autem dixi, non posse discerni. Multo minus ergo dicerem, quod me dixisse mentiris, « Negari liberum arbitrium, si gratia commendetur, et negari gratiam, si liberum commendetur arbitrium. » Redde verba mea, et vanescet calumnia tua. Repone suis locis, ubi dixi, « Videatur; » ubi dixi, « Putetur : » ut appareat de re tanta quibus abs te fraudibus disputetur. Non dixi, « Negari gratiam; » sed, « Ut negari gratia videatur. » Non dixi, « Negari arbitrium liberum, vel auferri; » sed dixi, « Ut putetur auferri. » Et promittis : « Cum libri ipsi ventilari cœperint, quod abs te illa sententiarum mearum et nudabitur et confodietur impietas. » Quis non expectet sapientiam disserentis, qui fidem cognoverit mentientis?

XLVIII. Quid est autem quod loqueris, « Nihil per-

[1] Lib. de gratia Christi, cap. 47.

tinere ad laudem gratiæ, si id donet suis, quod peccata impiis largiuntur? » Propter pudicitiam scilicet conjugalem, quam tibi habere videntur et impii. Homo contentiose, virtus donatur vera per gratiam, non quæ vocatur, et non est. Ut quid autem « Pudicitiam et virginitatem » quasi ejusdem generis jungis? Pudicitia res est animi, virginitas corporis. Denique et illa integra in animo permanente, potest ista de corpore violenter auferri; et cum ista integra manet corpori, potest illa in animo lasciva voluntate corrumpi. Propter quod ego non dixi, Verum conjugium, sive viduitas, sive virginitas; sed, « Vera pudicitia, sive conjugalis, sive vidualis, sive virginalis, dicenda non est, nisi quæ veræ fidei mancipatur[1]. » Conjuges enim et viduæ et virgines possunt esse, et pudicæ non esse, si contaminata voluntate mœchantur, si spiritu impuro stupra perpetranda decernunt: in quibus tamen veram pudicitiam dicis esse, etiamsi animo fornicentur; quod facere omnes impios eloquia divina testantur.

XLIX. Quis autem nostrum dicit: « Conjugalium membrorum malum esse consertum, » in quo nuptiæ bene utuntur ad propagandos filios concupiscentiæ malo? Quæ concupiscentia malum non esset, si sola generandi causa ad licitum concubitum moveretur. Nunc vero cum ei resistit conjugalis pudicitia, limes est mali; et ideo bonum est. Unde non « Crimen ejus (sicut calumniando loqueris) impunitum fit per religionem: » quia nullius est criminis, quando per fidei bonum bene utitur libidinis malo. Neque hic dici potest, ut putas: « Faciamus » mala ut veniant bona[1], » quia ex nulla sui parte malum sunt nuptiæ. Non enim earum malum est, quod in hominibus quos parentes gignunt, non fecerunt, sed in-

[1] Lib. I. de Nupt. et Concup. cap. — [2] Rom. III, 8.

venerunt. In primis autem conjugibus, qui ex nullis parentibus nati sunt, per peccatum accidit carnalis concupiscentiæ discordiosum malum, quo nuptiæ bene uterentur; non per ipsas nuptias, ut inde merito damnarentur. Quid ergo quæris, « Utrum in conjugibus Christianis conventuum voluptatem, pudicitiam, an impudicitiam nominem? » Ecce respondeo, non ipsa nominatur pudicitia, sed ejus mali usus bonus; quo usu bono fit, ut illud malum nec impudicitia dici possit. Impudicitia est enim ejusdem mali usus flagitiosus; sicut pudicitia virginalis, nullus. Salva igitur pudicitia conjugali, malum de malo nascendo trahitur, quod renascendo purgetur.

L. « Sed si propter hoc, inquis, libidinis malum, etiam de conjugibus Christianis proles criminosa profertur, sequitur ut pudicitia virginalis sit felicitatis illatrix: et quia in impiis invenitur, inquis, antecellunt infideles pudicitiæ virtute sublimes, Christianis libidinis tabe pollutis. » Non est ita ut dicis; multum falleris. Nec libidinis enim tabe polluuntur, qui libidine bene utuntur; quamvis generent libidinis tabe pollutos, et ideo regenerandos : nec in impiis invenitur pudicitia virginalis, quamvis inveniatur virginitas carnis; quia vera pudicitia non potest habitare in animo fornicante. Ac per hoc non anteponitur virginale bonum impiorum bono conjugali fidelium : sed conjuges bene utentes malo anteponuntur virginibus male utentibus bono. Et ideo cum fideles conjugati bene utuntur malo libidinis, non « Apud eos (ut calumniaris) propter fidem exercetur impunitas criminis, » sed in eis propter fidem vera non falsa virtus est castitatis.

LI. Quid autem ad nos pertinet, quia Manichæos dicere affirmas : « Si quis homicidium conscientia for-

midante commiserit, reus est, quia timuit : si autem aliquod facinus exultante perpetrarit audacia, velut credens se ex fide facere quod male facit, evasit culpam? » Quod quidem nunquam audivi dicere Manichæos. Sed quid ad nos, sive dicant, sive etiam ipsis calumnieris : cum hoc catholica fides non dicat, quam tenemus, et cujus te pondere urgemus? Nos enim ea quæ videntur opera bona, dicimus non esse vere bona sine fide : quoniam opera vere bona necesse est Deo placere, cui sine fide quia impossibile est placere[1], profecto quod vere opus est bonum, sine fide non potest esse. Verumtamen illa opera quæ apertissime mala sunt, non facit fides quæ per dilectionem operatur[2] : quia dilectio proximi malum non operatur[3].

LII. « Bona igitur concupiscentia naturalis, » inquis, erubescis enim dicere carnalis, « Quæ cum intra modum suum tenetur, inquis, nulla mali aspersione turpatur. » Quomodo tenetur intra modum suum quæso te; quomodo tenetur, nisi cum ei resistitur? Cur autem resistitur, nisi me impleat desideria mala? Quomodo est igitur bona?

LIII. Venis etiam ad verba illa libri mei, ubi dixi : « Nonne illi conjuges primi, quorum nuptias benedixit Deus, dicens : Crescite et multiplicamini[4]; nudi erant, et non confundebantur? Cur ergo ex illis membris confusio post peccatum, nisi quia extitit illic indecens motus, quem, nisi homines peccassent, procul dubio nuptiæ non haberent? » Hæc verba mea cum videres secundum Scripturas ita posita, ut quicumque eumdem locum libri Geneseos legit aut legerit, approbet sine dubitatione quod dixi; prolixa contradicens disputatione multum sudasti, sed non sincerasti. Perstitisti quippe in senten-

[1] Hebr. xi, 6. — [2] Galat. v, 6. — [3] Rom. xiii, 10. — [4] Lib. i. de Nupt. et Concup. cap. 5. — [5] Gen. i, 28. — [6] Id. ii, 25.

tia tua prava ; quamvis meam rectam ipso experimento probares non abs te potuisse convelli. In qua tua contradictione prætereo gestus et jactationes tuas, tanquam hominis anhelantis, et pervenire quo nititur non valentis, et in nebulis tamen quas perturbatus offundit, se pervenisse fingentis. Sed necessarios articulos sermonis tui, quantum me adjuvat Dominus, comprehendo atque confringo ; ut totum corpus victum jacere conspiciat, qui et illa tua et hæc nostra perlegerit : præsertim quia illa quæ abs te multis modis repetuntur, etiam a nobis sæpe destructa sunt.

LIV. Dicis hic inter cætera : « In hoc quod post peccatum primi homines erubescentes membra illa, in quibus est libido, texerunt, invenisse me unde persuaderem, Deum aëria constituisse conjugia. » Si ergo aëria essent conjugia sine libidine, aëria erunt te auctore corpora, quando libido non erit. An istam libidinem sic amatis, ut quomodo eam prius ante peccatum in paradiso positis, ita etiam resuscitatis corporibus ingeratis ? Ego autem non dico, ut me dicere affirmas, « Naturale non esse sine quo natura non est : » sed dico, naturale appellari vitium, sine quo nunc natura humana non nascitur, quæ tamen non sic instituta est ab initio. Ideoque et hoc malum non ab illa prima institutione naturæ, sed a primi hominis mala voluntate originem ducit : nec permanebit; sed aut damnabitur, aut sanabitur.

LV. « Sententiam meam cimicem dicis « Qui ut molestiam vivus, sic fœtorem præstat attritus : » quasi « Verecunderis, ut loqueris, vincendo me atterere; » vel « Tanquam victus ad loca, ut dicis, cœnosa confugerim, exhorreas consequi atque perimere : quia videlicet partes disputationis tuæ, quibus atterendus vel perimendus sum, quoniam de pudendis loqui cogeris,

velut quidam æditaus pudor tuus a verborum, sicut perhibes, libertate submovit. » Quare non potius de bonis quæ laudas, libere loqueris? Quare non est de opere Dei verborum libertas, si ejus intemerata permanet dignitas, nec aliquid ibi egit peccatum, unde potius incuteret pudorem, et verborum comprimeret libertatem?

LVI. « Si non sunt, inquis, nuptiæ sine libidine, et generaliter a vobis libido damnatur, damnatis et nuptias. » Posses dicere, quia damnabitur mors, omnes damnandos esse mortales. Si autem libido de connubio esset, profecto ante connubium vel præter connubium nulla esset, « Non potest, inquis, dici morbus sine quo non est connubium : quia potest esse connubium præter peccatum; morbus autem, inquis, ab Apostolo peccatum dicitur. » Sed respondetur tibi : Non omnis morbus peccatum dicitur. Iste autem morbus pœna peccati est, sine qua non potest esse humana natura, nondum ex omni parte sanata. Si autem propterea libido malum non est, quia sine illa non fit nuptiarum bonum : e contrario nec corpus bonum est, quia sine illo non fit adulterii malum. Hoc autem falsum est : sic ergo et illud. Quis autem nescit conjugatis Apostolum præcepisse, ut sciret unusquisque eorum suum vas possidere, hoc est, uxorem suam[1], non in morbo desiderii, sicut gentes quæ ignorant Deum. Qui ergo de hac re Apostolum legit, te negligit. Et non erubescis istum morbum, vel quod tu esse, quamvis pudibundus, fateris, istam libidinem introducere in paradisum, et tribuere conjugibus ante peccatum? Ideone tu non in cœno absconditus latitas; quia libidine carnis et sanguinis quasi paradisi flore roseo te coronas, et tanquam libenter tali colore perfusus, et erubescis et laudas?

[1] 1 Thess. IV, 4.

LVII. Quid quod te tantum delectat loqui, ut quod confitemur et docemus, tanquam negemus, superflua prolixitate sermonis probare coneris? Quis enim negat futurum fuisse concubitum, etiamsi peccatum non præcessisset? Sed futurus fuerat, sicut aliis membris, ita etiam genitalibus voluntate motis, non libidine concitatis; aut certe etiam ipsa libidine, (ut non vos de illa nimium contristemus,) non qualis nunc est, sed ad nutum voluntarium serviente. Verum vos pro suscepta vestra tam fideliter laboratis, ut vim patiamini, nisi eam qualis nunc est, etiam in paradiso collocetis; non ibi de peccato dicentes talem factam, sed talem nullo peccante fuisse mansuram, cum qua in illa pace dimicaretur, aut ne dimicaretur, quotiescumque surgeret expleretur. O sanctas paradisi delicias! O frontem qualiumcumque episcoporum! O fidem qualiumcumque castorum!

LVIII. Sed volens ostendere, non omnia quæ teguntur, ex peccato erubescenda putari oportere, multum inaniter multa commemoras, quæ in nostro corpore naturaliter tecta sunt; quasi post peccatum tecta sint, sicut illi homines, unde inter nos quæstio est, quæ ante peccatum nec pudenda, nec tecta fuerant, post peccatum pudenda texerunt. « Balbus, inquis, apud Tullium cum Cotta vere diligenterque disseruit. Unde ob hoc pauca ponis, ut dicis, ut oneres pudorem meum, non ea me intellexisse sub magisterio sacræ legis, ad quorum notionem gentiles solo rationis ductu pervenire potuerunt[1] : » et ponis Balbi verba ex Ciceronis libro, per quæ nos doceas, quid senserint Stoïci de animalium mutorum masculinis ac fœmininis diversitatibus, de partibus corporis genitalibus, et miris commiscendorum corporum libidinibus. Quæ tamen verba, vel Tulliana, vel cujus-

[1] Lib. 2. de Natura deorum.

libet alterius, antequam interponeres, cautissime prælocutus es, « Quod ideo sub bestiarum occasione sexuum tangat effectum, quia propter honestatem hoc in hominis descriptione præteriit. » Quid est, « Propter honestatem? » An in sexu hominis honestas confunditur, ubi Deus tanquam in excellentiore natura dignius operatur? Sed docuerunt te Stoïci disputare de occultis, nec docuerunt erubescere de pudendis. Adjungis deinde, « Quomodo ipsum hominem oratione depingat, ut dicis, et quomodo disserat alvi naturam stomacho esse subjectam, quod cibi et potionis sit receptaculum : pulmones autem et cor extrinsecus spiritum adducant : multa in alvo mirabiliter effecta, quæ constarent ex nervis; et quod sit multiplex et tortuosa, arceatque et contineat, sive illud aridum sit, sive humidum quod receperit : » et cætera hujusmodi usque ad illud, « Quemadmodum reliquiæ cibi depellantur, tum astringentibus se intestinis, tum relaxantibus. » Cum ergo posset etiam in bestiis ista describere, cur inde ad hominem transitum fecit, nisi quia ista pudenda non sunt; sicut nec in bestiis illa de sexuum genitalibus atque naturis, quæ tamen in homine pudenda sunt? ea causa utique, qua primitus post peccatum foliis ficulneis adoperta sunt. Nam cum in descriptione humani corporis usque ad illa extrema venisset, qua cibi reliquiæ depelluntur : « Quemadmodum, inquit, fiat, haud sane difficile dictu est : sed tamen prætereundum, ne quid habeat injucunditatis oratio. » Non dixit confusionis, vel ne quid pudendum habeat oratio, sed « Ne quid injucunditatis. » Alia sunt enim quæ horrorem ingerunt sensibus, quod deformia sint; alia quæ pudorem mentibus, etiamsi formosa sint : quia illa offendunt delectationem, commovent autem ista libidinem, vel libidine commoventur.

LIX Quid igitur te adjuvant hæc? « Quia ipse, inquis, opifex noster nullum suæ artis crimen agnovit, ut vitalia nostra tam diligenter occuleret. » Absit plane, ut artis suæ tantus artifex ullum agnoverit crimen. Sed cur ista texerit, jam paulo superius ipse dixisti, « Ne scilicet vel intereant, vel horreant publicata. » Illa vero quæ foliis ficulneis texerunt conjuges primi[1], nec interibant utique, nec horrebant, quando nudi erant, et non confundebantur[2]. Et nunc pudicitiæ cautio, potius ne libeat, quam ne horreat illa species, eorumdem membrorum devitat aspectum. Frustra igitur testimonio Stoïcorum juvandam putasti tuam esse susceptam, non sane illis amicam, qui nullam particulam boni humani in corporis voluptate posuerunt. Denique elegerunt in pecoribus potius, quam in hominibus quod tu facis laudare, libidines. Eorum quippe opinioni convenienter ait quodam loco Tullius : « Se non putare idem esse arietis et Publii Africani bonum. » Qua magis sententia te oportuit admoneri, quid de humana libidine sentire deberes.

LX. Sed si talibus litteris ut aliquid agamus, placet, quia et in ipsis reperiuntur nonnulla vestigia veritatis; interim quæ ipse posuisti, nihil adversus nos valere, puto quod jam debeas confiteri. Vide nunc utrum ista quæ dicam, non evertant assertionem tuam. In libro tertio de Republica, idem Tullius « Hominem dicit[3], non ut a matre, sed ut a noverca natura editum in vitam, corpore nudo, fragili, et infirmo ; animo autem anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines : in quo tamen inesset tanquam obrutus quidam divinus ignis ingenii et mentis. » Quid ad hæc dicis? Non hoc auctor iste male viventium moribus dixit effectum, sed naturam potius accusavit. Rem vidit, causam nescivit. La-

[1] Gen. III, 7. — [2] Id. II, 25. — [3] Cicero lib. 3. de Repub.

tebat enim eum cur esset grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium[1]: quia sacris Litteris non eruditus, ignorabat originale peccatum. Si autem de libidine, quam defendis, bene sentiret, non ei pronus in libidines animus displiceret.

LXI. Sed si hæc tanquam minora bona defendis, in quæ non debet a supernis animus inclinari, non quia libido vitium est, sed quia infimum bonum, audi manifestiora quæ dicat in eodem ipso libro de Republica tertio, cum ageret de causa imperandi. « Annon, inquit, cernimus optimo cuique dominatum ab ipsa natura cum summa utilitate infirmorum datum ? Cur igitur Deus homini, animus imperat corpori, ratio libidini iracundiæque et cæteris vitiosis ejusdem animi partibus ? Jam-ne saltem docente isto has, quas bonas esse defendis, vitiosas partes animi confiteris ? « Adhuc audi. Paulo post enim : « Sed et imperandi, et serviendi, inquit, sunt dissimilitudines cognoscendæ. Nam ut animus corpori dicitur imperare, dicitur etiam libidini : sed corpori, ut rex civibus suis aut parens liberis ; libidini autem, ut servis dominus, quod eam coërcet et frangit. Sic regum, sic imperatorum, sic magistratuum, sic patrum, sic populorum imperia civibus sociisque præsunt, ut corporibus animus : domini autem servos ita fatigant, ut optima pars animi, id est, sapientia ejusdem animi vitiosas imbecillasque partes, ut libidines, ut iracundias, ut perturbationes cæteras. » Habes-ne adhuc quod contra nos de sæcularium litterarum auctoribus garrias ? Sed si contra episcopos Eloquiorum divinorum præclarissimos tractatores, pro isto (quem a te Deus avertat) errore quæsiturus es quid dicas, quove modo illorum sanctitati resistas ; quid tibi erit Tullius,

[1] Eccli. XL, 1.

ut non eum in hac sententia desipuisse ac delirasse contendas? Tace ergo de illius generis libris, et noli nos inde aliquid contumeliose docere conari, ne quorum te inaniter sublevari credis, eorum testimoniis comprimaris.

LXII. Quid autem de motu fœminæ, cujus et ipsam puduit, inaniter argumentandum putasti? Non utique fœmina motum visibilem texit : sed cum in eisdem membris tale aliquid sentiret occultius, quale vir senserat; ambo texerunt, quod alterutrum videndo in alterutrum commoti ambo senserunt, et vel unusquisque sibi vel alteri erubuerunt. Sed loquens vana : « Petis ut ignoscant verecundæ aures, et congemiscant potius, quam indignentur necessitati tuæ. » Quare confunderis de Dei operibus disputare? Quare petis ut ignoscatur tibi? Nonne abs te veniæ postulatio etiam ipsa est libidinis accusatio? « Sed si poterat, inquis, virile membrum et antea moveri, nihil ergo novitatis invexit delictum. » Poterat plane etiam antea moveri, sed non erat indecens, ut puderet; quoniam id movebat voluntatis imperium, non caro concupiscens adversus spiritum. In hoc enim extitit novitas pudenda, quam defendit impudenter novitas vestra. Nunquam vero ego « Motum genitalium reprehendi generaliter, quod tu dicis dedicative : » sed illum motum reprehendi, quem facit concupiscentia, qua caro concupiscit adversus spiritum : quam velut bonum cum defendat error tuus, nescio quemadmodum adversus illam velut adversus malum concupiscat spiritus tuus.

LXIII. « Si in fructu ligni illius, inquis, hæc fuit libido, a Deo facta monstratur, et per hoc bona quoque ipsa defenditur. » Sed respondetur tibi : Non in fructu ligni fuit libido, et ideo bonum erat lignum; sed mala est inobedientia libidinis, quæ adversus hominis inobedientiam quam in ligno admisit, Deo deserente surrexit. Absit

enim ut Deus de ligno bono cuicumque ætati illorum hominum quocumque tempore beneficium tale conferret, ut haberent in membris adversariam contra quam pudicitia dimicaret.

LXIV. Novimus autem « Joannem apostolum, non mundum istum, id est, cœlum et terram, et omnia quæ in eo substantialiter sunt, qui mundus factus est a Patre per Filium, reprehendisse, cum diceret : « Omnia quæ » in mundo sunt, concupiscentia carnis est, et concupis» centia oculorum, et ambitio sæculi, quæ non est a Patre, » sed ex mundo est [1]. » Novimus hæc, nolo nos doceas. Sed quam « Concupiscentiam carnis dixerit a Patre non esse, tu volens exponere, « luxuriam intelligendam esse » dixisti. Sed cum abs te quæro, cui consentiatur ut sit luxuria, vel cui repugnetur ut non sit, tua tibi suscepta occurrit in faciem ; utrum adhuc laudanda, tu videris, cui consentire luxuria est, cui repugnaret continentia est. Ubi miror si deliberas, utrum eam magis debeas cum luxuria vituperare, quæ fit per ejus assensum ; an eam laudare cum continentia, quæ illi ingerit bellum, in quo bello pudicitia est victoria continentiæ, luxuria victoria concupiscentiæ. Tu autem judex incorruptus atque integer, cum laudes continentiam, vituperesque luxuriam : sic tamen accipis personam concupiscentiæ, (quam tu videris cur offendere timeas), ut eam non erubescas cum sua laudare adversaria, nec audeas cum sua vituperare victoria. Sed absit ut quilibet homo Dei sic te audiat vituperatorem luxuriæ, ut approbet concupiscentiæ laudatorem ; et ex tuo sermone arbitretur bonum, quod in se ipso experitur malum. Denique qui concupiscentiam, quam prave laudas, confligendo vicerit ; luxuriam, quam recte vituperas, non habebit. Quomodo autem Joanni

[1] I Joan. II, 16.

apostolo obtemperamus, si concupiscentiam carnis diligimus Respondebis ? « Non est ipsa quam laudo. Et quæ » illa est, quam Joannes dicit a Patre non esse ? « Luxuria, inquies. Sed luxuriosi non erimus, nisi istam quam laudas concupiscentiam, diligamus. Ac per hoc, nolite diligere carnis concupiscentiam, cum dicebat luxuriosos nos esse nolebat. Ab hac igitur abs te laudata carnis concupiscentia diligenda prohibemur, quando a luxuria prohibemur; hæc autem quam diligere prohibemur, non est a Patre : hæc igitur concupiscentia quam laudas, non est a Patre. Duo enim bona quæ a Patre sunt, inter se pugnare non possunt : pugnant autem inter se continentia et concupiscentia : quid horum a Patre magis velis esse responde. Video quas patiaris angustias : faves quidem concupiscentiæ, sed erubescis continentiæ. Vincat pudor tuus, eoque vincatur error tuus. Cum igitur a Patre sit continentia, qua debellatur carnis concupiscentia sume a Patre continentiam, cui recta fronte erubuisti; et vince concupiscentiam, quam perverso ore laudasti.

LXV. Quin etiam putasti, omnium sensuum voluptatem in auxilium convocandam, tanquam voluptas genitalium nec tanto patrono sibi sola sufficeret, nisi sociarum cuneus subveniret. « Consequens enim esse existimas, ut sensnm videndi, audiendi, gestandi, olfaciendi, atque tangendi, non a Deo, sed a diabolo nobis fateamur esse collatum; si concesserimus eam concupiscentiam carnis, cui per continentiam repugnamus, non fuisse in paradiso ante peccatum, et ex illo accidisse peccato, quod primum primo homini diabolus persuasit. » Sic ignoras vel ignorare te fingis, per quemlibet corporis sensum aliud esse sentiendi vivacitatem, vel utilitatem, vel necessitatem, aliud sentiendi libidinem. Vivacitas sentiendi est, qua magis alius, alius minus in ipsis corporalibus rebus pro ea-

rum modo atque natura quod verum est percipit, atque id a falso magis minusve discernit. Utilitas sentiendi est, per quam corpori vitæque quam gerimus, ad aliquid approbandum vel improbandum, sumendum, vel rejiciendum, appetendum vitandumve consulimus. Necessitas sentiendi est, quando sensibus nostris etiam quæ nolumus ingeruntur; libido autem sentiendi est, de qua nunc agimus, quæ nos ad sentiendum, sive consentientes mente, sive repugnantes, appetitu carnalis voluptatis impellit. Hæc est contraria dilectioni sapientiæ, hæc virtutibus inimica. Hoc malo, quantum attinet ad ejus eam partem qua sibi sexus uterque miscetur, bene utuntur nuptiæ, cum conjuges procreant filios per illam, nihilque faciunt propter illam. Hanc si voluisses vel valuisses a sentiendi vivacitate, utilitate, necessitate discernere, videres quam superfluo tam multa dixisses. Non enim ait Dominus : « Qui viderit » mulierem, sed, qui viderit ad concupiscendum, jam mœ» chatus est eam in corde suo [1]. » Ecce sensum videndi a libidine sentiendi, si pervicax non sis, breviter aperteque discrevit. Illud Deus condidit, instruendo corpus humanum : illud diabolus seminavit, persuadendo peccatum.

LXVI. Laudent ergo cœlum et terram et omnia quæ in eis sunt homines pii, et ex his omnibus Deum, consideratione pulchritudinis, non ardore libidinis. Sicut auri decus aliter laudat religiosus, aliter avarus : iste cum pietate venerandi Creatorem, ille cum libidine possidendi creaturam. Movetur certe animus ad pietatis affectum, divino cantico audito : tamen etiam illic si sonum, non sensum libido audiendi desideret, improbatur; quanto magis si cantiunculis inanibus vel etiam turpibus delectetur? Cæteri tres sensus corpulentiores, et quodam modo grossiores sunt, nec se foras projiciunt, sed interius quod

[1] Matth. v, 28.

ad eos pertinet agunt. Odor ab olfaciente discernitur, sapor a gustante, tactus a tangente plurima. Non enim hoc est calidum et frigidum, quod lene et asperum, aut ista hoc sunt quod molle ac durum; et ab his omnibus distat quod dicitur leve seu grave. In his omnibus quando molesta vitantur, ut putores, amaritudines, æstus, frigora, et quæque aspera, et dura, est gravia, commoditatis provisio, non libido et voluptatis. Ea vero quæ his contraria commode sumimus, si nihil eorum interest ad salutem, vel ad declinandam doloris laborisve molestiam, etiamsi cum aliqua sumuntur delectatione cum præsto sunt, tamen cum absunt nulla sunt desideranda libidine. Si autem desiderantur, non est bonum. In quibuslibet enim rebus talis domandus et sanandus est appetitus. Quis enim quantuscumque sit carnalis concupiscentiæ castigator, si locum thymiamate intraverit odoratum, possit efficere ut ei non suaviter oleat, nisi nares claudat, aut intentione vehementi alienetur a corporis sensibus? Sed numquid cum inde fuerit egressus, id domi suæ, vel quacumque pergit, desiderabit? aut si desideraverit, satiare debet istam libidinem, non frenare et contra concupiscentem carnem spiritu concupiscere, donec ad illam redeat sanitatem, qua nihil tale desideret? Minimum hoc quidem: sed qui minima spernit, sicut scriptum est, paulatim decidit[1].

LXVII. Alimentorum sustentaculis indigemus: si suavia non sint quæ ore sumuntur, nec sumi possunt, et nauseando sæpe respuuntur; et perniciosa sunt cavenda fastidia: non solum ergo cibo, sed etiam cibi sapore indiget infirmitas corporis nostri; non propter exsaturandam libidinem, sed propter tuendam salutem. Cum ergo natura quodam modo possit supplementa quæ desunt, non

[1] Eccli. XIX, 1.

vocatur libido, sed fames aut sitis : cum vero suppleta necessitate amor edendi animum sollicitat, jam libido est, jam malum est, cui cedendum non est, sed resistendum. Hæc duo, id est, famem et edendi amorem etiam Poëta discrevit, qui post maris jactationem, sociis Æneæ naufragis et peregrinis satis esse judicans tantum sumere alimentorum, quantum refectionis indigentia postularet, ait,

> Postquam exempta fames epulis, mensæque remotæ [1].

Cum vero Æneas ipse ab Evandro rege susceptus est hospes, decentius arbitratus ampliores exhiberi epulas regias, quam necessitas posceret, non satis fuit ut diceret :

> Postquam exempta fames,

sed addidit,

> Et amor compressus edendi [2].

Quanto magis nos discernere ac nosse debemus, quid necessitas refectionis, quid libido edacitatis exposcat, quorum negotium est contra concupiscentem carnem spiritu concupiscere, et condelectari legi Dei secundum interiorem hominem, ejusque delectationis serenitatem nullis libidinosis delectationibus nubilare. Nam iste amor edendi non edendo, sed continendo est comprimendus.

LXIII. Quis autem mente sobrius non mallet, si fieri posset, sine ulla mordaci voluptate carnali, vel arida sumere alimenta, vel humida, sicut sumimus hæc aëria, quæ de circumfusis auris respirando et spirando sorbemus et fundimus? Quod alimentum, cum ore ac naribus sine cessatione sumamus, nec sapit, nec olet quidquam, nec tamen sine illo vel tantillo spatio temporis, sicut

[1] Æneid. lib. I, vers. 220. — [2] Id. VIII, 184.

tam prolixe sine cibo et potu, possumus vivere: nec ejus indigentia sentitur, nisi molestia, si ora naresque claudantur, vel nutu voluntatis, quantum sinit ipsa molestia, paulisper pulmonum inhibeamus officium, quibus velut follibus alternante motu vitales flatus haurimus et reddimus. Quanto esset felicius, spatiosis quidem intervallis, sicut etiam nunc, vel quantumcumque spatiosioribus, sine ulla saporis illecebrosa suavitate cibum perciperemus et potum, quo tantam molestiam vel perniciem pelleremus. Nam si in præsenti vita temperanter alimenta sumentes, continentes vocantur et sobrii, meritoque, laudi habentur, nec desunt hujusmodi, qui quantum natura petat, aut minus refectionis assumant, malentes, si modo necessitati congruo falluntur, minus id sumpsisse quam amplius: quanto magis in illa dignitate honestum modum fuisse credendum est sumendorum alimentorum, quo et animali corpori necessaria præberentur, et modus naturalis nullatenus excederetur: sicut in paradiso primos homines vixisse credendum est?

LXIX. Quamvis nonnulli, neque hi contemptibiles divini eloquii tractatores, nullo hujuscemodi victu eos indiguisse potius opinentur, ut ea sola in paradiso voluptas vel alimonia existimetur fuisse, qua delectantur et aluntur corda sapientium. Sed ego cum eis sentio, qui sicut illud quod dictum est: « Masculum et fœminam fecit » eos, et benedixit illos Deus, dicens: Crescite et multi» plicamini, et implete terram [1], » secundum sexum corporalem atque conspicuum intelligunt dictum: ita etiam quod paulo post sequitur: « Et dixit Deus: Ecce dedi » vobis omne fœnum sativum seminans semen, quod est » super omnem terram, et omne lignum quod habet in » se fructum seminis sativi, vobis erit in escam, et omni-

» bus bestiis terræ, et omnibus volatilibus cœli, et omni » serpenti repenti super terram, quod habet in se animam » vitæ; et omne fœnum viride in escam [1], » non aliter accipiunt, nisi quia ille uterque sexus his alimentis quibus et animalia cætera corporaliter utebatur, et habebat ex hoc victu sustentaculum congruum, licet modo quodam immortali, tamen animali corpori necessarium, ne indigentia læderetur; de ligno autem vitæ, ne senectute perduceretur ad mortem. Sed nulla ratione crediderim, in illo tantæ felicitatis loco, aut carnem concupivisse adversus spiritum et spiritum adversus carnem, atque in ista conflictatione sine interna pace vixisse; aut spiritum desideriis non repugnasse carnalibus, sed quidquid undecumque libido sugesserat, turpi servitio peregisse. Remanet igitur, ut aut nulla ibi fuerit carnalis concupiscentia, sed ille fuerit vivendi modus, ut omnia necessaria congruis membrorum officiis sine ullius motu libidinis implerentur, (non enim quia terra non libidine, sed voluntate motis agricolarum manibus seminatur, ideo suos pariendos non concipit fœtus:) aut, ne nimium videamur offendere homines, qui voluptatem corporis quomocumque defendunt, ita ibi credatur carnalium sensuum fuisse libidinem, ut omni modo rationali subdita voluntati, non alias adesset, nisi cum per illam vel saluti esset corporis, vel stirpis propagini consulendum; et tanta adesset, ut nulla ex parte mentem de supernarum cogitationum delectatione deponeret, nullus supervacuus sive importunus motus esset ex illa, nihil nisi quod prodesset fieret per illam nihil omnino fieret propter illam.

LXX. Nunc vero quam se aliter habeat, qui dimicant adversus eam, hi maxime sentiunt. Ingerit se videntibus vel audientibus aliquid, quamvis propter aliud videant et

[1] Gen. I, 29.

audiant; ut etiam si tangendi non inde percipit voluntatem, saltem voluptariam cogitationem inter necessaria quæ ad eam non pertinent, motu obrepente furetur. In ipsis porro cogitationibus, etiam quando nihil illecebrosum adjacet oculis, aut insonat auribus, quæ non conatur etiam obsoleta atque sopita recordationibus inquietis cum turpi delectatione refricare, et castis sanctisque intentionibus tumultu quodam sordidæ interpellationis obstrepere? Jam vero cum ad usum ventum fuerit necessariæ volnptatis, per quam reficimus corpora, quis verbis explicet, quemadmodum nos modum necessitatis sentire non sinat, et ipsum limitem procurandæ salutis, in quæque si adsunt delectabilia rapiendo, abscondat et transeat; putantibus nobis satis non esse quod satis est, dum libenter ejus provocationibus ducimur existimantes nos adhuc agere negotium valetudinis, cum agamus potius cruditatis? Quid enim mali fecerimus, crapula pœnitenda testatur; quod metuentes plerumque minus, quam eximendæ fami sufficit, vescimur: ita nescit cupiditas, ubi finitur necessitas.

LXXI. Et hæc quidem vescendi atque potandi tolerabilis est voluptas, quanta possumus intentione vigilantibus nobis, ut facilius non impleat, quam modum aliquando victus sufficientis excedat: contra cujus concupiscentiam et jejunando et parcius alimenta sumendo pugnamus: eoque malo bene tunc utimur, quando per illam nonnisi quod saluti conducibile est agimus. Ideo autem hanc voluptatem dixi tolerabilem, quia vis ejus tanta non est, ut nos a cogitationibus ad sapientiam pertinentibus, si in eas sumus mentis delectatione suspensi, abrumpat et dejiciat. Nam sæpe de magnis rebus inter epulas non solum cogitamus, verumetiam disputamus, atque inter ipsos ciborum morsus et potionum glutus,

nihilo remissius audiendo dicendoque colloquimur, et quod nosse rel recolere volumus, intentissime omnino si nobis legatur accipimus. Illa vero pro qua mecum tantis contentionibus litigas, etiam quando ad eam bona intentione, hoc est, causa propagandæ prolis acceditur; tamen in ipso opere suo, quem permittit aliquid, non dico sapientiæ, sed cujuslibet rei aliud cogitare? Nonne illi totus animus et corpus impenditur, et ipsius mentis quadam submersione illud extremum ejus impletur? Cum vero vincit etiam conjugatos, ut non propagationis, sed delectationis carnalis cupiditate misceantur, quod Apostolus secundum veniam, non secundum imperium se dixisse testatur[1]; ita hinc emergitur, et quasi in auras cogitationis post illum gurgitem respiratur, ut fiat consequens, quod verum ait quidam, et pœnitendi quæ est cum voluptate vicinitas. Quis ergo amator spiritalis boni, etiam sola causa sobolis conjugatus, non mallet vel sine ista si posset, vel sine tam magna vi ejus filios procreare? Quod ergo mallent sancti conjuges in hac vita, puto nos hoc debere de illa paradisi vita, quæ multo melior erat, credere, si nihil melius inde possumus cogitare.

LXXII. Obsecro te, non sit honestior philosophia gentium, quam nostra christiana, quæ una est vera philosophia, quandoquidem studium vel amor sapientiæ significatur hoc nomine. Vide enim quid in Hortensii dialogo dicat Tullius; quæ magis verba te delectare debuerant, quam Balbi Stoïcorum partes agentis : quæ licet vera, tamen de parte hominis inferiore, hoc est, de corpore fuerunt, et te nihil adjuvare potuerunt. Vide quid iste pro vivacitate mentis contra voluptatem corporis dicat[2]. « An vero, inquit, voluptates corporis expetendæ, quæ vere et graviter a Platone dictæ sunt illecebræ esse

[1] I Cor. VII, 6. — [2] Cicero in Hortensio.

atque escæ malorum? Quæ enim confectio est, inquit, valetudinis, quæ deformatio coloris et corporis, quod turpe damnum, quod dedecus, quod non evocetur atque eliciatur voluptate? Cujus motus ut quisque est maximus, ita est inimicissimus philosophiæ. Congruere enim cum cogitatione magna voluptas corporis non potest. Quis enim cum utatur voluptate ea, qua nulla possit major esse, attendere animo, inire rationem, cogitare omnino quidquam potest? Cujus autem tantus est gurges, qui dies et noctes sine ulla minimi temporis intermissione velit ita moveri suos sensus, ut moventur in summis voluptatibus? Quis autem bona mente præditus, non mallet nullas omnino nobis a natura voluptates datas; » Hæc ille dixit, qui nihil de primorum hominum vita, nihil de paradisi felicitate, nihil de corporum resurrectione crediderat. Erubescamus interim veris disputationibus impiorum, qui didicimus in vera veræ pietatis sanctaque philosophia, et contra spiritum carnem, et contra carnem concupiscere spiritum [1]. Sed hoc unde acciderit, Cicero nesciebat: et tamen carnis concupiscentiæ non favebat, quod tu facis; imo eam vehementer arguebat, quod tu non solum non facis, sed facientibus vehementer irasceris: qui concupiscentias et spiritus et carnis inter se belligerantes tanquam in bello timidus ambas laudare conaris, velut inimicam metuens habere, quæ potuerit alteram vincere. Quin age potius, ne formides, et lauda concupiscentiam spiritus adversus concupiscentiam carnis, tanto acrius, quanto castius dimicantem; illam vero repugnantem legi mentis, sine pavore ullo eadem cui repugnat lege mentis condemna.

LXXIII. Aliud est consideratio pulchritudinis etiam corporalis, sive visibilis, sicut est in coloribus et figuris,

[1] Galat. v, 17.

sive audibilis, sicut est in cantibus atque modulis, quam considerationem, nisi rationale animal habere non potest : et aliud est commotio libidinis, quæ ratione frenanda est. Joannes enim apostolus illam concupiscentiam non esse dixit a Patre, quæ concupiscit adversus spiritum[1]. Quam nemo potest bonam dicere, nisi cujus adversus eam non amat concupiscere spiritus. Quod si talis non est in motu et ardore genitalium, non adversus eam concupiscat spiritus, ne adversus donum Dei concupiscendo inveniatur ingratus : sed quidquid appetiverit detur, tanquam illi quæ ex Patre est; si autem non est quod detur, hoc potius petatur a Patre, non ut auferat vel comprimat, sed ut expleat concupiscentiam quam donavit. Quod sapere si desipere est; ut quid eam comparamus vino et cibo, et aliquid nobis dicere videmur, quia dicimus : « Nec vinum ebrietas, nec cibum condemnet crapula (3), nec concupiscentiam infamet obscœnitas; » quando nec ebrietas, nec crapula, nec obscœnitas ulla committitur, si carnis concupiscentia spiritu adversus eam concupiscente vincatur? « Excessus, inquis, ejus in culpa est. » Nec perspicis quod facillime potuisses, si magis ipsam, quam me vincere voluisses; ut non fiat malum excedendi, resistendum esse malo concupiscendi. Duo ergo mala sunt, quorum unum habemus, alterum facimus, si ei non resistimus quod habemus.

LXXIV. Jam vero et antea diximus, propterea hoc non esse in pecoribus malum, quia in eis non concupiscit adversus spiritum. Non enim habent rationem, qua libidines subjugent superando, fatigentve pugnando. Quis autem tibi dicit : « Semper pecorum imitatione peccari? » Quam sententiam non tibi objectam tanta loquacitate refellere laborasti, ut superflua multa colligeres, quæ

[1] I Joan. II, 26.

in pecoribus animadversa, etiam medicinæ disciplina sectatur. Sed ne propterea putaretur, non esse malum carnis concupiscentia, quia bonum est in pecore, ut eo se oblectet illa natura, cui non potest inesse concupiscentia sapientiæ : ideo dictum est bonum esse pecoris, cujus sine ulla repugnantia delectat spiritum; malum autem hominis, in quo concupiscit adversus spiritum.

LXXV. Convocasti etiam in auxilium turbam philosophorum, quasi susceptæ tuæ, si non possunt pecorum solertiæ naturales, saltem doctorum hominum opitulentur errores. Sed quis non videat, doctrinæ te quæsisse jactantiam in commemorandis nominibus doctorum hominum sectisque diversis, quando perspicit quicumque ista tua legit, ad quæstionem quæ inter nos vertitur, hæc nullatenus pertinere? Quis enim audiat, quod abs te commemorantur « Thales Milesius unus e septem sapientibus, deinde Anaximander, Anaximenes, Anaxagoras, Xenophanes, Parmenides, Leucippus, Democritus, Empedocles, Heraclitus, Melissus, Plato, Pythagoræi, » unusquisque cum proprio dogmate suo de naturalibus rebus; quis, inquam, hæc audiat, et non ipso nominum sectarumque conglobatarum strepitu terreatur, si est ineruditus, qualis est hominum multitudo; et existimet te aliquem magnum, qui hæc scire potueris? Ecce quod appetis: quandoquidem in his omnibus abs te coacervatim commemoratis, quod ad rem quæ inter nos agitur pertineat, nihil omnino dixisti. Nam prælocutus es ista dicturus, et aisti : « Omnes philosophi in scholis licet aliud disserentes, tamen idola cum plebe venerantes, qui de naturalibus causis aliquid excogitare conati sunt, inter multas opinionis suæ vanitates, aliquas tamen veritatis velut lampsere partes, qui per caliginem vani, huic tamen dogmati contra quod agimus, jure anteferri pos-

sunt. » Atque ut hoc probares, subdidisti ea quæ a me quoque modo commemorata sunt, philosophorum nomina physicorum cum opinionibus suis, qua de naturalibus causis habuerunt: nec tamen commemorare omnes sive voluisti, sive potuisti. Qua in re homines imperitos nullo doctorum dubitante fraudasti. Hoc enim demonstrare susceperas, « Omnes philosophos, qui de naturalibus causis aliquid excogitare conati sunt, jure posse huic dogmati, contra quod ageres anteferri. » Cur ergo, ut de aliis plurimis taceam, cum commemorasses Anaximenem ejusque discipulum Anaxagoram, tacuisti alterum ejus discipulum Diogenem, qui et a magistro et a condiscipulo suo in rerum naturæ opinione dissensit, propriumque dogma constituit? Quid si tale aliquid ipse sensit, ut nobis non esset anteponendus, quibus omnes qui de rerum natura philosophati sunt, anteponendos esse dixisti; atque ut hoc quasi ostenderes, te in commemorandis frustra nominibus et dogmatibus philosophorum insipienter inflasti? Ecce præteristi unum, quem vel ex magistro vel ex condiscipulo quos nominasti, juxta attendere debuisti. An forte timuisti ne Diogenes Cynicus putaretur, aut ille etiam legentibus propter idem nomen occurreret, et veniret in mentem quod melior te patronus libidinis fuerit, de qua exercenda non verecundabatur in publico? unde illa secta caninum nomen accepit. Tu autem defensorem quidem libidinis profiteris, sed de tua suscepta, quod fidem libertatemque patroni non decuerat, erubescis.

LXXVI. Verum obsecro te, si philosophos nobis anteponere gestiebas, cur non potius eos commemorasti, qui de moribus, quæ pars ab eis philosophiæ vocatur Ethica, quam nos Moralem dicimus, solertissime disputarunt? Hoc enim tibi potissimum congruebat, qui

honestate quidem mentis inferius, tamen bonum hominis esse censes corporis voluptatem. Sed quis non quid prospexeris cernat? Ne scilicet in ipsa de voluptate quæstione unde tecum agimus, honestiores philosophi te obruerent, quos Cicero propter ipsam honestatem tanquam consulares philosophos nuncupavit; et ipsi Stoïci maxime inimicissimi voluptatis, quorum testimonium ex persona Balbi apud Ciceronem disputantis, verum quidem, sed quod tibi prorsus nihil prodesset, interponendum putasti. Quod autem nullum hominis bonum censeant corporis voluptatem cupiens abscondere, nulla de quæstione morali nomina et dogmata philosophorum, quod maxime ad rem pertinebat, si aliquid de philosophis probandum fuit, commemorare voluisti. Non enim te adversus istos defenderet, non dico Epicurus, qui totum bonum hominis in voluptate corporis posuit, quia non quod ille tu sentis; sed Dinomachus : hujus quippe dogma tibi placuit. Nam ipse[1] conjungendam voluptatem arbitratus est honestati, ut quemadmodum honestas, ita voluptas per se ipsam appetenda videretur. Hanc ergo partem ubi de moribus disputatur, cum tibi infensam cerneres, attingere timuisti. Nam ubi maxime controversia ista versatur, quanti et quales, et cujus apud gentes gloriæ philosophi tibi præferantur, vides : maximeque ipse Plato, quem Cicero[2] appellare non dubitat pene philosophorum deum, cujus nec tu nomen præterire potuisti, cum de naturalibus, non de moralibus philosophorum nobis dogmata inferres sive præferres, qui corporis voluptates vere et graviter dixisse perhibetur illecebras atque escas malorum.

LXXVII. Numquid autem quid de hominis condi-

[1] Vide Cicer. lib. 5. de Finibus et lib. 5 Tuscul. — [2] Lib. 2. de Natura deorum, et lib. 4. ad Attic. epist. 16.

ditione senserint quos nominasti philosophi, quia et hoc ad naturalem pertinet quæstionem, quod qualitercumque causa poscebat, commemorandum putasti? Non utique fecisti, et recte. Quid enim illi didicerant, vel quid locuti fuerant de primo homine Adam et ejus conjuge, de prima eorum prævaricatione, de serpentis astutia, de nuditate corporis ante peccatum sine confusione, et cum confusione continuo post peccatum? Quid denique tale audierant, quale illud est quod ait Apostolus : « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et » per peccatum mors, et ita in omnes homines pertran» siit, in quo omnes peccaverunt[1]? » Harum litterarum illi atque hujus veritatis expertes, quid de hac re sapere potuerunt? Verum si de hominis conditione dogmata hominum a sacris Litteris nostris abhorrentium nihil judicasti esse ponendum, et rectissime judicasti : quanto minus te quæ posuisti adjuvare potuerunt, quid de principiis mundi hujus visibilis senserint, unde inter nos nulla quæstio vertitur? Sed mens tua potius, tanquam magnum aliquid de philosophorum libris didiceris, jactantiæ vanitate subvertitur.

LXXVIII. Videntur autem non frustra christianæ fidei propinquasse, qui vitam istam fallaciæ miseriæque plenissimam non opinati sunt nisi divino judicio contigisse, tribuentes utique justitiam Conditori, a quo factus est et administratur hic mundus. Quanto ergo te melius veritatique vicinius de hominum generatione senserunt, quos Cicero in extremis partibus Hortensii dialogi velut ipsa rerum evidentia ductus compulsusque commemorat? Nam cum multa quæ videmus et gemimus, de hominum vanitate atque infelicitate dixisset[2] : « Ex quibus humanæ, inquit, vitæ erroribus et ærum-

[1] Rom. v, 12. — [2] Cicero in Hortensio.

nis fit, ut interdum veteres illi, sive vates, sive in sacris initiisque tradendis divinæ mentis interpretes, qui nos ob aliqua scelera suscepta in vita superiore, pœnarum luendarum causa natos esse dixerunt, aliquid vidisse videantur: verumque sit illud quod est apud Aristotelem, simili nos affectos esse supplicio, atque eos qui quondam, cum in prædonum Hetruscorum manus incidissent, crudelitate excogitata necabantur, quorum corpora viva cum mortuis, adversa adversis accommodata, quam aptissime colligabantur; sic nostros animos cum corporibus copulatos, ut vivos cum mortuis esse conjunctos. » Nonne quia ista senserunt, multo quam tu melius grave jugum super filios Adam et Dei potentiam justitiamque viderunt, etiamsi gratiam, quæ per Mediatorem liberandis hominibus concessa est, non viderunt? Ecce ego inveni quod tibi de illis gentilium philosophorum litteris possit jure præponi, te instigante, qui de illis nihil tale invenire potuisti, et ut me admoneres quod adversus te invenirem, tacere noluisti.

LXXIX. Quid quod de Apostoli testimonio pro te esse existimas, quod est contra te; et membra nostra, quæ utique ante peccatum nuda erant, nec confundebant eos quibus inerant, pudenda fuisse asseris, nesciens quid loquaris? Ego enim debui adhibere testimonium, quod ipse adhibuisti, ubi ait Apostolus: « Multo magis quæ videntur infirma esse corporis nostri, hæc necessaria sunt[1]; » et cætera quæ pro nobis ipse posuisti. Sed operæ pretium est considerare, quomodo eo veneris, ut hæc diceres. « Jam igitur, inquis, tempus est ut ostendamus extra naturæ testimonium etiam aliqua auctoritate legis, sic nostra membra fuisse formata, ut alia verecundia, alia libertate gauderent. Ad quod confirmandum,

[1] I Cor. XII, 22.

inquis, gentium citetur magister, qui scribens ad Corinthios ait : Corpus nostrum non est unum membrum, sed multa[1]. » Deinde, cum apostolica verba subnecteres, quibus ille mirifice explicavit unitatem consensumque membrorum : « Et quia pauca, inquis, totius corporis membra nominaverat, atque pro sua honestate genitalia loca directe appellare nolebat. » Nonne his verbis tuis te ipse redarguis ? Honestas ergo erat non appellare directe, quod Deus facere dignatus est recte ; et quod creare non puduerat ipsum judicem, pudebat enuntiare præconem ? Quando istud ita esset, nisi quæ ille fecerat honesta condendo, nos fecissemus inhonesta peccando ?

LXXX. Inde subjungis de hac re apostolicum testimonium, quod ita scriptum esse commemoras. « Multo enim magis quæ videntur infirma esse corporis nostri[1], hæc necessaria sunt : et quæ putamus inhonorabiliora esse membra corporis, his honorem abundantiorem circumdamus ; et quæ verecunda sunt nostra, majorem honestatem habent : quæ autem sunt honesta nostra, nullo egent ; sed Deus temperavit corpus, ei cui deerat abundantiore dato honore, ut non sit scissura in corpore, sed eadem ipsa pro se invicem cogitent membra. » Quibus dictis tanquam victor exclamas : « En verum intellectorem operis Dei, en fidelem sapientiæ ejus prædicatorem. Verecundiora, inquit, nostra majore honestate conteguntur. » Ad hoc certe unum verbum totam causam tuam religandam putasti, quod Apostolum dixisse legisti, « Verecundiora nostra. » Si autem legisses, « Inhonesta nostra, » nullo modo utique hoc testimonium ponere auderes. Nullo modo enim Deus, et hoc quod est pejus, ante peccatum, aliquid faceret in membris humani corporis inhonestum. Disce ergo quod nescis, quia diligen-

[1] I Cor. XII, 14. — [2] Ibid. 22, et seqq.

ter quærere noluisti. « Inhonesta » dixit Apostolus, sed nonnulli interpretes, in quibus et iste est, quantum arbitror, quem legisti, credo verecundati « Verecundiora » dixerunt, quæ ille dixit « Inhonesta : » quod probatur ex verbis in ipso codice scriptis, unde ista verba apostolica transtulisti. Quod enim abs te positum est « Verecundiora, » in Græco legitur ἀσχήμονα. Quod autem sequitur, « Majorem honestatem habent, » in Græco est εὐσχημοσύνην, quod integre interpretatum est, « Honestatem. » Unde apparet illa quæ ἀσχήμονα dicta sunt, « Inhonesta » Latine appellari. Postremo quod adjunctum est, « Quæ autem sunt honesta nostra, » Græcus habet εὐσχήμονα. Unde manifestum est illa quæ ἀσχήμονα dicta sunt, « Inhonesta » esse. Quamvis et nulla Græcorum consideratione verborum eo ipso debuisti admoneri, inhonesta esse illa quæ abundantiorem honestatem habent velaminis ; quando ea quæ hoc opus non habent, honesta sunt dicta. Quid est enim, « Quæ autem honesta sunt nostra, non opus habent : » nisi illa inhonesta sunt, quæ opus habent ? Honestas ergo adhibetur inhonestis, cum rationalis naturæ sensu ipso verecundante velantur. Eorum quippe honestas et honor est velamentum, tanto abundantius, quanto magis inhonesta sunt. Quod profecto non diceret Apostolus, si corpus tale describeret, quale habebant homines, quando nudi erant et non confundebantur.

LXXXI. « Vide igitur quam impudenter « Ideo dicas homines fuisse primitus nudos, quia ad solertiæ humanæ operam ut se tegerent pertrnebat, quæ nondum in illis fuit. » Unde fit consequens, ut ante peccatum inertes, peccato autem factos credas esse solertes. Quam porro multis inaniter dictis quasi eleganter acuteque concludis dicens : « Non igitur quia peccaverant, genitalia vel dia-

bolica vel inhonesta fecerunt; sed quia pavitabant, in ea qua primum fuerant honestate permanentia membra texerunt. » Ad quod respondeo, diabolica quidem membra non esse, quantum ad eorum substantiam, figuram, qualitatemque pertinet, quam condidit Deus : sed si eadem membra in qua prius fuerant honestate manserunt, cur ea dixit Apostolus inhonesta[1]? Bene quod ipse confessus es, illa membra fuisse prius honesta : non enim aliud posses nisi blasphema opinione sentire. Quæ igitur Deus honesta fecerat, dixit Apostolus inhonesta. Causam requiro : si hoc non peccato factum est, unde factum est? Quis honesta Dei opera dehonestavit, ut ea inhonesta sanctus Apostolus diceret? Utrum habitudo, in qua est solertia creantis; an libido, in qua est pœna peccantis? Nam etiam nunc quod Deus ibi facit, honestum est : quod origo contrahit, inhonestum. Et tamen ne sint scissuræ in corpore, contributum est divinitus sensui naturali, ut pro invicem sollicita sint membra : et quod dehonestavit concupiscentia, contegat verecundia.

LXXXII. Sed dicis : « Cur audita voce Dei deambulantis in paradiso absconderunt se Adam et mulier ejus, cum perizomata illa sufficere potuissent, si de genitalium nuditate erubuissent[2]? » Quid est quod dicis, non inveniendo quod dicas; nec attendis, quod animo trepidante a facie Domini, abstrusiora latibula quæsierunt? Illa vero lumbis circumposita tegmina, motum qui ibi sentiebatur erubescendo velarunt. Si cum nudi essent, non confundebantur; restat ut confusione se texerint. Confusionem inhonestatis esse, non dubium. Ideoque ibi dictum est : » Nudi erant, et non confundebantur[3]; « ut appareat confusione factum, quod postea pudenda texerunt. Hic autem ubi se absconderunt in medio ligni paradisi, res-

[1] 1 Cor. XII, 23. — [2] Gen. III, 8. — [3] Id. II, 25.

pondit in medio ligni paradisi, respondit Adam: « Vocem » tuam audivi deambulantis in paradiso, et timui, quia » nudus sum [1], » Illud manifesta confusio, istud occulta conscientia, qua delinquente intrinsecus accidit manifesta confusio : illud ergo fecit pudor, hoc timor; illud erubescenda concupiscentia, hoc punienda conscientia; dementi scilicet similis, quando eum qui cordis cernebat interna, corporis occultatione fugiebat. Quid est autem quod ait Dominus, « Quis nuntiavit tibi quia nudus es, » nisi de ligno de quo præceperam tibi ne manducares, » manducasti ? » Quid est gustato cibo prohibito nuditas indicata, nisi peccato nudatum quod gratia contegebat? Gratia quippe Dei magna ibi erat, ubi terrenum et animale corpus bestialem libidinem non habebat. Qui ergo vestitus gratia non habebat in nudo corpore quod puderet, spoliatus gratia sensit quod operire deberet.

LXXXIII. « Fugienda, inquis, opinio est, quæ putat vel in membris hominum, vel in sensibus membrorum aliquid diabolum condidisse. » Quid nobis objicis vanas exorbitationes tuas? Non aliquid diabolus quod ad naturam hominis pertinet condidit: sed quod Deus bene condiderat, peccati persuasione violavit; ita ut illo vulnere quod factum est per duorum hominum liberum arbitrium, totum genus claudicaret humanum. Ecce circumstat sensus tuos miseria generis humani. Homo es, humani nihil abs te alienum puta [2]; et in iis quæ non pateris compatere patientibus. Quamvis et ipse, quantalibet terrena felicitate præpolleas, nullum sine bello intestino diem ducis: si tamen quod profiteris implere conaris. Sed in iis quæ meminisse jam non potes, parvulos intuere, quot et quanta mala patiantur, in quibus vanitatibus, cruciatibus, erroribus, terroribus crescant. Deinde jam grandes, etiam

[1] Gen. III, 11. — [2] Terent. Heaut. act. I. Sc. I. vers. 25.

Deo servientes tentat error, ut decipiat; tentat labor, aut dolor, ut frangat; tentat libido, ut accendat; tentat mœror, ut sternat; tentat typhus, ut extollat. Et quis explicet omnia festinanter, quibus gravatur jugum super filios Adam? Hujus evidentia miseriæ gentium philosophos nihil de peccato primi hominis sive scientes, sive credentes, compulit dicere, ob aliqua scelera suscepta in vita superiore pœnarum luendarum causa nos esse natos, et animos nostros corruptibilibus corporibus, eo supplicio quo Hetrusci prædones captos affligere consueverant, tanquam vivos cum mortuis esse conjunctos. Apostolus autem amputat opinionem, qua creduntur singulæ animæ pro meritis ante actæ vitæ diversis corporibus inseri. Quid igitur restat, nisi ut causa istorum malorum sit aut iniquitas vel impotentia Dei, aut pœna primi veterisque peccati? Sed quia nec injustus, nec impotens est Deus: restat quod non vis, sed cogeris confiteri, quod grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium non fuisset [1], nisi delecti originalis meritum præcessisset.

[1] Eccli. XL, 1.

LIBER V.

Aggreditur librum Juliani tertium, docetque primum cur novam hæresim, quæ peccatum originis rejicit, detestetur multitudo Christiana; quia nimirum videt imaginem Dei tantos hic in parvulis cruciatus pati, et si absque sacramento regenerationis intereant, novit excludi a regno Dei. Perizomata a parentibus primis ob pudorem ex peccato veniente assumpta fuisse probat. Peccatum posse esse præcedentis peccati pœnam. veluti cum Deus impios tradit in reprobum sensum, ut faciant quæ non conveniunt. Ex eadem enim damnationis massa peccatores alios esse gratis electos et prædestinatos, quos per misericordem bonitatem adducit ad pœnitentiam, alios vasa iræ factos, quos secundum justum judicium non adducit. Concupiscentiam non ideo laude dignam, quod per eam hominis inobedientia puniatur : sed vitium esse, atque in eis etiam qui pravis ipsius motibus non consentiunt, semper malum, intelligendum Apostoli dictum. Ut sciat unusquisque suum vas possidere, etc. *Verum sine concubitu esse, quale Mariæ cum Josepho fuit conjugium. Frustra Julianum ex Aristotelicis categoriis arguere contra peccatum ex parentibus traductum. Ostendit quid caro Christi a cæterorum hominum carne peccati distet. Manichæis minime favere Catholicos, dum libidinis malum et originale peccatum agnoscunt, sed Pelagianos potius, cum* De ea re quæ a peccato libera est *dicunt* peccata non nasci. *Passim vero monstrat, incassum niti adversarium, ut pro se aliquid ex ipsius sententiis quasi inter se contrariis eliciat.*

I. Ordo ipse postulat, quoniam primo secundoque

respondimus, quid liber tuus tertius contineat deinde videamus: et respondeamus pestilentiosis laboribus tuis, quantum Dominus opitulatur, salubribus laboribus nostris; tenentes institutum modum, ut ea quæ non habent ad rem quæ inter nos agitur pertinentem controversiam, transeamus; ne qui hæc nostra nosse voluerint, plus laboris et temporis in opere legendi, quam in discendi utilitate consumant. Quid ergo opus est, ut aliquid adversus ea dicam, quæ in principio posuisti libri hujus solita et vana: « De invidia quam vos sustinere pro veritate jactatis, et de paucitate velut prudentium quibus vos placere gaudetis? Hæc enim et veterum et novorum omnium vox est hæreticorum, ipsa consuetudine jam sordidata atque protrita. Et tamen necessitate compellitur talibus pannis indui tam magna etiam vestra superbia, quæ sic tenditur et inflatur, ut eos deformius dum gestit ostentare, disrumpat. Tuas etiam calumniosissimas contumelias non est necesse sæpius refutare, quibus me unum nominatim videris appetere; et in tot ac tanta catholica lumina, tacitis eorum nominibus, vel insanus insilis, vel cæcus offendis. Unde tibi duobus prioribus libris sic me respondisse arbitror, ut a nullo amplius requiratur.

II. Exaggeras quam sit « Difficilis paucisque conveniens eruditis sanctarum cognitio Litterarum: videlicet, ut Deus hominum, sicut universi conditor, et justus et verax ac pius, idem donorum suorum in homines cumulator probetur; quia una est, ut fateris, optima causa studiorum bonorum, ut honoretur Deus. » Quem tamen sic honoras, ut parvulorum liberatorem neges per Christum Jesum, id est, Salvatorem, cujus eos baptismate sic ablui dicitis, ut non consequantur salutem, tanquam medico non indigeant Christo; humanæ originis venam sagaciter inspiciente, et eos sanos pronuntiante Juliano. Quanto melius nihil

omnino didicisses, quam per istam velut scientiam legis, in qua te turgidus jactas, non sane duce Dei lege, sed vestra potius vanitate, ad hanc impiam præsumptionem inimicam fidei Christianæ et tuæ animæ pervenisses.

III. « Sententia, inquis, vestra tam deformis et vana est, quæ et Deo iniquitatem, et diabolo conditionem hominum, et peccato substantiam, et conscientiam sine scientia parvulis conatur ascribere. » Breviter respondeo : Sententia nostra nec deformis est, quia speciosum forma præ filiis hominum salvatorem prædicat omnium hominum[1], ac per hoc etiam parvulorum : nec vana est; quæ non frustra, sed præcedente peccato dicit hominem vanitati similem factum, cujus dies sicut umbra prætereunt[2]? nec Deo ascribit iniquitatem, sed potius æquitatem ; quia non injuste tot et tantis malis, quæ sæpissime cernimus, etiam parvulus plectitur : ne diabolo conditionem hominum, sed humanæ originis depravationem ; nec peccato substantiam, sed in primis hominibus actum, in eorum vero posteritate contagium : nec parvulis conscientiam sine scientia, in quibus nec scientia est, nec conscientia ; sed scivit ille quid fecerit in quo omnes peccaverunt, et singuli malum inde traxerunt.

IV. Tu autem qui multitudinem præstruis idiotarum, quos appellas « Simplices, qui aliis occupati negotiis, nihil de eruditione ceperunt, sola tamen fide ad Ecclesiam Christi pervenire curarunt, ne facile obscuris quæstionibus terreantur, sed credentes Deum verum conditorem esse hominum, indubitanter quoque teneant quia pius est, quia verax, quia justus; atque hanc æstimationem de illa Trinitate servantes, quidquid audierint huic convenire sententiæ, amplexentur, atque collaudent : nec hoc eis ulla vis argumentationis evellat, sed detesten-

[1] Psal. XLIV, 3. — [2] Id. CXLIII, 4.

tur omnem auctoritatem atque omnem societatem contraria persuadere nitentem : » Si hæc ipsa tua verba consideras, adversus te illos firmissimos reddis. Neque enim alia causa est, cur novitatem vestram detestetur etiam multitudo Christiana, a cujus velut imperito judicio ad paucos vestros, quos videri cupis prudentissimos et doctissimos, provocas; nisi quia Deum et hominum conditorem, et justissimum cogitant, et suorum tantos cruciatus conspiciunt parvulorum, ut sub Deo creatore optimo atque justissimo nullo modo imago ejus in illa ætate tanta mala pateretur, si non esset originale peccatum. Quorum si quisquam gestans parvulum filium, te sine clamore invidioso, et in parte ubi nullus audiret, compellaret, ac diceret : Ego ea mente, intelligentia, ratione, in qua sum factus ad imaginem Dei, tantum amo regnum Dei, ut hominis magnam judicem pœnam, si eo nunquam possit intrare. Ita-ne vero tu non homo de turba imperitorum, sed inter paucos prudentissimos regni illius amator, tanto utique ardentior quanto magis te flagrantissima paucorum societas in illud accendit, nec facit inde torpescere frigidior multitudo, responsurus es homini atque dicturus : Non solum magna non est, sed nulla omnino pœna est imaginis Dei, nunquam posse intrare in regnum Dei. Puto quod nec uni homini, cujus nec vim nec testimonium formidabis, hoc dicere audebis. Te itaque sive respondente quodlibet, sive (quod magis a te exigeret si non christiana, certe humana verecundia) reticente, ingereret aspectibus tuis parvulum suum, dicens : « Justus est Deus; quid mali est, quod innocentem hanc ejus imaginem prohibet intrare in regnum ejus; si non hoc est peccatum, quod per unum hominem intravit in mundum[1]? Puto quod nulla tibi aderit sapientia, qua tibi

[1] Rom. v, 12.

videaris illo indocto homine doctior ; sed si a te recesserit impudentia, illo infante remanebis infantior.

V. Sed procemio terminato, quo imperitos admonitos removisti, et paucorum tibi aures eruditissimas præparasti, quid disputationis aggrediare videamus. Nescio quid enim satis acutum tibi venit in mentem, quod te in secundo libro tuo fugerat, cum de membris pudendis, quæ post peccatum rationali verecundante natura ficulneorum adoperta sunt tegmine foliorum, multa dixisses ; frustra refutare conatus quod ego dixeram : « Cur ergo ex illis membris confusio post peccatum, nisi quia extitit illic indecens motus[1] ? » Quid igitur excogitasti, quod ita tibi placuit, ut nec finito volumine, ubi hanc quæstionem tam diuturna loquacitate versasti, jam hoc putares omittendum ? « Scriptum esse dicis : Et fecerunt sibi vestimenta, aliamque interpretationem habere commemoras perizomata[2] : et vestimenta perhibes totius corporis indumentum intelligi posse, quod ad pudoris refertur officium. » Ubi miror istum interpretem quem legisti, si Pelagianus non fuit, ex eo quod Græcus ait « Perizomata, vestimenta » potuisse transferre. Verum et hic si pudor adsit, ad cujus officium vestimenta asseris pertinere, nequaquam persuadere conaberis homines primos peccato magistro ista pudoris officia didicisse, et in eis prius duas quasi socias et amicas convenienter habitasse innocentiam et impudentiam. Quando enim nudi erant, et non confundebantur, inverecundi erant secundum tuam disputationem, et a naturali pudoris sensu abhorrebant : sed videlicet ab ista pravitate peccando correcti sunt, et sensus reprobus prævaricationis factus est in eis doctor pudoris. Pudentes quippe fecit nequitia, quos impudentes justitia faciebat. Imo vero tua ista sententia ita est inde-

[1] Lib. I. de Nuptiis et Concup. cap. 5. — [2] Gen. III, 7.

center impudens et deformiter nuda, ut eam, quantalibet folia verborum consuas, operire non possis.

VI. « A pictoribus me didicisse derides, quod Adam et mulier ejus pudenda contexerint; et Horatianum illud decantatum audire me præcipis :

Pictoribus atque poëtis
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas [1].

Ego vero non a pictore inanium figurarum, sed a scriptore divinarum didici Litterarum, quia illi primi homines antequam peccarent nudi erant, et non confundebantur. In quibus absit ut tanta innocentia tam impudens esset : sed nondum inerat quod puderet. Peccaverunt, attenderunt, erubuerunt, operuerunt : et adhuc clamas : « Nihil illic indecens novumque senserunt. » Hanc plane impudentiam tuam nimis incredibilem, absit ut dicam, nullus te Apostolus aut Propheta, sed nec pictor docuit, nec poëta. Illi quippe ipsi, quibus quidlibet audendi, sicut eleganter dictum videtur, semper fuit æqua potestas; confunderentur tale aliquid ridendum fingere, quale tu credendum non confunderis disputare. Duas enim simul habitantes, quarum altera est optima, altera est pessima, velut inter se convenientes atque concordes, innocentiam scilicet atque impudentiam, nullus pictor pingere, nullus poëta canere auderet: nec eorum quisquam ita de sensibus desperaret humanis, ut etiam hoc sibi audendi æquam crederet potestatem, sed insanam potius vanitatem.

VII. In eo vero quod aisti : « Si illi interpretationi quæ perizomata, id est, præcinctoria posuit, favetur, latera magis dicam tecta fuisse quam femora : » primum doleo, sic te abuti eorum ignorantia qui græce nesciunt, ut eorum

[1] Horatius in Arte poëtica, vers. 9 et 10.

qui sciunt judicium reveritus non sis. Sed commodius accidit, ut ipsa perizomata quæ leguntur in codicibus græcis, tanquam verbum suæ linguæ mos latinus usurpet. Proinde cum perizomate non femora, sed latera contegi potuisse asseverasti; puto quod te etiam ipse risisti. Quis enim doctus vel indoctus ignoret, quas perizomata contegant corporis partes? quod nomen tegminis etiam in fœminarum dotibus frequentari et æstimari solet, neque id alligari nisi zona quæ lumbos cingit. Interroga, et disce, quod te non credo nescire. Quamvis etiamsi nescias, non usque adeo te arbitror, non humanum eloquium, sed humanum habitum velle pervertere, ut perizomata etiam super humeros levare coneris; aut eis ita latera illorum hominum fuisse contecta, ut genitalia totæque lumborum cum femoribus partes nudæ relinquerentur. Quid ergo te adjuvat, et non me potius, ex quantavis parte corporis superiore inferiora velata sint, ubi lex in membris repugnans legi mentis affectu sentiebatur amborum[1], et alterno excitabatur aspectu, inobedientium pravitatem suæ inobedientiæ novitate confundens? Quæ quanto turbulentius movebatur, tanto verecundius fieret; si caro cujus eam stimulabat aspectus, aliquanto spatiosius velaretur. Sive igitur a lumbis, sive a lateribus demissa sint tegmina; pudenda sunt tecta, quæ pudenda non essent; nisi legi mentis lex peccati invide repugnaret. Sed ubi manifesta res est, Scripturæ divinæ sensui nostrum sensum addere non debemus : non enim hoc fit humana ignorantia, sed præsumptione perversa. Adam et mulier ejus, qui nudi erant ante peccatum[2], et non confundebantur, mox ut peccaverunt, quas partes corporis amicierint, perizomatum nomine satis evidenter expressum est. Videmus quid texerint : nimiæ insipientiæ est adhuc

[1] Rom. VII, 23. — [2] Gen. II, 25.

quærere, nimiæ impudentiæ adhuc negare quid senserint. Nam tu quoque cum obstinatissime contradicas, usque adeo judicasti nihil aliud humanis occurrere sensibus, nisi concupiscentialem motum erubescentes illos homines in genitalibus tegere voluisse; ut perizomata erigere ad latera conareris, aut operiens latus ubi peccatores nihil mali sensisse contendis, aut deformiter nudans, quod magis tegendum esse consentis.

VIII. Inseris alia de libro meo verba, ubi dixi[1], « Carnis inobedientiam inobedienti homini dignissime retributam; quia injustum erat, ut obtemperaretur a servo suo, id est, a corpore suo, ei qui non obtemperaverat domino suo : » et conaris ostendere, « Hanc inobedientiam carnis potius esse laudabilem, si pœna peccati est : » et tanquam persona sit aliqua, quæ peccatorem scienter affligat, sic eam « Velut ultricem sceleris, et in hoc Dei ministram, » tanquam magnum aliquod bonum cothurno sermonis exornas. Nec cogitas posse te isto modo laudare angelos malos, qui utique non sunt nisi prævaricatores atque impii, per quos tamen Deum meritas pœnas irrogare peccantibus, sancta Scriptura testatur, dicens : « Misit in » eos iram indignationis suæ, indignationem, et iram, et » tribulationem, immissionem per angelos malos[2]. » Lauda etiam istos, lauda eorum principem Satanam, quia et ipse vindex peccati fuit, quando ei tradidit Apostolus hominem in interitum carnis[3]. Valde enim disertus es contra gratiam Christi, et idoneus dicere panegyricum Satanæ et angelis ejus, per quos multorum Deus judex atque ultor est peccatorum, retribuens eis secundum opera sua, eos ipsos pessimos et damnabiles spiritus puniendorum supplicia faciens, qui bene justeque utitur et

[1] Lib. I. de Nuptiis et Concup. cap. 6. — [2] Psal. LXXVII, 49. — [3] I Cor. XV, 4.

bonis et malis. Prædica igitur iniquissimas potestates, quia per ipsas mala retribuuntur malis : qui propterea concupiscentiam prædicas carnis, quia inobedientia retributa est inobedientiæ peccatoris. Lauda iniquum regem Saülem, quia et ipse fuit pœna peccantium, Domino dicente : « Dedi tibi regem in ira mea[1]. » Lauda dæmonium quod rex ipse patiebatur, quia et hoc pœna fuerat peccatoris. Lauda cæcitatem cordis quæ ex parte Israël facta est[2]. Nec tacetur quare : « Donec plenitudo, » inquit, gentium intraret[3]. » Nisi forte et istam pœnam negabis esse, quam, si lucis internæ amator esses, non solum aliquam, sed valde magnam pœnam esse clamares. At ista cæcitas fuit in Judæis grande incredulitatis malum et grandis causa peccati, ut occiderent Christum. Istam cæcitatem si pœnam fuisse negaveris, similem te perpeti etiam non confitens indicabis. Si autem pœnam quidem fuisse, sed peccati pœnam non fuisse contendis; interim fateris, quod unum aliquid et peccatum esse possit et pœna : si autem non est hæc pœna peccati, profecto iniqua pœna est, et injustum facis Deum, quo jubente vel sinente; aut infirmum, quo non avertente, infligitur innocenti. Quod si etiam pœnam peccati esse concedis, ne hoc non concedendo tu ipse corde cæcus appareas; vide jam quod videre nolebas, istam quam movisti solutam esse quæstionem : quia sicut diabolus atque angeli ejus et mali reges, non solum ipsi peccatores sunt, sed per justitiam Dei fiunt etiam supplicia peccatorum, nec ideo laude sunt digni, quia pœna ex illis justa infligitur dignis; sic lex in membris repugnans legi mentis[4], non ideo ipsa juste agit, quia ejus qui egit injuste pœna sit justa. Et sicut cæcitas cordis, quam solus removet illuminator Deus, et peccatum est, quo in Deum non credi-

[1] Osee. XIII, 11. — [2] I Reg. XVI, 14. — [3] Rom. XI, 25.— [4] Id. VII, 23.

tur; et pœna peccati, qua cor superbum digna animadversione punitur; et causa peccati, cum mali aliquid cæci cordis errore committitur: ita concupiscentia carnis, adversus quam bonus concupiscit spiritus, et peccatum est, quia inest illi inobedientia contra dominatum mentis; et pœna peccati est, quia reddita est meritis inobedientis; et causa peccati est, defectione consentientis vel contagione nascentis.

IX. Proinde omnia quæ pro hac tua cæca et inconsiderata opinione dixisti, qua carnis concupiscentiam eo ipso quod eam pœnam diximus esse peccati, non solum non vituperandam, verum etiam laudandam putasti, quamlibet prolixa disputatione in eo fueris immoratus, evanuisse certissimum est. Nam quod aisti: « Si libido pœna peccati est, abjiciendam esse pudicitiam, ne rebellis in Deum castitas illatam ab eo dicatur enervare sententiam, » et cætera hujusmodi quæ hanc vanitatem consequentia atque hinc religata contexis: totidem verbis de cæcitate cordis errore simillimo dici potest: Si cæcitas cordis pœna peccati est, abjicienda doctrina, ne rebellis in Deum mentis illuminatio illatam ab eo dicatur enervare sententiam. Quod si absurdissimum est dicere, quamvis sit cæcitas cordis pœna peccati: eo modo absurdissimum est etiam quod ipse dixisti, quamvis sit libido, id est, inobedientia carnis pœna peccati. Quoniam cæcitati cordis debet resistere scientia, et libidini continentia: eam vero pœnam quæ nec error est, nec libido, debet tolerare patientia. Quapropter quando Deo donante ex vera vivitur fide, ipse Deus adest et menti illuminandæ, et concupiscentiæ superandæ, et molestiæ perferendæ. Hoc enim totum recte fit, quando fit propter ipsum, id est, quando gratis amatur ipse: qualis amor nobis esse non potest, nisi ex ipso. Alioquin quando sibi homo multum placet,

et de sua virtute confidit, si traditur in desideria superbiæ suæ, tanto amplius augetur hoc malum, quanto magis ei cupiditates cæteræ cesserint, easque velut laudabilis hanc unam oblectando compresserit.

X. Quod ergo « In aliis opusculis meis legisse te dicis[1], » atque id frustra refutare conatus es, « Esse nonnulla peccata quæ pœnæ sint etiam peccatorum, » deposito vincendi studio diligenter attende, et invenies esse verissimum secundum ea quæ de cordis cæcitate tractata sunt. Quid enim egisti, quæso te, quid egisti, commemorando apostolicum testimonium, quo ego illud probavi, quod in alia mea disputatione legisti, quia de quibusdam scripsit dicens : « Tradidit illos Deus in re- » probum sensum, ut faciant quæ non conveniunt[2]? » Hoc enim « Voluisti videri hyperbolicos dictum : » quod fit cum ad permovendos animos, fidem rerum qui sermocinatur, excedit. Ubi ergo id Apostolus fecerit, non graveris ostendere. « Cum inveheretur, inquis, in impiorum crimina, pœnarum ea nominibus aggravavit, quantumque pectori suo virtutum omnium domicilio turpitudo horreret ostendens, non tam reos quam damnatos sibi tales ait videri. » Imo, sicut ipse loquitur, non sicut eum tu loqui fingis, et damnatos demonstravit et reos, nec solum de præteritis reos propter quæ damnatos, sed inde etiam reos unde damnatos. Nam reos ostendit, ubi ait : « Et coluerunt, et servierunt creaturæ » potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula, » amen[3]. » Deinde damnatos propter istum reatum : sequitur enim : « Propter hoc tradidit illos Deus in passiones » ignominiæ. » Audis, « Propter hoc : » et quæris inaniter, « Quomodo intelligentibus sit tradere Deus, » multum laborans, ut ostendas « Eum tradere deserendo. » Sed

[1] Lib. 1. de Natura et Gratia, cap. 22. — [2] Rom. 1, 28. — [3] Ibid. 25.

quomodolibet tradat, propter hoc tradidit, propter hoc deseruit : et vides, ejus traditionem, qualemlibet et quomodolibet intelligas, quæ consecuta sint. Curavit enim Apostolus dicere quanta pœna sit a Deo tradi passionibus ignominiæ, sive deserendo, sive alio quocumque vel explicabili, vel inexplicabili modo, quo facit hæc summe bonus et ineffabiliter justus [1]. « Nam fœminæ eo» rum, inquit, immutaverunt naturalem usum in eum » usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi » relinquentes naturalem usum fœminæ, exarserunt in ap» petitum suum in invicem, masculi in masculos deformi» tatem operantes, et mercedem mutuam quam oportuit » erroris sui in semetipsis recipientes [2]. » Quid hoc evidentius, quid apertius, quid expressius? Mercedem mutuam recepisse dicit : utique damnatos ut tanta operarentur mala : et tamen ista damnatio etiam reatus est, quo gravius implicantur. Ita et peccata sunt ista, et pœnæ præcedentium peccatorum. Et quod est mirabilius, etiam oportuisse dicit eos istam mutuam mercedem recipere. Ita se habent etiam superiora verba Apostoli, quæ ipse posuisti. « Immutave» runt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imagi» nis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupe» dum, et serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in » desideria cordis eorum in immunditiam [3] : » et cætera quæ sequuntur. Et hic utique vides causam propter quam traditi sunt, sine ulla ambiguitate monstratam. Dixit quippe quid mali ante fecissent, et adjunxit : « Propter » quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. » Proinde præcedentis est hæc pœna peccati; et tamen etiam ipsa peccatum est, quod verbis consequentibus explicat.

XI. Sed tu contra disserens, eo modo tibi videris is-

[1] Vide lib. de Gratia et Libero arbitr. cap. 20 et 21. — [2] Rom. 1, 27.— [3] Ibid. 23 et 24.

tam solvisse quæstionem, quia desideriis suis Apostolus traditos dixit: « Jam enim flagitiorum, inquis, desideriis æstuabant. » Et adjungis, ac dicis: « Quomodo ergo per potentiam tradentis Dei putandi sunt in talia facta cecidisse? » Quid ergo plus factum est, obsecro te, aut ut quid diceret: « Tradidit illos Deus in desideria » cordis eorum; » si jam erant possessi quodam modo malis desideriis cordis sui? Numquid autem consequens est, ut si habet aliquis cordis desideria mala, jam etiam consentiat eis ad committenda eadem mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis; utique ut consentiendo eis possideatur ab eis, quod fit cum divino judicio traditur eis. Alioquin frustra dictum est: « Post concupiscentias tuas non eas[1]; » si jam quisque reus est, quod tumultuantes et ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur; exercens adversus eas gloriosa certamina, si vivit in gratia. Quid tibi enim videtur, qui observat quod scriptum est: « Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus[2], » (quod quid est aliud, quam desideria ejus mala?) faciet te gaudium inimicis et invidis tuis? numquid jam iste reus est, habendo tales animæ concupiscentias, quas ei præstare non debet, ne in gaudium veniat diabolo et angelis ejus, qui sunt inimici atque invidi nostri?

XII. Cum ergo dicitur homo tradi desideriis suis, inde fit reus, quia desertus a Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur. « A quo enim » quis devictus est, huic et servus addictus est[3]: » et fit ei peccatum consequens, præcedentis pœna peccati An non est peccatum et pœna peccati, ubi legitur, « Dominus enim miscuit illis spiritum erroris, et seduxe- » runt Ægyptum in omnibus operibus suis, sicut sedu-

[1] Eccli. XVIII, 30. — [2] Ibid. 31. — [3] 2 Petr. II, 19.

» citur ebrius[1], » Non est peccatum et pœna peccati, ubi Deo dicit Propheta : « Quid errare fecisti nos, Domine, a via » tua, obtudisti corda nostra, ut non timeremus te[2]. » Non est peccatum et pœna peccati, ubi rursus Deo dicitur : « Ecce tu iratus es, et nos peccavimus; propterea erra» vimus et facti sumus sicut immundi omnes[3]? » Non est peccatum et pœna peccati, ubi legitur de gentibus quas debellavit Jesus Nave, quia per Dominum factum est[4]; confortari cor eorum, ut obviam irent ad bellum ad Israël, ut exterminarentur? Non est peccatum et pœna peccati quod non audivit Roboam rex plebem bene monentem, quoniam sicut Scriptura loquitur, « Erat con» versio a Domino, ut statueret verbum suum quod de » illo locutus est in manu Prophetæ[5]? » Non est peccatum et pœna peccati, in eo quod scriptum est, Amasiam regem Juda noluisse audire Joam regem Israël bene monentem, ne procederet ad bellandum? Sic enim legitur, « Et non audivit Amasias, quoniam a Deo erat ut trade» retur in manus, quoniam quæsierunt deum Edom[6]. » Et multa alia commemorare possumus, in quibus liquido apparet, occulto judicio Dei fieri perversitatem cordis, ut non audiatur quod verum dicitur, et inde peccetur, et sit ipsum peccatum præcedentis etiam pœna peccati. Nam credere mendacio, et non credere veritati, utique peccatum est. Venit tamen ab ea cæcitate cordis, quæ occulto judicio Dei, sed tamen justo, etiam pœna peccati monstratur. Quale est etiam illud quod ad Thessalonicenses scribit Apostolus : « Pro eo quod dilectionem » veritatis non receperunt, ut salvi fierent, et ideo mittet » illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio[7]. » Ecce pœna peccati, peccatum est. Utrumque claret,

[1] Isaï. xix, 14. — [2] Id. lxiii, 17. — [3] Id. lxiv, 5, 6. — [4] Josué. xi, 20. — [5] 3 Reg. xii, 15. — [6] 2 Paral. xxv, 20. — [7] 2 Thess. ii, 10.

breviter dictum est, aperte dictum est, ab eo dictum est, cujus alia verba in tuam sententiam frustra detorquere conatus es.

XIII. Quid est autem quod dicis : « Cum desideriis suis traditi dicuntur, relicti per divinam patientiam intelligendi sunt, non per potentiam in peccata compulsi : » quasi non simul posuit hæc duo idem Apostolus, et patientiam, et potentiam, ubi ait : « Si autem volens Deus » ostendere iram et demonstrare potentiam suam, attulit » in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in per» ditionem[1]. » Quid horum tamen dicis esse quod scriptum est : « Et propheta si erraverit et locutus fuerit, ego » Dominus reduxi prophetam illum, et extendam manum » meam super eum, et exterminabo eum de medio populi » mei Israël[2] : » patientia est, an potentia? Quodlibet eligas, vel utrumque fatearis; vides tamen falsa prophetantis peccatum esse, pœnamque peccati. An et hic dicturus es, quod ait : Ego Dominus seduxi prophetam illum, intelligendum esse, deserui, ut pro ejus meritis seductus erraret? Age ut vis, tamen eo modo punitus est pro peccato, ut falsum prophetando peccaret. Sed illud intuere quod vidit Michæas propheta, « Dominum se» dentem super thronum suum, et omnis exercitus cœli » stabat circa eum a dextris ejus et a sinistris ejus. Et » dixit Dominus : Quis seducet Achab regem Israël, et » ascendet, et cadet in Ramoth Galaad? Et dixit iste sic, » et iste sic. Et exiit spiritus, et stetit in conspectu Do» mini, et dixit : Ego seducam eum. Et dixit Dominus » ad eum : In quo? Et dixit : Exibo et ero spiritus men» dax in ore omnium prophetarum ejus[3]. » Et dixit : « Seduces, et prævalebis, exi et fac sic. » Quid ad ista dicturus es? nempe rex ipse peccavit, falsis credendo

[1] Rom. IX, 12. — [2] Ezech. XIV, 9. — [3] 3 Reg. XXII, 19 et seqq.

prophetis. At hæc ipsa erat et pœna peccati, Deo judicante, Deo mittente angelum malum, ut apertius intelligeremus quomodo in Psalmo dictum sit, misisse iram indignationis suæ per angelos malos[1]. Sed numquid errando, numquid injuste quidquam vel temere judicando, sive faciendo? Absit: sed non frustra illi dictum est: « Judicia tua sicut abyssus multa[2]. » Non frustra exclamat Apostolus: « O altitudo divitiarum sapientiæ et » scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, et » investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum » Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Aut quis prior » dedit illi, ut retribuatur ei[3]? » Nullum eligit dignum, sed eligendo efficit dignum; nullum tamen punit indignum.

XIV. « Ait, inquis, Apostolus, Bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit[4]. » Verum est, constat; sed quem prædestinavit adducit: quamvis ipse secundum duritiam suam et cor impœnitens, quantum ad ipsum attinet, « Thesaurizet sibi iram in die iræ et revelationis justi ju- » dicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus[5]. » Quantamlibet enim præbeat patientiam; nisi ipse dederit, quis agit pœnitentiam? An oblitus es quod idem ipse doctor ait: « Ne forte det illis Deus pœnitentiam ad » cognoscendam veritatem et resipiscant a diaboli la- » queis[6]? Sed judicia ejus multa abyssus[7]. » Nos certe si eos, in quos nobis potestas est, ante oculos nostros perpetrare scelera permittamus, rei cum ipsis erimus: quam vero innumerabilia ille permittit fieri ante oculos suos, quæ utique si noluisset, nulla ratione permitteret: et tamen justus et bonus est. Et quod præbendo patientiam dat locum pœnitentiæ nolens aliquem perire, novit

[1] Psal. LXXVII, 49. — [2] Id. XXXV, 7. — [3] Rom. I, 33. — [4] Rom. II, 4. — [5] Ibid. 5, 6. — [6] I Tim. II, 25, 26. — [7] Psal. XXXV, 7.

Dominus qui sunt ejus[1], et omnia cooperatur in bonum, sed his qui secundum propositum vocati sunt[2]. « Non » enim omnes qui vocati sunt, secundum propositum » sunt vocati. Multi enim vocati, pauci vero electi[3]. » Qui ergo electi, hi secundum propositum vocati. Unde et alibi dicit : « Secundum virtutem Dei salvos nos fa- » cientis et vocantis vocatione sua sancta, non secundum » opera nostra, sed secundum suum propositum et gra- » tiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante sæcula » æterna[4]. » Denique et hic cum dixisset : « Omnia coo- » peratur in bonum his qui secundum propositum vocati » sunt : » continuo subdidit : « Quoniam quos ante præs- » civit, et prædestinavit conformes imaginis Filii ejus, » ut sit primogenitus in multis fratribus : quos autem » prædestinavit, illos et vocavit; et quos vocavit, ipsos » et justificavit; quos autem justificavit, ipsos et glorifi- » cavit[5]. » Hi sunt secundum propositum vocati. Ipsi ergo electi, et hoc ante mundi constitutionem, ab eo qui vocat ea quæ non sunt tanquam sint[6]. Sed electi, per electionem gratiæ[7]. Unde dicit idem doctor et de Israël : « Reliquiæ per electionem gratiæ factæ sunt[8]. » Et ne forte ante constitutionem mundi ex operibus præcognitis putarentur electi, secutus est, et adjunxit : « Si autem » gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est » gratia[9]. » Ex isto numero electorum et prædestinatorum etiam qui pessimam duxerunt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiam, per cujus patientiam non sunt huic vitæ in ipsa scelerum perpetratione subtracti, ut ostendatur et ipsis et aliis cohæredibus eorum, de quam profundo malo possit Dei gratia liberare. Ex his

[1] 2 Petr. III, 9, et 2 Tim. II, 19. — [2] Rom. VIII, 28. — [3] Matth. XXII, 14. — [4] 2 Tim. I, 8, 9. — [5] Rom. VIII, 28, et seqq. — [6] Ephes. I, 4. — [7] Rom. V, 17. — [8] Rom. XI, 5. — [9] Ibid. 6.

nemo perit, quacumque ætate moriatur. Absit enim, ut prædestinatus ad vitam sine sacramento Mediatoris finire permittatur hanc vitam. Propter hos Dominus ait: « Hæc est autem voluntas ejus qui misit me Patris, ut » omne quod dedit mihi non perdam ex eo[1]. » Cæteri autem mortales qui ex isto numero non sunt, et ex eadem quidem massa ex qua et isti, sed vasa iræ facti sunt, ad utilitatem nascuntur istorum. Non enim quemquam eorum Deus temere ac fortuito creat, aut quid de illis boni operetur ignorat: cum et hoc ipso bonum operetur, quod in eis humanam creat naturam, et ex eis ordinem sæculi præsentis exornat. Istorum neminem adducit ad pœnitentiam salubrem et spiritalem, qua homo in Christo reconciliatur Deo, sive illis ampliorem patientiam, sive non imparem præbeat. Qamvis ergo omnes ex eadem massa perditionis et damnationis secundum duritiam cordis sui et cor impœnitens, quantum ad ipsos pertinet, thesaurizent sibi iram in die iræ, quo redditur unicuique secundum opera sua: Deus tamen alios inde per misericordem bonitatem adducit ad pœnitentiam, alios secundum justum judicium non adducit. Habet enim potestatem adducendi et trahendi, ipso Domino dicente: « Nemo venit ad me, nisi Pater qui misit me traxerit » eum[2]. » Numquid autem Achab regem sacrilegum et impium adduxit ad pœnitentiam[3]; aut saltem per mendacem spiritum jam seducto atque decepto, patientiam et longanimitatem præbuit? Nonne in eo statim, propter quod erat seductus, morte rapiente completum est? Quis eum dicat non peccasse, spiritui credendo mendaci? Quis dicat hoc peccatum pœnam non fuisse peccati, venientem de judicio Dei, ad quem legit mendacem spiritum,

[1] Joan. vi, 39. — [2] Joan. vi, 44. — [3] 3 Reg. xxii.

sive missum, sive permissum? Quis horum aliquid dicit, nisi qui dicit quod vult, et quod verum est audire non vult?

XV. Quis vero ita desipiat, ut cum audierit quod in Psalmo canitur : « Ne tradas me, Domine, a desiderio meo » peccatori[1] : » hoc dicat orasse hominem, ne Deus sit patiens erga illum; « si[2] Deus non tradit ut mala fiant, nisi patientem bonitatem præbendo cum fiunt? » Quid est autem quod quotidie dicimus : « Ne nos inferas in » tentationem[3], » nisi ut non tradamur concupiscentiis nostris? « Unusquisque enim tentatur a concupiscentia » sua abstractus et illectus[4]. » An forte hoc a Deo petimus, ut non sit erga nos patiens bonitas ejus? Non ergo ejus invocamus misericordiam, sed potius iracundiam provocamus. Quis ista sapiat sanus; imo quis vel furiosus hæc dicat? Tradit ergo Deus in passiones ignominiæ, ut fiant quæ non conveniunt; sed ipse convenienter tradit : et fiunt eadem peccata, et peccatorum supplicia præteritorum, et suppliciorum merita futurorum : sicut tradidit Achab in pseudo-prophetarum mendacium[5]; sicut tradidit Roboam in falsum consilium[6]. Facit hæc miris et ineffabilibus modis, qui novit justa judicia sua, non solum in corporibus hominum, sed et in ipsis cordibus operari. Qui non facit voluntates malas; sed utitur eis ut voluerit, cum aliquid inique velle non possit. Exaudit propitius, non exaudit iratus : et rursus non exaudit propitius, exaudit iratus. Parcit propitius, non parcit iratus : et rursus non parcit propitius, parcit iratus : atque in his omnibus bonus perseverat et justus. Sed ad hæc quis idoneus? utique ad hæc ejus perscrutanda et investiganda judicia[7]; quis homo idoneus, quem

[1] Psal. CXXXIX, 9. — [2] Juliani, ut videtur, sententia. — [3] Matth. VI, 13. — [4] Jacob. I, 14. — [5] 3 Reg. XXII. — [6] Id. XII. — [7] 2 Cor. II, 16.

corruptibile aggravat corpus, etiam si habeat jam sancti Spiritus pignus?

XVI. Sed homo intelligens et acutus, « Justam dicis esse libidinem et laudis præconio prædicandam, si eum qui Deo non obedivit, non illi obediendo punivit. » Si prudenter hic saperes, profecto esse iniquitatem videres, qua pars inferior hominis repugnat superiori atque meliori : et tamen juste iniquum suæ carnis iniquitate punitum, sicut est rex iniquus maligni spiritus iniquitate punitus. An et ipsum malignum spiritum laudare disponis? Eia age, quid moraris? Decet enim te inimicum gratuitæ Dei bonitatis, laudatorem spiritus esse mendacis. Nec laborabis invenire quid dicas : laudes ejus paratas habes, si hæc ipsa in eum verba transtuleris, quæ posuisti in laude libidinis, velut consequentia sententiam meam, qua ego dixi : « Injustum enim erat, ut obtemperaretur a servo suo, hoc est, a corpore suo, ei qui non obtemperaverat Domino suo[1]. » Quod te negans, et falsum esse deridens, velut ostendere voluisti quæ sequeretur absurditas; tanquam ultricem peccati, si hoc ita est, libidinem laudans. Certe istum mendacem spiritum quia impium regem, sicut merebatur, fallendo traxit ad mortem, non negas iniquitatis ultorem. Ecce ego et hic dico : Injustum enim erat, ut qui non crediderat Deo vero, non deciperetur a falso. Lauda ergo et istius justitiam falsitatis, et dic quæ dixisti in laude libidinis : « Quia nihil ea potest laudabilius æstimari, si iniquitatem ulta commissi est, si vindicavit injuriam Dei, et quia ita consortium peccati non habuit, ut officium vindicantis assumeret. » Omnia hæc secundum tuos acutissimos sensus, recte dicuntur et in illius immundi spiritus laude. Ergo

[1] Lib. I. de Nupt. et Concup. cap. 6.

præconium vocis tuæ in simili causa, aut mendaci redde spiritui, aut contumaci tolle libidini.

XVII. Quid fugis ad obscurissimam de anima quæstionem? In paradiso ab animo quidem cœpit elatio[1], et ad præceptum transgrediendum inde consensio, propter quod dictum est a serpente, Eritis sicut dii : sed peccatum illud homo totus implevit. Tunc est caro facta peccati, cujus vitia sanantur sola similitudine carnis peccati. Ut ergo et anima et caro pariter utrumque puniatur, nisi quod nascitur, renascendo emundetur; profecto aut utrumque vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero tanquam in vitiato vase corrumpitur, ubi occulta justitia divinæ legis includitur. Quid autem horum sit verum, libentius disco quam dico, ne audeam docere quod nescio. Hoc tamen scio, id horum esse verum, quod fides vera, antiqua, catholica, qua creditur et asseritur originale peccatum, non esse convicerit falsum. Ista fides non negetur : et hoc quod de anima latet, aut ex otio discitur; aut, sicut alia multa in hac vita sine salutis labe nescitur. Magis enim curandum est, sive in parvulis, sive in grandibus, quo anima sanetur auxilio, quam quo vitiata sit merito : quæ tamen si vitiata negabitur, nec sanabitur.

XVIII. Illud sane cur dixeris, excogitare non potui, in eo quod commemorasti dixisse Apostolum : « Et tenebris oppletum est insipiens cor eorum. » Addidisti enim : « Notandum esse, quoniam insipientiam causam dicat omnium malorum[2]. » Hoc quidem dixisse Apostolum non satis constat. Sed non inde contendo : tu potius cur hoc dixeris quæro. An forte quia parvuli non recte dicuntur insipientes, quia nondum sapientiæ possunt esse participes, ideo nullum malum eis inesse vis credi, quod

[1] Gen. III, 5. — [2] Rom. I, 21.

esse consequens arbitraris, si malorum omnium causa insipientia est? Sed si disputatione subtilissima et elimatissima opus est, ut sciamus utrum primos homines insipientia superbos, an insipientes superbia fecerit : nunc propter id quod inter nos agitur, quis ignorat omnes homines, quicumque sapientes fiunt, ex insipientibus fieri? Nisi forte aliqui ex præconibus Mediatoris magna ejus multumque insolita gratia ad sapientiam, non ex insipientia, sed ex infantia transire potuerint. Quod si natura sine fide Mediatoris fieri posse contenditis, arcanum virus panditis hæresis vestræ. Nihil enim vos agere apparet tanta defensione et laude naturæ, nisi ut Christus gratis mortuus sit [1]; cujus nos dicimus fidem quæ per dilectionem operatur, etiam natura insipientibus opitulari [2]. Sunt enim qui tanta cordis obtunsitate nascuntur, ut similiores pecoribus quam hominibus esse videantur : quorum tantæ fatuitatis quæ in illis naturalis apparet, non potestis ullum dicere meritum, qui nullum esse dicitis originale peccatum. Quis autem non quotidie probet testibus rebus humanis, parvulum prius nihil sapere, deinde crescendo vana sapere, et postea si ad sapientium sortem pertinet, recta sapere; atque ita ab infantia ad sapientiam per insipientiam mediam pervenire? Quapropter humana natura quæ jacet in parvulis, cui laudibus vestris salvatorem tanquam sana sit invidetis, quemadmodum prius proferat insipientiæ quam sapientiæ fructum videtis, et radicis ejus vitium videre non vultis; aut videtis, quod pejus est, et negatis.

XIX. Deinde aliis verbis meis interpositis calumniaris, « Quod ego mihi ipse contrarius fuerim, qui cum dixissem inobedienti homini pœnam inobedientiam sui corporis redditam, continuo alia membra corporis nominatim

[1] Galat. II, 21. — [2] Id. v, 6. — [3] Lib. de Nupt. et Concup. cap. 6.

expresserim, dicens, quod ad nutum nostræ serviant voluntati? » Hoc ego dixi, genitalibus utique exceptis, quæ corporis nomine nuncupavi : ac per hoc et corpus voluntati servit in aliorum motione membrorum; et corpus voluntati non servit in motibus genitalium. Non sunt ergo verba mea inter se contraria, quamvis te patiantur, vel non intelligendo, vel alios intelligere non sinendo, contrarium. Si enim pars corporis non posset nomine corporis nuncupari, Non diceret Apostolus : « Mulier » non habet sui corporis potestatem, sed vir; similiter et » vir non habet sui corporis potestatem, sed mulier[1]. » Ipsa utique membra appellans corporis nomine, quibus discernitur sexus peragiturque concubitus. Quis est enim qui dicat, virum sui potestatem corporis non habere, si in his verbis Apostoli totum corpus intelligas, quod constat omnibus membris? Ac per hoc ego secundum Apostolum, etiam solum genitale membrum nomine corporis nuncupavi, quod non voluntate, sicut manum vel pedem, sed libidine moveri agnoscit sensus humanus, qui te deridet in rebus manifestis impudentes nebulas excitantem, ut nos diutius de pudendis rebus cogat et necessitas loqui, et honestas circumloqui. Sed qui verba mea legit, quæ refellere niteris, eisque te insidiantem perspicit, sufficit mihi quia loco illo quid dixerim corpus intelligit.

XX. Verum tu qui me verbis meis repugnasse dixisti, quod esse falsissimum videbit quisquis te audito ea relegerit, et Apostolum genitalia nomine corporis appellasse recoluerit: tu ego qui in me quasi sententias meas inter se pugnantes notasti, et momordisti, expone quemadmodum tibi ipse constiteris, nec tibi ipse restiteris, ubi primum dixisti : « Cum ventum fuerit ut filii seminentur, ad voluntatis prorsus nutum mem-

[1] I Cor. VII, 4.

bra in hoc opus creata famulari; et nisi eorum impedimenta, aut de infirmitate, aut de immoderatione proveniant, servire animi imperio: postea vero, hoc genus motus in his habendum putasti, quæ multa in nostro corpore ordine suo ac dispensatione secreta, voluntatis non imperium, sed consensum requirunt. « Ubi quidem perspicuæ veritati ex aliqua parte cessisti: sed illud quod prius dixeras delere debuisti. Quomodo enim secundum priorem sententiam tuam, « Ad voluntatis prorsus nutum ista, de quibus agimus, membra famulantur, atque imperio animi serviunt; » si secundum posteriorem sententiam tum, « Sicut fames et sitis et digestio, non voluntatis imperium, sed consensum requirunt? » Multum quidem laborasti, ut hæc invenires, quæ contra te potius quam contra me diceres: sed in tali causa non tibi esset necessarius labor, si adesset pudor. Quid enim prodest, quia « Verecundari te dicis, et de rebus loqui talibus horrore prohiberi, sed necessitate compelli: » quando non erubuisti sententiam tuam relinquere scriptam, contra quam tu ipse perspicua veritate turbatus, mox aliam sententiam protulisti? Quanquam et ipsa commemoratio verecundiæ tuæ nimis inverecunda est. Sed ideo mihi placet, quia contra te loquitur. Homo es enim, qui non erubescis libidinem laudare, et erubescere te dicis de libidinis motibus disputare.

XXI. Quid autem magnum fuerat intueri, quod posteaquam dixi: « Ut alia membra moveantur positum in potestate est; » continuo subjeci, « Quando ab impedimentis corpus liberum habemus et sanum? » Somnus enim quando invitos premit, et lassitudo, utique impedimenta sunt, quibus membrorum agilitas impeditur. Deinde quod aisti, « Nec in eam partem sequi membra quam volumus, si ita velimus ut habitus ipse non pati-

tur : » non attendisti propterea me prædixisse, « Ut ad opera sibi congrua moveantur ; » ac per hoc si ea volumus flectere quo eorum natura non patitur, ad opera sibi non concongrua non sequuntur. Tamen quando ea sequentia voluntario motu agimus, libidinis adjutorio non egemus : et cum ab eis movendis cessare volumus, continuo cessamus, nec contra voluntatem nostram stimulis libidinis excitantur.

XXII. Sane quod dicis : « Etiam genitalia servire animi imperio ; » novam quamdam libidinem dicis, aut forte nimis antiquam, qualis et in paradiso esse potuisset, si nemo peccasset. Sed quid hinc tecum agam, quando posterioribus verbis et hoc tollis, quibus dicis : « Non moveri hæc ad animi imperium, sed potius expectare consensum ? » Nec tamen ideo debes istam libidinem fami vel aliis molestiis nostris comparare. Quod enim nemo cum vult esurit, aut sitit, aut digerit ; indigentiæ sunt istæ reficiendi vel exonerandi corporis, quibus subveniendum est, ne lædatur, aut occidat : numquid autem læditur aut occidit corpus, si libidini non adhibeatur assensus ? Discerne ergo mala quæ per patientiam sustinemus, ab eis malis quæ per continentiam refrenamus. Nam et illa mala sunt, quæ in corpore mortis hujus potuimus experiri. Quantæ autem et quam tranquillæ potestatis essemus etiam de his motibus, quibus alimenta sumuntur et digeruntur, in illa felicitate paradisi, quis possit ut certum est indagare, quis ut dignum est explicare ? Ubi absit, ut credamus, aliquid fuisse unde sensum nostrum, sive intrinsecus, sive extrinsecus aut dolor pangeret, aut labor fatigaret, aut pudor confunderet, aut ardor ureret, aut algor stringeret, aut horror offenderet.

XXIII. Quid quod istam pulcherrimam famulam tuam, quam me pudet assidue vel vituperando nominare,

te autem prædicare non pudet, « Commendatiorem fieri putas, quod ei serviunt, ut ardentius excitetur, etiam cæteræ corporis partes, sive oculi videntes ad concupiscendum, sive alia membra in osculis et amplexibus? Aures quoque hominis quomodo ei subderes invenisti, et erexisti ejus vetustissimum quidem, sed plane gloriosissimum titulum, commemorans quod in expositione consiliorum suorum Tullius posuit: « Quia cum vinolenti adolescentes tibiarum etiam cantu, ut fit, instincti, mulieris pudicæ fores frangerent; admonuisse tibicinam, ut spondeum caneret, Pythagoras dicitur: quod cum illa fecisset, tarditate modorum et gravitate cantus illorum furentem petulantiam resedisse. » Vides ergo quam congruentius ego dixerim, sui juris hanc esse quodam modo, cui servitur ab aliis sensibus, ut in opus suum dignetur assurgere, vel a sua commotione requiescere. Hoc enim ego ideo dixi, quia sicut ipse confessus es, « Consentitur ei potius quam imperatur. » Nam et quod « Aliis concitatur stimulis, vel modulamine frangitur et sedatur, » sicut ipse prosequeris, profecto non fieret, si serviret hominis voluntati. Fœminæ autem, quas ab isto motu immunes facis, quamvis possint virili concupiscentiæ subjacere, et quando non patiuntur suam; tamen quantum ejus etiam ipsæ sufferant impetum, cui repugnat decus honestasque castarum, interrogetur Joseph[1]. Debuisti sane homo ecclesiasticus ecclesiastica musica potius quam Pythagorica commoneri, quid Davidica cithara egerit in Saüle, quando malo spiritu vexabatur, et tangente citharam sancto ab illa molestia respirabat[2]: ne ideo bonum aliquid existimes concupiscentiam carnis, quia nonnunquam musicis cohibetur sonis.

XXIV. Quod autem dicis exclamans: « O quam digne

[1] Gen. XXXIX, 7. — [2] I Reg. XVI, 23.

Jeremias cum Prophetarum choro et sanctorum omnium exclamaret, « Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis » fontem lacrymarum, ut insipientis populi peccata defle» ret[1]? » quia Ecclesia Christi doctores Pelagiani erroris expellit. Si flere salubriter velles, hoc fleres quod illo es implicatus errore, eisque te lacrymis ab eadem nova peste dilueres. An ignoras, vel oblitus es, vel considerare detrectas Ecclesiam sanctam, unam, catholicam, etiam paradisi significatam fuisse vocabulo? Quid ergo miramini, si de isto paradiso foras mittimini, qui legem quæ est in membris nostris repugnans legi mentis in illum paradisum vultis inducere[2] de quo foras a Domino missi sumus, nec ad eum redire poterimus, nisi hanc in isto paradiso vicerimus? Si enim non ista concupiscentia quam defendis repugnat legi mentis, nullum adversus eam certamen quisquam sanctus exercet. Tu autem confessus es, adversus istam quam tueris : « Exercere sanctos gloriosa certamina. Ipsa est igitur quæ repugnat legi mentis in corpore mortis hujus, de qua se gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum liberari dicebat Apostolus[3]. Sentis-ne jam tandem, gratiæ hujus inimici quanto sint fonte lacrymarum plangendi, et ne alios ad interitum secum trahant, quanta pastoralis curæ observatione vitandi? Vos enim augetis ista novitate eam quæ in omnibus est hæreticis. occidui temporis pravitatem. Vos estis ruina morum, » qui ipsius fidei supra quam mores ædificandi sunt, molimini fundamenta subvertere. « Vos pudoris interitus, » quos laudare non pudet, contra quod pugnat et pudor. Hoc potius audire debet Ecclesia, quæ virgo dicitur, ut vos caveat; hoc matronæ, hoc virgines sacræ, hoc omnis pudicitia christiana. Non enim, sicut insimulas, « Cum Manichæis dicunt, inesse carni suæ mali ne-

[1] Jerem. IX, 1. — [2] Rom. VII, 23. — [3] Ibid. et seqq.

cessitatem : » quod malum illi substantiale, et Deo coæternum esse mentiuntur : sed dicunt sane cum Apostolo : « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi » mentis meæ [1]; » esse tamen eam sub animi potestate, gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, in mortis corpore castigandam, in morte corporis resolvendam, in corporis resurrectione et mortis morte sanandam. Tenent enim sanctam professionem, non solo habitu vestis, sed et mentis et corporis, resistendo concupiscentiæ carnis, quod hic fieri potest : non ea prorsus carendo, quod hic fieri non potest. Hoc ergo audiant, ut donec illa careant, vos caveant. Nam si ab omnibus sanctis quæras, tanquam in sancto auditorio duobus recitare cupientibus, utrum vituperatorem, an laudatorem malint audire libidinis; quid de illis responsurum putas, continentium laborem, conjugatorum pudorem, omnium castitatem? Ita-ne vero abjicerent ab auribus suis libidinis vituperationem et libenter audirent libidinis laudem? Non usque adeo putandum est perisse frontem de rebus [2], ut hoc dedecus, nisi in tali forte auditorio fieret, ubi te recitaturo considentibus discipulis suis magister Cœlestius aut Pelagius præsideret.

XXV. Hinc ad alia verba mea transis, ubi dixi : « Hunc itaque motum ideo indecentem, quia inobedientem, cum illi primi homines in sua carne sensissent, et in sua nuditate erubuissent, foliis ficulneis eadem membra texerunt : ut saltem arbitrio verecundantium velaretur, quod non arbitrio volentium movebatur ; et quoniam pudebat quod indecenter libebat, operiendo fieret quod decebat. » His verbis meis propositis, hoc te jam destruxisse in secundi tui libri disputatione et in hujus tertii, cui nunc respondeo, parte superiore inani jactatione commemoras. Nunc

[1] Rom. VII, 23. — [2] Alludit ad Pers. sat. 5.

autem, quia istum « Motum libidinis dixi ideo indecentem, quia inobedientem; » dixisse me vis putari : « Non eam corpori, non animo esse subjectam, sed fera virtute semper indomitam. At ego illam virtutem nunquam dixi esse, sed vitium. Quod si non movetur concupiscendo, quid est quod adversus eam castitas dimicat continendo? Ubi sunt illa quæ adversus eam confessus es « Exerceri sanctorum gloriosa certamina? » Quantum ergo attinet ad pudicitiam, quod ejus libidinis expugnatione, oppressione, frenatione, et ad nihil illicitum permissione servetur, hoc dicis quod ego : sed quod expugnandum, opprimendum, refrenandum est, ne ad illicita rapiat, quibus inhiare non cessat: bonum esse tu dicis, non ego. Quis autem nostrum verum dicat, judicent casti, auscultantes non linguæ tuæ, sed experientiæ suæ. Judicet Apostolus, dicens : « Video aliam legem in membris meis » repugnantem legi mentis meæ[1]. »

XXVI. « Sed Paterniani, inquis, iidemque Venustiani hæretici similes Manichæis, dicunt a lumbis usque ad pedes diabolum fecisse corpus hominis[2], superiores vero partes Deum velut supra basem aliquam collocasse : adduntque nihil ab hominis studio requiri, quam ut anima quam in stomacho et capite habitare dicunt, munda servetur : pubem vero, si omnium flagitiorum sordibus oblinatur, aiunt ad suam non pertinere curam. Ita semper, inquis, ut ipsi libidini turpiter serviant, titulum ei propriæ potestatis affigunt. Cujus cognatione sententiæ, posuisse me in libro meo asseris : Arbitrio verecundantium velabatur, quod non arbitrio volentium movebatur; et quod non serviens voluntati, suo jure corpus libido succendat. » Numquid ideo vim veritatis effugere poteris, quia nobis calumniando importas socios falsitatis? Quod

[1] Rom. VII, 23. — [2] Vide lib. de Hæresibus hær. 85.

enim ego in libro meo posui, cui cedere utinam quam resistere maluisses, longe distat ab istis Paternianis seu Venustianis. Ego enim secundum catholicam fidem, totum hominem, totam scilicet animam totumque corpus ejus Deo summo et vero tribuo creatori : diabolum autem dico humanam vel aliquid ejus non creasse, sed vitiasse naturam ; contraque ipsam diabolicam plagam, quæ Dei opitulatione sananda est, donec ab ea penitus liberemur, nobis esse pugnandum : nec animam qua corpus vivit, universam mundam, quantum in hac vita mundus homo est, posse servari, si concupiscentiæ carnis ad flagitia perpetranda et quæque immunda consenserit. Quantum ergo pertinet ad istam calumniam tuam, numquid habes adversus ista quæ dicas? Quod si parum est, ecce damno et anathematizo ea quæ Paternianos seu Venustianos sentire dixisti ; addo etiam Manichæos : utrosque cum cæteris hæreticis execror, damno, anathematizo, detestor. Quid quæris amplius? Exue te calumniis, viribus luctare, non fraudibus. Responde unde sit, cui nisi repugnetur, nulla castitas custoditur. Non est certe natura atque substantia, secundum Venustianos et Manichæos : si nec vitium naturæ est, quid est? Exurgit, opprimo ; renititur, refreno ; repugnat, expugno. In tota anima et toto corpore conditorem habeo pacis Deum : quis in me seminavit hoc bellum? Solve, Apostole, quæstionem, atque responde : « Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et » per peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt [1]. » Sed non vult Julianus. Et ad hoc, Apostole beate, responde : « Si quis » vobis annuntiaverit præter quod accepistis, anathema » sit [2]. »

XXVII. « Sed si connivero, sicut dicis, invictum esse libi-

[1] Rom. v, 12. — [2] Galat. I, 9.

dinis malum, profitebor me esse turpitudinis advocatum : si autem dixero, malum me quidem hoc naturale dixisse, sed quod vinci possit, id est, possit caveri ; protinus tu ex alia parte sententiæ tuæ tripudias. Possunt enim homines, inquis, omne vitare peccatum, cum possunt vincere concupiscentiæ malum. Si enim libido naturale malum est, et vincitur amore virtutis ; multo magis dicis illa omnia vitia superari, quæ de sola voluntate contingunt. Jam multis modis ad ista vestra, et sæpe responsum est. Quia dum hic vivimus, ubi caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem[1], quantumlibet in isto conflictu superiores simus, nec membra nostra exhibeamus arma iniquitatis peccato, obedientes desideriis ejus[2] ; tamen ut taceam de corporis sensibus, et in rebus, quibus licite utimur, subrepentis voluptatis excessibus, in ipsis certe nostræ cogitationis motibus et affectibus si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est[3]. Frustra igitur in alia tuæ sententiæ parte tripudias : nisi forte sententiam Joannis apostoli sacrilega præsumptione repudias. Quod autem nunc agitur, naturalem esse libidinem et ego dico, quia cum illa nascitur omnis homo ; et tu multo amplius, qui dicis quod cum illa sit conditus primus homo. Item vincendam esse libidinem, atque ut vincatur ei resistendum esse et repugnandum, et ego dico, et tu, ne a me audias quod mihi ipse dixisiti : « Profiteri te turpitudinis advocatum, si libidinem negaveris esse vincendam : » quæ utique non vincitur, si nullum cum ea geritur bellum. Cum igitur libidinem et naturalem esse, et vinci posse, ambo dicamus ; utrum bonum vincamus, an malum, ipsa inter nos vertitur quæstio. Sed vide quam sis absurdus, qui et sic hostem vis expugnare libidinem, et de malo ejus non vis finire

[1] Galat. v, 17. — [2] Rom. vi, 13 et 12. — [3] I Joan. viii.

quæstionem ; ut si te in concupiscentiæ diabolus adversitate non vicerit, vincat te in perversitate sententiæ.

XXVIII. Adhuc non evigilas, ut intelligas nostram naturam non esse, sed vitium, contra quod virtute pugnamus? Neque enim bono bonum, sed bono utique malum vincimus. Considera cum quo vincat, cum quo vincatur. Quando enim libido vincit, vincit et diabolus : quando libido vincitur, et diabolus vincitur. Quem ergo vincit libido, et a quo vincitur, hostis est ejus : cum quo autem vincit et vincitur, auctor est ejus. Rogo te, oculos aperi, et cerne quæ aperta sunt. Nulla pugna est sine malo. Quando enim pugnatur, aut bonum pugnat et malum, aut malum et malum ; aut si duo bona inter se pugnant, ipsa pugna est magnum malum. Quod in corpore quando contigit, ut ea quibus constat, id est, humidum et siccum, calidum et frigidum, quamvis sint inter se contraria, pacem secum concordiamque non teneant, morbi ægrotationesque nascuntur. Et quis audeat dicere, aliquid eorum non esse bonum ; cum omnis creatura Dei bona sit, et benedicant in hymno trium puerorum frigus et æstus Dominum? Quæ inter se contraria, servant tamen pro rerum incolumitate concordiam : cum vero in nostro corpore discrepant, seseque invicem oppugnant, valetudo turbatur. Et hoc totum, sicut ipsa mors de peccati illius propagatione descendit. Neque enim et hæc quisquam dixerit, si nemo peccasset, nos in illa beatitudine paradisi fuisse passuros. Sed aliæ sunt rerum corporalium qualitates, quæ secum a contrariis temperantur ut bene valeamus ; et cum sint in diverso genere bonæ tamen cum discordant, malam valetudinem faciunt : et aliæ sunt animæ cupiditates, quæ propterea carnis dicuntur, quia secundum carnem anima concupiscit, cum sic concupiscit, ut ei spiritus, id est, pars ejus melior et superior

debeat repugnare. Denique ista vitia non medicos ullos corporum quærunt, sed gratia Christi medicante curantur; prius ut reatu non teneant, deinde ut conflictu non vincant, postremo ut omni ex parte sanata nulla omnino remaneant. Proinde cum mala concupiscere malum sit, et bona concupiscere bonum sit, atque hoc bellum quandiu hic vivitur non quiescat, « Cum caro concupiscit » adversus spiritum, et spiritus adversus carnem[1]; Quis » me liberabit de corpore mortis hujus, nisi gratia Dei » per Jesum Christum Dominum nostrum[2]? » Cui gratiæ nimis inimicum dogma horrescimus vestrum.

XXIX. Sed vir fortissimus nocturnorum etsi non administrator, certe exhortator prædicatorque bellorum : « Enervem et mollem esse dicis opinionem, qua creditur in paradiso ad nutum voluntatis genitalia potuisse servire. » Tanto enim tibi, tanquam viro casto, effœminatior videtur esse animus, quanto plus habet potestatis in corpus. Sed ecce non vobiscum de libidinis absentia præsentiave contendimus, nec dilectionem quam debere vos ei videmus, offendimus; saltem ipsam subdite voluntatis imperio in illo felicitatis loco. Auferte inde evidentissimam pugnam, quæ fit ejus motioni mente renitente : auferte inde turpissimam pacem, quæ fit ejus dominationi mente serviente. Et certe quia non eam talem videtis, qualem ibi constituere, si ratione non revocamini, pudore cogimini; in ea qualis nunc est vitium originale fatemini; cui si servimus perimus, cui repugnamus ne serviamus. Ecce quod laudas, nec timesne tibi potius admoneas esse dicendum, quod ad flagitia concites homines, ne resistant concupiscentiæ, quam sicut bonum naturale commendas. Quid enim te adjuvat, quod reprehendere videris ejus excessum, cujus approbas motum? Tunc enim excedit li-

[1] Galat. v, 17. — [2] Rom. vii, 24.

citum limitem, quando ejus motibus ceditur. Mala est tamen et quando non ceditur; quia malo resistitur, ne bonum castitatis intereat, si huic malo non resistatur. Quam tu cum bonam naturaliter dicis, astute illi semper consentiendum esse decernis; ne renisu improbo repugnetur naturali bono. Ita quippe potest facillime vera esse etiam illa vestra sententia, qua dicitis hominem sine peccato esse si velit. Non est enim quomodo faciat quod non licet, quando licet quidquid libet, quia bonum est quod naturaliter libet. Si ergo adsunt, voluptatibus perfruatur: si autem non adsunt, ipsis earum cogitationibus, sicut Epicuro visum est, oblectetur; et eris sine peccato, nec se ullo fraudabit bono : nec cujuscumque doctrinæ opinionibus resistat naturalibus motibus, sed sicut ait Hortensius[1] : « Tunc obsequatur naturæ, cum sine magistro senserit quid natura desideret. » Non enim potest quæ bona est desiderare quod malum est, aut negandum est bonæ aliquod bonum. Fiat itaque totum quod desiderat libido bona, ne ipse sit malus qui resistit bono.

XXX. Non hoc dico, inquies, et injustum est ut aliud me suspiceris sentire quam loquor. Noli ergo facere quod pati non vis, et dicere « Quod invitemus ad dulcia furta, quibus Apostolum recitamus dicentem, « Scio quia non habitat » in me, hoc est, in carne mea bonum[2]. » Etsi enim non hic perficiunt bonum quod volunt, ut non concupiscant: faciunt tamen bonum, ut post concupiscentias suas non non eant[3]. Si enim vos castitatem vobis videmini docere, cum dicitis : « Noli vinci a bono, sed vince in bono bonum ; quanto magis eam docemus, cum dicimus : « Noli vinci a malo, sed vince in bono malum[4]? » Vide quam sit injustum, ut nos quod vituperamus expugnare non

[1] Ciceronis dialogus, cui nomen Hortensius. — [2] Rom. VII, 18. — [3] Eccli. XVIII, 30. — [4] Rom. XII, 21.

credas, qui te credi non vis eo frui velle quod laudas. Quomodo casti esse non possunt inimici libidinis, si casti esse possunt et ejus amici? Quod ergo negantes originale peccatum, et invidentes parvulis salvatorem Jesum, legem peccati repugantem legi mentis introducere vultis et in paradisum ante peccatum, hoc in vobis isto opere confutamus. Eorum quæ non videmus in vobis nec audimus ex vobis, nolumus esse judices : nihil nostra interest, quid in occulto agant aperti libidinis laudatores.

XXXI. Cum vero aliis verbis meis propositis, illam distinctionem meam, quam de nuptiis et concupiscentia priorum hominum posui, dicens[1] : « Quod enim illi postea propagatione fecerunt, hoc est connubii bonum ; quod vero prius confusione texerunt, hoc est concupiscentiæ malum : sic refellendam putasti, ut diceres : « fieri non posse, ut quod bonum est non habeat communem cum eo laudem, sine quo esse non potest ; » ita volens unam eamdemque laudem nuptiis et libidini esse communem : quomodo corruat ista tua velut definitiva sententia, paulisper attende. Primum, quod universitas rerum quam condidit Deus, non potest esse sine malis, nec ideo tamen mala communem laudem possunt habere cum bonis. « Deinde si fieri non potest, ut quod bonum est non habeat communem cum eo laudem, sine quo esse non potest ; » profecto et quod malum est, fieri non potest, ut non habeat communem cum eo vituperationem, sine quo esse non potest. Vituperemus igitur opera Dei, sicut vituperamus mala quæ sine illis esse non possunt. Nullum enim malum est nisi in aliquo opere Dei, nec sine illo esse omnino alicubi potest. Vitupera ergo, ut te non longius mittam, membra humana, sicut vituperas adulteria, quæ sine illis membris esse non possunt. Quod

[1] Lib. I. de Nupt. et Conc. cap. 7.

si non facis, ne tibi quoque ipsi manifestus insanus appareas: potest igitur nuptiarum bonum non habere laudem communem cum libidine, sine qua esse nunc non potest; sicut quodlibet malum potest non habere communem vituperationem cum opere Dei, sine quo esse nunquam potest. Sicut autem ista definitio tua falsa et inanis est, ita omnia quæ ex illa tanquam consequentia nexuisti.

XXXII. « Invictam sane nunquam ego voluptatem carnis, sicut solere me insimulas, dixi. » Ambo eam et debere et posse dicimus vinci, sed tu tanquam bonum repugnante alio bono, ego tanquam malum repugnante bono; et tu viribus propriis, ego gratia Salvatoris, ut non alia reproba cupiditate, sed Dei charitate vincatur, quæ non viribus nostris diffunditur in cordibus nostris, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis [1].

XXXIII. « De confusione autem illorum hominum pudendisque coopertis frustra te commemoras aliquid Apostolo attestante monstrasse. » Tu enim « verecundiora dicis, quæ ille dicit inhonesta; unde jam quantum satis visum est, disputavimus. Tu itaque frustra refugis rursus ad Balbum, atque philosophorum litteras: quasi Balbus te faciat loquentem, quando de illa confusione primorum hominum non potes invenire quid dicas. Si autem in quibusdam veris sententiis saltem philosophorum litteris cederes, non surdo corde illud audires, quod voluptates illecebras atque escas malorum, et vitiosam partem animi dixerunt essse libidinem [2]. Nam quod in nostro corpore loca digestionis Balbus remota dixit a sensibus, ideo verum est, quoniam sensus nostros ea quæ digerimus non alliciunt, sed offendunt: propterea pars qua egeruntur, naturaliter aliis partibus altrinsecus prominentibus occultatur, sicut etiam tunc erant quando nudi

[1] Rom. v, 5. — [2] Plato apud Cic. in Hortensio.

non confundebantur, qui post peccatum continuo non occulta, sed plane in promptu posita membra texerunt. Quibus quanto magis non horrore offendebatur, sed delectatione alliciebatur aspectus, et movebat susceptam tuam; tanto magis ea tegere ad pudoris officium pertinebat.

XXXIV. Quod autem « De claudicatione et perventione dixi [1], » si fraude non agis, non intellexisti. Non enim « Perventionem accipi volui hominem qui nascitur de concubitu conjugali, » quod me sensisse arbitraris aut fingis : sed perventionem dixi quod bonum habent in fine officii sui nuptiæ, etiamsi nullus inde nascatur. Seminare quippe ad virum pertinet, excipere ad fœminam. Huc usque conjuges opere suo possunt. Ad hoc dixi sane sine claudicatione non posse, hoc est, sine libidine, perveniri. Ut autem concipiatur fœtus atque nascatur, divini est operis, non humani : qua tamen intentione ac voluntate, etiam illud bonum quod ad earum opus pertinet, peragunt nuptiæ. Sed quia ipse fœtus damnationi nascitur, si non renascatur ; eo usque pertendunt, non operis sui velut ambulationis, sed voluntatis fine christiana conjugia, ut regenerandos generent : propter quod in eis vera, hoc est, Deo placens est pudicitia. « Sine fide enim impossibile est » Deo placere [2]. »

XXXV. Venis Deinde ad illud, ubi egimus ex Apostoli testimonio : « Ut sciat unusquisque suum vas, id est, » suam conjugem possidere, non in morbo desiderii, sicut » gentes quæ ignorant Deum [3] : » quod exponens dixi : « Non conjugalem, hoc est licitum honestumque concubitum fuisse prohibitum [4], sed ut operis hujus causa sit voluntas propaginis, non carnis voluptas; et quod sine libidine fieri non potest, sic tamen fiat, ut non propter

[1] Lib. I. de Nupt. et Conc. cap. 7. — [2] Hebr. XI, 6. — [3] I Thess. IV, 4. — [4] Lib. I. de Nuptiis et Conc. cap. 8 et 14.

libidinem fiat. »Ibi tu exclamas: « O altitudo divitiarum »sapientiæ et scientiæ Dei [1], » qui extra futuram operum retributionem ex multa parte liberum arbitrium formam voluit implere judicii. Justissime enim sibi bonus homo, inquis, malusque committitur, ut bonus se fruatur, et malus se ipse patiatur. » Quæ prorsus exclamatio tua ad rem non pertinet, qua te sentis urgeri : nec tuo clamore pondus quo premeris sublevas, impium dogma vestrum mordicus tenens, quo vobis placet etiam bonum hominem divino judicio sibi quemque committi, ne scilicet ei sit necessaria Dei gratia, velut idoneo qui semetipsum agat, sed absit ut ita sit. Prorsus qui sibi committuntur, et a semetipsis aguntur, non sunt boni, quia non sunt filii Dei. « Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt » Dei [2]. » Puto quod agnoscas in hoc sententia dogma apostolicum, quo illud subvertitur vestrum.

XXVI. Verumtamen dicis aliquid contra te, quod tacitus præterire non debeo. Meministi-ne quandiu disputaveris contra lucidissimam quæ per Apostolum deprompta est veritatem, affirmans, « Nullo modo esse posse aliquid quod et peccatum sit et pœna peccati? » Quid est ergo nunc, quod oblitus tantæ loquacitatis tuæ ideo laudas « Altitudinem divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quia extra futuram operum retributionem ex multa parte liberum arbitrium formam voluit implere judicii? Justissime enim sibi, sicut definis, bonus homo malusque committitur, ut et bonus se fruatur, utique in opere bono, et malus se ipse patiatur, » utique in opere malo. Quod profecto illi et peccatum est, quia malum facit, et pœna peccati, quia malum se patitur : ut ex multa parte formam judicii, quo bona bonis et mala malis retribuuntur, jam impleat liberum arbitrium, quo

[1] Rom. XI, 13. — [2] Rom. VIII, 14.

recte agendo se fruitur bonus, et peccando se patitur malus. Cernis nempe, cum arma tua vana quidem et obtusa jactanter ventilas, quomodo qua ferireris, nudaveris: imo te ipse percusseris. Et insuper jactas « Mea inter se dicta esse contraria; » quia dixi, non quidem ut tu calumniaris, « Concubitum corporum a diabolo fuisse repertum; » cum etiam si nemo peccasset, non nisi concumbente utroque sexu filii nascerentur: sed dixi, « Inobedientiam carnis, quæ in carne concupiscente adversus spiritum apparet, diabolico vulnere contigisse. » Et rursus, quia dixi: « Hanc legem peccati repugnantem legi mentis a Deo illatam propter ultionem, et ideo pœnam esse peccati. » Hæc inter se asseveras esse contraria: quasi fieri non possit ut unum atque idem malum et diaboli iniquitate et Dei æquitate peccantibus ingeratur; cum etiam ipse diabolus et propria malignitate sit infestus hominibus, et Dei judicio sinatur nocere peccantibus. Neque hinc sibi ipsa divina adversantur eloquia, quia scriptum est: « Deus mortem non fecit[1]; » itemque scriptum est: « Vita et mors a Domino Deo[2]. « Quia deceptor hominis causa mortis est diabolus, quam non ut primus auctor ejus, sed ut peccati ultor intulit Deus. Verum istam quæstionem satis dilucide ipse solvisti, qui hominem malum dixisti sibi esse commissum, ut quod sibi est ipse supplicium, et divinum sit judicium, et ipsum liberum arbitrium; nec sint inter se duo ista contraria, quod in pœna sua et ipse auctor est, et ultor Deus.

XXXVII. Abuteris autem ingeniis tardioribus. Nolo enim dicere, quia et tu non intelligis, ut non discernas hæc duo, et maligna calliditate aut tenebrosa cæcitate confundas, « Voluntatem et voluptatem: » et sicut ipsa nomina surdastris auribus unum atque idem sonant, ita

[1] Sap. I, 13. — [2] Eccli. XI, 14.

res ipsas surdastris cordibus unum idemque esse persuadere te posse confidas. Hinc est quod sententias meas inter se contrarias putas vel putari cupis, tanquam improbem quod ante approbaverim, aut amplectar quod ante respuerim. Audi ergo apertam sententiam meam, et intellige vel sine intelligere alios, non offundendo caligines nebulosæ disputationis serenitati sincerissimæ veritatis. Sicut bonum est bene uti malis, ita honestum est bene uti inhonestis. Unde et ipsa membra non propter divini operis pulchritudinem, sed propter libidinis fœditatem inhonesta dixit Apostolus : « Nec ad stupra coguntur ne» cessitate qui casti sunt[1] : » quia resistunt inhonestæ libidini, ne compellat eos inhonesta committere, sine qua tamen non possunt honeste filios procreare. Ita fit ut conjugibus castis et voluntas sit in sobolis procreatione, et necessitas in libidine. De inhonesto quippe honestas agitur procreandi, quando libidinem non amat, sed tolerat castitas concumbendi.

XXXVIII. Soles libenter commemorare, quibus te adjuvari putas, auctorum sententias sæcularium. Intuere honesto corde, si potes, quid de Catone poëta cecinerit :

Urbi, inquit, pater est, urbique maritus;
Justitiæ cultor, rigidi servator honesti,
In commune bonus, nullosque Catonis in actus
Subrepsit partemque tulit sibi nata voluptas[2].

Qualis enim vir Cato fuerit, et utrum in eo vera virtus honestasque laudata sit, alia quæstio est : ad quemlibet tamen finem sua referret officia, non utique sine voluptate filios procreavit; et tamen nullos Catonis in actus subrepsit partemque tulit sibi nata voluptas : quoniam et quod non faciebat sine voluptate, non faciebat propter voluptatem; nec in morbo hujus desiderii suum vas pos-

[1] 1 Cor. XII, 23. — [2] Lucianus lib. 2.

sidebat, quamvis ignoraret Deum, si talis fuit qualis prædicatur. Et non vis intelligere quo ait Apostolus : « Ut sciat unusquisque vestrum suum vas possidere, non » in morbo desiderii, sicut gentes, quæ ignorant Deum[1]. »

XXXIX. Bene discernis inter bonum minus conjugale, et bonum amplius continentiæ : sed tuum dogma non deseris inimicissimum gratiæ. Dicis enim : « Quod Do» minus continentiæ gloriam libertate electionis honora» verit dicens, « Qui potest capere capiat[2] : » tanquam hoc capiatur non Dei munere, sed arbitrii libertate : et taces quod supra dixerat : » Non omnes capiunt verbum » hoc, sed quibus datum est[3]. » Vide quæ taceas, quæ dicas. Puto quod te pungat conscientia : sed vincit rectum timorem, cum ingerit perversum pudorem, quoquo modo jam defendenda præcipitata sententia. Tantummodo excessum libidinis identidem culpas, ipsam laudare non cessas. Nec attendis, sentis, intelligis malum esse, cui ne limitem necessitatis excedat, cogitur temperantia repugnare.

XL. Quamvis tu, quod monuit Apostolus : « Ne in » morbo desiderii suum vas quisque possideat, non de » conjugio, sed de fornicatione accipiendum putaveris; » atque ita temperantiæ totam honestatem de concubitu conjugum abstuleris, ut nemo sibi videatur in morbo desiderii suum vas possidere, quantacumque libidine in uxoris genitalibus potuerit insanire. Si enim ullum ibi tenendum existimares modum, potuisti, et illic concupiscentiæ reprehendere excessum, eumque dicere ab Apostolo significatum morbum desiderii, et non improbe negare, suum vas dictum fuisse cuique conjugem suam. Quo verbo in eadem re etiam Petrus apostolus utitur, ubi monet ut viri uxoribus suis tanquam infirmiori vasi tri-

[1] I Thess. IV, 4. — [2] Matth. XIX, 12. — [3] Ibid. II.

buant honorem[1], velut cohæredibus gratiæ; adjungens et dicens : « Et videte ne impediantur orationes vestræ[2]. » Sicut et coapostolus ejus tempora præscribit orandi temperantiæ conjugali : et secundum veniam concedit, quamvis cum conjuge, non utique illum prolis, sed qui fit voluptatis intentione concubitum. Hunc audiant christiana conjugia, non te, qui vis in eis quam defendis nunquam frenari concupiscentiam, sed quotiescumque se commoverit, satiari avidam, regnare securam. Hunc audiant, inquam, fideles Christi qui sunt connubio colligati, ut ex consensu temperent, quo vacent orationi : et cum ad ipsum redeunt propter intemperantiam suam, noverint etiam inde dicere Deo : « Dimitte nobis debita nostra[3]. » Quod enim secundum veniam, non secundum imperium a tanto doctore dicitur, utique ignoscetur, non jubetur.

XLI. Sed insertis aliis verbis meis, ubi voluntatem vere piorum, quia Christianorum, conjugum commendavi[4], qui filios ad hoc generant in hoc sæculo ut propter alterum sæculum regenerentur in Christo; commemoras te jam in secundo libro istam meam destruxisse sententiam : ubi quid tibi responderim, ibi potius legant qui volunt. Sic enim non sunt facienda adulteria, etiam voluntate generandi regenerandos, quemadmodum nec furta facienda sunt, etiam voluntate pascendi pauperes sanctos[5] : quod tamen faciendum est, non furta perpetrando, sed bene utendo mammona iniquitatis, ut et ipsi recipiant in tabernacula æterna; sicut non adulteria committendo, sed conjugaliter bene utendo malo libidinis, ea voluntate generandi sunt filii, ut cum eis regnetur in æternum.

XLII. Verum eleganter laudas susceptam tuam, di-

[1] I Petr. III, 7. — [2] I Cor. VII, 5, 6. — [3] Matth. VI, 12. — [4] Lib. I. de Nupt. et Concup. cap. 8. — [5] Luc. XVI, 9.

cens, et verum dicens : « Quod nihil tale possit dum concumbitur cogitari. » Prorsus ita est. Quid enim cogitari potest tunc, quando mens ipsa qua cogitatur, illa carnali delectatione submergitur? Unde optime ille de voluptate disputans, cujus verba in libro superiore jam posui, « Cujus motus, inquit, ut quisque est maximus, ita est inimicissimus philosophiæ. Congruere enim cum cogitatione magna voluptas corporis non potest. Quis enim cum utatur voluptate, inquit, ea qua nulla possit major esse, attendere animo, inire rationem, cogitare omnino quidquam potest? » Non igitur etiam tu potuisti gravius accusare quam laudas, nisi fatendo in ejus impetu neminem posse sancta cogitare. Sed utique religiosus animus isto malo bene utens hoc cogitat, ut libidinem concumbendo patiatur, quod non potest cogitare cum patitur. Sicut salutem homo cogitat, ut somno se impertiat, quod utique non potest cogitare cum dormit : sed somnus cum occupat membra, non ea facit inobedientia voluntati; quia et ipsam voluntatem ab hujuscemodi alienat imperio, avertendo animam ad visa somniorum, in quibus sæpe etiam futura monstrata sunt. Unde si erat in paradiso vicissitudo vigilandi atque dormiendi, ubi non erat malum concupiscendi; tam felicia erant somnia dormientium, quam vita vigilantium.

XLIII. Quod autem te jactas, et inaniter spumeum diffundis eloquium, « parentes comparans parricidis, in eis asserens esse causam ut filii cum damnatione nascantur : » fereris omnino linguæ tuæ velut exultantibus et plaudentibus pennis, nec in isto strepitu quem tibi ipse facis, respicis Deum. Cur enim non ista vel tale aliquid, ipsi potius hominum Creatori quam genitoribus dicitur, qui certe omnium bonorum est auctor et conditor? Et tamen quos ignibus æternis præscivit arsuros, creare non desi-

nit : nec ei, quia eos creat, nisi bonitas imputatur. Et quosdam infantes etiam baptizatos quos futuros præscivit apostatas, non aufert ex hac vita in æternum regnum adoptatos, nec eis confert magnum beneficium, quod ei de quo legitur : « Raptus est, ne malitia mutaret intellec» tum ejus[1]. » nec tamen Deo tribuitur, nisi bonitas atque justitia, qua de bonis et malis omnia bene ac recte facit. Quanto facilius intelligitur, parentibus non esse tribuendum, nisi quod filios volunt, qui procul dubio quæ illis futura sunt nesciunt?

XLIV. Quod autem commemorasti ex Evangelio : « Melius erat homini illi non nasci[2] : » nonne ut nasceretur plus opere Dei actum est, quam parentum? Cur non ipse imagini suæ præstitit quod melius erat, qui malum quod ei futurum fuerat præsciebat, quod parentes nosse non possunt? Et tamen ab eis qui recte intelligunt, non tribuitur Deo, nisi quod benignitati tribuendum est Creatoris. Sic et parentibus sine nodo difficilis quæstionis hoc tribuitur, quod filios voluerunt, quorum futura nesciverunt. Ego autem non dico parvulos sine Christi baptismate morientes tanta pœna esse plectendos, ut eis non nasci potius expediret; cum hoc Dominus non de quibuslibet peccatoribus, sed de scelestissimis et impiissimis dixerit. Si enim quod de Sodomis ait, et utique non de solis intelligi voluit, alius alio tolerabilius in die judicii punietur[3] : quis dubitaverit parvulos non baptizatos, qui solum habent originale peccatum, nec ullis propriis aggravantur, in damnatione omnium levissima futuros? Quæ qualis et quanta erit, quamvis definire non possim, non tamen audeo dicere, quod eis ut nulli essent quam ut ibi essent, potius expediret. Verum vos quoque, qui eos velut liberos ab omni damnatione esse contendetis, cogitare non

[1] Sap. IV, 11. — [2] Matth. XXVI, 24. — [3] Id. X, 15, et XI, 24.

vultis qua illos damnatione puniatis, alienando a vita Dei et a regno Dei tot imagines Dei, postremo separando a parentibus piis, quos ad eos procreandos tam disertus hortaris. Hæc autem injuste patiuntur, si nullum habent omnino peccatum: aut si juste, ergo habent originale peccatum.

XLV. Aliis deinde propositis meis verbis quibus commemoravi quam honeste sancti antiqui patres conjugibus usi fuerint; dicis « Eos non hic intuitu operam dedisse propagini[1], ut tanquam reos gignerent filios baptismate diluendos, eo quod baptisma quo nunc adoptamur nondum fuerat institutum. » Hoc de baptismate verum dicis: nec ideo tamen credendum est, et ante datam circumcisionem famulos Dei, quandoquidem eis inerat Mediatoris fides in carne venturi, nullo sacramento ejus opitulatos fuisse parvulis suis; quamvis quid illud esset aliqua necessaria causa Scriptura latere voluerit. Nam et sacrificia eorum legimus, quibus utique sanguis ille figurabatur[2], qui solus tollit peccatum mundi[3]. Apertius etiam legis jam tempore nascentibus parvulis, offerebantur sacrificia pro peccatis. Responde, pro quibus peccatis. Respice etiam illis generantibus patribus perituram fuisse animam parvuli de populo suo, si die non circumcideretur octavo[4]: et responde quo merito periret, quem negas originali obnoxium fuisse peccato.

XLVI. Jam vero « De Joseph, cujus Mariam teste Evangelio conjugem » dixi, multa diu disputas contra sententiam meam, et conaris ostendere, « Quia concubitus defuit, nullo modo fuisse conjugium[5]: » ac per hoc, secundum te, cum destiterint concumbere conjuges jam non erunt conjuges, et divortium erit illa cessatio. Quod ne contingat, agant sicut possunt decrepiti

[1] Lib. I. de Nupt. et Concup. cap. 8.— [2] Levit. XII. — [3] Joan. I, 29.— [4] Gen. XVII, 14. — [5] Lib. I. de Nupt. cap. II.

quod juvenes agebant, et ab hoc opere quo etiam continens nimium delectaris, nec effœtis ætate corporibus parcant. Non se cogitent quantum ad libidinis attinet incentiva, senuisse, ut possint conjuges permanere. Si hoc tibi placet, tu videris. Ego autem, (quia liberorum procreandorum causa uxores esse ducendas, honestas consentit humana[1], quolibet modo libidini cedat infirmitas,) præter fidem quam sibi debent conjuges, ne fiant adulteria, et prolem cujus generandæ causa sexus uterque miscendus est, adverti etiam tertium bonum quod esse in conjugibus debet, maxime pertinentibus ad populum Dei, quod mihi visum est esse aliquod sacramentum, ne divortium fiat vel ab ea conjuge quæ non potest parere, vel sicut fecisse Cato perhibetur, ne ab eo viro qui plures non vult suscipere filios, alteri fœtanda tradatur[2]. Propter hoc in illo quod secundum Evangelium conjugium nuncupavi : « Omnia tria bona nuptiarum dixi esse completa; fidem, quia nullum adulterium; prolem, ipsum Dominum Christum ; sacramentum, quia nullum divortium. Non ergo quia dixi omne nuptiarum, id est, hoc tripertitum bonum, in illis Christi parentibus fuisse completum, propterea hoc dixisse putari debeo, sicut insimulas : « Ut quidquid aliter fuerit, malum esse videatur. » Dico enim et aliter bonum esse conjugium, ubi proles nisi per concubitum non potest procreari. Si enim aliter posset, et tamen concumberent conjuges, apertissime libidini cederent, atque illo malo uterentur male : cum vero propter quod sexus ambo sunt instituti, nisi eorum commixtione non nascitur homo; propter hoc mixti conjuges illo malo utuntur bene : si autem de libidine quærunt etiam voluptatem, venialiter male.

[1] Lib. I. de Nupt. cap. 10. — [2] Cato Uticensis Martiam uxorem suam cessit Hortensio, ex Plutarch. in ejus vita, et Lucam lib. 2.

XLVII. « Quasi maritus, inquis, Joseph in opinione omnium erat. » Secundum hanc opinionem, non secundum veritatem locutam fuisse Scripturam vis intelligi, ut virginem Mariam ejus conjugem diceret. Hoc putemus Evangelistam facere potuisse, cum vel sua vel cujuslibet alterius hominis verba narraret, ut secundum opinionem hominum loqueretur : numquid et Angelus loquens unus ad unum, contra conscientiam et suam et ipsius cui loquebatur, secundum opinionem potius quam secundum veritatem fuerat locuturus, qui ei dixit : « Noli » timere accipere Mariam conjugem tuam[1]? » Deinde quid opus erat, ut usque ad Joseph generationes perducerentur, si non ea veritate factum est, qua in conjugio sexus virilis excellit? Quod ego in libro cui respondes, cum posuissem, tu prorsus attingere timuisti[2]. Dicit autem Lucas evangelista de Domino, quod putabatur filius Joseph[3]? quia ita putabatur, ut per ejus concubitum genitus crederetur. Hanc falsam voluit removere opinionem, non Mariam illius viri negare conjugem, contra Angelum testem.

XLVIII. Quanquam et tu ipse etiam « Ex desponsionis fide eam nomen conjugis accepisse fatearis. » Quæ fides utique inviolata permansit. Neque enim cum eam vidisset jam virginem sacram divina fœcunditate donatam, ipse aliam quæsivit uxorem : cum utique nec istam quæsisset, si necessariam conjugem non haberet : sed vinculum fidei conjugalis non ideo judicavit esse solvendum, quia spes commiscendæ carnis ablata est. Verum de isto conjugio quod vis existima; nos tamen non ut calumniaris dicimus : « Sic fuisse primos conjuges institutos, ut sine commixtione utriusque sexus conjuges essent : » sed utrum in paradiso ante peccatum caro concupiverit ad-

[1] Matth. I, 20. — [2] Lib. I. de Nupt. cap. II. — [3] Luc. III, 23.

versus spiritum ; vel utrum nunc in conjugibus hoc non fiat, quando ejusdem concupiscentiæ etiam per pudicitiam conjugalem cohibetur excessus; et utrum malum non sit, cui repugnanti consentiendum non est, ne in suum pergat excessum ; et utrum non ex ipsa et cum ipsa concupiscentia nascatur, cui malum inesse ullum negas ; et utrum ab ingenerato malo possit hominum quisquam nisi regeneratione liberari; hoc inter nos disseritur. In his quæstionibus catholica veritate antiquitus tradita vestra impia novitas suffocatur.

XLIX. Quod autem putasti congerenda esse sacrarum testimonia Litterarum, quibus probares unde inter nos nulla quæstio est, « A Deo creari hominem, » quod de quolibet vermiculo negare fas non est ; quo pertinuit nisi ut te appareret campos quæsisse verborum, ubi ventose atque inaniter curreres? Sed cum etiam sancti Job testimonium tam loquaciter adhiberes, quare non tibi venit in mentem quod ait idem ipse homo Dei, cum de peccatis sermo ei esset humanis, neminem mundum a sorde, nec infantem cujus est unius diei vita super terram[1]? Nam misericordiam et magnis et pusillis omnibus præstari ab illo a quo salus est et hominum et pecorum, et qui facit solem suum oriri super bonos et malos[2], quis abnuat, nisi qui Deum esse, aut terrena curare non credit? Quod tu quasi inde contenderemus, per testimonium sancti Job docere voluisti, quia dixit : « Ossibus » et nervis compegisti me; vitam et misericordiam tribuisti » mihi[3]. » Ubi quidem ille potuit non omnem significare hominem, sed de se ipso gratias agere, quod eum carnaliter natum non deseruerit, sed ei misericordiam ut vere viveret, id est, juste viveret, qui eum condidit, ipse præstiterit. Aut certe quia parum erat vita, quam nas-

[1] Job. XIX, 5, juxta LXX. — [2] Matth. X, 45. — [3] Job. X, 11.

cendo sortitus est, ideo addidit, « Et misericordiam; » ne remaneret naturaliter filius iræ sicut et cæteri, atque inter vasa iræ non inter vasa misericordiæ fieret.

L. Cur autem de malo quod ei adjacet atque inest membris ejus reus non sit fidelis, et ex eo malo tamen qui nascitur reatum trahat, jam nescio quoties diximus. Fideli enim hoc beneficium regeneratio contulit, non generatio. Inde ergo ab isto reatu solvenda est proles, unde solutus est parens.

LI. Sed magnum aliquid te dialectica docuit, « Rem quæ in subjecto est, sine illa re esse non posse, in qua subjecta est. Et ideo putas malum quod est in parente, utique in subjecto, alii rei, id est proli, ad quam non pervenit, reatum non posse transmittere. » Recte hoc diceres, si malum concupiscentiæ de parente non perveniret ad prolem : cum vero sicut sine illo nemo seminatur, ita sine illo nemo nascatur; quomodo dicis eo non pervenire, quo transit? Non enim Aristoteles, cujus categorias insipienter sapis, sed Apostolus dicit : « Per » unum hominem peccatum intravit in mundum, et per » omnes homines pertransiit[1]. » Nec sane tibi dialectica illa mentitur, sed tu non intelligis. Verum enim est quod ibi accepisti. Ea quæ in subjecto sunt, sicut sunt qualitates, sine subjecto in quo sunt, esse non posse, sicut est in subjecto corpore color aut forma; sed afficiendo transeunt, non emigrando : quemadmodum Æthiopes, quia nigri sunt, nigros gignunt, non tamen in filios parentes colorem suum velut tunicam transferunt; sed sui corporis qualitate corpus quod de illis propagatur afficiunt. Mirabilius est autem quando rerum corporalium qualitates in res incorporales transeunt, et tamen fit, quando formas corporum quas videmus, haurimus quo-

[1] Rom. v, 12.

dam modo, et in memoria recondimus, et quocumque pergimus, nobiscum ferimus : nec illæ recesserunt a corporibus suis, et tamen ad nos mirabili modo affectis nostris sensibus transierunt. Quomodo autem de corpore ad spiritum, eo modo transeunt de spiritu ad corpus. Nam colores virgarum quas variavit Jacob[1], afficiendo transierunt in animas pecorum matrum, atque inde rursus eadem affectione transeundo apparuerunt in corporibus filiorum. Tale vero aliquid etiam in fœtibus humanis posse contingere, Soranus medicinæ auctor nobilissimus scribit, et exemplo confirmat historiæ. Nam Dionysium tyrannum narrat[2], eo quod ipse deformis esset, nec tales habere filios vellet, uxori suæ in concubitu formosam proponere solere picturam, cujus pulchritudinem concupiscendo quodam modo raperet, et in prolem quam concipiebat afficiendo transmitteret. Neque enim Deus ita naturas creat, ut leges auferat, quas dedit motibus uniuscujusque naturæ. Sic et vitia cum sint in subjecto, ex parentibus tamen in filios, non quasi transmigratione de suo subjecto in subjectum alterum, quod fieri non posse categoriæ illæ quas legisti verissime ostendunt ; sed, quod non intelligis, affectione et contagione pertranseunt.

LII. Quid est quod laboras magnis argumentationibus pervenire ad impietatis abruptum, ut « Christi caro, quia de Maria natus est, cujus virginis caro sicut cæterorum omnium ex Adam fuerat propagata; nihil distet a carne peccati, et sine ulla distinctione Apostolus dixisse credatur, eum fuisse missum in similitudine carnis peccati[3] : » imo potius instas, ut nulla sit caro peccati, ne hoc sic et Christi ? » Quid est ergo similitudo carnis peccati, si nulla est caro peccati ? « Sed hanc apostolicam

[1] Gen. xxx, 37, et seqq. — [2] Vide lib. 2 Retract. cap. 62. — [3] Rom. viii, 3.

sententiam me non intellexisse dixisti : nec eam tamen exposuisti, ut te doctore nossemus, quod aliqua res possit esse similis ei rei quæ non est. Quod si dementis est dicere, et sine dubio caro Christi non est caro peccati, sed similis carni peccati; quid restat ut intelligamus, nisi ea excepta omnem reliquam humanam carnem esse peccati? Et hinc apparet illam concupiscentiam, per quam Christus concipi noluit, fecisse in genere humano propaginem mali : quia Mariæ corpus quamvis inde venerit, tamen eam non trajecit in corpus, quod non inde concepit. Cæterum corpus Christi inde dictum esse in similitudine carnis peccati, quia omnis alia hominum caro peccati est, quisquis negat, et carnem Christi ita carni comparat nascentium hominum cæterorum, ut asserat utramque esse puritatis æqualis, detestandus hæreticus invenitur.

LIII. Magnum porro aliquid invenisse tibi videris et copiosissime disputas : « Etiamsi nascentes mali aliquid ex parentibus trahere possent, quod expiaretur manibus Dei, quia eos ipse format in uteris matrum : ab ipso autem formari homines » (quasi hoc negemus) instantissime probas, multa de Scripturis adhibens testimonia : in quibus cum ea verba ex libro Ecclesiastico posuisses [1], quibus Dei opera dicuntur occulta; continuo tua subjecisti atque dixisti : « Quæ sententia eorum arguit vanitatem, qui putant naturalem profunditatem posse investigatione aliqua comprehendi. » Hoc tibi dic, et noli de animæ origine temere aliquid definire. Quod vel ratione certissima vel divino eloquio minime ambiguo non potest comprehendi; sed potius quod sapientissima mulier mater Machabæorum sape [2]. Nam et ejus verba posuisti, quæ filiis suis ait; « Nescio qualiter in utero meo apparuistis : »

[1] Eccli. III. — [2] 2 Mach. VII, 22.

Quod utique non putanda est dixisse de corporibus eorum, quæ corpora se non dubitabat ex virili semine concepisse : sed utrum animæ filiorum de paterna anima tractæ fuerint, an aliunde in utero ejus esse cœperint, hoc nimirum illa nesciebat; nec eam pudebat, ut temeritatem caveret, ignorantiam confiteri. Quid est ergo quod causaris : « Cur non ipso filii mundentur effectu, ut a pollutionibus, inquis, quæ dicuntur parentum, majestate opificis expientur ? » Nec attendis hoc dici etiam de manifestis vitiis corporum posse cum quibus non pauci nascuntur infantes : quamvis absit ut dubitetur, Deum verum et bonum esse omnium corporum formatorem : et tamen ex opificis tanti manibus tam multa, non solum vitiosa, verumetiam monstrosa procedunt, ut naturæ a nonnullis appellentur errores : qui cum operantem vim divinam, et quid cur faciat, indagare non possint, fateri eos pudet nescire quod nesciunt.

LIV. Quod autem attinet ad peccati originalis in omnes homines transitum, quoniam per concupiscentiam carnis transit, transire in eam carnem non potuit, quam non per illam virgo concepit. Quod enim et de alio libro meo, quem scripsi ad sanctæ memoriæ Marcellinum [3], velut mihi præscribens ponere voluisti, de Adam dictum : « Quod tabificavit in se omnes de sua stirpe venturos : » unde utique ille tabificavit, non inde Christus in matris uterum venit. Sed verba quæ ad rem maxime pertinent in eadem sententia mea, ego dicam, quia tu dicere noluisti, et statim cur nolueris apparebit. « Occulta, inquam, tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificavit in se omnes de sua stirpe venturos. » Non itaque carnem tabificavit, in cujus conceptu tabes ista non fuit. Caro itaque Christi mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia

[1] Lib. 1. de Pec. Merit. cap. 9.

mortale corpus ejus invenit : contagium vero peccati originalis non traxit, quia concumbentis concupiscentiam non invenit. Si autem nec mortalitatem, sed solam substantiam carnis de matre sumpsisset, non solum caro ejus peccati, sed nec similitudo carnis peccati esse potuisset.

LV. « Sed comparas me et coæquas Apollinaris errori, qui carnis sensum fuisse negavit in Christo, ut imperitis nebulas undecumque commoveas, ne lucem veritatis attendant. Aliud est sensus carnis, sine quo nullus fuit, est, aut erit in corpore vivens homo : et aliud est concupiscentia qua caro concupiscit adversus spiritum, sine qua fuit ante peccatum primus homo, qualem nobis exhibuit humanam naturam Christus homo : quia sicut ille ex terra, sic iste sine tali concupiscentia est creatus ex fœmina. Assumens tamen ex illa etiam mortalitatis infirmitatem, qualis non erat ante peccatum in carne hominis primi, ut esset ista, quod tunc illa non fuit, similitudo carnis peccati. Ut ergo nobis patiendi præberet exemplum, non habuit ille mala sua, sed pertulit aliena; in doloribus pro nobis, non in cupiditatibus fuit.

LVI. Quapropter natos ex Adam, transferri renatos oportet ad Christum ; ne a regno Dei pereant imagines Dei, quod sine malo fieri qui dicit, nec amorem habet, nec timorem Dei. Cum hoc autem malo necesse est hominem de damnata origine generari. « Regeneratos autem absit ut redigamus, sicut calumniaris, sub necessitate criminum, Deo largiente dona virtutum. » Quamvis ergo aliam legem videamus in membris nostris repugnantem legi mentis nostræ, non solum tamen necessitatem criminis non habet ; sed habet potius honorem laudis cujus spiritus spiritali munere adjutus adversus carnis concupiscentiam concupiscit. Sed quacumque te verses, quacumque te jactes, quæcumque undecumque colligas, infles,

ventiles, spargas, contra quod concupiscit spiritus bonus, non est bonum.

LVII. « Non potuit, inquis, exemplum dare natura dissimilis. » Potuit quidem : nam quid est quod nos ad imitationem Patris hortatur, qui facit solem suum oriri super bonos et malos, ut ejus exemplo nostros diligamus inimicos [1]? Verumtamen natura hominis Christi nostræ naturæ dissimilis non fuit, sed vitio nostro dissimilis fuit. Ille quippe sine vitio natus est homo quod hominum nemo. Quantum autem ad vitam pertinet, qua Christum debemus imitari, hoc quoque ad distantiam plurimum valet, quod unusquisque nostrum homo est, ille autem etiam Deus. Neque enim tantum potest justus homo esse qui homo est, quantum homo qui et Deus est. Illud sane magnum verumque dixisti, cum posuisses testimonium apostoli Petri, dicentis : « Qui peccatum non fecit [2]; notandum esse quod judicaverit Apostolus sufficere ad ostendendum in Christo nullum fuisse peccatum, quia dixit nullum eum fecisse peccatum : « Ut doceret, inquis, quia qui non fecit, habere non potuit. » Omnino verissimum est. Profecto enim peccatum etiam major fecisset, si parvus habuisset. Nam propterea nullus est hominum præter ipsum qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu, quia nullus est hominum præter ipsum qui peccatum non habuerit infantilis ætatis exortu.

LVIII. « Tolle, inquis, exempli causam, tolletur et pretii, quod pro nobis factus est. Non est mirum quod solum exemplum ponis in Christo, qui præsidium gratiæ, quo erat plenus, oppugnas. » Spe, inquis, malo carendi ad fidei præsidia convolamus, non autem caremus innatis : si quidem post baptisma virilitas ipsa perdurat. » Quia virilitatis nomine concupiscentiam carnis appellas;

[1] Matth. v, 45. — [2] I Petr. II, 22.

perdurat utique, quod negare non potes, contra quod debet concupiscere spiritus, ne homo jam renatus concupiscentia sua trahatur illectus[1]. Et utique concupiscentia quæ repugnat ut trahat[2] etiamsi spiritu contra eam concupiscente et resistente non trahat, ac propterea nec concipiat pariatque peccatum, non est bonum. Et ipsa est, de qua dicit Apostolus : « Scio quia non habitat in me, » hoc est, in carne mea, bonum[3]. » Hoc autem quod non est bonum Christus in natura si haberet sua, non sanaret in nostra.

LIX. Interponis aliud de libro meo, et quoniam dixi[4] : Conjugalem concubitum, qui fit intentione generandi, non ipsum esse peccatum, eo quod bona voluntas animi sequentem ducat, non ducentem sequatur corporis voluptatem : tu contra refers, De ea re quæ a peccato libera est, peccata non nasci ; « isto modo existimans te posse destruere originale peccatum, quod non destruit nisi Salvator, quem parvulis invidetis. Destruit autem solvendo quod rei sunt, non negando. Ideo quippe concubitus conjugalis, qui fit intentione generandi, non est peccatum, quia bene utitur lege peccati, id est, concupiscentia, quæ inest in membris repugnans legi mentis. Quæ si propterea reum parentem non tenet, quia regeneratus est, quid mirum si propterea reum tenet nascentem, quia inde generatus est? Et ideo ne reus remaneat, etiam ipse regenerandus est. Hæc vero sententia tua qua dixisti : « De ea re quæ a a peccats libera est peccato non nasci, quantum adjuvet Manichæos, si cogites, voles eam delere de libro tuo, et de cordibus omnium qui legerunt librum tuum. Si enim non de ea re quæ a peccato libera est, peccata nascuntur ; habent aliam naturam suam secundum Mani-

[1] Jacob. I, 14. — [2] Ibid. 15. — [3] Rom. VII, 18. — [4] Lib. I. de Nupt. et Conc. cap. 12.

chæos unde nascuntur. Quos et aliis similibus sententiis tuis quantum adjuvares, jam in primo hujus nostri operis volumine demonstravi. Ecce hic et quod dixisti tantumdem valet. Vides-ne nobis operam dandam, præter errorem proprium quo Pelagiani estis, ut quasdam tuas sententias, qualis et ista est, evertamus, si Manichæos vincere volumus? « De ea re quæ a peccato libera est dicis peccata non nasci. Sed veritas contradicit, quæ te et Manichæos evertit, cum quibus tibi vox ista communis est. Angelus quem creavit Deus, res a peccato libera fuit; homo quem primum creavit Deus, res a peccato libera fuit. De rebus igitur a peccato liberis nata esse peccata, qui negat, aut Manichæus est manifestus, aut Manichæis suffragatur incautus.

LX. Deinde ponens alia verba mea sic argumentaris, quasi ego dixerim : « Cum servit conjugatis ad propagandam prolem, tunc honorari libidinem. » Dicis tibi ipse quod vis : nam ego hoc nec dixi omnino, nec sensi. Quomodo enim libido cum servit honoratur, quando ne pergat in liberos excessus, dominatione mentis opprimitur? Nos itaque non diximus « Semper ad reatum pertinere uti libidine. » Quod velut dixerimus, ita colligis : « Minus peccare adulteros quam maritos; quia maritis, inquis, libido servit ut peccent, adulteris imperat. » Sed cum ego illud non dixerim, qualecumque hoc sit tuum quod tanquam consequens esse voluisti, nihil ad me attinet. Ego enim dico, uti libidine non semper esse peccatum; quia malo bene uti non est peccatum. Nec quæcumque res ideo bona est, quia ea bene utitur bonus. Nam et de duobus hominibus scriptum est : « Filius » eruditus sapiens erit, imprudente autem ministro utetur [1]. » Numquid ideo bonum est esse imprudentem,

[1] Prov. x, juxta LXX.

qnia bene illo utitur sapiens? Inde et apostolus Joannes non ait, Nolite uti mundo : » sed, « Nolite diligere mun- » dum[1] : » ubi posuit et concupiscentiam carnis. Qui enim non diligens utitur, quasi non utens utitur, quia non ejus rei causa utitur, sed alterius quam diligens intuetur, ut etiam non diligens hac utatur. Propter quod Paulus coapostolus ejus : « Et qui utuntur, inquit, hoc mundo, » quasi non utantur[2]. » Quid est, quasi non utantur, nisi non diligant quo utuntur, quoniam tale est, ut bene aliter non utantur? Et hoc quidem etiam in his rebus observandum est, quæ in hoc mundo sic bonæ sunt, ut tamen eas diligi non oporteat. Quis enim malum esse pecuniam recte dixerit? Et tamen nemo ea bene utitur qui dilexerit : quanto magis libidine? Nam pecuniam malus quidem spiritus concupiscit, sed ipsa contra bonum spiritum non concupiscit, quod libido facit : atque ideo et qui hoc esse malum negat peccat, et qui hoc malo bene utitur non peccat. Recte igitur argumentareris, dicens : « Libidinem, si mala est, majori reatu obstringere quibus obsequitur conjuges, quam quibus dominatur adulteros : si diceretur a nobis eos conjuges qui serviente concupiscentiæ malo ad solum generandi utuntur officium, ad aliqua mala opera eo illos uti, sicut ad facinus perpetrandum servo utitur homicida. Cum autem dicamus bonum esse in conjugibus officium procreandi, quamvis vulnus quod in renato sanari potest, trahat natus de primi contagione peccati : restat ut sic utantur conjuges boni malo concupiscentiæ, sicut sapiens ad opera utique bona ministro utitur imprudente.

LXI. Sed homines acutissimi ideo non modum, non genus, sed excessum voluptatis arguitis et exprobrandum censetis obscœnis : Quia eum nostis, ut dicis, intra con-

[1] Joan. II, 15. — [2] I Cor. VII, 31.

cessos fines animi potestate posse retineri. » Faciat animi potestas, si potest, ut ad transgrediendos fines, a quibus transgrediendis eam revocat, non se libido commoveat. Quod si facere non potest; profecto ut fines non transgrediatur, improbo hosti resistitur, qui eos transgredi nititur. « Sed universum contemptum ejus, inquis, virginibus continentibusque inesse testamur. » Numquid ideo virgines et continentes contra concupiscentiam carnis non pugnant? Et quid est contra quod exercent abs te quoque prædicata illa gloriosa certamina, ut virginitatem continentiamque custodiant? Si ergo pugnant, malum est quod expugnant. Et ubi est hoc malum, nisi in ipsis? Ergo, Non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum, veraciter dicitur et ab ipsis.

LXII. « Nihil aliud dicis esse nuptias, quam corporum commixtionem : » et dicis postea, quod et verum est : « Sine appetitu mutuo et sine opere naturali propagationem esse non posse. Numquid tamen negas, sibimet etiam adulteros appetitu mutuo et opere naturali et corporum commixtione conjungi? Non est ergo ista definitio nuptiarum. Aliud est enim quod nuptiæ sunt, et aliud est sine quo etiam nuptiæ filios propagare non possunt. Nam et sine nuptiis possunt nasci homines, et sine corporum commixtione possunt esse conjuges : alioquin non erunt conjuges, ut nihil aliud dicam, certe cum senuerint, sibique misceri vel non potuerint, vel sine spe suscipiendæ prolis erubuerint atque noluerint. Vides ergo quam inconsiderate nuptias definieris, dicendo « Eas aliud non esse nisi corporum commixtionem. » Tolerabilius forte diceres, non eas inchoari nisi per corporum commixtionem : quia filiorum procreandorum causa utique ducuntur uxores, et aliter non possunt filii procreari. Sed procreandi causa commixtio corporum aliter quam nunc est

fuisset, si nemo peccasset. Absit enim ut honestissima illa felicitas in paradiso commotæ libidini semper obtemperaret; absit ut illa pax animi et corporis haberet aliquid, propter quod adversus se ipsam prima hominis natura pugnaret. Si ergo ibi nec serviendum libidini, nec adversus eam bellandum fuit; aut non ibi fuit, aut non talis qualis nunc est fuit. Nunc enim libidini necesse est ut repugnet, qui servire noluerit: necesse est ut serviat, qui repugnare neglexerit. Quorum duorum unum est molestum, etsi laudabile: alterum turpe et miserabile. Itaque in hoc sæculo unum horum castis est necessarium, in paradiso autem utrumque a beatis fuerat alienum.

LXIII. Sed iterum me dicis mihimetipsi esse contrarium [1], propositis videlicet aliis verbis meis ubi propagationis officium a carnalis delectationis appetitione discernens: « Aliud esse dixi non concumbere nisi voluntate generandi, quod non habet culpam; aliud concumbendo carnis appetere voluptatem, sed non propter conjugem, quod venialem habet culpam. » Nihil habent duo ista, quantum mecum omnes vident qui verum vident, unde me ostendas mihi esse contrarium. Audi tamen identidem quod eorum sensibus inculcatius intimetur, quos fallere affectas. Calumniaris enim: « Nos excusationem præbere turpibus et flagitiosis hominibus, ut cum infanda immunda commiserint, contra voluntatem se dicant fecisse, et ideo nullum habere peccatum: » quasi nos non multo exertius adhortemur contra libidinem esse pugnandum. Nam si vos, cum id bonum esse dicatis, non vultis tamen, ut vestra adversus istud bonum frigescere, vel certe tepescere bella credamus: quanto vigilantius et ardentius contra malum nos censemus esse pugnandum? Nos dicimus illud esse contra voluntatem, ut caro concupiscat

1 Lib. I. de Nupt. et Concup. cap. 15.

adversus spiritum; non illud, ut spiritus adversus carnem. Per quam concupiscentiam bonam fit, ut nisi causa generandi non utantur conjuges carnis libidine, ac sic malo utantur bene : qui usus bonus mali facit honestum concubitum vereque nuptialem : voluptatis autem causa, non prolis, facit concubitum culpabilem, sed in conjuge venialem. Ideo autem et de honesto concubitu qui nascitur, trahit quod renascendo diluatur; quia et in concubitu honesto inest malum, quo bene utitur bonitas nuptiarum. Sed non obest renatis, quod oberat natis. Unde fit consequens, ut qui ex eis nascitur, et illi obsit si non renascatur.

LXIV. Tu sane inter argumentationes tuas, quibus te inaniter adversus mea verba contorques, identidem te Manichæos adjuvare non vides. Ideo quippe tibi videtur natus de concubitu conjugali non trahere originale peccatum : « Quia de hoc opere quod non habet culpam, nasci, sicut dicis, culpa non potest. Cur ergo de opere Dei quod non habebat culpam, nata est culpa angeli, nata culpa hominis? Cernis quantum eis suffrageris, quorum detestatione conaris obtegere, quod adversus catholicam fidem fundatissimam sentis. Si enim secundum definitivam tuam : « De hoc opere quod non habet culpam, nasci culpa non potest : » ecce nulla opera Dei habent culpam : unde igitur culpa nata est? Hic Manichæus te adjuvante, aliam naturam, sicut desipit, malam molitur inducere, ut si unde culpa nata esse credatur : « Quia de opere Dei, secundum tua verba culpa non nascitur. » Numquid potest vinci Manichæus, nisi cum illo et ipse vincaris? Quia et angelus et homo Dei sunt opera sine culpa; ex quibus tamen culpa nata est, dum ab eo qui culpa caret, per liberum arbitrium recesserunt, quod

eis datum est sine culpa; et facti sunt mali, non per admixtionem mali, sed per defectionem boni.

LXV. Dicis, « Ob hoc a me Christiani temporis continentiam fuisse laudatam, non ut ad virginitatem incederentur homines, sed ut bonum nuptiarum quod a Deo institutum est damnaretur. » Sed ne puteris malevola de animo meo suspicione torqueri. velut probare me volens, dicis mihi : « Si fideliter invitas homines ad studium continentiæ, fateris ergo ita virtutem pudicitiæ a volentibus posse servari, ut sit quicumque voluerit corpore sanctus et spiritu. Respondeo, me fateri, sed non sicut vos. Nam vos ipsius animi viribus hoc tribuitis, ego adjutæ per Dei gratiam voluntati. Verumtamen quid comprimitur animi imperio ne peccetur, nisi malum quo vincente peccatur? Quod malum ne dicamus cum Manichæis tanquam ex aliena mali natura nobis esse commixtum, restat ut in nostra natura tanquam vulnus aliquod fateamur esse sanandum, cujus reatum jam fatemur regeneratione sanatum.

LXVI. Ecce frustra enumerasti, quibus me comparas, tot hæreticorum fraudes, quorum utinam numerum non augeres. « Apostolica sententia, qua notat hæreticos prohibentes nubere, etiam me asseris tangi [1] : quasi dicam, post adventum Christi turpia esse conjugia. » Audi ergo quod dicimus, ut hoc ipsum multis modis ac sæpius audiendo, non dissimules veritatem simulans quodam modo surditatem. Non dicimus turpia esse conjugia; quando quidem ne incontinentia in damnabile cadat flagitium, fulcienda est honestate nuptiarum. Sed quod vos dicitis, Christiana doctrina non dicit, id est, ut verba tua ponam: « Hominem sufficere ingenitis sibi motibus dare leges : » hoc non dicimus; sed dicimus quod dixit Apostolus, cum

1 Tim. IV, 3.

hinc loqueretur : « Unusquisque proprium donum habet » a Deo [1]. » Et quod dixit Dominus : « Sine me nihil po- » testis facere [2]. » Et, « Non omnes capiunt verbum hoc, » sed quibus datum est [3] : » cum posset dicere, Non omnes capiunt verbum hoc, sed qui voluerit ; si verum esset quod dicitis vos. Quæro sane, qualibus ingenitis sibi motibus hominem dicatis esse idoneum dare leges ? utrum bonis, an malis ? Si bonis ; adversus bonum ergo spiritus concupiscit, et duo bona invicem sibi adversantur in homine. Quod si ita esset, ipsa duorum bonorum inter se adversitas bona esse non posset. Si autem malis ; fatere igitur ingenitos esse homini motus malos, contra quos castitas dimicat. Et ne dicere cum Manichæis cogaris, alienæ mali naturæ nobis inesse commixtionem, nostrum potius originalem confitere languorem. Cujus languoris malo conjugalis bene utitur pudicitia ; contra quod languoris malum adhibentur ab incontinentibus nuptiarum remedia, exercentur a continentibus gloriosa certamina. Arbitror pollicitationem meam, ex quo tibi ad omnia respondere cœpi, in quibus solvendos quæstionum nodos aliquos attulisti, commodius impleri, si numerum tuorum voluminum non excessero. Sit ergo hic finis hujus mei, ut novissimum tuum ab alio refellamus exordio.

[1] I Cor. VII, 7. — [2] Joan. XV, 5. — [3] Matth. XIX, 11.

LIBER VI.

Libro Juliani quarto, ejusque in reliquam partem prioris libri de nuptiis concupiscentia cavillationibus et calumniis respondet. Nasci hominem cum peccato confirmat ex baptismo parvulorum, ex Apostoli verbis ad Romanos et ad Corinthios, ex ritu exorcismi et exsufflatione quæ fit cum parvuli baptizantur. Ostendit oleæ et oleastri exemplum apposite datum, ut intelligatur quomodo ex parentibus regeneratis ac justis nascantur filii peccatores et regenerandi. Peccatum originale in primis parentibus voluntarium esse, ac nobis quidem alienum proprietate actionis, nostrum tamen contagione propaginis. Hujus peccati merito fieri, ut tantis ab infantia miseriis atteratur genus humanum, utque parvuli sine regenerationis gratia morientes excludantur a regno Dei. Sanctificationem per baptismum nunc et animæ et ipsi corpori conferri, non tamen auferri hac in vita corruptionem corporis, quæ ipsam quoque aggravat animam. Docet quomodo concupiscentia maneat actu, prætereat reatu. Pauli apostoli testimonia perverse a Juliano exposita, revocat ad catholicum intellectum. Ad extremum Ezechielis auctoritatem, qua ille abutebatur, secundum legitimum sensum interpretatur.

I. Responsum est jam libro tuo tertio; respondeatur et quarto : aderit Dominus, ut non solum veritas, sed etiam charitas tibi exhibeatur a nobis. Quæ duo quisquis tenuerit, nec fatuus, nec invidus erit. De quibus vitiis in principio memorati tui libri multa dixisti. Nam et error

veritate, et livor charitate pellendus est. In hac autem tua disputatione cum de stultitia loquereris, dicens « Eam matrem esse omnium vitiorum, » adhibuisti testimonium de Scriptura, ubi legitur : « Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia habitat[1]. » Quære itaque diligenter, utrum habitare cum sapientia puerilis vanitas possit, per quam necesse est ex infantia parvulus transeat, qui tamen transit : et considera qui primus fructus nascatur de radice quam laudas ; et quanta in contrarium mutatione opus habeat ut diligatur a Deo, qui nisi eum qui habitat cum sapientia neminem diligit ; in prædestinatis utique parvulis quod odit absumens, ut etiam ipsos a vanitate liberatos cum sapientia diligat habitantes : quos certe si ab ubere raptos abstulerit ultimus dies miror si audes dicere habitaturos cum sapientia præter regnum Dei, quo eos « Bonum secundum te, inviolatæ inculpatæque naturæ non permittit accedere, » nisi veri Salvatoris gratia redemptos liberet a falsi insipientia laudatoris. Ut omittam natura fatuos, multo amplius lugendos Scriptura teste quam mortuos. Quos quidem et ab isto tanto malo potest Dei gratia per sanguinem Mediatoris eruere[2] : sed unde potuerunt in tantum malum ruere, si divino judicio nulla origini debetur pœna vitiatæ?

II. Ecce merito reprehendisti eos et graviter : « Qui vel supersederunt scienda cognoscere, vel non formidant ignorata culpare. » Numquid hoc de his qui excordes nati sunt, potes dicere? Nec tamen eis sub Deo justo unde id accidere potuerit inventurus es, si nulla ex parentibus trahuntur merita filiorum. « Sed invidendo tibi, in quadam meridie compertæ veritatis sive obumbramento ignorationis, ut loqueris insanimus. » Itane vero tanta in parvulis mala, tu qui non invides, non vides? Bonus est

[1] Sap. VII, 28. — [2] Eccli. XXII, 13.

Deus, justus est Deus : extranea prorsus mali est nulla natura, quæ nostræ naturæ secundum Manichæos credatur admixta : unde sunt, non dico in moribus, sed in ipsis ingeniis cum quibus nascuntur tanta hominum mala, si non est humana origo vitiata, non est massa damnata? Quid quod homo fatuitatis expers et ab invidiæ stimulis alienus, ipsam sic describis invidiam, ut in tua descriptione hoc vitium et peccatum appareat et pœna peccati? An non est peccatum diabolicum invidia? An non est pœna peccati, quæ « Protinus ipsum de quo oritur vexat auctorem? » Hæc verba tua sunt : et tamen diuturna loquacitate visus tibi es acutissime disputasse : « Unum idemque vitium peccatum pœnamque peccati esse non posse. » Sed forte quia invidus non es, vix tandem invidiam in alio libro videre potuisti de qua hæc diceres, et tibi pro me quia mihi non invides contradiceres.

III. Finito autem procemio, ubi etam laborasti, sicut soles, probare quod prædico, « Deum esse hominum conditorem : » mea deinde verba proponis, ubi dixi : [1] « Mundo, non Deo nasci hominem, qui de concupiscentia carnis nascitur; Deo autem nasci cum ex aqua et spiritu renascitur. » Quibus meis verbis sic insidiaris, ut asseras hinc intelligi me debere dixisse, quod ad diabolum pertineat quidquid ad mundum pertinet : quia scilicet alibi dixeram : « Eos qui de corporum commixtione nascuntur ad jus diaboli pertinere; » asserendo utique : « De potestate erui tenebrarum, cum regenerantur in Christo » Respondeo ergo calumniæ tuæ. Ita enim me vis putari appellasse mundum ad potestatem diaboli pertinentem, tanquam cœlum et terram et omnia quæ in eis sunt, vel diabolus fecerit, vel diabolus teneat. Hoc non dico, sed detestor, redarguo, et damno qui dicit. Sed hoc loco sic appellavi

[1] Lib. I. de Nupt. et Conc. cap. 19.

mundum, quemadmodum Dominus, ubi ait, « Ecce venit princeps mundi[1]. » Non enim cœli et terræ et omnium quæ per Verbum, hoc est, per eumdem ipsum Christum facta sunt, unde scriptum est, « Mundus per eum » factus est, principem voluit intelligi diabolum[2] : » sed sicut dictum est, « Mundus in maligno positus est[3]. » Et iterum, « Omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi, » quæ non est a Patre, sed ex mundo est[4]. » Non enim cœlum et terra non sunt a Patre per Filium; aut Angeli, sidera, arbusta, animalia homines non sunt a Patre per Filium, quantum quidem attinet ad ipsam substantiam qua homines sunt: sed mundi princeps est diabolus, et mundus in maligno positus est, omnes utique homines qui rei sunt damnationis æternæ, si non inde liberentur, ut non jam pertineant ad principem peccatorum, redempti eo sanguine qui in remissionem fusus est peccatorum. Huic ergo mundo, cujus princeps est de quo ait qui vicit mundum, « Ecce venit princeps mundi, et in me nihil » inveniet[5] : » huic, inquam, mundo nascitur homo, donec renascatur in eo qui vicit mundum, et in quo nihil invenit princeps mundi[6].

IV. Quis est enim mundus, de quo dicit Salvator mundi et victor mundi, « Non potest mundus odisse vos, me autem » odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera » ejus mala sunt[7]? » Numquid terræ ac maris, cœli ac siderum mala sunt opera? Sed utique mundus iste homines sunt, Nec ab isto mundo quisquam liberandus eligitur, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum, qui dedit carnem suam pro mundi vita; quod non fecisset, nisi mundum invenisset in morte. Quis est

[1] Joan. XIV, 30. — [2] Id. I, 10. — [3] I Joan. V, 19. — [4] Id. II, 16. — [5] Joan. XVI, 33. — [6] Id. XIV, 30. — [7] Id. VII, 7.

mundus de quo dicebat Judæis, « Vos de hoc mundo » estis, ego non sum de hoc mundo[1]? » Postremo quis est mundus, de quo elegit Jesus Discipulos suos, ut jam de mundo non essent, et eos de quo jam non erant, ipse mundus odisset? Sic enim loquitur Salvator mundi, lux mundi; sic, inquam, loquitur: « Hæc mando vobis, ut » diligatis invicem. Si mundus vos odit, scitote quia me » priorem vobis odio habuit. Si de mundo essetis, mun» dus quod suum erat diligeret: quia vero de mundo non » estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos » vos mundus[2]. » Si non addidisset, « Ego eligi vos de mun» do; » putari potest ita dixisse: De mundo non estis, quemadmodum de se ipso dixerat, « Ego non sum de » hoc mundo. » Neque enim et ipse fuit de mundo, et electus est inde ut non esset de mundo. Quis hoc dixerit Christianus? Nec secundum hoc enim quod homo esse dignatus est Filius Dei de mundo fuit. Quid ita? nisi quia in illo peccatum nunquam fuit, propter quod omnis homo prius mundo non Deo nascitur, et ut Deo nascatur de mundo eligitur qui renascitur ut jam non sit de mundo? Propter quod ab eo princeps mundi ejicitur foras, sicut ipse testatur, dicens: « Nunc judicium est mundi, nunc » princeps hujus mundi ejicietur foras[3]. »

V. Nisi forte eo usque vestra progredietur audacia, ut dicatis non de mundo eligi parvulos, quando baptismo ejus abluuntur, de quo dictum est, « Deus erat in » Christo mundum reconcilians sibi[4]. » Ad istam reconciliationem si negatis parvulos pertinere, negantes eos esse de mundo; qua fronte nescio vivatis in mundo. Porro si eos fatemini, cum in corpus Christi transeunt, de mundo eligi: necesse est ut ei nascantur, de quo eliguntur ut renascantur. Nascuntur enim per carnis con-

[1] Joan. VIII, 23. — [2] Id. XV, 17. — [3] Id. XI, 31. — [4] I Cor. V, 19.

cupiscentiam, renascuntur per spiritus gratiam. Illa de mundo est, hæc venit in mundum, ut de mundo eligantur qui prædestinati sunt ante mundum. Cum autem dixisset Apostolus, « Deus erat in Christo, mundum reconciliens sibi : » quomodo id faciat, mox adjunxit, atque ait : « Non reputans illis delicta eorum. » Totus ergo mundus ex Adam reus, Deo non negante manum formationis operi suo, seminibus institutis quamvis paterna prævaricatione vitiatis : et cum per Christum reconciliatur mundus, de mundo liberatur ; eo liberante qui venit in mundum, non de mundo eligendus, sed electurus ; non meritorum electione, sed gratiæ : quia reliquiæ per electionem gratiæ salvæ factæ sunt [1].

VI. Deinde propositis aliis meis verbis, ubi dixi, « Hujus concupiscentiæ reatum regeneratio sola dimittit, ac per hoc generatio trahit ; » moxque subjunxi [2], « Ergo quod generatum est regeneretur, ut similiter, quia non potest aliter, quod tractum est remittatur : » frustra identidem conaris obtegere quod superfluum baptismum putatis in parvulis, dicentes « Mysteriorum Christi gratiam multis locupletem esse muneribus. » Velitis nolitis, parvulos credere confitemini in Christum per corda et ora gestantium. Ergo et ad ipsos pertinet Dominica illa sententia : « Qui non crediderit, condemnabitur [3]. » Qua causa, qua justitia, si nullum trahunt originale peccatum ? Quod autem dicis, « Hinc potius suos approbat, quod ante proprium voluntatis obsequium, hoc quod in eis fecit beneficiorum sublimat augmentis. » Si ergo hinc suos istos approbat ; profecto illos quibus hoc non donat, non approbat suos. Porro cum et ipsi eadem causa sint ejus, quia condidit eos ; cur non et ipsos eodem

1 Rom. XI, 5. — 2 Lib. I. de Nupt. et Concup. cap. 19. — 3 Marc. XVI, 16.

modo approbat suos? Hinc de fato, vel de acceptione personarum nihil negatis. Jam ergo nobiscum gratiam confitemini. Quid est enim aliud, ubi nihil illorum est? In una igitur eademque causa, alius relinquitur justitia judicante, non fato; alius assumitur gratia præstante, non merito.

VII. Frustra omnino contenditis, nec ab originali peccato parvulos regeneratione mundari[1]. Non hoc ostendit, qui dixit, « Quicumque baptizati sumus in Christo, in » morte ejus baptizati sumus[2]. » Dicendo enim, Quicumque, non utique parvulos fecit exceptos. Quid est autem in morte Christi baptizari, nisi peccato mori? Unde etiam de ipso idem alio loco dicit, « Quod enim mor» tuus est peccato, mortuus est semel[3]. » Quod utique dictum est propter similitudinem carnis peccati : propter quod et magnum mysterium est crucis ejus, ubi et vetus homo noster simul crucifixus est, ut evacuetur corpus peccati[4]. Si ergo in Christo parvuli baptizantur, in morte ejus baptizantur. Si in morte ejus baptizantur, mortis ejus similitudini complantati peccato utique moriuntur. « Quod enim mortuus est peccato, mortuus » est semel : quod autem vivit, vivit Deo[5]. » Et quid est complantari similitudini mortis ejus, nisi quod sequitur; « Sic et vos existimate vos mortuos esse peccato, vivere » autem Deo in Christo Jesu? Numquid dicturi sumus, » peccato mortuum fuisse Jesum, quod nullum habuit » unquam? Absit. » Et tamen quod mortuus est peccato, mortuus est semel. Mors enim ejus peccatum nostrum significavit, quo utique ipsa mors accidit : cui morti mortuus, id est, ut mortalis non esset ulterius, peccato dicitur mortuus. Quod ergo ipse significavit in

[1] Rom. VI, 3. — [2] Ibid. 10. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. 10. — Ibid. 11.

similitudine carnis peccati, hoc per ejus gratiam nos agimus in carne peccati : ut quomodo ille moriendo similitudini peccati peccato mortuus prædicatur, ita quicumque in illo fuerit baptizatus, eidem rei cujus illa fuerat similitudo moriatur; et quomodo in illius vera carne vera mors fuit, sic fiat in veris peccatis vera remissio.

VIII. Totus itaque istæ Epistolæ apostolicæ locus si te ab ista pravitate non corrigit, nimis obduruisti. Quamvis enim sibi connexa sint omnia quibus ait, scribens ad Romanos, ut gratia Dei commendetur per Jesum Christum : tamen quia Epistolam totam hic recolere et pertractare non possumus, valde enim longum est ; ex isto capite quod agitur consideremus, ubi ait : Commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est [1]. Hoc tu dictum exceptis parvulis vis putari. Ubi si abs te quæram, si non sunt inter peccatores habendi, quomodo pro eis mortuus est, qui pro peccatoribus mortuus est? Respondebis non pro solis peccatoribus mortuum, quamvis sit etiam pro peccatoribus mortuus. Quod quidem nusquam legis in divinis auctoritatibus, mortuum scilicet esse Christum etiam pro eis qui nullum habuerunt omnino peccatum. Sed attende quam validis testimoniis urgearis. Tu dicis etiam pro peccatoribus mortuum : ego dico non nisi pro peccatoribus mortuum ; ita ut respondere cogaris, si nullo peccato parvuli obstricti sunt, non esse pro parvulis mortuum. Dicit enim ad Corinthios : « Quoniam unus pro » omnibus mortuus est ; ergo omnes mortui sunt, et pro » omnibus mortuus est [2]. » Nullo modo hic negare permitteris, non nisi pro his qui mortui sunt, mortuum

[1] Tractat locum Apostoli ad Rom. v, 8, 9. — [2] 2 Cor. v, 14.

fuisse Jesum. Quos igitur hoc loco intelligis mortuos: Numquid eos qui de corpore exierunt? Quis ita desipiat ut hoc sapiat? Eo modo itaque intelligimus mortuos, pro quibus omnibus unus mortuus est Christus, quomodo alibi dicit: « Et vos cum essetis mortui in delictis et præ» putio carnis vestræ, vivificavit cum illo [1]. » Ac per hoc unus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: ostendens fieri non potuisse ut moreretur nisi pro mortuis. Ex hoc enim probavit omnes mortuos esse, quia pro omnibus mortuus est unus. Impingo, inculco, infercio recusanti: accipe, salubre est, nolo moriaris. Unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Vide quia consequens esse voluit, ut intelligantur omnes mortui, si pro omnibus mortuus est. Quia ergo non in corpore, restat ut in peccato esse mortuos omnes, pro quibus Christus mortuus est, nemo neget, nemo dubitet, qui se non negat aut dubitat esse Christianum. Quapropter si nullum trahunt peccatum parvuli, non sunt mortui. Si non sunt mortui, non est mortuus pro eis, qui non est mortuus nisi pro mortuis. Tu autem jam in primo tuo libro contra nos clamans, dixisti « Christum etiam pro parvulis mortuum. » Nullo modo igitur negare permitteris eos trahere originale peccatum. Nam mortui unde, si non inde; aut propter quam mortem parvulorum mortuus est, qui non est mortuus nisi pro mortuis? Eumque tu mortuum pro parvulis confiteris. Redi ergo mecum ad illud quod ad Romanos cœperam dicere.

IX. « Commendat, inquit, suam charitatem Deus in » nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Chris» tus pro nobis mortuus est. Cum peccatores, inquit, » essemus, hoc est, cum mortui essemus, Christus pro » nobis mortuus est: multo magis justificati nunc in san-

[1] Coloss. II, 13.

» guine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim » cum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem » Filii ejus, multo magis reconciliati salvi erimus in vita » ipsius[1]. » Hoc est illud quod alibi dicitur, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi[2]. Deinde hic sequitur : « Non solum autem, sed et gloriantes in Deo, per Domi- » num nostrum Jesum Christum[3]. » Non solum, inquit, salvi, sed et gloriantes. Per quem nunc et reconciliationem accepimus. Et tanquam causa quæreretur, quare per unum Mediatorem hominem fiat ista reconciliatio : « Propter hoc, inquit, sicut per unum hominem pecca- » tum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, » et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes pec- » caverunt[4]. » Quid ergo egit lex? Ita-ne illa reconciliare non potuit? Non[5], inquit. Usque enim ad legem, peccatum in mundo fuit : hoc est, nec lex potuit auferre peccatum. Peccatum autem non deputabatur cum lex non esset. Erat quidem peccatum, sed non deputabatur, quia non cognoscebatur. Per legem enim, sicut in alio loco dicit, cognitio peccati[6]. Sed regnavit mors ab Adam, usque ad Moysen : quia nec per Moysen, id est, nec per legem regnum ejus ablatum est[7]. Regnavit autem et in his qui non peccaverunt. Quare igitur, si non peccaverunt? Audi quare : « In similitudine, inquit, prævarica- » tionis Adæ, qui est forma futuri[8]. » Dedit enim ex se formam posteris suis, quamvis peccata propria non habentibus, ut peccati paterni contagione morerentur; qui per ejus carnalem concupiscentiam gignerentur. « Sed non » sicut delictum, inquit, ita et donatio[9]. Si enim ob » unius delictum multi mortui sunt, multo magis gratia » Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in

[1] Rom. v, 8, et seqq. — [2] 2 Cor. v, 19. — [3] Rom. v, 12. — [4] Ibid. 11. — [5] Ibid. 13. — [6] Id. III, 20. — [7] Id. v, 14. — [8] Ibid. — [9] Ibid. 15.

» multis abundavit[1]. » Multo magis utique abundavit, quia in quibus abundat, temporaliter moriuntur, in æternum victuri sunt. « Et non, inquit, sicut per unum » peccantem, ita est et donum. Nam judicium quidem ex » uno in condemnationem : gratia autem ex multis delic- » tis in justificationem[2]. » Et unum quippe illud ad damnationem trahere potuit : sed gratia non hoc unum tantum, verum etiam plura, quæ superaddita sunt peccata delevit. « Si enim ob unius delictum, inquit, mors » regnavit per unum; multo magis qui abundantiam gra- » tiæ et justitiæ accipiunt, in vita regnabunt per unum » Jesum Christum[3]. » Superior repetitus est est sensus; quia multo magis in vita regnabunt, qui sine fine regnabunt; quam mors in eis regnavit, quæ cum fine regnavit. « Itaque sicut per unius, inquit, delictum in omnes ho- » mines ad condemnationem, ita et per unius justifica- » tionem in omnes homines ad justificationem vitæ[4]. » Ideo et ibi omnes, et hic omnes, quia nemo ad mortem nisi per illum, nemo ad vitam nisi per istum. « Sicut » enim per inobedientiam unius hominis peccatores con- » stituti sunt multi; ita et per unius obedientiam justi » constituentur multi. Lex autem subintravit, ut abun- » daret delictum. Ubi autem abundavit delictum, super- » abundavit gratia : ut quemadmodum regnavit pecca- » tum in morte, sic et gratia regnet per justitiam in » vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nos- » trum. »

X. Quid ergo dicemus, inquit : « Permanebimus in » peccato, ut gratia abundet? Absit[6]. » Quid enim præstitit gratia, si permanendum est in peccato? Denique sequitur et dicit : « Qui mortui sumus peccato, quomodo

[1] Rom. v, 16. — [2] Ibid. 17. — [3] Ibid. 18. — [4] Ibid. 19 21. — [5] Id. vi, 1.

» vivemus in eo[1]? » Hinc nunc diligenter attende, et quod sequitur ut intelligas intentus ausculata. Cum dixisset, « Qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus in » eo?» An ignoratis, inquit, quoniam quicumque bapti» zati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati » sumus[2]? » Hic sunt parvuli qui baptizantur, an non sunt? Si non hic sunt, falsum est ergo quod ait, « Qui» cumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ip» sius baptizati sumus : » quia non in morte illius baptizantur parvuli. Sed quoniam verum dicit Apostolus, nulli intelliguntur excepti. Nam si de solis majoribus dictum putatis, qui jam utuntur libero arbitrio, cum dicat ille, Quicumque : « Frustra vos terret Dominica » illa sententia, Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu[3], » Habetis enim magnum compendium : asseverate et hoc de solis majoribus dictum, nequaquam parvulos ista generalitate concludi. Et quid vobis est de quæstione baptismatis laborare, utrum sit vita æterna præter regnum Dei, an vita æterna privandi sint innocentes tot imagines Dei, ac per hoc æterna morte plectendæ? Si autem hoc dicere non audetis, quoniam universaliter prolata sententia est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest intrare in regnum Dei : eadem vos universitas comprimit, dicente Apostolo, « Quicumque bapti» zati sumus in Christo Jesu, in morte illius baptizati » sumus[4]. » Ergo et parvuli qui baptizantur in Christo, quoniam in morte ipsius baptizantur, peccato moriantur. Inde enim connexa sunt ista sequentia, cum superius dictum esset, Qui mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo? Nam velut quæreretur, « Quid est mori » peccato? An ignoratis, inquit, quoniam quicumque » baptizati sumus in Christo Jesu, in morte illius baptiza-

[1] Rom. v, 2. — [2] Ibid. 3. — [3] Joan. III, 5. — [4] Rom. VI, 3.

sumus? » Hinc probans quod supra dixerat, « Si mortui » sumus peccato, quomodo vivemus in eo? » ut qui se non ignorarent in morte Christi baptizatos, cum baptizarentur in Christo, scirent etiam se mortuos esse peccato; quia nihil est aliud in morte Christi baptizari, nisi peccato mori. Hoc diligentius exponens adjungit, et dicit: « Consepulti ergo sumus illi per baptismum in mortem, » ut quemadmodum surrexit Christus a mortuis per glo» riam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. » Si enim complantati sumus similitudini mortis ejus, » sic [1] et resurrectionis erimus: hoc scientes, quia vetus » homo noster simul crucifixus est, ut evacuetur corpus » peccati, ut ultra non serviamus peccato. Qui enim » mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem mor» tui sumus cum Christo, credimus quia simul vivemus » cum illo, scientes quia Christus surgens ex mortuis jam » non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod » enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod » autem vivit, vivit Deo. Ita et vos existimate vos mor» tuos quidem esse peccato, vivere autem Deo in Christo » Jesu [2]. » Si ergo peccato non moriuntur parvuli, procul dubio in Christi morte non baptizantur. Si in Christi morte non baptizantur, non in Christo baptizantur. Quicumque enim baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus. In Christo autem baptizantur, peccato ergo moriuntur. Cui peccato quæso te, nisi quod originale traxerunt? Argumentationes hominum conticescant. « Dominus novit cogitationes hominum, quoniam vanæ » sunt [3]. » Abscondit hæc a sapientibus et prudentibus, et revelavit ea parvulis [4]. Si tibi christiana fides displicet, apertius confitere: nam christianam fidem aliam non

[1] *Forte* sed et ut infra n. 13. — [2] Rom. vi, 4, et seqq. — [3] Psal. xciii, 11. — [4] Matth. xi, 25.

potes invenire. Unus homo est ad mortem, unus ad vitam. Ille tantum homo, iste Deus et homo. Per illum est mundus inimicus factus Deo : per istum mundus reconciliatur Deo electus ex mundo. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic et in Christo omnes vivificabuntur. « Sicut portavimus imaginem terreni, portemus et » imaginem ejus qui de cœlo est [1]. » Hæc stabilimenta fidei christianæ qui subvertere nititur, stantibus eis ipse subvertitur.

XI. Prorsus quod in libro meo dixi, cui resistis, vernm est : « Nam quod dimissum est in parente, ut trahatur in prole, miris quidem modis fit, sed tamen fit : et quia modus ipse non facili ratione indagatur, nec sermone explicatur, ab infidelibus non creditur [2]. » Quibus verbis meis insidiaris mendaciter, quasi dixerim, « Nec ratione comprehendi, nec sermone explicari ; » subtrahens inde quod dixi, « Non facili sive ratione sive sermone. » Aliud est nulla, quod tu dicis ; aliud est non facili, quod ego dixi : ubi quid aliud quam calumniosus appares ? Sed etsi nulla ratione indagetur, nullo sermone explicetur : verumtamen est quod antiquitus veraci fide catholica prædicatur et creditur per Ecclesiam totam [3] ; quæ filios fidelium nec exorcizaret, nec exsufflaret, si non eos de potestate tenebrarum, et a principe mortis erueret ; quod in libro meo, cui velut respondes, a me positum est : sed id tu commemorare timuisti, tanquam ipse ab orbe toto exsufflandus esses, si huic exsufflationi qua princeps mundi et a parvulis ejicitur foras, contradicere voluisses. Frustra te intorques argumentationibus vanis, non adversus me, sed adversus communem matrem spiritalem ; quæ non te aliter peperit, quam sicut jam non

[1] I Cor. XV, 22 et 49. — [2] Lib. I. de Nuptiis et Concup. cap. 19. — [3] Ibid. 20.

vis ut pariat; contra cujus viscera satis acutis telis tibi videris armatus, de justitia Dei contra justitiam Dei, de gratia Dei contra gratiam Dei colligens argumenta. Tunc enim est Dei vera justitia, si grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum non sit injustum[1]. Quomodo autem non est injustum jugum grave, si nullum est in parvulis malum, propter quod juste jugo premantur gravi? Tunc est vera Dei gratia, si hoc rebus exhibeat, quod verbis sonat. Quomodo autem hoc facit, si eum exsufflat in quo novit non esse quod pellat, si eum lavat in quo novit non esse quod abluat?

XII. Numquid vel tibi vel quibuslibet consectaneis tuis aliquid dicere videreris, si quantum sit, (ut ex ea natum necesse sit renasci, non reatum sit necesse damnari,) malum concupiscentiæ carnis, sanctitate mentis cogitare possetis: et quid conferat gratia, cum reatum ejus absolvit, quo faciebat originaliter hominem reum, quando fit in illo plena remissio peccatorum; quamvis ipsa remaneat, contra quam regenerati spiritus concupiscat, aut bene usurus hoc malo in minore certamine, aut omnino non usurus in majore certamine? Inest enim sensus hujus mali, dum reluctatur atque cohibetur. Reatus autem ille, qui sola regeneratione dimittitur, quemadmodum cum inesset non sentiebatur; ita ejus oblatio fide creditur, non carne vel mente sentitur. Ideo in hujus rei obscuritate te jactas, et adversus veritatem quæ ostendi hominum maxime carnalium sensibus non potest, quanto magis ut putas acriter, tanto magis infideliter pugnas.

XIII. Sed,

> Verte omnes te te in facies et contrahe, quidquid
> Sive animis, sive arte vales[2].

[1] Eccli. XL, 3. — [2] Æneid. Virg. lib. XII, vers. 891 et 892.

« Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte » ipsius baptizati sumus[1]. » Ergo verum est nos mortuos esse peccato in morte Christi, quæ fuit sine peccato : ac per hoc et majores et parvuli. Neque enim illi et non isti, aut isti et non illi : sed quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte illius baptizati sumus. « Conse» pulti ergo sumus illi per baptismum in mortem. Non » sine parvulis : quoniam quicumque baptizati sumus in » Christo Jesu, in morte illius baptizati sumus. Ut quem» admodum surrexit Christus a mortuis per gloriam Pa» tris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim » complantati fuimus similitudini mortis ejus, sed et » resurrectionis erimus. Hic sunt et parvuli complantati » similitudini mortis ejus[2]. » Hoc enim ad omnes pertinet quicumque baptizati sumus in Christo Jesu. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est. Quorum vetus homo nisi quicumque baptizati sumus in Christo[3]. Hic itaque agnoscamus et parvulos, quia et ipsos baptizatos non negamus in Christo. Et ut quid simul crucifixus est vetus homo noster? « Ut evacuetur, » inquit, corpus peccati, ut ultra non serviamus pecca» to[4]. » Propter hoc corpus peccati, misit Deus Filium suum in similitudine carnis peccati[5]. Qua igitur impudentia negamus etiam parvulos corpus habere peccati, cum hoc quod dicit, omnium sit quicumque baptizati sumus in Christo? Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. « Si autem mortui sumus cum Christo, credi» mus quia simul etiam vivemus cum Christo : scientes, » quia Christus surgens ex mortuis jam non moritur, » mors ei ultra non dominabitur. Quod enim mortuus » est peccato, mortuus est semel; quod autem vivit, vi» vit Deo. Ita et vos, inquit, existimate vos mortuos esse

[1] Rom. VI, 3. — [2] Ibid. 4, 5. — [3] Ibid. 6. — [4] Ibid. — [5] Id. VIII, 3.

» peccato ; vivere autem Deo in Christo Jesu[1]. » Quibus hoc dicit? evigilas-ne, et attendis? Eis utique quibus dicebat, Si autem mortui sumus cum Christo, Et qui sunt hi, nisi quibus dixerat, Vetus homo noster simul crucifixus est, ut evacuetur corpus peccati? nisi quibus dixerat, Complantati sumus similitudinem mortis ejus? nisi quibus dixerat : Consepulti sumus ergo illi per baptismum in mortem? Et hoc quibus, vel de quibus dixerat, lege superiora verba, quibus hæc cuncta connexa sunt, et invenies : An ignoratis quoniam quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte illius baptizati sumus? Et cum hoc diceret, probare quid voluit? Lege adhuc paulo superius, et invenies : Si mortui sumus peccato, quomodo vivemus in eo? Aut ergo agnoscite parvulos in baptismate mortuos esse peccato, et fatemini habuisse cui morerentur originale peccatum; aut aperte dicite non eos in morte Christi baptizatos, cum baptizarentur in Christo; et Apostolum mendacii redarguite, dicentem, Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte illius baptizati sumus.

XIV. Ego hæc arma cœlestia, quæ vincunt Cœlestium, non dimitto : his fidem meam sermonemque committo. Argumenta quæ profertis, humana sunt : hæc munimenta divina sunt. Delicta quis intelligit? Numquid ideo delicta non sunt[2]? Ita et originale delictum quod in parente regenerato remittitur, et tamen transit in prolem, et manet nisi et ipsa regeneretur, quis intelligit? Numquid ideo non est delictum? Unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Quo corde, quo ore, qua fronte parvulos mortuos negatis, pro quibus Christum mortuum non negatis? Si non est pro eis Christus mortuus, ut quid baptizantur? Quicumque enim baptizati sumus in Christo Jesu, in morte illius baptizati

[1] Rom. VI, 7, et seqq. — [2] Psal. XVI, 13.

sumus. Si autem etiam pro eis mortuus est, qui unus pro omnibus mortuus est; ergo mortui sunt et isti cum omnibus. Et quia in peccato mortui sunt, moriuntur et peccato ut vivant Deo, quando renascuntur ex Deo. Quod si explicare non possim, quomodo vivus generet mortuum[1] : (mortuus enim peccato parens, et vivens Deo, generat tamen in peccato mortuum, nisi et ipse peccato regeneratione moriatur, et vivat Deo;) numquid ideo falsum est, quia explicari verbis vel non potest, vel difficillime potest? Tu nega, si audes natum mortuum, pro quo Christum non negas mortuum. « Unus enim pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt[2]. » Verba sunt apostolica; sed arma sunt nostra, quibus tamen si repugnare nolis, intelligis quod sine dubitatione credendum est etiam si non intelligas. Homo enim qui spiritaliter natus, carnaliter gignit, utrumque habet semen, et immortale unde se gaudeat vivum, et mortale unde generet mortuum. Cui vivificando nullo modo necessaria Christi mors esset, nisi mortuus natus esset. Unus enim pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt. Nec eos de ista morte excitatis, quos mortuos non esse clamatis : sed ne vivant potius impeditis, quando in eorum parentibus fidem, qua una possunt reviviscere, impiorum argumentorum machinis oppugnantis.

XV. Sed jam veniamus ad prolixam et operosam disputationem tuam[3], qua illud quod quantulæcumque similitudinis gratia in re ad perspiciendum difficili adhibendum putavi, de olea scilicet, quod ejus semen degeneret in oleastrum, refutare molitus es : prius affirmans, « Quod ei rei quæ per se defendi non potest, nihil suffragentur exempla. » Cur ergo Apostolus, mox ut pro-

[1] Vide lib. 2. de Peccatorum Meritis, cap. 9. — [2] 2 Cor. v, 14. — [3] Lib. 1. de Nupt. cap. 19.

posuit quæstionem quomodo resurgant mortui, quo autem corpore veniant, continuo rem incognitam et inexpertam exemplo probare suscepit, adjungens, « Stulte, tu quod » seminas non vivificatur, nisi moriatur[1]; » etc. Quod quidem exemplum et huic rei de qua agitur, non omni modo est inconveniens. Purgatur enim a palea triticum, sicut homo a peccato, et tamen inde cum palea nascitur alterum.

XVI. Quid est autem quad de crocodilo dicere voluisti, » Solum esse in omnibus animalibus, cui superiores mandibulas moveri Albinus affirmat; et ignem, cum sit omnibus exitio, salamandræ esse ludibrio? Nonne ista contra vos potius protulisti, quando invenitur aliquid unde monstretur esse possibile quod generaliter negabatur. Cum ergo vos generaliter negaveritis, posse gignentes in prolem trajicere quod non habent ipsi; si fuerit inventum quod possit hoc facere, ita superamini, sicut ille qui dixerat, non posse animalia nisi inferiores movere mandibulas, invento crocodilo sine ambiguitate superatur; et qui dixerat nullum animal in igne vivere; demonstrato quod de salamandra perhibetur, sine ambiguitate convincitur. Cum igitur definis « Naturalia per accidens non converti; » si vel unus quispiam fuerit inventus, qui vitiatus aliquo casu cum eodem vitio genuerit filium, factumque sit proli naturale quod parenti accidens fuit; nempe tua definitio ista frustrabitur. Item cum definis, « Parentem quod ipse non habet, in suam prolem non posse transmittere, nonne definitio etiam ista destructur, cum tibi fuerint demonstrati nati homines integerrimis omnibus membris ex his parentibus, qui nonnulla membra perdiderant? Audiebamus a majoribus nostris, qui se id nosse ac vidisse dicebant, Fundanium Carthaginis

[1] 2 Cor. xv, 36.

rhetorem, cum ipse accidenti vitio luscus esset, luscum filium procreasse. Quo exemplo evertitur illa tua sententia, qua dicis, « Naturalia per accidens non converti, » Accidens quippe fuit in patre, quod factum est in filio naturale. Illam vero alteram, qua dicitis, « Parentes in filios ea quæ non habent ipsi non posse transfundere, » alius Fundanii filius, quod maxime usitatum est, cum duobus oculis de lusco natus evertit, et innumerabiles qui nascuntur oculati de parentibus cæcis. Transmittendo quippe in eos quos gignunt quod ipsi non habent, vos potius quam suos filios sibi similes esse demonstrant, qui tam fuistis in vestris definitionibus cæci.

XVII. Sane cum ea quæ ad rem non pertinent multum loqueris, dixisti aliquid unde me quiddam quod ad rem pertinet admoneres, ubi aisti, « Curiositatem quod comprehenderit, minus solere mirari; et adversus eam divinitus fuisse provisum, ut multa de terra innumeris discreta proprietatibus gignerentur. Et re vera hæc est utilitas occultorum operum Dei; ne prompta vilescant, ne comprehensa mira esse desistant. Unde et Scriptura dicit : « Sicut ossa in ventre prægnantis, ita non agnoscis » opera Dei quæcumque faciet universa[1]. » Recte itaque et ipse dixisti, contra curiositatem quæ minus solet mirari quod potuerit comprehendere, incomprehensibilia esse opera Dei. Cur ergo humana opinatione conaris evertere, quod minus vales in divina ratione comprehendere? Ego quidem, non (ut tu calumniaris) dixi, « Nulla ratione comprehendi posse; » sed dixi, « Facili ratione non posse. » Verumtamen quid si contra vitium curiositatis humanæ, cui solent, ut ipse commemoras, comprehensa vilescere, etiam hoc Deus quemadmodum multa, sic occultare voluit, ut id investigare atque comprehendere

[1] Eccle. XI, 5.

humana conjectura non possit; ideo-ne contra Ecclesiam matrem vestram ratiunculis vestris quasi parricidalibus pugiunculis debetis armari, ut vim sacramenti ejus occultam, qua purgandos concipit parvulos, quamvis de purgatis parentibus natos, tanquam ossa in ventre prægnantis, non contrectando, sed laniando quæratis? Nisi autem sermonis longitudine nollem fatigare lectorem; jam te mille rerum generibus, quarum incomprehensibilis ratio contra usitatas naturæ vias quasi per deserta opaca repit, obruerem; in quibus etiam degenerantia semina, non quidem in dissimillimum genus, (quia nec oleaster sic est ab olea discretus ut vitis, sed in quamdam, si dici potest, similem dissimilitudinem, sicuti viti est labrusca dissimilis, quæ tamen de semine vitis gignitur, multa monstrarem. Et cur non credamus hoc ideo voluisse Creatorem, ut crederemus etiam semen hominis posse vitium de gignentibus trahere, quod in eis a quibus gignitur non sit: ut ad ejus gratiam, qua homines eruuntur a potestate tenebrarum et in regnum illius transferuntur, etiam baptizati cum suis parvulis currerent; sicut tecum cucurrit pater[1] sanctus, nesciens eidem gratiæ quam esses futurus ingratus?

XVIII. Sed naturæ scrutator acerrimus limites ejus invenis, et regulas figis, dicens, « Per rerum naturam fieri non posse, ut illud probentur tradere parentes, quo caruisse creduntur. Quod si tradunt, inquis, non amiserunt. » Istæ sunt Pelagianæ definitiones, quas lecto ad religiosæ memoriæ Marcellinum, quod commemoras, opusculo nostro, jam respuere debuisti[2]. Prior enim Pelagius de parentibus fidelibus dixit, « Non eos potuisse in posteros transmittere, quod ipsi minime habuerunt. »

[1] Memorius Juliani pater fuit. — [2] Lib. 3, de Peccat. Merit. et Remiss., cap. 3, 8 et 9.

Sed quam sit falsum, exemplis evidentissimis perdocetur, quorum aliqua supra dixi, unde est et hoc quod etiam nunc dicam. Quid enim præputii retinet circumcisus, de quo præputiatus tamen gignitur, et quod jam non est in homine, trahitur in hominis semine? Nec ob aliud credendum est, antiquis patribus hoc divinitus fuisse præceptum, ut octavo die circumciderent parvulos ad significandam regenerationem quæ fit in Christo, qui post diem septimum sabbati, quo die jacuit in sepulcro, traditus propter delicta nostra[1], sequenti, id est, octavo in hebdomadibus die resurrexit propter justificationem nostram. Quod sacramentum circumcisionis in figura præcessisse baptismatis, quis vel mediocriter sacris Litteris eruditis ignoret; cum apertissime de Christo dicat Apostolus, « Qui est caput omnis principatus et potes» tatis, in quo etiam circumcisi estis circumcisione non » manu facta, in expoliatione corporis carnis, in circum» cisione Christi, consepulti ei in baptismo, in quo et con» surrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit il» lum a mortuis, et vos cum essetis mortui in delictis et » præputio carnis vestræ, vivificavit cum illo, donans » nobis omnia delicta[2]. » Hujus ergo circumcisionis non manu factæ, quæ nunc fit in Christo, similitudo præmissa est illa circumcisio manu facta, quæ data est Abrahæ.

XIX. [Non enim dici potest, Præputium corpus est, hoc autem quod trahitur in origine, vitium : et illo quidem abscisso, vim ejus tamen nequaquam tolli potuisse de semine; hoc vero vitium quod non est corpus, sed accidens, cum indulgentia sit remissum, in semine non potuisse residere : hoc, inquam, a quovis callidissimo dici non potest, cum auctoritatem divina superetur, qua ipsa

[1] Rom. IV, 25. — [2] Coloss. II, 10, et seqq.

pars corporis ob hoc jussa est amputari, ut hoc vitium purgaretur. Quod nisi esset in semine, ad parvulos, quibus circumcisione illa corporis auferendum est, nullatenus perveniret: neque si minime pervenisset, indigeret, ullatenus hac corporis circumcisione semoveri. Cum autem parvulus proprium nullum habeat omnino peccatum; restat ut nullum eidem aliud auferatur nisi originale illo remedio sine quo perit anima ejus de populo suo; quod sub justo Deo non fieret, nisi esset culpa qua fieret. Quæ quoniam propria nulla est: restat ut sole originis vitiatæ sit culpa.]

XX. Ecce circumcisus tradit nascenti de se, quo caruit in se. Quid est ergo quod dicis, « Per rerum naturam fieri non posse, ut illud homines probentur tradere, quo caruisse creduntur? » Bonum est præputium, non est malum, quia Deus illud fecit, sicut de oleastro copiosissime disputasti. Respondetur tibi : Bonus est oleaster in rerum natura, sed in mysteriorum Scriptura malum significat : sicut lupi, sicut vulpes, sicut sus lota in volutabris cœni, sicut canis conversus ad suum vomitum : in rerum natura bona sunt omnia, sicut oves; « Omnia » quippe Deus fecit bona valde :» sed in sanctis libris lupi malos significant, oves autem bonos. Nec secundum id quod sunt, sed secundum id quod significant, de illis similitudines damus, quando de bonorum malorumque differentia disputamus. Sic et præputium quoniam particula est humani corporis, quod totum est bona substantia, utique bonum est per naturam, sed malum significat per figuram, cum die octavo circumcidi præcipitur parvulus, propter Christum, in quo sicut Apostolus dicit[1], circumcisi sumus circumcisione non manu facta, quam sine dubio præfiguravit circumcisio manu facta. Præ-

[1] Coloss. II, 11.

putium itaque non est peccatum, sed significat peccatum, et maxime originale; quia per ipsum membrum est origo nascentium, per quod peccatum dicti sumus natura filii iræ: nam et ipsum membrum natura proprie dicitur. Proinde circumcisio carnis non solum illam quasi generalem sententiam vestram sine ambiguitate subvertit, qua dicitis, « Per rerum naturam fieri non posse, ut quo ipse caruit, tradat proli parens: » verumetiam quia præputium peccatum significat, et invenitur in nascente, quod jam non erat in parente; profecto originale peccatum quod jam remissum est parentibus baptizatis, manere demonstrat in parvulis, nisi et ipsi baptizentur, id est, spiritali circumcisione mundentur: vosque convincit esse verissimum quod negatis; quia et ipse parvulus, de quo dictum est: « Peribit anima ejus de populo suo, si octavo » die non fuerit circumcisus[1], » invenire sub justo judice cur pereat non potestis, negantes originale pecatum.

XXI. Relinquamus sylvas oleastrorum, et montes vel Africanos vel Italos olivarum; nec interrogemus agricolas, qui cum tibi aliud, mihi aliud forte responderint, neutros possumus celeri exploratione convincere, si ad hoc experiendum seminetur arbor

Tarda venit, seris factura nepotibus umbram[2].

Habemus oleam, non Africanam, non Italam, sed Hebræam; cui nos qui fuimus oleaster, insitos esse gaudemus. Illi oleæ data est circumcisio, quæ nobis solvit istam sine disceptatione quæstionem. Trahit præputium proles, quod jam non habet parens; caruit, et tamen tradidit; amisit, et tamen transmisit: et hoc præputium peccatum significat. Ergo et ipsum potest in parentibus interire, et tamen ad filios pertransire. Attestetur etiam

[1] Gen. XVII, 14. — [2] Virg. Georg. II, vers. 58.

ipse infans, et tacens dicat, Peritura est anima mea de populo meo, si non fuero circumcisus octavo die : qui ergo et originale malum diffitemini, et justum Deum fatemini, quid precaverim dicite. Huic infanti tacite clamanti quoniam loquacitas vestra nulla rationabili voce respondet, voces potius vestras apostolicis nobiscum vocibus jungite. Quæ sint enim ex parentibus, vel utrum sint etiam alia contagia peccatorum, liberum nobis est quærere; sive sit facile, sive difficile, sive impossibile reperire : per unum tamen hominem in hunc mundum intrasse peccatum, et per peccatum mortem, et ita in omnes homines pertransisse, in quo omnes peccaverunt[1]; aliter nobis fas esse non existimemus accipere, nisi ut omnes mortuos esse credamus in primi hominis peccato, pro quibus mortuus est Christus, et omnes mori peccato quicumque baptizantur in Christo.

XXII. Sed in aliis verbis meis, quæ velut refellenda interponis disputationi tuæ, dicis, « Me vulgum tibi excitare conatum ; » quoniam dixi[1], « Fidem non dubitare christianam, quam novi hæretici oppugnare cœperunt, et eos qui lavacro regenerationis abluuntur, redimi de diaboli potestate; et vos qui nondum tali regeneratione redempti sunt, etiam parvulos filios redemptorum, sub ejusdem diaboli esse potestate captivos, nisi et ipsi eadem gratia redimantur. » Quod ut apostolico testimonio comprobarem, « Ad omnes ætates dixi pertinere illud, de quo Apostolus loquitur, beneficium Dei[2] : Qui eruit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii charitatis suæ[3]. » Si hac sententia contra vos vulgus movetur, nonne hinc te potius oportet advertere, ita esse vulgatam et apud omnes confirmatam istam catholicam fidem, ut nec notitiam possit fugere popularem?

[1] Rom. v, 12. — [2] Lib. I. de Nupt. cap. 20. — [3] Coloss. I, 13.

Necesse quippe fuerat, quidquid in parvulis suis ageret, quod attinet ad mysteria christiana, omnes nosse Christianos. Cur autem dicis, « Quod certaminis singularis oblitus in vulgum refugerim ? » Quis tibi promisit meum singulare certamen ? Ubi, quando, quomodo, quibus præsentibus quibus arbitris ? « Oblato, sicut loqueris, placuit componi fœdere bellum[1], ut pugnas omnium contentio nostra dirimeret ? » Absit ut mihi apud catholicos arrogem, quod te tibi apud Pelagianos arrogare non pudet. Unus sum e multis, qui profanas vestras novitates ut possumus refutamus, sicut unicuique nostrum Deus partitus est mensuram fidei[2]. Antequam essem natus huic mundo, et antequam essem renatus Deo, multa catholica lumina vestras futuras tenebras redarguendo prævenerunt : de quibus jam duobus superioribus libris meis quanta potui manifestatione disserui. Habes quo te avoces, si te adversus catholicam fidem adhuc insanire delectat.

XXIII. Nec nomine « Sellulariorum opificum » derideas membra Christi : memento quia infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia[3]. Quid est autem « Quod eis cum ostendere cœperis, in me acerbiores fient ? » Mentiri eis noli, et non fient. Ego enim non eos, sicut calumniaris, « Assevero peculium diaboli, » quos redemptos Christi sanguine scio : « Nec diabolo conjugia, » in quantum conjugia sunt, « Ulla transcribo ; » nec « Eum genitalium commentor artificem ; » nec « Excitatorem virorum nisi ad illicita, » nec « Fœcundatorem mulierum, » nec « Conditorem assero parvulorum. » Hæc ergo quæ a me aliena sunt, si eis de me dixeris, mentieris : et si quisquam eorum tibi credens acerbior in me fuerit factus, deceptus poterit esse, non doctus. Ii vero qui et utrumque nostrum, et fidem catholicam sciunt, discere

[1] Virg. Æneid. 12. vers. 109. — [2] Rom. XII, 3. — [3] I Cor. I, 27.

abs te aliquid nolunt; sed cavent potius, ne auferas quod noverunt. Multi quippe sunt in eis, qui non solum præter me, verumetiam priores me ista didicerunt, quæ vester novus error oppugnat. Cum ergo non eos ipse fecerim, sed invenerim hujus quam negatis socios veritatis, quomodo eis ego sum auctor hujus quem putatis erroris?

XXIV. « Explica, inquis, quomodo peccatum personæ illi juste possit ascribi, quæ nec voluit peccare, nec potuit. » Aliud est perpetratio propriorum, aliud alienorum contagio peccatorum, quantum quidem ad suæ cujusque vitæ pertinet actionem. Nam si vos sententiam rectam in vestrum tortum sensum torquere nolletis, audiretis Apostolum hoc breviter explicantem, qui unum dixit fuisse in quo omnes peccaverunt. In illo uno mortui sunt omnes ut moreretur alius unus pro omnibus. « Unus enim pro » omnibus mortuus est : ergo omnes mortui sunt, pro » quibus Christus mortuus est [1]. » Nega igitur Christum etiam pro parvulis mortuum, ut eximas eos de numero mortuorum, hoc est, de contagio peccatorum. « Quî fieri potest, inquis, ut res arbitrii conditioni seminum misceatur? » Si fieri non posset, non esset unde parvulos nondum de corpore egressos mortuos diceremus. Quia si Christus et pro ipsis mortuus est, ergo et ipsi mortui sunt : quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Audis-ne, Juliane? Hæc Apostoli verba, non mea sunt. Quid a me quæris : « Quo sit factum modo, » cum videas factum esse quocumque modo, si Apostolo credas aliquo modo, qui de Christo et de his pro quibus mortuus est Christus, mentiri potuit nullo modo?

XXV. Potest autem dici Deus ab alio, quales estis, per-

[1] 2 Cor. v, 14.

verso, sed errore diverso ; potest prorsus dici Deus, quod nos sentire de parvulis dicis : « Ad inimici sui lucrum semper industrius ; quia eos quos novit, non ad tempus sub diabolo futuros, sed cum illo semper arsuros, non desiuit creare, nutrire, vestire, eisque pertinacissima iniquitate peccantibus vitam salutemque subministrare. Sed facit hoc Deus quomodo sciens bene uti et bonis et malis ; cujus majestatis usibus non solum eos quos premit aut decipit, sed nec se ipsum malignitatis, ullius arte diabolus subtrahit. Ac per hoc non pertinent ad diabolum, qui eruuntur de diaboli potestate : qui vero ad eum pertinent, in Dei, sicut ipse, sunt potestate.

XXVI, Quam vanum est igitur, quod acutule te dixisse arbitraris, quasi asseramus : « Hoc inter se fœdus iniisse diabolum et Deum, ut quidquid perfunditur, Deus ; quidquid nascitur, diabolus sibi vindicet : ea tamen lege, sicut dicis, ut ipsam commixtionem quam diabolus instituit, Deus obnoxia virtute fœcundet. » Prorsus nec instituit diabolus commixtionem ; quoniam esset et si nemo peccasset : sed ita esset, ut tua ibi suscepta vel nulla esset, vel inquieta non esset : nec obnoxia virtute, se libera et potentisima Deus fœcundat uteros fœminarum, etiam vasa diabolica parituros. Sicut enim hominibus malis, ita et seminibus ex origine vitiatis, in quibus bona est ab illo creata substantia, incrementum, formam, vitam, salutemque largitur gratuita bonitate, nulla necessitate, insuperabili potestate, irreprehensibili veritate. Cum ergo utrumqne in potestate sit Dei, et quod perfunditur scilicet, et quod nascitur, a cujus potestate alienus nec ipse diabolus invenitur, tu duo ista quomodo posuisti? Utrum melius esse voluisti nasci quam perfundi ? An melius esse perfundi, quia ibi est et nasci ? Non enim perfundi poterit qui natus non fuerit. An utrumque æqua lance per-

pendis? Si nasci putas esse melius, regenerationi spiritali facis injuriam; cui generationem carnalem sacrilego errore præponis. Non enim frustra crederis noluisse dicere, quod renascitur, sed « Quod perfunditur : » ut quoniam diabolum et Deum quasi partes inter se fecisse per nostrum sensum demonstrare cupiebas, partem Dei faceres verbi vilitate viliorem. Potuisti enim dicere quod renascitur; potuisti, quod regeneratur; potuisti postremo, quod baptizatur : hoc enim verbum ex Græco Latina consuetudo sic habet, ut non soleat alibi nisi in sacramento regenerationis intelligi. Nihil horum dicere voluisti, sed elegisti verbum, quo fieret contemptibile quod dicebas. Nemo enim legentium præferre posset natum renato, vel regenerato, vel baptizato : sed facile putasti natum præferri posse perfuso. Si autem quantum distat cœlum a terra, tanto melius est perfundi ut portetur hominis imago cœlestis, quam nasci ut portetur hominis imago terreni [1]; evanuit jam tua ista invidiosa partitio. Neque enim mirandum est, si cœlestis hominis imaginem, quæ sacra perfusione suscipitur, sibi vindicat Deus; imaginem vero terreni hominis terrena labe sordentem sinit esse sub diabolo : donec ad suscipiendam cœlestis hominis imaginem renascatur in Christo.

XXVII. Porro si perfundi et nasci æquali abs te pensantur examine; ut ideo parvuli nondum renati non credantur esse sub diabolo, ne partes æquales inter se Deus et diabolus facere videantur, si Deus sibi perfusos, diabolus autem vindicat natos : profecto quia secundum istum sensum tantum valet perfundi quantum valet nasci, superfluum persuadetis esse perfundi; quoniam, quod tantumdem valet, sufficit nasci. Et tamen agimus gratias, quia non hoc putatis. Non enim ad regnum Dei natos,

[1] 1 Cor. xv, 49

nisi perfundantur, admittitis: atque ita perfundi multo melius judicatis esse quam nasci. Jam itaque vobis ipsi reddite rationem, ne putetis indignum, ut qui non admittuntur in regnum Dei, sint sub illo qui cecidit de regno Dei; et qui non habent vitam, sint sub illo qui perdidit vitam. Non autem habere parvulos vitam, nisi habeant Christum, (quem procul dubio habere non possunt, nisi induerint eum, eo modo quo scriptum est: « Quotquot » in Christo baptizati estis, Christum induistis[1]: ») non ergo eos habere vitam nisi habeant Christum, Joannes evangelista testatur dicens in Epistola sua, « Qui habet » Filium, habet vitam; qui non habet Filium, vitam non » habet[2]. » Merito ergo intelliguntur mortui qui non habent vitam, pro quibus est Christus mortuus ut habeant. « Unus enim pro omnibus mortuus est, ergo omnes mor- » tui sunt[3]. » Ideo autem mortuus est, sicut legitur ad Hebræos, ut per mortem evacuaret eum qui potestatem habebat mortis[4], id est, diabolum. Quid ergo mirum, si parvuli, quandiu mortui sunt, antequam incipiant eum habere qui mortuus est pro mortuis, sub eo sunt qui potestatem habet mortis?

XXVIII. Enumeras quæ fides vere non dubitet Christiana; in quibus ea commemoras, quæ pene omnia prædicamus et nos, et de quibus nullo modo dubitandum esse censemus; usque adeo ut etiam illud quod dicis: » Sine opere liberi arbitrii nullum hominis esse posse peccatum, » verum esse fateamur. Non enim et hoc esset peccatum, quod originale traheretur, sine opere liberi arbitrii, quo primus homo peccavit, per quem peccatum intravit in mundum, et in omnes homines pertransiit[5]. Quod autem dicis: « Alienis peccatis alterum obnoxium

[1] Galat. III, 27. — [2] I Joan. V, 12. — [3] 2 Cor. V, 14. — [4] Hebr. II, 14. — [5] Rom. V, 12.

non teneri : » interest quatenus recte possit intelligi. Neque nunc ago, quod peccavit David, et pro peccato ejus tot hominum millia ceciderunt[1]. et quod de anathemate contra interdictum quia usurpavit unus, in eos qui hoc non fecerant, nec factum fuisse noverant, vindicta processit : alia disputatio est, neque nunc tenere nos debet, de hoc genere peccatorum sive pœnarum. Parentum autem peccata modo quodam dicuntur aliena, rursus modo quodam reperiuntur et nostra : aliena quippe proprietate sunt actionis, nostra sunt autem contagione propaginis. Quod si falsum esset, profecto grave jugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum nullo modo justum esset[2].

XXIX. Quod autem Apostolum dixisse commemoras, « Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi[3]. ut reportet unusquisque propria corporis sui prout gessit, sive bonum sive malum : quomodo in parvulis accipis? Utrum et ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, annon? Si non manifestabuntur, quid te adjuvat ista sententia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur causa? Si autem manifestabuntur, quomodo reportat eorum quisque quod gessit, qui nihil gessit; nisi quia pertinet ad eos, quod per corda et ora gestantium, sive credunt, sive non credunt? « Propria corporis sui » enim dixit, quod ad unumquemque in se ipso jam viventem pertinet. Nam quomodo reportat bonum, ut intret in regnum Dei, si hoc reportat quisque quod gessit; nisi quia pertinet ad parvulum etiam quod per alterum gessit, id est, credidit? Sicut itaque quod credidit, pertinet ad eum, ut reportet bonum, hoc est, percipiat Dei regnum : sic ad eum pertinet etiam, si non credidit, ut reportet condemnationis

[1] 2 Reg. xxiv, 1-15, et Josuë. vii, 1-5. — [2] Eccli. xl, 1. — [3] 2 Cor. v, 10.

judicium; quia evangelica est et ipsa sententia: « Qui non « crediderit, condemnabitur[1]. » Et Apostolus dicendo: « Omnes nos manifestari oportet, ut recipiat unusquisque » prout gessit, sive bonum, sive malum[2]; » nihil voluit intelligi medium. Vide ergo quam importune nolis parvulum de alieno peccato reportare malum, et velis eum de alieno recte facto reportare bonum, non qualecumque, sed Dei regnum. Alienum quippe opus est cum credit per alterum, sicut alienum opus fuit cum peccavit in altero. Nec nos dubitamus quia baptismate delictum omne mundetur, sed renascendo quisque mundatur. Quod ergo non adimit nisi regeneratio, non cessat trahere generatio.

XXX. Sane dicendo « Concupiscentiam non usquequaque animo rebellem, procul dubio confiteris rebellem: et supplicium non fateris, quo adversus te ipsum bellum geris? « Dicatur, inquis, parvulorum creator Deus talium, quales Dei manibus digni sunt; et addis, id est, innocentium. » Nonne te pietate et Dei laudatione vincere videtur, qui dixerit etiam pulchra et sana opera decere manus Dei? Et tamen multi deformes multi morbidi, multi horridi monstrosique nascuntur; nec ideo illam totam substantiam, omnesque partes ejus, et quidquid in ea substantialiter existit et vivit, potuit creare nisi bonus et verus Deus.

XXXI. Jubes « Ut asseram, quemadmodum in Christo, id est, in virtute ejus creatos parvulos sibi audeat diabolus vindicare. » Tu assere, si potes, quomodo sibi, non obscure, sed aperte vindicet parvulos, quos immundi spiritus vexant. Si ei traditos dicis: videmus ambo supplicium, tu dic meritum; ambo cernimus pœnam, tu qui nulla mala merita dicis ex parentibus trahi, cum Deum justum ambo fateamur, demonstra ista pœna dig-

[1] arc, XVI, 16. — [2] 2 Cor. V, 10.

nam, si potes, in infantibus culpam. An vero non agnoscis etiam hoc ad illud grave jugum pertinere, quod est super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium[1]? Sub quo jugo diversis cladibus ita conteritur genus humanum, ut appareat hoc quod ex filiis iræ fiunt homines tanquam pignore accepto filii misericordiæ, in futurum sæculum præparari: in hoc autem sæculo a die ortus usque in diem obitus, etiam ipsos sub eodem gravi jugo conteri. Qandoquidem etiam baptizati parvuli inter alia mala vitæ hujus nonnunquam et istos dæmonum patiuntur incursus; quamvis eruti de potestate tenebrarum, ne ab eis trahantur in supplicium sempiternum.

XXXII. Iterum dicis, quod jam quidem dixisti, atque respondi, sed etiam nunc non debeo præterire, « Quod cum Deus parvulis nihil de proprio tam boni quam mali merentibus gloriam regenerationis attribuit, hoc ipso eos ad suam curam, ad suum jus, ad suum dominium pertinere docet, quod eorum voluntatem ineffabilis prævenit beneficii largitate. » Quid igitur eum offenderunt, quos pariter innocentes, mundos, a se ad imaginem suam creatos, innumerabiles ab isto munere alienat, nec eorum voluntatem hujus ineffabilis prævenit beneficii largitate, separans tot imagines suas a regno suo? Si hoc eis non erit malnm, non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, et tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum ejus, a quo ad ipsius imaginem creantur, nihil-ne mali de hac ipsa separatione patientur? Postremo ubilibet sint, quomodolibet sint sub Deo judice, qui nec fato premitur, nec personarum acceptione corrumpitur; in illius regni felicitate non erunt, ubi erunt qui pariter nihil boni malive

[1] Eccli. XL, 1.

meruerunt. Sed si nihil meruissent mali, nunquam privarentur in communi causa communione tanti boni. In eis ergo, ut sæpe diximus, iræ vasis notas facit, secundum Apostolum, Deus divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ[1], ne glorientur tanquam de meritis vitæ suæ, cum cognoscunt hoc sibi justissime reddi potuisse, quod vident reddi paribus consortibus mortis suæ.

XXXIII. Si ergo recte vis sapere, etiam de parvulis sape quod ait Apostolus de Deo Patre: « Qui eruit nos » de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii » charitatis suæ[2]. » Et illud alterum: « Fuimus enim et » nos aliquando natura filii iræ, sicut et cæteri[3]. » Omnes enim eruuntur de potestate tenebrarum et filii iræ erant, qui peccato moriuntur. Omnes autem ut Deo vivant, peccato moriuntur, qui in morte Christi baptizantur. Omnes porro in morte ejus baptizantur, quicumque baptizantur in Christo. Ergo quia et parvuli baptizantur in Christo, peccato moriuntur, et a potestate tenebrarum, ubi natura filii iræ fuerant, eruuntur. Quod autem dicis, « Ubi ait Apostolus, natura filii iræ, posse intelligi, prorsus filii iræ[4]: » nonne hinc admoneri debuisti, antiquam contra vos defendi catholicam fidem; quia non fere invenitur Latinus codex, si non a vobis nunc incipiat emendari, vel potius in mendum mutari, ubi non natura sit scriptum? Quod utique cavere debuit interpretum antiquitas, nisi etiam fidei hæc esset antiquitas, cui vestra cœpit resistere novitas.

XXXIV. Sed homo egregius, in grege non vis esse vulgari. Rursus enim sententiam vulgi respuis, post tanta, quibus eum reddita ratione adversus me concitaveras gravius, quam in te fuerat concitatus. Sed nimirum tua

[1] Rom. IX, 23. — [2] Coloss. I, 13. — [3] Ephes. II, 3. — [4] Vide Hieronymum in ipsum locum.

disputata considerans, nihil te talibus argumentis apud populum in catholicæ fidei veritate et antiquitate fundatum agere potuisse vel posse sensisti. Unde ad eum spernendum contumacia rursus ora convertis, ejusque partes quibus constat, non immerito vobis Christianorum infensissima multitudo, singillatim describendo et deridendo percurris, in quibus et[1] « Auditoriales scholasticos tangis, et dicis contra me clamaturos, O tempora, o mores[2] ! » et tamen vulgi judicium reformidas, ubi tam clamosos tibi suffragatores invenire potuisti, qui Tullianis me vocibus territent; quod « Aliunde quam unde totum est, esse putem genitalem corporis partem. » Quibus ego cum retulero, Non hoc dico, mentitur : libidinem culpo, non membra; vitium denoto, non naturam : iste autem qui mihi apud vos calumniatur, audet in Ecclesia Christi ante magistrum in cœlo sedentem recitare libidinis laudem; quod ei recitandum, si vobiscum studeret, magistrorum nemo proponeret, ne offenderet omnium vestrum pudorem. Nonne alia in te Tulliana vere convenientia verba convertent, dicentes tibi, « Ex hac parte pudor pugnat, abs te petulantia; hinc continentia, illinc libido[3]. »

XXXV. Nescio quos etiam quasi desertores dogmatis vestri ad fidem catholicam conversos arguis vel reversos. Quos tamen significasti ita te metuere, ut eorum nomina exprimere non auderes; ne forte audientes abs te sua falsa crimina, mox tibi, si non vera, certe credibiliora reponerent. Quod quidem quicumque sunt isti, si graviter sapiunt, non facerent, et parcerent tibi secundum Apostolum, non reddentes maledictum pro maledicto[4]. Tu autem saltem illum monentem ne dedigneris audire, de

[1] Supra lib. 2. cap. ultim. — [2] Orat. I. in Catil. et act. 6. in Verrem. — [3] Cicero oratio. 2. in Catilinam. — [4] I Petr. III, 9.

cujus litteris exclamare te libuit, « O tempora, o mores? » Saltem, inquam, ipsum audi, « Ut quantum a rerum turpitudine abes, (si tamen abes,) tantum te a verborum libertate sejungas; et ea in alteros ne dicas, quæ cum tibi falso objecta sint, erubescas. » Talia te sane in istos nescio quos dixisse qui legunt, sciant, qualia in aliquibus omnino non novimus, quos in proposito continentiæ recessisse a Pelagianis hæreticis novimus. Tui vero vel tuæ quales sint nihil mea interest, quos tu vel quas tu sic fallis, ut dicas me definire, « Nec in carioso quidem corpore libidinem posse frenari. » Imo qui frenari posse et frenari oportere decerno, ideo malum intelligo. Quod qui negat malum, viderit quomodo habeat bonum, cui repugnantem, velit nolit, fatetur frenandam esse libidinem. Ego itaque non solum a senibus, verum et a juvenibus dico libidinem posse frenari : sed multum miror a continentibus libidinem posse laudari.

XXXVI. Quis autem nostrum dicit, « Malum hoc quod parvuli originaliter trahunt, sine substantia in qua est, aut esse posse, aut unquam fuisse? » Quod tanquam dicamus, ita quæris dialecticos judices, et irrides vulgum, quasi ad ipsum te judicem adducam, a quo judicari ista non possunt : quæ tu si non didicisses, Pelagiani dogmatis machina sine architecto necessario remansisset. « Si » vis vivere, noli amare sapientiam verbi, qua evacua» tur crux Christi[1]. » Quomodo de aliis substantiis in alias substantias vel bonæ vel malæ transeant qualitates, non migrando, sed afficiendo, jam libro superiore tractavimus. Si vulgi spernis judicium, illos judices intuere, quos tibi duobus prioribus meis libris luculentissima in Ecclesia Christi, præditos auctoritate proposui.

XXXVII. Quale est autem, quod beatæ memoriæ Zo-

[1] 1 Cor. 1, 17.

simum Apostolicæ sedis episcopum, ut in tua pravitate persistas, prævaricationis accusas? Qui non recessit a suo præcessore Innocentio, quem tu nominare timuisti; sed maluisti Zosimum, quia egit primitus lenius cum Cœlestio: quoniam se in his sensibus vestris[1], » Si quid displiceret, paratum esse dixerat corrigi, et Innocentii litteris consensurum esse promiserat.

XXXVIII. Memento sane quemadmodum de constituendo episcopo dissentionem populi Romani insultabundus objectas (4). Quod abs te quæro, utrum homines sua fecerint voluntate. Quod si negas, quomodo liberum defendis arbitrium? Si autem fateris, quomodo eum vocas « Ultionem Dei, » atque a vestro dogmate exorbitas, dum putari divinitus vindicatus affectas? An tandem aliquando concedis, quod obstinatissima contentione negaveras, occulto Dei judicio fieri, ut in ipsis hominum voluntatibus inveniatur aliquid, quod et peccatum sit et pœna peccati? Hoc enim nisi in ista tua sententia sapuisses, nullo modo factum hominum ultionem Dei esse dixisses. Sed quando ante annos plurimos tale ibi quiddam de beato Damaso et Ursicino contigit, nondum Pelagianos Ecclesia Romana damnaverat.

XXXIX. Dicis, « Me quoque ipsum innovasse sensus meos, et initio conversionis meæ hoc sensisse quod tu. » Sed fallis, aut falleris, sive calumniando his quæ nunc dico, sive non intelligendo, vel potius non legendo ea quæ tunc dixi. Nam ego per unum hominem in mundum intrasse peccatum[2], et per peccatum mortem, et ita in omnes homines pertransisse, in quo peccaverunt omnes; ab initio conversionis meæ sic tenui semper, ut teneo. Extant libri quos adhuc laïcus recentissima mea conversione conscripsi, etsi nondum sicut postea sacris Litteris

[1] Lib. de Pecc. origin. cap. 6, 7 et 23. — [2] Rom. v, 12.

eruditus, tamen nihil de hac re jam tunc sentiens, et ubi disputandi ratio poposcerat dicens, nisi quod antiquitus discit et docet omnis Ecclesia : in has videlicet magnas manifestasque miserias, in quibus homo vanitati similis factus est[1], ut dies ejus sicut umbra prætereant, et sit universa vanitas omnis homo vivens[2], merito peccati originalis genus humanum fuisse collapsum; unde non liberat nisi qui dixit, « Veritas liberabit vos[3] : » et, « Ego sum veritas[4] : » et, « Si vos Filius liberaverit, » tunc vere liberi eritis[5]; » Non enim a vanitate nisi veritas liberat; sed secundum gratiam, non secundum debitum; per misericordiam, non per meritum. Sicut enim judicii fuit ut vanitati subjiceremur : ita misericordiæ est ut veritate liberemur, et ipsa bona merita nostra non nisi Dei dona esse fateamur.

XL. Jam nunc illam tuam discutiamus calumniam, qua « Me dixisse criminaris, baptizatos ex parte mundari. Quod melius dicis meis sermonibus apparere : » eosque sermones meos, quibus hoc apparere posse asseveras, considerandos in tua disputatione proponis. Ago gratias, nempe isti sunt[6]; « Carnis, inquam, concupiscentia non est nuptiis imputanda, sed toleranda. Non enim est ex naturali connubio veniens bonum, sed ex antiquo peccato accidens malum. Propter hanc ergo fit, ut etiam de justis et legitimis nuptiis filiorum Dei, non filii Dei, sed filii sæculi generentur : quia et hi qui generant, si jam regenerati sunt, non ex hoc generant quo filii Dei sunt, sed ex quo adhuc filii sæculi. Dominica quippe sententia est : Filii hujus sæculi generant et generantur[7]. Ex quo itaque sumus adhuc filii hujus sæculi, exterior homo noster corrumpitur, ex hoc et hujus sæculi filii ge-

[1] Psal. CXLIII, 4. — [2] Id. XXXVIII, 6. — [3] Joan. VIII, 32. — [4] Id. XIV, 6. — [5] Id. VIII, 36. — [6] Lib. I, de Nupt. cap. 17 et 18. — [7] Luc. XX, 34.

nerantur[1] : ex quo sumus filii Dei, interior renovatur de die in diem. Quamvis et ipse exterior per lavacrum sanctificatus sit, et spem futuræ incorruptionis acceperit, propter quod et templum Dei merito dicitur : sed hoc non solum propter præsentem sanctificationem[2], sed propter illam spem dictum est, de qua dicitur, Et nos ipsi primitias habentes spiritus ingemiscimus[3], adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Si ergo redemptio corporis nostri secundum Apostolum expectatur, profecto quod expectatur adhuc speratur, nondum tenetur. » Nihil habent hæc verba mea quod non in se baptizatus agnoscat, qui cum Apostolo dicit, Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus. Unde et alibi ait : « Etenim qui sumus in hac habitatione, ingemiscimus gra» vati[4]. » Quo pertinet etiam illud, quod in libro Sapientiæ legimus. « Corpus enim corruptibile aggravat animam, » et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitan» tem[5]. » Sed tu tanquam in cœlo jam inter Angelos immortaliter habitans, verba infirmitatis et mortalitatis irrides ; et ea exponens non secundum meum sensum, sed secundum dolum tuum, dixisse me affirmas, « Quod gratia non perfecte hominem novum faciat. » Non hoc dico : attende quod dico. Gratia perfecte hominem novum facit; quandoquidem et ad corporis immortalitatem plenamque felicitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfecte innovat hominem, quantum attinet ad liberationem ab omnibus omnino peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab omnibus malis, et ab omni corruptione mortalitatis, qua nunc corpus aggravat animam. Unde est gemitus, quem suum quoque confitetur Apostolus dicens, « Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus[6]. » Sed ad illam

[1] 2 Cor. IV, 16. — [2] 1 Cor. III, 16. — [3] Rom. VIII, 23. — [4] 2 Cor. V, 4. — [5] Sap. IX, 15. — [6] Rom. VIII, 23.

quoque perfectionem quæ speratur, eodem baptismate, quod hic accipitur, pervenitur. Non autem omnes filii sæculi filii sunt diaboli, quamvis omnes filii diaboli filii sint sæculi. Sunt enim etiam filii Dei, qui tamen adhuc filii sunt sæculi; propter quod et conjugio copulantur: « Sed filios Dei carne non gignunt, quia et ipsi ut essent » filii Dei, non ex carne, non ex sanguine, non ex volun- » tate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati » sunt[1]. » Sanctificatio ergo per baptismum etiam nunc confertur et corpori, non tamen nunc corruptio ejus aufertur, quæ ipsam quoque aggravat animam. Et ideo quamvis casta sint corpora, cum desideriis peccati membra non serviunt, propter quod ad templum Dei pertinere cœperunt: est tamen quod gratia in tota ista ædificatione perficiat, quandiu caro concupiscit adversus spiritum ut motus malos qui refrenandi sunt incitet[2], et spiritus adversus carnem ut sanctitas perseveret.

XLI. Quis autem nescit quod nobis egregius doctor inculcas, « Ideo dici carnem concupiscere, quia carnaliter anima concupiscit? » Non enim sine anima ulla potest esse carnis concupiscentia. Nam utique concupiscere viventis sentientisque naturæ est: ita ut non desit concupiscentia, quam spadonum quoque castitas frenet; minus quidem laboriosa, quia ubi materiam de qua operetur non invenit, minus adversus eam libido consurgit: est tamen, pudiceque comprimitur, ne concumbendi quamvis irritus ipse conatus, in eam turpitudinem veniat, propter quam Calligonum Valentiniani junioris eunuchum gladio novimus ultore punitum, meretricis confessione convictum. Neque enim et in libro Ecclesiastico adhiberetur inde similitudo, atque diceretur, « Videns oculis » et ingemiscens, quasi spado complectens virginem et

[1] Joan. I, 13. — [2] Galat. V, 17.

» suspirans[1] : » nisi et ipsi moverentur concupiscentiæ carnalis affectibus, licet destituti carnis effectibus. Motibus igitur suis anima quos habet secundum spiritum, adversatur aliis motibus suis quos habet secundum carnem : et rursus motibus suis quos habet secundum carnem, adversatur aliis motibus suis quos habet secundum spiritum : et ideo dicitur, caro concupiscere adversus spiritum, et spiritus adversus carnem[2]. Sed propter hoc et de ipsa anima dictum est, « Renovatur de die in diem[3]. » Neque enim ipsa in sanctitate non proficit, cum magis magisque minuit eas quibus non consentit carnales cupiditates. Jam baptizatis quippe dicebat Apostolus, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. Ibi et fornicatio, et mala concupiscentia, et avaritia nominatur. Quomodo ergo mortificat jam baptizatus fornicationem, quam non jam perpetrat, et secundum te « Nec habet aliquid quod mortificet[4] ? » Quomodo, inquam, obtemperat Apostolo dicenti, Mortificate fornicationem; nisi cum desideria ejus quibus non consentit expugnat, quæ in bene proficientibus, et omnino non fornicantibus, nec consensione, nec opere, etsi non desunt, tamen quotidie minuuntur? Hoc agitur in templo Dei, quando adjuvante Deo igitur quod præcipit Deus. Opera spiritus eriguntur, opera carnis mortificantur. « Si enim » secundum carnem vixeritis, inquit, moriemini : si au» tem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. » Et ut scirent se hoc non facere nisi gratia Dei, continuo subdidit, « Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt » Dei[5]. » Ac per hoc quicumque aguntur Dei spiritu, ipsi facta carnis mortificant spiritu.

XLII. Habent ergo jam baptizati quid agant in se ip-

[1] Eccli. xxx, 21. — [2] Galat. v, 17. — [3] 2 Cor. iv, 16. — [4] Coloss. iii, 5. — [5] Rom. viii, 13.

sis; hoc est, in Dei templo, quod ædificatur hoc tempore, ut dedicetur in fine. Ædificatur autem post captivitatem, sicut hujus rei est index titulus Psalmi, ejecto scilicet foras qui captivaverat inimico[1]. In ordine quippe Psalmorum, quod mirum videri potest, prior est Psalmus dedicationis domus, et posterior ædificationis. Sed dedicationis ideo prior est; quia illam domum cantat, de qua ejus architectus ait, « Solvite templum hoc; et » in tribus diebus exsuscitabo illud[2]. » Iste autem posterior, quando domus ædificabatur post captivitatem, Ecclesiam prophetavit. Denique et sic incipit: « Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra[3]. » Nemo igitur ita desipiat, ut unumquemque baptizatum ideo existimet jam esse perfectum, quia dictum est: « Templum Dei sanctum est, quod estis » vos[4]. » Et, « Nescitis quia corpora vestra templum in » est Spiriritus sancti, quem habetis a Deo[5]? » Et in alio loco, « Nos enim templum Dei vivi sumus[6]. » Et cætera hujusmodi. Jam enim hoc vocatur; et cum ædificatur, mortificantur hic membra nostra, quæ sunt super terram. Quamvis enim jam peccato mortui, Dei vivamus[7]: est tamenquod in nobis mortificemus, ut non regnet peccatum in nostro mortali corpore, ad obediendum concupiscentiis ejus; a quibus nos solvit, ne his essemus obnoxii, plena atque perfecta remissio peccatorum: et remanserunt in nobis cum quibus gerantur bella castorum. Ex his est et illa qua pudicus bene utitur conjugatus: sed cum bene fit, de malo nascitur bonum non sine malo; et ideo renascitur, ut liberetur a malo. Quod enim Deus creat et homo generat, profecto bonum est in quantum homo est: sed ideo non sine malo, quia sola re-

[1] Psal. xcv, 1. — [2] Joan. ii, 19. — [3] Psal. xcv, 2. — [4] 1 Cor. iii, 17. —[5] 2 Cor. vi, 19.—[6] Id. vi, 16.— [7] Coloss. iii, 5, et Rom. vi, 11 et 12.

generatio solvit a malo, quod trahit generatio de primo magnoque peccato.

XLIII. Sic autem incredibile vis videri, « Quod in utero baptizatæ, cujus corpus est templum Dei, formatur homo futurus sub diabolo, nisi Deo renascatur ex Deo : » quasi non majoris admirationis sit, quod Deus et ubi non habitat operatur [1]. Non enim habitat in corpore subdito peccatis : et tamen operatur hominem in utero meretricis. Attingit enim ubique propter suam munditiam [2], et nihil inquinatum in eum incurrit. Et quod multo est mirabilius, aliquando adoptat in filium, quem format in utero immundissimæ fœminæ; et aliquando non vult esse suum filium, quem format in utero suæ filiæ. Ille quippe ad baptismum nescio qua provisione pervenit; iste repentina morte non pervenit. Atque ita Deus, in cujus potestate sunt omnia, facit esse in Christi consortio, quem formavit in diaboli domicilio; et non vult esse in regno suo, quem formavit in templo suo. Aut si vult, cur non facit quod vult? Non enim quod soletis de majoribus dicere, Deus vult, et parvulus non vult. Certe hic ubi fati nulla est immobilitas, nulla fortunæ temeritas, nulla personæ dignitas, quid restat nisi misericordiæ veritatisque profunditas? Ut sciamus, et ex hoc incomprehensibili comprehendamus juxta duos homines, unum per quem peccatum intravit in mundum, alterum qui tollit peccatum mundi, omnes filios concupiscentiæ carnalis undecumque nascantur, ad jugum grave filiorum Adam merito pertinere [3]; et ex in omnes filios gratiæ spiritalis undecumque nascantur, ad jugum suave filiorum Dei sine merito pervenire. Proinde conditionem suam gerit, qui in alterius corpore, quod est templum Dei, ita construitur, ut non ideo sit et ipse

[1] Sap. I, 4. — [2] Id. VII, 24, 25. — [3] Eccli. XL, I.

templum Dei, quia ædificatur in templo Dei. Matris quippe corpus ut esset templum Dei, gratiæ beneficium est, non naturæ : quæ gratia non conceptione, sed regeneratione confertur. Nam si ad matris corpus id quod in ea concipitur pertineret, ita ut ejus pars deputaretur ; non baptizaretur infans, cujus mater baptizata est aliquo mortis urgente periculo, cum eum gestaret in utero. Nunc vero cum etiam ipse baptizatur, non utique bis baptizatus habebitur. Non itaque ad maternum corpus cum esset in utero pertinebat : et tamen creabatur in templo Dei, non templum Dei. Ita in fœmina fideli creatus est infidelis, et in eum parentes infidelitatem trajecerunt, quam non habebant quando ex ipsis natus est, sed tunc habebant quando et ipsi similiter nati sunt. Trajecerunt ergo, quod jam non erat in eis, propter semen spiritale quo regenerati sunt; sed erat in eorum carnali semine, quo eum generaverunt.

XLIV. Quamvis itaque sacro baptismate sanctificetur et corpus; ad hoc tamen sanctificatur, ut per remissionem peccatorum non solum præteritis peccatis omnibus, verumetiam ipsi quæ inest carnis concupiscentiæ non sit obnoxium ; cui necesse est obnoxius omnis homo nascatur, etiam moriturus obnoxius, si non renascatur. Ubi ergo me audisti sive legisti dicentem : « Non innovari homines per baptismum, sed quasi innovari ; non liberari, sed quasi liberari ; non salvari, sed quasi salvari, » Absit ut ego inanem dicerem gratiam lavacri illius, in quo renatus sum ex aqua et spiritu, qua liberatus sum a reatu omnium peccatorum, vel quæ nascendo traxeram, vel quæ male vivendo contraxeram : qua liberor ut sciam ne intrem in tentationem a concupiscentia mea abstractus et illectus, atque ut exaudiar dicens cum consortibus

meis, « Dimitte nobis debita nostra [1]. » qua liberabor ut spero, in æternum, ubi jam nulla lex in membris meis repugnet legi mentis meæ [2]. Non igitur ego inanem facio Dei gratiam : sed tu ejus inimicus inanem quæsisse videris jactantiam, ut in tuam disputationem introduceres Epicurum [3] : « Qui negavit esse corpus deorum, sed tanquam corpus; nec sanguinem, sed tanquam sanguinem ; » et hac occasione de philosophorum litteris ad rem quæ inter nos agitur non pertinentibus, tanto ineptius quanto velut doctius delirares. Quis autem nostrum dicit : « Quid quid in præsenti sæculo agitur, esse culpandum ; » cum hic ipse Christus tanta egerit bona, sed ut nos erueret de præsenti sæculo malo?

XLV. Quam porro diligenter et congruenter exponas apostolicum testimonium, ubi ait : « Spe salvi facti sumus [4], » et cætera usque ad Redemptionem corporis nostri, » operæ pretium est intueri. Dicis enim quod « Illa resurrectio non peccata dimittat aliquorum, sed expurget merita singulorum. Reddit enim unicuique, inquis, secundum opera sua » nec tamen dicis, secundum quæ opera sua regnum Dei parvulis reddat. Et peccata quidem nulla remittuntur in regno : sed si nulla remitterentur in judicio illo novissimo, puto quod Dominus non dixisset de quodam peccato, « Non remittetur neque in hoc sæ» culo, neque in futuro [5]; » quando sibi remitti sperabat latro ille, qui dicebat, « Memento mei cum veneris in » regnum tuum [6]. » De qua re. quoniam profundissima quæstio est, non est modo præcipitanda sententia. Cur autem in regno nulla peccata remittit Deus filiis suis, nisi quia non invenit quod remittat? Non enim poterunt ibi esse peccata ubi spiritus, non dico non consentit concu-

[1] Matth. VI, 12.— [2] Rom. VII, 23.— [3] Cicero lib. 3. de Natura deorum. — [4] Rom. VIII, 24. — [5] Matth. XII, 32. — [6] Luc. XXIII, 42.

piscentiæ carnis, sed nec concupiscit adversus carnem, quia nec caro adversus eum; illa ineffabili salute perfecta, quæ nunc non fit in baptismo, ubi remittuntur quidem cuncta peccata, sed remanet carnalium concupiscentiarum mala, cum quibus post baptismum, si tamen proficiunt, exerceant sive conjugati gloriosa, sive continentes gloriosiora certamina : quod et ipse confiteris; sed nescio qua miseria, quando pro veritate loqueris, tunc te ipse non audis.

XLVI. Describens quippe illam summam resurrectionis felicitatem, dicis « Neminem jam ibi justorum lividum facere corpus suum et servituti subjicere; neminem humiliare animam suam stratis duris et pædore membrorum. » Responde ergo cur hic ista faciat, qui omni malo in baptismate caruit, cur audet lividum facere templum Deis? Nonne membra ejus membra sunt utique templi Dei? Cur ergo non suavi odore, sed pædore templi ejus, aut invitat præsentiam, aut impetrat misericordiam, aut placat iram ejus? Nihil-ne mali castigat, domat, vincit, opprimit in templo Dei, etiam livore et pædore ipsius templi Dei? Nonne attendis, nonne perspicis, quia tam vehementer corpus suum persequens, si nihil ibi persequitur quod displicet Deo, frustra persequendo templum ejus facit injuriam magnam Deo? Quid tergiversaris, quid cunctaris apertius confiteri? Illud profecto, illud est quod iste, cujus livorem pædoremque prædicas, in sua carne persequitur, unde dicebat Apostolus, « Scio quia non ha» bitat in me, hoc est, in carne mea bonum [1]. » Quam vocem baptizati esse cur negas, cum opera vocis hujus in livore corporis et membrorum pædore cognoscas? Neque enim hæc sancti, vel Dei flagellis, vel ab inimicis tolerant patiendo, sed ipsi sibi ingerunt continendo. Et

[1] Rom. VII, 18.

ut quid hoc, nisi contra carnis concupiscentiam spiritu concupiscendo? Quod nimirum et ipse sensisti. Cum enim describens felicitatem futuræ vitæ, addidisses atque dixisses : « Nemo conviciis felicem impudentiam, nemo maxillas palmis, nemo subjiciet terga verberibus; nec conflare studebit de infirmitate virtutem; nec cum inopia frugalitas, nec cum mœroribus magnanimitas : » quare dicere noluisti, nec cum carnis concupiscentia castitas? sed festinasti sensum concludere, atque dixisti : « Nec patientia cum dolore luctabitur; » nihil aliud commemorans nisi quod forinsecus irruens fortitudine toleratur, non quod intus se commovens castitate comprimitur. An forte nos arguis tarditatis, qui non intellexerimus, hoc te jam significasse superius, cum de livore corporis diceres et labore ac pædore membrorum? Quando enim non ab hoste, sed a se ipso affligitur fortis, in ipso intus est qui vincendus est hostis.

XLVII. Memento sane non te exposuisse cur Apostolus dixerit : « Adoptionem expectantes[1], » qui jam in lavacro regenerationis fuerat adoptatus. Iterum dicis : « Quod carnem suam nullus oderit. » Quis enim hoc negat? Sed tamen disciplinæ rigore asseris conterendam. Iterum ergo pro veritate loqueris, et audire te non vis. Cur enim caro conteritur a fidelibus, si nihil remansit in baptismo quod adversus spiritum concupiscat? Cur, inquam, conteritur a se ipso templum Dei, si nihil ibi est quod resistat Spiritui Dei? Non autem tantum inesset, verum et graviter obesset, nisi reatus quo nos obstrinxerat, per remissionem peccatorum solutus esset. Solvitur ergo per indulgentiam, quia tenebat in noxa : conteritur per continentiam, ne vincat in pugna. Agitur itaque ne obsit, donec ita sanetur ut non sit. Quapropter dimittun-

[1] Rom. VIII, 23.

tur in baptismate cuncta peccata, et originaliter tracta, et ignoranter vel scienter adjecta. Sed cum dicit apostolus Jacobus, « Unusquisque tentatur a concupiscentia » sua abstractus et illectus, deinde concupiscentia cum » conceperit, parit peccatum : profecto in his verbis par- » tus a pariente discernitur. » Pariens enim est concupiscentia, partus peccatum. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit; nec concipit, nisi illexerit, hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit volentis assensum. Quod ergo adversus eam dimicatur, hoc agitur, ne concipiat pariatque peccatum. Dimissis itaque in baptismo peccatis omnibus, id est, omnibus concupiscentiæ fœtibus, si illic etiam ipsa consumpta est, quomodo contra eam ne concipiat, dimicant sancti « Livore corporis, pædore membrorum, contritione carnis? » quæ verba tua sunt. Quomodo, inquam, livore, pædore, contritione templi Dei contra eam belligeratur a sanctis, si et ipsa est ablata baptismate? Manet igitur: nec ea regenerationis lavacro caruimus, si non ibi caruimus sensu, quo eam manere sentimus.

XLVIII. Quis autem ita sit imprudens atque impudens, ita procax, pertinax, pervicax, ita postremo insanus et demens, qui cum peccata mala esse fateatur, neget esse malum concupiscentiam peccatorum, etiamsi adversus eam concupiscente spiritu, peccata concipere ac parere non sinatur? Tale porro ac tam magnum malum, tantum quia inest, quomodo non teneret in morte et pertraheret in ultimam mortem, nisi et ejus vinculum in illa quæ fit in baptismo remissione peccatorum omnium solveretur? Propter hoc enim vinculum quod connectitur ex primo Adam, nec solvi potest nisi in secundo Adam; propter hoc, inquam, vinculum mortis, mortui reperiuntur in-

[1] Jacob. I, 14.

fantes, non ista morte notissima quæ a corpore animam separat, sed ea morte qua tenebantur omnes, pro quibus mortuus est Christus. « Scimus enim, ait Apostolus, » (quod a nobis sæpissime repetendum est), quoniam » unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: » et pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt, jam non » sibi vivant, sed ei qui pro omnibus mortuus est, et re» surrexit [1]. » Illi ergo vivunt, pro quibus ut vivant, mortuus est qui vivebat. Quod apertius ita dicitur : Illi sunt a mortis vinculo liberi, pro quibus mortuus est inter mortuos liber [2]. Vel sic multo apertius: Illi sunt liberati a peccato, pro quibus mortuus est qui nunquam fuerat in peccato. Et cum semel sit mortuus, tamen pro unoquoque tunc moritur, quando in ejus morte, quantælibet ætatis fuerit, baptizatur : id est, tunc ei proderit mors ejus qui fuit sine peccato, quando in ejus morte baptizatus mortuus fuerit etiam ipse peccato, qui mortuus fuerat in peccato.

XLIX. Ingeris Apostoli testimonium, ubi ait, « Nolite » errare, neque fornicarii, neque simulacris servientes [3], » cætera, quibus commemoratis, concludit quod regnum Dei non possidebunt. Sed agunt talia qui concupiscentiæ, quam laudas, motibus ad mala et turpia quæque consentiunt. Quod ergo ait, « Et hæc quidem fuistis, sed » abluti estis, sed sanctificati estis [4] : » mutatos eos dixit in melius, non ut ea carerent, quod in hac vita fieri non potest; sed ut ei non obedirent, quod in bona vita fieri potest; atque ut ab eo, quo erant vinculo ejus obnoxii, liberatos se esse cognoscerent, quod nisi regeneratione fieri non potest Tu autem, qui putas, « Quod si malum esset concupiscentia, careret ea qui baptizatur, » multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod

[1] 2 Cor. v, 14. — [2] Psal. LXXXVII. 6. — [3] 1 Cor. vi, 9. — [4] Ibid. 11.

planius ita dicitur : Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. Numquid enim caret corruptione corporis? An non est malum quod aggravat animam? et erravit qui dixit : « Corpus enim corruptibile aggravat animam[1]? Nunquid caret ignorantiæ malo, per quod a nescientibus innumerabilia perpetrantur mala? An parvum malum est, per quod homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei? De baptizatis nempe dicebat Apostolus, Animalis « homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei; stultitia est » enim illi, et non potest scire, quoniam spiritaliter dijudi» catur[2]. » Deinde paulo post, « Et ego, inquit, fratres, non » potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnali» bus : quasi parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, » non escam. Nondum enim poteratis : sed nec adhuc » quidem potestis; adhuc enim estis carnales. Cum enim » sint inter vos æmulatio et contentio, nonne carnales es» tis, et secundum hominem ambulatis[3]? » Vide quæ dicat mala de ignorantiæ malo venientia. Et puto quod non de catechumenis ista dicebat. Parvuli quippe in Christo quomodo essent, nisi jam renati essent? Quod si nondum credis, quid eis post pauca dicat, attende : « Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habi» tat in vobis[4]? » An adhuc dubitabis, vel negabis, non eos potuisse esse templum Dei, in quo habitaret Spiritus Dei, nisi baptizatos? Saltem ergo illud respice quod eis dixit : « Numquid in nomine Pauli baptizati estis[5]? » Non igitur caruerant tanto ignorantiæ malo in lavacro regenerationis, ubi tamen omnibus caruerant sine dubitatione peccatis. Et per hoc ignorantiæ malum templo Dei, in quo habitabat Spiritus Dei, stultitia erant quæ sunt Spiri tus Dei[6] Sed de die in diem si proficerent, et in quod

[1] Sap. IX, 15. — [2] I Cor. II, 14. — [3] Id. III, 1. — [4] Ibid. 16. — [5] Id. I, 13. — [6] Id. II, 14.

pervenerant in eo ambularent, sana profecto accedente doctrina minueretur hoc malum. Credamus etiam non tantum minui, verumetiam in hac vita posset consumi: tamen post baptismum; numquid in baptismo? Concupiscentiam vero quis ambigat in hac vita posse minui, non posse consumi?

L. Horum itaque malorum præteritus omnis reatus sacro fonte diluitur. Remittuntur ergo in renascentibus, minuuntur in proficientibus. Ignorantia minuitur veritate magis magisque lucente; concupiscentia minuitur charitate magis magisque fervente. Nihil boni horum duorum est a nobis. Non enim spiritum hujus mundi accepimus [1], sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Ex hoc autem concupiscentia pejor est quam ignorantia, quia ignorantia sine concupiscentia minus peccat; concupiscenia vero sine ignorantia gravius peccat. Et nescire malum, non semper est malum: concupiscere autem malum, semper est malum. Bonum quoque ipsum utiliter aliquando ignoratur, ut opportune sciatur: nullo autem modo fieri potest, ut carnali concupiscentia bonum hominis concupiscatur: quandoquidem nec ipsa proles libidine corporis, sed voluntate animi concupiscitur, quamvis non sine libidine corporis seminetur. De hac quippe agimus concupiscentia, qua caro concupiscit adversus spiritum; non de illa bona, qua spiritus concupiscit adversus carnem, et qua concupiscitur continentia, per quam concupiscentia vincatur [2]. Hac ergo concupiscentia carnis nunquam concupiscitur hominis ullum bonum, si voluptas carnis non est hominis bonum. Si autem, ut aliquo loco significasti, « Placet tibi secta Dinomachi, honestatem voluptatemque conjungens; » quod philo-

[1] I Cor. II, 12. — [2] Galat. V, 17.

sophi quoque hujus mundi qui honestiores videbantur, Scyllæum bonum esse dixerunt, ex humana scilicet natura belluinaque compactum : si hoc ergo monstrum tua opinione sectaris ; satis est nobis, quod confiteris aliam esse illicitam, aliam licitam voluptatem. Ac per hoc mala est concupiscentia quæ indifferenter utrumque appetit, nisi ab illicita voluptate licita voluptate frenetur. Hoc autem malum non in baptismate ponitur : sed baptizatis per gratiam regenerationis ab ejus obligatione jam liberis, ne ad illicita pertrahat, salubriter vincitur. Ut autem resurrectionis tempore non sit omnino in vivente corpore nec dolente, præmium est eorum qui contra eam fideliter certaverunt, qui languore sanato immortalitate beatissima vestientur. In eis vero qui non ad vitam resurgent, non feliciter, sed pœnaliter non erit : non quia tunc ab ea quisquam mundabitur, sed quia tunc malis non in delectamenta excitabitur ; sed in tormenta vertetur.

LI. Jam videamus illud excellentissimum acumen tuum, quo vidisti quemadmodum refelleres quod a me dictum est[1], « Dimitti concupiscentiam carnis in baptismo, non ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur ; quamvis autem reatu suo jam soluto, manet tamen. » Adversus hæc mea verba sic argumentaris homo acutissimus, « Tanquam ipsam concupiscentiam dixerim per baptismum reatu liberari ; » quoniam dixi « Reatu suo jam soluto : » velut suo dixerim, quo ipsa rea est, eoque soluto illa permaneat absoluta. Quod utique si sensissem, profecto eam malam esse non dicerem, sed fuisse. Ac per hoc secundum mirabilem intelligentiam tuam, quando audis in aliquo homicidii reatum solutum, non hominem, sed ipsum homicidium a reatu existimas absolutum. Sic

[1] Lib. I. de Nupt. cap. 25.

intelligat quis, nisi qui non erubescit laudare, cum qua compellitur dimicare? Et quomodo te jactas et exultas in redarguendo istam sententiam, non meam plane, sed tuam. Talia quippe dicis, qualia dicenda sunt in eos, qui per baptismum sanctificatam et fidelem factam concupiscentiam carnis affirmant in eis, in quibus regeneratis manet tamen. Sed hoc tibi potius qui eam bonam prædicas, convenit dicere: « Ut bono ejus naturali, sicut infantibus dicitis, Bonum sanctificationis accedat, » et sit carnis concupiscentia sancta Dei filia. Nos autem qui eam malam dicimus, et manere tamen in baptizatis, quamvis reatus ejus, non quo ipsa erat rea, (neque enim aliqua persona est,) sed quo reum hominem originaliter faciebat, fuerit remissus atque vacuatus; absit ut dicamus sanctificari, cum qua necesse habent regenerati, si non in vacuum Dei gratiam susceperunt, intestino quodam bello tanquam cum hoste confligere, et ab ea peste desiderare atque optare sanari.

LII. Nam si propterea dicis, nulla mala remanere in baptizatis, ne ipsa mala baptizata et sanctificata credantur; vide quanta te sequatur absurditas. Si enim quidquid est in homine quando baptizatur, baptizari et sanctificari putandum est; dicturus es et ipsa in illo baptizari et sanctificari, quæ in intestinis et vesica sunt per digestiones corporis egerenda. Dicturus es baptizari et sanctificari hominem in matris utero constitutum, si ad hoc sacramentum accipiendum gravidam necessitas cogat; et ideo baptizari jam non debere qui nascitur. Postremo dicturus es et ipsas baptizari et sanctificari febres, quando baptizantur ægroti; ac per hoc baptizari et sanctificari etiam opera diaboli: velut si mulier illa baptizaretur ante quam curaretur[1], quam Satanas in infirmitate alli-

[1] Luc. XIII, 11.

gaverit per decem et octo annos. Quid de malis ipsius animi loquar? Cogita quantum mali sit, stultitiam putare quæ sunt Spiritus Dei[1]: et tamen tales erant, quos Apostolus alebat lacte[2], non cibo. Numquid et stultitiæ illius tam magnum malum, quia non fuerat baptismate ablatum, baptizatum sanctificatumque dicturus es? Sic ergo et concupiscentia, quæ manet oppugnanda atque sananda, quamvis in baptismo dimissa sint cuncta omnino peccata, non solum non sanctificatur, sed potius ne sanctificatos æternæ morti obnoxios possit tenere, evacuatur: quia et illi qui lacte alebantur, non solido cibo, et adhuc erant animales, non percipientes quæ sunt Spiritus Dei, quoniam stultitia illis adhuc erat; si in illa mentis ætate, non carnis, de corpore exissent, in qua ætate novi homines appellabantur parvuli in Christo, nullo reatu stultitiæ illius tenerentur: quia hoc eis beneficium fuerat regeneratione collatum, ut omnium malorum, quibus et postea vel moriendo vel proficiendo fuerant exuendi, reatus continuo solveretur remissione peccatorum omnium, nondum omnium sanitate morborum. Qui tamen reatus teneat necesse est eum, qui secundum carnem generatur; quia non nisi ei remittitur, qui secundum spiritum regeneratur. A morte quippe justissimæ damnationis per unum Mediatorem Dei et hominum liberatur genus humanum, non a morte corporis tantum, sed a morte qua mortui sunt, pro quibus unus mortuus est. « Et quia pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt[3]. »

LIII. Quod vero te libuit tam multum de qualitatum differentia disputare, quia ego semel nominavi qualitatem, dicens[4]: « Non substantialiter manere concupis-

[1] I Cor. II, 14. — [2] I Id. III, 2. — [3] 2 Cor. V, 14. — [4] Lib. I. de Nupt. cap. 25.

centiam, sicut corpus aliquod aut spiritum; sed esse affectionem quamdam malæ qualitatis, sicut est languor; » ita-ne nihil ad rem pertinere non sentis? Primo enim dicis, « Me mutasse sententiam, et immemorem totius libri mei professum fuisse substantiam esse libidinem. » Re vera evoluto et enucleato libro meo non es reperturus me libidinem substantiam dixisse vel semel. Dixerunt eam quidam philosophi partem animi esse vitiosam : et utique pars animi substantia est, quia substantia est ipse animus. Sed ego ipsum vitium, quo animus vel ulla pars ejus isto modo vitiosa est, libidinem dico, ut omni vitio sanato salva sit tota substantia. Quia et illi philosophi locutione tropica mihi videntur vitiosam partem animi appellasse libidinem, in qua parte est vitium quod vocatur libido, sicut appellatur domus pro eis qui sunt in domo.

LIV. Deinde te nimis acutis dialecticorum telis incautius exercendo, nosque jactantius territando, sectam vestram lethaliter vulnerasti. Dividens quippe atque definiens vel etiam describens differentias qualitatum, inter cætera : « Tertia species qualitatis est, inquis, affectio et affectionalis qualitas. Affectio autem in qualitate ob hoc ponitur, ais, quia principium qualitatum est; cui etiam reputantur ad momentum accedentes recedentesque aut animi aut corporis passiones. Affectionalis vero qualitas, inquis, omnibus quibus evenerit, ex majoribus orta causis ita inhærescit, ut aut magnis molitionibus, aut nullis omnino separetur. » Hæc quidem satis explicasti scientibus : sed quia contemnendi non sunt, qui lecturi libros nostros disciplinæ hujus ignari sunt; quod deesse video, faciam ut a me illustrentur exemplis. Quantum ad animum attinet; affectio est timere, affectionalis qualitas timidum esse : sicut aliud est iratus, aliud ira-

cundus; aliud ebrius, aliud ebriosus: ille affectiones, istæ affectionales sunt qualitates. Quantum autem ad corpus, sicut aliud est pallens, aliud pallidus; aliud rubens, aliud rubicundus: et si qua hujusmodi, quorum plurimis desunt usitata vocabula. Cum itaque dixeris, « Affectionalem qualitatem ortam ex majoribus causis, atque ita inhærescere, ut aut magnis molitionibus, aut nullis separetur: » quando secundum eam dicitur animus malus, vel potius homo malus; nonne metuis, ne voluntas bona aut non ibi esse possit, aut valere nihil possit? Nonne concedis, hominem miserum, quicumque ille sit vel fuerit, certe adversus talem clamasse qualitatem, « Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non inve» nio[1]? » Hic saltem fatemini esse istorum verborum gemitum necessarium: « Quis me liberabit de corpore mor» tis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum » nostrum[2]. »

LV. Quapropter quantolibet te adversus oculos imperitorum dialectico tegmine involvas, manifesta veritate nudaberis. Ego tanquam valetudinem malam ex origine vitiata ingenitum esse homini dico vitium, quo caro concupiscit adversus spiritum; et hoc malo bene uti pudica conjugia[3], cum eo utuntur generandi causa; sed isto mali usu bono laudari utentem, non ipsum malum. Neque enim malum ipsum est innocens, sed homo, qui facit ut malum suum, quo bene utitur, ei nocere non possit. Sicut mors, cum sit supplicium peccatoris, bono mali usu accedente fit meritum martyris. Percipitur autem in baptismate christiano perfecta novitas, et perfecta sanitas ab eis malis nostris quibus eramus rei; non ab eis cum quibus adhuc confligendum est ne simus rei; cum et ipsa in nobis sint, nec aliena, sed nostra sint. Nam et

[1] Rom. VII, 18. — [2] Ibid. 24. — [3] Galat. V, 17.

vinolentiæ consuetudini utique malæ, quam sibi homines fecerunt, non nascendo traxerunt, resistunt post baptismum, ne eos ad mala solita pertrahat : et tamen malo resistitur, dum concupiscentiæ per continentiam denegatur, quod per consuetudinem concupiscitur. Unde etiam contra istam genitalium concupiscentiam, quæ ingenita nobis est per originale peccatum, vehementius vidua quam virgo; vehementius meretrix quando casta esse voluerit, quam quæ semper fuit casta, confligit ; et tanto amplius in ea superanda voluntas laborabit, quanto majores ei consuetudo vires dedit. Ex isto et cum isto hominis malo nascitur homo : quod malum per se ipsum tam magnum est, et ad hominis damnationem atque a regno Dei separationem tantum habet obligationis, ut etiam si de parentibus regeneratis trahatur, non nisi quemadmodum in illis sola regeneratione solvatur, atque isto unico remedio præpositus mortis a prole pellatur, quo a parentibus est pulsus. Qualitas autem mali non in substantiam de substantia tanquam de loco in locum migrat, ut deserat ubi erat, et quæ fuit ibi, ipsa sit alibi; sed alia ejusdem generis, quodam operante contagio, quod etiam de morbidis parentum corporibus solet evenire nascentibus.

LVI. Quid autem dicere voluisti, quasi « Claudens (ut loqueris) Aristotelis palæstram, ut inde ad sacras litteras revertaris ? » Ais enim : « Sensus est igitur concupiscentia, et mala qualitas non est : ergo quando minuitur concupiscentia, sensus minuitur. » An non per concupiscentiam castitatis et continentiæ quotidie carnis concupiscentia magis magisque minuitur ? Vellem itaque mihi diceres, utrum a morbo fornicationis sanior non fiat, quem fornicari minus minusque delectat; quamvis opus illud malum una conversione sibi amputaverit, nec

unquam hoc fecerit ex quo lavacrum regenerationis accepit. Itemque post consuetudinem vinolentiæ baptizatus, et nunquam se deinceps prorsus inebrians, vellem diceres, utrum ab isto morbo non fiat in dies sanior quam fuerat, cum potationis gurgitem minus minusque desiderat quam solebat. Sensus est igitur, non ipsa concupiscentia, sed ille potius quo nos eam majorem minoremve habere sentimus : sicut in corporis passionibus non sensus est dolor, sed ille sensus est quo sentitur dolor; nec sensus est morbus, sed ille sensus est quo nos morbum habere sentimus. Porro si continuo fit bonus, et utique bona qualitate fit bonus, qui fornicationi vinolentiæque renuntians ab hujusmodi operibus se se abstinet; nonne recte audit, « Ecce sanus factus es, jam » noli peccare[1] : » recteque appellatur castus et sobrius? Deinde si provectu concupiscentiæ bonæ, qua concupiscentias malas fornicandi potandique debellat, talis efficitur, qualis recenti conversione nondum fuit, ut illorum in eo desideria peccatorum minus minusque moveantur, ut adversus ea mala non tanta quanta prius exerceat, sed minora certamina, non virtutum diminutione, sed hostium; nec deficiente pugna, sed crescente victoria, dubitabis eum pronuntiare meliorem? Unde obsecro, nisi quia bona qualitas aucta, et mala minuta est? Auctum est igitur quo bonus esse cœpit, minutum est quo malus fuit; et hoc egit post baptismum, non peregit in baptismo. Ita quamvis ibi peracta fuerit plena peccatorum remissio : remansit tamen, qua proficeretur in melius adversus catervas desideriorum malorum in nobis ipsis utique tumultuantium vigilanter exserenda et instanter exercenda luctatio, propter quam dicitur etiam baptizatis, « Mortificate membra vestra quæ sunt super ter-

[1] Joan. v, 14.

» ram[1] : » et, « Si spiritu facta carnis mortificaveritis, » vivetis[2] : » et, « Exuite vos veterem hominem[3]. » Nempe dicuntur hæc magna consensione veritatis, nulla reprehensione baptismatis.

LVII. Si ergo nolis esse contentiosus, puto quod jam videas quam recte intelligatur, quod aliter conaris exponere, quod Propheta cum dixisset: « Qui propitius fit »omnibus iniquitatibus tuis[4]; » quod fit utique remissione omnium peccatorum: continuo subjecit[5], « Qui sanat » omnes languores tuos : » ea mala volens intelligi, cum quibus donec sanentur, vel quantum possunt in hac vita magis magisque minuantur, non quiescunt intestina bella sanctorum. Neque enim nullus est languor, quo caro concupiscit adversus spiritum, etiam manente virtute castitatis invicta. Si nullus languor est, non ergo adversus eum spiritus concupiscat. Ad hoc enim concupiscit, ut si non potest non certandi, saltem non consentiendi obtineat sanitatem. Hoc quippe unde nunc agimus, quod nobis resistere sentimus in nobis, aut aliena est natura separanda, aut nostra sananda. Si alienam dicimus separandam, Manichæis favemus. Fateamur ergo nostram esse sanandam, ut Manichæos simul Pelagianosque vitemus,

LVIII. Hoc « Ergo generi humano inflictum vulnus a diabolo, quidquid per illud nascitur, cogit esse sub diabolo, tanquam de suo frutice fructum jure decerpat[6]. » Hæc verba de libro meo tibi refellenda posuisti: quibus ita insidiaris, tanquam « Naturæ humanæ auctorem dixerim diabolum, et ipsius qua homo constat substantiæ conditorem[7] : » quasi vulnus in corpore possis appellare substantiam. Sed si propterea me putas dixisse diabolum

[1] Coloss. III, 5. — [2] Rom. VIII, 13. — [3] Coloss. III, 9. — [4] Psal. CII, 3. — [6] Lib. I. de Nupt. c. 25. — [7] Ibid. 23.

substantiæ conditorem, quia in ea similitudine quæ a me adhibita est, fruticem dixi; frutex quippe nullo dubitante substantia est: cur usque adeo te vel ostendis vel fingis indoctum, ut eis rebus quæ substantiæ non sunt, adhibendas de substantiis similitudines non existimes? Nisi forte et ipsi Domino dialectice calumniaberis, quia dixit, « Arbor bona bonos fructus facit, et arbor mala » malos fructus facit[1]. » Quis enim malitiam sive bonitatem, vel opera bona seu mala, quos velut fructus illarum arborum voluit intelligi, dicat esse substantias, nisi nesciens quid loquatur? Quis vero arbores et earum fructus neget esse substantias, si novit quod loquitur? De his ergo rebus quæ substantiæ sunt, videmus adhibitas similitudines eis rebus quæ non sunt substantiæ. Quod si arbor bona vel mala, non bonitas hominis vel malitia, sed ipsi homines accipiendi sunt, in quibus subjectis istas esse intelligimus qualitates, bonitatem scilicet in homine bono, malitiamque in homine malo, ut ipse substantiæ sint arbores, id est, ipsi homines; certe fructus eorum, (quæ nihil aliud quam opera intelliguntur,) nemo nisi imperitus dicit esse substantias: cum omnium arborum fructus, unde istæ similitudines datæ sunt, nemo nisi imperitus neget esse substantias. Ac per hoc ei rei quæ non est substantia, fas est adhibere similitudinem de substantia. Propter quod ego vitio, quod generi humano diabolus tanquam vulnus inflixit, quamvis nullo modo substantia sit, recte tamen adhibui de substantia similitudinem, ut fruticem dicerem, et fructus ejus vitia etiam illa cum quibus homines, vobis quidem negantibus, sed veritate convincente, nascuntur, et ex quibus in æternum Dei regno pereunt, si veritate liberante non renascuntur.

[1] Matth. VII, 17.

LIX. Proinde vitiatorem, non conditorem substantiæ diabolum dixi. Subdit autem sibi quod non condidit, per id quod inflixit, Deo justo tribuente hanc potestatem; cujus non subtrahit potestati, nec quod sibi est subditum, nec se ipsum. Ideo est enim secunda nativitas instituta, quia nativitas est prima damnata. Cui tamen etiam damnatæ Dei bonitas exhibetur, ut de maledicto semine rationalis natura formetur: qua ejus affluentissima bonitate apertissime malorum hominum tanta multitudo nutritur, et occulto Dei opere vegetatur. Quæ bonitas operationis ejus si subtrahatur formandis promovendisque seminibus, et vivificandis quibusque viventibus, non solum gignenda non aguntur, sed ad nihilum penitus etiam genita rediguntur. Cum ergo Deum nisi stulta impietas non reprehendat, quod homines vitiosa voluntate damnabiles illo vivificante vivunt, qui vivificat omnia: cur putamus ab ejus operibus abhorrere, quod origine vitiata damnabiles illo creante nascuntur, qui creator est omnium; et per Mediatorem regenerati a damnatione liberantur debita, sed gratuita miseratione, non debita, quos elegit ante constitutionem mundi per electionem gratiæ, non ex operibus vel præteritis, vel præsentibus, vel futuris? Alioquin gratia jam non est gratia [1]. Quod maxime apparet in parvulis, quorum nec præterita dici possunt opera, qui non fuerunt; nec præsentia, quia nihil operantur; nec futura, quando in illa ætate moriuntur.

LX. Dixi sane: « Quomodo manent peccato reatu, quæ præterierunt actu; sic e contrario fieri potest, ut concupiscentia maneat actu, et prætereat reatu [2].» Quod error quidem tuus falsum esse dicit, sed veritas verum esse convincit. Nam tu id non valendo refellere, primo

[1] Rom. XI, 6. — [2] Lib. I, de Nupt. cap. 26, 27.

dialecticas tenebras imperitis conaris offundere dicens, « Te cogitare non posse, in qua dialexi invenerim contrariorum omnium reciprocationem. » Quam sententiam tuam si exponere voluero, et ad eorum perducere intelligentiam, qui nunquam ista didicerunt, opus erit pleno fortasse volumine. Sed nunc satis est, quod ipse dixisti, « In nulla dialexi posse inveniri contrariorum omnium reciprocationem. » Hinc enim ostendisti aliquorum esse posse, non omnium. In his ergo aliquibus et hoc reperi. Si enim dixisses, contrariorum reciprocationem esse nullorum, et per hoc ostenderes ea quæ posui contraria reciproca esse non posse, quia nulla esse possunt; ego aliqua esse posse ostendere debui, ac deinde in his esse quod posui. Sed esse aliqua jam ipse concedis, qui non dicis nullorum contrariorum esse reciprocationem, sed non omnium. Est igitur aliquorum. Sed utrum in his etiam hoc sit quod a me positum est, restat ostendere : id est, utrum, sicut verum est, reatu manere peccata, quæ præterierunt actu; ita sit verum, quod concupiscentia maneat actu, et prætereat reatu. Quod tu fieri non posse volens ostendere, hoc dixisti, quod ego non dixi. Ego enim de concupiscentia dixi, quæ est in membris repugnans legi mentis, quamvis reatus ejus in omnium peccatorum remissione transierit[1] : sicut e contrario, sacrificium idolis factum, si deinceps non fiat, præteriit actu, sed manet reatu, nisi per indulgentiam remittatur. Quiddam enim tale est sacrificare idolis, ut opus ipsum cum fit prætereat, eodemque præterito reatus ejus maneat venia resolvendus. Quiddam vero tale est carnis concupiscentia, ut maneat in homine, secum per continentiam confligente, quamvis ejus reatus qui fuerat generatione contractus, jam sit regeneratione transactus. Actu enim

[1] Rom. VII, 23.

manet, non quidem abstrahendo et illiciendo mentem, ejusque consensu concipiendo et pariendo peccata; sed mala, quibus mens resistat, desideria commovendo. Ipse quippe motus actus est ejus, quamvis mente non consentiente desit effectus. Inest enim homini malum et præter istum actum, id est, præter hunc motum, unde surgit hic motus; quem motum dicimus desiderium. Non enim semper est desiderium contra quod pugnemus : sed si tunc non est, quando non occurrit quod concupiscatur sive animo cogitantis, sive sensibus corporis; fieri potest ut insit qualitas mala, sed nulla sit tentatione commota : sicut inest timiditas homini timido, et quando non timet. Cum vero occurrit quod concupiscatur, nec desideria mala nobis etiam nolentibus commoventur, sanitas plena est. Hoc ergo vitium non posset nisi reatu tenere hominem, quamvis ejusdem mali bono usu de castis conjugibus procreatum : qui reatus, quamvis eo manente malo, solvitur in remissione omnium peccatorum per Dei gratiam qua liberamur ab omni malo, cum Dominus non solum propitius fit omnibus iniquitatibus nostris, verum etiam sanat omnes languores nostros. Nam recole quid responderit Liberator ipse atque Salvator his qui ei dixerant, ut exiret de Jerosolymis : « Ecce, inquit, ejicio dæ» monia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia » consummor[1]. » Lege Evangelium, et vide post quantum passus fuerit et resurrexerit. Ergo mentitus est? Absit. Sed significavit aliquid, quod ista inter nos quæstione versatur. Expulsio quippe est dæmoniorum remissio peccatorum : perfectio sanitatum, quæ fit proficiendo post baptismum, tertia consummatio est, quam suæ quoque carnis immortalitate monstravit incorruptibilium beatitudo gaudiorum.

[1] Luc. XIII, 32.

LXI. Tu autem in exemplum rei, de qua loquebaris, sacrilegum sacrificium posuisti, atque dixisti, « Quidquid ad hoc genus pertinet, de isto uno posse monstrari : quoniam si semel aliquis idolis sacrificaverit, potest, donec consequatur veniam, premi impietate commissi, et manet reatus actione finita. Nullo autem pacto, inquis, fieri potest, ut maneat actio, et abscedat reatus, id est, ut dæmonibus, inquis, sacrificare non desinat, et tamen liber a profanitate videatur. » Hoc de sacrificio idolis oblato verissime dicis : actus est enim qui opere ipso peragitur, et non erit; et si iterum fit, alterum fit. Impietas vero ipsa qua hæc fiunt, tandiu manet, donec idolis renuntietur et credatur in Deum. Idolis itaque sacrificatum factum est transiens, non vitium manens : impietas vero qua sacrificatum est, quia et illo peracto manet, videtur esse concupiscentiæ similis, qua commissum est adulterium. Sed errore sublato, quo illa impietas pietas putabatur, numquid idolis aliquem sacrificare delectat, et in illo hujusmodi desiderium commovetur? Nullo modo igitur simile est, quod pro simili ponendum putasti. Nullo modo, inquam, simile est sacrificium transiens manenti concupiscentiæ, quæ hominem jam non committentem quod solet ei consentiendo committere, jam plena fide et cognitione retinentem non esse talia facienda, stimulis tamen illicitorum desideriorum, quibus resistit castitas, inquietare non cessat : neque scientia finitur, ut non sit; sed continentia refrenatur, ut quo tendit pervenire non possit. Quapropter sicut idolis immolatio, quæ jam nec in actione est, quia præteriit; nec in voluntate, quia error quo fiebat absumptus est; manet tamen reatus ejus, donec in lavacro regenerationis peccatorum omnium remissione solvatur : sic e contrario quamvis reatus malæ concupiscentiæ eodem baptismate sit solutus; manet tamen ipsa,

donec ab eo qui post ejecta dæmonia perficit sanitates, medicina perficiente sanetur.

LXII. Sed quæso te, cum et ipse concedas peccati facti atque transacti reatum manere, nisi sacro fonte diluatur : dic mihi reatus iste quis sit, et ubi maneat jam homine correcto recteque vivente, nondum tamen peccatorum remissione liberato? Subjectum est reatus iste, id est, substantia, sicut spiritus, sicut corpus; an in subjecto, sicut febris aut vulnus in corpore, sive avaritia vel error in animo? In subjecto esse dicturus es : neque enim reatum affirmabis esse substantiam. In quo igitur tibi videtur esse subjecto? Cur quæram quid respondeas, et non potius verba tua ponam? « Actu, inquis, prætereunte, manet ejus reatus in illius conscientia qui deliquit, donec dimittatur. » Ergo in subjecto est, hoc est, in animo ejus qui deliquisse se meminit, et scrupulo angitur conscientiæ, donec fiat delicti remissione securus. Quid si obliviscatur se deliquisse, nec ejus conscientia stimuletur, ubi erit reatus ille, quem transeunte peccato manere concedis, donec remittatur? Non est certe in corpore, quia non est eorum accidentium quæ accidunt corpori : non est in animo, quia ejus memoriam delevit oblivio : et tamen est. Ubi est igitur, cum jam bene vivat homo, nihil tale committens; nec dici possit, eorum peccatorum ejus reatum manere quæ meminit; eorum vero quæ oblitus est non manere? Manet quippe omnino donec remittatur. Ubi ergo manet, nisi in occultis legibus Dei, quæ conscriptæ sunt quodam modo in mentibus Angelorum, ut nulla sit iniquitas impunita, nisi quam sanguis Mediatoris expiaverit; cujus signo crucis consecratur unda baptismatis, ut ea diluatur reatus tanquam in chirographo scriptus, in notitia spiritalium potestatum, per quas pœna exigitur peccatorum? Huic chiro-

grapho nascuntur obnoxii omnes in carne de carne carnaliter nati ; ejus ab hoc debito sanguine liberandi, qui in carne quidem et de carne, non tamen carnaliter, sed spiritaliter natus est. Natus est enim de Spiritu sancto ex virgine Maria. De Spiritu scilicet sancto, ne esset in illo caro peccati; ex virgine autem Maria, ut esset in illo similitudo carnis peccati. Ideo illi chirographo non venit obnoxius, et ab illo solvit obnoxios. Neque enim nulla est iniquitas cum in uno homine vel superiora inferioribus turpiter serviunt, vel inferiora superioribus contumaciter reluctantur, etiam si vincere non sinantur. Hanc iniquitatem si homo ab homine altero forinsecus adversante pateretur, quia in illo non esset, sine illo utique puniretur : quia vero in illo est, aut cum illo punietur, aut illo ab ejus reatu liberato, sic in certamine adversus spiritum perseverat, ut hominem jam non reum ad nulla post mortem tormenta transmittat, non alienet a regno Dei, nulla damnatione faciat detineri ; neque ut ea penitus careamus, velut aliena natura sejungatur a nobis, sed quia nostræ naturæ languor est, sanetur in nobis.

LXIII. « Propter hoc ergo vitium, sicut in eo libro cui resistis a me positum est[1], humana natura damnatur, et propter quod damnatur, propter hoc et damnabili diabolo subjugatur; quia et ipse diabolus spiritus immundus est : et utique bonum quod spiritus, malum quod immundus; quoniam spiritus est natura, immundus est vitio : quorum duorum illud a Deo est, hoc ab ipso. Non itaque tenet homines sive majoris sive infantilis ætatis, propter quod homines, sed propter quod immundi sunt. » His verbis meis ex libro meo abs te positis, ita resistendum putasti, ut diceres : « Hanc formam etiam in

[1] Lib. I. de Nupt. cap. 23.

homine malo debuisse servari, quæ servatur in diabolo; ne quisquam damnetur, nisi ex vitiis propriæ voluntatis; atque ideo nullum sit originale peccatum : alioquin opus ejus, ut dicis, qui etiam diabolum bonum condidit, non potest approbari. » Nec attendis quod diabolum non ex alio diabolo creavit Deus, nec ex aliquo angelo licet bono, cujus tamen lex esset in membris repugnans legi mentis, per quam et cum qua de homine nascitur omnis homo. Adjuvaret itaque te fortasse hoc argumentum, si ut homo, ita diabolus gigneret filios, eosque paterno peccato negaremus obnoxios. Nunc vero aliud est ille, qui homicida erat ab initio[1], quia hominem ab initio quo est homo institutus, occidit per fœminæ seductionem, et in veritate per liberum arbitrium non stetit, cadensque dejecit : et aliud est quod per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt[2]. Ubi evidenter expressum est, exceptis cujusque hominis propriis, commune omnibus hominibus originale peccatum.

LXIV. Quod autem dixi : « Qui miratur quia creatura Dei subditur diabolo, non miretur ; subditur enim creatura Dei creaturæ Dei, minor majori[3] : » cur ita posuisti, ut sequentia mea verba non adderes, quibus ostendi, quemadmodum dixerim : « Minor majori, » humana scilicet angelicæ; nisi ut minus intelligeretur sensus meus, ut faceres tibi locum, ubi, sicut soles, de Aristotelicis categoriis obtenderes nebulas imperitis, in quibus latentem putarent te aliquid dicere quid diceres nescientes. Ad hoc enim redacta est hæresis vestra, ut gemant sectatores vestri non inveniri dialecticos judices in Ecclesia, de scholis Peripateticorum sive Stoïcorum, a quibus possitis absolvi. Quo enim pertinet, quid sibi vult, ut quid dictum

[1] Joan. VIII, 44. — [2] Rom. V, 12. — [3] Lib. I. de Nupt. cap. 23.

est quod dixisti : « Quia major et minor ad finitam speciem pertinet quantitatis ? Sed quantitas, inquis, non solum contrariorum capax non est, quod ei cum qualitate atque aliis prædicamentis ; verumetiam nec contrarium habet, quod ei cum substantiæ est definitione commune : bonum vero et malum contraria sunt. » Hæc profecto nunquam diceres, si lectores vel auditores librorum tuorum putares intellecturos esse quod dicis. Ita-ne vero ideo immundus homo immundo angelo subdendus non fuit, quoniam quantitas qua homine major est Angelus, non solum contrariorum capax non est, verumetiam nec contrarium habet : quasi tunc diabolo fuisset homo subdendus, si ei reperiretur esse contrarius ; et mala subdenda non sint malis, quia bona malis, non mala malis videntur esse contraria ? Quid vanius cogitari, quid ineptius dici potest ? Nonne domino subditur servus, et bonus bono, et malus malo, et malus bono, et bonus malo ? Nonne uxor subditur viro, et bono bona, et malo mala, et bono mala, et malo bona ? Quid igitur pertinet ad vim sive rationem, qua quidque cuique subdendum est, utrum hæc res aut illa possit vel non possit capere vel habere contrarium ? Verum tu plane inconsiderate ista non funderes, si stultitiæ quæ tibi ista suggerit sapientiam contrariam cogitares.

LXV. Jam porro illa qualis est argumentatio tua : « Si res, inquis, quæ decenter ordinata est, ad Deum pertinet, et res quæ ad Deum pertinet, bona est ; bonum est itaque subditum esse diabolo, quoniam institutus a Deo per hoc ordo servatur. Sequiturque, inquis, ut malum sit rebellare diabolo, quoniam per resultationem institutus a Deo ordo turbatur. » Posses dicere, Deo resistere agricolas, ejusque ordinem perturbare, purgando agros a spinis et

tribulis, quæ ille peccatoribus nasci jussit in pœnam [1]. Quid quod ista tua ratione dici potest : Si res quæ decenter ordinata est, ad Deum pertinet, et res quæ ad Deum pertinet bona est, bonum est malis esse in gehenna, quoniam institutus a Deo per hoc ordo servatur? Quod vero tu addis : « Sequiturque ut malum sit rebellare diabolo, quoniam per resultationem institutus a Deo ordo turbatur : cur hoc dicis ? Quis enim rebellat diabolo, nisi ab ejus potestate per Mediatoris sanguinem liberatus? Melius ergo fuerat hostem non habere, quam vincere. Sed quia peccati merito humana natura subdita est hosti; prius homo, ut adversus eum pugnare possit, ab ejus eruitur potestate. Deinde si vita est in hac carne prolixior, certans adjuvatur, ut superet. Postremo victor beatificatur, ut regnet, dicturus in fine : « Ubi est, mors, contentio tua ? » Vel sicut dicit Apostolus, « Ubi est, mors, victoria tua ? ubi est, mors aculeus tuus [2] ? »

LXVI. Quin etiam visa sunt tibi de Manichæi libris nonnulla esse ponenda, quibus meam sententiam compares : cum ego commixtionem duarum naturarum, boni scilicet et mali, unde illorum tota fabulosa manat insania non solum fide verboque detester et damnem ; verum etiam tibi ipsi suffragatori eorum resistendo teque refellendo convincam. Cum enim contra eos veritas clamet, mala nisi de bonis orta non esse : nonne tu pro ipsis et cum ipsis contra veritatem reclamas : « Per opus Dei opus diaboli transire non sinitur? Non potest mali radix in dono Dei locari. Rerum ratio non sinit, ut de bono malum, et de justo iniquum aliquid proferatur. Non nascuntur peccata de ea re, quæ libera est a peccato. De hoc opere quod non habet culpam, nasci culpa non po-

[1] Gen. III, 18. — [2] Osee. XIII, 14, et I Cor. XV, 55.

test[1]. » Quibus omnibus vocibus tuis conficitur, non esse mala exorta de bonis; ut restet, secundum Manichæos, non esse mala exorta nisi de malis. Quomodo ergo quemquam Manichæorum homine, tanquam eorum adversarius criminaris; cum sic ab eorum parte consistas, ut vinci omnino non possint, nisi cum illis et ipse vincaris? Quod in primo hujus operis libro aliquanto copiosius, et in quinto brevius, et hic hactenus nos egisse suffecerit.

LXVII. Ipsa vero quæ communis est vobis hæresis vestra quantum Manichæos adjuvet, jam quidem sæpe monstravi, sed ne hic quidem est omittendum. Enumerant Manichæi mala quæ in parvulis monstrant, quæ Cicero quoque commemorat in libris de Republica, unde ipsa ejus verba jam transtuli. In quorum malorum commemoratione dicit : « Non ut a matre natura, sed ut a noverca hominem in has ærumnas esse projectum. » Huc accedunt etiam illa, quæ non quidem omnes parvulos, sed tamen plurimos cernimus perpeti multa et varia mala, usque ad dæmonum incursus. Atque concludunt dicentes, cum sit justus et omnipotens Deus, unde ista mala patitur imago ejus in parvulis, nisi quia vera est, inquiunt, quam nos asserimus duarum naturarum, boni scilicet malique commixtio? Hos catholica redarguit veritas, confitens originale peccatum, per quod factum est dæmonum ludibrium genus humanum, et laboriosæ miseriæ destinata propago mortalium. Non autem ita esset, si humana natura per liberum arbitrium in quo statu primum condita est perstitisset. Vos autem negantes originale peccatum, profecto aut cogemini dicere Deum vel invalidum, vel injustum, sub cujus potestate imago ejus in parvulis sine ullo vel proprii vel originalis peccati merito tantis affligitur malis; non enim per hæc exercetur vir-

[1] Lib. 5. cap. 16. n. 59 et 64.

tus, quod recte de bonis hominibus majoribus dicitur, in quibus rationis est usus : aut quia Deum vel impotentem vel iniquum dicere non potestis, Manichæi contra vos errorem suum nefarium de duarum inter se inimicarum substantiarum permixtione firmabunt. Non igitur « Me ab infectione Manichæorum, nulla, sicut dicis, mundat herba fullonis. » Quibus petulantibus verbis facis lavacro regenerationis injuriam, quod in sinu Catholicæ matris accepi. Sed vobis tam malitiosum venenum antiqui draconis irrepsit, ut et catholicos horrore Manichæi nominis infametis, et Manichæos perversitate vestri dogmatis adjuvetis.

LXVIII. Illud vero de alio libro meo, quod ad Marcellinum scribens dixi[1] : « Filios mulieris quæ serpenti credidit ut libidine corrumperetur, non liberari nisi per Flium Virginis, quæ Angelo credidit ut sine libidine fœteratur : ita posuisti, atque ita voluisti accipi, tanquam dixerim : « Quod Evæ serpens commixtus fuerit concubitu corporali ; » sicut Manichæi principem tenebrarum ejusdem mulieris patrem cum illa concubuisse delirant. Hoc ego de serpente non dixi. Sed numquid tu contra Apostolum negas, mentem mulieris a serpente corruptam ? An eum non audis, ubi dicit ; « Timeo ne sicut serpens » Evam fefellit in versutia sua, ita corrumpantur mentes » vestræ a simplicitate et castitate, quæ est in Christo[2]. » Ex ista utique corruptione serpentis, qualis fit etiam quando corrumpunt mores bonos colloquia mala, pervenit libido peccandi in mentem mulieris; ut et viro prævaricatione corrupto deinde illa, de qua erubuerunt et pudenda texerunt, sequeretur in carne, non diaboli accedente concubitu corporali, sed spiritali Dei gratia recedente.

[1] Lib. I. de Peccat. merit. et remiss. cap. 28. — [2] 2 Cor. XI, 3.

LXIX. « Non igitur tota disputatione quia contrivisti, sicut te jactas, assertionem meam, de malo carnalis concupiscentiæ originalisque peccati; » manente laude nuptiarum, quæ bene utuntur malo, non quod fecerunt, sed quod invenerunt. Verum nec ipsos Manichæos contrivisti, quos potius adjuvisti, tu maxime et in commune omnes Pelagianæ novitatis errorisque participes, sicut jam demonstravi. De testimoniis etiam tractatorum catholicorum sancti Basilii Cæsariensis et sancti Joannis Constantinopolitani, quorum dixisti sensum vestris convenire sententiis, in primo hujus mei operis libro, tibi sufficientissima et certissima veritate respondi; ostendens quemadmodum non intelligendo quædam verba eorum, adversus dogma eorum, quod est dogma catholicum, mirabili cæcitate pugnetis. In secundo quoque libro satis egimus, ut appareat quam non sit, quemadmodum conviciaris, « Conspiratio perditorum; » sed sanctorum et eruditorum Ecclesiæ catholicæ patrum pius fidelisque consensus, qui hæreticæ vestræ novitati resistunt pro antiquissima catholica veritate. Unde etiam « Populi murmur, quod solum vobis a nobis dicis opponi, » nec solum est, quia tantorum nititur auctoritate doctorum; et justum est, quia non vult ut evertatis sibi quoque notissimam salutem quæ in Christo est parvulorum.

LXX. Quod autem verba apostolica, ubi dicit, « Scio » quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum; » et cætera usque ad illud, ubi ait, « Miser ego homo, » quis me liberabit de corpore mortis hujus; » me affirmas aliter intelligere, quam totum ipsum capitulum debet intelligi : » nesciens mihi plurimum tribuis. Non enim ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo evertitur hæresis vestra, quemadmodum vere intelligendus est : imo vero ego prius eum aliter intellexeram, vel potius

non intellexeram ; quod mea quædam illius temporis etiam scripta testatur (5). Non mihi enim videbatur Apostolus et de se ipso dicere potuisse. « Ego autem carnalis » sum, cum esset spiritalis [1] : » et quod captivus duceretur sub lege peccati, quæ in membris erat ejus. Ego enim putabam dici ista non posse, nisi de iis quos ita haberet carnis concupiscentia subjugatos, ut facerent quidquid illa compelleret ; quod de Apostolo dementis est credere : cum etiam innumerabilis multitudo sanctorum, ne concupiscentias carnis perficiat, contra carnem spiritu concupiscat. Sed postea melioribus et intelligentioribus cessi, vel potius ipsi quod fatendum est veritati, ut viderem in illis Apostoli vocibus gemitum esse sanctorum contra carnales concupiscentias dimicantium. Qui cum mente sint spiritales, adhuc tamen isto corruptibili corpore quod aggravat animam [2], recte intelliguntur esse carnales ; quia erunt et corpore spiritales, quando seminatum corpus animale, resurget corpus spiritale [3] : et recte adhuc intelliguntur ea parte captivi sub lege peccati, quæ desideriorum, quibus non consentiunt, motibus subjacet. Hinc factum est ut sic ista intelligerem, quemadmodum intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius, et cæteri Ecclesiæ sancti notique doctores, qui et ipsum Apostolum adversus carnales concupiscentias quas habere nolebat, et tamen habebat, strenue conflixisse, eumdemque conflictum suum illis suis verbis contestatum fuisse senserunt. Contra quos motus, prius utique debellandos ne dominentur, et postea sanandos ut penitus extinguantur, etiam ipse gloriosa certamina sanctos exercere confessus es. Simul itaque cognoscamus verba pugnantium, si pugnamus. Hoc enim modo non vivimus nos, sed vivit Christus in nobis, si et ad pugnam contra concupiscen-

[1] Rom. VII, 14 et 23. — [2] Sap. IX, 15. — [3] I Cor. XV, 44.

tias exercendam, et ad victoriam usque ad consumptionem eorumdem hostium capessendam, in illo fidimus, non in nobis: « Ipse quippe factus est nobis sapientia a » Deo; et justitia, et sanctificatio, et redemptio, ut quem» admodum Scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glo» rietur[1]. »

LXXI. « Non est ergo contrarium, sicut putas, ut qui dicit, « Vivo non ergo jam, vivit vero in me Chris» tus[1], » dicat etiam, « Scio quia non habitat in me, » hoc est, in carne mea bonum[2]. » In quantum quippe in illo vivit Christus, in tantum expugat et superat quod non habitat bonum in ejus carne, sed malum. Neque enim recte cujusquam spiritus concupisceret adversus carnem suam, nisi habitaret in illo Spiritus Christi. Absit ergo ut dicamus, quod nos dicere insimulas, « Apostolum sic ista dixisse, quasi qui se vellet intelligi renitentem, in scorta aliqua manu pestiferæ voluptatis abduci: » cum dicat, « Non ego operor illud[3], » ostendens concupiscentias carnis solum impulsum libidinis operari, sine consensione peccati.

LXXII. Quid est, quod « In Judæorum superbiam frustra conaris ista verba transferre, tanquam ipsos in se transfiguraverit Apostolus, qui contemnebant dona Christi, velut sibi non necessaria? » Sic enim suspicaris: atque utinam ipsa dona Christi saltem ita saperes, ut ad vincendam concupiscentiam valere aliquid crederes. Sed ideo dicis a Judæis fuisse contempta, « Quod veniam daret ille peccatis, quæ ipsi legis admonitione vitassent. » Quasi hoc conferat homini remissio peccatorum, ut caro non concupiscat adversus spiritum, unde illa verba nata sunt: « Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne

[1] I Cor. I, 30, et Jerem. IX, 23. — [2] Galat. II, 20. — [3] Rom. VII, 18. — [5] Ibid. 20.

» mea bonum[1] : » et cætera hujusmodi. Verum tu a vestro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, ut non adjuvet ad vitanda peccata et desideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui ab illo datus est nobis[2]. Neque consideras eum qui dicit, « Video aliam legem in membris meis repugnantem legi » mentis meæ[3] ; » et ab hoc malo non se liberari clamat, nisi gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum; nec Judæum esse, nec quia peccavit, sed ne peccet potius laborare.

LXXIII. « Exaggerat, inquit, Apostolus vim consuetudinis. » Tu ergo responde, utrum contra istam vim non dimicet baptizatus ? Quod si negas, omnibus christianis sensibus contradicis : si autem dimicat, cur non in verbis Apostoli vocem dimicantis agnoscis ? « Per legem, inquis, bonam et per mandatum sanctum pravorum animi ferocierant ; quoniam sine voluntate propria nulla eruditio poterat inspirare virtutem. » O acutum intellectorem ! O divinorum eloquiorum egregium tractatorem ! Quid agis de verbis dicentis, « Non quod volo » ago : » et, « Velle adjacet mihi : » et, « Quod nolo hoc » ago : » et, « Condelector legi Dei secundum interiorem » hominem[4] ? » Audis hæc, et dicis, quia voluntas defuit, ideo defuisse virtutem. Quid quod non solum voluntas, verumetiam virtus adfuit, ne consentiret concupiscentiæ carnis, quæ legi peccati pravis ipsis motibus serviebat ? Quibus ille non cedens, nec arma iniquitatis exhibens membra peccato, et tamen quod nollet sentiens in carne contra spiritum concupiscente[5], et adversus eam vicis-

[1] Galat. v, 17. — [2] Rom. v, 5. — [3] Id. vii, 23. — [4] Id. xix, 18, et xvi, 22. — [5] Id. vi, 13.

sim spiritu concupiscens, verissima castitatis voce dicebat, « Igitur ipse ego mente servio legi Dei, carne autem » legi peccati[1]. » Illa sane verba quæ posuisti, ubi ait Apostolus, « Lex sancta, et mandatum sanctum et jus» tum et bonum; quod ergo bonum est, mihi factum est » mors? Absit: sed peccatum ut appareat peccatum, » per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra » modum peccatum peccans per mandatum[2]: » bene intelligitur de vita sua dixisse præterita, quando sub lege fuerat, nondum sub gratia. Nam et verbis præteriti temporis utitur, dicendo, « Peccatum non cognovi, nisi per » legem: et, Concupiscentiam nesciebam: et, Opera» tum est in me omnem concupiscentiam: » et, « Vive» bam aliquando sine lege;» utique quando nondum poterat usum habere rationis: et, « Adveniente mandato » peccatum revixit, ego autem mortuus sum: » et, « Pec» catum occasione accepta per mandatum fefellit me, et » per illud occidit: » et, « Per bonum mihi operatum » est mortem[3]. » His omnibus tempus significare intelligitur, quo sub lege vivebat, et nondum adjutus gratia concupiscentiis carnalibus vincebatur. Ubi vero jam dicit, « Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum[4]: » jam quod confligens patiebatur ostendit. Non enim dixit, carnalis fui, vel eram; sed, sum. Et apertius tempora ipsa distinguit, ubi dicit, « Nunc autem jam non ego » operor illud, sed id quod in me habitat peccatum[5]. » Jam enim motus desideriorum malorum non ipse operabatur, quibus non consentiebat ad perpetranda peccata. Peccati autem nomine quod in illo habitabat, ipsam nuncupabat concupiscentiam; quia peccato facta est, et si consentientem traxerit atque illexerit, concipit paritque

[1] Rom. VII, 25. — [2] Ibid. 12, 13. — [3] Ibid. 7, et seqq. — [4] Ibid. 14. — [5] Ibid. 17.

peccatum. Et cætera usque ad eum locum, ubi ait: « Igitur ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi » peccati[1], » verba sunt jam sub gratia constituti, sed adhuc contra concupiscentiam suam dimicantis, nec ei consentientis ut peccet; sed tamen quibus renititur, peccati desideria patientis.

LXXIV. Nemo nostrum substantiam corporis, nemo naturam carnis accusat : frustra purgatur abs te, quod non culpatur a nobis. Concupiscentias malas, quibus si bene vivimus non consentimus, tamen esset non negamus in nobis, castigandæ sunt, frenandæ sunt, expugnandæ sunt, vincendæ sunt : tamen sunt, nec alienæ sunt. Nec bona ista nostra, sed mala sunt. Nec sicut dicit Manichæa vanitas, separata extra nos erunt : sed sicut dicit catholica veritas, sanata, non erunt.

LXXV. De illis quoque apostolicis verbis, in quibus impudentia mirabili, imo dementia, resistitis fundatissimæ fidei, ubi ait, « Per unum hominem peccatum intra- » vit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes » homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt[1] : » frustra sensum alium novum atque distortum et a vero abhorrentem moliris exculpere, affirmans « Ea locutione dictum esse, In quo omnes peccaverunt ; ac si diceretur, Propter quod omnes peccaverunt : sicut dictum est, » In quo corrigit junior viam suam[2] : » ut scilicet, non in uno homine omnes homines peccasse intelligantur originaliter, et tanquam in massæ unione communiter ; sed propterea quia primus hominum ille peccavit; id est, cum imitantur illum, non cum generantur ex illo. Non ergo huic sensui convenit illa locutio, ita dictum esse, « In quo, » velut dictum esset, « Propter quod. » Nam propter hoc quisque peccat, quod sibi proponit ut pec-

[1] Rom. VII, 25. — [2] Rom. V, 12. — [3] Psal. CXVIII, 9.

cet, vel quoquo modo quod illi est causa peccandi. Quis vera ab omni humano sensu tam sit absurdus, ut dicat; Propter hoc fecit homo iste homicidium, quia in paradiso Adam de ligno prohibito cibum sumpsit; cum iste latrocinando occiderit hominem nihil de Adam cogitans, sed propter hoc ut aurum quod ferebat auferret? Sic et cætera cuncta peccata, quæ propria quisque committit, habent causas propter quas fiant, etiam si nemo cogitet quod ille primus homo commisit, neque illud sibi ad peccandum proponat exemplum. Propter hoc itaque; id est, quoniam peccavit Adam, nec ipse Caïn peccasse dicendus est, qui eumdem patrem suum noverat. Propter quid enim fratrem suum occiderit, notum est: quia non propter hoc quod perpetravit Adam, sed quia bono ejus invidit.

LXXVI. Denique nec ipsa tibi ad hunc vestrum sensum quæ posuisti testimonia suffragantur. Recte enim dicitur, « In quo corrigit junior viam suam : » propter quid corrigit? quoniam sequitur, « In custodiendo verba » tua[1]. » Propter hoc enim corrigit viam suam, quia verba Dei sicut cogitanda sunt cogitat, et cogitando custodit, custodiendo recte vivit. Ipsa ergo illi causa est ut viam suam corrigat, quia Dei verba custodit. Et quod ait beatissimus Stephanus, « Fugit Moyses in verbo hoc : » bene intelligitur, « Propter verbum hoc[2] : » quia hoc audivit, hoc timuit, hoc cogitavit ut fugeret, hæc illi fuit causa fugiendi. Numquid in his locutionibus aliquid dictum est, quod pertineat ad imitationem, qua sic alterum alter imitatur, ut eum omnino non cogitet : et ideo nullo modo dici possit propter hoc peccasse, quia ille peccavit, in quo nec originaliter fuit, nec de illo quidquam in peccato proprio cogitavit?

[1] Psal. CXVIII, 9. — [2] Act. VII, 29.

LXXVII. « Sed, inquis, si de peccati traduce loquebatur, nusquam congruentius diceret. Ideo pertransiit peccatum, quia omnes sunt de conjugum voluptate generati : et adderet, In eo transiit, in quo ex tabida primi hominis carne fluxerunt. » Nec vides eodem modo tibi posse dici, Si de imitatione peccati Apostolus loquebatur, nusquam congruentius diceret, Ideo pertransiit peccatum, quia primi hominis præcessit exemplum : et adderet, In eo transiit, in quo omnes illius unius imitatione peccaverunt. Aliquo enim duorum istorum modo loqueretur Apostolus hoc loco, si ad tuum vel meum loqueretur arbitrium. Quia ergo nec illud dixit quod tu, nec illud quod ergo ; numquid vis ut credamus in his ejus verbis, nec originale secundum catholicos, nec imitatorium secundum Pelagianos intelligendum esse peccatum ? Puto quod nolis. Remove igitur ista quæ possunt ex utraque parte momentis æqualibus dici, et si tibi placet sine contentione quid Apostolus dixerit intueri, adverte, ut hoc diceret, quid agebat : et invenies per unum hominem iram Dei super humanum genus, et per unum hominem reconciliationem Deo eorum qui ex damnatione totius generis liberantur gratis. Ille est primus Adam factus ex terra, iste est secundus Adam factus ex fœmina. Sed ibi per Verbum caro facta est, hic autem ipsum Verbum caro factum est; ut per ejus mortem vivamus, quo relicto mortui fueramus. « Commendat, inquit, suam » charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc pecca- » tores essemus, Christus pro nobis mortuus est : multo » magis justificati nunc in sanguine ipsius, salvi erimus, » ab ira per ipsum[1]. »

LXXVIII. De hac ira dicit : « Eramus et nos natura » filii iræ, sicut et cæteri[2]. » De hac ira dicit Jeremias

[1] Rom. v, 8. — [2] Ephes. II, 3.

propheta : « Maledictus dies in quo natus sum[1]. » De hac ira dicit sanctus Job : « Pereat dies ille in quo natus » sum[2]. » De hac ira item dicit idem ipse : « Homo enim » natus ex muliere, brevis vitæ, et plenus iracundiæ, sicut » flos fœni decidit, fugit autem sicut umbra, et non » stabit[3]. Nonne et hujus curam fecisti, et hunc fecisti » intrare in conspectu tuo in judicium ? Quis enim erit » mundus a sordibus ? Ne unus quidem, etiam si unius » diei fuerit vita ejus super terram[4]. » De hac ira dicit liber Ecclesiasticus : « Omnis caro sicut vestis veterascit ; » testamentum enim a sæculo, morte morieris[5]. » Itemque ipse : « A muliere, inquit, initium est peccati, et » propter illam morimur omnes[6]. » Et alio loco : « Occu- » patio magna creata est omni homini, et jugum grave » super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, » usque in diem sepulturæ in matrem omnium[7]. » De hac ira dicit Ecclesiastes : « Vanitas vanitatum, et omnia » vanitas. Quæ abundantia homini in omni labore suo, » quo ipse laborat sub sole[8]? » De hac ira vox apostolica est : « Omnis creatura vanitate subjecta est[8]. » De hac ira plangit Psalmus : « Ecce veteres posuisti dies meos, et substantia » mea tanquam nihilum ante te, verumtamen universa » vanitas omnis homo vivens[9]. » De hac ira plangit et alius : « Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. » Mane sicut herba transeat, mane floreat et prætereat, » vespere decidat, durescat, et arescat. Quoniam defeci- » mus in ira tua, et in indignatione tua conturbati su- » mus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, » sæculum nostrum in illuminatione vultus tui. Quoniam » omnes dies nostri defecerunt, et in ira tua defecimus. » Anni nostri sicut aranea meditabuntur[10]. »

[1] Jerem. xx, 14. — [2] Job. III, 3. — [3] Id. XIV, 1, juxta LXX. — [4] Eccli. XIV, 18 et 12. — [5] Id. XXV, 33. — [6] Id. XL, 1. — [7] Eccle. I, 2. — [8] Rom. VIII, 20. — [9] Psal. XXXVIII, 6. — [10] Id. LXXXIX, 5, et seqq.

LXXIX. Nemo liberatur ab hac ira Dei, nisi per Mediatorem reconcilietur Deo. Unde dicit etiam ipse Mediator : « Qui non credit Filio, non habebit vitam ; sed » ira Dei manet super eum[1], » Non dixit, veniet, sed, manet super eum. Ideo ergo credunt atque confitentur et majores per cor et os proprium, et parvuli per alienum, ut reconcilientur Deo per mortem Filii ejus, ne ira Dei maneat super eos, quos etiam origo vitiata efficit reos. De hac itaque re loquens Apostolus, « Cum adhuc, » inquit, peccatores essemus, Christus pro nobis mor» tuus est; multo magis justificati nunc in sanguine ip» sius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici » essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus, » multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius : » non solum autem, sed et gloriantes in Deo per Domi» num nostrum Jesum Christum, per quem et nunc re» conciliationem accepimus. Propter hoc sicut per unum » hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per » peccatum mors, et ita in omnes homines pertransiit, » in quo omnes peccaverunt[2]. » Nempe manifestum est, ut hoc diceret, quid agebat Apostolus. Ite adhuc, et huic reconciliationi, quæ fit per mortem Filii Dei, qui sine peccato venit in mundum, subtrahite parvulos, ut propter eum per quem peccatum intravit in mundum, ira Dei maneat super eos. Quid hic facit imitatio, quæso te, ubi audis, « Nam judicium quidem ex uno in con» demnationem, gratia autem ex multis delictis in justifi» cationem[3]. » Unde gratia ex multis delictis in justificationem ; nisi quia præter unum illud originis, addita multa quæ simul deleret invenit? Alioquin sic esset ex multis condemnatio, quæ homines unum imitando commiserant; sicut ex eisdem multis justificatio, quibus remissis in

[1] Joan. III, 36. — [2] Rom. V, 8, et seqq. — [3] Ibid. 16.

gratiam respirabant. Sed quia unum illud sufficiebat, propter quod etiam solum fieret condemnatio ; gratiæ vero non sufficiebat illud unum delere, sed et multa quæ adjecta sunt, ut omnium remissione fieret justificatio : ideo utique dictum est, « Judicium ex uno in condemna- »tionem, gratia autem ex multis delictis in justificationem. » Nam sicut non imitantur Christum parvuli, quia nondum possunt, et tamen ad ejus gratiam spiritalem pertinere possunt : ita sine imitatione primi hominis, contagione tamen ex ipso carnalis generationis obstricti sunt. Si autem propterea vis eos a primi hominis alienos esse peccato, quia eum non sunt imitati propria voluntate · ista ratione alienabis eos et a justitia Christi, quia nec ipsum imitati sunt propria voluntate.

LXXX. « Cum vero multos, quod dixit postea; non vis intelligi omnes, quod prius dixerat; Ideo existimans dictum fuisse multos, ne omnes intelligerentur : » poteris hoc dicere et de semine Abrahæ, cui promissæ sunt omnes gentes, non omnes gentes ei fuisse promissas; quia dictum est alio loco, « Patrem multarum gentium posui te. Est autem sanus intellectus, ideo sic locutam Scripturam[1], quia possunt esse aliqua omnia, quæ non sunt multa : sicut omnia dicimus Evangelia, et tamen brevi numero, id est, quaternario continentur. Et rursus possunt aliqua esse multa, non tamen omnia : sicut multos dicimus credere in Christum, nec tamen omnes credunt. « Non enim omnium est fides[2]. » ait Apostolus. Quod autem dictum est, « In semine tuo benedicentur » omnes gentes[3] : » et, « Patrem multarum gentium po- » sui te[4] : » easdem omnes, multas; et easdem multas, omnes esse monstratum est. Ita etiam cum dictum est,

[1] Gen. XXII, 18, et XVII, 5. — [2] 2 Thess. III, 2. — [3] Gen. XXII, 18. — [4] Id. XVII, 5.

« Per unum in omnes transisse peccatum ; » et postea, « Per unius inobedientiam peccatores constitutos mul» tos[1] : » ipsi sunt multi, qui et omnes. Similiter cum dictum est, « Per unius justificationem in omnes homines, » ad justificationem vitæ : » et rursus dictum est, « Per unius » obedientiam justi constituentur multi : » non aliquibus exceptis, sed eosdem multos, omnes oportet intelligi : non quia omnes homines justificantur in Christo; sed quia omnes qui justificantur, non aliter possunt justificari quam in Christo[2]. Sicut possumus dicere, in aliquam domum per unam januam intrare omnes; non quia omnes homines intrant in eamdem domum, sed quia nemo intrat nisi per illam. Omnes ergo ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christum. « Quia sicut in Adam om» nes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur[3]: » id est, ex prima origine generis humani nemo ad mortem nisi per Adam, et nemo per Adam nisi ad mortem : et nemo ad vitam nisi per Christum, et nemo per Christum nisi ad vitam.

LXXXI. Vos autem dum non omnes, sed multos, sive per Adam condemnatos esse, sive per Christum liberatos vultis intelligi, horrenda perversitate Christianæ religioni estis infesti. Si enim salvi erunt aliqui sine Christo, et justificantur aliqui sine Christo; ergo Christus gratis mortuus est. Erat enim et alius modus, sicut vultis, in natura, in libero arbitrio, in lege naturali, sive conscripta, quo possent salvi et justi esse qui vellent. Justas autem imagines Dei, quis nisi injustus prohiberet a regno Dei? Hic forte dicis : Sed facilius per Christum. Numquid non posset etiam de lege dici : Est per legem justitia, sed facilius per Christum? Et tamen ait Apostolus: « Si per le-

[1] Rom. v, 12. — [2] Vide supra lib. I. de Peccatorum meritis, cap. 28. — [3] I Cor. xv, 22.

» gem justitia, ergo Christus gratis mortuus est[1]. » Non est itaque præter unum mediatorem Dei et hominum hominem Christum Jesum[2], aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat salvos fieri nos[3]. Et ideo dictum est : « In » Christo omnes vivificabuntur[4] : » quoniam in illo Deus definivit fidem omnibus suscitans illum a mortuis[5]. Vestrum autem dogma id persuadere conatur, velut inculpatæ prædicatione naturæ, et potentiæ liberi arbitrii, et legis sive naturalis sive per Moysen datæ, ut et si opus sit, necesse tamen non sit ad Christum pro æterna salute transire : eo quod per sacramentum mortis et resurrectionis ejus, (si tamen vel hoc putatis), commodior via sit, non quod alia via esse non possit. Unde quantum vos detestari debeant Christiani, considerantes renuntiate vobis etiam tacentibus nobis.

LXXXII. Quod vero causæ tuæ postremum et quasi fortissimum firmamentum, propheticum testimonium esse voluisti, ubi per Ezechielem dictum legimus : « Quod non erit parabola, qua dicebant, parentes uvas acerbas edisse et dentes obstupuisse filiorum[6], nec morietur filius in peccato patris, nec pater in peccato filii, sed anima quæ peccat ipsa morietur : non intelligis hanc esse promissionem Testamenti Novi, et spiritalis hæreditatis ad alterum sæculum pertinentis. Id enim agit gratia Redemptoris, ut paternum chirographum deleat, et unusquisque pro se rationem reddat[7]. Cæterum quam multa sint divinarum testimonia Litterarum, quæ parentum peccatis obligant filios, numerare quis possit? Cur enim peccavit Cham, et in ejus filium Chanaan vindicta prolata est[8]? Cur pro peccato Salomonis filius ejus diminutione regni

[1] Galat. II, 21. — [2] I Tim. II, 5. — [3] Act. IV, 12. — [4] I Cor. XV, 22. — [5] Act. XVII, 31. — [6] Ezech. XVIII, 2. — [7] Coloss. II, 14. — [8] Gen. IX, 22 et 25.

punitus est[1]? Cur peccatorum Achab regis Israël in ejus posteros pœna dilata est[2]? Ut quid legitur in sanctis libris : « Reddens peccata patrum in sinum filiorum eorum » post eos ? » et, « Reddens peccata patrum in filios usque » que in tertiam et quartam progeniem[3]? » Qui numerus etiam pro universitate accipi potest. Numquid hæc falsa sunt? Quis hoc dixerit, nisi divinorum eloquiorum apertissimus inimicus? Sed carnalis generatio etiam populi Dei pertinens ad Testamentum Vetus[4], quod in servitutem generat, parentum peccatis obligat filios; spiritalis autem generatio, sicut hæreditatem, ita pœnarum atque præmiorum comminationes promissionesque mutavit. Quod Prophetæ in spiritu prævidentes, ista dixerunt; sed apertius Jeremias. « In diebus illis, inquit, non di- » cent: Patres manducaverunt uvam acerbam, et dentes » filiorum obstupuerunt, sed unusquisque in suo peccato » morietur ; et ejus qui manducaverit uvam acerbam, obs- » tupescent dentes ipsius[5]. » Nempe manifestum est, ita hoc prophetice pronuntiari, sicut ipsum Testamentum Novum, quod prius occultum fuit, et per Christum postea revelatum est. Denique ne nos moverent ea quæ commemoravi, et cætera hujusmodi plurima de reddendis in filios peccatis parentum, quæ utique veraciter scripta sunt, et huic prophetiæ contraria putarentur; continuo solvit istam molestissimam quæstionem, conjungendo atque dicendo : « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo domui Israël et domui Juda Testamentum No- » vum[6], non secundum Testamentum quod disposui pa- » tribus eorum. » In hoc igitur Testamento Novo per sanguinem testatoris deleto paterno chirographo, incipit homo paternis debitis non esse obnoxius renascendo, qui-

[1] 3 Reg. xii, 19. — [2] Id. xxi, 26. — [3] Jerem. xxxviii, 18. — [4] Exod. xx, 5. — [5] Galat. iv, 14. — [6] Jerem. xxxi, 29 et 30, 31.

bus nascendo fuerat obligatus, ipso Mediatore dicente : » Ne vobis patrem dicatis in terra[1] : » secundum hoc utique, quod alios natales quibus non patri succederemus, sed cum patre semper viveremus, invenimus.

LXXXIII. Ad omnia me tibi respondisse, Juliane, et omnia refellisse, quibus putasti et disputati voluminibus quatuor credendum non esse originale peccatum, et concupiscentiam carnis non posse culpari sine damnatione nuptiarum; puto quod perspicis, si pervicax non sis. Demonstratum enim est, eum tantum paterno antiquo debito non teneri, qui hæreditatem patremque mutavit; ubi cohæredem invenit unicum per naturam adoptatus ipse per gratiam : eique tantum concupiscentiam carnalem mortem non inferre post mortem, qui in Christi morte invenerit mortem qua moriatur peccato, et evaserit mortem qua natus fuerat in peccato. « Unus enim pro » omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt : et pro » omnibus mortuus est[2] ; » nec aliqui poterunt vivere pro quibus non est mortuus, qui pro mortuis vivus est mortuus. Hæc negans, his repugnans, ista convellere moliens catholicæ fidei munimenta, ipsosque nervos disrumpere christianæ religionis, veræque pietatis; audes insuper dicere : « Quod contra impios bella susceperis : » cum adversum matrem quæ te spiritaliter peperit, armis impietatis induaris. Audes « Te agmini sanctorum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Sacerdotumque miscere » cum tibi dicant Patriarchæ etiam pro parvulis natis oblata sacrificia pro peccatis; eo quod non sit mundus a sordibus nec infans diei unius super terram[3] : cum tibi dicant Prophetæ, « In iniquitatibus con» cepti sumus[4] : » cum tibi dicant Apostoli : « Quicum-

[1] Matth. XXIII, 9.— [2] 2 Cor. V, 14.— [3] Levit. XII, et Job. XIV, juxta LXX — [4] Psal. LV, 7.

» que baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius » baptizati sumus[1]; » ut existimemus nos mortuos quidem esse peccato, vivere autem Deo in Christo Jesu : cum tibi dicant Martyres[2], Secundum Adam carnaliter natos contagium mortis antiquæ prima nativitate contrahere, unde parvulis dimittantur in baptismo, non propria, sed aliena peccata : cum tibi dicant Sacerdotes, carnali voluptate concretos prius subire delictorum contagium, quam vitæ hujus haurire munus[3]. His te consociare præsumis, quorum fidem debellare conaris. Audes dicere, quod a Manichæorum consortio vincaris, qui Manichæos invictos facis, nisi cum eis et ipse vincaris. Falleris, fili, miserabiliter falleris, vel etam detestabiliter falleris: quando animositatem qua teneris viceris, tunc veritatem poteris tenere qua vinceris.

[1] Rom. VI, 3 et 11. — [2] Cyprian. epist. 64. ad Fidum. — [3] Ambrosius libro de Sacramento regenerat.

S. AUR. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO
AD VALENTINUM ET CUM ILLO MONACHOS,

LIBRI UNUS [1].

Docet cavendum esse, ne vel gratia negato libero arbitrio, vel negata gratia liberum arbitrium defendatur : nam liberum voluntatis arbitrium inesse homini, constare ex Scripturarum testimoniis : de ipsa etiam gratia Dei, sine qua nihil boni agere possumus, data esse in iisdem Scripturis divina documenta. Postea contra Pelagianos probat gratiam non secundum merita nostra dari. Explicat, quomodo vita æterna, quæ bonis operibus redditur, vere sit gratia. Tum vero monstrat, quod neque scientia legis, neque natura, neque sola remissio peccatorum sit illa gratia quæ per Jesum Christum Dominum nostrum datur, sed ipsa gratia faciat ut lex impleatur, ut natura liberetur, ne peccatum dominetur. Expugnat vanum illud Pelagianorum perfugium, quo dicunt, gratiam, etsi non secundum merita bonorum operum detur, tamen dari secundum merita bonæ voluntatis, quæ præcedit, credentis et orantis. *Incidit in quæstionem, cur Deus jubet, quod ipse daturus est ; et an jubeat aliqua, quæ non possumus. Charitatem, sine qua præcepta non implentur, non in nobis nisi ex ipso Deo esse convincit. Ostendit operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas*

[1] Scriptus anno Christi 426 aut 427.

eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum, judicio utique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper tamen justo. Tandem gratuitæ gratiæ nec meritis redditæ luculentum exemplum suppetere in iis parvulis qui salvantur, dum alii unam cum ipsis causam habentes pereunt[1].

I. Propter eos qui hominis liberum arbitrium sic prædicant et defendunt[2], ut Dei gratiam qua vocamur ad eum et a nostris malis meritis liberamur, et per quam bona merita comparamus quibus ad vitam perveniamus æternam, negare audeant et conentur auferre, multa jam disseruimus, litterisque mandavimus, quantum nobis Dominus donare dignatus est. Sed quoniam sunt quidam, qui sic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium; aut quando gratia defenditur, negari existiment liberum arbitrium : hinc aliquid scribere ad vestram charitatem, Valentine frater, et cæteri qui simul Deo servitis, compellente mutua charitate curavi. Nuntiatum est enim mihi de vobis, fratres, ab aliquibus qui in vestra congregatione sunt, et ad nos inde venerunt, per quos et ista direximus, quod de hac re dissensiones in vobis sint. Itaque, dilectissimi, ne vos perturbet hujus quæstionis obscuritas, moneo vos primum, ut de iis quæ intelligitis, agatis Deo gratias : quidquid est autem quo pervenire nondum potest vestræ mentis intentio, pacem inter vos et charitatem servantes, a Domino ut intelligatis orate; et donec vos ipse perducat ad ea quæ nondum intelligitis, ibi ambulate quo pervenire potuistis. Hoc admonet apostolus Paulus, qui cum dixisset

1 Vide Retract. lib. II, cap. 66. — 2 Vide D. Guillon, tom. XXI, p. 155-169.

nondum se esse perfectum, paulo post ait : « Quot» quot ergo perfecti hoc sapiamus[1]; » id est, ita nos esse perfectos, ut nondum ad perfectionem quæ nobis sufficit venerimus, continuoque subjunxit : « Et si quid aliter sa» pitis, hoc quoque vobis Deus revelabit; verumtamen » in quod pervenimus, in eo ambulemus[2]. » Ambulando quippe in quod pervenimus, et quo nondum pervenimus pervenire poterimus, Deo nobis revelante si quid aliter sapimus, si ea quæ jam revelavit non relinquamus.

II. Revelavit autem nobis per Scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Quomodo autem revelaverit, commemoro vos, non humano eloquio, sed divino. Primum, quia ipsa divina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perveniret. Ideo enim data sunt, ut homo excusationem de ignorantia non haberet : sicut Dominus dicit in Evangelio de Judæis : « Si non venissem et locutus eis fuissem, » peccatum non haberent : nunc autem excusationem » non habent de peccato suo[3]. » De quo peccato dicit, nisi de illo magno, quod præsciebat eorum futurum quando ista dicebat, id est, quo eum fuerant occisuri? neque enim nullum habebant peccatum, antequam Christus venisset in carne ad eos. Item dicit Apostolus : « Re» velatur ira Dei de cœlo in omnem impietatem et injus» titiam hominum eorum, qui veritatem in iniquitate » detinent : quia quod notum est Dei, manifestum est » in illis; Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim » ejus a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta » conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus ac divi» nitas, ut sint inexcusabiles[4]. » Quomodo dicit inexcusabiles, nisi de illa excusatione qua solet dicere humana

[1] Philip. III, 15. — [2] Ibid. 16. — [3] Joan. XV, 22. — [4] Rom. I, 18.

superbia : Si scissem , fecissem ; ideo non feci , quia nescivi? Aut, Si scirem , facerem ; ideo non facio, quia nescio? Hæc eis excusatio tollitur, quando præceptum datur, vel scientia non peccandi manifestatur.

III. Sed sunt homines qui etiam de ipso Deo se excusare conantur, quibus dicit apostolus Jacobus : « Nemo » cum tentatur, dicat, quoniam a Deo tentor. Deus enim » intentator malorum est : ipse autem neminem tentat. » Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abs» tractus et illectus : deinde concupiscentia cum conce» perit, parit peccatum : peccatum vero cum consum» matum fuerit, generat mortem[1]. » Item de ipso Deo se excusare volentibns, respondet liber Proverbiorum Salomonis : « Insipientia viri violat vias ejus, Deum autem » causatur in corde suo[2]. » Et liber Ecclesiasticus dicit : « Ne dixeris, qui propter Dominum recessi ; quæ enim » odit non facias. Ne dixeris, quia ipse me induxit : non » enim opus habet viro peccatore. Omne execramentum » odit Dominus, et non est amabile timentibus illum. » Ipse ab initio fecit hominem , et reliquit eum in manu » consilii sui. Si volueris, conservabis mandata, et fidem » bonam placiti. Apponit tibi ignem et aquam , ad quod» cumque volueris extende manum tuam. In conspectu » hominis vita et mors, et quodcumque placuerit dabitur » ei[3]. » Ecce apertissime videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium.

IV. Quid illud quod tam multis locis omnia mandata sua custodiri et fieri jubet Deus ; quomodo jubet, si non est liberum arbitrium ? Quid beatus ille, de quo Psalmus dicit , quod « In lege Domini fuit voluntas ejus[4] ; » nonne satis indicat voluntate sua hominem in lege Dei consistere? Deinde tam multa mandata, quæ ipsam quodam

[1] Jacob. I, 13. — [2] Prov. XIX, 3. — [3] Eccli. XV, 11. — [4] Psal. I, 2.

modo nominatim conveniunt voluntatem, sicut est : « Noli vinci a malo[1] : » et alia similia, sicut sunt : « Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus[2] : » et, « Noli repellere consilia matris tuæ[3] : » et, « Noli esse sapiens apud te ipsum[4] : » et, « Noli deficere » a disciplina Domini : » et, « Noli negligere legem[5] : » et, « Noli abstinere bene facere egenti[6] : » et, « Noli fabricare in amicum tuum mala[7] : » et, « Noli intendere » fallaci mulieri[8] : » ei, « Noluit intelligere ut bene ageret : et, « Noluerunt accipere disciplinam[9] : » et innumerabilia talia in veteribus libris divinorum eloquiorum quid ostendunt, nisi liberum arbitrium voluntatis humanæ? In libris etiam novis Evangelicis et Apostolicis quid aliud ostenditur, ubi dicitur : « Nolite vobis condere thesauros in terra[10] : » et, « Nolite timere eos qui » occidunt corpus[11] : » et, « Qui vult venire post me, » abneget semetipsum[12] : » et, « Pax in terra hominibus » bonæ voluntatis[13] : » et quod dicit apostolus Paulus : « Quod vult faciat, non peccat si nubat : qui autem » statuit in corde suo, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc statuit in » corde suo, servare virginem suam, bene facit[14]. » Item dicit : « Si autem volens, hoc facio, mercedem habeo[15]. » Et alio loco : « Sobrii estote juste, et nolite » peccare[16]. » Et iterum : « Ut quemadmodum promptus » est animus voluntatis, ita sit et perficiendi[17]. » Et ad Timotheum dicit : « Cum enim in deliciis egerint in » Christo, nubere volunt[18]. » Et alibi : « Sed et omnes

[1] Rom. XII, 21. — [2] Psal. XXXI, 9. — [3] Prov. I, 8. — [4] Id. III, 7. — [5] Ibid. 11. — [6] Ibid. 27 et 29. — [7] Id. V, 2. — [8] Psal. XXXV, 4. — [9] Prov. I, 29. — [10] Matth. VI, 19. — [11] Id. X, 28. — [12] Id. XVI, 24. — [13] Luc. II, 14. — [14] I Cor. VII, 36. — [15] Id. IX, 17. — [16] Id. XV, 34. — [17] 2 Cor. VIII, 11. — [18] I Tim. V, 11.

» qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem » patientur[1]. » Et ipsi Timotheo : « Noli negligere gra» tiam quæ in te est[2]. » Et ad Philemonem : « Ne bo» num tuum velut ex necessitate esset, sed ex volun» tate[3]. » Servos etiam ipsos monet, ut dominis suis « Ex animo serviant cum bona voluntate[4]. » Item Jacobus : « Nolite itaque errare, fratres mei, et nolite in per» sonarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu » Christi[5] : » et, « Nolite detrahere de alterutro[6]. » Item Joannes in Epistola sua : « Nolite diligere mun» dum[7] : » et cætera hujusmodi. Nempe ubi dicitur : Noli hoc, et noli illud, et ubi ad aliquid faciendum vel non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium. Nemo ergo Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisque, cum peccat. Neque cum aliquid secundum Deum operatur, alienet hoc a propria voluntate. Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo dictum est : « Qui red» det unicuique secundum opera sua[8]. »

V. Qui ergo noverunt divina mandata, aufertur eis excusatio, quam solent homines habere de ignorantia. Sed nec ipsi sine pœna erunt, qui legem Dei nesciunt. « Qui » enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt : qui au» tem in lege peccaverunt, per legem judicabuntur[9]. » Quod mihi non videtur Apostolus ita dixisse, tanquam pejus aliquid significaverit esse passuros, qui legem nesciunt in peccatis suis, quam illos qui sciunt. Pejus enim videtur esse perire, quam judicari : sed cum hoc de gentibus et de Judæis loqueretur, quia illi sine lege sunt, isti

[1] 2 Tim. III, 12. — [2] 1 Tim. IV, 14. — [3] Philem. 14. — [4] Ephes. VI, 6. — [5] Jacob. II, 1. — [6] Id. IV, 11. — [7] 1 Joan. II, 15. — [8] Matth. XVI, 27. — [9] Rom. II, 12.

autem legem acceperunt; quis audeat dicere Judæos qui in lege peccant, non esse perituros, cum in Christum non crediderint; quandoquidem de illis dictum est : « Per le- » gem judicabuntur ? » Sine fide enim Christi nemo liberari potest; ac per hoc ita judicabuntur ut pereant. Nam si pejor est conditio nescientium quam scientium legem Dei, quomodo verum erit quod Dominus in Evangelio ait : « Servus qui nescit voluntatem domini sui, et facit » digna plagis, vapulabit pauca; servus autem qui scit vo- » luntatem domini sui, et facit digna plagis, vapulabit » multa [1]? » Ecce ubi ostendit gravius peccare hominem scientem quam nescientem. Nec tamen ideo confugiendum est ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quisque requirat excusationem. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur : « No- » luit intelligere ut bene ageret [2]. » Sed et illa ignorantia quæ non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne non ardeat, si propterea non credidit, quia non audivit omnino quid crederet; sed fortasse ut mitius ardeat. Non enim sine causa dictum est : « Effunde iram » tuam in gentes quæ te non noverunt [3]. » Et illud quod ait Apostolus, » Cum venerit in flamma ignis dare vindictam » in eos, qui ignorant Deum [4]. » Verumtamen ut habeamus et ipsam scientiam, ne dicat unusquisque, Nescivi, non audivi, non intellexi; voluntas convenitur humana ubi dicitur : « Nolite esse sicut equus et mulus, quibus non est » intellectus [5]: » quamvis pejor appareat, de quo dictum est : « Verbis non emendabitur servus durus; si enim in- » tellexerit, non obaudiet [6]. » Quando autem dicit homo, Non possum facere quod præcipitur, quoniam concupis-

[1] Luc. XII, 48 et 47.— [2] Psal. XXXV, 4. — [3] Id. LXXVIII, 6. — [4] 2 Thess. I, 8. — [5] Psal. XXXI, 9. — [6] Prov. XXIX, 19.

centia mea vincor : jam quidem de ignorantia non habet excusationem, nec Deum causatur in corde suo, sed malum suum in se cognoscit et dolet; cui tamen dicit Apostolus : « Noli vinci a malo, sed vince in bono malum [1]. » Et utique cui dicitur : « Noli vinci, » arbitrium voluntatis ejus sine dubio convenitur; velle enim et nolle propriæ voluntatis est.

VI. Sed metuendum est ne ista omnia divina testimonia, et quæcumque alia sunt, quæ sine dubitatione sunt plurima, in defensione liberi arbitrii, sic intelligantur, ut ad vitam piam et bonam conversationem, cui merces æterna debetur, adjutorio et gratiæ Dei locus non relinquatur ; et audeat miser homo, quando bene vivit et bene operatur, vel potius bene vivere et bene operari sibi videtur, in se ipso non in Domino gloriari, et spem recte vivendi in se ipso ponere, ut sequatur eum maledictum Jeremiæ prophetæ dicentis : « Maledictus homo qui spem » habet in homine, et firmat carnem brachii sui, et a Do» mino discedit cor ejus [2]. » Intelligite fratres hoc propheticum testimonium. Quia enim non dixit Propheta, Maledictus homo qui spem habet in se ipso; posset alicui videri ideo dictum esse : « Maledictus homo qui spem habet in homine, ut nemo habeat spem in altero homine, sed in se. Ut ergo ostenderet sic se admonuisse hominem, ut nec in se ipso haberet spem, propterea cum dixisset : « Male» dictus homo qui spem habet in homine : » mox addidit, « Et firmat carnem brachii sui. » Brachium pro potentia posuit operandi. In nomine autem carnis intelligenda est humana fragilitas. Ac per hoc firmat carnem brachii sui, qui potentiam fragilem atque invalidam, id est, humanam sibi sufficere ad bene operandum putat nec adjutorium sperat a Domino. Propterea subjecit : «Et a Domino

[1] Rom. XII, 21. — [2] Jerem. XVII, 5.

discedit cor ejus. » Talis est hæresis Pelagiana, non antiqua, sed ante non multum tempus exorta : contra quam hæresim cum fuisset diutius disputatum, etiam ad concilia episcopalia novissima necessitate perventum est; unde vobis non quidem omnia, se tamen aliqua legenda direxi. Nos ergo ad bene operandum spem non habeamus in homine; firmantes carnem brachii nostri; nec a Domino discedat cor nostrum; sed ei dicat : « Adjutor meus esto, » ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salu» taris meus [1]. »

VII. Proinde, charissimi, sicut superioribus testimoniis sanctarum Ssripturarum probavimus, ad bene vivendum et recte agendum esse in homine liberum voluntatis arbitrium; sic etiam de gratia Dei, sine qua nihil boni agere possumus, quæ sint divina testimonia videamus. Ac primum de ipsa vestra professione aliquid dicam. Neque enim congregaret vos ista societas, in qua continenter vivitis, nisi voluptatem conjugalem contemneretis. Hinc autem Domino loquenti cum dixissent discipuli : « Si talis est causa hominis cum uxore non expedit nubere :» respondit eis : « Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus da» tum est [2]. » Numquid non liberum arbitrium Timothei est exhortatus Apostolus dicens : « Contine te ipsum [3]. » Et in hac re potestatem voluntatis ostendit, ubi ait : « Non » habens necessitatem, potestatem autem habens suæ vo» luntatis, ut servet virginem suam [4]. » Et tamen, non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim non est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt : quibus autem datum est, sic volunt, ut impleant quod volunt. Itaque, ut hoc verbum, quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, et Dei donum est, et liberum arbitrium.

[1] Psal. xxvi, 9. — [2] Matth. xiv, 10. — [3] 1 Tim. v, 22. — [4] 1 Cor. vii, 37

VIII. De ipsa quoque pudicitia conjugali nempe Apostolus ait : « Quod vult faciat, non peccat si nubat[1] : » et tamen etiam hoc Dei donum est, dicente Scriptura : « A » Domino jungitur mulier viro[2]. » Ideo doctor gentium et pudicitiam conjugalem per quam non fiunt adulteria, et perfectiorem continentiam per quam nullus concubitus quæritur, sermone suo commendans, et hoc et illud donum Dei esse monstravit, scribens ad Corinthios, et admonens conjuges ne se invicem fraudent : quos cum admonuisset, adjecit : « Vellem autem omnes homines esse » sicut et me ipsum ; » quia utique ipse ab omni concubitu continebat : et continuo subjunxit : « Sed unusquisque » proprium donum habet a Deo, alius sic, alius autem » sic[3]. » Numquid tam multa quæ præcipiuntur in lege Dei, ne fornicationes et adulteria committantur, indicant aliud quam liberum arbitrium? Neque enim præciperentur, nisi homo haberet propriam voluntatem, qua divinis præceptis obediret. Et tamen Dei donum est, sine quo servari castitatis præcepta non possunt. Unde ait ille in libro Sapientiæ : « Cum scirem quia nemo esse potest con» tinens nisi Deus det ; et hoc ipsum erat sapientiæ, scire » cujus esset hoc donum[4]. » Ut autem ista non serventur castitatis sancta mandata : « Unusquisque tentatur a con» cupiscentia sua abstractus et illectus[5]. » Ubi si dixerit, Volo servare, sed vincor a concupiscentia mea : respondet Scriptura libero ejus arbitrio, quod jam superius dixi ; « Noli vinci a malo, sed vince in bono malum[6]. » Quod tamen ut fiat, adjuvat gratia : quæ nisi adjuverit, nihil lex erit nisi virtus peccati. Augetur enim concupiscentia, et majores vires accipit lege prohibente, nisi adjuvet spiritus gratiæ. Hoc est quod dicit ille ipse doctor gentium :

[1] I Cor. VII, 36.— [2] Prov. XIX, 14.— [3] I Cor. VII, 7.— [4] Sap. VIII, 21. — [5] Jacob. I, 14. — [6] Rom. XII, 21.

« Aculeus autem mortis est peccatum, virus vero peccati » lex[1]. » Ecce unde dicit homo, Volo legis servare mandatum, sed virtute concupiscentiæ meæ vincor. Et cum voluntas ejus convenitur, et dicitur : « Noli vinci a malo : » quid ei prodest nisi gratia succurrente fiat? Quod ipse Apostolus secutus adjunxit : nam cum dixisset : « Virtus » peccati lex ; » continuo subjecit : « Gratias autem Deo, » qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum » Christum[2]. » Ergo et victoria qua peccatum vincitur, nihil aliud est quam donum Dei, in isto certamine adjuvantis liberum arbitrium.

IX. Propter quod dicit et cœlestis Magister : « Vigi» late, et orate, ne intretis in tentationem[3]. » Ergo unusquisque contra suam concupiscentiam, dimicans oret, ne intret in tentationem, id est, ne sit ab illa abstractus et illectus. Non autem intrat in tentationem si voluntate bona vincat concupiscentiam malam. Nec tamen sufficit arbitrium voluntatis humanæ, nisi a Domino victoria concedatur oranti, ne intret in tentationem. Quid vero evidentius quam Dei ostenditur gratia, ubi quod oratur accipitur? Si enim dixisset Salvator noster : « Vigilate, » ne intretis in tentationem ; » admonuisse tantummodo videretur hominis voluntatem : cum vero addidit : « Et » orate, » ostendit Deum adjuvare, ne intretur in tentationem. Dictum est libero arbitrio : « Fili, noli deficere a » disciplina Domini[4] : » et Dominus dixit : « Ego rogavi » pro te, Petre, ne deficiat fides tua[5]. » Homo ego gratia juvatur, ne sine causa voluntati ejus jubeatur.

X. Cum dicit Deus : « Convertimini ad me, et conver» tar ad vos[6] : » unum horum videtur esse nostræ voluntatis, id est, ut convertamur ad eum ; alterum vero ipsius

[1] I Cor. xv, 56. — [2] Ibid. 57. — [3] Matth. xxvi, 41. — [4] Prov. iii, 11. — [5] Luc. xxii, 32. — [6] Zach. i, 3.

gratiæ, id est, ut etiam ipse convertatur ad nos. Ubi possunt putare Pelagiani suam obtinere sententiam, qua dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari. Quod quidem in Oriente, hoc est, in provincia Palæstina, in qua est civitas Jerusalem, cum ipse Pelagius [1] ab episcopis audiretur, affirmare non ausus est. Nam inter cætera quæ illi objecta sunt, et hoc objectum est quod diceret, gratiam Dei secundum merita nostra dari: quod sic alienum est a catholica doctrina et inimicum gratiæ Christi, utnisi hoc objectum sibi anathemasset, ipse inde anathematus exisset. Sed fallaciter eum anathemasse, posteriores ejus indicant libri, in quibus omnino nihil aliud defendit quam gratiam Dei secundum merita nostra dari. Talia ergo de Scripturis colligunt, quale est hoc unum quod paulo ante dixi: « Convertimini ad me, et convertar » ad vos : » ut secundum meritum conversionis nostræ ad Deum, detur gratia ejus, in qua ad nos et ipse convertitur. Nec attendunt qui hoc sentiunt, quia nisi donum Dei esset etiam ipsa ad Deum nostra conversio, non ei diceretur : « Deus virtutum, converte nos [2] : et, Deus tu » convertens vivicabis nos : et, Converte nos Deus sanita- » tatum nostrarum [3] : » et hujusmodi alia, quæ commemorare longum est. Nam et venire ad Christum, quid est aliud nisi ad eum credendo converti? Et tamen ait : « Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a Pa- » tre meo [4]. »

XI. Item quod scriptum est in libro secundo Paralipomenon : « Dominus vobiscum, cum vos estis cum eo, » et si quæsieritis eum, invenietis; si autem reliqueritis » eum, derelinquet vos [5]: » manifestat quidem voluntatis arbitrium. Sed illi qui dicunt gratiam Dei secundum

[1] Vide lib. de gestis Pelag. cap. 14. — [2] Psal. LXXIX, 8. — [3] Id. LXXXIV, 7 et 5. — [4] Joan. VI, 66. — [5] 2 Paral. XV, 2.

merita nostra dari, ista testimonia sic accipiunt, ut dicant meritum nostrum in eo esse, quod sumus cum Deo; ejus autem gratiam secundum hoc meritum dari, ut sit et ipse nobiscum. Item meritum nostrum in eo esse, quod quærimus eum; et secundum hoc meritum dari ejus gratiam, ut inveniamus eum. Et in libro primo quod dictum est, « Et tu, Salomon fili mi, cognosce Deum, et » servi ei in corde perfecto et anima volente; quia omnia » corda scrutatur Dominus, et omnem cogitationem men» tium novit : si quæsieris eum, invenietur tibi; et si di» miseris eum, repellet te in perpetuum[1] : » declarat voluntatis arbitrium. Sed illi in eo ponunt meritum hominis, quod dictum est, « Si quæsieris eum : » et secundum hoc meritum dari gratiam, in eo quod dictum est, « Invenietur tibi : » et omnino laborant, quantum possunt, ostendere gratiam Dei secundum merita nostra dari; hoc est, gratiam non esse gratiam. Quibus enim secundum meritum redditur, non imputatur merces secundum gratiam, sed secundum debitum[2], sicut apertissime dicit Apostolus.

XII. Meritum enim fuit quidem in apostolo Paulo, sed malum, quando persequebatur Ecclesiam : unde dicit, « Non sum idoneus vocari Apostolus, quia persecutus » sum Ecclesiam Dei. » Cum ergo haberet hoc meritum malum, redditum est ei bonum pro malo : ideoque secutus adjunxit, « Sed gratia Dei sum id quod sum. » Atque ut ostenderet et liberum arbitrium, mox addidit, « Et gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus omnibus » illis laboravit[3]. » Hoc enim liberum arbitrium hominis exhortatur et in aliis, quibus dicit, « Rogamus ne in va» cuum gratiam Dei suscipiatis[4]. » Ut quid enim eos rogat,

[1] 1 Paral. xxviii, 9. — [2] Rom. iv, 4. — [3] 1 Cor. xv, 9, 10. — [4] 2 Cor. vi, 1.

si gratiam sic susceperunt, ut propriam perderent voluntatem? Tamen ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur boni aliquid posse, continuo cum dixisset, « Gratia ejus » in me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi : » subjunxit atque ait, « Non ego autem, sed gratia Dei » mecum [1] : » id est, non solus, sed gratia Dei mecum : ac per hoc nec gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo. Ut autem de cœlo vocaretur, et tam magna et efficacissima vocatione converteretur, gratia Dei erat sola; quia merita ejus erant magna, sed mala. Denique et alibi dicit ad Timotheum : « Collabora Evangelio secundum virtutem Dei salvos nos facientis, et vocantis vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum et gratiam, quæ data est nobis » in Christo Jesu [2]. » Item merita sua, sed mala commemorans dicit : « Fuimus enim stulti et nos aliquando et increduli, errantes, servientes desideriis et voluptatibus » variis, in malitia et invidia agentes, abominabiles, invicem odio habentes [3]. » Quid istis tam malis meritis nisi pœna utique debebatur? Sed Deo reddente bona pro malis, per gratiam quæ non secundum merita nostra datur, factum est quod deinde subjungit et dicit, « Cum » autem benignitas et humanitas illuxit Salvatoris nostri » Dei, non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos; sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti, quem » ditissime effudit super nos, per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati ipsius gratia, hæredes efficiamur secundum spem vitæ æternæ [4]. »

XIII. His et talibus testimoniis divinis probatur, gratiam Dei non secundum merita nostra dari : quandoquidem non solum nullis bonis, verumetiam multis meritis

[1] 1 Cor. xv, 10. — [2] 2 Tim. i, 8, — [3] Tit. iii, 3. — [4] Ibid.

malis præcedentibus videmus datam, et quotidie dari videmus. Sed plane cum data fuerit, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illam tamen : nam si se illa subtraxerit, cadit homo, non erectus, sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter nec quando cœperit homo habere merita bona, debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in Psalmo, « Adjutor meus esto, ne derelinquas me[1]. » Dicendo, « Ne derelinquas me, » ostendit quia si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se : unde et ille ait, «Ego dixi in abundantia mea : Non movebor in æternum[2]. » Putaverat enim suum fuisse bonum, quod ei sic abundabat, ut non moveretur : sed ut ostenderetur illi, cujus esset illud, de quo tanquam suo cœperat gloriari, paululum gratia deserente admonitus dicit. « Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, avertisti autem faciem tuam a me, et factus sum conturbatus[3]. » Ideo necessarium est homini, ut gratia Dei non solum justificetur impius, id est, ex impio fiat justus, cum redduntur ei bona pro malis; sed etiam cum fuerit jam justificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, et incumbat super ipsam ne cadat. Propter hoc scriptum est in Cantico canticorum de ipsa Ecclesia : « Quæ est ista quæ ascendit dealbata, incumbens super fratruelem suum[4] ? » Dealbata est enim quæ per se ipsam alba esse non posset. Et a quo dealbata est, nisi ab illo, qui per Prophetam dicit, « Si fuerint peccata vestra ut phœnicium, sicut nivem dealbabo[5]. » Quando ergo dealbata est, nihil boni merebatur : jam vero alba facta, bene ambulat; sed si super eum a quo dealbata est, perseveranter incumbat. Propter quod et ipse Jesus, super quem incumbit deal-

[1] Psal. XXVI, 9. — [2] Id. XXIX, 7. — [3] Ibid. 8. — [4] Cant. VIII, 5. — [5] Isaï. I, 18.

bata, dixit Discipulis suis, « Sine me nihil potestis fa-» cere[1]. »

XIV. Ergo redeamus ad apostolum Paulum, quem certe invenimus sine ullis meritis bonis, imo cum multis meritis malis, Dei gratiam consecutum reddentis bona pro malis: videamus quid dicat sua jam propinquante passione, scribens ad Timotheum : « Ego enim jam im-» molor, inquit, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum » certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi[2]. » Ista utique jam merita sua bona commemorat; ut post bona merita consequatur coronam, qui post merita mala consecutus est gratiam. Denique attendite quid sequatur: « Superest, inquit, mihi corona justitiæ, quam reddet » mihi Dominus in illa die justus judex[3]. » Cui redderet coronam justus judex, si non donasset gratiam misericors pater? Et quomodo esset ista corona justitiæ, nisi præcessisset gratia quæ justificat impium? Quomodo ista debita redderetur, nisi prius illa gratuita donaretur?

XV. Sed cum dicunt Pelagiani hanc esse solam non secundum merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittuntur; illam vero quæ datur in fine, id est, æternam vitam, meritis nostris præcedentibus reddi : respondendum est eis. Si enim merita nostra sic intelligerent, ut etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia : quoniam vero merita humana sic prædicant, ut ea ex semetipso, habere hominem dicant, prorsus rectissime respondet Apostolus, « Quis » enim te discernit? Quid autem habes quod non acce-» pisti? Si autem et accepisti, quid gloriaris quasi non » acceperis[4]? » Prorsus talia cogitanti verissime dicitur : Dona sua coronat Deus, non merita tua, si tibi a te ipso, non ab illo sunt merita tua. Hæc enim si talia sunt, mala

[1] Joan. XV, 5. — [2] 2 Tim. IV, 6. — [3] Ibid. 8. — [4] 1 Cor. IV, 7.

sunt; quæ non coronat Deus: si autem bona sunt, Dei dona sunt; quia sicut dicit apostolus Jacobus, « Omne » datum optimum et omne donum perfectum de sursum » est, descendens a Patre luminum[1]. » Unde dicit et Joannes præcursor Domini, « Non potest homo accipere quid» quam, nisi fuerit ei datum de cœlo[2] : » utique de cœlo, unde etiam venit Spiritus sanctus, quando Jesus ascendit in altum, captivavit captivitatem, dedit dona hominibus[3]. Si ergo Dei dona sunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua tanquam merita tua, sed tanquam dona sua.

XVI. Proinde consideremus ipsa merita apostoli Pauli, quibus dixit coronam justitiæ redditurum judicem justum, et videamus utrum merita ipsius tanquam ipsius, id est, ex ipso illi comparata, an dona sint Dei. « Bo» num, inquit, certamen certavi, cursum consummavi, » fidem servavi[4]. » Primo ista bona opera, si non ea præcessissent cogitationes bonæ, nulla essent. Attendite itaque quid de ipsis cogitationibus dicat : ait enim scribens ad Corinthios, « Non quia idonei sumus cogitare aliquid » a nobis, tanquam ex nobismetipsis ; sed sufficientia nos» tra ex Deo est[5]. » Deinde singula inspiciamus : « Bonum, » inquit, certamen certavi. » Quæro qua virtute certaverit, utrum quæ illi ex semetipso fuerit, an quæ de super data sit? Sed absit ut tantus doctor ignoraverit legem Dei, cujus vox est in Deuteronomio : « Ne dicas in corde » tuo : Fortitudo mea et potentia manus meæ fecit mihi vir» tutem magnam hanc; sed memoraberis Domini Dei tui, » quia ipse tibi dat fortitudinem facere virtutem[6]. » Quid autem prodest bonum certamen, nisi sequetur victoria? Et quis dat victoriam, nisi ille de quo dicit ipse : « Gratias

[1] Jacob. I, 17. — [2] Joan. III, 27. — [3] Psal. LXVII, 19, et Ephes. IV, 8. — [4] 2 Tim. IV, 7. — [5] 2 Cor. III, 5. — [6] Deut. VIII, 17.

» Deo qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Je- » sum Christum[1]? » Et alio loco cum commemorasset testimonium de Psalmo, « Quoniam propter te mortifica- » mur tota die, deputati sumus velut oves occisionis[2]; » subjecit atque ait, « Sed in his omnibus supervincimus » per eum qui dilexit nos[3] : » non ergo per nos, sed per eum qui dilexit nos. Deinde dixit, « Cursum consum- » mavi : » sed ille hoc dixit, qui alio loco dicit, « Igitur » non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei[4]. » Quæ sententia nullo modo potest etiam sic converti ut dicatur, Non miserentis Dei, sed volentis et currentis est hominis : quisquis enim hoc ausus fuerit dicere, aperte se ostendit Apostolo contradicere.

XVII. Postremo dixit : « Fidem servavi[5] : » sed ille hoc dixit, qui alibi ait : « Misericordiam consecutus sum, » ut fidelis essem[6]. » Non enim dixit : « Misericordiam consecutus sum, quia fidelis eram; sed, « Ut fidelis es- » sem : » hinc ostendens etiam ipsam fidem haberi nisi Deo miserante non posse, et esse donum Dei. Quod apertissime docet, dicens : « Gratia salvi facti estis per fidem, » et hoc non ex vobis, sed Dei donum est[7]. » Possent enim dicere : Ideo accepimus gratiam, quia credidimus, tanquam sibi fidem tribuentes, gratiam Deo : propter hoc Apostolus cum dixisset, « Per fidem; et hoc, inquit, » non ex vobis, sed Dei donum est. » Rursus ne dicerent suis operibus se donum tale meruisse, continuo subjecit : « Non ex operibus, ne forte quis extollatur[8]. » Non quia negavit aut evacuavit opera bona, cum dicat Deum unicuique reddere secundum opera ejus : sed quia opera sunt ex fide, non ex operibus fides[9]; ac per hoc ab illo

[1] 1 Cor. xv, 57. — [2] Psal. xliii, 22. — [3] Rom. viii, 37. — [4] Id. ix, 16. — [5] 2 Tim. iv, 7. — [6] 1 Cor. vii, 25. — [7] Ephes. ii, 8. — [8] Ibid. 9. — [9] Rom. ii, 6.

sunt nobis opera justitiæ, a quo est ipsa fides, de qua dictum est : « Justus ex fide vivit[1]. »

XVIII. Homines autem non intelligentes, quod ait ipse Apostolus : « Arbitramur justificari hominem per » fidem sine operibus legis[2] : » putaverunt eum dicere sufficere homini fidem, etiamsi male vivat et bona opera non habeat. Quod absit ut sentiret vas electionis : qui cum dixisset quodam loco : « In Christo enim Jesu neque » circumcisio aliquid valet, neque præputium; » mox addidit : « Sed fides quæ per dilectionem operatur[3]. » Ipsa est fides quæ fideles Dei separat ab immundis dæmonibus : nam et ipsi, sicut dicit apostolus Jacobus, « Cre» dunt et contremiscunt[4] ; » sed non bene operantur. Non ergo habent istam fidem ex qua justus vivit, id est, quæ per dilectionem operatur, ut reddat ei Deus vitam æternam secundum opera ejus. Sed quia et ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, a quo nobis et fides est, et dilectio, propterea idem ipse doctor gentium[5], etiam ipsam vitam æternam gratiam nuncupavit.

XIX. Et nascitur inde non parva quæstio, quæ Domino donante solvenda est. Si enim vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissime dicit Scriptura : « Quoniam Deus reddet unicuique secundum opera » ejus[6] : » quoniam gratia est vita æterna, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente : « Ei qui operatur, merces non imputatur se» cundum gratiam, sed secundum debitum. » Et iterum : « Reliquiæ, inquit, per electionem gratiæ salvæ factæ » sunt. » Et mox addidit : « Si autem gratia, jam non ex » operibus; alioquin gratia jam non est gratia[7]. » Quomodo est ergo gratia vita æterna, quæ ex operibus su-

[1] Habac. II, 4. — [2] Rom. III, 28. — [3] Galat. V, 6. — [4] Jacob. II, 19. — [5] Rom. VI, 23. — [6] Marc. XVI, 27. — [7] Rom. IV, 4, et XI, 5.

mitur? An forte vitam æternam non dixit Apostolus gratiam; imo vero sic dixit, ut negari omnino non possit; nec intellectorem acutum, sed tantummodo intentum desideret auditorem. Cum enim dixisset : « Stipendium » peccati mors : » continuo subdidit : « Gratia autem » Dei vita æterna in Christo Jesu Domino nostro[1]. »

XX. Ista ergo quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolvi, nisi intelligamus et ipsa bona opera nostra quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere, propter illud quod ait Dominus Jesus : « Sine me nihil » potestis facere[2]. » Et ipse Apostolus cum dixisset : « Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, » sed Dei donum est, non ex operibus, ne forte quis ex- » tollatur[3] : » vidit utique putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat; et rursus posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi ipsi sufficiant : mox itaque addidit : « Ipsius enim sumus figmen- » tum, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ » præparavit Deus, ut in illis ambulemus[4]. » Quid est hoc, quod cum Dei gratiam commendans dixisset : « Non » ex operibus, ne forte quis extollatur; » cur hoc dixerit rationem reddens, « Ipsius enim sumus, inquit, figmen- » tum, creati in Christo Jesu in operibus bonis? » Quomodo ergo, « Non ex operibus, ne forte quis extolla- » tur? » Sed audi, et intellige, « Non ex operibus » dictum, tanquam tuis ex te ipso tibi existentibus, sed tanquam his in quibus te Deus finxit, id est, formavit et creavit. Hoc enim ait : « Ipsius sumus figmentum, creati in Christo » Jesu in operibus bonis : » non illa creatione qua homines facti sumus, sed ea de qua ille dicebat, qui utique

[1] Rom. vi, 23. — [2] Joan. xv, 5. — [3] Ephes. ii, 8. — [4] Ibid. 10.

jam homo erat : « Cor mundum crea in me Deus[1] : » et de qua dicit Apostolus : « Si qua igitur in Christo nova » creatura, vetera transierunt ; ecce facta sunt nova, » omnia autem ex Deo[2]. » Fingimur ergo, id est, formamur et creamur « In operibus bonis, quæ, » non præparavimus nos, sed « Præparavit Deus, ut in illis ambu» lemus. Itaque, charissimi, si vita bona nostra nihil aliud est quam Dei gratia, sine dubio et vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est : et ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia est : hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium ejus est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro justitia; ut verum sit, quoniam verum est, quia « Reddet unicuique Deus secundum opera » ejus[3]. »

XXI. Utrum autem legerimus in libris sanctis, « Gra» tiam pro gratia, » forsitan quæritis. Sed habetis Evangelium secundum Joannem tanta luce clarissimum, ubi Joannes Baptista de Domino Christo dicit : « Nos autem » ex plenitudine ejus accepimus, et gratiam pro gratia[4]. » Ex ejus itaque plenitudine accepimus pro modulo nostro tanquam particulas nostras ut bene vivamus, « Sicut » Deus partitus est mensuram fidei[5] ; » quia « Unusquis» que proprium donum habet a Deo, alius sic, alius au» tem sic[6] ; » et ipsa est gratia : sed insuper accipiemus et gratiam pro gratia, quando nobis vita æterna reddetur, de qua dixit Apostolus : « Gratia autem Dei vita » æterna in Christo Jesu Domino nostro[7] : » cum prius dixisset : « Stipendium peccati mors. » Merito enim stipendium, quia militiæ diabolicæ mors æterna tanquam debitum redditur. Ubi cum posset dicere, et recte dicere :

[1] Psal. L, 12. — [2] 2 Cor. v, 17. — [3] Psal. LXI, 13, et Apoc. XXII, 12. — [4] Joan. I, 16. — [5] Rom. XII, 3. — [6] 1 Cor. VII, 7. — [7] Rom. VI, 23.

Stipendium autem justitiæ vita æterna : maluit dicere : « Gratia autem Dei vita æterna : » ut hinc intelligeremus, non pro meritis nostris Deum nos ad æternam vitam, sed pro sua miseratione perducere. De quo in Psalmo dicit homo ejus animæ suæ : « Qui coronat te in » miseratione et misericordia[1]. » Numquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est : « Deus est enim » qui operatur in vobis et velle et operari pro bona vo- » luntate[2] : » ideo dixit Psalmus : « Coronat te in mise- » ratione et misericordia : » quia ejus miseratione bona operamur, quibus corona redditur. Non enim, quia dixit : » Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari » pro bona voluntate, » ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, non superius dixisset : « Cum timore et tremore vestram ipsorum salutem » operamini. » Quando enim jubetur ut operentur, liberum eorum convenitur arbitrium : sed ideo cum timore et tremore; ne sibi tribuendo quod bene operantur, de bonis tanquam suis extollantur operibus. Tanquam ergo interrogaretur Apostolus, et diceretur ei : Quare dixisti, « Cum timore et tremore[3]? » horum verborum rationem reddidit, dicens : « Deus est enim qui operatur in vobis. » Si enim timetis et tremitis, non extollimini tanquam de vestris operibus bonis, quia Deus est qui operatur in vobis.

XXII. Itaque, fratres, debetis quidem per liberum arbitrium non facere mala, et facere bona; hoc enim nobis lex Dei præcipit in libris sanctis, sive veteribus, sive novis : sed legamus et adjuvante Domino intelligamus Apostolum dicentem : « Quia non justificabitur ex lege » omnis caro coram illo, per legem enim cognitio pec-

[1] Psal. CII, 4. — [2] Philip. II, 13. — [3] Ibid. 12.

» cati[1]. Cognitio » dixit, non consumptio. Quando autem cognoscit homo peccatum, si non adjuvat gratia ut cognitum caveatur, sine dubio lex iram operatur. Quod alio loco ipse Apostolus dicit, ipsius enim verba sunt : « Lex iram operatur[2]. » Hoc autem dixit, quia ira Dei major est in prævaricatore, qui per legem cognoscit peccatum, et tamen facit : talis quippe homo prævaricator est legis, sicut et in alio loco dicit : « Ubi enim lex non » est, nec prævaricatio est. » Propter hoc et alibi ait : « Ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate » litteræ[3] : » legem volens intelligi litteræ vetustatem, novitatem vero spiritus quid nisi gratiam? Et ne putaretur accusasse legem vel reprehendisse; continuo sibi opposuit quæstionem, et ait : « Quid ergo dicemus? Lex » peccatum est? Absit[4]. » Deinde subjunxit : « Sed pec- » catum non cognovi, nisi per legem : » hoc est quod dixerat : « Per legem cognitio peccati. Nam concupiscen- » tiam, inquit, nesciebam, nisi lex diceret : Non concu- » pisces[5]. Occasione autem accepta peccatum per man- » datum operatum est in me omnem concupiscentiam : » sine lege enim peccatum mortuum est, ego autem ali- » quando vivebam sine lege; adveniente autem mandato, » peccatum revixit, ego autem mortuus sum, et inven- » tum est mihi mandatum quod erat in vitam, hoc esse in » mortem, peccatum enim occasione accepta per manda- » tum fefellit me, et per illud occidit. Itaque lex quidem » sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum. » Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. » Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi » operatum est mortem, ut fiat supra modum peccator » aut peccatum per mandatum : » Et ad Galatas dicit :

[1] Rom. III, 20. — [2] Id. IV, 15. — [3] Id. VII, 6. — [4] Ibid. 7, et seqq. — [5] Exod. XX, 17.

« Scientes autem quoniam non justificabitur homo ex » operibus legis nisi per fidem Jesu Christi, et nos in » Christo Jesu credidimus, ut justificemur ex fide Christi, » et non ex operibus legis, quoniam ex operibus legis non » justificabitur omnis caro[1]. »

XXIII. Quid est ergo quod vanissimi homines et perversissimi Pelagiani legem dicunt esse Dei gratiam, qua juvamur ad non peccandum? Quid est miseri quod dicunt, qui sine ulla dubitatione tanto Apostolo contradicunt? Ille dicit peccatum vires adversus hominem accepisse per legem, et eum per mandatum, quamvis sanctum et justum et bonum, tamen occidere, et per bonum operari ei mortem, de qua non liberaretur, nisi vivificaret Spiritus eum, quem littera occiderat, sicut alio loco dicit: « Littera occidit, Spiritus autem vivificat[2] : » et isti indociles contra lucem Dei cæci, et contra vocem Dei surdi, occidentem litteram vivificare dicunt, et vivificanti spiritui contradicunt. « Ergo, fratres, ut ipsius potius » Apostoli verbis vos moneam, debitores sumus non » carni, ut secundum carnem vivamus : si enim secun- » dum carnem vixeritis, moriemini : si autem spiritu » actiones carnis mortificaveritis, vivetis[3]. » Hæc dixi, ut apostolicis verbis liberum arbitrium vestrum a malo deterrerem, et exhortarer bonum : nec tamen ideo debetis in homine, hoc est, in vobis ipsis, non in Domino gloriari, quando non secundum carnem vivitis, sed spiritu actiones carnis mortificatis. Ut enim non se extollerent quibus ista dicebat, existimantes se suo spiritu tanta hæc bona opera facere posse, non Dei, propterea cum dixisset: « Si autem spiritu actiones carnis mortificaveritis, vive- » tis : » continuo subjecit : « Quotquot enim Spiritu Dei » aguntur, hi filii sunt Dei[4]. » Quando ergo spiritu ac-

[1] Galat. II, 10. — [2] 2 Cor. III, 6. — [3] Rom. VIII, 12. — [4] Ibid. 14.

tiones carnis mortificatis ut vivatis, illum glorificate, illum laudate, illi gratias agite. cujus spiritu agimini ut ista valeatis, ut vos filios Dei esse monstretis. « Quotquot » enim Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei. »

XXIV. Quotquot ergo adjuncto solo adjutorio legis, sine adjutorio gratiæ, confidentes in virtute sua, suo spiritu aguntur, non sunt filii Dei. Tales sunt de quibus idem dicit Apostolus, quod « Ignorantes Dei justitiam, » et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt sub» jecti[1]. » De Judæis hoc dixit, qui de se præsumentes gratiam repellebant, et in Christum propterea non credebant. Suam vero justitiam dicit eos volentes constituere, quæ justitia est ex lege; non quia lex ab ipsis est constituta, sed in lege quæ ex Deo est, suam justitiam constituerant, quando eamdem legem suis viribus se implere posse credebant: ignorantes Dei justitiam, nonqua justitia Deus justus est, sed quæ justitia est homini ex Deo. Et ut sciatis hanc illum eorum dixisse justitiam, quæ est ex lege; hanc autem Dei, quæ homini est ex Deo: audite quid alio loco dicat, cum de Christo loqueretur. « Propter quem omnia, inquit, non solum detri» menta esse credidi, verum et stercora existimavi esse, ut » Christum lucrifaciam, et inveniar in illo non habens » meam justitiam quæ ex lege est, sed eam quæ est per fi» dem Christi, quæ est ex Deo[2]. » Quid est autem, « Non » habens meam justitiam quæ ex lege est; » cum sua non esset lex ipsa, sed Dei: nisi, quia suam dixit justitiam, quamvis ex lege esset, quia sua voluntate legem se posse putabat implere sine adjutorio gratiæ quæ est per fidem Christi? Ideo cum dixisset, « Non habens meam justi» tiam quæ ex lege est: » secutus adjunxit, « Sed eam quæ » est per fidem Christi, quæ est ex Deo. » Hanc ignora-

[1] Rom. x, 3. — [2] Philip. III, 8.

bant, de quibus ait, « Ignorantes Dei justitiam, » id est, quæ est ex Deo, (hanc enim dat non littera occidens, sed vivificans spiritus;) « Et suam volentes constituere, » quam dixit ipse ex lege justitiam, cum diceret, « Non » habens meam justitiam quæ ex lege est : justitiæ Dei non » sunt subjecti, » hoc est, gratiæ Dei non sunt subjecti. Sub lege enim erant, non sub gratia; et ideo eis dominabatur peccatum, a quo non fit homo liber lege, sed gratia. Propter quod alibi dicit, « Peccatum enim vobis » non dominabitur; non enim estis sub lege, sed sub gra» tia[1] : » non quia lex mala est; sed quia sub illa sunt quos reos facit jubendo, non adjuvando. Gratia quippe adjuvat ut legis quisque sit factor, sine qua gratia sub lege positus tantummodo erit legis auditor. Talibus itaque dicit, « Qui in lege justificamini, a gratia exci» distis[2]. »

XXV. Quis ita sit surdus adversus apostolicas voces, quis ita desipiat, imo insaniat nesciens quid loquatur, ut audeat dicere, legem esse gratiam, cum clamet qui sciebat quid loqueretur, « Qui in lege justificamini, a gratia » excidistis? » Si autem lex non est gratia, quia ut ipsa lex fiat, non potest lex adjuvare, sed gratia; numquid natura erit gratia? Nam et hoc Pelagiani ausi sunt dicere, gratiam esse naturam, in qua sic creati sumus, ut habeamus mentem rationalem, quia intelligere valeamus, facti ad imaginem Dei, ut dominemur piscibus maris, et volucribus cœli, et omnibus pecoribus quæ repunt super terram. Sed non hæc est gratia, quam commendat Apostolus per fidem Jesu Christi. Hanc enim naturam etiam cum impiis et infidelibus certum est nobis esse communem : gratia vero per fidem Jesu Christi eorum tantummodo est, quorum est ipsa fides. « Non enim omnium

[1] Rom. VI, 14. — [2] Galat. V, 4.

» est fides[1]. » Denique sicut eis qui volentes in lege justificari, a gratia exciderunt, verissime dicit, « Si ex lege » justitia, ergo Christus gratis mortuus est[2] : » sic et his qui gratiam quam commendat et percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur, Si ex natura jus» titia, ergo Christus gratis mortuus est. » Jam hic enim erat lex, et non justificabat; jam hic erat et natura, et non justificabat : ideo Christus non gratis mortuus est, ut et lex per illum impleretur, qui dixit, « Non veni sol» vere legem, sed implere[3]: » et natura per Adam perdita, per illum repararetur, qui dixit venisse se quærere et salvare quod perierat[4] ; » in quem venturum antiqui etiam patres crediderant, qui diligebant Deum.

XXVI. Dicunt etiam gratiam Dei, quæ data est per fidem Jesu Christi, quæ neque lex est neque natura, ad hoc tantum valere, ut peccata præterita dimittantur, non ut futura vitentur, vel repugnantia superentur. Sed si hoc verum esset, utique Oratione dominica cum dixissemus, « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimit» timus debitoribus nostris; » non adderemus, « Et ne nos » inferas in tentationem[5]. » Illud enim dicimus ut peccata dimittantur; hoc autem ut caveantur, sive vincantur : quod a Patre qui in cœlis est, nulla ratione peteremus, si virtute voluntatis humanæ hoc possemus efficere. Commoneo autem charitatem vestram, et multum exhortor, ut beati Cypriani librum quem scripsit de Oratione dominica, diligenter legatis ; et quantum vos Dominus adjuverit, intelligatis, memoriæque mandetis. Ibi videbitis quemadmodum sic alloquatur liberum arbitrium eorum, quos conscriptione sui sermonis ædificat, ut ostendat tamen ea quæ implenda jubentur in lege, in ora-

[1] 2 Thess. III, 2. — [2] Galat. II, 21. — [3] Matth. V, 17. — [4] Matth. XVIII, 11. et Luc. XIX, 10. — [5] Matth. VI, 12.

tione esse poscenda. Quod utique vanissime fieret, si ad illa agenda sine divino adjutorio voluntas humana sufficeret.

XXVII. Sed cum fuerint convicti, non defensores, sed inflatores et præcipitatores liberi arbitrii, quia neque scientia divinæ legis, neque natura, neque sola remissio peccatorum est illa gratia. quæ per Jesum Christum Dominum nostrum datur, sed ipsa facit ut lex impleatur, ut natura liberetur, ne peccatum dominetur : cum ergo in his convicti fuerint, ad hoc se convertunt, ut quocumque modo conentur ostendere gratiam Dei secundum merita nostra dari. Dicunt enim, « Etsi non datur secundum merita bonorum operum, quia per ipsam bene operamur; tamen secundum merita bonæ voluntatis datur : quia bona voluntas, inquiunt, præcedit orantis, quam præcessit voluntas credentis, ut secundum hæc merita gratia sequatur exaudientis Dei.

XXVIII. Jam quidem de fide, hoc est, de voluntate credentis superius disputavi, usque adeo eam demonstrans ad gratiam pertinere, ut Apostolus non diceret, Misericordiam consecutus sum, quia fidelis eram ; sed diceret, « Misericordiam consecutus sum, ut fidelis es» sem[1]. » Sunt et alia testimonia, in quibus est quod ait, « Sapite ad temperantiam, sicut unicuique Deus partitus est »mensuram fidei[2].» Et quod jam commemoravi : « Gratia » salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei » donum est[3].» Et illud quod scripsit ad Ephesios, « Pax »fratribus et charitas cum fide a Deo Patre et Domino »Jesu Christo[4]. » Et illud, ubi ait, « Quia vobis dona» tum est pro Christo, non solum ut credatis in eum, ve» rum etiam ut patiamini pro eo[5].» Utrumque ergo ad Dei

[1] I Cor. VII. 25. — [2] Rom. XII, 3. — [3] Ephes II, 8. — [4] Id. VI, 23. — [5] Philip. I, 29.

gratiam pertinet, et fides credentium, et tolerantia patientium, quia utrumque dixit esse donatum. Et illud maxime ubi dicit, « Habentes autem eumdem spiritum fidei [1]. » Non enim ait, scientiam fidei, sed, « Spiritum » fidei : » quod propterea dixit, ut intelligeremus, quia fi» des et non petita conceditur, ut ei petenti alia concedantur, « Quomodo enim invocabunt, inquit, in quem non » crediderunt [2]? « Ergo spiritus gratiæ facit ut habeamus fidem, ut per fidem impetremus orando, ut possimus facere quæ jubemur. Ideo ipse Apostolus assidue legi præponit fidem : quoniam quod lex jubet, facere non valemus, nisi per fidem rogando impetremus, ut facere valeamus.

XXIX. Nam si fides liberi est tantummodo arbitrii, nec datur a Deo, propter quid pro eis qui nolunt credere, oramus ut credant? Quod prorsus faceremus inaniter, nisi rectissime crederemus, etiam perversas et fidei contrarias voluntates omnipotentem Deum ad credendum posse convertere. Liberum quidem hominis arbitrium pulsatur, ubi dicitur, « Hodie si vocem ejus audieritis, » nolite obdurare corda vestra [3]. » Sed nisi posset Deus etiam duritiam cordis auferre, non diceret per Prophetam, « Auferam ab eis cor lapideum, et dabo eis cor car» nem [4]. » Quod de Novo Testamento fuisse prædictum, satis Apostolus ostendit, ubi ait, « Epistola nostra vos » estis, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in » tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus [5]. » Quod non ideo dictum putemus, ut carnaliter vivant qui debent spiritaliter vivere : sed, quia lapis sine sensu est, cui comparatum est cor durum, cui nisi carni sentienti cor intelligens debuit comparari? Sic enim hoc dicitur per Ezechielem

[1] 2 Cor. IV, 13. — [2] Rom. X, 14. — [3] Psal. XCIV, 8. — [4] Ezech. XI, 19. — [5] 2 Cor. III, 2.

prophetam : « Et dabo eis, inquit, cor aliud, et spiritum » novum dabo eis, et vellam cor lapideum de carne eorum, » et dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambu- » lent, et justificationes meas observent, et faciant eas : » et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum, dicit » Dominus[1]. » Numquid ego possumus nisi absurdissime dicere, bonum meritum bonæ voluntatis in homine præcessisse, ut evelleretur ab eo cor lapideum : quandoquidem ipsum cor lapideum non significat nisi durissimam voluntatem et adversus Deum omnino inflexibilem ? Ubi enim præcedit bona voluntas, jam non est utique cor lapideum.

XXX. Nam et alio loco per eumdem Prophetam Deus manifestissime ostendit, non propter eorum aliqua bona merita, sed propter nomen suum ista facere, ubi ait, « Ego facio, domus Israël, sed propter nomen meum » sanctum quod profanastis in gentibus, quo intrastis » illuc : et sanctificabo nomen meum magnum quod pro- » fanatum est in gentibus, quod profanastis in medio eo- » rum : et scient gentes quia ego sum Dominus, dicit Ado- » naï Dominus, cum sanctificatus fuero in vobis ante » oculos eorum : et accipiam vos de gentibus, et congre- » gabo vos ex omnibus terris, et inducam vos in terram » vestram, et aspergam vos aqua munda, et mundabimini » ab omnibus immunditiis vestris, et ab omnibus idolis » vestris, et mundabo vos : et dabo vobis cor novum, » et spiritum novum dabo in vobis : et auferetur cor » lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum, » et spiritum meum dabo in vobis : et faciam ut in jus- » tificationibus meis ambuletis, et judicia mea observetis » et facietis[2]. » Quis ita sit cæcus, ut non videat ; quis ita lapideus, ut non sentiat, istam gratiam non secundum

[1] Ezech. xi, 19. — [2] Id. xxxvi, 22, et seqq.

merita bonæ voluntatis dari, Domino dicente atque testante, « Ego facio, domus Israël, sed propter nomen » meum sanctum ? » Quare enim dixit, « Ego facio, sed » propter nomen meum sanctum : » nisi ne illi putarent propter bona merita sua fieri, quod non erubescunt dicere Pelagiani? Non solum autem bona merita eorum nulla, verumetiam mala merita præcessisse demonstrat, dicendo, « Sed propter nomen meum sanctum, quod » profanastis in gentibus. » Quis non videat horrendum malum esse, nomen sanctum Domini profanare? Et tamen propter ipsum nomen meum, inquit, quod profanastis vos, ego faciam vos bonos, non propter vos : « Et » sanctificabo, inquit, nomen meum magnum, quod pro- » fanatum est in gentibus, quod profanastis in medio eo- » rum. » Sanctificare se dicit nomen suum, quod superius dixerat sanctum. Hoc est ergo quod oramus in Oratione dominica, dicentes, « Sanctificetur nomen tuum[1] : » ut sanctificetur in hominibus, quod per se ipsum sine dubio semper est sanctum. Denique sequitur : « Et scient » omnes gentes quia ego sum Dominus, dicit Adonaï Do- » minus, cum sanctificatus fuero in vobis. » Cum ergo ipse semper sit sanctus, sanctificatur tamen in eis quibus largitur gratiam suam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen Domini profanaverunt.

XXXI. Ne autem putetur, nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideo in Psalmo dicitur, « Nolite obdurare corda vestra[2]. » Et per ipsum Ezechielem, « Projicite a vobis omnes impietates vestras, » quas impie egistis in me, et facite vobis cor novum et » spiritum novum, et facite omnia mandata mea. Ut quid » moriemini, domus Israël, dicit Dominus; quia nolo » mortem morientis, dicit Adonaï Dominus, et converti-

[1] Matth. vi, 9. — [2] Psal. xciv, 8.

» mini et vivetis ? » Meminerimus eum dicere, « Et convertimini et vivetis : » cui dicitur, « Converte nos, Deus[1]. » Meminerimus eum dicere, « Projicite a vobis omnes impietates vestras[2] : » cum ipse justificet impium[3]. Meminerimus ipsum dicere, « Facite vobis cor novum et spiritum novum : » qui dicit, « Dabo vobis cor novum et » spiritum novum dabo in vobis[4]. » Quomodo ergo qui dicit, « Facite vobis ; » hoc dicit, « Dabo vobis ? » Quare jubet, si ipse daturus est ? Quare dat, si homo facturus est ; nisi quia dat quod jubet, cum adjuvat ut faciat cui jubet ? Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim a justitia libera est, quando servit peccato, et tunc est mala : aut a peccato libera est, quando servit justitiæ, et tunc est bona. Gratia vero Dei semper est bona, et per hanc fit ut sit homo bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, ut ipsa bona voluntas, quæ jam esse cœpit, augeatur, et tam magna fiat, ut possit implere divina mandata quæ voluerit, cum valde perfecteque voluerit. Ad hoc enim valet quod Scriptum est, « Si volueris, » conservabis mandata[5] : » ut homo qui voluerit et non potuerit, nondum se plene velle cognoscat, et oret ut habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Si quippe adjuvatur, ut faciat quod jubetur. Tunc enim utile est velle, cum possumus ; et tunc utile est posse, cum volumus : nam quid prodest, si quod non possumus volumus, aut quod possumus nolumus ?

XXXII. Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt, « Non juberet Deus, quod sciret non posse ab homine fieri. » Quis hoc nesciat ? Sed ideo jubet aliqua quæ non possumus, ut noverimus quid ab illo

[1] Ezech. XVIII, 31. — [2] Psal. LXXIX, 4, vel Psal. LXXXIV, 5. — [3] Rom. IV, 5. — [4] Ezech. XXXVI, 26. — [5] Eccli. XV, juxta LXX.

petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat quod lex imperat. Denique ipse qui dixit, « Si vo-»lueris, conservabis mandata : » in eodem libro Ecclesiastico aliquanto post dicit, « Quis dabit in ore meo »custodiam, et super labia mea signaculum astutum, ne »forte cadam ab eo, et lingua mea perdat me[1] ? » Jam certe mandata acceperat : « Cohibe linguam tuam a malo, » et labia tua ne loquantur dolum[2]. » Cum ergo verum sit quod dixit, « Si volueris, conservabis mandata : » quare quærit in ore suo dari custodiam ; similis ei qui dicit in Psalmo, « Pone, Domine, custodiam ori meo[3] ? » Quare non ei sufficit mandatum Dei et voluntas sua; quandoquidem si voluerit, conservabit mandata ? Quam multa Dei mandata sunt contra superbiam : jam novit ea; si voluerit, conservabit ea. Quare ergo paulo post dicit, « Domine Pater et Deus vitæ meæ elationem oculorum ne »dederis mihi[4] ?» Jam dixerat ei lex, « Non concupisces[5] :» velit ergo et faciat quod jubetur; quoniam si voluerit, conservabit mandata. Quare sequitur et dicit, « Concu-»piscentiam averte a me ? » Contra luxuriam Deus quam multa mandavit : faciat ea; quia si voluerit conservabit mandata. Quid est quod clamat ad Deum, «Ventris appe-»titio et concubitus ne apprehendat me[6] ?» Si hæc ei præsenti diceremus, rectissime nobis responderet et diceret, Ex ista oratione mea, qua hæc a Deo peto, intelligite quomodo dixerim, « Si volueris, conservabis mandata. » Certum et enim nos mandata servare, si volumus : sed quia præparatur voluntas a Domino[7], ab illo petendum est ut tantum velimus, quantum sufficit ut volendo faciamus. Certum est nos velle, cum volumus : sed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum est, quod paulo ante

[1] Eccli. XXII, 33. — [2] Psal. XXXIII, 14. — [3] Id. CXL, 3. — [4] Eccli. XXIII, 4, 5. — [5] Exod. XX, 17. — [6] Eccli. XXIII, 6. — [7] Ibid.

posui, « Præparatur voluntas a Domino [1] : » de quo dictum est, « A Domino gressus hominis dirigentur, et viam » ejus volet [2] : » de quo dictum est, « Deus est qui operatur » in vobis et velle [3]. » Certum est nos facere, cum facimus : sed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, « Faciam ut in justificationibus meis » ambuletis, et judicia mea observetis et faciatis [4]. » Cum dicit, « Faciam ut faciatis, » quid aliud dicit, « Nisi au» feram a vobis cor lapideum, » unde non faciebatis; « Et » dabo vobis cor carneum [5], » unde faciatis? Et hoc quid est, nisi auferam cor durum, unde non faciebatis; et dabo cor obediens, unde faciatis? Ille facit ut faciamus, cui dicit homo, « Pone, Domine, custodiam ori meo [6]. » Hoc est enim dicere, Fac ut ponam custodiam ori meo : quod beneficium Dei jam fuerat consecutus, qui dixit, « Posui ori meo custodiam [7]. »

XXXIII. Qui ergo vult facere Dei mandatum et non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam et invalidam : poterit autem, cum magnam habuerit et robustam. Quando enim Martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, hoc est, magna charitate fecerunt : de qua charitate ipse Dominus ait, « Majorem hac charitatem nemo habet, quam » ut animam suam ponat pro amicis suis [8]. » Unde et Apostolus dicit, « Qui enim diligit proximum, legem imple» vit : nam non adulterabis, non homicidium facies, non » furaberis, non concupisces, et si quod est aliud manda» tum, in hoc sermone recapitulatur, Diliges proximum » tuum tanquam te ipsum [9]. Dilectio proximi malum non » operatur : plenitudo ergo legis, dilectio [10]. » Ipsam chari-

[1] Prov. VIII, juxta LXX. — [2] Psal. XXXVI, 23. — [3] Philip. II, 13. — [4] Ezech. XXXVI, 27. — [5] Id. XI, 19, et XXXVI, 26. — [6] Psal. CXL, 3. — [7] Id. XXXVIII, 2. — [8] Joan. XV, 13. — [9] Rom. XIII, 8, et seq. et Levit. XIX, 18. — [10] Joan. XV, 13.

tatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit. « Timor enim non est in » charitate [1], » sicut ait Joannes evangelista in Epistola sua; « Sed perfecta charitas foras mittit timorem [2]. » Et tamen quamvis parva et imperfecta, non deerat, quando dicebat Domino, « Animam meam pro te ponam [3] : » putabat enim se posse, quod se velle sentiebat. Et quis istam etsi parvam dare cœperat charitatem, nisi ille qui præparat voluntatem, et cooperando perficit, quod operando incipit? Quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apostolus: « Certus sum, quoniam qui operatur in » vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu[4]. » Ut ergo velimus, sine nobis operatur; cum autem volumus, et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. De operante illo ut velimus, dictum est, « Deus est enim » qui operatur in vobis et velle [5]. » De cooperante autem cum jam volumus et volendo facimus: « Scimus, inquit, » quoniam diligentibus Deum omnia cooperatur in bo- » num [6]. » Quid est omnia, nisi et ipsas terribiles sævasque passiones? Sarcina quippe illa Christi, quæ infirmitati gravis est, levis efficitur charitati. Talibus enim Dominus dixit esse suam sarcinam levem, qualis Petrus fuit quando passus est pro Christo, non qualis fuit quando negavit Christum [7].

XXXIV. Istam charitatem, id est, divino amore ardentissimam voluntatem commendans Apostolus, dicit, « Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an » angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an peri-

[1] Matth. XXVI, 69, et seqq. — [2] I Joan. IV, 18. — [3] Joan. XIII, 37. — [4] Philip. I, 6. — [5] Id. II, 13. — [6] Rom. VIII, 28. — [7] Matth. XI, 13.

» culum, an gladius? Sicut Scriptum est, Quoniam prop-
» ter te mortificamur tota die, deputati sumus velut oves
» occisionis [1]. Sed in his omnibus supervincimus per eum
» qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, ne-
» que vita, neque angeli, neque principatus, neque præ-
» sentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum,
» neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei,
quæ est in Christo Jesu Domino nostro [2] » Et alio loco
dicit : « Adhuc supereminentiorem viam vobis demon-
» stro. Si linguis hominum loquar et Angelorum, charita-
» tem autem non habeam, factus sum æramentum sonans,
» aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, et
» si sciero omnia sacramenta, et si habuero omnem fidem,
» ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam,
» nihil sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus, et si
» tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem
» non habeam, nihil mihi prodest. Charitas magnanima
» est, benigna est; charitas non æmulatur, non agit per-
» peram, non inflatur, non dehonestatur, non quærit quæ
» sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet
» super iniquitate, congaudet autem veritati ; omnia tole-
» rat, omnia credit, omnia sperat, omnia suffert; charitas
» nunquam cadit [3]. » Et paulo post : « Manet, inquit, fides,
» spes charitas, tria hæc; major autem horum charitas : sec-
» tamini charitatem [4]. » Item dicit ad Galatas : « Vos enim
» in libertatem vocati estis, fratres, tantum ne libertatem
» in occasionem carnis detis, sed per charitatem servite
» invicem. Omnis enim lex in uno sermone impletur, in eo
» quod diliges proximum tuum tanquam te ipsum [5]. » Hoc
est quod ad Romanos ait, « Qui diligit alterum, legem

[1] Rom. VIII, 35, et seqq. et Psal. XLIII, 22. — [2] I Cor. XII, 31, et XIII, 1, et seqq. — [3] Ibid. 13, et XIV, 1. — [4] Galat. V, 13. — [5] Levit. XIX, 18.

implevit[1]. » Item dicit ad Colossenses : « Super omnia autem hæc charitatem, quæ est vinculum perfectionis[2]. » Et ad Timotheum : « Finis, inquit, præcepti est charitas : » et adjungens qualis charitas, « De corde, inquit, puro, et conscientia bona, et fide non ficta[3]. » Ad Corinthios autem cum dicit, « Omnia vestra cum charitate fiant[4] : » satis ostendit, etiam ipsas correptiones, quas asperas et amaras sentiunt qui corripiuntur, cum charitate esse faciendas. Unde alibi cum dixisset, « Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos : patientes estote ad omnes : » mox adjunxit, « Videte ne quis malum pro malo alicui reddat[5]. » Ergo et quando corripiuntur inquieti, non malum pro malo, sed potius bonum redditur. Hæc autem omnia quæ nisi charitas operatur?

XXXV. Et apostolus Petrus : « Ante omnia, inquit, » mutuam inter vos charitatem perpetuam habentes, quia » charitas cooperit multitudinem peccatorum[6]. » Dicit etiam apostolus Jacobus : « Si tamen legem perficitis re» galem, secundum Scripturas : Diliges proximum tuum » tanquam te ipsum, benefacitis[7]. » Item Joannes apostolus : « Qui diligit, inquit, fratrem suum, in lumine ma» net[8]. » Et alio loco : « Qui non est justus, non est ex Deo, » et qui non diligit fratrem suum : quia hæc est annuntia» tio quam audivimus ab initio, ut diligamus invicem[9]. » Itemque alibi : « Hoc est, inquit, mandatum illius ut cre» damus nomini Filii ejus Jesu Christi, et diligamus invi» cem[10]. » Et iterum : « Hoc, inquit, mandatum habemus » ab ipso, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum[11]. »

[1] Rom. XIII, 8. — [2] Coloss. III, 11. — [3] 3 Tim. I, 5. — [4] 1 Cor. XVI, 14. — [5] 1 Thess. V, 14. — [6] 2 Petr. IV, 8. — [7] Jacob. II, 8, et Levit. XIX, 18. — [8] 1 Joan. II, 10. — [9] Id. III, 10. — [10] Ibid. 23. — [11] Id. IV, 21.

Et paulo post : « In hoc, inquit, cognoscimus, quia diligimus filios Dei, cum Deum diligimus, et præcepta ejus facimus. Hæc est enim dilectio Dei, ut præcepta ejus servemus, et præcepta ejus gravia non sunt [1]. » Et in epistola secunda scriptum est : « Non quasi præceptum novum scribam tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus invicem [2]. »

XXXVI. Dicit etiam ipse Dominus Jesus, in duobus præceptis dilectionis Dei et dilectionis proximi totam Legem Prophetasque pendere [3]. De quibus duobus præceptis in Evangelio secundum Marcum scriptum est : « Et accessit unus de Scribis qui audierat illos perquirentes, et videns quoniam illis bene responderit, interrogavit eum quod esset primum omnium mandatum [4]. Jesus autem respondit ei : Primum omnium mandatum est, Audi Israël Dominus Deus tuus Deus unus est [5] : et, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua : hoc est primum mandatum. Secundum autem simile illi : Diliges proximum tuum tanquam te ipsum ; majus horum aliud non est mandatum [6]. » Dicit etiam in Evanglio secundum Joannem : « Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem [7]. »

XXXVII. Hæc omnia præcepta dilectionis, id est, charitatis, quæ tanta et talia sunt, ut quidquid se putaverit homo facere bene, si fiat sine charitate, nullo modo fiat bene ; hæc ergo præcepta charitatis inaniter darentur hominibus, non habentibus liberum voluntatis arbitrium : sed quia per legem dantur et veterem et novam, (quamvis

[1] I Joan. v, 2. — [2] 2 Joan. v. — [3] Matth. xxii, 40. — [4] Marc. xii, 28 et seqq. — [5] Deut. vi, 4. — [6] Levit. xix, 18. — [7] Joan. xiii, 34.

in nova venerit gratia quæ promittebatur in vetere, lex autem sine gratia littera est occidens, in gratia vero spiritus vivificans), unde est in hominibus charitas Dei et proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hominibus, vicerunt Pelagiani : si autem ex Deo, vicimus Pelagianos. Sedeat ergo inter nos judex apostolus Joannes, et dicat nobis : « Charissimi, diligamus invicem[1]. » In his verbis Joannis cum se illi extollere cœperint et dicere, Ut quid nobis hoc præcipitur, nisi quia ex nobis habemus ut invicem diligamus : sequitur continuo idem Joannes, confundens eos et dicens : « Quia dilectio ex » Deo est[2]. » Non itaque ex nobis, sed ex Deo est. Cur ergo dictum est : « Diligamus invicem, quia dilectio ex Deo » est : » nisi quia præcepto admonitum est liberum arbitrium, ut quæreret Dei donum? Quod quidem sine suo fructu prorsus admoneretur, nisi prius acciperet aliquid dilectionis, ut addi sibi quæreret unde quod jubebatur impleret. Cum dicitur : « Diligamus invicem, » lex est : cum dicitur : « Quia dilectio ex Deo est, » gratia est. « Sa» pientia quippe Dei legem et misericordiam in lingua » portat[3]. » Unde scriptum est in Psalmo : « Etenim be» nedictionem dabit qui legem dedit[4]. »

XXXVIII. Nemo ergo vos fallat, fratres mei, quia nos non diligeremus Deum, nisi nos prior ipse diligeret. Idem Joannes apertissime hoc ostendit, et dicit : « Nos diliga» mus, quia ipse prior dilexit nos[5]. » Gratia nos facit legis dilectores, lex vero ipsa sine gratia non nisi prævaricatores facit. Et quod Discipulis suis dicit Dominus : « Non » vos me elegistis, sed ego elegi vos[6] : » nihil aliud indicat nobis. Si enim nos prius dileximus, ut hoc merito nos ipse diligeret; prius illum nos elegimus, ut ab illo eligi

[1] I Joan. IV, 7. — [2] Ibid. — [3] Prov. III, 16, juxta LXX. — [4] Psal. LXXXIII, 8. — [5] I Joan. IV, 19. — [6] Joan. XV, 16.

mereremur. Sed ipse qui veritas est, aliud dicit, et huic vanitati hominum apertissime contradicit: « Non vos me » elegistis, » inquit. Si ergo non elegistis, sine dubio nec dilexistis : quomodo enim eum eligerent, quem non diligerent? « Sed ego, inquit, vos elegi. » Numquid non et ipsi postea elegerunt eum, et omnibus bonis hujus sæculi prætulerunt? Sed quia electi sunt, elegerunt : non quia elegerunt, electi sunt. Eligentium hominum meritum nullum esset, nisi eos eligentis gratia Dei præveniret. Unde et apostolus Paulus benedicens Thessalonicenses : « Vos, inquit, Dominus multiplicet, et abundare faciat in » charitate in invicem et in omnes [1]. » Hanc benedictionem dedit ut nos invicem diligeremus, qui legem dederat ut invicem diligamus. Denique alio loco ad eosdem, quia sine dubio in quibusdam eorum jam erat, quod eis ut esset optaverat: « Gratias, inquit, agere debemus Deo semper pro » vobis, fratres, sicut dignum est, quoniam supercrescit fi- » des vestra, et abundat charitas uniuscujusque vestrum » in invicem [2]. » Hoc dixit, ne forte de tanto bono quod ex Deo habebant, tanquam ex se ipsis id habentes extollerentur. Quod ergo supercrescit fides vestra, inquit, et abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem, gratias agere debemus Deo de vobis; non ita vos laudare, tanquam hoc habeatis ex vobis.

XXXIX. Et ad Timotheum dicit : « Non enim dedit » nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et charitatis et » continentiæ [3]. » In quo sane Apostoli testimonio cavere debemus, ne nos arbitremur non accepisse spiritum timoris Dei, quod sine dubio magnum est Dei donum, de quo dicit propheta Isaïas : « Requiescet super eum spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, » spiritus scientiæ et pietatis, spiritus timoris Domini [4]. »

[1] 1 Thess. III, 12. — [2] 2 Thess. XIII. — [3] 2 Tim. I, 7. — [4] Isaï. XI, 2.

Non quo timore Petrus Christum negavit, sed illius timoris spiritum accepimus de quo dicit ipse Christus : « Eum » timete, qui habet potestatem et animam et corpus per- » dere in gehennam ; ita dico vobis, hunc timete [1]. » Hoc autem dixit, ne illo timore negaremus eum, quo turbatus est Petrus. Hunc enim auferri voluit a nobis, cum prius dixit : « Nolite timere eos qui corpus occidunt, et postea » non habent quid faciant [2]. » Hujus timoris non accepimus spiritum, sed virtutis et charitatis et continentiæ. De quo spiritu idem ipse ad Romanos ait : « Gloriamur in tribu- » lationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam opera- » tur, patientia probationem, probatio spem, spes autem » non confundit ; quia charitas Dei diffusa est in cordibus » nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis [3]. » Non itaque per nos, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis, ipsa charitate fit, quam Dei donum esse manifestat, ut tribulatio non auferat, sed potius operetur patientiam. Ad Ephesios etiam : « Pax, inquit, fratribus et charitas » cum fide. » Magna bona : sed dicat unde ? « A Deo, in- » quit, Patre et Domino Jesu Christo [4]. » Ergo hæc magna bona, non sunt nisi Dei dona.

XL. Sed non est mirum, si lux lucet in tenebris, et tenebræ eam non comprehendunt [5]. In Joanne lux dicit : Ecce qualem dilectionem dedit nobis Pater, ut filii Dei vocemur et simus [6]. » Et in Pelagianis tenebræ dicunt, Dilectio nobis ex nobis est. Quam si veram, id est, christianam dilectionem haberent, scirent et unde haberent ; sicut sciebat Apostolus, qui dicebat : « Nos autem non spi- » ritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo » est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis [7]. » Joannes dicit : « Deus dilectio est [8]. » Et Pelagiani etiam ipsum

[1] Luc. XII, 5. — [2] Ibid. 4. — [3] Rom. V, 3. — [4] Ephes. VI, 23. — [5] Joan. I, 5. — [6] I Joan. III, 1. — [7] I Cor. II, 2. — [8] I Joan. IV, 16.

Deum non ex Deo, sed ex semetipsis habere se dicunt : et cum scientiam legis ex Deo nobis esse fateantur, charitatem ex nobis ipsis volunt. Nec audiunt Apostolum dicentem : « Scientia inflat, charitas autem ædificat [1]. » Quid est ineptius, imo vero quid est amentius, et ab ipsa sanctitate charitatis alienius, quam confiteri ex Deo esse scientiam, quæ sine charitate inflat, et ex nobis esse charitatem, quæ facit ut scientia inflare non possit? Item cum dicat Apostolus: » Supereminentem scientiæ charitatem Christi [2] : » quid est insanus, quam putare ex Deo esse scientiam, quæ subdenda est charitati et ex hominibus charitatem, quæ supereminet scientiæ ? Fides autem vera et doctrina sana ambas esse dicit ex Deo, quia scriptum est : « A facie ejus scientia et intellectus procedit [3] : » scriptum est : « Charitas ex Deo est [4]. » Et legimus : « Spiritum » scientiæ et pietatis : » legimus : « Spiritum virtutis et » charitatis et continentiæ [5]. » Sed majus est donum charitas quam scientia [6] : nam scientia quando est in homine, charitas est necessaria, ne infletur [7] ; « Charitas autem » non æmulatur, non agit perperam, non inflatur [8].

XLI. Satis me disputasse arbitror adversus eos, qui gratiam Dei vehementer oppugnant, qua voluntas humana non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam, et cum bona fuerit adjuvatur : et sic disputasse, ut non magis ego, quam divina ipsa Scriptura vobiscum locuta sit evidentissimis testimoniis veritatis : quæ Scriptura divina si diligenter inspiciatur, ostendit non solum bonas hominum voluntates quas ipse facit ex malis, et a se factas bonas in actus bonos et in æternam dirigit vitam, verumetiam illas quæ conservant sæculi creaturam, ita esse in Dei potestate, ut eos quo voluerit, quando voluerit, fa-

[1] I Cor. VIII, 1. — [2] Ephes. III, 19. — [3] Prov. II, juxta LXX. — [4] I Joan. IV, 7. — [5] Isaï. XI, 2. — [6] 2 Tim. I, 7. — [7] I Cor. VIII, 1. — [8] Id. XIII, 4.

ciat inclinari[1] vel ad beneficia quibusdam præstanda, vel ad pœnas quibusdam ingerendas, sicut ipse judicat, occultissimo quidem judicio, sed sine ulla dubitatione justissimo. Nam invenimus aliqua peccata etiam pœnas esse aliorum peccatorum : sicut sunt vasa iræ, quæ perfecta dicit Apostolus in perditionem[2] : sicut est induratio Pharaonis, cujus et causa dicitur, ad ostendendam in illo virtutem Dei[3] : sicut est fuga Israëlitarum a facie hostium de civitate Gaï[4] ; in animo enim factus est timor ut fugerent, et hoc factum est ut vindicaretur peccatum eo modo, quo fuerat vindicandum : unde dicit Dominus ad Jesum Nave : « Non potuerunt filii Israël subsistere ante » faciem inimicorum suorum[5]. » Quid est, « Non poterunt » subsistere ? » Quare non subsistebant per liberum arbitrium, sed per timorem turbata voluntate fugiebant ; nisi quia Deus dominatur et voluntatibus hominum. et quos vult in formidinem convertit iratus ? Numquid non hostes Israëlitarum adversus populum Dei, quem ducebat Jesus Nave, sua voluntate pugnarunt ? Et tamen dicit Scriptura, « Quia per Dominum factum est confortari » cor eorum, ut obviam irent ad bellum ad Israël, ut » exterminarentur[6]. » Numquid non sua voluntate homo improbus filius Gemini maledicebat regi David ? Et tamen quid ait David, plenus vera et alta et pia sapientia ? quid ait illi qui maledicentem percutere voluit ? « Quid mihi, » inquit, et vobis, filii Sarviæ ? Dimittite eum, et male- » dicat ; quia Dominus dixit illi maledicere David. Et » quis dicet ei, Quare fecisti sic[7] ? » Deinde Scriptura divina plenam sententiam regis velut ab alio initio repetendo commendans, « Et dixit, inquit, David ad Abessa

[1] Confer lib. v, contra Julianum, cap. 4. — [2] Rom. IX, 22. — [3] Exod. VII, 3, et X, 1. — [4] Josué. VII, 4. — [5] Ibid. 12. — [6] Id. XI, 20. — [7] 2 Reg. XVI, 10.

» et ad omnes pueros ejus : Ecce filius meus qui exiit de » utero meo quærit animam meam, et adhuc modo filius » Gemini? Sinite illum, maledicat, quoniam dixit illi » Dominus, ut videat Dominus humilitatem meam, et » retribuat mihi bona pro maledicto ejus in die isto[1]. » Quomodo dixerit Dominus huic homini maledicere David, quis sapiens et intelliget? Non enim jubendo dixit, ubi obedientia laudaretur; sed quod ejus voluntatem proprio vitio suo malam in hoc peccatum judicio suo justo et occulto inclinavit, ideo dictum est : « Dixit ei Domi- » nus. » Nam si jubenti obtemperasset Deo, laudandus potius quam puniendus esset, sicut ex hoc peccato postea novimus esse punitum. Nec causa tacita est, cur ei Dominus isto modo dixerit maledicere David, hoc est, cor ejus malum in hoc peccatum miserit vel dimiserit : « Ut videat, inquit, Dominus humilitatem meam, et re- » tribuat mihi bona pro maledicto ejus in die isto. » Ecce quomodo probatur, Deum uti cordibus etiam malorum ad laudem atque adjumentum bonorum. Sic usus est Juda tradente Christum, sic usus est Judæis crucifigentibus Christum. Et quanta inde bona præstitit populis credituris? Qui et ipso diabolo utitur pessimo, sed optime, ad exercendam et probandam fidem et pietatem bonorum, non sibi, qui omnia scit antequam fiant, sed nobis, quibus erat necessarium, ut eo modo ageretur nobiscum. Numquid non sua voluntate Abessalon elegit consilium quod sibi oberat? Et tamen ideo fecit, quia exaudierat Dominus ejus patrem orantem, ut hoc fieret. Propter quod Scriptura ait : « Et Dominus mandavit dis- » sipare consilium Achitophel bonum, ut inducat Do- » minus super Abessalon omnia mala[2]. » Bonum consilium dixit, quod ad tempus proderat causæ, quia pro

[1] 2 Reg. xvi, 11. — [2] Id. xvii, 14.

ipso erat contra patrem ejus, contra quem rebellaverat, ut posset eum opprimere, nisi Dominus consilium dissipasset quod dederat Achitophel, agendo in corde Abessalon, ut tale consilium repudiaret, et aliud quod ei non expediebat eligeret.

XLII. Quis non ista judicia divina contremiscat, quibus agit Deus in cordibus etiam malorum hominum quidquid vult, reddens eis tamen secundum merita eorum? Roboam filius Salomonis respuit consilium salubre seniorum, quod ei dederant, ne cum populo dure ageret, et verbis coævorum suorum potius acquievit, respondendo minaciter quibus leniter debuit[1]. Unde hoc, nisi propria voluntate? Sed hinc ab eo recesserunt decem tribus Israël, et alium regem sibi constituerunt Jeroboam, ut irati Dei voluntas fieret, quod etiam futurum esse prædixerat. Quid enim Scriptura dicit? « Et non andivit » rex plebem, quoniam erat conversio a Domino, ut sta» tueret verbum suum quod locutus est in manu Achiæ » Selonitæ de Jeroboam filio Nabath[2]. » Nempe sic factum est illud per hominis voluntatem, ut tamen conversio esset a Domino. Legite libros Paralipomenon, et invenietis in secundo libro scriptum : « Et suscitavit Dominus » super Joram spiritum Philistiim et Arabum qui finitimi » erant Æthiopibus, et ascenderunt in terram Juda, et » dissipaverunt eam, et ceperunt omnem substantiam, » quæ in domo regis inventa est[3]. » Hic ostenditur, Deum suscitare hostes eis terris vastandis, quas tali pœna judicat dignas. Numquid tamen Philistiim et Arabes in terram Judæam dissipandam sine sua voluntate venerunt, aut sic venerunt sua voluntate, ut mendaciter scriptum sit, quod Dominus ad hoc faciendum eorum spiritum suscitavit? Imo utrumque verum est, quia et sua volun-

[1] 3 Reg. XII, 8 et 14. — [2] Ibid. 15. — [3] 2 Paral. XXI, 16.

tate venerunt, et tamen spiritum eorum Dominus suscitavit. Quod etiam sic dici potest : et eorum spiritum Dominus suscitavit, et tamen sua voluntate venerunt. Agit enim Omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, ut per eos agat quod per eos agere ipse voluerit, qui omnino injuste aliquid velle non novit. Quid est quod homo Dei dixit ad Amessiam regem : « Non veniat tecum exercitus Israël, non est enim Dominus cum Israël, omnibus filiis Ephrem : quoniam si » putaveris obtinere in illis, in fugam convertet te Deus » ante inimicos, quoniam virtus est Deo vel adjuvare vel » in fugam vertere[1]? » Quomodo virtus Dei alios adjuvat in bello dando eis fiduciam, alios immisso timore vertit in fugam, nisi quia ille qui in cœlo et in terra omnia quæcumque voluit fecit, etiam in cordibus hominum operatur[2]? Legimus quid dixerit Joas rex Israël, mittens nuntium ad Amessiam regem volentem pugnare cum illo[3]. Nam post aliqua dixit : « Nunc sede in domo tua. » Quid provocas in malum, et cadis tu et Juda tecum[4]? » Deinde Scriptura subjunxit : « Et non audivit Amessias; » quoniam a Deo erat ut traderetur in manus, quoniam » quæsierunt Deos Edom[5]. » Ecce Deus idololatriæ peccatum volens vindicare, hoc operatus est in ejus corde, cui utique juste irascebatur, ut admonitionem salubrem non audiret, sed ea contempta iret in bellum, ubi cum suo exercitu caderet. Per Ezechielem prophetam dicit Deus : « Et Propheta si erraverit et locutus fuerit, ego » Dominus seduxi Prophetam illum, et extendam manum » meam super eum, et exterminabo eum de medio po» pulo meo Israël[6]. » In libro Esther scriptum est, quæ mulier ex populo Israël in terra captivitatis facta erat

[1] 2 Paral. xxv, 7. — [2] Psal. cxxxiv, 6. — [3] 4 Reg. xiv, 9, et seqq. — [4] Id. xiv, 11. — [5] 2 Paral. xxv, 20. — [6] Ezech. xiv, 9.

uxor alienigenæ regis Assueri[1] : ergo in ejus libro scriptum est, quod cum haberet necessitatem interveniendi pro populo suo, quem rex, ubicumque in regno ejus esset, jusserat trucidari, oravit ad Dominum : cogebat enim eam magna necessitas, ut præter jussum regis et præter ordinem suum ad illum auderet intrare. Et videte quid Scriptura dicat : « Et intuitus est eam tanquam » taurus impetu indignationis suæ, et timuit regina, et » conversus est color ejus per dissolutionem, et inclinavit » se super caput delicatæ suæ, quæ præcedebat eam : » et convertit Deus, et transtulit indignationem ejus in » lenitatem[2]. » Scriptum est et in Proverbiis Salomonis : « Sicut impetus aquæ, sic cor regis in manu Dei ; quo- » cumque voluerit, declinabit illud[3]. » Et in Psalmo centesimo quarto legitur dictum de Ægyptiis, quid eis fecerit Deus : « Et convertit cor eorum ut odissent populum » ejus, ut dolum facerent in servos ejus[4]. » In Litteris etiam apostolicis videte quæ scripta sunt; in Epistola Pauli apostoli ad Romanos : « Propterea tradidit illos » Deus in desideria cordis eorum. in immunditiam. » Item paulo post : « Propter hoc tradidit illos Deus in passio- » nes ignominiæ. » Item paulo post : « Sicut non proba- » verunt Deum habere in notitiam, tradidit illos Deus » in reprobam mentem, ut faciant quæ non conve- » niunt[5]. » Et ad Thessalonicenses in Epistola secunda ait de quibusdam : « Pro eo quod dilectionem veritatis » non receperunt, ut salvi fierent, et ideo mittet illis » Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut » judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed con- » senserunt iniquitati[6]. »

XLIII. His et talibus testimoniis divinorum eloquio-

[1] Esther. 3 et 4. — [2] Id. 5, juxta LXX. — [3] Prov. XXI, 1. — [4] Psal. CIV, 25. — [5] Rom. I, 24-28. — [6] 2 Thess. II, 10.

rum, quæ omnia commemorare nimis longum est, satis, quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum, judicio utique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper tamen justo. Fixum enim debet esse et immobile in corde vestro, quia non est iniquitas apud Deum[1]. Ac per hoc quando legitis in Litteris veritatis, a Deo seduci homines, aut obtundi vel obdurari corda eorum, nolite dubitare præcessisse mala merita eorum, ut juste ista paterentur : ne incurratis in illud Proverbium Salomonis : « Insipientia viri violat vias » ejus, Deum autem causatur in corde suo[2]. » Gratia vero non secundum merita hominum datur, alioquin gratia jam non est gratia : quia ideo gratia vocatur, quia gratis datur. Si autem potens est, sive per Angelos, vel bonos vel malos[3], sive quocumque alio modo operari etiam in cordibus malorum, pro meritis eorum, quorum malitiam non ipse fecit, sed aut originaliter tracta est ab Adam, aut crevit per propriam voluntatem : quid mirum est, si per Spiritum sanctum operatur in cordibus electorum suorum bona, qui operatus est ut ipsa corda essent ex malis bona ?

XLIV. Sed suspicentur homines quælibet merita bona, quæ putant præcedere, ut justificentur per Dei gratiam ; non intelligentes, cum hoc dicunt, nihil aliud quam se negare gratiam : sed, ut dixi, quod volunt de majoribus suspicentur ; de parvulis certe Pelagiani quid respondeant non inveniunt, quorum nec voluntas ulla est in accipienda gratia gratia, cujus voluntatis meritum præcessisse dicant, et insuper eos etiam cum fletu reluctari videmus, quando baptizantur et divina sacramenta per-

[1] Rom. IX, 14. — [2] Prov. IX, 3. — [3] Rom. XI, 6.

cipiunt; quod eis ad magnum impietatis peccatum imputaretur, si jam libero uterentur arbitrio: et tamen hæret etiam in reluctantibus gratia, apertissime nullo bono merito præcedente, alioqnin gratia jam non esset gratia. Et aliquando filiis infidelium præstatur hæc gratia, cum occulta Dei providentia in manus piorum quomodocumque perveniunt; aliquando autem filii fidelium non eam consequuntur, aliquo impedimento existente, ne possit periclitantibus subveniri. Fiunt vero ista per occultam Dei providentiam, cujus inscrutabilia sunt judicia, et investigabiles viæ: quod ut Apostolus diceret, quid prædixerit intuemini. Agebat enim de Judæis et Gentibus, cum scriberet ad Romanos, id est, ad Gentes, et ait, « Sicut enim aliquando vos non credidistis Deo, » nunc autem misericordiam consecuti estis in illorum » incredulitate: ita et hi nunc non crediderunt in vestra » misericordia, ut et ipsi misericordiam consequantur: » conclusit enim Deus omnes in infidelitate, ut omnium » misereatur[1]. » Et cum attendisset quid dixerit, admirans sententiæ suæ certam quidem veritatem, sed magnam profunditatem, quomodo concluserit Deus omnes in infidelitate, ut omnium misereatur, quasi faciens mala ut venirent bona, mox exclamavit atque ait, « O altitudo » divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam inscruta- » bilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus[2]! » Hæc enim inscrutabilia judicia et investigabiles vias perversi homines non cogitantes, et proclives ad reprehendendum, non idonei ad intelligendum, putabant et jactitabant Apostolum dicere, « Faciamus mala, ut veniant bona[3]. » Quod absit ut Apostolus diceret: sed homines non intelligentes hoc putabant dici, quando audiebant quod dixit Apostolus, « Lex autem subintravit, ut abundaret

[1] Rom. XI, 30. — [2] Ibid. 33. — [3] Rom. III, 8.

» delictum ; ubi autem abundavit delictum, superabun» davit gratia[1]. » Sed utique gratia id agit, ut jam fiant bona ab eis qui fecerunt mala ; non ut perseverent in malis, et reddi sibi existiment bona. Non itaque debent dicere, « Faciamus mala, ut veniant bona ; » sed, Fecimus mala, et venerunt bona ; jam faciamus bona, ut in futuro sæculo recipiamus pro bonis bona, qui in hoc sæculo recipimus pro malis bona. Propter quod scriptum est in Psalmo : « Misericordiam et judicium » cantabo tibi, Domine[2]. » Prius itaque non ideo venit Filius hominis in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum[3] ; hoc propter misericordiam : postea vero propter judicium venturus est judicare vivos et mortuos ; quamvis et in hoc tempore ipsa salvatio non fiat sine judicio, sed occulto, ideo ait, « In » judicium veni in hunc mundum, ut qui non vident, vi» deant, et qui vident, cæci fiant[4]. »

XLV. Ad occulta ergo Dei judicia revocate, quando videtis in una causa, quam certe habent omnes parvuli, hæreditarium malum trahentes ex Adam, huic subveniri ut baptizetur, illi non subveniri ut in ipsa obligatione moriatur ; illum baptizatum in hac vita relinqui, quem præscivit Deus impium futurum, istum vero baptizatum rapi ex hac vita, ne malitia mutet intellectum ejus[5] : et nolite in istis dare injustitiam vel insipientiam Deo, apud quem justitiæ fons est et sapientiæ[6] : sed sicut vos exhortatus sum ab initio sermonis hujus, in quod pervenistis, in eo ambulate et hoc quoque vobis Deus revelabit, et si non in hac vita, certe in altera : « Nihil est enim occul» tum quod non revelabitur[7]. » Quando ergo auditis dicentem Dominum, « Ego Dominus seduxi prophetam illum[8] ; »

[1] Rom. v. — [2] Psal. c, I. — [3] Joan. III, 17. — [4] Id. IX, 39. — [5] Sap. IV, 11. — [6] Philip. III, 16, et XV. — [7] Matth. X, 26. — [8] Ezech. XIV, 9.

et quod ait Apostolus, « Cujus vult miseretur, et » quem vult obdurat[1] : » in eo quem seduci permittit vel obdurari, mala ejus merita credite, in eo vero cujus miseretur, gratiam Dei non reddentis mala pro malis, sed bona pro malis, fideliter et indubitanter agnoscite. Nec ideo auferatis a Pharaone liberum arbitrium, quia multis locis dicit Deus, « Ego induravi Pharaonem, vel » induravi, aut indurabo cor Pharaonis. » Non enim propterea ipse Pharao non induravit cor suum. Nam et hoc de illo legitur, quando ablata est ab Ægyptiis cynomyia, dicende Scriptura : « Et ingravavit Pharao cor suum et » in isto tempore, et noluit dimittere populum[2]. » Ac per hoc et Deus induravit per justum judicium, et ipse Pharao per liberum arbitrium. Certi ergo estote, quia non erit inanis labor vester, si in bono proposito proficientes perseveretis usque in finem. Deus enim qui modo illis quos liberat non reddit secundum opera eorum, tunc reddet unicuique secundum opera ejus[3]. Reddet omnino Deus et mala pro malis, quoniam justus est; et bona pro malis, quoniam bonus est; et bona pro bonis, quoniam bonus et justus est : tantummodo mala pro bonis non reddet, quoniam injustus non est. Reddet ergo mala pro malis, pœnam pro injustitia; et reddet bona pro malis, gratiam pro injustitia; et reddet bona pro bonis, gratiam pro gratia.

XLVI. Repetite assidue librum istum, et si intelligitis, Deo gratias agite : ubi autem non intelligitis, orate ut intelligatis : dabit enim vobis Dominus intellectum. Mementote scriptum esse : « Si quis vestrum indiget sa» pientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et » non improperat, et dabitur ei[4]. » Ipsa est sapientia de sursum descendens, sicut ipse apostolus Jacobus dicit.

[1] Rom. IX, 18. — [2] Exod. VIII, 32. — [3] Matth. XVI, 17. — [4] Jacob. I, 5.

Illam vero sapientiam repellite a vobis, et orate ut non sit in vobis, quam detestatus est, ubi ait. « Quod si ze-»lum amarum habetis, et contentiones in vobis sunt, non »est ista sapientia de sursum descendens; sed terrena, ani-»malis, diabolica. Ubi enim zelus et contentio est, ibi in»constantia et omne opus pravum. Quæ autem de sursum »est sapientia, primum quidem pudica est, deinde paci-»fica, modesta, suadibilis, plena misericordia et fructi-»bus bonis, inæstimabilis, sine simulatione[1].» Quid boni ergo non habebit, qui hanc sapientiam postularit et impetrarit a Domino? Et hinc intelligite gratiam; quia si ex nobis esset ista sapientia, de sursum non esset, nec ab ipso qui nos creavit Deo postulanda esset. Fratres, orate et pro nobis, ut temperanter et pie et juste vivamus in hoc sæculo, expectantes illam beatam spem, et manifestationem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria et regnum cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen[2].

[1] Jacob. III, 14. — [2] Tit. II, 12.

FINIS TOMI CENTESIMI QUADRAGESIMI SECUNDI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 46.

Interpretatio illa Pauli, quam Hilarii nomine citat, legitur in commentariis Ambrosio aliquando inscriptis, qui Hilarii diaconi, secta Luciferiani, patria Sardensis, esse existimantur.

ANNOTATIO (2) pag. 69.

Dogma illud Pelagianum jam damnatum fuerat a Concilio Africæ universali an. 418.

ANNOTATIO (3) pag. 301.

Crapulæ nomine sic uti solent interpretes Evangelii Lucæ XXI, 34. et ecclesiastici scriptores; ipseque inter alios Benedictus in regula cap. 39. de mensura ciborum, scilicet pro stomachi noxa et indigerie, non a vino a quo est ebrietas, sed a cibo immodico creata. Hujus rei ignoratione turpiter hallucinatur Petrus Petitus in dissertatione quæ prodiit de Homeri nepenthe, cap. 15. ubi *Augustinum non invalidum potorem fuisse* perperam colligit ex eo loco Confess. lib. x, cap. 31. *Ebrietas longe est a me*, etc. *Crapula autem nonnunquam subrepit servo tuo.* Est autem crapula ex cibo alia gravior,

quæ facile a temperantibus vitatur; alia levior, qualis viro cuique sobrio subrepit interdum vel invito, cum is *in modo necessitati congruo fallitur.* Hujus levioris peccati causa Dei misericordiam implorat Augustinus.

ANNOTATIO (4) pag. 410.

Schisma scilicet quod Zosimo ad finem anni Christi 418. mortuo subortum est, cum adversus Bonifacium legitime electum contenderent alii pro Eulalio.

ANNOTATIO (5) pag. 446.

Ea scripta sunt, 1° liber I ad Simplicianum, q. 1; 2°, Expositio Epistolæ ad Rom. proposit. 41 et 42; 3° Expositio Epist. ad Galat. cap. 5. Meliorem interpretationem secutus est postea in lib. de Gratia Christi cap. 39. lib. I. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 10 et 11. lib. I. Retract. cap. 23. et 24. Ibid. lib. II. cap. 1. et supra contra Julian. lib. II. cap. 3.

ANNOTATIO (6) pag. 461.

Liber de Gratia et libero arbitrio ad Valentinum et cum illo monachos. Hi monachi sunt Adrumetinum cœnobium incolentes. Adrumes Africæ urbs maritima, Byzacenæ provinciæ metropolis fuit, ut scribit Procopius in lib. VI de ædificiis Justiniani. Ibi cœnobium ab illis monachis incolebatur, in quorum gratiam Augustinus duos sequentes libros, priorem *de Gratia et libero arbitrio,* posteriorem *de Correptione et gratiæ* quem in altero sequenti volumine reperies, prænotatum conscripsit, anno 426, aut 427. Non enim hos libros post id tempus differri posse arbitramur; quia in Retracta-

tionibus circiter annum 427 editis memorantur, sed nec ante collocari; quia postremum ibidem locum occupant. Reperies etiam infra duas sancti Augustini Epistolas ad eumdem Valentinum et cum illo monachos Adrumetinos, nempe Epistolas ccxiv et ccxv. Adrumetem, græce Αδρυμητὴν, Ortelius in Thesauro geographico ait nunc appellari *la Machometta*.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Contra Julianum hæresis Pelagianæ defensorem, libri VI, p. 86.	Eorumdem analysis et fragmenta, tom. XXII, p. 215-228.
De Gratia et Libero arbitrio, lib. I, p. 461.	Ejusdem analysis et fragmenta, tom. XXII, p. 155-169.

INDEX

TOMI CENTESIMI QUADRAGESIMI.

EXPLICIT INDEX.

